UMBERTO ECO

INSULA DIN ZIUA DE IERI

1.
Daphne

„Şi totuşi sunt mândru de umilirea mea, iar fiindcă sunt condamnat la un privilegiu ca acesta, aproape că mă bucur de o cale de salvare pe care o urăsc: sunt, cred, pe cât îmi pot aminti ca om, unica ființă din speța noastră care a mai naufragiat vreodată pe o corabie pustie."

Cam aşa scria, într-un stil preţios şi nepocăit, Roberto de la Grive, prin iulie sau august 1643, pe cât se pare.

De câte zile rătăcea oare pe valuri, legat de o scândură, cu faţa în jos ziua, ca să nu fie orbit de soare şi cu gâtul întins într-o poziţie nefirească, ca să nu fie nevoit să înghită apă, ars de sărătura mării şi, cu siguranţă, cuprins de febră? Scrisorile nu spun şi lasă să se creadă că de o veşnicie, însă poate că era vorba doar de vreo două zile cel mult, altfel n-ar fi supravieţuit arşiţei lui Phoebus (cum se vaietă cu multă fantezie) el, atât de bolnăvicios, cum se descrie, animal noctambul dintr-un beteşug al naturii.

Nu era în stare să ţină socoteala timpului, dar cred că marea se liniştise îndată după furtuna aceea trecătoare ce-l azvârlise de la bordul lui Amarilli, iar pluta neobişnuită, pe care marinarul i-o indicase ca fiindu-i pe potrivă, îl dusese împinsă de alizee, prin largul unei mări senine, într-un anotimp când la sud de ecuator e o iarnă foarte moderată, la

nu prea multe mile depărtare, până ce curenții îl făcuseră să se oprească în golf.

Era noapte, aţipise şi nu-şi dăduse seama că tocmai atunci se apropia de o corabie, până ce, cu o zguduitură, scândura nu se izbise de prora lui Daphne.

Şi pe când – la lumina lunii pline – observase că plutea pe sub un bompres, drept pe sub un turn de proră de care atârna o scăriță de frânghie nu departe de lanțul ancorei (scara lui Iacob, avea s-o numească părintele Caspar!), îi reveniseră într-o clipă toate puterile. Trebuie să fi fost tăria disperării: a cumpănit în sine dacă mai avea forță să strige (dar gâtlejul îi era ca pârjolit de foc) sau să se elibereze din funiile ce-i brăzdaseră trupul cu dungi vinete şi să încerce să urce. Cred că în clipe ca astea un muribund devine un Hercule ce sugrumă şerpii în leagăn. Roberto e confuz când notează această întâmplare, însă trebuie să acceptăm ideea că, dacă până la urmă se afla la turnul de proră, se agățase el în vreun fel de scara aceea. Poate că a urcat câte puțin odată, istovit la fiece oprire, s-a rostogolit dincolo de balustradă, s-a târât peste parâme, a găsit uşa de la turn deschisă... Iar instinctul trebuie să-l fi ajutat să dea prin întuneric de butoiul acela, până la gura căruia s-a ridicat ca să găsească acolo o cană legată de un lănțug. Şi a băut cât a putut ridicându-se apoi sătul, poate în înțelesul deplin al cuvântului, fiindcă apa aceea conținea pesemne nenumărate gângănii înecate, încât să-i țină şi de foame şi de sete.

Trebuie că dormise douăzeci şi patru de ore, e o socoteală potrivită, dacă s-a deşteptat el în toiul nopții, aproape renăscut. Deci era iarăşi noapte, dar nu de tot.

El a crezut că era tot noaptea aceea, altfel după o zi întreagă cineva tot ar fi trebuit să-l găsească. Luna, pătrunzând de pe punte, lumina locul acela, care se arăta a fi bucătărioara de bord, cu ceaunul ei atârnat deasupra cuptorului.

Încăperea avea două uşi, una către bompres, alta către punte. Iar de cea de a doua se apropiase, zărind ca pe lumina zilei şarturile bine strânse, vinciul de ancoră, arborii cu pânzele lăsate, câteva tunuri la borduri, şi silueta turnului de la pupă. Făcuse zgomot, dar nu-i răspundea niciun suflet de

om. Se apropiase de pereții vasului, şi drept în față zărise, cam la vreo milă depărtare, profilul Insulei, cu palmierii de pe țărm foşnind în bătaia brizei.

Uscatul forma un fel de golf mic, mărginit de nisipul ce albea în întunericul vag, dar, aşa cum se întâmplă cu orice naufragiat, Roberto nu putea spune dacă era insulă sau continent.

Se dusese împleticindu-se până la celălalt bord şi întrevăzuse – dar de data aceasta departe, aproape de linia orizontului – vârfurile unui alt profil, mărginit şi acela de două promontorii. În rest numai mare, aşa încât dădea impresia că vasul era acostat într-o radă în care intrase trecând printr-un canal larg ce despărțea cele două porțiuni de uscat. Roberto hotărâse că, dacă nu era vorba de două insule, cu siguranță că era o insulă din apropierea unui uscat mult mai vast. Nu cred că mai făcuse şi alte ipoteze, dat fiind că nu auzise niciodată de golfuri atât de largi încât să dea impresia cui s-ar fi aflat în mijlocul lor că se află în fața a două uscaturi gemene. Aşa că, neştiind pe acolo vreun continent mai mare, ghicise bine.

Frumoasă treabă pentru un naufragiat: să stai cu picioarele pe ceva solid şi cu uscatul aproape, doar să-ntinzi mâna. Însă Roberto nu ştia să înoate, peste puțin avea să descopere că la bord nu era nicio şalupă, iar curentul între timp dusese departe scândura cu care sosise el. De aceea la uşurarea simțită pentru că scăpase de moarte, se adăugase acum spaima singurătății aceleia întreite: a mării, a Insulei apropiate şi a vasului. Heeei, voi de la bord, probabil că a încercat el să strige, în toate limbile pe care le cunoştea, descoperind că-i foarte slăbit. Tăcere. De parcă cei de la bord erau morți cu toții. Şi niciodată nu se exprimase – el care era aşa de generos în asemănări – atât de literal. Sau pe-aproape şi chiar despre asta aş vrea să vorbesc, dar nu ştiu de unde să-ncep.

De fapt, am şi început. Un om pluteşte istovit pe ocean şi apele miloase îl aruncă pe o corabie ce pare pustie. Pustie de parcă echipajul abia a părăsit-o, fiindcă Roberto se întoarce cu greu în bucătărie şi găseşte acolo o lampă şi un amnar, de parcă le-ar fi lăsat bucătarul înainte să meargă la

culcare. Iar lângă coş sunt două culcuşuri suprapuse, goale. Roberto aprinde lampa, priveşte în juru-i şi găseşte multă mâncare: peşte uscat şi pesmeţi, doar puţin mucegăiţi de umezeală, pe care-i de ajuns să-i razi uşor cu cuţitul. Peştele-i din cale afară de sărat, dar apă e din belşug.

Pesemne că-şi recâştigase repede puterile, sau că era în puteri pe când scria despre asta, pentru că se lungeşte la scris – doct, nevoie mare – asupra deliciilor festinului lui: nicicând n-avu Olimpu-n banchetele-i la fel, ambrozie suavă mie sosit din hău-adânc, monstru a cărui moarte-acum mi-e viaţă... Iar cele de mai jos sunt lucrurile pe care Roberto le scrie Doamnei inimii lui:

Soare al umbrei mele, lumina nopţii mele, de ce nu m-a afundat cerul în furtuna aceea pe care a dezlănţuit-o cu atâta furie? De ce i-a răpit mării nesătule trupul ăsta al meu, dacă după aceea sufletu-mi trebuia să naufragieze cumplit în această avară singurătate cu mult mai fără de noroc?

Poate că, dacă cerul milos nu-mi va trimite ajutor, Domnia ta nu vei citi niciodată epistola pe care ţi-o scriu, şi ars ca o făclie de lumina ăstor mări, mă voi întuneca în ochii-ţi, aidoma Selenei, cea care, vai, prea tare bucurându-se de lumina Soarelui ei, pe măsură ce-şi împlineşte calea încet dincolo de marginea curbă a planetei noastre, lipsită de ajutorul razelor astrului ei suveran, mai întâi se subţiază în chipul secerei ce-i curmă viaţa, apoi, ca un opaiţ tot mai lânced, se topeşte cu totul pe acel imens scut azuriu pe care neîntrecuta natură plăsmuieşte forme eroice şi embleme misterioase ale tainelor ei. Orbit de privirea-ţi, sunt orb pentru că nu mă vezi, mut pentru că nu-mi vorbeşti, şi fără memorie pentru că nu mă ai în minte.

Şi doar trăiesc, opacitate arzândă şi flacără de beznă; palidă fantasmă pe care mintea mea plămădind-o mereu aşijderea în această trântă potrivnică de contrarii ar voi s-o slujească pe a Domniei tale. Salvându-mi viaţa în astă fortăreaţă de lemn, pe ăst bastion plutitor, prizonier al mării ce mă apără de mare, pedepsit de clemenţa cerului, ascuns în ăst nedemn sarcofag la voia tuturor sorilor, în această subterană

aeriană, în astă carceră inexpugnabilă care-mi îngăduie fuga prin orice parte, râvnesc cu disperare să te văd într-o zi.

Doamnă, eu scriu ca şi cum ți-aş oferi, ca pe-un nedemn omagiu, roza veştedă a nefericirii-mi. Şi totuşi sunt mândru de umilința-mi şi, dat fiind că-s condamnat la ăst privilegiu, aproape mă bucur că-i o salvare atât de crudă: sunt, cred, pe cât omeneşte-mi dau seama, singura făptură din speța noastră ce a mai naufragiat pe o corabie pustie.

Dar oare-i posibil? Judecând după data de pe această-primă scrisoare, Roberto se apucă de scris imediat după sosirea lui, de îndată ce găseşte hârtie şi pană în odaia căpitanului, înainte să exploreze restul vasului. Şi totuşi trebuie să fi pierdut ceva timp ca să-şi recapete puterile căci era într-o stare de animal rănit. Sau poate că-i un mic truc de îndrăgostit: mai întâi încearcă să-şi dea seama unde a nimerit, şi scrie pe urmă, însă se preface că a făcut-o înainte. De ce oare, din moment ce ştie, bănuieşte şi se teme că aceste scrisori nu vor ajunge niciodată şi că le scrie doar pentru chinul său (chinuitoare mângâiere, ar zice el, dar să încercăm să nu-i împrumutăm stilul)? E şi aşa greu să reconstitui gesturi şi sentimente ale unui personaj care cu siguranță arde de iubire adevărată, dar nu ştim niciodată dacă exprimă ce simte sau ceea ce regulile discursului amoros îi prescriu – iar pe de altă parte, ce ştim noi despre diferența dintre pasiunea simțită şi pasiunea exprimată, şi care din ele se manifestă mai întâi? Atunci sta şi scria pentru sine, şi asta nu era literatură, sta într-adevăr acolo scriind ca un adolescent ce urmăreşte un vis imposibil, brăzdând foaia cu lacrimi, nu din absența celeilalte ființe, care tot pură imagine fusese chiar şi pe când era prezentă, ci din înduioşare de sine, îndrăgostit de iubire...

Am avea din ce scoate un roman aici, dar, iarăşi, de unde să începem?

Eu cred că scrisoarea asta, prima a scris-o mai pe urmă, şi că mai întâi s-a uitat prin jur – iar ce anume a văzut va spune abia în scrisorile următoare. Dar şi aşa, cum să tălmăcim jurnalul cuiva care vrea să redea vizual, prin

metafore pline de perspicacitate, ceea ce vede cu greu umblând pe acolo noaptea şi cu ochii bolnavi?

Roberto spune mai încolo că-l dureau ochii din timpul când glonţul acela îi ştersese tâmpla la asediul de la Casale. Şi e posibil, dar în alt loc sugerează că îi slăbiseră mult mai mult din cauza ciumei. Roberto era de bună seamă cam firav şi, din câte intuiesc eu, mai era şi ipohondru – deşi doar într-o măsură; jumătate din fotofobia lui probabil că se datora secreţiilor bilei negre, iar jumătate vreunei forme de iritare, probabil înteţită de preparatele domnului d'Igby.

Călătoria pe Amarilli pare sigur că a făcut-o stând tot timpul sub covertă, pentru că, fotofobia aceea, dacă n-o avea din naştere, intra cel puţin în rolul pe care-l avea, de a supraveghea manevrele din cală. Câteva luni petrecute toate pe întuneric sau la lumina feştilei şi apoi timpul scurs pe epavă, orbit de soarele ecuatorial sau tropical, cum o fi fost. Când urcă la bordul lui Daphne, aşadar, bolnav sau nu, nu suferă lumina, îşi petrece prima noapte în bucătărie, se pune pe picioare şi încearcă o mică inspecţie în cea de a doua noapte, iar apoi lucrurile merg aproape de la sine. Lumina zilei îl neliniştеşte, nu numai ochii n-o suportă, dar nici arsurile pe care le avea, probabil, pe spate, deci se pune la adăpost. Frumoasa lună pe care o descrie în nopţile acelea îl despăgubeşte, ziua cerul e ca pretutindeni, noaptea descoperă noi constelaţii (forme eroice şi embleme misterioase, mai precis), e cum ai fi la teatru: se convinge că aceea va fi viaţa lui pentru mult timp şi poate chiar până la moarte, îşi recreează Doamna lui pe hârtie ca să n-o piardă, şi ştie că n-a pierdut nimic mai mult decât ceea ce nici n-avusese.

Aşa stând lucrurile, se refugiază în veghile-i nocturne ca într-un uter matern, şi cu atât mai mult hotărăşte să fugă de soare. Poate citise despre strigoii aceia de prin Transilvania, din Livonia sau din Valahia, care umblă de colo-colo fără odihnă între asfinţit şi zori, ascunzându-se apoi în criptele lor la cântatul cocoşului: rolul ăsta putea să-l atragă...

Roberto începuse probabil numărătoarea timpului din cea de a doua seară. De acum strigase destul ca să fie sigur că nu era nimeni la bord. Dar – şi de asta se temea – ar fi

putut da de cadavre sau de vreun semn care să justifice absența oamenilor. Umblase cu băgare de seamă, iar din scrisori e greu de spus în ce direcție: numeşte nu prea precis corabia, părțile ei şi obiectele de la bord. Unele-i sunt familiare şi le-a auzit menționate de marinari, altele necunoscute, şi le descrie cum îi apar lui. Dar chiar şi pe cele cunoscute, semn că pe Amarilli echipajul era adunătură, de pe toate mările pământului, probabil că le auzise numite de unul în franceză, de altul în olandeză, de altul în engleză. Aşa că zice uneori staffe – cum îl învățase probabil doctorul Byrd – pentru instrumentul de măsurat unghiurile; greu de înțeles cum odată se află pe turnul de la pupă sau pe coverta dintre pupă şi catargul mare, iar altă dată pe „gagliardul de dinapoi", care-i un franțuzism ca să spui acelaşi lucru – pe teugă; zice saborduri, şi i-o îngădui bucuros, pentru că-mi aminteşte de cărțile vechi de marinarit pe care le citeam noi când eram copii; vorbeşte de „papagal", care pentru noi, italienii, e o velă de trinchet, dar cum pentru.francezi perruche este vela de artimon care stă pe catargul mare de la pupă, nu se ştie la ce anume se referă el când zice că stătea „sub papagală".

Ca să nu mai spun că uneori numeşte catargul mare de la pupă şi artimone, ca francezii, dar atunci ce-o fi înțelegând el când scrie mizzana, care pentru francezi e trinchetul (dar, vai, nu şi pentru englezi, pentru care mizzenmast este mezzana noastră, adică brigantina, cum a vrut Dumnezeu să fie)? Iar când vorbeşte de streaşină sau gronda, probabil că se referă la ceea ce noi, italienii, am zice ombrinale, jgheabul acela pentru evacuarea apei de pe o corabie. Aşa încât eu iau o hotărâre: am să caut să-i descifrez intențiile, şi pe urmă am să folosesc termenii care ne sunt nouă mai familiari. Dacă greşesc, nu-i nimic: povestea nu se schimbă.

Acestea fiind zise, am stabilit că în cea de a doua noapte, după ce a găsit o rezervă de hrană în bucătărie, Roberto a purces cum-necum să străbată puntea la lumina lunii.

Amintindu-şi prora şi flancurile bombate, văzute nedesluşit cu o noapte mai înainte, judecând după puntea

sveltă, după forma teugii şi după pupa strâmtă şi rotunjită, şi făcând comparaţie cu Amarilli, Roberto ajunge la concluzia că şi Daphne era tot un fluyt olandez, sau flaut, sau flute, sau fluste sau flyboat, sau fliebote, cum în fel şi chip se chemau corăbiile acelea de comerţ de capacitate mijlocie, de obicei echipate cu vreo zece tunuri, ca să-ţi descarci conştiinţa în caz de vreun atac al piraţilor şi care, la dimensiunile acelea, puteau fi conduse cu vreo duzină de marinari, şi puteau îmbarca mult mai mulţi pasageri, dacă renunţai la confort (şi aşa, foarte scăzut), suprapunând culcuşurile până te-ncurcai în ele – şi să te ţii boleşniţă, de la toate miasmele, dacă nu erau găleţi de ajuns. Era aşadar un flaut, dar mai mare decât Amarilli, având peste tot puntea aproape înlocuită cu un grilaj, ca şi cum căpitanul s-ar fi temut să nu ia apă la orice talaz mai iute.

În orice caz, faptul că Daphne era un flaut i se părea un avantaj, Roberto putea să se mişte cunoscând destul de bine felul cum nava era împărţită. De exemplu, ar fi trebuit ca în centrul covertei să se afle şalupa mare, capabilă să cuprindă tot echipajul: iar faptul că nu era acolo lăsa să se creadă că echipajul era în altă parte. Dar asta nu-l liniştea pe Roberto: un echipaj nu lasă niciodată corabia nepăzită şi în voia mării, chiar dacă-i ancorată cu velele strânse într-un golf liniştit.

În seara aceea o luase drept spre cartierul de la pupă, deschisese uşa turnului cu sfială, ca şi cum ar fi trebuit să ceară permisiunea cuiva... Busola aflată lângă bara timonei îi spuse că acel canal dintre două uscaturi se întindea de la sud la nord. Apoi se găsise într-un loc pe care astăzi l-am numi careu, o încăpere în formă de L, iar o altă uşă îl introdusese în odaia căpitanului, cu fereastra ei mare de deasupra timonei şi cu intrările laterale dând pe galerie. Pe Amarilli cabina de comandă nu era totuna cu aceea în care căpitanul dormea, pe când cei de aici păreau să fi economisit spaţiul ca să facă loc şi pentru altceva. Şi într-adevăr, în timp ce în stânga careulului se deschideau două cămăruţe pentru doi ofiţeri, în dreapta fusese obţinută încă o încăpere, aproape mai mare decât aceea a căpitanului, cu un culcuş modest în fund, însă aranjată ca o odaie de lucru.

Masa era înțesată cu hărți, ce i se părură lui Roberto mai multe decât se obișnuiește pe o corabie, pentru navigat. Părea că-i colțul de lucru al unui savant: la un loc cu hărțile se aflau în diferite poziții așezate, niște lunete, un frumos astrolab de aramă ce-și trimitea lucirile roșcate de parca avea în el o sursă de lumină, o sferă armilară fixată de tăblia mesei, alte foi acoperite de calcule și un pergament desenat cu cercuri în negru și roșu, în care recunoscu, pentru că mai văzuse unele la fel pe Amarilli (dar mai stângaci întocmite), un fel de reproducere a eclipselor lunare după Regiomontano.

Revenise apoi în cabina de comandă: ieșind pe galerie puteai vedea Insula, deci puteai – scria Roberto – să ațintești cu ochi de linx tăcerea-i. În fine, Insula era tot acolo ca și înainte.

Trebuie că ajunsese la corabie aproape gol: cred că primul lucru pe care l-a făcut, desfigurat cum era de sărătura marină, a fost să se spele în bucătărie fără să se mai întrebe dacă aceea era singura apă de la bord, iar apoi a găsit într-un cufăr o uniformă frumoasă de-a căpitanului, anume cea care se păstrează pentru debarcarea finală. Poate chiar s-o fi împăunat cu ținuta lui de șef, iar faptul că și-a tras și cizmele a fost un motiv ca să se simtă iarăși în elementul său. Numai în felul acela un om de condiție bună, îmbrăcat cum se cuvine – și nu un naufragiat supt și scofâlcit – poate să ia oficial în primire o corabie părăsită, fără să i se mai pară asta o violare, ci un drept, lucru pe care Roberto îl și făcu: căută pe masă și descoperi, lângă pana de gâscă și călimară, jurnalul de bord deschis ca și cum fusese lăsat întrerupt. Din prima filă află repede numele vasului, dar în restul filelor se înșiruiau fără niciun înțeles cuvinte ca anker, passer, sterre-kyker, roer, și nu prea se bucură aflând despre căpitan că era flamand. Totuși ultimul rând menționa o dată cu câteva săptămâni mai în urmă și, după vreo două-trei cuvinte neînțelese, se lăfăia, subliniată, o expresie în limba latină: pestis, quae dicitur bubonica.

Iată o urmă, o însemnare ce explică totul. La bordul vasului izbucnise o epidemie. Această știre nu-l tulbură pe Roberto: ciumă avusese și el cu treisprezece ani în urmă, și se știe că cine a avut boala asta a dobândit un fel de grație

cerească, de parcă şarpele acela nu cuteza să intre a doua oară în rărunchii celor ce-l mai găzduiseră o dată.

Pe de altă parte, însemnarea aceea nu explica mare lucru, şi lăsa loc pentru alte îngrijorări. Bine, muriseră cu toţii. Însă atunci ar fi trebuit să se găsească împrăştiate la întâmplare pe punte, cadavrele ultimilor dintre ei, admiţând că aceştia le-ar fi dat creştinescul mormânt în mare celor care muriseră primii.

Mai era şi lipsa şalupei: fie ultimii, fie toţi, se îndepărtaseră de vas. Ce anume face dintr-o corabie de ciumaţi un loc ameninţător fără de scăpare? Poate şobolanii? Lui Roberto i se păruse că distinge în scrisul ostrogotic al căpitanului un cuvânt asemănător cu rottenest (gherlani, şobolani de canal?) – şi se întorsese iute înălţând lampa, pregătit să zărească ceva furişându-se pe lângă pereţi şi să audă chiţcăitul acela ce-i îngheţa sângele în vine pe Amarilli. Străbătut de un fior, îşi aminti că într-o seară o vietate păroasă i se atinsese de faţă în timp ce tocmai sta s-adoarmă, iar ţipătul lui de groază îl adusese în goană pe doctorul Byrd. Pe urmă râseseră cu toţii de el: chiar şi fără ciumă, pe o corabie sunt tot atâţia şoareci câte păsări într-o pădure, iar cu şoarecii trebuie să te înveţi, dacă vrei să străbaţi mările.

Însă, cel puţin în turn nu era nici urmă de şoareci. Poate că se grămădiseră în santină, cu ochii lor roşii pe întuneric, aşteptând carne proaspătă. Roberto îşi spuse că, dacă erau, trebuia ştiut imediat. Dacă erau şoareci obişnuiţi şi nu prea mulţi, se putea sta. Dar ce altceva puteau fi? se întrebă el, însă nu vru să-şi dea răspuns.

Roberto găsi o puşcă, o sabie mare şi un cuţitaş. Fusese soldat: puşca era un caliver – cum le ziceau englezii – cu care se putea ţinti fără furcă; se uită dacă cocoşul e-n ordine, mai mult ca să capete curaj, nu pentru că avea de gând să doboare o turmă de şoareci cu cartuşe mari, şi de fapt îşi pusese la brâu şi cuţitul, care însă pentru şoareci nu-i de niciun folos.

Hotărâse să exploreze coca vasului de la proră până la pupă. Întors în mica bucătărie, pe o scăriţă ce cobora prin spatele bompresului pătrunse într-o magazie (sau cămară,

aşa cred), în care erau stivuite provizii pentru o lungă călătorie pe mare. Şi pentru că nu puteau fi păstrate pe toată durata călătoriei, echipajul făcuse de curând alte provizii pe vreun pământ ospitalier.

Erau coşuri cu peşte, afumat de curând, piramide de nuci de cocos, butoaie cu nişte tubercule de o formă necunoscută dar cu aspect comestibil, şi se vedea că-s bune de ţinut la păstrare mult timp. Erau şi fructe, din cele pe care Roberto le văzuse apărând la bordul lui Amarilli după primele acostări în ţinuturi tropicale, rezistente şi ele la trecerea timpului, pline de ţepi şi solzi, cu arome puternice promiţând să fie cărnoase şi bine apărate, dulci şi zemoase pe dinlăuntru. Şi tot vreun produs de prin insule păreau să fie şi sacii aceia cu făină cenuşie, cu miros de tuf, din care probabil făcuseră şi pâine, care pusă pe limbă amintea de tuberculii fără de niciun gust cărora indienii din Lumea Nouă le zic cartofi.

Mai în fund văzu şi vreo zece butoiaşe cu cepuri. Îl desfundă pe primul şi văzu că era apă încă nealterată, ba chiar pusă de curând şi tratată cu pucioasă ca să se păstreze mai mult. Nu era multă, dar, socotind că şi fructele aveau să-i ţină de sete, ar fi putut rămâne îndelung pe vas. Şi totuşi aceste descoperiri, ce-i dădeau de-nţeles că pe corabie n-avea să moară de foame, îl neliniştea şi mai mult – cum de altfel se-ntâmplă cu firile melancolice, pentru care orice fel de noroc promite lucruri nefaste.

Să naufragiezi pe o corabie părăsită e şi aşa un semn nefiresc, dar de-ar fi fost măcar părăsită de oameni şi de Dumnezeu ca o epavă nefolositoare, fără obiecte din natură sau de artă care să facă din ea un adăpost primitor, ar fi fost ceva în firea lucrurilor, ştiut din cele povestite de navigatori; dar s-o găseşti aşa, gata pregătită, ca pentru un oaspete drag şi aşteptat, ca pe un dar plin de insinuări, asta cam mirosea a pucioasă, mai abitir decât apa. Lui Roberto îi veniră în minte felurite poveşti pe care i le spunea bunica, iar unele, scrise în cea mai aleasă proză, erau citite prin saloanele pariziene – unde prinţese rătăcite în pădure intră într-o cetăţuie şi dau peste încăperi bogat împodobite, cu paturi şi cu baldachine, cu dulapuri pline de veşminte scumpe, sau

chiar cu mese întinse... Însă era ştiut, ultima încăpere trebuia să-ți dezvăluie taina diavolească a vreunei minți ce-ți întindea capcana aceea.

Atinsese o nucă de cocos de la baza mormanului şi-i stricase tot echilibrul, iar umbrele acelea cu coajă păroasă se prăvăliseră în avalanşă, ca nişte şobolani ce stătuseră nemişcați pe jos (sau aşa cum se atârnă liliecii de-a-ndoaselea de grinzile unui tavan), gata să i se urce acum pe trup şi să-i adulmece fața sărată de sudoare.

Trebuia să se asigure că nu era vorba de vreo vrajă: Roberto învățase în călătorie cum se umblă cu fructele de dincolo de mare. Folosind satârul ca pe o secure, deschise dintr-o lovitură o nucă de cocos, îi bău lichidul proaspăt, apoi sparse coaja în bucăți şi roase partea albă ascunsă sub coajă. Totul era aşa de bun şi de dulce, că-l duse şi mai mult gândul la o capcană. Poate că, îşi spuse el, mă aflu deja în prada iluziei, gust nuci dar de fapt îmi înfig dinții în rozătoare, acuma sorb duhul lor, peste puțin mâinile au să mi se subțieze, au să capete gheare încovoiate, trupul o să mi se acopere cu o blăniță mirosind a acru, spinarea o să mi se arcuiască şi o să fiu primit cu țipete sinistre de bucurie de locuitorii respingători de pe lotca asta a Acheronului.

Dar, ca să sfârşim ce avem de spus despre prima noapte, alt semn de groază avea să-l surprindă pe exploratorul nostru: ca şi cum rostogolirea nucilor de cocos ar fi deşteptat nişte făpturi adormite, ajunseră până la el prin peretele de scânduri ce despărțea cămara de restul spațiului de sub punte, nu un chițcăit, ci un piuit, un cotcodăcit, nişte râcâituri cu ghearele. Prin urmare tot capcană era, nişte făpturi ale nopții țineau sfat pe acolo, prin vreun ungher.

Roberto se întrebă dacă nu cumva trebuia să înfrunte pe loc, cu puşca în mână, Armaghedonul acela. Inima-i bătea, se învinui de laşitate, îşi spuse că mai curând sau mai târziu, ori în noaptea aceea, ori în alta, tot avea să-i înfrunte pe Dumnealor. Şovăi s-o facă, urcă la loc pe punte, şi din fericire văzu cum lumina zorilor albea ca ceara pe metalul tunurilor, mângâiate până atunci de razele lunii. Se crapă de ziuă, îşi spuse el uşurat, şi era de datoria lui să fugă de această lumină.

Ca un strigoi de prin Transilvania aceea, străbătu în fugă coverta şi se întoarse în turnul de la pupă, intră în încăperea care era de-acum a lui, trase zăvorul, închise uşile dinspre galerie, îşi puse armele la îndemână, şi se grăbi să se culce ca să nu vadă Soarele – călăul care taie cu paloşu-i de raze al umbrelor grumaz.

Tulburat, îşi visă naufragiul şi-l visă ca un om de talent, care, chiar şi în vise, şi mai ales în ele, e nevoit să facă în aşa fel încât orice cuvânt să înfrumuseţeze subiectul, amănuntele să-l învigoreze, legăturile misterioase dintre lucruri să-l facă dens, iar observaţiile profund, exagerările mai elevat, aluziile disimulat, iar metamorfozele subtil.

Mi-nchipui că pe timpurile acelea şi pe mările respective mai multe erau corăbiile naufragiate decât cele ce se-ntorceau în port; însă cui i se întâmpla asta pentru prima oară, experienţa trebuie că-i era izvor de coşmaruri repetate, pe care obiceiul de a le plăsmui cum trebuie le făcea probabil pitoreşti ca pe nişte Judecăţi de Apoi.

Încă din seara de dinainte văzduhul parcă se-mbolnăvise de troahnă, şi parcă ochiul cerului, umflat de lacrimi, nu mai putea suferi acum întinderea aceea vălurită. Penelul naturii prinsese să decoloreze linia orizontului şi schiţa depărtări ale unor ţinuturi nedesluşite.

Roberto, ale cărui măruntaie de mult profeţeau iminenta grozăvie, se-aruncă în aşternut, legănat acum de o doică de ciclopi, aţipeşte printre vise nedesluşite pe care le visează în visul de care vorbeşte, şi-o epopee-ntreagă-n sânu-i larg primeşte. Se deşteaptă în bubuitul tunetelor şi în urletele marinarilor, apoi puhoaie de apă îi inundă aşternutul, doctorul Byrd apare venind în fugă şi-i strigă să se ducă pe punte şi să se agate zdravăn de orice lucru ce stă o clipă locului mai bine decât el.

Pe punte vălmăşag, vaiete şi trupuri, ca ridicate de o mână dumnezeiască şi azvârlite în mare. Pentru un răstimp Roberto se ţine strâns de vela de la catargul mic (sau aşa înţeleg eu aici), până când aceasta se sfâşie ruptă de fulgere, stindardul se ia la întrecere cu arcul fugitiv al stelelor, iar Roberto e aruncat ca din praştie la rădăcina catargului mare. Acolo un marinar cu inimă bună, ce se legase de catarg,

neputându-i face loc, îi azvârle o frânghie şi-i strigă să se lege de o uşă de la turn, ce ieşise din balamale şi ajunsese până la ei, şi bun lucru a fost pentru Roberto că uşa aceea, cu parazitul de el cu tot, alunecă apoi către balustradă, fiindcă-ntre timp catargul mare se rupe de la jumătate, şi o prăjină cade şi crapă în două capul celui ce-l ajutase. Printr-o spărtură a bordului Roberto vede sau visa-acum că văzuse – cicladele de umbre ca fulgere-n mănunchiuri ce fug rătăcitoare pe câmpi unduitori, lucru ce mi se pare o prea mare îngăduinţă pentru citatul preţios. Dar nu-i nimic de făcut, Amarilli se înclină pe partea unde naufragiatul stă gata să naufragieze, iar Roberto cu uşa lui alunecă într-un abis deasupra căruia el zăreşte, în timp ce cade, Oceanul ce liber urcă să-nchipuie prăpăstii, printre genele-i înecate vede ivindu-se piramide căzute, se pomeneşte că-i o cometă apătoasă ce aleargă pe orbita acelui vârtej de umede ceruri. Pe când fiece val fulgeră cu o nestatornicie scânteindă, ici se înconvoaie un abur, dincoa o bulboană se-nvârte şi cască un izvor. Mănunchiuri de meteoriţi înnebuniţi ţin isonul văzduhului răzvrătit şi spart de tunete, cerul e o alternare de lumini de străfunduri şi de năruiri de bezne, iar Roberto zice că a văzut Alpii înălbind de spumă prin brazdele rânjite, ce bruma lor de-avere şi-o adunau în snopi, apoi pe mândra Ceres cu flori încununată printre luciri albastre ca piatra de safir, iar în estimp opale se prăvăleau cu huiet, de parcă Proserpina, telurica ei fiică îi ocupase tronul şi-acum o alungase pe roditoarea-i mamă...

Şi printre fiare ce mugesc rătăcind împrejuru-i, pe când fierb săratele argintării în clocot vijelios, Roberto dintr-o dată încetează să mai admire spectacolul, devenindu-i un actor insensibil, îşi pierde cunoştinţa şi nu mai ştie nimic de sine. Numai după aceea va presupune visând că scândura, prin vreo lege generoasă, sau din instinctul oricărui lucru plutitor, intră-n hora aceea potrivindu-i-se, şi aşa cum coborâse urcă fireşte înapoi mulţumindu-se cu o sarabandă mai lentă – fiindcă în mânia elementelor se răstoarnă până şi regulile unui ritm de danţ civilizat – iar cu perifraze din ce în ce mai largi, îl depărtează de ombilicul acelei vârtelniţe, în care se afundă în schimb, prefăcută-n sfârlează în mâinile fiilor lui

Eol, nefericita Amarilli, cu bompresul îndreptat către cer. Şi odată cu ea, orice suflet viu aflat în încărcătura ei, evreul menit să afle în Ierusalimul Ceresc Ierusalimul pamântesc şi la care n-avea să mai ajungă niciodată, cavalerul maltez despărţit pentru totdeauna de insula Escondida, doctorul Byrd cu acoliţii lui şi – în sfârşit, sustras de binefăcătoarea natură îngrijirilor artei medicale – acel biet câine ulcerat la nesfârşit, despre care de altfel n-am avut încă ocazia să vorbesc, pentru că Roberto va scrie despre el abia mai târziu.

Dar, în fine, bănuiesc că visul şi furtuna făcuseră ca lui Roberto somnul să-i fie limitat, după toate probabilităţile, la un timp foarte scurt, căruia trebuie să-i urmeze o veghe războinică, într-adevăr, el, acceptând ideea că afară era ziuă, reconfortat de faptul că prin vitraliile opace ale turnului pătrundea puţină lumină, şi bizuindu-se că putea coborî în spaţiul de sub punte pe vreo scăriţă interioară, îşi făcu curaj, îşi luă din nou armele, şi porni cu temerară teamă să descopere obârşia acelor sunete nocturne.

Sau, mai bine zis, nu se duse imediat. Cer iertare, dar Roberto e acela care, povestindu-i Doamnei, se contrazice – semn că nu povesteşte la rând ce i s-a întâmplat, ci încearcă să construiască scrisoarea ca pe o povestire mai mult, ca pe o ciornă a ceea ce putea deveni scrisoare şi povestire, şi scrie fără să hotărască ce va alege pe urmă; desenează, ca să zicem aşa, piesele pe eşichierul său fără să stabilească pe loc pe care anume le va muta şi cum le va aranja.

Într-o scrisoare spune că a ieşit ca să se aventureze sub covertă. Însă în alta scrie că, abia deşteptat când se albea de ziuă, a fost izbit de un concert îndepărtat. Erau sunete ce proveneau cu siguranţă de pe Insulă. Mai întâi Roberto şi-a închipuit o turmă de indigeni ce se urcau claie peste grămadă în nişte canoe lungi ca să ajungă la corabie, şi a pus mâna pe puşcă, apoi concertul acela i s-a părut mai puţin bătăios.

Era dimineaţă, soarele nu bătea încă în geamuri: se duse pe galerie, simţi mireasma mării, crăpă puţin canatul ferestrei şi, cu ochii întredeschişi, încercă să se uite ţintă spre ţărm.

Pe Amarilli, unde ziua nu ieşea pe punte, Roberto îi auzise pe pasageri vorbind despre aurore atât de aprinse de parcă soarele abia aştepta să străpungă lumea cu săgeți, însă acum vedea fără să lăcrămeze culori pastelate: un cer înspumat cu nori întunecați şi abia mărginiți de o culoare albicioasă de perlă, pe când o nuanță, o amintire de roz, urca acum în spatele Insulei ce părea zugrăvită în verde-albăstrui pe o coală de hârtie aspră.

Dar tablouaşul acela aproape nordic îi era de ajuns să înțeleagă că silueta aceea, ce i se păruse informă pe timp de noapte, era dată de contururile unei coline împădurite ce se oprea printr-un coborâş abrupt pe o fâşie de coastă acoperită de arbori cu tulpini înalte, până la palmierii care încununau plaja albă.

Încet, încet, nisipul ieşea la lumină şi de-a lungul țărmurilor se zăreau pe margini un fel de păianjeni mari, parcă mumificați ce-şi tot mişcau membrele lor scheletice prin apă. Roberto îi luă de departe drept nişte „vegetale umblătoare", dar în momentul acela sclipirea, acum prea puternică, a nisipului, îl făcu să se retragă.

Descoperi că acolo unde ochii îl slujeau mai puțin, auzul nu-l putea trăda, şi se încrezu în el, închizând aproape de tot canatul şi ciulind urechea la zgomotele care veneau dinspre uscat.

Deşi obişnuit cu zorii de pe colinele de la el de-acasă, înțelese că pentru prima oară în viață auzea cu adevărat păsările cântând şi că în orice caz, nu mai auzise niciodată atât de multe şi de felurite.

Cu miile salutau apariția soarelui: i se păru că recunoaşte, printre țipete de papagali, privighetoarea, mierla, ciocârlia, un număr infinit de rândunele, şi până şi țârâitul ascuțit al greierului şi al lăcustei, întrebându-se dacă auzea cu adevărat nişte viețuitoare din speciile acelea, sau nişte rude de-ale lor de pe la antipozi... Insula era departe, şi totuşi avu impresia că sunetele acelea aduceau cu ele un miros de flori de portocal şi de busuioc, ca şi cum aerul de peste tot golful ar fi fost îmbibat cu parfum – iar pe de altă parte domnul d'Igby îi povestise că, în cursul uneia dintre

călătoriile lui, recunoscuse apropierea uscatului după cum zburau pe deasupra atomi înmiresmați aduşi de vânt...

Însă, pe când adulmecând ciulea urechea la mulțimea aceea invizibilă, ca şi cum ar fi privit de pe meterezele unui castel sau prin barbacanele unui bastion o armată cum se aranja vociferând în formă de semicerc între coborâşul colinei, câmpia din față şi fluviul ce apăra zidurile, avu impresia că mai văzuse o dată ceea ce auzind îşi închipuia şi, în fața imensității ce-l împresura strâns, se simți asediat, şi aproape îi veni să ducă puşca la ochi. Era la Casale, iar în fața lui se desfăşura armata spaniolă cu huruitul carelor ei de transport, cu țăcănitul armelor, cu vocile de tenori ale castilienilor, cu gălăgia napoletanilor, cu larma răguşită a lăncierilor, iar pe fundalul acesta câte un sunet de goarnă ce ajungea la el înăbuşit, şi pocnetele înfundate ale câtorva focuri de arhebuză, cioc, puf, taa-bum, ca plesnitorile de la sărbătoarea vreunui sfânt.

Ca şi cum viața lui s-ar fi desfăşurat între două asedii, unul fiind întruchiparea celuilalt, cu singura deosebire că aici, unde se încheia cercul celor doi lustri plini de evenimente, fluviul era prea lat, dar tot circular şi el – încât făcea imposibilă orice ieşire – Roberto retrăi zilele petrecute la Casale.

2.
Despre cele petrecute în Monferrato

Roberto ne lasă să înțelegem destul de puțin despre primii săi şaisprezece ani de viață de dinaintea acelei veri din 1630. Aminteşte de episoade din trecut numai când i se pare că ele arată vreo legătură cu prezentul petrecut de el pe Daphne, iar eu, cronicarul celor scrise în răspăr în cronica lui trebuie să spionez printre pliurile discursului. Dacă m-aş lua după năravul lui, aş apărea ca un autor care, ca să amâne dezvăluirea criminalului, îi lasă cititorului numai câteva indicii. De aceea, fur şi eu, de pe ici, de pe colo, câte o mențiune, ca un delator.

Pozzo di San Patrizio era numele unei familii din mica nobilime, ce stăpânea întinsul ținut Griva mărginit cu cel al

Alecsandriei (care pe timpurile acelea ținea de ducatul milanez, şi prin urmare era teritoriu spaniol), dar ca geografie politică, sau din înclinare sufletească, se considera vasală marchizului din Monferrato. Tatăl – care vorbea franțuzeşte cu nevasta, în dialect cu țăranii şi în italiana cultă cu străinii – cu Roberto se exprima în diferite chipuri, după cum îl învăța vreo lovitură de spadă sau îl lua cu el călare pe câmpuri blestemând păsările care îi stricau recolta. În rest băiatul îşi petrecea timpul fără prieteni, visând în închipuire la țări îndepărtate pe când rătăcea plictisit printre vii, sau la arta de a dresa şoimi atunci când vâna lăstuni, la lupte cu balaurul când se juca cu câinii, sau la comori ascunse pe când explora încăperile micului lor castel sau conac, ce-o fi fost. Aceste hoinăreli ale minții i le stârneau romanele şi poemele cavalereşti pe care le găsea acoperite de praf în turnul de miazăzi.

Deci nu era lipsit de educație, şi avea până şi un preceptor, chiar dacă numai câte o bucată de timp. Un carmelit, despre care se spunea că ar fi călătorit prin orient, unde – murmura mama făcându-şi cruce – unii insinuau că se făcuse musulman, o dată pe an sosea în regiune cu un argat şi cu patru catâri scunzi încărcați cu cărți şi cu alte hârțoage, şi era găzduit pe trei luni. Ce anume îl învățase el pe elevul său nu ştiu, dar când a ajuns la Paris, Roberto se făcuse remarcat şi, oricum, învăța cu mare uşurință tot ce auzea.

Despre carmelitul acesta se ştie un singur lucru, şi nu-i o întâmplare că Roberto pomeneşte de el. Într-o zi Pozzo cel bătrân se tăiase pe când curăța o spadă, şi ori că arma fusese ruginită, ori că-şi vătămase vreun loc mai sensibil la mână sau la degete, că rana îi dădea nişte dureri foarte mari. Atunci carmelitul luase sabia, o presărase cu un praf pe care-l ținea într-o cutiuță, şi îndată Pozzo jurase că se simte mai bine. Fapt e că a doua zi rana era aproape cicatrizată.

Carmelitului îi făcuse mare plăcere uimirea tuturor şi spusese că secretul acelei substanțe îi fusese dezvăluit de un arab, şi că era vorba de un leac mult mai puternic decât cel pe care spagirişti creştini îl numeau unguentum armarium. Când îl întrebaseră de ce nu se punea pulberea aceea pe

rană şi nu pe tăişul care o produsese, răspunsese că aşa lucrează natura, şi că printre forţele ei cele mai puternice se află simpatia universală, care guvernează acţiunile la distanţă. Mai adăugase că, dacă lucrul putea să pară greu de crezut, n-aveau decât să se gândească la magnet, care-i o piatră ce atrage la sine pilitura de metal, sau la munţii aceia mari de fier, care acoperă nordul planetei noastre, şi care atrag acul busolei. Tot aşa, unguentul armariu, lipindu-se bine de spadă, atrăgea acele virtuţi ale fierului pe care spada le lăsase în rană şi care împiedicau vindecarea acesteia.

Orişice făptură care în copilăria ei a fost martoră la una ca asta, nu poate decât să rămână marcată pe toată viaţa de ea, şi curând o să vedem cum destinul lui Roberto a fost hotărât de atracţia ce-o simţea el pentru puterea atrăgătoare a prafurilor şi a unguentelor.

Dealminteri nu-i acesta episodul care a marcat cel mai mult copilăria lui Roberto. Mai există unul şi, la drept vorbind, nu-i un episod, ci un fel de refren pe care băiatul l-a păstrat în memorie într-un mod ciudat. Deşi se pare că tatăl, care desigur ţinea mult la acel fiu, chiar dacă-l trata cu asprimea tăcută a tuturor bărbaţilor de prin partea locului, când şi când – dar mai ales în primii lui cinci ani de viaţă – îl ridica de jos şi-i striga cu mândrie: „Tu eşti întâiul meu născut!” Nimic nelalocul său, de fapt, decât poate un uşor păcat de redundanţă, dat fiind că Roberto era unicul fiu. Numai că crescând, Roberto începuse să-şi amintească (sau se convinsese el că-şi amintea) că la manifestările acelea de bucurie paternă chipul mamei sale lua o înfăţişare de nelinişte şi plăcere, ca şi cum taică-său făcea bine când zicea fraza aceea, dar faptul că o auzea repetată îi redeştepta o grijă de mult aţipită. În închipuirea lui, Roberto îşi dăduse mult de furcă în jurul tonului acelei exclamaţii, trăgând concluzia că tatăl său nu o pronunţa ca şi cum ar fi fost o afirmaţie evidentă, ci un fel de învestitura inedită, accentuând pe acel „tu”, ca şi cum ar fi vrut să spună: „tu, şi nu altul, eşti fiul meu întâi născut”.

Nu altul sau nu celălalt? În scrisorile lui Roberto apare mereu câte o referire la un Altul care-l obsedează, iar ideea asta pare că i s-a născut chiar atunci, când el se convinsese

(şi cu ce putea să-şi frământe creierii un copil pierdut printre bastioane pline de lilieci, printre vii, şopârle şi cai, neştiind cum să se poarte cu ţărănuşii cam de aceeaşi vârstă cu el şi care, când nu asculta nişte poveşti spuse de bunică-sa, le asculta pe cele ale carmelitului?), că pe-acolo, pe undeva, dădea târcoale un alt frate, nerecunoscut, care trebuie să fi avut o fire rea, din moment ce tatăl său îl repudiase. Roberto era la început prea mic, iar pe urmă prea ruşinos, ca să se întrebe dacă acesta era frate cu el dinspre tată sau dinspre mamă (şi, în ambele cazuri, asupra unuia din părinţi ar fi plutit umbra unei greşeli mai vechi şi de neiertat): era un frate, care, într-un fel sau altul (poate unul supranatural), era cu siguranţă vinovat de repudierea pe care o suferise, şi de asta bineînţeles că îl ura pe el, pe Roberto, cel preferat.

Umbra acestui frate duşman (pe care, cu toate acestea, ar fi vrut să-l cunoască, ca să-l iubească şi să se facă iubit de el) îi tulburase nopţile de copil; mai târziu, adolescent fiind, răsfoia prin bibliotecă volume vechi ca să găsească ascunse printre ele, ştiu şi eu, vreun portret, vreun act al judecătorului, vreo mărturisire revelatoare. Îşi făcea de lucru prin poduri deschizând cufere pline cu veşminte de-ale străbunicilor, cu medalii ruginite sau cu vreun pumnal maur şi zăbovea întrebător pipăind cu degetele nedumerite cămăşuici de pânză fină ce îmbrăcaseră cu siguranţă vreun prunc, dar cine ştie cu câţi ani sau cu câte secole mai înainte.

Cu timpul, acestui frate pierdut îi dăduse şi un nume, Ferrante, şi prinsese să-i atribuie unele mici păcate de care era învinuit pe nedrept, cum ar fi furtul dulciurilor sau datul drumului din lanţ unui câine când nu trebuia. Ferrante, avantajat de faptul că fusese şters din scripte, acţiona pe la spatele lui, iar el se ascundea după Ferrante. Ba chiar, puţin câte puţin, obiceiul de a-l învinui pe acest frate inexistent de ceea ce el, Roberto, nu avea cum să facă, se transformase în năravul de a-i pune în cârcă şi lucruri pe care Roberto le făcuse cu adevărat, şi de care-i părea rău.

Nu că Roberto le spunea celorlalţi vreo minciună: ci, luându-şi în tăcere şi cu un potop de lacrimi pedeapsa

pentru propriile-i năzbâtii, reuşea să se convingă de propria-i nevinovăţie şi să se simtă victima unei samavolnicii.

Odată, de pildă, Roberto, vrând să încerce o secure nouă pe care faurul abia o predase, în parte şi din ciudă pentru nu ştiu ce nedreptate credea el că i se făcuse, tăiase un pomişor bun de rod pe care tată-său îl plantase de puţin timp cu mari speranţe pentru anii viitori. Când îşi dăduse seama de gravitatea prostiei făcute, Roberto îi prevăzuse nişte urmări cumplite, cum ar fi, pe puţin, vânzarea lui la Turci, care aveau să-l pună să vâslească toată viaţa pe galerele lor, şi se pregătea să fugă de-acasă şi să-şi continue viaţa ca un bandit pe coline. În căutarea unei justificări, se convinsese foarte repede că cel ce tăiase pomul era cu siguranţă Ferrante.

Însă tatăl său, descoperind fapta, îi adunase pe toţi băieţii din împrejurimi şi zisese că, pentru ca mânia lui să nu cadă asupra tuturor, vinovatul ar fi făcut mai bine să mărturisească. Roberto se simţise plin de milă şi generozitate: dacă l-ar fi învinuit pe Ferrante, sărăcuţul de el ar fi suferit o nouă repudiere şi, în fond, nenorocitul făcea rele pentru a-şi răscumpăra părăsirea lui de orfan, mâhnit să-şi vadă părinţii cum îl copleşeau pe un altul cu mângâieri... Făcuse un pas înainte şi, tremurând de frică şi de mândrie, spusese că nu voia ca nimeni să fie învinuit în locul lui. Afirmaţia aceasta fusese luată ca o mărturisire, chiar dacă nu era. Tatăl, zburlindu-şi mustăţile şi uitându-se spre mamă, zisese până la urmă printre multe bâlbâieli şi tuşind încurcat că, desigur, fapta era foarte gravă, pedeapsa inevitabilă, dar că nu putea să nu aprecieze că tânărul „senior della Griva” făcea cinste tradiţiei familiei, şi că aşa trebuie să se poarte întotdeauna un gentilom, chiar dacă are numai opt ani. . Apoi decretase că Roberto n-avea să ia parte la vizita de pe la mijlocul lui august la verii lui din San Salvatore, care era desigur o pedeapsă grea (La San Salvatore locuia Quirino, un făcător de vinuri care ştia să-l urce pe Roberto într-un smochin de o înălţime ameţitoare), dar cu siguranţă mai uşoară decât pe galerele Turcului.

Nouă povestea ni se pare simplă: tatăl e mândru că are o odraslă care nu minte, se uită spre mamă cu o mulţumire

greu ascunsă, şi pedepseşte în mod blând, atâta cât să salveze aparenţele. Însă Roberto a tot brodat la evenimentul ăsta îndelung, ajungând la concluzia că tatăl şi mama sa intuiseră că vinovatul era Ferrante, apreciaseră eroismul fratern al fiului lor preferat, şi se simţiseră uşuraţi că nu trebuie să dea pe faţă secretul familiei lor.

Poate că eu sunt cel care brodează pentru că am puţine indicii, însă şi pentru că prezenţa asta a fratelui absent va avea o anume importanţă în povestirea noastră. Din jocul acela pueril vom regăsi urme în comportamentul adult al lui Roberto – sau cel puţin al lui Roberto, cel din momentul în care-l găsim pe Daphne, lovit de un val al soartei care, s-o spunem pe drept, ar fi băgat spaima în oricine.

În orice caz, divaghez; tot n-am stabilit cum ajunge Roberto la asediul de la Casale. Iar aici e cazul să dăm frâu liber fanteziei şi să ne închipuim cam cum s-a petrecut.

La Griva ştirile nu prea ajungeau la timpul lor, însă de cel puţin doi ani se ştia că succesiunea ducatului de Mantova provoca multe încurcături pentru Monferrato, şi un fel de asediu avusese deja loc. Pe scurt – iar asta-i o istorie pe care a mai povestit-o şi altul, fie şi într-un mod mai fragmentat decât mine – în decembrie 1627 murea ducele Vincenzo al II-lea Mantovanul şi în jurul patului de moarte al acestui desfrânat care nu putuse şi el să facă copii se desfăşurase un balet de patru pretendenţi, cu agenţii şi cu protectorii lor cu tot. Câştigă marchizul de Saint-Charmont care reuşeşte să-l convingă pe Vincenzo că moştenirea se cuvine unui văr din ramura franceză, Charles de Gonzague, duce de Nevers. Bătrânul Vincenzo, între două horcăituri, face sau lasă ca Nevers să se însoare în cea mai mare grabă cu nepoată-sa, Maria Gonzaga şi-şi dă sufletul lăsându-i ducatul. Acuma, Nevers era francez, iar ducatul pe care-l moştenea cuprindea şi marchizatul Monferrato cu capitala acestuia, Casale, fortăreaţa cea mai importantă din Italia de Nord. Situat, cum era, între pământul milanez care era sub stăpânire spaniolă şi pământurile familiei de Savoia, Monferrato permitea controlul cursului superior al Padului, al trecătorilor dintre Alpi şi sud, al drumului dintre Milano şi Genova, şi

pătrundea ca o perniță între Franța şi Spania – niciuna dintre cele două puteri neputând să se încreadă în cealaltă perniță, anume ducatul de Savoia, unde Carlo Emanuele I făcea un joc pe care am fi prea toleranți dacă l-am numi dublu. Dacă Monferrato îi revenea lui Nevers, era ca şi cum i-ar fi revenit lui Richelieu şi, deci, era evident că Spania prefera să-i revină oricui altcuiva, să zicem ducelui de Guastalla. Aparte faptul că avea ceva drept la succesiune şi ducele de Savoia. Dar pentru că exista un testament, şi îl desemna pe Nevers, celorlalți pretendenți nu le mai rămânea doar să spere că Sacrul şi Romanul împărat German, căruia ducele de Mantova îi era formal vasal, nu va ratifica succesiunea.

Spaniolii erau însă nerăbdători şi, pe când aşteptau ca împăratul să ia o hotărâre, Casale fusese deja asediat pentru prima oară de către Gonzalo de Cordoba, iar acum, pentru a doua oară, de o impunătoare armată de spanioli şi de imperiali comandată de Spinola. Garnizoana franceză se pregătea să reziste, în aşteptarea unei armate franceze de sprijin, care era încă ocupată în nord şi care Dumnezeu ştie dacă avea să sosească la vreme.

Lucrurile stăteau mai mult sau mai puțin aşa, când bătrânul Pozzo, pe la jumătatea lui aprilie, adună în fața castelului pe cei mai tineri dintre țăranii lui, împărți toate armele ce se găseau în ținut, îl chemă pe Roberto şi le ținu tuturor această cuvântare, pe care şi-o pregătise pesemne în timpul nopții: „Oameni buni, ascultați-mă. Pământul ăsta al nostru de la Griva a plătit totdeauna tribut Marchizului de Monferrato, căci de mult timp e ca şi cum ar fi ducele Mantovei, care însă a devenit acuma domnul de Nevers, şi dacă cineva vine şi-mi spune mie că Nevers nu e nici mantovan, nici din Monferrato nu-i, eu îi dau un picior în cur, pentru că sunteți nişte mâncăi ignoranți care din lucrurile astea nu pricepeți nici pe dracu' şi aşa că-i mai bine să tăceți din gură şi să-l lăsați pe stăpânul vostru să vorbească, pentru că el ştie cel puțin ce-i aia onoare. Dar cum voi onoarea vi-o atârnați în locul ăla, ştiți voi unde, aflați că dacă imperialii intră în Casale, ăia sunt oameni pe care

nu-i poţi lua cu binişorul, de viile voastre o să se-aleagă praful, iar de femeile voastre mai bine să nu vorbim. De-aia ne ducem să apărăm Casale. Eu nu oblig pe nimeni. Dacă e vreun tăntălău de trântor care nu-i de părerea asta, s-o spună acuma şi-l spânzur de stejarul de colo". Nimeni de pe-atunci nu putea să fi văzut gravurile în acva-forte ale lui Callot cu ciorchini de oameni ca şi ei care atârnau de alţi stejari, dar pesemne că ceva dădea târcoale prin aer: toţi înălţară, care muschetele, care lăncile, care nişte prăjini cu câte o seceră legată la vârf şi strigară „Trăiască Casale, jos cu imperialii". Ca un singur om.

„Fiule", îi spuse Pozzo lui Roberto pe când călăreau ei peste coline, cu mica lor armată ce-i urma pe jos, „Nevers ăla nu face nici cât una din fuduliile mele, iar lui Vincenzo, când i-a trecut lui ducatul, nu-i mai umbla nici păsăroiul, dar nici mintea, care însă nici înainte nu-i umbla. Dar i l-a trecut lui, şi nu făcăleţului ăluia de Guastalla, iar noi, alde Pozzo, suntem vasalii seniorilor legitimi din Monferrato încă de pe când era bunica fată. Aşa că ne ducem la Casale, iar dacă trebuie, ne lăsăm şi omorâţi pentru că, dar-ar dracii, nu poţi să fii cu cineva numai cât lucrurile merg bine şi pe urmă să-l laşi baltă când e cu gâtul în laţ. Însă dacă nu ne omoară e mai bine, aşa că fii cu ochii-n patru".

Drumul acelor voluntari, de la marginile ţinutului Alecsandriei şi până la Casale, a fost bineînţeles unul dintre cele mai lungi de care aminteşte istoria. Bătrânul Pozzo îşi făcuse o socoteală, în felul ei exemplară: „Îi cunosc eu pe spanioli", spusese el, „sunt oameni cărora le place să meargă comod. Aşa că or s-o ia spre Casale străbătând câmpia de la sud, că umblă mai bine convoaiele de muniţii, tunurile şi alte calabalâcuri. Aşa că noi, dacă înainte de Mirabello, o luăm către asfinţit şi ţinem drumul peste dealuri, facem cu o zi sau două mai mult, dar ajungem fără să dăm de bucluc, şi înainte să ajungă ei".

Din nefericire Spinola avea idei şi mai întortocheate despre cum ar trebui pregătit un asediu şi, în timp ce la sud-est de Casale începea să ocupe Valţnza şi Occimiano, de câteva saptămâni îl trimisese la apus de oraş pe ducele de Lerma, pe Ottavio Sforza şi pe contele de Gemburg, cu vreo

şapte mii de infanterişti, să încerce să ocupe repede castelele din Rosignano, Pontestura şi San Giorgio, ca să blocheze orice ajutor posibil care ar veni dinspre armata franceză, pe când, pentru a-l strânge într-un cleşte, de la nord traversa Padul spre sud guvernatorul Alecsandriei, don Geronimo Augustin, cu alți cincizeci de mii de oameni. Şi toți se înşiruiseră de-a lungul traseului pe care Pozzo îl credea pustiu ca-n palmă. Când află gentilomul nostru de la nişte țărani lucrul ăsta, nici că mai putea schimba drumul, pentru că la vest erau acum mai mulți imperiali decât la est.

Pozzo zise cu simplitate: „Noi nu ne abatem nici atâtica. Eu cunosc părțile astea mai bine ca ei, şi trecem prin mijloc ca nişte nevăstuici". Fapt ce presupunea să te tot abați şi să tot coteşti. Atât de mult, încât puteai să-i întâlneşti până şi pe francezii din Pontestura, care între timp se opriseră şi, cu condiția să nu se mai întoarcă la Casale, li se îngăduise să coboare către Finale, de unde ar fi putut să ajungă înapoi în Franța pe mare. Cei din Griva îi întâlniră pe lângă Otteglia, riscară să tragă unii în alții, fiecare crezând că ceilalți erau duşmani, iar Pozzo află de la comandantul lor că, printre condițiile predării, se stabilise şi ca grâul din Pontestura să fie vândut spaniolilor, iar aceştia aveau să trimită banii casalezilor.

„Spaniolii sunt nişte nobili, fiule", zise Pozzo, „şi-s oameni cu care-i o plăcere să te bați. Din fericire nu mai suntem pe timpul lui Carol cel Mare şi al Maurilor când războaiele erau un omoară-mă că te omor. Astea-s războaie între creştini, ce Dumnezeu! Acum ăia au de lucru cu Rosignano, noi le trecem pe la spate, ne strecurăm printre Rosignano şi Pontestura, şi suntem la Casale în trei zile".

După ce zise aceste cuvinte pe la sfirşitul lui aprilie, Pozzo ajunse cu ai săi lângă Casale la 24 mai. A fost, cel puțin în amintirile lui Roberto, o plimbare de toată frumusețea, tot abătându-se de la drumuri şi poteci de catâri şi tăind-o peste câmpuri; la urma urmei, zicea Pozzo, când e un război totul se duce dracului, iar dacă nu stricăm noi recoltele, le strică ei. Ca să supraviețuiască făcură jaf prin vii, livezi şi cotețe: la o adică, zicea Pozzo, ăla era pamântul celor din Monferrato şi trebuia să-şi hrănească apărătorii. Unui

țăran din Mombello, care protesta puse să-i tragă treizeci de bețe, spunându-i că dacă nu e nițică disciplină războaiele le câştigă alții.

Lui Roberto războiul începea să-i pară o experiența nespus de frumoasă; aflau de la drumeți poveşti grăitoare, cum era aceea despre un cavaler francez rănit şi capturat la San Giorgio, ce se plânsese că i s-a furat de către un soldat un portret la care ținea nespus, iar ducele de Lerma, auzind aceasta, poruncise să-i dea înapoi portretul, îi dăduse îngrijiri, trimițându-l apoi, cu un cal, la Casale. Iar pe de altă parte, cu toate devierile acelea în spirală până la pierderea oricărui semn de orientare, bătrânul Pozzo reuşise să facă-ntr-aşa fel încât oastea lui să n-apuce să vadă o bătălie adevărată.

Aşa că a fost mai mare uşurarea, dar şi nerăbdarea celui ce vrea să ia parte la un praznic îndelung aşteptat, când într-o bună zi, din vârful unei coline, au văzut la picioarele lor şi în fața ochilor lor, oraşul, blocat la nord, adică la stânga lor, de fâşia lată a Padului, care exact în fața castelului se frângea în două mari insule pe la mijlocul apelor, şi care se sfirşea aproape în formă de săgeată spre sud cu cetățuia masivă cu margini stelate. Bucurându-se de turnuri şi clopotnițe pe dinăuntru-i, pe dinafară cetatea Casale părea de-a dreptul de necucerit, semeață cum era şi crestată de bastioane cu creneluri zimțuite, de parcă era un balaur din cei ce se văd prin cărți.

Era chiar o privelişte de-a mai mare dragul. De jur împrejurul Cetății, soldați în veşminte multicolore trăgeau maşinării de asediu, printre pâlcuri de corturi împodobite grațios cu stindarde şi cavaleri cu pălării cu pene cât toate zilele. Din loc în loc se vedea prin verdele pădurilor sau prin galbenul câmpiilor câte o fulgerare neaşteptată care-ți lua ochii: erau gentilomi cu platoşe argintate care parcă glumeau cu soarele, şi nici măcar nu se înțelegea de partea cui erau, şi probabil se foiau aşa doar ca să-şi dea aere.

Plăcut tuturora, spectacolul îi plăcu mai puțin lui Pozzo, care zise: „Oameni buni, de data asta am cacarisit-o.” Iar lui Roberto care întreba de ce, dându-i un bobârnac în țeastă, îi zise: „Nu fi nătăfleț, ăia sunt imperialii, doar n-ai să crezi că

sunt casalezii atât de mulți şi că se flutură aşa în văzul lumii pe dinafară zidurilor. Casalezii şi francezii sunt ăi dinăuntru, care trag în sus baloturi de paie şi se caca pe ei din cauză că nu sunt nici două mii, pe când ăia de jos sunt cel puțin o sută de mii, ia uită-te şi pe dealurile alea din față". Exagera, căci armata lui Spinola număra doar vreo optsprezece mii de pedeştri şi şase mii de călăreți, dar erau şi aşa destui.

„Atunci ce facem, tată?" întrebă Roberto. „Facem aşa", zise tatăl, „că ne uităm bine unde sunt luteranii, şi p-acolo nu trecem: in primis, nu se-nțelege o iotă din ce vorbesc, in secundis, întâi te omoară şi pe urmă te-ntreabă cine eşti. Uitați-vă bine unde seamănă a fi spaniolii: ați auzit că ăia sunt oameni cu care se poate cădea la învoială. Şi să fie spanioli de familie bună. În lucruri dintr-astea ceea ce contează e educația."

Băgară de seamă un loc de trecere de-a lungul unei tabere cu însemnele majestăților lor prea-creştine, unde scânteiau mai multe platoşe şi coborâră încredințându-se lui Dumnezeu. În învălmăşeală, putură înainta o bucată bună printre rândurile duşmanului, fiindcă pe vremurile acelea uniforme n-aveau decât unele corpuri de elită, cum sunt muşchetarii, iar pentru rest nu pricepeai câtuşi de puțin care sunt de-ai tăi. Dar la un moment dat, şi tocmai când nu mai aveau de străbătut decât o porțiune a nimănui, dădură peste un avampost şi fură opriți de un ofițer care-i întrebă cuviincios cine erau şi-ncotro se duceau, în timp ce la spatele lui un mănunchi de soldați stăteau cu mâna pe trăgaci.

„Domnule", zise Pozzo, „aveți bunătatea şi ne lăsați să trecem, căci noi trebuie pentru ca să cătăm un loc bun din care pe urmă să tragem în domniile voastre". Ofițerul îşi scoase pălăria, făcu o plecăciune de salut de mătură praful la vreo doi metri dinaintea sa, şi zise: „Senor, no es menor gloria vencer al enemigo con la cortesia en la paz que con las armas en la guerra." Apoi, curat italieneşte: „Treceți, domnule, dacă un sfert dintr-ai noştri ar avea jumătate din curajul domniei tale, am învinge. Să-mi acorde cerul plăcerea de a vă întâlni pe câmpul de bătaie şi onoarea de a vă ucide".

„Fisti orb d'an fisti sece", murmură printre dinți Pozzo, ceea ce în graiul de prin părțile lui mai este şi astăzi o

expresie optativă, prin care se urează, aşa, aproximativ, ca interlocutorului mai întâi să-i piară vederile şi imediat după aia să-l apuce răpciugă. Dar cu glas tare, făcând apel la toate resursele-i lingvistice şi la iscusinţa-i retorică, zise: „Yo tambien!" Salută cu pălăria, dete uşor pinteni calului, deşi nu chiar aşa cum cerea teatralitatea momentului, mai ales că trebuia să lase timp alor săi să-l urmeze pe jos, şi se îndreptă către ziduri.

„Poţi să zici ce vrei, dar sunt nişte gentilomi", făcu el întorcându-se către fiul său, şi bine făcu că întoarse capul: căci evită un glonte de archebuza ce fusese tras de pe bastioane. „Ne tirez pas, conichons, on est des amis, Nevers, Nevers!" strigă el ridicând mâinile, apoi către Roberto: „vezi, sunt oameni lipsiţi de recunoştinţă. Nu că zic eu, dar spaniolii sunt mai ceva".

Intrară în cetate. Probabil că cineva îi semnalase de îndată sosirea aceea comandantului garnizoanei, adică domnului de Toiras, vechi frate de arme al bătrânului Pozzo. Avură loc multe îmbrăţişări şi o primă plimbare pe bastioane.

„Dragă prietene", zicea Toiras, „din registrele de la Paris rezultă că eu am în mână cinci regimente de pedestraşi de câte zece companii fiecare, adică cu totul zece mii de fanţi. Dar domnul de la Grange are numai cinci sute de oameni, Monchat două sute cincizeci, iar cu totul pot conta pe o mie şi şapte sute de oameni fără cal. Mai apoi şase companii de cavalerie uşoară, patru sute de oameni cu totul, chiar dacă-s bine echipaţi. Cardinalul ştie că am mai puţini oameni din ăştia, dar susţine că am trei mii opt sute. Eu îi scriu dându-i dovezi împotrivă şi Eminenţa sa se preface că nu înţelege. A trebuit să recrutez un regiment de italieni cât s-a putut mai buni, corsicani şi monferrini, dar, dacă-mi dai voie, nu-s buni luptători, şi închipuie-ţi că a trebuit să poruncesc ofiţerilor să-i pună într-o companie separată pe valeţii lor. Oamenii domniei tale or să se adauge regimentului italian, la ordinele căpitanului Bassiani, care-i un bun om de arme. I-l vom trimite şi pe tânărul De la Grive, să meargă la luptă, înţelegând bine ordinele. Cât despre domnia ta, dragă prietene, o să te alături unui grup de gentilomi viteji care au

sosit la noi din voința lor, ca şi domnia ta, şi care fac parte din suita mea. Domnia ta cunoşti țara şi poți să-mi dai sfaturi bune”.

Jean de Saint-Bonnet, senior de Toiras, era înalt, brunet şi cu ochii albaştri, în plină vigoare la cei patruzeci şi cinci de ani ai săi, repede la mânie, însă generos şi înclinat să-i treacă repede, cu apucături cam brutale, dar la urma urmei afabil, chiar şi cu soldații. Se distinsese ca apărător al insulei Ré în războiul contra englezilor, dar lui Richelieu nu-i era simpatic, şi nici la curte se pare. Prietenii lui şopteau despre un dialog al lui cu cancelarul de Marillac, care-i aruncase cu dispreț că se puteau găsi două mii de gentilomi în Franța, capabili să conducă tot aşa de bine lucrurile în insula Ré, iar el i-o întorsese că se găseau alți patru mii capabili să țină sigiliile mai bine decât Marillac. Ofițerii lui îi mai atribuiau şi altă vorbă de duh (care, după alții, aparținea însă unui căpitan scoțian): într-un consiliu de război din La Rochelle, părintele Joseph, care nu era altul decât faimoasa eminență cenuşie, şi se dădea mare strateg, pusese degetul pe o hartă spunând: „Vom trece râul pe aici”, iar Toiras obiectase cu răceală: „însă, prea sfinte părinte, degetul vostru nu-i un pod.”

„Asta-i situația, cher ami”, spuse Toiras, continuând să vorbească în timp ce parcurgeau gradenele fortificației şi arătând în jurul său. „Teatru-i splendid, iar actorii sunt ăi mai prima din cele două imperii şi din multe feude: avem în față şi un regiment florentin, şi încă comandat de un Medici. Noi ne putem încrede în Casale, înțeles ca oraş: castelul, din care controlăm partea dinspre fluviu, e o fortăreață pe cinste, fiind apărat de un şanț straşnic, iar la ziduri am ridicat un val de pământ care le va permite apărătorilor să-şi facă datoria. Citadela are şaizeci de tunuri şi bastioane în toată regula. Sunt slabe în câteva locuri, dar le-am întărit cu posturi în formă de semilună şi cu baterii. Toate astea-s foarte bune ca să rezişti la un asalt frontal, însă Spinola nu-i un novice: uită-te la forfota aceea de jos, se pregătesc să facă galerii de mină, şi când vor ajunge cu ele aici, dedesubt, va fi ca şi cum am fi deschis porțile. Ca să împiedicăm lucrările, va trebui să coborâm în câmp deschis, însă acolo suntem

mai slabi. Şi îndată ce duşmanul o să-şi aducă mai în faţă tunurile acelea, o să înceapă să tragă asupra oraşului, şi aici intră în joc umoarea târgoveţilor din Casale, în care mă încred foarte puţin. Pe de altă parte, îi înţeleg: ţin mai mult la salvarea oraşului lor decât la domnul de Nevers şi încă nu s-au convins dacă-i cazul să moară pentru culorile Franţei. O să trebuiască să-i facem să înţeleagă că şi cu principele de Savoia, şi cu spaniolii şi-ar pierde libertăţile lor, iar Casale n-ar mai fi o capitală, ci ar deveni o fortăreaţă oarecare, cum e Susa, pe care Savoia e gata s-o vândă pentru un pumn de scuzi. În rest, o să improvizăm, altfel n-ar mai fi o comedie în stil italian. Ieri am ieşit cu patru sute de oameni către Frassineto, unde tocmai se îmbulzeau imperialii şi ăia s-au retras. Dar pe când eu aveam de furcă acolo, nişte napolitani s-au instalat pe dealul de colo, exact de partea opusă. Am pus să-i bată cu artileria vreo câteva ceasuri şi cred că i-am tocat bine, dar nu au plecat. Cine a câştigat pe ziua de ieri? Jur pe Domnul nostru Isus Hristos că nu ştiu, şi nici Spinola n-o ştie. Însă ştiu ce-o să facem mâine. Vezi căsuţele alea de pe câmp? Dacă le-am avea sub control, am ţine sub tirul nostru multe posturi inamice. O iscoadă mi-a spus că sunt pustii, iar ăsta-i un bun motiv să ne temem că se ascunde cineva în ele – tânărul meu domn Roberto, nu-ţi lua figura aceea dispreţuitoare şi învaţă, rogu-te, teorema întâi, că un comandant de ispravă câştigă o bătălie folosindu-se bine de iscoade şi, teorema a doua, că o iscoadă, dat fiind că-i un trădător, nu stă la gânduri să-l trădeze pe cel ce-o plăteşte ca să-i trădeze pe ai săi. În orice caz, mâine infanteria o să se ducă să ocupe casele acelea. Decât să ţii trupele să mucezească între ziduri, mai bine să le expui focului, fiindcă-i o şcoală bună. Nu fremăta de nerăbdare, domnule Roberto, n-o să fie asta ziua domniei tale: însă poimâine regimentul lui Bassiani va trebui să treacă Padul. Vezi zidurile acelea de colo? Sunt o parte dintr-un fortuleţ pe care începuserăm să-l construim înainte ca să sosească ăştia. Ofiţerii mei nu-s de acord, însă cred c-ar fi bine să ni-l luăm înapoi înainte să-l ocupe imperialii. E nevoie să-i ţinem sub tirul nostru în câmpie, aşa încât să-i sâcâim şi să întârzie construirea galeriilor, în fine, o să fie glorie de-ajuns pentru toţi. Iar

acum haidem la cină. Asediul e la început şi încă nu ne lipsesc proviziile. Abia mai târziu o să mâncăm şobolanii".

3.
Saraiul cu Minunăţii

Să scape el din asediul de la Casale, unde până la urmă, cel puțin, nu trebuise să mănânce şobolani, ca să urce apoi la bordul lui Daphne, unde poate că şobolanii aveau să-l mănânce ei pe el... Meditând plin de temeri la acest contrast izbitor, Roberto se pregătise în cele din urmă să exploreze locurile acelea în care cu o seară înainte auzise venind până la el zgomote nedesluşite.

Hotărâse să coboare prin castelul de la pupă, iar dacă totul ar fi fost ca pe Amarilli, ştia că trebuia să găsească vreo duzină de tunuri pe cele două laturi şi saltelele de paie sau hamacele marinarilor. Pătrunse, din încăperea timonei, în cea de dedesubt, străbătută de bara ce se legăna cu un scârțâit uşor, şi ar fi putut ieşi imediat pe uşa care dădea sub punte. Dar, ca şi cum voia să se familiarizeze mai întâi cu zonele mai adânci înainte de a-şi înfrunta duşmanul necunoscut, printr-un chepeng coborâse şi mai jos, unde în mod obişnuit ar fi trebuit să se afle alte provizii. Însă acolo găsise aranjate cu mare economie de spațiu culcuşuri pentru vreo duzină de oameni. Deci cea mai mare parte a echipajului dormea acolo jos ca şi cum restul ar fi fost păstrat pentru alte trebuințe. Culcuşurile se aflau în ordine perfectă. Dacă fusese deci epidemie acolo, pe măsură ce murea vreunul, cei rămaşi în viață le aranjaseră la loc după toate regulile, ca să le poată spune celorlalți că nu s-a întâmplat nimic... Dar la urma urmei, cine spusese că marinarii erau morți, şi chiar toți? Şi încă o dată gândul acela nu-i dădea pace: ciuma, care omoară întregul echipaj, e un fapt natural, după unii teologi uneori e providențial; dar vreo întâmplare care să pună pe fugă acelaşi echipaj, şi încă lăsând vasul în ordinea aceea a lui cu totul nenaturală, putea fi cu mult mai îngrijorătoare. Poate că explicația se afla sub punte, trebuia să-şi facă curaj.

Roberto urcase din nou şi deschisese uşa care dădea spre locul temut.

Înţelesese abia acum rostul acelor grătare largi care se deschideau în covertă. Prin această prevedere spaţiul de sub punte fusese transformat într-un soi de naos, luminat printre gratiile acelea de lumina zilei, acum deplină, ce cădea pieziş, încrucişându-se cu cea care venea de la saborduri, luând o culoare cam ca fildeşul de la tunuri.

La început Roberto nu zări altceva decât fâşii de soare, în care se vedeau agitându-se nenumăraţi corpusculi, şi cum îi văzu, nu putu să nu-şi amintească (şi ce se mai întinde el la vorbă punând la bătaie amintiri docte ca s-o facă pe Doamna lui să se minuneze, în loc să se mărginească să povestească) cuvintele cu care Canonicul de Digne îl poftea să observe căderile de lumină ce se răspândeau în bezna unei catedrale, însufleţindu-se înlăuntru-le de o mulţime de monade, de seminţe, de naturi indisolubile, de stropi de tămâie masculină ce se spărgeau spontan, atomi primordiali încleştaţi în lupte, în bătălii, în încăierări de escadroane, cu întâlniri şi despărţiri nenumărate – dovadă evidentă a alcătuirii înseşi a universului ăstuia al nostru, care nu-i compus din altceva decât din corpuri prime ce furnică în gol.

Imediat după asta, aproape ca să-i confirme că toată creatura nu-i altceva decât opera acelui dans de atomi, avu impresia că se află într-o grădină şi îşi dădu seama că, de cum intrase acolo, fusese asaltat de o mulţime de miresme cu mult mai puternice decât acelea care mai înainte ajunseseră până la el dinspre ţărm.

O grădină, un fel de pomet acoperit: iată ce anume creaseră oamenii dispăruţi de pe Daphne în zona aceea, ca să ducă cu ei în patrie flori şi plante din insulele pe care tocmai le explorau, făcând în aşa fel ca soarele, vânturile şi ploile să le ajute să supravieţuiască. Roberto nu putea spune dacă micul vas putea sau nu să păstreze luni de zile de călătorie comoara aceea silvestră, sau dacă prima furtună n-avea s-o otrăvească cu sărătură, dar ,cu siguranţă, faptul că natura aceea era încă vie confirma presupunerea – ca şi în cazul mâncării – că rezerva fusese făcută de curând.

Flori, arbuşti, arbori pitici fuseseră transportaţi cu rădăcinile şi cu pământul lor, şi aranjaţi în cutii şi lăzi de factură improvizată. Dar multe dintre cutiile acelea se dărăpănaseră, pamântul se vărsase pe jos formând între ele un strat umed în care acum se înfipseră lujerii altor plante, încât părea că te afli într-un Eden ce lăstărea chiar din podelele lui Daphne.

Soarele nu mai era aşa de puternic încât să supere ochii lui Roberto, dar era de ajuns ca să poată scoate la iveală culorile frunzişului şi să facă să se deschidă primele flori. Privirea lui Roberto se oprea pe două foi care mai întâi i se păruseră ca o coadă de rac, din care îmboboceau flori albe, apoi pe o altă frunză verde-crud care se forma un fel de jumătate de floare, dintr-o chită de jujube fildeşii.

Un damf neplăcut îl atrăgea către o ureche galbenă în care parcă se înfipsese un mic ştiulete, alături coborau nişte ghirlande de cochilii de porţelan, albe ca zăpada şi cu vârful bătând în roz, iar dintr-un alt ciorchine atârnau nişte pâlnii sau nişte clopoţei cu gura în sus, mirosind parcă sfios a muşchi. Văzu o floare de culoarea lămâii, pe care, în zilele următoare, avea s-o descopere cum se preschimba, pentru că devenea de culoarea caisei după-amiaza şi roşu-închis la apusul soarelui, iar altele,şofranii în centru, decolorându-se într-o albeaţă lilială. Descoperi nişte fructe brăzdate de riduri pe care n-ar fi îndrăznit să le atingă, dacă unul dintre ele, căzând pe jos şi desfăcându-se de copt ce era, n-ar fi dat la iveală o roşeaţă de granat. Îndrăzni să guste din altele şi le judecă mai mult cu limba cu care vorbim decât cu cea cu care gustăm, fiindcă le defineşte – pe unul burdufior de miere, mană închegată-n rodnicia ramului ei, juvaier de smarald plin cu rubinele cele mai mărunţele. Însă eu, citind printre rânduri, aş îndrăzni să spun că descoperise ceva foarte asemănător cu un smochin.

Niciuna dintre florile sau fructele acelea nu-i era cunoscută, fiecare părea născută din fantezia unui pictor care ar fi vrut să violeze legile naturii ca să inventeze neverosimilităţi convingătoare, frânturi de delicii şi minciuni minunate la gust: ca de pildă corola aceea acoperită ca de o catifea alburie ce ţâşnea dintr-un pămătuf de pene viorii, sau

nu, o primulă spălăcită ce dezvelea un apendice obscen, sau o mască ce parcă acoperea un chip sur sub nişte bărbi de capră. Cine putuse să scornească arbustul acesta cu foile pe o parte verde-închis, cu ornamente primitive roşu-gălbui, iar pe partea cealaltă roşii ca flacăra, garnisite pe margine cu frunze de un verde crud ca mazărea, cărnoase şi aduse în formă de ghioc încât mai purtau în ele apa de la ultima ploaie?

Captivat de farmecul locului, Roberto nu se întreba de la ce ploaie mai păstrau frunzele apă, din moment ce de trei zile cel puțin, nu plouase în mod sigur. Miresmele ce-l îmbătau îl făceau să creadă că-i cu putință orice vrajă.

I se părea natural ca un fruct muced şi holbat să miroasă a brânză fermentată, iar un fel de rodie violacee, cu o gaură la capăt, când o scuturai, să lase să se audă înlăuntru-i o sămânță dănțuitoare, ca şi cum nu de o floare era vorba, ci de o jucărioară, nici nu se uimea de o floare în formă de ghimpe, cu fundul dur şi rotunjit. Roberto nu mai văzuse niciodată un palmier plângător, de parc-ar fi fost salcie, dar îi stătea în față, cumpănindu-se pe rădăcini multiple pe care se înălța un trunchi ce ieşea dintr-o tufă compactă, în timp ce frunzele acelei plante menită plânsului se plecau istovite de propria-le bogăție floral. Roberto nu văzuse, iarăşi, vreun tufiş care să dea foi aşa de late şi de cărnoase, întărite de o nervură centrală ce părea de fier, ca nişte farfurii şi tăvi gata de servit, în timp ce alături mai creşteau nişte frunze în chip de linguri răscroite cu îndemânare.

Neştiind bine dacă se preumbla printr-o pădure mecanică sau printr-un paradis pământesc, Roberto se-nvârtea prin Edenul acela care-l chema cu miresme aiuritoare.

Când însă îi povesteşte Doamnei despre asta, va vorbi de rustice frenezii, de năzăriri ale grădinilor, de protei frunzoşi, de cedri (cedri?) înnebuniți de blândă furoare... Sau o va retrăi ca pe o peşteră plutitoare plină de automate înşelătoare, din care, încins cu sfori amarnic răsucite, ieşea fanatic vreun cotor de hrean, vlăstar umflat de prin barbara sihlă... Va scrie despre opiul simțurilor, de un târcol de

elemente putregăite ce, închegându-se-n esențe impure, îl dusese până la antipozii încumetării.

La început atribuise acelui cântec care venea de pe insulă, impresia că nişte glasuri învăluite în pene se făceau auzite printre flori şi plante: dar deodată i se făcu pielea de găină la trecerea unui liliac care aproape îi atinse fața, şi îndată după asta trebui să sară într-o parte ca să evite un şoim, ce se aruncase asupra prăzii doborând-o cu o lovitură de plisc.

Pătrunzând sub punte în timp ce auzea în depărtare păsările de pe Insulă, şi convins că le mai auzea şi acum prin deschizăturile chilei, Roberto auzi sunetele acelea dintr-o dată mult mai apropiate. Nu puteau veni de la țărm: alte păsări, aşadar, nu prea departe, cântau dincolo de plante dinspre proră, din direcția acelui fund de vas, de unde cu o noapte mai înainte auzise zgomotele.

I se păru, înaintând, că sera aceea se termina la baza unui trunchi de stâlp înalt care perfora puntea superioară, apoi înțelese că ajunsese mai mult sau mai puțin în centrul vasului, pe unde catargul mare îşi trimitea nervurile până în părțile cele mai joase ale lui. Dar în momentul acela artificiul şi natura erau pe punctul de a se confunda atât de tare, încât putem înțelege tulburarea eroului nostru. Asta şi pentru că, tocmai în clipa aceea, nările lui începură să adulmece un amestec de izuri, de pământ mucegăit şi de miros animal, ca şi cum, pe nesimțite, el trecea dintr-o grădină într-un staul.

Şi trecând dincolo de trunchiul catargului mare spre prova văzu şi voliera.

Nu putu numi altfel mulțimea aceea de colivii din stinghii bătute în crengi solide ce țineau loc de suporturi, locuite de vietăți zburătoare ce căutau să ghicească răsăritul acela din care lor le venea doar un prinos de lumină şi să răspundă cu glasuri răguşite semenelor lor care cântau libere pe Insulă. Puse pe jos sau legănându-se atârnate de gratiile punții, coliviile erau răspândite prin acest al doilea naos ca nişte stalactite şi stalagmite, însuflețind o altă grotă a minunăților, în care vietățile dând din aripi făceau să se legene coliviile, iar acestea se-ncrucişau cu razele soarelui,

care creau un filfâit de culori înaripate, o fulguială de curcubee.

Dacă până în ziua aceea nu mai auzise niciodată cu adevărat păsările cântând, Roberto nu mai putea spune nici dacă mai văzuse vreodată, cel puțin unele atât de felurite, încât se întrebă dacă acestea erau aşa cum le-a făcut natura, sau mâna unui artist le pictase şi le împodobise pentru vreo pantomimă, sau pentru a închipui o oaste la paradă cu fiece pedestraş şi călăreț învăluit în propriu-i stindard.

Pus în încurcătură ca Adam, n-avea alte nume pentru ele decât cele ale păsărilor din emisfera lui; uite un bâtlan, îşi zicea, un cocor, o prepeliță... Dar era ca şi cum i-ai zice gâscă unei lebede.

Aici, nişte prelați cu cozi albe ca de cardinali şi cu ciocuri în formă de alambic, deschideau aripi de culoarea ierbii umplându-şi câte o guşă purpurie şi descoperind un piept albastru-deschis, psalmodiind aproape omeneşte, dincolo o mulțime de cete se foiau în mare turnir încercând să ia cu asalt cupolele prea joase care le mărgineau arena, printre țâşniri de fulgere chinuitoare şi tăişuri roşii şi galbene, ca nişte drapele pe cafe un stegar le-ar fi azvârlit şi le-ar fi prins din zbor. Călăreți încordați cu picioare lungi şi nervoase, într-un spațiu prea strâmt, nechezau indignați, cra-cra-cra, şovăind din când şi când pe câte un picior şi privind neîncrezători în juru-le, vibrându-şi moțurile de pe capetele întinse înainte... Singur într-o colivie construită pe măsura-i, un mare căpitan, cu mantie azurie, cu haina-i strimtă până la genunchi, roşu carmin ca şi ochii şi cu un panaş de albăstrele pe coif, scotea un geamăt de porumbel. Într-o colivie mică de alături, trei cătane de rând stăteau jos, lipsite de aripi, ca nişte şomoioage săltărețe de lână noroioasă, cu nişte boticuri ca de şoarece, cu mustăți la rădăcina ciocurilor lor lungi şi întoarse cu care micii monştri adulmecau ciugulind larvele întâlnite în cale... Într-o colivie ce se lungea ca un maț cu ochiuri mari, o barză mică cu picioare ca morcovul, cu pieptul ca apa mării, aripile negre şi ciocul vinețiu, se plimba şovăind urmată de câțiva boboci în şir indian şi, acolo unde i se termina cărarea, croncănea nemulțumită, mai întâi îndârjindu-se să rupă ceea ce credea

ea că-i doar vreo împletitură de cârcei, oprindu-se apoi şi făcând cale-ntoarsă, cu progeniturile-i ce nu ştiau când trebuie să-i meargă în faţă şi când în spate.

Roberto era împărţit între aţâţarea descoperirii, mila pentru prizonierii aceia, dorinţa de a deschide cuştile şi de a-şi vedea catedrala deschisă de acei heralzi ai unei armate a aerului, ca să-i cruţe din asediul la care Daphne, la rându-i asediată de alţi semeni ai lor din afară, îi obliga. Crezu că le era foame şi văzu că prin colivii se mai zăreau doar nişte fărâmituri de hrană, iar vasele şi căuşele care trebuiau să aibă apă în ele erau goale. Dar descoperi alături de colivii nişte saci cu grăunţe şi peşte uscat, pregătite de cei ce vroiau să ducă prada aceea în Europa, căci o corabie nu umblă pe mările din îndepărtatul sud fără să aducă mărturii despre lumile respective la curţile regale sau la cademii.

Păşind mai încolo, găsi şi o despărţitură făcută din scânduri, cu vreo duzină de păsări ce râcâiau, pe care le categorisi în specia galinaceelor, chiar dacă la el acasă nu văzuse unele cu penele ca acestea. Şi ele păreau flamânde, însă găinile depusesera şase ouă (şi sărbătoreau evenimentul ca toate suratelor lor din lumea asta).

Roberto luă îndată unul, îl găuri cu vârful cuţitului, şi îl sorbi cum obişnuia încă de copil. Apoi şi le puse pe celelalte în poala cămăşii, şi ca să le răsplătească pe mame şi pe foarte rodnicii taţi care-l fixau încruntându-se nevoie mare şi scuturându-şi guşile, împărţi apă şi mâncare; şi făcu aşa colivie cu colivie, întrebându-se ce providenţă îl adusese pe Daphne tocmai când vietăţile erau la capătul puterilor. Trecuseră de acum două nopţi de când era el pe corabie şi probabil cineva se îngrijise de voliere cel mult cu o zi înainte de sosirea lui. Se simţea ca un invitat care ajunge el, e adevărat, cam târziu la un banchet, însă exact când ultimii oaspeţi abia au plecat, iar mesele n-au fost încă strânse.

Dealtfel, îşi spuse, faptul că înainte a fost cineva aici, iar acum nu mai este, e lămurit. Că a fost cu o zi sau cu zece înainte de sosirea mea, asta nu-mi schimbă cu nimic soarta, cel mult o face şi mai de râs: naufragiind cu o zi mai înainte, aş fi putut să mă alătur marinarilor de pe Daphne, oriunde s-or fi dus ei. Sau poate că nu, aş fi putut să mor cu ei, dacă-

s morți. Scoase un oftat (cel puțin nu era vorba de șobolani) și trase concluzia că avea la dispoziție și pui de găină. Se gândi iar la ideea lui de a da drumul bipedelor de rasă mai nobilă, dar conveni că, dacă exilul său avea să dureze mult timp, s-ar fi putut dovedi și ele bune de mâncat. Frumoși și pestrițați erau și hidalgii aceia din fața orașului Casale, gândi el, și totuși noi trăgeam în ei, iar dacă asediul ar mai fi durat, am fi ajuns să-i și mâncăm. Cine a fost soldat în războiul de treizeci de ani (zic eu așa, însă cei ce-l trăiau pe atunci nu-l numeau astfel, și poate nici nu înțelesesera că era vorba de un singur război lung în care când și când cineva mai semna câte o pace), a învățat să fie tare de cuget.

4.
Fortificarea dată la iveală

De ce oare Roberto evocă iarăși Casale ca să-și descrie primele lui zile pe corabie? Sigur, e – aici gustul asemănării: asediat atunci, asediat și de data asta, dar de la un om din veacul său am cere ceva mai mult. La o adică, din similaritatea asta, îl puteau fascina diferențele, rodnice în antiteze subtile: în Casale intrase din voia lui, pentru ca alții să nu intre, iar pe Daphne fusese aruncat și nu aștepta decât să plece. Dar aș spune mai curând că, pe când trăia o întâmplare plină de penumbre, el relua firul unor peripeții țesute dintr-un vălmășag de fapte trăite la lumina soarelui, așa încât zilele înfocate ale asediului, pe care memoria i le restituia, să-l despăgubească pentru preumblarea aceea fără rost. În prima parte a vieții lui, Roberto avusese numai două perioade în care învățase ceva despre lume și despre modul de a vieți în ea, vreau să zic cele câteva luni ale asediului și anii petrecuți la Paris: acum trăia cea de a treia etapă de formare, poate și ultima, la sfârșitul căreia maturitatea avea să coincidă cu dispariția, și căuta să ghicească mesaju-i tainic văzând trecutul ca pe-o figură a prezentului.

Casale fusese la început o poveste cu multe ieșiri la luptă. Roberto o istorisește Doamnei, transfigurând, voind parcă să spună că, fiind el incapabil să-i ia cu asalt

fortăreața imaculată ca neaua, atinsă dar nu şi mistuită, de soarele dublu şi arzător al ochilor lui, la flacăra altui soare fusese totuşi în stare să se ia la luptă cu cei ce-i asediau citadela din Monferrato.

În dimineața de după sosirea celor din Griva, Toiras trimisese câțiva ofițeri izolați, cu carabinele pe umăr, să observe ce anume instalau napoletanii pe colina cucerită cu o zi înainte. Ofițerii se apropiaseră prea mult, urmase un schimb de focuri, şi un tânăr locotenent din regimentul Pompadour fusese ucis. Tovarăşii săi îl aduseseră înapoi între ziduri, iar Roberto văzuse primul mort căzut în luptă din viața lui. Toiras hotărâse să ocupe casele acelea despre care fusese vorba cu o zi mai înainte.

Se putea urmări bine de pe bastioane înaintarea a zece oameni cu muschete care, la un moment dat, se împărțiseră în două ca să înconjure ca un cleşte prima casă. De pe ziduri porniră ghiulele de tun ce trecură pe deasupra capetelor lor şi ajunseră să distrugă acoperişul casei: ca un roi de gândaci ieşiră din ea câțiva spanioli şi-o rupseră la fugă. Muşchetarii îi lăsară să fugă, luară în stăpânire casa, se baricadară în ea şi începură un foc împrăştiat spre colină.

Era potrivit ca operația să se repete şi cu celelalte case: se vedea acum până şi de pe bastioane că napoletanii începuseră să sape tranşee îngrădindu-le cu fascii de nuiele şi cu gabioane. Dar acestea nu mărgineau colina, ci se întindeau spre câmpie. Roberto află că aşa se începea construirea unor galerii de mină. Odată ajunse la ziduri, aveau să fie apoi înfundate, în ultima clipă, cu butoaie de pulbere. Trebuiau să-i împiedice permanent ca săpăturile să nu înainteze în aşa măsură ca apoi să continue pe sub pământ, altfel, din momentul acela, duşmanii puteau să lucreze la adăpost. Tot jocul era ăsta: să prevină de afară şi în câmp deschis construirea galeriilor, şi să sape galerii de contramină, până ce avea să sosească armata de sprijin, şi atâta timp cât ar fi durat proviziile şi munițiile. Într-un asediu nu-i nimic altceva de făcut; le strici celorlalți socotelile şi aştepți.

În dimineața următoare, aşa cum făgăduiseră, veni rândul micului fort. Roberto se pomeni strângându-şi puşca

în mâini într-un pâlc de oameni fără căpătâi care, pe-acolo pe la Lu, la Cuccaro sau la Odalengo n-aveau chef să muncească, şi de corsicani morocănoşi, înţesaţi în bărci ca să treacă Padul, după ce două companii franceze atinseseră deja celălat mal. Toiras cu suita lui supraveghea de pe malul drept, iar bătrânul Pozzo îi făcu fiului un semn de salut, mai întâi din mână, un „du-te, curaj", apoi ducând arătătorul la pleoapa de jos ca să-i spună „cască ochii!"

Cele trei companii îşi făcuseră tabăra în micul fort. Construcţia nu era gata pe deplin, iar parte din lucrările terminate se prăbuşiseră. Trupa îşi petrecu ziua umplând golurile din zidărie, dar fortuleţul era bine apărat de un şanţ, dincolo de care fură trimise câteva sentinele. La căderea nopţii, cerul era aşa de luminat încât sentinelele trăgeau a somn, iar ofiţeri nu credeau nici ei c-ar fi posibil vreun atac. Însă la un moment dat se auziră zgomote de trăgaci şi se văzură apărând călăreţii spanioli.

Roberto, pus de căpitanul Bassiani să stea în spatele unor baloturi de paie ce umpleau o spărtură a zidului împrejmuitor, nu pricepu deîndată ce anume se petrecea: fiece cavalerist avea în spate pe cal un om cu muschetă şi, cum ajunseră aproape de şanţ, caii începură să-i dea roată în cerc în timp ce muşchetarii trăgeau eliminând puţinele sentinele, apoi fiece muşchetar sări de pe crupa cailor dându-se rostogol în şanţ. În timp ce cavalerişţii se aşezau în semilună în faţa intrării, obligându-i pe apărători să se adăpostească printr-un foc strâns, muşchetarii ajungeau nevătămaţi la poartă şi la spărturile mai puţin apărate.

Compania italiană, care era de gardă, îşi descărcase armele şi apoi se împrăştiase cuprinsă de panică, iar pentru asta avea să fie multă vreme defăimată, însă nici comapaniile franceze nu putură face ceva mai bun. Între începutul atacului şi escaladarea zidurilor trecură doar câteva minute, iar oamenii fuseseră surprinşi de atacatori, acum intraţi în incintă, când nici n-apucaseră să-şi ia armele.

Duşmanii, profitând că-i luaseră fără veste, îi masacrau acum pe cei de la intrare, şi erau atât de numeroşi încât, în timp ce unii se grăbeau să-i culce la pământ pe apărătorii aflaţi încă în picioare, alţii se aruncau să-i prade pe cei

căzuți. Roberto, după ce trăsese asupra muşchetarilor, pe când îşi reîncărca cu greu puşca, fusese surprins de asaltul cavaleriştilor iar copitele unui cal ce-i trecea deasupra capului prin spărtură îl îngropaseră printre dărâmăturile baricadei. A fost un noroc: apărat de baloturile căzute, scăpase de acea primă ciocnire mortală, iar acum, trăgând cu ochiul din ascunzişul său de paie, vedea cu groază duşmanul dând ultima lovitură celor răniți, tăind vreun deget ca să scoată un inel sau o mână pentru vreo brățară.

Căpitanul Bassiani, ca să spele ruşinea oamenilor săi care fugeau, rămăsese să se bată cu curaj, dar fu înconjurat şi trebui să se predea. Cei de la fluviu îşi dăduseră seama că situația era crtitică, iar colonelul La Grange, care abia părăsise micul fort după o inspecție întorcându-se la Casale, încerca să sară în ajutorul apărătorilor, ținut pe loc de ofițerii săi, care-l sfătuiau să ceară mai bine întăriri din oraş. De pe malul drept porniră alte bărci, în timp ce, deşteptat chiar atunci din somn, sosea în galop Toiras. Înțeleseră în scurt timp că francezii erau înfrânți şi singurul lucru rămânea să-i ajute, cu tiruri de acoperire pe cei scăpați cu viață, să ajungă înapoi la fluviu.

În vălmăşagul ăsta îl văzură pe bătrânul Pozzo care trepăda făcând drumul între statul major şi locul unde acostau bărcile şi căutându-l pe Roberto printre fugari. Când fu aproape sigur că nu mai erau bărci de sosit, fu auzit scoțând un „Dare-ar sfinții!" Şi, ca unul care cunoştea bine toate cotloanele fluviului, şi dându-i de ruşine pe cei care se omorâsera până atunci vâslind, alesese un loc din dreptul unei insulițe şi-şi îndemnase calul în apă, dând pinteni. Trecând printr-un vad, fu pe celălalt mal fără ca măcar calul lui să înoate, şi se repezi ca ieşit din minți, cu spada ridicată, spre fortuleț.

Un grup de muşchetari inamici îi tăie calea pe când tocmai se albea de ziuă şi fără să priceapă cine era atacantul acela răzleț: trecu peste ei scoțând din luptă mai bine de cinci inşi cu lovituri sigure, se ciocni de doi călăreți, îşi puse calul în două picioare, se aplecă într-o parte evitând o lovitură şi brusc se îndreptă făcând cu spada un cerc prin aer: primul adversar se abandonă în şa cu mațele curgându-i

de-a lungul cizmelor, pe când calul fugea; al doilea rămase cu ochii ieşiţi din orbite, cătându-şi o ureche care, încă lipită de obraz, îi atârna sub bărbie.

Pozzo ajunsese lângă fort şi atacatorii, ocupaţi cu jefuitul ultimilor fugari loviţi pe la spate, nu băgară de seamă nici măcar dincotro venea. Intră în împrejmuire strigându-şi cu voce tare fiul, răsturnă încă patru oameni făcând tot timpul un fel de morişcă cu spada şi dând în toate punctele cardinale; Roberto, ţâşnind din paie, îl văzu de departe, şi înainte de tatăl său, îl recunoscu pe Pagnufli, calul părintesc cu care se juca de ani de zile. Îşi vârî două degete în gură şi scoase un şuierat pe care animalul îl cunoştea bine, fiindcă într-adevăr se încordase ciulind urechile, şi ducându-l pe taică-său spre spărtura aceea. Pozzo îl văzu pe Roberto şi strigă: „Acolo te-ai băgat? Urcă, nătărăule!" Şi pe când Roberto săltă în crupa calului apucându-l de mijloc, zise: „La dracu, tu niciodată nu eşti unde-ar trebui să fii". Apoi, îndemnându-l pe Pagnufli, se aruncă în galop către fluviu.

În clipa aceea unii dintre jefuitori băgară de seamă că omul acela nu avea ce căuta acolo şi începură să strige arătând spre el. Un ofiţer cu platoşa bine strânsă, urmat de trei soldaţi, încercă să-i taie drumul. Pozzo îl văzu, dădu să cotească, apoi trase frâul şi exclamă: „Să juri că-i destinul!" Roberto privi în faţă şi-şi dădu seama că era spaniolul care-i lăsase să treacă cu două zile mai înainte. Îşi recunoscuse şi el prada, şi cu ochii strălucind, venea cu spada ridicată.

Bătrânul Pozzo îşi trecu repede spada în stânga, trase pistolul din centiron, înălţă cocoşul şi întinse braţul, totul cu o iuţeală atât de mare încât îl surprinse pe spaniol, care împins de avântul său, ajunsese aproape sub el. Însă nu trase imediat. Îşi lăsă un răgaz ca să spună: „iartă-mă pentru pistol, dar fiindcă domnia ta porţi platoşă, cred că am şi eu dreptul..." Apăsă pe trăgaci şi-l culcă cu un glonte tras în gură. Soldaţii, văzând că a căzut căpetenia, o rupseră la fugă, iar Pozzo îşi puse pistolul la loc zicând: „Hai să mergem, până nu-şi pierd răbdarea... Dii, Pagnufli!"

Într-un nor de praf străbătură podişul şi trecură fluviul împrăştiind stropi în jur, pe când de departe duşmanii îşi descărcau armele în spatele lor.

Ajunseră cu bine pe malul drept, în aplauzele tuturor. Toiras zise: „Très bien fait, mon cher ami”, apoi către Roberto: „La Grive, astăzi toți au fugit şi numai domnia ta ai stat pe loc. Viţa bună se cunoaşte. E păcat să mai stai în tovărăşia aceea de laşi. Vei trece în suita mea.”

Roberto mulțumi şi apoi coborî din şa, întinse mâna către tatăl său ca să-i mulțumească şi lui. Pozzo i-o strânse fără vigoare, zicând: „Îmi pare rău de seniorul acela spaniol, care era un om de ispravă. Of, războiul e o fiară fără milă. Pe de altă parte, bagă bine la cap, fiule: sunt buni ei, nu zic, dar dacă-ți iese unul înainte ca să te omoare, vina-i a lui. Zic bine?”

Se întoarseră în oraş, iar Roberto îl auzi pe tatăl său, care tot murmura în barbă: „Doar nu l-am căutat eu...”

5.
Labirintul Lumii

Pare că Roberto reaminteşte de episodul ăsta, surprins de un moment de pietate filială, rătăcind cu închipuirea la timpul fericit în care o figură proteguitoare putuse să-l smulgă de la pieirea într-un asediu, însă nu poate ocoli nici amintirea a ceea ce s-a petrecut după asta. Şi nu mi se pare un simplu accident al memoriei. Am mai spus că, după părerea mea, Roberto pune unele lângă altele întâmplările acelea îndepărtate şi experiența lui de pe Daphne, ca pentru a găsi nişte legături, nişte cauze, nişte semne ale destinului. Acum aş spune că revenirea lui la zilele acelea petrecute la Casale îi serveşte, aici pe corabie, ca să dea de urma acelor etape, în care, fiind doar un țângău, învăța încet, încet, că lumea se închelba din nişte arhitecturi foarte ciudate.

Cum s-ar zice, pe de o parte, faptul că se afla acum suspendat între cer şi mare putea să-i apară şi drept cea mai firească urmare a celor trei luştri de peregrinări ale lui printr-un teritoriu cu cărări pline de răscruci; iar pe de alta, cred eu, tocmai refăcându-şi povestea nenorocirilor lui, încerca să găsească consolare pentru starea lui prezentă, ca şi cum naufragiul avea să-l redea paradisului pământesc pe care-l

cunoscuse la Griva, şi de care se îndepărtase intrând între zidurile oraşului asediat.

Acum Roberto nu mai lâncezea în încăperile rezervate soldaților, ci stătea la masa lui Toiras, în mijlocul unor gentilomi care veneau de la Paris, şi le asculta acestora faptele de bravură, amintirile de prin alte campanii, vorbăriile uşuratice şi scânteietoare. Aceste conversații – chiar din prima seară – îi dăduseră motive să creadă că asediul de la Casale nu era chiar cine ştie ce ispravă, la care crezuse el că se avântă.

Venise acolo ca să dea întrupare viselor lui cavalereşti, hrănite de poeme pe care le citise la Griva: să fii de sânge nobil şi să ai în sfârşit o spadă la şold însemna pentru el să devină un paladin gata să-şi dea viața pentru un cuvânt al regelui său sau pentru salvarea unei doamne. După sosire, ostile creştine cărora li se alăturase se dovediseră a fi o adunătură de țărani nepăsători, gata să dea dosul la primul harț.

Acum fusese admis la o adunare de frunte a vitejilor, care-l primeau ca pe unul de-al lor. Dar el ştia că vitejia lui era rodul unei neînțelegeri, şi că nu fugise pentru că trăsese o spaimă mai mare decât a fugarilor. Iar ce e mai rău, după ce domnul de Toiras se îndepărtase şi cei rămaşi se apucaseră să dea cep flecărelilor, prinsese să-şi dea seama că până şi asediul propriu-zis nu era altceva decât un capitol dintr-o istorie fără sens.

Aşadar, Don Vincenzo de Mantova murise lăsându-i ducatul lui Nevers, însă ar fi fost de ajuns ca oricare altul să fi reuşit să-l vadă ultimul şi toată povestea ar fi fost alta. De pildă, Carlo Emanuele se lăuda şi el că are niscaiva drepturi în Monferrato printr-o nepoată (căci toți se căsătoreau între ei) şi de mult voia să pună sechestru pe marchizatul ăsta ce-i stătea ca un spin în coasta ducatului lui, adâncindu-se până la nici câteva zeci de mile de Torino. Aşa că, îndată după desemnarea lui Nevers, Gonzalo de Cordoba, profitând de ambițiile ducelui savoiard şi ca să le dezmintă pe cele ale francezilor, îi sugerase să se unească cu spaniolii ca să ia împreună cu ei ținutul Monferrato, şi apoi să-l facă în două. Împăratul, care avea acum prea destule necazuri cu restul

Europei, nu îşi dăduse consensul său pentru această invadare, dar nici nu se pronunţase împotriva lui Nevers. Gonzalo şi Carlo Emanuele trecuseră peste şovăieli şi unul dintre cei doi începuse să ia pentru sine Alba, Trino şi Moncalvo. Fiind el bun, dar nu şi lipsit de minte, împăratul puse Mantova sub sechestru, încredinţând-o unui comisar imperial.

Apropo-ul acesta la aşteptare era valabil pentru toţi pretendenţii, însă Richelieu îl luase ca pe un afront adus Franţei. Sau îi convenea lui să-l ia astfel, dar nu se mişcase pentru că îi ţinea încă sub asediu pe protestanţii din La Rochelle. Spania vedea cu ochi buni faptul că erau masacraţi un pumn de eretici, dar lăsase ca Gonzalo să profite de asta şi să asedieze cu opt mii de oameni Casale, apărat de vreo două sute şi ceva de soldaţi. Iar ăsta fusese primul asediu de la Casale.

Dar cum împăratul părea să nu cedeze, Carlo Emanuele mirosise renghiul şi, în timp ce continua să colaboreze cu spaniolii, căuta şi nişte înţelegeri secrete cu Richelieu. În timpul ăsta La Rochelle cădea, Richelieu era felicitat de curtea din Madrid pentru această frumoasă victorie a credinţei, el mulţumea, îşi înjgheba la loc armata şi, cu Ludovic al XIII-lea în frunte, ajungea să treacă cu ea Monginevro în februarie 1629, şi să o alinieze în faţa Susei. Carlo Emanuele îşi dădea seama că, jucând la două mese, risca să piardă nu numai Monferrato, dar şi Susa şi – încercând să vândă tocmai ceea ce acum îi luau – oferea Susa în schimbul unui oraş francez.

Un comesean de-al lui Roberto amintea pe un ton de mare haz întâmplarea asta. Richelieu, bătându-şi joc la culme, pusese să-l întrebe pe duce dacă prefera Orleans sau Poitiers, iar în timpul asta un ofiţer francez se prezenta la garnizoana Susei şi cerea găzduire pentru regele Franţei. Comandantul savoiard, care era om de duh, răspunsese că probabil alteţa sa ducele ar fi foarte fericit să-l găzduiască pe maiestatea sa, dar fiindcă maiestatea sa venise cu o suită aşa de numeroasă, cerea îngăduinţa să-l anunţe mai întâi pe alteţa sa. Cu o eleganţă la fel de aleasă, mareşalul de Basompiere, jucându-şi calul pe zăpadă, îşi scosese pălăria

în faţa regelui său şi, anunţând că vioriştii au sosit iar măştile stăteau în poartă, îi cerea permisiunea să înceapă baletul. Richelieu ţinuse slujba în tabără, infanteria franceză atacase şi Susa fusese cucerită.

Văzând cum stau lucrurile, Carlo Emanuele hotăra că Ludovic al XIII-lea era oaspetele său mult dorit, se duse să-i spună bun venit şi îi ceruse doar atât: să nu-şi piardă timpul cu Casale, de care tocmai se ocupa el, şi să-l ajute în schimb să ia Genova. Fusese poftit cu toată curtoazia să nu spună tâmpenii fără noimă şi i se pusese în mână o pană bună de gâscă să semneze un tratat ce le permitea francezilor să fie în Piemont ca la ei acasă: iar ca adălmaş obţinuse să-i lase lui Trino şi să i se impună ducelui de Mantova să-i plătească o chirie anuală pentru Monferrato: „Aşa că Nevers", zicea comeseanul acela, „ca să aibă ce-i al lui, plătea meremetul cuiva care nu-l avusese niciodată!"

„Şi a şi plătit!" râdea altul. „Quel con!"

„Nevers totdeauna a plătit pentru nebuniile lui", zisese un abate, care lui Roberto îi fusese prezentat ca fiind confesorul lui Toiras. „Nevers e un scrântit întru Domnul care se crede un Sfânt Bernard. Mereu a crezut că-i uneşte pe principii creştini pentru o nouă cruciadă. Sunt vremuri în care creştinii se omoară între ei, nimănui nu-i mai arde acum de necredincioşi. Domnilor din Casale, dacă din acest oraş plăcut va mai rămâne vreo piatră, trebuie să vă aşteptaţi ca noul vostru senior să vă invite pe toţi la Ierusalim!" Abatele surâdea facând haz, netezindu-şi mustăţile blonde şi bine îngrijite, iar Roberto gândea: ia te uită, azi-dimineaţă era cât pe ce să mor pentru un nebun, iar nebunul ăsta e crezut nebun pentru că visează, aşa cum visam şi eu, timpurile frumoasei Melisenda şi ale regelui Lepros.

Nici măcar întâmplările ce au urmat nu i-au permis lui Roberto să descâlcească iţele acelei istorii. Trădat de Carlo Emanuele, Gonzalo de Cordoba înţelegea că a pierdut campania, recunoscuse acordul de la Susa şi-şi aducea din nou cei opt mii de oameni în ţinutul milanez. O garnizoană franceză se instala la Casale, o alta la Susa, restul armatei lui Ludovic al XIII-lea trecea din nou Alpii ca să se ducă să-i

lichideze pe ultimii hughenoți din Languedoc şi din valea Rhonului.

Dar niciunul dintre gentilomii aceia nu avea de gând să fie credincios pactelor, iar comesenii o spuneau ca şi cum era lucrul cel mai firesc, ba unii chiar o aprobau atrăgând atenția că-i „la Raison d'Estat, ah, la Raison d'Estat". Tot din rațiuni de stat şi Olivares – Roberto înțelegea că acesta era un fel de Richelieu spaniol, dar mai puțin favorizat de soartă – dându-şi seama că se făcuse de râs din cale afară, îl lichida cu cruzime pe Gonzalo şi îl punea în locu-i pe Ambrogio Spinola, grăbindu-se, să spună că ofensa adusă Spaniei era în detrimentul Bisericii. „Poveşti", observa abatele, „Urban al VII-lea aprobase succesiunea lui Nevers". Iar Roberto sta şi se întreba ce legătură avea papa cu nişte lucruri ce nu veneau câtuşi de puțin în atingere cu chestiuni de credință.

Într-acestea, împăratul – şi cine ştie cât de mult îl împinsese Olivares în fel şi chip – îşi amintea că Mantova se afla încă sub regim comisarial, şi că Nevers nu putea nici să plătească nici să nu plătească pentru ceva care încă nu-i revenea; îşi pierdea răbdarea şi trimitea douăzeci de mii de oameni să asedieze oraşul. Papa, văzând nişte mercenari protestanți străbătând încolo şi-ncoace Italia, se gândea imediat la o nouă prădare a Romei, şi trimitea trupe la frontiera ducatului mantovan. Spinola, mai ambițios şi mai chibzuit decât Gonzalo, hotăra să asedieze iarăşi Casale, dar de data asta în mod serios. În cele din urmă, trăgea încheiere de aici Roberto, ca să ocoleşti războaiele, n-ar trebui încheiate niciodată tratate de pace.

În decembrie 1629, francezii treceau din nou Alpii. Carlo Emanuele potrivit pactelor ar fi trebuit să-i lase să treacă, dar ca să se vadă cât de loial era, îşi avansa din nou pretențiile asupra ținutului Monferrato şi solicita zece mii de soldați francezi ca să asedieze Genova, care era tocmai cuiul lui fix. Richelieu, care-l considera un şarpe, nu zicea nici da nici nu. Un căpitan, care aici, la Casale se împopoțona de parcă era la curte, îşi amintea ca acum de o zi din februarie trecut: „Mare sărbătoare a fost, dragi prieteni, lipseau muzicile de la Palatul regal, dar erau fanfarele!! Majestatea sa, urmat de armată, călărea spre Torino într-un veşmânt

negru brodat cu aur, cu o pană la pălărie şi cu platoşa strălucind!" Roberto se aştepta să audă povestea unui mare asalt, dar nici vorbă, şi aceea fusese tot o paradă; regele nu ataca, făcea pe neaşteptate un ocol spre Pinerolo şi punea stăpânire pe el, sau îl relua în stăpânire, dat fiind că cu câteva sute de ani mai înainte fusese oraş francez. Roberto nu prea ştia unde se găsea Pinerolo, şi nu înțelegea pentru care motiv trebuise să fie cucerit pentru a elibera Casale. „Poate că noi suntem acum asediați la Pinerolo?" se întreba el.

Papa, îngrijorat de întorsătura pe care începuseră să o ia lucrurile, trimitea un reprezentant al său la Richelieu ca să-l poftească să dea înapoi oraşul familiei de Savoia. Comesenii se lungiră la bârfe asupra acelui trimis – un oarecare Giulio Mazzarini: un sicilian, un plebeu roman, zău aşa – se sumeția abatele – fiul natural al unui opincar de stirpe îndoielnică, devenit căpitan nu se ştie cum, care-l servea pe papă dar făcea tot ce putea pentru a-i căpăta încrederea lui Richelieu care acum se lăsa dus de nas, şi trebuia ținut sub ochi, dat fiind că în acel moment se afla la Ratisbona, sau trebuia să plece imediat acolo, care-i totuna cu casa diavolului, fiindcă tocmai acolo se hotăra destinul oraşului Casale, şi nu prin vreo galerie de mină sau de contramină.

Între timp, deoarece Carlo Emanuele încerca să taie comunicarea între ele a trupelor franceze, Richelieu îşi mai lua şi Annecy şi Chambery, iar savoiarzii şi francezii se înfruntau în luptă unii cu alții la Avigliana. În această vânătoare pas cu pas, imperialii ameninţau Franța intrând în Lorena, Wallenstein acum se ducea în ajutorul casei de Savoia, iar în iulie o mână de imperiali transportați pe poduri plutitoare luase prin surprindere o trecătoare la Mantova, grosul armatei intrase în oraş, îl jefuise timp de şaptezeci de ore golind palatul ducal de la un capăt la altul şi, ca să-l mai liniştească pe papă, luteranii armatei imperiale jefuiseră şi toate bisericiile din oraş. Da, erau chiar lăncierii aceia pe care-i văzuse Roberto, veniți să-i dea o mână de ajutor lui Spinola.

Armata franceză mai avea încă de lucru, ocupată în nord, şi nimeni nu putea spune dacă avea să sosească la

timp înainte să cadă Casale. Nu le rămânea decât să-şi pună nădejdea în Dumnezeu, zisese abatele: „Domnilor, e o virtute politică să ştim că trebuie căutate mijloacele omeneşti ca şi cum n-ar exista cele divine, şi cele divine ca şi cum n-ar exista cele omeneşti."

„Să nădăjduim aşadar în cele divine", exclamase un gentilom, însă pe un ton nicidecum umil şi, avântându-şi cupa atât de brusc încât făcu să se verse vin pe veşmântul abatelui. „Domnule, mi-ai pătat hainele cu vin", strigase abatele, făcându-se palid – acesta fiind modul în care-ţi arătai disprețul pe vremea aceea. „Ţineți seama", răspunsese celălalt, „că tot asta vi s-a întâmplat şi la hirotonisire. Tot vin era şi acela, ca şi ăsta".

„Domnule de Saint-Savin", ţipase abatele ridicându-se şi ducând mâna după spadă, „nu-i pentru prima dată când îți dezonorezi numele luându-l în deşert pe acela al Domnului Nostru Isus Hristos! Mai bine făceai, Dumnezeu să mă ierte, dacă rămâneai la Paris să dezonorezi damele, cum e obiceiul vostru, al pirronienilor!"

„Bine zici", răspunsese Saint-Savin, evident beat, „noi, pirronienii, noaptea ne duceam să facem serenade pe la doamne, iar bărbații cu inimă-n ei ni se alăturau. Însă, când doamna respectivă nu se arăta, ştiam precis că făcea aşa ca să nu-şi părăsească patul pe care tocmai i-l încălzea preotul familiei".

Ceilalți ofițeri se ridicaseră şi-l ţineau în loc pe abate, care voia să tragă spada. Domnul de Saint-Savin e tulburat de vin, îi spuneau, trebuiau oarecum să-l ierte pe un om care în zilele acelea se bătuse bine şi se cerea puțin respect pentru sufletele tovarăşilor lor morți de curând.

„Bine, fie", încheiase abatele părăsind sala, „domnule deSaint-Savin, vă poftesc să încheiați noaptea rostind un De Profundis pentru prietenii noştri dispăruți, şi mă voi socoti satisfăcut".

Abatele ieşise, iar Saint-Savin, care şedea chiar alături de Roberto, se aplecase pe umărul acestuia şi comentase: „Câinii şi păsările de pe fluviu nu fac atâta gălăgie câtă facem noi când urlăm un De Profundis. Ce atâtea bătăi de clopot şi atâtea slujbe ca să înviem morții?" Golise dintr-o dată cupa,

îl amenințase pe Roberto cu degetul înălțat, ca pentru a-l educa întru o viață dreaptă şi întru cele mai mari taine ale sfintei noastre religii: „Domnule, fiți mândru: astăzi ați trecut pe lângă o moarte de toată frumusețea, deci purtați-vă şi pe viitor cu tot atâta nepăsare, ştiind că sufletul moare odată cu trupul. Aşa că duceți-vă la moarte după ce veți fi gustat viața. Suntem nişte animale ca toate animalele, suntem şi unii şi alții fii ai materiei, numai că suntem mai dezarmați. Dar pentru că spre deosebire de fiare ştim că vom muri, să ne pregătim pentru momentul acela bucurându-ne de viața care ne-a fost dată de şi din întâmplare. Înțelepciunea să ne învețe să ne folosim zilele ca să bem şi să vorbim între noi cu plăcere, aşa cum se cuvine unor gentilomi, disprețuind sufletele înrăite. Camarazi, viața ne este încă datoare! Stăm aici putrezind la Casale şi ne-am născut prea târziu ca să ne mai bucurăm de vremurile bunului rege Henric, când la Luvru întâlneai bastarzi, maimuțe, nebuni şi bufoni de curte, pitici şi cul-de-jatte, muzici şi poeți, iar regele se desfăta cu ele. Acum nişte iezuiți lascivi ca nişte țapi tună împotriva celor care-l citesc pe Rabelais sau pe poeții latini şi ne-ar voi pe toți virtuoşi ca să-i ucidem pe hughenoți. Doamne Dumnezeule, războiu-i frumos, dar vreau să mă bat pentru plăcerea mea şi nu pentru că adversarul mănâncă carne vinerea. Păgânii erau mai ajunşi de cap decât noi. Aveau şi ei trei dumnezei, dar cel puțin, mama lor, Cybele, nu pretindea că i-a născut rămânând fecioară".

„Domnule", protestase Roberto, în timp ce ceilalți râdeau.

„Domnule", răspunsese Saint-Savin, „prima calitate a unui om onest e disprețuirea religiei, care ne vrea temători de lucrul cel mai natural din lume, care e moartea, şi vrea să urâm unicul lucru frumos pe care destinul ni l-a dat, care e viața, precum şi să aspirăm la un cer în care de eterna beatitudine au parte doar planetele, ce nu se bucură nici de răsplăți, nici de condamnări, ci de mişcarea lor eternă, în brațele vidului. Fiți puternic ca înțelepții Greciei antice şi priviți moartea cu ochi neclintit şi fără frică. Isus a asudat prea mult aşteptând-o. Ce anume avea de temut, pe de altă parte, din moment ce avea să reînvie?"

„Ajunge atât, domnule de Saint-Savin”, îi spunea aproape poruncindu-i un ofițer, luându-l de braț. Nu-l provocați pe acest prieten mai tânăr al nostru, care încă nu ştie că la Paris în zilele noastre necredința e forma cea mai distinsă a bon-ton-ului, şi ar putea să vă ia prea în serios. Duceți-vă şi dumneavoastră să vă culcați, domnule de la Grive. Cum spunea un teolog, puternic e un rege, căci distruge totul, mai puternică-i femeia, căci totul obține, dar şi mai puternic este vinul ce ne îneacă mințile”.

„Citați numai pe jumătate, domnule”, bolborosise Saint-Savin în timp ce doi dintre companionii săi îl târau afară aproape pe sus, „fraza următoare este atribuită Limbii, care ar fi adăugat: şi mai puternic este însă adevărul şi eu care-l spun. Iar limba mea, chiar dacă acum mi-o mişc cu greutate, nu va tăcea, înțeleptul nu trebuie să atace minciuna numai cu lovituri de spadă, ci şi de limbă. Prieteni, cum puteți spune că ni-i de-ajutor o divinitate care voieşte nefericirea noastră eternă numai pentru a-şi potoli mânia ei de o clipă? Noi trebuie să iertăm aproapelui nostru, iar el nu? Şi ar trebui să iubim o ființă atât de crudă? Abatele mi-a zis pirronian, dar noi, pirronienii, cum ne zice el, ne dăm osteneală să mângâiem victimele imposturii. O dată, împreună cu trei amici, am împărțit unor doamne nişte rozarii cu mici desene obscene înăuntru. Dacă ați şti ce credincioase au devenit din ziua aceea!”

Ieşise, însoțit de râsetele întregii asistențe, iar ofițerul comentase: „Dacă nu Domnul, măcar noi să-i iertăm limba, mai ales că are un tăiş ascuțit”. Apoi către Roberto: „Păstrați-l ca prieten şi nu-l contraziceți mai mult decât e nevoie. A doborât el mai mulți francezi la Paris, pentru o problemă de teologie, decât spaniolii pe care a apucat să-i străpungă compania mea zilele astea. N-aş vrea să stau alături de el la slujbă, dar m-aş considera norocos să-mi fie alături pe câmpul de luptă.”

Învățat acum cu primele îndoieli, Roberto mai avea să cunoască şi altele în ziua următoare. Se întorsese în aripa aceea a castelului unde dormise în primele două nopți împreună cu monferrinii lui, ca să-şi ia sacul, însă se orienta greu prin curți interioare şi coridoare. Prin unul din ele

tocmai trecea, când băgă de seamă că a greşit drumul, şi deodată văzu în fundul lui o oglindă plumburie la culoare din cauza murdăriei, în care se zări pe el. Dar apropiindu-se, îşi dădu seama că acel el însuşi, deşi avea chipul său, purta nişte veşminte împopoţonate în stil spaniol, şi avea părul strâns într-o plasă. Mai mult, acel el însuşi la un moment dat nu-i mai stătea în faţă ci dispărea într-o lături.

Nu era vorba deci de o oglindă. Într-adevăr, îşi dădu seama că era o fereastră mare cu geamurile pline de praf, care dădea spre un graden exterior, de pe care coborai pe o scară în curte. Deci nu se văzuse pe sine însuşi, ci pe altcineva, care-i semăna foarte mult şi căruia acum îi pierduse urma. Fireşte că se gândi imediat la Ferrante. Ferrante îl urmase sau îl precedase la Casale, poate că era într-o altă companie din acelaşi regiment, sau într-unul din regimentele franceze şi, pe când el îşi risca viaţa în fortuleţul acela, trăgea de pe urma războiului cine ştie ce foloase.

La vârsta aceea Roberto înclina de-acum să zâmbească de fanteziile lui copilăreşti despre Ferrante, şi reflectând la vedenia aceea se convinsese foarte repede că văzuse doar pe cineva care putea să-i semene vag.

Vru să uite incidentul. Ani de zile rumegase în minte un frate invizibil, în seara aceea crezuse că l-a văzut, dar, tocmai de aceea (îşi zise el încercând cu raţiunea să-şi contrazică inima), dacă văzuse pe cineva, nu era plăsmuire, iar pentru că Ferrante era plăsmuire, cel pe care-l văzuse nu putea fi Ferrante.

Un dascăl de logică ar fi obiectat la paralogismul acela, dar pentru moment lui Roberto îi era de-ajuns.

6.
Marele Meşteşug al Luminii şi al Umbrei

După ce-şi dedicase scrisoarea lui primelor amintiri despre asediu, Roberto, găsise câteva sticle de vin de Spania în odaia căpitanului. Nu-i putem impută faptul că, aprinzând focul şi făcându-şi nişte ouă la tigaie cu bucăţele de peşte afumat, destupase o sticlă şi-şi îngăduise o cină regească pe o masă dichisită după toate regulile artei. Dacă avea să

rămână multă vreme în naufragiu, ca să nu se abrutizeze ar fi trebuit să-şi păstreze bunele obiceiuri. Îşi amintea că la Casale, când relele şi bolile ajunseseră să-i facă până şi pe ofițeri să se poarte ca nişte naufragiați, domnul de Toiras le ceruse ca, măcar la masă, fiecare să-şi amintească cele învățate la Paris: „Să ne prezentăm cu hainele curate, să nu bem după fiecare înghițitură, să ne ştergem mai întâi mustățile şi barba, să nu ne lingem degetele, să nu scuipăm în farfurie, să nu ne suflăm nasul în şervet. Nu suntem imperiali, Domnilor!"

Se deşteptase în dimineața următoare la cântecul cocoşului, dar mai zăbovise mult timp în aşternut. Când, de pe galerie, crăpase din nou puțin fereastra, înțelesese că se trezise mult mai târziu decât cu o zi în urmă şi că zorii lăsau locul răsăritului: în spatele colinelor acum se întărea nuanța rozalie a cerului printre sfărâmături de nori.

Şi cum în curând primele raze aveau să lumineze plaja făcând-o insuportabilă vederii, Roberto se gândise să privească într-acolo unde soarele nu stăpânea încă şi, de-a lungul galeriei se dusese la celălat capăt al corabiei, către uscatul dinspre apus. Îi apăru îndată un profil albastru ca peruzeaua pe margine, care în decurs de câteva minute se şi despărțise în două fâşii orizontale: o verdeață ca peria şi palmieri luminoşi se zăreau acum sub masa întunecoasă a munților, peste care mai stăruiau cu încăpățânare norii din timpul nopții. Dar încet, încet, aceştia încă negri de tot în centru se destrămau pe margini într-un amestec de alb şi trandafiriu.

Era ca şi cum soarele, în loc să-i lovească de-a dreptul, îşi dădea osteneala să se nască dinlăuntrul lor, iar ei, chiar dacă se topeau în lumină pe margini, se umflau îngreunați de funingine, răzvrătindu-se şi nevrând să dispară-n cer şi să-l lase pe acesta să devină oglindă fidelă a mării, acum din cale afară de limpede, orbită de pistrui scânteietori, de parcă treceau prin ea bancuri de peşti având fiecare câte-o luminiță pe dinlăuntru. Curând însă norii cedaseră poruncii luminii, şi-şi uşuraseră povara lăsându-se să plutească spre culmi, iar într-o parte se aşterneau pe povârnişuri îndesindu-se şi depunându-se ca o spumă mai pufoasă acolo unde aluneca

în jos, dar mai compactă deasupra, formând un morman de zăpadă, iar pe cealaltă, troianul devenind pe vârf o singură lavă de gheață, explodau în văzduh, sub formă de ciuperci, nişte erupții de minuni cu gust nemaivăzut dintr-o țară a Cuccagnei.

Ceea ce vedea acum putea fi de-ajuns ca să-i justifice naufragiul: nu atât pentru plăcerea pe care plăsmuirea aceea mişcătoare a naturii i-o provoca, ci pentru lumina pe care o arunca asupra unor cuvinte auzite de la Canonicul de Digne.

Până atunci, într-adevăr, se întrebase adesea dacă nu visa cumva. Ceea ce i se întâmpla acum nu se întâmpla de obicei oamenilor sau îi putea aminti cel mult de romanele citite în copilărie: ca nişte creaturi de vis erau şi corabia şi vietățile pe care le întâlnise pe ea. Din acelaşi aluat din care sunt făcute visele îi apăreau a fi şi umbrele care de trei zile îl învăluiau şi, judecat la rece, îşi dădea totuşi seama că până şi culorile pe care le admirase în încăperea cu verdeață şi în cea cu păsări păruseră atât de strălucitoare numai ochilor lui uimiți, dar în realitate se arătau numai prin patina aceea de culori vechi ce acopereau fiece obiect de pe corabie, într-o lumină ce se prelingea uşor pe grinzi şi pe muchii de lemn, învechite, îmbibate de uleiuri, vopsele şi catranuri... N-ar fi putut oare, aşa stând lucrurile, ca tot vis să fie şi spectacolul acesta de turme cereşti pe care el credea că-l vede acum la orizont?

Nu, îşi spuse Roberto, durerea pe care această lumină o dă ochilor mei îmi spune că nu visez, ci văd. Pupilele mele suferă de furtuna asta de atomi care, ca de pe un vas de luptă, mă bombardează de pe țărmul acela, iar vedenia asta nu e altceva decât întâlnirea ochiului cu materia transformată în pulbere, care-l izbeşte. Sigur, îi spusese Canonicul, nu înseamnă că obiectele depărtate îți trimit, cum credea Epicur, nişte simulacre perfecte ce le relevă atât forma exterioară cât şi natura ascunsă. Tu capeți doar nişte mici semne, nişte indicii, ca să scoți din ele prepusul pe care-l numim viziune. Dar faptul însuşi că el, cu puțin mai înainte, numise prin feluriți tropi ceea ce credea că vede, creând în formă de cuvinte ceea ce lucrul acela încă inform îi sugera, îi

confirma că vede cu adevărat. Şi între multe certitudini cărora le deplângem absența, una singură e prezentă, şi anume faptul că toate lucrurile ne apar aşa cum ne apar, şi nu-i posibil să nu fie foarte adevărat că ele ne apar întocmai aşa.

Fapt pentru care, văzând, şi fiind sigur că vede, Roberto avea unica siguranță asupra căreia şi simțurile şi rațiunea pot să conteze, anume certitudinea că el vedea ceva: iar acel ceva era unica formă de ființă despre care putea vorbi, ființa nefiind altceva decât marele teatru vizibil etalat în scoica Spațiului – lucru ce ne spune mult despre veacul acela bizar.

El era viu, era în stare de veghe, iar într-acolo, fie ea insulă sau continent, ce-o fi fost, exista un lucru. Ce anume era, nu ştia: după cum culorile depind şi de obiectul de care sunt afectate, de lumina ce se reflectă în ele, şi de ochiul ce le priveşte, tot aşa uscatul acela situat mai departe îi apărea adevărat în ocazionala şi trecătoarea-i nuntire cu lumina, cu vânturile, cu norii, şi cu ochii săi exaltați şi înlăcrimați. Poate că mâine sau peste câteva ceasuri, uscatul acela avea să fie cu totul altul.

Ceea ce vedea el nu era doar mesajul pe care cerul i-l trimitea, ci rezultatul unei prietenii între cer, pământ şi poziția (adică ceasul şi anotimpul şi unghiul) din care privea. Desigur, dacă corabia ar fi fost ancorată pe o altă linie a rozei vânturilor, spectacolul ar fi fost diferit: soarele, aurora, marea şi pământul ar fi fost un alt soare, o altă aurora, o mare şi un uscat gemene cu acestea, dar cu altă formă. Infinitatea aceea a lumilor despre care vorbeşte Saint-Savin nu trebuie căutată doar dincolo de constelații, ci în centrul însuşi al acelei mici sfere a spațiului căreia el, doar ochi fiindu-i, îi era acum sursă de infinite parai axe.

Îi vom îngădui lui Robeto, prins în atâtea adversități, să nu-şi ducă mai departe de punctul acesta speculațiile lui, fie de metafizică, fie de fizică a corpurilor; asta şi pentru că vom vedea că o va face mai încolo, chiar mai mult decât trebuie; dar încă de pe acum îl vedem reflectând că, dacă ar putea să existe o singură lume în care apar insule diferite (fiind multe în momentul acela pentru mai mulți roberți care ar privi de pe multe corăbii aşezate pe diferite grade de meridian), atunci

în această unică lume puteau să apară şi să se amestece mulţi roberţi şi mulţi ferranţi. Poate că în ziua aceea în castel se mutase, fără să-şi dea seama, cu câţiva coţi mai încolo faţă de muntele cel mai înalt de pe Insula Fierului şi văzuse universul locuit de un alt Roberto, ce nu mai era constrâns să cucerească fortuleţul de dinafară zidurilor, sau era salvat de un alt tată care nu-l ucisese pe nobilul spaniol.

Dar asupra acestor consideraţii Roberto înclina să nu mărturisească, totuşi, că trupul acela îndepărtat, care se făcea şi se desfăcea în metamorfoze voluptoase, devenise pentru el anagrama unui alt trup, pe care ar fi voit să-l posede; şi, pentru că uscatul îi surâdea galeş, ar fi voit să ajungă la el, ca un pigmeu fericit pe sânii uriaşei aceleia ademenitoare.

Nu cred totuşi că pudoarea l-a făcut să intre înapoi înăuntru, ci teama de prea multă lumină – şi poate şi un alt imbold. Auzise într-adevăr găinile vestindu-i o nouă provizie de ouă, şi-i veni ideea să-şi permită pentru seara aceea şi un cocoşel la frigare. Îşi luă însă răgaz ca să-şi ajusteze, cu foarfecele căpitanului, mustăţile, barba şi părul, ce arătau ca ale unui naufragiat. Hotărâse să-şi trăiască naufragiul ca pe o vacanţă la ţară, ce-i oferea o lungă suită de zori, de răsărituri şi (gusta el în gând) de asfinţituri.

Coborî deci cam după vreo oră de când auzise găinile cântând, şi-şi dădu repede seama că, dacă acestea depuseseră ouăle (şi nu puteau să fi minţit atunci când cântaseră), el nu văzu nici urmă de ou. Nu numai atât, dar toate păsările aveau grăunţe proaspete, împărţite din belşug ca şi cum nici nu s-ar fi atins de ele.

Cuprins de o bănuială, se întorsese în încăperea cu plante, ca să descopere că, la fel ca şi în ziua dinainte şi chiar mai mult decât atunci, frunzele străluceau de rouă, cupele florilor erau pline cu apă limpede, pământul de la rădăcină era umed, şi noroiul era şi mai mocirlos: semn, aşadar, că cineva în decursul nopţii se dusese şi udase plantele.

Curios de spus, primul său impuls fu de gelozie: cineva avea stăpânire chiar pe corabia lui şi-i fura îngrijirile acelea şi foloasele la care avea dreptul. Să pierzi lumea ca să

cucereşti o corabie părăsită, pentru ca apoi să-ți dai seama că un altul locuieşte pe ea, i se înfățişa tot aşa de insuportabil cât şi teama că Doamna lui, inaccesibilă țintă a dorinței lui, ar fi putut deveni prada dorinței altcuiva.

Apoi îşi făcu loc o tulburare mai îndreptățită. Aşa cum lumea copilăriei lui era locuită de un Altul care-i preceda şi îl urma, evident că şi Daphne avea străfunduri suprapuse şi cămăruțe pe care el încă nu le cunoştea, şi în care trăia un oaspete ascuns, ce vizita aceleaşi locuri ca şi el, imediat ce se îndepărta el de acolo, sau cu o clipă mai înainte ca el să le străbată.

El, unul, deci fugi să se ascundă, în odaia lui, ca struțul african, care, acoperindu-şi capul, crede că a desființat lumea.

Ca să ajungă din nou la castelul de pupă trecuse pe lângă gura unei scări care ducea în magazie: oare ce se ascundea acolo jos, dacă sub punte găsise o insulă în miniatură? Era oare acela locul Intrusului? Observăm că el începe să se poarte acum cu corabia precum cu un obiect de iubire față de care, abia ce-l descoperi şi descoperi că-l vrei, toți cei ce l-au avut mai înainte devin nişte uzurpatori. Şi chiar în momentul ăsta Roberto mărturiseşte, scriindu-i Doamnei lui, că prima oară când o văzuse, şi o văzuse tocmai urmărind privirea altcuiva ce se lăsase asupră-i, încercase fiorul neplăcut al cuiva care zăreşte un vierme pe un trandafir.

Ar trebui să surâdem în fața acestui acces de gelozie pentru un hârb ca acela, mirosind a peşte, a fum şi a murdărie, dar Roberto era acum pe punctul de a se pierde într-un labirint nesigur în care fiece răscruce îl readucea permanent către o unică imagine. Suferea atât pentru insula pe care nu o avea, cât şi pentru corabia care-l avea pe el, – amândouă de neajuns, una din cauza distanței, cealaltă din cauza enigmei ei – însă amândouă țineau locul unei iubite ce-l îndepărta amăgindu-l cu promisiuni pe care şi le făcea el singur. Şi nici n-aş putea explica altfel scrisoarea de mai jos în care Roberto se pierde în văicărețe figuri de stil, numai ca să spună, la urma urmei, că Nu-ştiu-cine îi răpise gustarea de dimineață.

Doamnă,

Cum pot să aştept îndurare de la aceea care mă sfâşie? Şi totuşi, cui altcuiva decât Domniei tale pot să-mi mărturisesc chinul căutând mângâiere, şi de nu în auzul Domniei tale, cel puţin în cuvintele-mi neauzite de nimeni? Dacă iubirea-i un leac ce vindecă orice durere printr-o durere şi mai mare, n-aş putea oare s-o înţeleg ca pe o osândă ce-ar ucide prin mărimea-i orice altă osândă, încât ea să poată fi leacul a toate, afar' de osânda-i?

Căci de-am văzut vreodată altă frumuseţe şi am dorit-o, n-a fost decât un vis pe lângă frumuseţea-ţi, de ce ar trebui prin urmare, să sufăr că orice altă frumuseţe aşijderea-mi rămâne doar un vis? Mai rău mi-ar fi de aş lua-o pe aceea, ca să-mi răscumpăr, iar chipul tău să nu mă mai frământe: căci aş avea parte de-un leac mult prea sărac, iar chinul mi-ar spori prin remuşcarea pentru această rea credinţă. Mai bine să mă-ncred icoanei tale, cu atât mai mult acum când întrezărit-am un duşman căruia nu-i cunosc chipul şi poate aş voi să nici nu-l cunosc vreodată. Ca să pot să nu mă-nfior de acest spectru, vină asupră-mi iubita-ţi fantasmă. Mai bine facă din mine iubirea un trunchi fără suflet, o mătrăgună, un izvor ce din piatră şi-ar lăcrăma în afară teama dintr-însul...

Dar văicărindu-se aşa cum o face aici, Roberto nu devine cişmea de piatră, ci îndată îşi înlocuieşte nelinişstea pe care o încearcă cu cealaltă nelinişte, aceea trăită la Casale, cu efecte – cum vom vedea – cu mult mai funeste.

7.
Pavane Lachryme

Povestea-i tot atât de limpede pe cât e de obscură. Pe când se succedau tot felul de harţuri, care aveau aceeaşi funcţie ce-o poate avea la jocul de şah, nu mutarea, ci privirea ce comentează sensul unei mutări făcute de adversar, făcându-l să-şi ia adio de la speranţa unei victorii – Toiras hotărâse că trebuiau să încerce o ieşire la luptă mai

hotărâtă. Era clar că jocul se purta între iscoade şi contraiscoade: la Casale se răspândise zvonul că armata de sprijin era pe aproape, condusă de însuşi regele, cu domnul de Montmorency ce venea de la Asti şi cu mareşalii de Crequi şi de la Force dinspre Ivrea. Minciună, cum aflase Roberto din felul cum se mânia Toiras când primea un curier dinspre nord: în acest schimb de mesaje Toiras îl înştiinţase pe Richelieu că acum nu mai aveau provizii, iar cardinalul îi răspundea că domnul de Agencourt controlase la timpul său magaziile şi hotărâse că cei din Casale mai puteau rezista foarte bine toată vara. Armata avea să pornească la drum în august, profitând în drumul ei de recoltele ce aveau să fie atunci coapte.

Roberto fu nespus de uimit aflând că Toiras instruise nişte corsicani să dezerteze şi să se ducă să-i spună lui Spinola că armata era aşteptată să sosească abia în septembrie. Dar îl auzi explicând statului său major: „Dacă Spinola crede că are timp, o să folosească timpul ca să-şi construiască galeriile lui, iar noi o să avem timp să construim galerii de contramină. Dacă însă crede că sosirea ajutoarelor este iminentă, ce-i mai rămâne de făcut? Nu să iasă în întâmpinarea armatei franceze, bineînţeles, pentru că ştie că nu are forţe suficiente; nici s-o aştepte, pentru că ar fi şi el asediat la rândul lui, în felul ăsta; nici să se întoarcă la Milano ca să pregătească o apărare a ducatului milanez, pentru că onoarea îi interzice să se retragă. Nu i-ar mai rămâne atunci decât să cucerească imediat Casale. Dar cum n-o poate face printr-un atac frontal, va trebui să cheltuiască o avere ca să caute trădători. Iar din momentul acela orice prieten ar deveni pentru noi un duşman. Îi trimitem deci iscoade lui Spinola, ca să-l convingă de întârzierea întăririlor, îi permitem să construiască galerii de mină acolo unde nu ne încurcă prea mult, i le distrugem pe acelea ce ne ameninţă cu adevărat, şi-l lăsăm să se istovească în jocul ăsta. Domnule Pozzo, domnia ta cunoşti terenul: unde trebuie să-i dăm răgaz şi unde trebuie să-l ţinem pe loc cu orice preţ?”

Bătrânul Pozzo, fără să se uite pe hărţi (care-i păreau prea împodobite ca să fie adevărate) şi arătând cu mâna de la fereastră, explică cum în anumite zone terenul era ştiut de

toată lumea că-i râpos, infiltrat de apele fluviului şi acolo Spinola putea săpa cât voia, iar săpătorii lui aveau să se sufoce înghiţind la melci. În schimb, în alte zone, era o plăcere să sapi galerii, şi acolo trebuiau să bată cu artileria şi să facă raite.

„Bine", zise Toiras, „aşadar mâine îi vom obliga să se mute ca să-şi apere poziţiile lor de dincolo de bastionul San Carlo, iar pe urmă o să-i luăm prin surprindere în afara bastionului San Giorgio." Jocul fu bine pus la punct, cu instrucţiuni precise pentru toate companiile. Şi pentru că Roberto dovedise că avea scris frumos, Toiras îl ţinuse ocupat de pe la şase seara până la două din noapte dictându-i mesaje, apoi îi poruncise să se culce îmbrăcat pe o laviţă în faţa odăii sale, ca să primească şi să controleze răspunsurile, şi să-l deştepte dacă s-ar fi ivit ceva nepus la punct, lucru care se petrecuse nu de puţine ori de la două până în zori.

A doua zi dimineaţa trupele erau în aşteptare pe drumurile acoperite de pe contrapantă şi în interiorul zidurilor. La un semn al lui Toiras, care controla această mişcare din citadelă, un prim contingent, destul de numeros, se mişcă în direcţia înşelătoare, mai întâi o avangardă de lăncieri şi muşchetari cu o rezervă de cincizeci de tunuri mici care-i urmărea de la mică distanţă, apoi, împrăştiaţi la vedere, un corp de infanterie de cinci sute de oameni şi două companii de cavalerie. Era doar o frumoasă paradă şi judecând pe urmă lucrurile, înţeleseră că spaniolii o luaseră ca atare.

Roberto văzu treizeci şi cinci de oameni, care la comanda căpitanului Columbat se aruncau în atac de împresurare asupra unei tranşee, iar căpitanul spaniol care se vedea ieşind din baricadă îi salutase foarte ceremonios. Columbat şi ai săi, din educaţie, se opriseră şi răspunseseră şi ei cu aceeaşi curtoazie. După aceea spaniolii dădeau să se retragă, iar francezii înaintaseră; Toiras puse să se dea drumul dintre ziduri unei canonade asupra tranşeei, Columbat înţelese invitaţia, comandă asaltul, cavaleria îl urmă atacând tranşeea din ambele flancuri, spaniolii prost inspiraţi se împotriviră şi fură daţi peste cap. Francezii erau parcă cuprinşi de nebunie şi câte unii, lovind, strigau numele

prietenilor lor uciși în raidurile anterioare, „asta pentru Bessiere, asta pentru căsuța lui Bricchetto!” Aţâţarea era aşa de mare că, atunci când Columbat voi să strângă rândurile nu reuşi, iar oamenii încă-i mai bântuiau pe cei căzuți, arătându-şi către oraş trofeele: cercei, centiroane, pălării înfipte în sulițe pe care le agitau.

Nu a urmat imediat contraatacul, iar Toiras comisese greşala de a considera asta o eroare, însă, în realitate, era un calcul. Crezând că imperialii aveau intenția să trimită alte trupe ca să țină pe loc asaltul acela, îi invita cu alte lovituri de tun, dar aceia se mulțumeau să tragă în oraş, iar o ghiulea găuri biserica Sant-Antonio, foarte aproape de cartierul general.

Toiras fu mulțumit de asta, şi dădu ordin altui grup să pornească din bastionul San Giorgio. Erau puține trupe, dar le comanda domnul de la Grange vioi ca un adolescent, în ciuda celor cincizeci şi cinci de ani ai săi. Şi, cu spada întinsă înainte, la Grange ordonase să atace o bisericuță părăsită, de-a lungul căreia se întindeau lucrările unei galerii destul de înaintate, când, pe neaşteptate, de după o cotitură, se ivise grosul armatei duşmane, care aştepta de câteva ceasuri întâlnirea aceea.

„Trădare”, strigase Toiras coborând la poartă, şi-i ordonase lui la Grange să facă cale-ntoarsă.

Puțin după aceea, o patrulă din regimentul Pompadour îi predase, legat cu o funie de încheietura mâinilor, un băiat din Casale, care fusese surprins într-un mic turn de lângă castel făcându-le semne cu o fâşie albă de pânză asediatorilor. Toiras pusese să fie întins pe jos, îi vârâse policarul mâinii drepte sub cocoşul ridicat al pistolului, îndreptase țeava către mâna lui stângă, pusese degetul pe piedică şi-l întrebase: „Et alors?”

Băiatul înțelesese într-o clipită figura şi începuse să vorbească: cu o seară înainte, către miezul nopții, în fața bisericii San Domenico, un căpitan pe nume Gambero îi promisese şase pistoale, dându-i trei din ele înainte, dacă avea să facă ceea ce făcuse el mai apoi, în momentul în care trupele franceze porneau din bastionul San Giorgio. Mai mult, băiatul avea aerul că-şi cere pistoalele ce mai

rămăseseră fără să priceapă nimic din şartul războiului, ca şi cum Toiras ar fi trebuit să fie mulţumit de slujba făcută. Iar la un moment dat dăduse cu ochii de Roberto şi strigase că nemernicul de Gambero era el.

Roberto încremenise, Pozzo-tatăl se aruncase asupra mizerabilului de calomniator şi l-ar fi sugrumat dacă nişte gentilomi din suită nu l-ar fi oprit. Toiras amintise imediat că Roberto fusese toată noaptea în preajma lui şi că, deşi era foarte arătos, nimeni nu l-ar fi luat drept căpitan. Între timp alţii obliciseră că un căpitan pe nume Gambero exista cu adevărat, în regimentul Bassiani, şi-l aduseseră înghiontindu-l şi îmbrâncindu-l în faţa lui Toiras. Gambero îşi strigase în gura mare nevinovăţia şi într-adevăr băiatul prizonier nu-l recunoscuse, dar din prevedere Toiras pusese să-l închidă. Ca ultim element de confuzie, cineva venise să raporteze că, în timp ce trupele lui La Grange se retrăgeau, din bastionul San Giorgio cineva o rupsese la fugă ajungând în liniile spaniole, primit cu manifestaţii de bucurie. Nu ştiau mai multe despre el, doar că era tânăr, şi îmbrăcat spanioleşte, cu o plasă pusă peste păr. Roberto se gândi imediat la Ferrante. Dar ceea ce îl impresionă cel mai mult fu aerul bănuitor cu care comandanţii francezi îi priveau pe italienii din suita lui Toiras.

„Un pârlit de ticălos e de ajuns ca să oprească o armată?" îl auzi pe tatăl său întrebând, în timp ce arăta spre francezii ce se retrăgeau. „Iartă-mă, dragă prietene", rosti Pozzo întorcându-se către Toiras, „dar aici toată lumea începe să fie de părerea că noi cei din părţile astea am fi toţi ca lepra aia de Gambero, sau mă înşel?" Şi în timp ce Toiras îl asigura de stima şi prietenia lui, dar cu un aer cam distrat, zise: „Daţi-o-ncolo. Pare-mi-se că toţi se caca pe ei, iar mie povestea asta îmi stă de-a curmezişul. M-am săturat până-n gât de prăpădiţii ăia de spanioli şi, dacă-mi îngăduiţi, o să lichidez vreo doi-trei, numai aşa ca să vă arăt că ştim şi noi când s-o facem lată, şi dacă ni se joacă o festă nu ne uităm la nimeni, oricine ar fi, mordioux!"

Ieşise pe poartă şi se depărtase în galop ca o furie, cu spada înălţată, împotriva şirurilor duşmane. Nu voia,

evident, să le pună pe fugă, dar i se păru potrivit să facă cum îl tăia capul, numai aşa ca s-o arate şi altora.

Ca probă de curaj a fost bună, însă ca ispravă militară, foarte rea. Un glonte îl izbi în frunte şi-l culcă pe crupa lui Pagnufli al său. Un al doilea foc trecu dincoace de buza pantei şi Roberto simţi o lovitură violentă la tâmplă, ca o piatră, şi se clătină. Fusese lovit pieziş, dar se smulse din braţele celor care-l susţineau. Strigând numele tatălui său se ridicase în picioare, şi-l zărise pe Pagnufli care, nesigur, galopa cu trupul stăpânului neînsufleţit pe un teren neocupat de nimeni. Dusese, încă o dată, degetele la gură şi scosese şuieratul acela al lui. Pagnufli auzise şi se întorsese către ziduri, însă lin, într-un mir trap solemn, ca să nu-şi scape din şa călăreţul care acum nu-l mai strângea atât de hotărât între pulpe. Intrase înăuntru nechezându-şi pavana lui pentru stăpânul defunct, şi predându-i trupul lui Roberto, care-i închisese ochii aceia încă holbaţi şi ştersese faţa aceea plină de sângele acum închegat, în timp ce lui un sânge încă viu îi brăzda obrazul.

Cine ştie dacă lovitura aceea nu-i atinsese vreun nerv. a doua zi, abia ieşit din catedrala Sant Evasio în care Toiras poruncise funeralii solemne pentru signor Pozzo di San Patrizio della Griva, îndura cu greu lumina zilei. Poate că ochii îi erau roşii de lacrimi, dar fapt e că din acel moment ei au început să-l doară. Astăzi învăţaţii în ale psihicului, ar spune că tatăl său intrând în umbră, tot în umbră voise să intre şi el. Roberto ştia prea puţin despre psihic, dar figura asta de discurs ar fi putut să-l atragă, cel puţin în lumina, sau în umbra, a ceea ce s-a petrecut după aceea.

Eu cred că Pozzo a murit din amor propriu, ceea ce mi se pare superb, dar Roberto nu reuşea să aprecieze lucrul ăsta. Toţi îi lăudau eroismul tatălui său, el ar fi trebuit să-şi poarte doliul cu mândrie, dar hohotea de plâns. Amintindu-şi că tatăl său îi spunea că un gentilom trebuie să se obişnuiască să suporte cu ochii neplânşi loviturile soartei potrivnice, se scuza pentru slăbiciunea lui (în faţa părintelui care nu-i mai putea cere socoteală), repetându-şi că era pentru prima dată când devenea orfan. Credea că trebuie să se obişnuiască cu ideea, şi încă nu înţelesese că la pierderea

unui tată e inutil să te obişnuieşti, pentru că nu se va mai petrece a doua oară: de aceea-i mai bine să laşi rana deschisă.

Dar ca să dea un sens celor petrecute, nu putu decât să mai recurgă o dată la Ferrante. Ferrante, urmărindu-l de aproape, vânduse duşmanului secretele de care el avea cunoştinţă, şi apoi cu neruşinare fugise în rândurile duşmane ca să se bucure de binemeritata răsplată: tatăl, care înţelesese, voise să spele în felul acela onoarea pătată a familiei, şi să răsfrângă asupra lui Roberto gloria propriului său curaj, ca să-l purifice de umbra aceea de bănuială care era gata-gata să se răspândească peste el, nevinovatul. Pentru a nu-i face moartea zadarnică, Roberto îi datora o comportare pe care toţi la Casale o aşteptau de la fiul unui erou.

Nu putea face altfel: se pomenise că este acum stăpânul legitim al domeniului Griva, moştenitor al numelui şi al bunurilor familiei, iar Toiras nu mai cuteză să-l mai folosească pentru mici servicii – dar nici nu-l putea chema pentru cele mari. Astfel, rămas singur, şi ca să-şi poată susţine noul său rol de orfan ilustru, se pomeni a fi şi mai singur şi fără să aibă măcar sprijinul acţiunii: în toiul unui asediu, despovărat de orice slujbă, se întreba cum să-şi folosească zilele-i lungi de asediat.

8.
Doctrina curioasă a Spiritelor ilustre ale acelei vremi

Oprind pentru o clipă valul amintirilor, Roberto îşi dăduse seama că reevocase moartea tatălui nu din motivul plin de pietate de a ţine deschisă rana aceea a lui Filoctet, ci din pură întâmplare, în timp ce reevoca spectrul lui Ferrante, evocat lui de spectrul Intrusului de pe Daphne. Cei doi îi apăreau acum atât de asemănători, încât hotărî să-l elimine pe cel mai slab ca să-l ia în seamă pe cel mai puternic.

În definitiv, îşi spuse, în zilele acelea ale asediului s-a întâmplat oare să mai presimt eu ceva despre Ferrante? Nu.

Ba dimpotrivă, ce s-a întâmplat? Anume că de neexistența lui m-a convins Saint-Savin.

Într-adevăr, Roberto legase prietenie cu domnul de Saint-Savin. Îl revăzuse la înmormântare şi avusese din partea lui o manifestare de afecțiune. Nemaifiind în prada vinului, Saint-Savin era un gentilom perfect. Mic de statură, nervos, sprinten, cu un chip marcat, poate de aventurile-i pariziene despre care povestea, putea să nu fi împlinit încă treizeci de ani.

Îşi ceruse iertare pentru că întrecuse măsura la cina aceea, însă nu pentru cele spuse, ci pentru felul nu prea educat în care le spusese. Îl pusese să-i vorbească de seniorul Pozzo, iar Roberto îi fu recunoscător că, cel puțin, se străduia să-i arate atâta interes. Îi vorbi despre felul cum tatăl său îl învățase tot ce ştia despre lupta cu spada. Saint-Savin îl întrebă felurite lucruri, se arătă foarte încântat de menționarea unei anume lovituri, trase spada, acolo, în mijlocul unei piețe, şi dori ca Roberto să-i arate lovitura respectivă. Fie că o cunoştea dinainte, fie că o prinsese repede, căci o pară cu îndemânare, dar recunoscu că era o iscusință de înaltă şcoală.

Ca să-şi arate recunoştința îi arătă şi el o figură de-a sa lui Roberto. Îl rugă să se pună-n gardă, schimbară câteva fente, aşteptă primul asalt, deodată păru că lunecă la pământ şi, în timp ce Roberto îşi descoperea garda, el se ridicase deja ca prin minune şi făcuse să-i sară un bumb de la tunică – dovadă că ar fi putut să-l rănească dacă ar fi împuns mai adânc.

„Îți place, prietene?" zise el în timp ce Roberto saluta recunoscându-se învins. „Asta-i Coup de la Mouette, sau Lovitura Pescăruşului, cum îi ziceți voi. Dacă te vei duce într-o zi pe mare, vei vedea că aceste păsări coboară glonț ca şi cum ar cădea, dar, ajunse la fața apei, se înalță imediat cu prada în cioc. E o lovitură care cere mult exercițiu şi nu reuşeşte întotdeauna. Nu i-a reuşit, cu mine, mişelului care a născocit-o. Aşa că mi-a dăruit şi viața şi secretul lui. Cred că i-a părut rău mai mult după acesta din urmă decât după cea dintâi."

Ar fi continuat ei astfel îndelung dacă nu s-ar fi adunat o mică mulțime de târgoveți înjur. „Să ne oprim”, zise Roberto, „n-aş vrea ca cineva să observe că am uitat de doliul meu.”

„Mai bine faci cinstindu-ți părintele aşa”, zise Saint-Savin, „când ți-aduci aminte de învățăturile lui, decât adineauri când ascultai latina aia stâlcită din biserică.”

„Domnule de Saint-Savin”, îi răspunsese Roberto, „nu-ți este teamă că vei sfârşi pe rug?”

Saint-Savin se mohorî câteva clipe. „Când aveam şi eu mai mult sau mai puțin anii domniei tale, admiram pe cineva care a fost pentru mine ca un frate mai mare. Îl chema Lucilius, ca pe un filosof din antichitate, şi era şi el tot un filosof, şi preot pe deasupra. A sfârşit pe rug la Toulouse, dar mai întâi i-au smuls limba şi l-au spânzurat. Vezi, deci, că dacă noi filosofii suntem ascuțiți la limbă, nu-i numai aşa, cum spunea domnul acela, atunci, seara, ca să fim de bon ton. E ca să tragem foloase din ea înainte să ne fie smulsă. Sau, başca temnița, s-o rupem cu prejudecățile şi să descoperim rațiunea firească a lucrurilor.”

„Aşadar, domnia ta cu adevărat nu crezi în Dumnezeu?”

„Nu găsesc motive pentru asta în natură. Nici nu sunt singurul. Strabon ne spune că galiții nu aveau nicio noțiune despre vreo ființă superioară. Când misionarii au trebuit să le vorbească indigenilor din Indiile de Vest despre Dumnezeu, ne povesteşte Acosta, (care însă era iezuit), au fost nevoiți să folosească cuvântul spaniol Dios. N-o să crezi, dar în limba lor nu a existat niciun termen potrivit. Dacă ideea de Dumnezeu nu-i cunoscută în starea naturală, pesemne că e vorba de o născocire omenească... Dar nu mă privi aşa, ca şi cum eu n-aş avea principii sănătoase şi n-aş fi un servitor credincios regelui meu. Un adevărat filosof nu pretinde deloc să răstoarne ordinea lucrurilor. O acceptă. Cere numai să fie lăsat să-şi cultive gândurile ce consolează un cuget puternic. Pentru ceilalți, noroc că există şi papi şi episcopi ca să oprească mulțimile de la răzvrătire şi samavolnicie. Ordinea statului cere o uniformitate de comportare, religia e necesară poporului, iar înțeleptul trebuie să jertfească parte din independența lui pentru ca

societatea să se mențină cum e. Cât despre mine, cred că sunt un om prob: sunt credincios prietenilor, nu mint, decât atunci când fac vreo declarație de dragoste, iubesc ştiința şi fac, pe cât se spune, versuri bune. Pentru asta doamnele mă socotesc galant. Aş vrea să scriu romane, fiindcă sunt foarte la modă, dar mă gândesc la multe din ele, şi nu mă grăbesc să scriu vreunul...”

„La ce soi de romane te gândeşti?”

„Uneori privesc Luna, şi-mi închipui că petele acelea sunt nişte peşteri, nişte cetăți, nişte insule, iar locurile ce strălucesc sunt cele în care marea primeşte lumina soarelui ca sticla unei oglinzi. Aş vrea să povestesc istoria regilor lor, a războaielor lor, şi a revoluțiilor lor, sau a nefericirii iubiților de pe acolo, care în timpul nopților lor suspină privind spre Pământul nostru. Mi-ar plăcea să povestesc despre războiul şi despre amiciția dintre diferite părți ale trupului, despre brațe, cum se luptă ele cu picioarele, şi vinele cum fac dragoste cu arterele, sau oasele cu măduva. Toate romanele pe care aş vrea să le scriu mă urmăresc chinuindu-mă. Când mă aflu în odaia mea mi se pare că sunt toate primprejurul meu ca nişte dracuşori, şi că unul mă trage de o ureche, altul de nas, şi fiecare îmi zice: «Domnule, creați-mă pe mine, sunt foarte frumos». Apoi îmi dau seama că se poate povesti o istorie la fel de frumoasă născocind un duel original, de exemplu să te bați şi să-l convingi pe potrivnic să-l renege pe Domnul Dumnezeu, apoi să-i străpungi pieptul, aşa ca să moară damnat. Stop, domnule de la Grive, trage iar spada, aşa, parează, poftim! Ține călcâiele pe aceeaşi linie: nu aşa, căci se pierde tăria picioarelor. Capul nu trebuie ținut drept, pentru că lungimea dintre spadă şi cap oferă o suprafață exagerată loviturilor adversarului...”

„Păi eu îmi apăr capul cu spada în mâna întinsă”.

„Greşit, în poziția asta se pierde forță. Pe urmă, eu am deschis cu o gardă nemțească, iar domnia ta te-ai pus în gardă ca italienii. Greşit. Când lupți pe garda adversarului, trebuie s-o imiți cât mai mult posibil. Dar nu mi-ai povestit de domnia ta şi de întâmplările pe care le-ai avut înainte de-a ajunge în valea asta prăfuită.”

Nimic nu-l poate fascina mai mult pe un tânăr ca un adult capabil să strălucească prin paradoxuri prefăcute: acesta ar vrea să se ia imediat la întrecere cu el. Roberto îşi deschise inima către Saint-Savin şi, ca să se facă interesant – ştiind că primii săi şaisprezece ani de viaţă îi ofereau prea puţine prilejuri – îi vorbi de obsesia lui pentru fratele necunoscut.

„Ai citit prea multe romane", îi spuse Saint-Savin, „şi încerci să trăieşti unul din ele, pentru că datoria unui roman este să ne înveţe desfătându-ne, iar ceea ce ne învaţă este să recunoaştem capcanele lumii".

„Şi anume ce m-ar învăţa ceea ce numeşti domnia ta romanul lui Ferrante?"

„Romanul", îi explică Saint-Savin, „trebuie să aibă totdeauna ca temelie un echivoc, de persoană, de acţiune sau de loc, timp, circumstanţă, iar din aceste echivocuri de bază trebuie să se nască echivocuri episodice, învăluiri, peripeţii, şi în cele din urmă recunoaşteri neaşteptate şi plăcute. Echivocuri, zic, cum ar fi moartea neadevărată a unui personaj, sau când o persoană e ucisă în locul alteia, sau echivocurile de cantitate, ca de pildă când o femeie îl crede mort pe iubitul ei şi se mărită cu altul, sau de calitate, când cea care greşeşte e judecata simţurilor, sau ca atunci când e înmormântat cineva care pare mort, însă nu e decât sub puterea unei băuturi adormitoare; sau şi echivocuri de relaţie, ca atunci când cineva e bănuit pe nedrept că a ucis pe altul; sau de instrument, ca atunci când ne prefacem că înfigem pumnalul în cineva folosind un aşa fel de armă încât, când lovim, vârful să nu intre-n grumaz ci să intre înapoi în teacă, apăsând acolo pe un burete muiat în sânge... Ca să nu mai spun de misive false, de glasuri imitate, de scrisori neajunse la timp la adresă sau ajunse în alt loc ori la altă persoană. Iar din stratagemele astea, cea mai ridicată în slăvi, însă prea obişnuită, e aceea ce face să fie luată o persoană drept alta, şi care dă vina acestui schimb pe o Sosie... Sosia e o reflectare pe care pesonajul şi-o poartă în urmă-i sau de care e precedat în orice împrejurare. E o frumoasă găselniţă, prin care cititorul se recunoaşte în personajul acela, împreună cu care împărtăşeşte teama

obscură de Fratele Duşman. Dar aşa, vezi domnia ta că şi omul e o maşină şi e de ajuns să-i pui în mişcare o roată de la suprafaţă ca să faci să se învârtă alte roţi înlăuntru: Fratele şi duşmănia nu sunt altceva decât răsfrângerea temerii pe care fiecare o are de sine, ca şi de renunţările din propriu-i suflet, în care clocesc dorinţe nemărturisite, sau, aşa cum se spune acum la Paris, proiecte surde şi neexprimate. Mai deunăzi s-a demonstrat că există gânduri imperceptibile, ce se imprimă-n suflet fără ca acesta să le ştie, gânduri clandestine al căror existenţă e dovedită de faptul că, de cum cineva se cercetează puţin pe sine, nu va întârzia să-şi dea seama că poartă-n inimă iubire şi ură, bucurie sau mâhnire, fără ca să-şi poată aminti lămurit ce gânduri le-au făcut să se nască."

„Aşadar, Ferrante..." riscă Roberto, iar Saint-Savin încheie astfel: „Aşadar Ferrante ţine locul temerilor şi gândurilor de care te ruşinezi. Adeseori oamenii, ca să nu-şi spună lor înşile că sunt autorii destinului lor, văd acest destin ca pe un roman, pus în mişcare de un autor închipuit şi netrebnic."

„Dar ce anume ar trebui să însemne pentru mine parabola asta pe care mi-am construit-o fără să ştiu?"

„Cine ştie? Poate că nu-l iubeai pe tatăl domniei tale atât cât crezi, te temeai de asprimea cu care el te voia virtuos şi i-ai atribuit o vină, pentru ca apoi să-l pedepseşti, nu prin vinile domniei tale, ci ale altcuiva."

„Domnule, îi vorbeşti unui fiu ce încă-şi mai plânge tatăl nespus de iubit! Cred că-i şi mai mare păcat să predici dispreţul pentru un tată decât acela pentru Domnul nostru Isus Hristos!"

„Haide, haide, dragă la Grive! Filosoful trebuie să aibă curajul să critice toate învăţămintele acelea mincinoase ce ne-au fost inoculate, şi printre ele e şi respectul absurd pentru bătrâneţe, de parcă tinereţea n-ar fi cel mai mare bine şi cea mai mare virtute. Dacă ne gândim bine, atunci când un om tânăr e capabil să zămislească, să judece şi să făptuiască, nu-i oare mai priceput să conducă o familie decât un sexagenar ramolit, căruia albirea părului i-a îngheţat fantezia? Ceea ce onorăm noi ca fiind prudenţă la cei mai

vârstnici, nu-i altceva decât teama neaşteptată de acţiune. Ai vrea să te supui ăstora, când trândăvia le-a slăbit muşchii, le-a întărit arterele, le-a prefăcut minţile în abur şi le-a supt măduva din oase? Când adori o femeie, n-o faci din cauza frumuseţii ei? Oare continui să mai îngenunchezi dinainte-i după ce bătrâneţea a făcut din trupul ei o arătare, bună doar să-ţi amintească de moartea-i apropiată? Şi dacă faci asta în ceea ce priveşte iubitele, de ce n-ar trebui s-o faci şi în privinţa bătrânilor dumitale? O să-mi spui că bătrânul acela e tatăl domniei tale şi că Cerul îţi făgăduieşte o viaţă lungă dacă-l cinsteşti. Cine a spus asta? Nişte babalâci de evrei care considerau că vor putea supravieţui în deşert numai dacă se vor bucura de rodul coapselor lor. Dacă crezi că Cerul îţi dă o singură zi de viaţă în plus pentru că ai fost oaia supusă a tatălui domniei tale, te înşeli. Crezi că o plecăciune până la pământ, încât să mături cu pana de la pălărie picioarele părintelui, te poate vindeca de vreun abces copt sau poate să-ţi cicatrizeze semnul unei lovituri de spadă, sau să te uşureze de vreo piatră la băşică? De-ar fi aşa, medicii n-ar mai recomanda poţiunile alea scârboase ale lor, ci, ca să te lecuiască de boala italienească ţi-ar porunci patru plecăciuni să le faci înainte de cină seniorului tată, şi o sărutare să i-o dai seniorei mame înainte de culcare. O să-mi spui că fără tatăl acela domnia ta n-ai fi fost, şi nici el fără al său, şi aşa până la Melchisedec. Însă el e cel care-ţi datorează ceva, nu domnia ta: căci plăteşti cu mulţi ani de lacrimi un moment al lui de plăcere stârnită de pofte."

„Domnia ta nu crezi ce spui."

„Sigur că nu. Aproape deloc. Dar filosofu-i ca şi poetul. Acesta din urmă compune scrisori din minte pentru vreo o nimfă ideală, numai ca să poată măsura prin cuvinte cum dă înapoi pasiunea. Filosoful îşi pune la probă răceala privirii, ca să vadă până la ce punct poate fi clintită stânca făţărniciei. Nu vreau să-ţi slăbească respectul pentru tatăl domniei tale, mai ales că-mi spui că ţi-a dat bune învăţăminte. Dar nu te mai întrista tot aducându-ţi aminte. Te văd lăcrămând..."

„O, asta nu-i din durere. Trebuie că-i rana asta de la cap, care mi-a slăbit ochii..."

„Bea nişte cafea”.

„Cafea?”

„Jur că peste un timp are să fie la modă. E un fel de leac. O să-ți fac eu rost. Usucă umorile reci, alungă vânturile, întăreşte ficatul, e un remediu suveran contra hidropiziei şi a scabiei, răcoreşte inima, aduce uşurare durerilor de stomac. Aburul ei e recomandat pentru fluxiunile ochilor, pentru pocnetele din urechi, guturai, răceală sau înfundarea nasului, cum pofteşti a-i zice. Apoi îngroapă-ți alături de tată şi fratele acela nesărat pe care ți l-ai născocit. Şi mai ales găseşte-ți o dragoste”.

„O dragoste?”

„O să fie şi mai bună decât cafeaua. Suferind din cauza unei făpturi vii, o să-ți alini suspinele pentru o făptură moartă.”

„N-am iubit niciodată o femeie”, mărturisi roşind Roberto.

„Eu n-am spus o femeie. Ar putea fi un bărbat”.

„Domnule de Saint-Savin!” strigă Roberto.

„Se vede că vii de la țară”.

Stânjenit la culme, Roberto se scuzase, zicând că acum ochii îl dureau şi mai tare şi pusese capăt întâlnirii.

Ca să-şi facă o idee despre tot ce auzise, îşi spuse că Saint-Savin îşi bătea joc de el: ca într-un duel, voise să-i arate câte soiuri de lovituri se cunoşteau la Paris. Iar Roberto se purtase ca un provincial. Mai mult de atât, luând în serios vorbele acelea, păcătuise, fapt ce nu s-ar fi întâmplat dacă le-ar fi luat în glumă. Îşi număra în minte păcatele pe care le făptuise ascultând clevetirile acelea contra credinței, a obiceiurilor, a statului, a respectului datorat familiei. Şi gândindu-se la slăbiciunea-i, fu apucat de o altă temere: îşi aminti că tatăl său murise rostind un blestem.

9.
Ocheanul Aristotelic

A doua zi se întorsese să se roage în catedrala Sant Evasio. O făcuse ca să-şi mai aline arşița: în după amiaza aia de întâi iunie soarele pişcă pe străzile aproape pustii – la fel

ca şi acum când, pe Daphne el simțea căldura răspândindu-se asupra golfului, iar pereții corăbiei nu reuşeau s-o oprească, de parcă lemnul ar fi fost încins în foc. Însă simțise şi nevoia de a-şi mărturisi atât păcatul său, cât şi pe cel patern. Oprise un prelat care trecea prin naos, iar acela îi spusese mai întâi că nu ținea de parohia aceea, însă pe urmă, văzând cum îl privea tânărul, consimțise şi se aşezase într-un confesional, primind să-l asculte.

Părintele Emanuele nu părea a fi prea în vârstă, poate să fi avut vreo patruzeci de ani şi era, după spusa lui Roberto, „Plin de sevă şi rumen la chipu-i semeț şi binevoitor", iar Roberto se simți îndemnat să-i mărturisească toate necazurile lui. Îi spuse mai întâi de felul cum blestemase tatăl său. Era oare de ajuns motivul ăsta pentru ca el acum să nu se odihnească în brațele Tatălui Ceresc, ci să geamă în fundul Iadului? Confesorul puse câteva întrebări şi-l făcu pe Roberto să admită că, în orice moment ar fi murit bătrânul Pozzo, existau destule posibilități ca asta să se întâmple în timp ce el lua numele domnului în deşert: a înjura era un obicei urât luat de la țărani, iar micii seniori din provincia Monferrato considerau un gest de naturalețe când vorbeau, în prezența celor egali cu ei, la fel ca sătenii lor.

„Vezi, fiule", încheiase confesorul, „tatăl tău a murit în timp ce îndeplinea una dintre acele mari şi nobile acțiuni pentru care spusu-s-a că intra-vom în Paradisul Eroilor. Acuma, chiar dacă nu cred că există un astfel de Paradis, ci socotesc că în Împărăția Cerurilor conviețuiesc în bună pace Cerşetori et Suverani, Eroi et Mişei, cu siguranță că Bunul Dumnezeu nu refuzatu-i-a tatălui tău împărăția sa doar pentru că lunecatu-i-a puțintel limba într-un moment în care avea de gând o Faptă mare şi – aş îndrăzni să spun că în momente ca aceste până şi o astfel de Esclamațiune poate fi un mod de a-l chema pe Domnul de Martur et Jude al propriei Acții neobişnuite. Dacă totuşi te mai îndoieşti, roagă-te pentru Anima Genitorelui tău et pune să i se zică nişte Sfinte Messe, nu atât pentru a-l îndupleca pe Domnul să-şi mute Verdictele sale, căci El nu e Flamură care să se îndoaie

după cum bat flecarii de franciscani, cât pentru a face bine Animei tale."

Roberto îi spuse atunci de vorbele în răspăr pe care le auzise de la un prieten de-al lui, iar părintele desfăcu larg brațele a neputință: „Fiule, puține știu despre Paris, dar după câte aud spunându-se, sunt peste poate încunoștințat de câți Descreierați, Ambițiozi, Renegați, Iscoade, Homini de Zavistie există în acea nouă Sodomă. Iar printre dânșii se află Falși Mărturisitori, Furi de Anafură, Călcători de crucifixuri, et den aceia ce dau parale calicilor ca să-i facă să-l renege pe Domnul, et chiar oarece făpturi ce pentru Batjocură au dat botez Câinilor... Iară ei numesc asta să urmezi Moda Timpului. În Beseareci mai mult nu se zic Orațiuni, ci se preumblă, râd, se pitescu pre după coloane ca să acațe Doamnele, și este un neîncetat Gomot până și în timpul Elevațiunei. Pretind a filosofa & te asaltează cu răuvoitoare Interogațiuni, că au de ce Domnul au dat Legi Lumei, de ce este oprit Păcatul Desfrânării, de ce Fiul lul Dumnezeu s-au întrupatu, & uzează fiece răspunsu al tău ca să-l răstoarne într-o Probă de Ateism. Iacă deci spiritele Luminate ale Vremii: Epicurei, Pirronieni, Diogenișți, Libertini! Așa că tu nu-ți pleca Urechea la ceste Seducțiuni, care vin de la cel Rău."

De obicei Roberto nu face abuzul ăsta de majuscule, lucru în care excelau scriitorii din timpul său, însă când transcrie cele spuse și proclamate de părintele Emanuele numără foarte multe, ca și când părintele nu doar scria, dar și vorbea astfel, făcând să se audă demnitatea deosebită a lucrurilor pe care le avea de spus – semn că era un om de o mare și subjugătoare elocință. Și într-adevăr Roberto se simți așa de înseninat de cuvintele lui că, ieșind din confesional, dori să mai stea puțin de vorbă cu el. Află că era un iezuit savoiard și cu siguranță nu era un om oarecare, din moment ce-și avea reședința în Casale tocmai ca observator trimis al ducelui de Savoia; lucruri care în vremea aceea se obișnuiau când avea loc vreun asediu.

Părintele Emanuele își îndeplinea cu dragă inimă însărcinarea aceea: lâncezeala asediului îi dădea timp să-și continue în voie anumite studii de-ale sale ce nu se puteau

împăca cu distracțiile unui oraş ca Torino. Şi întrebat cu ce anume se ocupa, zisese că era şi el pe cale să construiască un ochean aşa cum făceau astronomii.

„Vei fi auzit vorbindu-se de Astronomul acela florentin carele, ca să explice Universul, a folosit Ocheanul, Iperbola ochilor, şi cu Ocheanul a văzut ceea ce ochii doar îşi închipuiau. Eu respect mult astă folosire de Instrumente Mehanice pentru a pricepe, cum se obişnuieşte a se zice astăzi, Lucrul Desfăşurat. Însă pentru a-nțelege Lucrul Gânditor, sau chipul nostru de a cunoaşte Lumea, noi nu putem a folosire decât un alt Ochean, acelaşi pe care l-a folosit Aristotel, şi care nu-i vreun tub sau lentilă, ci Leasă de Cuvinte, Idee Perspicace, deoarece doar darul Iscusitei Eloquentii e cel ce ne permite să pricepem ăst Univers."

Vorbind astfel, părintele Emanuele îl însoțise pe Roberto afară din biserică şi, plimbându-se ei, urcaseră pe povârnişurile fortificației, într-un loc liniştit în după amiaza aceea, în timp ce lovituri înfundate de tun ajungeau până la ei din partea opusă a oraşului. Aveau dinaintea lor taberele imperiale în depărtare, dar pe o distanță bunicică locurile erau lipsite de trupe şi de maşini de război, iar pajiştile şi colinele străluceau în soarele primăverii.

„Ce vezi, fiule?" îl întrebă părintele Emanuele. Iar Roberto, ca unul ce nu ştia să se exprime bogat, zise: „Pajiştile".

„Desigur, oricine e în stare să vadă colo jos nişte Pajişti. Dar bine ştii că după poziționea Soarelui, a culorii Cerului, ai orei din zi & a anotimpului, ele pot să-ți apară sub forme diferite inspirându-ți alte şi alte simțăminte. Unui sătean, ostenit de muncă, ele-i apar ca Pajişti & nimic alta. Acelaşi lucru se petrece şi cu pescarul primitiv ce-i spăimântat de anume Arătări de Foc ce uneori apar noaptea pe cer, & înfricoşează, dar imediat ce Meteorişti, care sunt nişte Poeți, cutează a le numi Comeate cu Plete, Bărboase & Codate, Capre, Căpriori, Scuturi, Facle & Săgeate, aste figure ale vorbirei îți clarifică prin care Simboale iscusite înțelege a ne vorbi Natura, ce se serveşte de aste imagini ca de nişte Hieroglife, ce pe de o parte trimit la Semnele Zodiacului & pe de alta la Fapte trecute sau vietoare. Aşişderea Pajiştile. Cată

şi vezi câte poți a spune despre Dânsele, & cu cât vei zice mai vârtos, cu atât mai mult vezi într-însele & înțelegi: Zefirul suflă dulce, țărâna se dismiardă, Privighetoarea-n cântec îşi plânge al ei vers, se-mpodobesc copacii cu coame de frunzişe, & tu descoperi minunata taină a Pajiştilor în felurimile de Ierburi pe stirpea lor alese, alăptate la sânul Râurilor ce gâlgâie râzând prunceşte. Poienele gătite exultă-n veselie, la răsărit de Soare se lumină la chip şi iată-le surâsul cum se bucură că Astrul acum s-a-ntors la ele, şi-ş bete de sărutul Austrului suav, râsul & căldura dimineței le umple Voioşia, ce ele-n stropi de Rouă şi-o lăcrăma râzând & râde-n danț Pământul cu mută Mulțămire. Cu flori încununate, Poienele iubite Domnului lor se lasă & şi-un pod de Iperbole din razele-i îi fac. Dar în curând Junețea a moarte se grăbeşte, şi râsul lor! păleşte curând pe ne-aşteptat, ceru-şi pierde culoarea & Pământul lâncezeşte, Zefirul cel zăbavnic suspină acum de dor, căci la sosirea iernei şi cerul se încruntă, Poienele-ntristează sub Brumele ce cad. Iacă fiule: dacă tu ai fi spus doar atâta, că pajiştile-s plăcute, n-ai fi făcut altceva decât să-mi reprezinți înverzirea – despre care ştiu şi eu – dar dacă tu zici că Pajiştile râd mă vei face să văd Pamântul ca pe un Tărâm însuflețit, & viceversa, voi învăța să observ pe chipurile omeneşti toate culorile pe care le-am aflat prin poieni... Şi asta-i slujba Figurii celei mai alese dintre toate, Metafora. Dacă Mintea, şi apoi Ştiința, consistă în a lega împreună Noțiuni depărtate şi a găsi Semănătura în lucruri ce nu seamănă, Metafora, dintre Figuri cea mai ageră şi mai hoinară, e singura destoinică să producă Minunarea, din care se naşte Desfătul, ca din schimbările de scene de la teatru. Şi dacă desfătarea pe care ne-o hărăzesc Figurile e aceea de a învăța lucruri noi fără trudă şi multe lucruri într-un volum mititel, iată că metafora, ducându-ne-n zbor cu mintea de la un gen la altul, ne face să străvedem într-un singur Cuvânt mai mult de un singur Object."

„Dar trebuie să şi ştii să născoceşti metafore, iar asta nu-i o treabă pentru un țăran ca mine, care în viața lui n-a făcut altceva prin poieni decât să tragă după păsările..."

„Tu eşti un Gentil Huom, şi puțin lipseşte ca tu să poți deveni ceea ce la Paris numesc un Honest Huom,

îndemânatic în disputele verbale cât şi în cele cu spada. Iară a şti să formulezi Metafore, şi deci să vezi Lumea cu mult mai felurită decât le apare ea oamenilor neciopliți, e o Artă ce se învață. Căci dacă vrei să ştii, în astă lume în care toți se dau în vânt după multe şi de mirare Machine – iar unele dintre ele le vezi, vai, chiar şi în ăst Asediu – construiesc şi eu Machini Aristotelice, ce îngădui-vor tuturor să vadă cu ajutorul Cuvintelor…"

În zilele următoare Roberto îl cunoscu pe domnul della Saletta, care avea rol de ofițer de legătură între Toiras şi mai marii oraşului. Toiras se plângea, după cum auzise acesta, de casalezi, în a căror fidelitate nu prea se încredea: „Oare nu înțeleg ei", zicea el iritat, „că până şi în timp de pace Casale se află în situația de a nu putea să-şi treacă nici măcar un pedestraş sau un coş cu merinde fără să le ceară permis de trecere miniştrilor spanioli? Şi că numai sub protecție franceză oraşul are siguranța de a fi respectat?" Dar acum de la seniorul Saletta aflase că nici măcar pe timpul ducilor de Mantova Casale nu fusese la largul său. Politica familiei Gonzaga fusese întotdeauna aceea de a reduce împotrivirea casalezilor şi de şaizeci de ani oraşul suferise împuținarea treptată a multor privilegii.

„Înțelegeți, domnule de la Grive?" zicea Saletta. „Înainte trebuia să ne plângem de prea multe biruri, iar acum suportăm noi cheltuielile pentru aprovizionarea garnizoanei. Nu ne plac spaniolii la noi acasă, dar oare francezii ne plac cu adevărat? Ne dăm viața pentru noi sau pentru ei?"

„Dar atunci tatăl meu pentru cine a murit?" întrebase Roberto. Iar domnul Della Saletta nu ştiuse să-i răspundă.

Dezgustat de discuțiile politice, Roberto se întorsese la părintele Emanuele după vreo câteva zile, la mânăstirea unde acesta locuia, şi aici îl îndreptară nu către o chilie, ci către un apartament ce îi fusese rezervat sub bolțile unui chiostru liniştit, îl găsi stând de vorbă cu doi gentilomi, dintre care unul îmbrăcat foarte arătos: purta veşmânt de purpură cu găitane de aur, mantie împodobită cu pasmanterii aurite şi garnisită cu blăniță, pieptar bordat cu o bentiță roşie în zig-zag şi o panglică cu pietre prețioase mărunte. Părintele Emanuele îl prezentă ca portdrapelul don Gaspar de Salazar,

iar pe de altă parte, din tonu-i semeț şi din felul cum purta mustața şi părul, Roberto ghicise că era un gentilom din oastea duşmană. Celălalt era seniorul Della Saletta. Îi încolți în minte o clipă că a nimerit într-un cuib de iscoade, apoi înțelese, aşa cum înțeleg şi eu cu acest prilej, că eticheta asediului permitea ca unui reprezentant al asediatorilor să-i fie îngăduit accesul în cetatea asediată, pentru întâlniri şi tratative, aşa cum şi seniorul Della Saletta avea liberă trecere în tabăra lui Spinola.

Părintele Emanuele zise că tocmai se pregătea să le arate vizitatorilor săi Machina lui Aristotelică: şi îşi conduse oaspeții într-o încăpere în care trona mobila cea mai ciudată ce s-a văzut vreodată – nici măcar nu-s sigur că-i pot reconstitui exact forma cu ajutorul descrierii pe care Roberto i-o face Doamnei lui, pentru că, desigur, era vorba de ceva ce nu mai văzuse nici înainte nici după aceea.

Era, deci, la partea de jos, formată dintr-un cufăr sau ladă pe fața da căreia se deschideau, ca la o tablă de şah, optzeci şi unu de sertăraşe – nouă rânduri orizontale pe nouă verticale, fiecare rând de pe ambele dimensiuni fiind specificat printr-o literă gravată (BCDEFGHIK). Pe tăblia cufărului se profila în stânga un pupitru, pe care era pusă o carte mare, scrisă de mână şi cu inițialele colorate. În dreapta pupitrului se aflau trei suluri, de lungime descrescătoare şi grosime crescătoare (cel mai scurt fiind cel mai încăpător, în aşa fel încât să le conțină pe cele mai lungi), îmbinate astfel încât o manivelă de pe laturi putea, în virtutea inerției, să le facă să se-nvârtă unul într-altul cu repeziciuni diferite, după greutatea lor. Fiecare sul purta gravate pe marginea stângă aceleaşi nouă litere ce se aflau însemnate şi pe marginea sertăraşelor. Ajungea să dai odată la manivelă, şi sulurile acelea se mişcau independent unul de altul, iar când se opreau, puteai citi grupuri de câte trei litere alăturate întâmplător, să zicem CBD, KFE sau BGH.

Părintele Emanuele se apucă să explice ideea ce stătea la baza acestei Mahine a lui.

„Aşa cum ne-a învățat Filosoful, altăceva nu este Mintea decât virtutea de a pătrunde objectele sub zece Categorii, care ar fi aşadar Sostanță, Quantitate, Qualitate, Relațiune,

Acţiune, Pasiune, Situaţiune, Timp, Loc, & Posesiune. Sostanţele sunt însuşi subjectul oricărei vorbiri inteligente & lor trebuie să le spunem minunatele Asemănări. Care sunt aceste Sostanţe, e însemnat în această carte la litera A, şi poate nici nu mi-ar ajunge mie viaţa ca să le pot înşira complet. Totuşi am aici adunate câteva Mii, scoţându-le din cărţile Poeţilor şi ale învăţaţilor, şi din acea Condică minunată ce este Facerea Lumei la îndemâna învăţăcelului. Aşa, între Sostanţe vom pune, după Domnul Dumnezeu, Persoanele Dumnezeieşti, Ideile, Zeii închipuiţi, cei mari, cei de mijloc & cei mai mici, Zeii Cereşti, ai Văzduhului, ai Mării, ai Pământului & ai Infernului, Eroii îndumnezeiţi, Angelii, Demonii, Spiriduşii, Cerul şi Stelele umblătoare, Semnele cereşti şi Constelaţiunile, Zodiacul, Cercurile şi Sferele, Elementele, Aburii, Exhalaţiunile, şi apoi – ca să nu spun toate – Focurile Supterane, şi Scânteiele, Meteorii, Mările, Fluviile, Izvoarele & Lacurele şi Ostroavele... Şi tot aşa, cu Sostanţele Artificiale, cu operele fiecărei Maeştrii, Cărţi, Pene, Cernele, Globure, Compase, Dreptare, Palaturi, Templuri & Bordee, Scuturi, Spade, Tambure, Quadre, Peneluri, Statue, Topoară & Securi, şi până la Sostanţe Metafiziche, cumu-s Ghenul, Speţa, Propriul şi întâmplătorul & toate noţiunile de ăst fel".

Arăta acum către sertăraşele mobilei lui şi, deschizându-le arăta cum fiecare cuprindea foi pătrate de pergament foarte gros, din acela ce se întrebuinţează la legatul cărţilor, rânduite în ordine alfabetică: „După cum veţi afla, fiecare şir vertical se raportează, de la B la K, la una dintre celelalte nouă Categorii, şi pentru fiecare dintr-însele, fieşcare dintre cele nouă caseturi cuprinde nişte familii de Membre. Verbi gratia, pentru Quantitate avem înregistrată familia Quantităţii de Măsură, care ca Membre însemnează aici Micul, Marele, Lungul şi Scurtul; sau familia Quantităţii Numerale, ale cărei Membre sunt Nula, Unul, Două & caetera, sau Mulţi şi Puţini. Tot aşa, sub Qualitate, avea-vei familia calităţilor aparţinătoare Vederii, cum sunt Vizibil, Invizibil, Frumos, Deform, Chiar, Oscur; sau Odoratului, cum sunt Miroazna şi Putoarea; sau Qualităţelor Pasiunelor, cum sunt Veselia şi Tristeţea. Şi la fel spune-vom pentru

fieşce categorie. Et orice filă ce înseamnă un Membru, despre dânsul însemnez toate cele ce atârnă de el. Claru-i?”

Toți deteră din cap minunându-se, iar părintele continuă: „Deschide-vom acum la întâmplare Cartea cu Sostanțele, şi căuta-vom într-însa una, care poftiți... Iacă, un Pitic. Ce putea-vom zice, mai-nainte de a vorbi după logică, de un Pitic?”

„Que es pequeno, micuşor, petit”, rosti don Gaspar de Salazar, „y que es feo, y infeliz, y ridiculo...”

„Întocmai”, admise părintele Emanuele, „însă aşa nu ştiu ce aş alege, & sunt chiar sigur că, de ar fi trebuit să vorbesc nu de un Pitic, ci, să zicem, despre Corali, i-aş fi putut eu găsi oare trăsături tot aşa de lămurite? Şi apoi, Micimea are de a face cu Quantitatea, Urâciunea cu Qualitatea, deci de unde ar trebui să încep? Nu, mai curând mă încred Fortunei, căreia îi sunt Miniştri Cilindrii aceştia ai mei. Acum îi pun în mişcare & obțin, cum se întâmplă bunăoară acum, triada BBB. B în prima pozițiune este Quantitatea, B în secunda pozițiune mă trimite să caut, în şirul Quantității, în sertarul Mărimii, & iacă, chiar în capătul despărțamântului cu cele ce se află în B, găsesc Mic. Şi în astă foiță dedicată lui „Mic” găsesc că mic e Angelul, care stă într-un Punt, & Polul, care e punt nemişcător al Sferei, & dintru cele elementare Scânteia, Picătura de apă & Greutatea de Piatră pentru cântar & Atomul dintru care, potrivit lui Democrit, se compune orice lucru; pentru Lucrurile Omeneşti, iacă Embrionul, Pupilul, Astragalul; pentru cele Animale Furnica şi Purecele, Pentru Plante Surcica, Semânța de Muştar & Fărâma de Pâine; pentru Ştiințele Matematice acel Minimum Quod Sic, Litera I, cartea legată în sextodecimo, sau dramul de spițer; pentru Arhitectură Sipetul sau Țăruşul, sau pentru Fabuli, acel Psicapax general al Şoarecilor împotriva Broaştelor & Mirmidonii născuți din Furnici... Dar să ne oprim aici, căci acum chiar că aş putea numi Piticul nostru Țăruşul Naturii, Păpuşica Copiilor, Fărâmă de om. Şi luați seama că dacă am încerca iarăşi să învârtim cilindrii şi am obține în schimb, iacătă, CBF, litera C m-ar trimite la Qualitate, B m-ar pune să-mi cat Membrele mele în căsuța a ceea ce ține de Vedere, &

aşijderea litera F m-ar face să întâlnesc ca Membru ființa Invizibilă. Iar printre Lucrurile Invizibile găsire-aş, minunată împrejurare, Atomul, & Puntul, care acum mi-ar îngădui să-mi denumesc Piticul meu Atom de Om, sau Punct de Carne."

Părintele Emanuele îşi învârtea cilindrii şi căuta printre foile din sertăraşe iute ca un scamator, aşa încât metaforele păreau a-i sări de-acolo ca prin vrajă, fără să se simtă cazna mecanică ce le producea. Dar încă nu era mulțumit.

„Domnilor", continuă el, „Metafora plină de Duh, cată a fi cu mult mai complicată! Orice Lucru ce l-am găsit până acum se cere a fi analizat sub profilul celor zece Categorii, & aşa cum explică Cartea mea, dacă ar trebui să privim un Lucru ce depinde de Qualitate, trebui-vom să vedem dacă este vizibil, & cât de departe este, ce Deformitate sau Frumusețe are, & ce Coloare; ce Sunet, ce Miroaznă, ce Gust; dacă poate fi simțit sau atins, dacă este rar sau des, cald sau rece, & de ce Figură ține, ce Pasiune, Iubire, Artă, Ştiință, Sănătate, Infirmitate; & dacă pute-vom să dăm Ştire de el. Iar aceste întrebări le numesc Părticele. Acuma eu ştiu că prima noastră încercare ne-a condus să lucrăm asupra Cantității, care adăposteşte printre Membrii săi Micimea. Acum pun iarăşi Cilindrii să se-nvârtă şi obțin triada BKD. Litera B, pe care ne-am hotărât deja că o adresăm Quantității, dacă mă duc să mă uit în Cartea mea, îmi spune că prima părticică bună să exprime un Lucru Mic este să stabilesc Cu Ce Se Măsoară. Când caut în Carte la ce se referă Măsura, ea mă trimite din nou la căsuța Quantităților, sub familia Quantităților în general. Mă duc la fila Măsurii & aleg din ea lucrul K, care e Măsura Degetului Geometric. Şi iacătă că aş fi acum în stare să compun o Definiție plină de duh, ca de pildă că a voi să masori acea Păpuşică de Copii, acel Atom de Om, un Deget Geometric ar fi o Măsură peste Măsură de mare, fapt ce-mi spune mult, unindu-se aici Metafora cu Iperbola, despre Nemernicia & Ridicului Piticului."

„Ce lucru minunat", zise seniorul Della Saletta, „însă din cea de a doua triadă obținută încă nu ați folosit ultima literă, D..."

„Mă aşteptam de la un om de duh ca Domnia ta, să mi-o spui," zise mulțumit părintele Emanuele, „dar domnia ta ai

atins Puntul Minunat a ceea ce eu am înjghebat aici! Astă literă e aceea care merge mai departe (& pe care-aş putea s-o arunc dacă m-aş fi lenevit, sau aş fi considerat că mi-am atins ţinta), cea care-mi îngăduie să-mi iau de la capăt cercetarea mea! Acest D îmi permite să încep din nou ciclul Părticelelor purcezând să caut în categoria Posesiunei dacă i se potriveşte, sau dacă poate servi ca semn a oarece), & de la ea să reiau, cum am făcut prima dată cu Quantitatea, făcând să se-nvârtă Cilindrii, folosind primele două litere & ţinând-o pe a treia pentru încă o încercare, & aşa la nesfirşit, pentru milioane de Coniugaţiuni Posibile, iar dacă unele vor apărea mai pline de duh decât altele, & va reveni Cugetului meu să deosebească pe cele mai potrivite să nască Uimire. Dar nu voi să vă mint, Domnilor, eu nu am fost ales Piticul la întâmplare: chiar astă noapte mă străduisem cu mare îngrijire să trag tot folosul ce se poate din acea Sostanţă."

Agită o foaie şi începu să citească şirul de definiţii cu care era cât pe ce să-şi sufoce bietu-i pitic: omuleţ mai scurt decât numele-i, embrion, frântură de omuşor, atât de mic încât corpuşoarele ce pătrund pe fereastră odată cu lumina par cu mult mai mari ca el, trup care împreună cu milioane de semeni de-ai lui ar putea să măsoare orele prin gâtul unei clepsidre, alcătuire în care piciorul stă cel mai aproape de cap, bucăţică de carne care începe acolo unde sfârşeşte, linie ce se ghemuieşte într-un punct, împunsătură de ac, supus căruia trebuie să-i vorbeşti cu grijă de teamă ca suflarea să nu-l spulbere, substanţă aşa de mică încât nu poate avea culoare, scânteiuţă de muştar, trupuşor ce n-are nici mai mult nici mai puţin decât a avut vreodată, materie fără formă, formă fără materie, corp fără corp, pură făptură de raţiune, născocire a minţii menit să fie atât de mărunt încât nicio lovitură nu i-ar putea nimeri ca să-l rănească, având putinţă să fugă prin orice crăpăturică şi să se nutrească timp de un an cu un singur grăunte de orz, fiinţă prescurtată atât de tare, că niciodată nu ştii dacă sade, stă culcat sau drept, capabil să se ascundă într-o găoace de melc, sămânţă, grăuncior, sâmbur, punct de la i, individ matematic, nulă aritmetică...

Şi ar fi continuat, având destul material, dacă cei de faţă nu l-ar fi oprit bătând din palme.

10.
Geografie şi Hidrografie Reformată

Roberto înţelesese acum că părintele Emanuele se purta în fond ca şi cum ar fi fost vreun discipol al lui Democrit şi Epicur: aduna la un loc atomi de idei şi-i combina în chipuri diverse ca să formeze din ei o mulţime de obiecte. Şi tot aşa cum Canonicul susţinea că o lume făcută din atomi nu contrazicea ideea unei dumnezeiri care îi aranja laolaltă conform raţiunii, la fel şi părintele Emanuele accepta din pulberea aceea de concepte numai compunerile cu adevărat iscusite. Poate că tot aşa ar fi făcut dacă s-ar fi apucat să creeze scene pentru un teatru: oare nu scot şi scriitorii de comedii fapte iscusite şi de necrezut din frânturi de lucruri verosimile dar fără sare, aşa încât să ne fie pe plac corcind pe neaşteptate acţiunile între ele?

Dar dacă era aşa, oare potrivirea aceea de împrejurări ce iscase naufragiul lui şi starea în care se afla Daphne – cel mai mic fapt fiind verosimil, damful şi scârţâitul din coca vasului, mirosul plantelor, glasurile păsărilor – nu era pentru ca totul să concure la impresia unei prezenţe ce nu era altceva decât efectul unei fantasmagorii percepute numai de minte, ca şi râsul pajiştilor şi lacrimile de rouă? Deci fantasma unui intrus ascuns era o îmbinare de atomi de acţiuni, ca şi aceea a fratelui pierdut, amândouă formate din frânturile propriului lui chip şi din dorinţele sau gândurile lui.

Şi cum tocmai se auzea în geamuri o ploiţă uşoară împrospătând zăduful amiezii, îşi zicea: e firesc, numai eu şi nimeni altul am urcat pe vasul ăsta ca un intrus, eu tulbur liniştea asta cu paşii mei, iată că, de parcă m-aş teme că am violat un altar al altcuiva, am fabricat un alt eu însumi ce se-nvârte pe sub aceleaşi punţi. Ce probe am că acesta există? Câţiva stropi de apă pe frunze? Dar oare nu-i cu putinţă ca, aşa cum plouă acum, să fi plouat noaptea trecută, fie chiar şi foarte puţin? Dar grăunţele? Oare nu s-ar putea ca păsările

să le fi mişcat râcâindu-le, chiar pe cele care erau acolo, făcându-mă să cred că cineva le-a aruncat alte grăunțe? Dar lipsa ouălor? Păi n-am văzut chiar eu ieri un şoim de vânătoare devorând un liliac? Stau şi-mi închipui cala locuită, deşi n-am vizitat-o încă şi fac asta probabil doar ca să-mi dau curaj, fiindcă mă îngrozeşte ideea că m-am pomenit părăsit între cer şi mare. Domnule Roberto de la Grive, îşi repeta el, eşti singur şi tot singur s-ar putea să rămâi până la sfârşitul zilelor tale, iar acest sfârşit ar putea fi şi foarte aproape: hrana de la bord e multă, însă pentru săptămâni, nu pentru luni de zile. Aşa că du-te mai degrabă şi pune pe punte nişte vase ca să strângi apă de ploaie câtă poți, şi învață să pescuieşti de la bord, suportând soarele. Iar într-o bună zi ai să găseşti o cale de a ajunge la Insulă, şi să trăieşti pe ea fiind singuru-i locuitor. La asta trebuie să te gândeşti, nu la poveşti cu intruşi şi cu ferranți.

Adunase nişte butoaie goale şi le pusese pe covertă, suportând lumina cernută printre nori. Făcând lucrul ăsta îşi dădu seama că era încă foarte slăbit. Coborâse iar, pusese hrană de ajuns animalelor (poate pentru ca nimeni să nu mai fie ispitit s-o facă în locul său), şi renunțase încă o dată să coboare mai adânc. Se întorsese în cameră stând câteva ore întins, pe când ploaia nu dădea semne că se răreşte. Bătură câteva rafale de vânt şi pentru prima dată îşi dădu seama că-i pe o casă plutitoare, ce se clătina ca un leagăn, iar câte o zbatere de uşi făcea mai vie mişcarea aceea lină de pântec plin de frunzişuri.

Gustă metafora aceasta de la urmă şi se întrebă cum anume ar fi citit părintele Emanuele corabia ca pe o sursă de Peceți Enigmatice. Apoi se gândi la Insulă şi o defini ca pe o apropiere de neajuns. Frumoasa alcătuire îi arătă, pentru a doua oară în ziua aceea, neasemuita asemănare dintre insulă şi Doamna-i. Rămase de veghe până noaptea târziu ca să-i scrie tot ce am reuşit eu să depăn în capitolul de față.

Daphne se balansase toată noaptea, iar clătinatul ei împreună cu unduirea golfului se molcomise dis-de-dimineață. Roberto zărise pe fereastră semnele unor zori reci dar fără nori. Amintindu-şi de Hiperbola aceea a Ochilor

evocată în ziua precedentă, îşi spuse că ar fi putut să observe ţărmul cu luneta pe care o văzuse în încăperea de alături: însăşi marginea lentilei şi priveliştea limitată aveau să atenueze reflexele solare.

Sprijini deci instrumentul de tocul unei ferestre a galeriei şi aţinti cu toată atenţia marginile cele mai depărtate ale golfului. Insula apărea clară, cu culmea acoperită de un morman de nori lânoşi. Aşa cum învăţase la bordul lui Amarilli, insulele oceanice reţin umezeala din alizee şi o condensează în ghemotoace de ceaţă, aşa încât navigatorii adesea recunosc prezenţa unui uscat înainte de a-i vedea profilul, după vălătucii de abur aerian pe care acesta îi ţine ca ancoraţi de el.

Despre alizee îi povestise doctorul Byrd – care le denumea Trade-Winds, dar francezii le ziceau alisées: pe mările acelea sunt şi vânturi mari care dictează când să fie uragan sau vreme bună, dar cu ele se joacă alizeele, care-s vânturi răzleţe, încât hărţile le reprezintă hoinăreala sub forma unui dans de curbe şi de curenţi, de hore dănţuitoare şi de raze fermecătoare. Ele se strecoară în cursul vânturilor mari şi le dau peste cap, le taie în pieziş, le urzesc capcane. Sunt şopârle ce ţâşnesc pe cărări neprevăzute, se lovesc unele de altele şi se ocolesc, ca şi cum în Marea Contrariului ar domni doar regulile artei, şi nu cele ale naturii. A ceva artificial seamănă ele şi-şi iau formă nu atât de la alcătuirile armonioase ale lucrurilor ce vin din cer sau de pe pământ, cum sunt neaua sau cristalele, ci de la volutele acelea la care arhitecţii supun cupolele şi capitelurile.

Roberto bănuia de mult timp că aceea era o mare a artificiului, iar asta-i explica de ce pe-acolo cosmografii îşi închipuiseră dintotdeauna făpturi împotriva naturii, care mergeau cu picioarele în sus.

Desigur nu artiştii care pe la curţile din Europa construiau grote încrustate cu lapislazuli, cu fântâni puse în mişcare de pompe secrete, putuseră să inspire natura să inventeze pământurile din mările acelea; şi nici natura de la Polul Necunoscut nu putuse să fie aceea care-i inspirase pe artişti. E doar faptul că, îşi zicea Roberto, atât Artei cât şi Naturii le place să scormonească, şi nici atomii înşişi nu fac

altceva atunci când se alipesc între ei când într-un fel, când în altul. Există oare vreo năzdrăvănie mai meşteşugită ca broasca ţestoasă, născocire a vreunui aurar de acum mii de ani, scut al lui Ahile făurit cu migală şi care să-nchidă-ntr-însul un şarpe cu picioare?

Pe la noi, îşi zicea el, tot ce-i viaţă vegetală are frăgezimea frunzei cu nervurile ei şi a florii ce durează doar o dimineaţă, în timp ce pe-aici vegetalul pare piele tăbăcită, materie groasă şi unsuroasă, carapace pusă-ntr-aşa fel ca să stea în calea razelor unor sori ucigători. Fiece frunză – pe pământurile astea în care locuitorii sălbatici desigur că nu cunosc meşteşugul metalelor şi al ceramicii – ar putea deveni unealtă, tăiş, cupă, lopăţică, iar petalele florilor sunt de lac. Tot ce-i vegetal e pe-aici puternic, în timp ce foarte slab e tot ce-i animal, judecând după păsările pe care le-am văzut, turnate în sticlă multicoloră, în timp ce la noi animală e puterea calului sau morocănoasa robusteţe a boului...

Iar fructele? Pe la noi carnea mărului, rumenă de sănătate, arată că seva-i e plăcută, în timp ce vineţeala ciupercii îţi arată otrăvurile din ea. Pe-aici, în schimb, – am văzut asta şi ieri, precum şi în timpul călătoriei de pe Amarilli, – avem un joc năstruşnic de contrarii: albul ca de mort al unui fruct adăposteşte dulceţuri nespuse, în vreme ce fructele cele mai pietroase pot distila licori mortale.

Cu luneta explora ţărmul şi întrevedea între uscat şi mare rădăcinile acelea căţărătoare, care păreau că ţopăie către cerul liber, şi arbuşti cu fructe lunguieţe care cu siguranţă spuneau că erau mălăieţe şi trecute din copt prin aparenţa lor de cruziciuni. Şi recunoştea pe alţi palmieri nuci de cocos galbene ca turchestanii de vară, însă ştia că aveau să-şi serbeze coacerea abia când căpătau culoarea pământului veşted.

Deci ca să supravieţuiască pe celălalt ţărm al pământului – ar fi trebuit să-şi amintească asta, dacă voia să ajungă la un pact cu natura – trebuia să procedeze invers decât îl îndemna instinctul său propriu, instinctul fiind probabil o descoperire a primilor uriaşi care au încercat să se adapteze naturii de pe cealaltă parte a globului şi, crezând că natura cea mai naturală era aceea la care se adaptau ei, o

credeau în chip firesc născută ca să se adapteze lor. De aceea au crezut că soarele era mic aşa cum le apărea lor şi că uriaşe erau anumite fire de iarbă pe care ei le priveau cu ochii aplecaţi spre pământ.

Să trăieşti la antipozi înseamnă aşadar să-ţi reconstruieşti instinctul, să ştii să faci din ciudăţenie natură şi din natură ciudăţenie, să descoperi cât de nestătătoare e lumea, care într-o jumătate a ei urmează anumite legi, iar în cealaltă jumătate legi opuse.

Auzea din nou deşteptarea păsărelelor, acolo, şi – spre deosebire de prima zi – îşi dădea seama cât de meşteşugite erau acele cântări, dacă le comparai cu ciripitul din ţinuturile lui: erau chirăituri, fluierături, gurluieli, ţârâituri, plesnete de limbă, lolote, pocnete înfundate de muschetă, game întregi de ciocănituri pe felurite tonuri şi din când în când se auzea un fel de orăcăit de broaşte cufundate în apă dintre frunzele copacilor, într-o gâlceavă himerică.

Luneta îi îngăduia să vadă un fel de fuse sau de mingi acoperite cu pene, fremătări întunecate sau de culori nedesluşite, ce se aruncau din câte-un arbore mai înalt, ţintă către pământ, cu nebunia unor Icari ce parcă voiau să-şi grăbească propria prăbuşire. La un moment dat i se păru că până şi un arbore, poate vreun portocal din aceia chinezeşti, şi-a împuşcat în văzduh unul din fructe, o gogoaşă de mătase de şofran aprins, care ieşi foarte repede din ochiul rotund al lunetei. Se convinse că era efectul unei rasfrângeri de lumină şi nu se mai gândi la el, sau cel puţin aşa crezu. Vom vedea mai încolo că, în privinţa gândurilor obscure, dreptatea era de partea lui Saint-Savin.

Se gândi că zburătoarele acelea de o natură nefirească erau emblema unor convivii pariziene pe care le părăsise de multe luni: în acel univers lipsit de făpturi omeneşti în care, de nu singurele vietăţi, cu siguranţă singurele făpturi vorbitoare erau păsările, se simţea ca într-un salon, unde, când intrase pentru prima oară, desluşise doar un zumzet într-o limbă necunoscută, căreia-i ghicea cu sfială aroma chiar dacă, aş spune, ştiinţa acelei savori probabil că până la urmă o absorbise bine, altfel n-ar fi putut să diserteze despre ea aşa de savant, cum o făcea acum. Dar, amintindu-şi că

acolo o întâlnise pe Doamna-i şi că prin urmare, dacă există vreun loc mai ales pe lume, era acela şi nu ăsta de aici – trase încheierea că nu acolo erau imitate păsările de pe Insulă, ci aici pe Insulă vietăţile încercau să se ia la întrecere cu acea foarte omenească Limbă a Păsărilor.

Gândindu-se la Doamnă şi la depărtarea de ea, pe care în ziua de dinainte o comparase cu depărtarea de neatins a pământului dinspre apus, prinse să privească din nou Insula, din care luneta îi dezvăluia doar frânturi palide şi închise în cerc, însă aşa cum se petrece cu imaginile ce se văd în oglinzile acelea convexe care, reflectând doar o latură a unei odăiţe, sugerează un infinit cosmos, sferic şi uimit.

Cum i-ar fi apărut Insula dacă într-o bună zi avea să acosteze pe ea? După scena pe care o vedea din stalul său şi după specimenele ale căror mărturii le găsise pe corabie, era ea oare acel Eden unde-n pâraie curge lapte şi miere, printre mormane uriaşe de fructe şi animale blajine? Ce altceva căutau în insulele acelea din îndepărtatul sud cei care navigau curajoşi într-acolo, înfruntând furtunile unui ocean paşnic dar înşelător? Nu asta voia Cardinalul când îl trimisese în misiune ca să descopere secretul lui Amarilli, posibilitatea de a duce crinii Franţei pe o Terra Incognita care să reînnoiască în sfârşit făgăduinţele unei văi neatinse până atunci nici de păcatul Babelului, nici de potopul universal, nici de prima cădere a lui Adam? Cinstite trebuiau să mai fie pe-acolo fiinţele omeneşti, oacheşe la piele, dar cu inimi fără pată. Fără să le pese de munţii de aur şi de balsamurile ai căror paznici erau fără s-o ştie.

Dar dacă era aşa, nu însemna să cazi din nou în greşeala primului păcătos dacă voiai să violezi virginitatea Insulei? Poate că Providenţa o voise de-a dreptul mărturie castă a unei frumuseţi pe care n-ar fi trebuit s-o tulbure vreodată. Nu era oare asta manifestarea iubirii celei mai depline pe care o nutrea şi Doamnei lui, iubind-o de departe şi renunţând la orgoliul de a o stăpâni? Oare iubirea înseamnă să aspiri să cucereşti? Dacă se cădea ca Insula să i se pară totuna cu obiectul dragostei lui, atunci îi datora şi Insulei aceeaşi grijă pe care i-o dăruise primului. Aceeaşi

frenetică gelozie pe care o încercase ori de câte ori se temuse ca ochiul altcuiva să nu amenințe sanctuarul acela al împotrivirii, nu trebuia înțeleasă ca o pretindere a unui drept al său, ci ca o negare a dreptului oricui, datorie pe care iubirea sa i-o impunea, fiind el paznicul acelui Graal. Şi la aceeaşi castitate trebuia să se simtă obligat față de Insulă, pe care, cu cât o voia mai plină de promisiuni, cu atât mai puțin ar fi trebuit să vrea s-o atingă. Departe de Doamnă şi departe de Insulă, despre amândouă s-ar fi cuvenit doar să vorbească, voindu-le imaculate atâta cât ar fi putut ele să rămână de imaculate, atinse doar de mângâierea elementelor. Dacă exista frumusețe undeva, scopul ei era să rămână fără scop.

Era cu adevărat astfel Insula pe care o vedea? Cine-l încuraja să-i descifreze astfel hieroglifa? Se ştia că, încă de la primele călătorii, în insulele acestea pe care hărțile le consemnau în locuri neprecise, erau abandonați răzvrătiții şi că ele deveneau temnițe cu gratii de văzduh, în care condamnații înşişi erau propriii lor temniceri, gata să se pedepsească unii pe alții. A nu ajunge pe ele, a nu le descoperi secretul, nu era o datorie, ci un drept de a scăpa de grozăvii fără capăt.

Sau nu, poate că unica realitate a Insulei era că în centrul ei se înălța, în culorile-i blânde şi chemătoare, Pomul uitării, ale cărui fructe, mâncându-le, Roberto ar fi putut să-şi găsească pacea.

Să dea totul uitării. Îşi petrecu astfel ziua, în lenevie aparentă, însă foarte activ în strădania de a deveni tabula rasa. Şi aşa cum i se-ntâmplă celui ce-şi impune să uite, cu cât se căznea mai mult, cu atât memoria i se însufleția.

Încerca să pună în practică toate recomandările de care auzise. Se închipuia într-o odaie ticsită cu obiecte care-i aminteau ceva, vălul doamnei sale, filele în care-i făcuse imaginea prezentă prin regretele pentru absența ei, mobilele şi tapiseriile din palatul în care o cunoscuse, şi se închipuia pe sine însuşi în actul de a arunca toate acele lucruri pe fereastră, până ce odaia (şi, odată cu ea, mintea lui) rămânea goală şi fără nimic pe pereți. Făcea sforțări de neînchipuit târând până la pervaz vase, dulapuri, jilțuri şi panoplii şi, în

ciuda a ceea ce i se spusese, pe măsură ce se supunea la caznele acelea, chipul Doamnei sale se multiplica şi, din diferite unghiuri, îl urmărea în strădaniile acelea ale lui cu un surâs viclean.

Astfel, după ce-şi petrecuse toată ziua cărând marafeturi de lux, nu reuşise să uite nimic. Dimpotrivă. Erau zile în care se gândea la propriu-i trecut fixându-şi privirea pe o unică scenă pe care o avea dinainte-i, aceea a vasului Daphne, iar Daphne se prefăcea într-un Teatru al Memoriei, ca acelea ce se concepeau în timpul lui, în care fiece amănunt îi amintea un episod străvechi sau recent din povestea-i: bompresul – sosirea după naufragiu, când înțelesese că n-avea să-şi mai revadă iubita; velele strânse, la care privind visase îndelung că o pierduse pe Ea – i-o aminteau pierdută; galeria, din care explora Insula cea depărtată, depărtarea de Ea... Însă îi închinase Ei atâtea meditații încât, tot timpul cât avea să rămână acolo, fiece colț din casa aceea marină avea să-i reamintească, clipă de clipă, tot ce voia să uite.

De adevărul ăsta îşi dăduse seama ieşind pe punte, ca vântul să-i alunge gândurile. Aceea era pădurea lui, în care se ducea aşa cum se duc în codri îndrăgostiții cei nefericiți; iată aici natura-i închipuită, cu plante dăltuite de dulgheri din Anvers, cu fluvii de pânză groasă în vânt, cu peşteri călafătuite, cu stele de astrolaburi. Şi aşa cum îndrăgostiții îşi identificau, tot vizitând acelaşi loc, iubita cu fiece floare, cu fiece foşnet de frunze şi cu orice cărare, iată, la fel părea şi el acum mort de iubire mângâind gura unui tun...

Nu-şi slăveau oare poeții doamna lor lăudându-i buzele de rubin, ochii de cărbune, sânul de marmoră, inima de diamant? Ei, bine, şi el strâns din toate părțile de ocna aceea de brazi, acum fosili – avea să aibă doar pasiuni minerale; un odgon încolăcit cu noduri avea să i se pară cosița ei, o strălucire de catarame ochii ei uitați, un şir de jgheaburi dinții ei strălucitori de salivă înmiresmată, un vinci de ancoră lunecând pe scripete – gâtul ei împodobit cu colane de cânepă, şi avea să-şi găsească pacea iluzionându-se că-i opera unui constructor de maşinării.

Apoi îi păru rău de asprimea cu care se prefăcea că imită asprimea ei, îşi spuse că împietrindu-i farmecele îşi

împietrea dorința – pe care şi-o voia însă vie şi nerăsplătită – şi, fiindcă se făcuse seară, îşi îndreptă ochii către cochilia largă a cerului, punctată cu constelații indescifrabile. Dar contemplând corpuri cereşti ar fi putut concepe cereştile gândiri ce-s potrivite acelui ce, din cereşti porunci, menit a fost din toate făpturile-omeneşti pe cea mai sideralã să vrea s-o îndrăgească.

Zâna codrilor, care cu albu-i chip pădurile-nălbeşte şi câmpii argintează, nu se arătase încă deasupra Insulei, acoperită de draperii de nori. Restul cerului era luminat şi limpede şi, la marginea dintre miazăzi şi apus, aproape de fața mării, dincolo de pământul întins, zări un pâlc de stele pe care doctorul Byrd îl învățase să le recunoască: era Crucea Sudului. Şi dintr-un poet uitat, dar din care preceptorul său carmelitan îl pusese să învețe pe de rost unele bucăți, Roberto îşi amintea o fantasmă ce-i vrăjise copilăria, aceea a unui peregrin prin locurile de pe celălalt tărâm care, ieşind dincolo, pe țărmul acela necunoscut, văzuse cele patru stele, nemaizărite vreodată decât de primii (şi ultimii) locuitori ai Paradisului Pământesc.

11.
Arta Prudenței

Le vedea oare pentru că naufragiase cu adevărat la marginile grădinii Edenului sau pentru că ieşise din pântecele vasului ca dintr-o bolgie infernală? Poate că amândouă lucrurile. Naufragiul acela, redându-i privelişte a unei alte naturi, îl răpise din Infernul Lumii aceleia în care intrase, pierzându-şi iluziile copilăriei, în zilele petrecute la Casale.

Se afla tot acolo atunci când, după ce întrevăzuse istoria ca pe un loc cu multe capricii, şi cu intrigi de neînțeles ale Rațiunii de Stat, Saint-Savin îl făcuse să înțeleagă cât de vicleană era marea maşină a lumii, bântuită de potrivnicia întâmplării. Se sfârşise în puține zile visul la isprăvi eroice din adolescența lui, iar de la părintele Emanuele înțelesese că trebuie să ne înfierbântăm pentru Figuri Eroiceşti – şi că

poți să-ți iroseşti o viață nu luptându-te cu un uriaş, ci numind în chipuri nenumărate un pitic.

Ieşind din mânăstire, îl însoțise pe domnul de la Saletta, care la rândul lui îl însoțea pe domnul de Salazar până dincolo de ziduri. Şi ca să ajungă la poarta aceea pe care Salazar o numea Puerta de Estopa, tocmai străbăteau o bucată din bastion.

Cei doi gentilomi tocmai lăudau maşinăria părintelui Emanuele, când Roberto întrebase cu nevinovăție la ce putea să folosească atâta ştiință pentru a hotărî soarta unui asediu.

Domnul de Salazar începuse să râdă. „Tinere prieten", zise el, „noi toți ne aflăm aici, şi sub ascultarea unor monarhi diferiți, pentru ca războiul ăsta să se încheie după dreptate şi onoare. Dar nu mai sunt vremurile în care să poți muta cursul stelelor cu spada. S-a dus timpul în care gentilomii îi creau pe regi; acum regii îi creează pe gentilomi. Pe timpuri viața de curte era o aşteptare a momentului în care gentilomul trebuia să se arate gentilom în război. Acuma, toți gentilomii pe care-i ghiceşti colo," şi arătă către corturile spaniole, „şi dincoace" şi făcea semn către taberele franceze, „trăiesc acest război ca să poată să se-ntoarcă la locul lor firesc, care e curtea, iar la curte, prietene, nu se mai întrece nimeni să-l egaleze pe rege în virtuți, ci să-i obțină favoarea. Astăzi la Madrid se văd gentilomi care n-au tras niciodată spada din teacă, şi nici nu se depărtează de oraş: căci de s-ar duce să se umple de pulbere pe câmpurile de glorie, l-ar lăsa în mâna unor burghezi ahtiați după bani şi a unei nobilimi cu avere, pe care acum şi regele o pune la mare preț. Războinicului nu-i rămâne decât să lase deoparte vitejia şi să urmeze prudența."

„Prudența?" întrebase Roberto.

Salazar îl poftise să privească spre câmpie. Cele două părți îşi făceau de lucru în harțuri de mântuială şi se vedeau nouraşi de pulbere ridicându-se pe la gurile galeriilor acolo unde cădeau proiectilele de tun. Către nord-vest imperialii tocmai împingeau un adăpost mobil: era un car de asalt, armat cu seceri pe laturi, care în față se termina cu un perete din blăni de stejar întărite cu drugi de fier nituiți. Pe partea

aceea se deschideau guri de foc din care ieşeau bombarde, balimezuri şi archebuze, iar pe laturi se zăreau lăncierii încărcaţi pe el. Plină de ţevi în faţă şi de ascuţişuri pe margini, scrâşnind din lanţuri, maşinăria scotea din când în când răbufniri de foc prin câte una din gurile ei. Cu siguranţă că duşmanii nu intenţionau s-o folosească chiar atunci, pentru că era un dispozitiv ce trebuia adus sub ziduri când minele aveau să-şi fi făcut deja datoria, dar tot aşa de sigur, o scoseseră de paradă, ca să-i terorizeze pe asediaţi.

„Vezi", zicea Salazar, „războiul va fi hotărât de maşinării, fie ele care de asalt sau galerii de mină. Unii dintre bravii noştri tovarăşi de luptă, din amândouă părţile, care şi-au pus pieptul în faţa duşmanului, atunci când n-au murit din greşeală, n-au făcut asta ca să învingă, ci ca să câştige reputaţie şi s-o aibă de cheltuit odată întorşi la curte. Cei mai viteji dintre ei or fi având îndemânarea de a căuta isprăvi răsunătoare, însă calculând proporţia dintre ceea ce riscă şi ce pot să câştige..."

„Dar tatăl meu..." începu Roberto, orfan al unui erou ce nu calculase nimic. Salazar îl întrerupse. „Tatăl domniei tale era întocmai un om al timpurilor care s-au dus. Să nu crezi că eu nu le deplâng, dar mai merită oare să faci o faptă cutezătoare, din moment ce-o să se vorbească mai mult despre o retragere reuşită decât despre un asalt îndrăzneţ? N-ai văzut chiar adineauri o maşină de război gata să hotărască sorţii unui asediu mai mult decât o făceau altădată spadele? Şi n-au trecut o mulţime de ani de când spadele au lăsat locul archebuzei? Noi încă mai purtăm platoşe, dar vreun neisprăvit poate învăţa într-o bună zi să găurească până şi platoşa marelui Baiardo."

„Dar atunci ce i-a mai rămas gentilomului?"

„Înţelepciunea, domnule de la Grive. Succesul nu mai are strălucirea soarelui, ci creşte la lumina lunii, şi nimeni n-a spus vreodată că acest al doilea luminător n-ar fi pe placul Creatorului a toate. Isus însuşi a stat în cumpănă, în grădina cu măslini, noaptea".

„Însă pe urmă a luat o hotărâre potrivit celei mai eroice dintre virtuţi, şi fără prudenţă..."

„Dar noi nu suntem Fiul întâi născut al Celui Veşnic, suntem fiii veacului. Când se va termina asediul ăsta, dacă vreo maşinărie n-o să-ţi ia viaţa, ce-o să faci domnule de la Grive? O să te întorci poate pe pământuriie domniei tale acolo unde nimeni n-o să-ţi dea ocazia să te mândreşti cu tatăl domniei tale? De câteva zile, de când stai în mijlocul unor gentilomi parizieni, domnia ta ai şi început să arăţi că eşti cucerit de obiceiurile lor. Ai vrea să-ţi încerci norocul în marele oraş, şi ştii bine că acolo ai vrea să-ţi cheltuieşti bruma aceea de mândrie pe care îndelunga lipsă de acţiune dintre zidurile astea ţi-o va îngădui. Vei căuta şi domnia ta avere, şi va trebui să dovedeşti îndemânare ca s-o obţii. Dacă aici ai învăţat cum să te fereşti de un glonte de muschetă, acolo va trebui să înveţi să te fereşti de invidie, de gelozie, de rapacitate, bătându-te cu arme egale cu adversarii domniei tale, adică cu toţi. Aşa că ascultă-mă. De vreo jumătate de ceas mă tot întrerupi ca să-mi spui cele ce gândeşti, şi având aerul că întrebi, vrei să-mi arăţi că mă înşel. Să nu mai faci asta niciodată, mai ales cu cei puternici. Vreodată încrederea în puterea de pătrundere a domniei tale şi sentimentul de a voi să mărturiseşti adevărul te-ar putea împinge să-i dai vreun sfat bun şi cuiva care-i mai sus decât domnia ta. Să n-o faci niciodată. Orice victorie atrage ura celui învins, iar dacă ai repurtat-o contra propriului stăpân, ori e prostească, ori e păgubitoare. Principii doresc să fie ajutaţi, nu depăşiţi. Dar să fii prudent şi cu cei care-ţi sunt egali. Nu-i umili cu virtuţile domniei tale. Nu vorbi niciodată de domnia ta: ori te-ai lăuda, şi-ar fi vanitate, ori te-ai condamna, şi-ar fi o prostie. Mai degrabă lasă să-ţi descopere alţii vreun păcat de nimic, pe care invidia să-l poată rumega fără să-ţi aducă vreo pagubă. Va trebui să fii mai mult iar uneori să pari că eşti mai puţin. Struţul nu râvneşte să se înalţe în văzduh, expunându-se unei căderi pilduitoare ci lasă să i se descopere pe încetul frumuseţea penelor. Şi mai ales, dacă nutreşti pasiuni, nu le scoate la vedere, oricât de nobile ţi-ar apărea. Nu trebuie să îngăduim tuturora intrarea în inima noastră. O tăcere prudentă şi precaută este teaca înţelepciunii.”

„Domnule, dar dumneavoastră îmi spuneți că prima datorie a unui gentilom este să învețe să se prefacă!”

Interveni surâzând domnul de la Saletta: „Vezi, dragă Roberto, domnul de Salazar nu spune că înțeleptul trebuie să se prefacă. Îți dă de-nțeles, dacă am priceput bine, că trebuie să învețe să se ascundă. Ne prefacem a fi ceea ce nu suntem, dar de ascuns, ascunzi ceea ce eşti. Dacă te lauzi cu ceea ce n-ai făcut, eşti un prefăcut. Dar dacă eviți, fără ca asta să se observe, să faci să se cunoască din plin ceea ce ai făcut, atunci disimulezi. E o virtute mai presus de virtute să disimulezi virtutea. Domnul de Salazar te învață un chip prudent de a fi virtuos, sau de a fi virtuos potrivit prudenței. Căci de cum întâiul om a deschis ochii şi a aflat că era gol, a avut grijă să se ascundă chiar şi dinaintea vederii Făcătorului său: astfel strădania de a ne ascunde s-a născut odată cu lumea însăşi. A disimula înseamnă a întinde un văl din cețuri oneste, din care nu ia naştere falsul, ci se pune oarecum la adăpost adevărul. Trandafirul pare frumos pentru că de prima dată nu dă la vedere că-i un lucru atât de caduc, şi cu toate că despre frumusețea muritoare se obişnuieşte să se spună că nu pare lucru pământesc, ea nu-i altceva decât un cadavru disimulat de privilegiul vârstei. În această viață nu-i bine totdeauna să fii cu inima deschisă, iar adevărurile de care ne pasă cel mai mult trebuie spuse totdeauna numai pe jumătate. Disimularea nu-i fraudă. E o dibăcie să nu laşi să se vadă lucrurile aşa cum sunt. Şi-i o iscusință trudnică: ca să excelezi în ea, trebuie ca alții să nu-şi dea seama că-i iscusință. Dacă cineva ar ajunge vestit pentru capacitatea lui de a se camufla, precum actorii, toți ar şti că nu e cel ce se preface a fi. Dar despre cei mai iscusiți disimulatori, care au fost şi care sunt, n-avem nicio ştire.”»

„Şi, bagă de seamă”, adăugă domnul de Salazar, „că poftindu-te să disimulezi nu te poftim să rămâi mut ca un urs. Dimpotrivă. Va trebui să înveți să faci cu cuvântul meşteşugit ceea ce nu poți face cu cuvântul răspicat; să te mişti într-o lume, care dă întâietate aparenței, cu toate suplețile elocinței, să fii ca un țesător de cuvinte de mătase. Dacă săgețile străpung trupul, cuvintele pot străpunge inima.

Fă să devină în domnia ta natură ceea ce în maşinăria părintelui Emanuele e măiestrie mecanică."

„Dar domnule", zise Roberto, „maşina părintelui Emanuele mi se pare o imagine a Minţii, care nu are de gând să răneascâ sau să seducă, ci să descopere sau să revele conexiuni între lucruri, şi prin urmare să se facă o unealtă nouă a adevărului".

„Asta pentru filosofi. Dar pentru proşti, foloseşte mintea ca să uluieşti, şi vei obţine aprobare. Oamenilor le place să-i uimeşti. Dacă destinul domniei tale şi norocul se hotărăsc nu pe câmpul de bătaie, ci în saloanele de la curte, un avantaj obţinut în conversaţie va fi mai rodnic decât un bun asalt în bătălie. Omul prudent, printr-o frază elegantă, iese teafăr din orice încurcătură de iţe, şi ştie să folosească limba cu uşurinţa unui fulg. Cea mai mare parte dintre lucruri se pot plăti cu cuvintele".

„Sunteţi aşteptat la poartă, domnule de Salazar", zise Saletta. Şi aşa luă sfârşit pentru Roberto lecţia aceea neaşteptată de viaţă şi de înţelepciune. Nu fu întru totul edificat, dar rămase recunoscător celor doi dascăli ai săi. Îi explicaseră multe taine ale secolului, despre care la Griva nimeni nu-i spusese nimic niciodată.

12.
Pasiunile Sufletului

Prăbuşindu-i-se astfel orice iluzie, Roberto căzu pradă unei manii amoroase.

Ne aflam acum pe la sfârşitul lui iunie şi era destul de cald; se răspândiseră de vreo zece zile primele zvonuri despre un caz de ciumă în tabăra spaniolă. În oraş începea să se simtă lipsa muniţiilor, soldaţilor li se împărţeau acum numai paisprezece uncii de pâine neagră, şi ca să găseşti o măsură de vin pe la casalezi trebuia să plăteşti acum trei florini, sau cum am zice, doisprezece reali. Devenise un obicei ca Salazar să vină în oraş, iar Saletta să se ducă în tabără ca să trateze răscumpărarea ofiţerilor capturaţi de o parte şi de cealaltă în cursul ciocnirilor, iar răscumpăraţii trebuiau să-şi ia angajamentul că nu vor mai pune mâna pe arme. Se vorbea

din nou despre căpitanul acela, aflat acum în ascensiune în lumea diplomatică, Mazzarini, căruia Papa îi încredințase negocierile.

Mai o speranță, mai o ieşire la atac şi câte un joc de-a distrugerea galeriilor, unii altora, cam aşa se desfăşura asediul acela domol.

În aşteptarea unor tratative, sau a armatei de ajutor, spiritele războinice se potoliseră. Unii dintre casalezi hotărâseră să iasă în afara zidurilor ca să secere lanurile de grâne ce se salvaseră de care şi de cai, fără să mai țină seama de durdele cu care spaniolii trăgeau fără vlagă de departe. Dar nu toți erau neînarmați: Roberto văzu o țărancă înaltă şi cu părul arămiu care la răstimpuri îşi întrerupea seceratul, se apleca între spice, ridica o muschetă, o ducea la umăr ca un vechi soldat sprijinind-o cu patul pe obrazul ei rumen şi trăgea înspre cei ce o tulburau. Spaniolii îşi ieşiseră din răbdări din cauza gloanțelor acelei Ceres războinice, răspunseseră şi ei, şi un glonte o lovise pieziş la încheietura mâinii. Sângerând, ea se întorcea spre casă, dar nu încetase să-şi încarce puşca şi să tragă, strigând câte ceva spre duşmani. În timp ce ea ajunsese acum chiar lângă ziduri, câțiva spanioli o bruftuluiră: „Puta de los franceses!" La care ea răspundea: „Si, a sun la putan'na dei frances, ma ad vui no! Uite-aşa, oi fi eu târfa francezilor, dar a voastră nicidecum!"

Chipul acela feciorelnic, frumusețea aceea fără cusur, plesnind de sănătate şi de furie marțială, dimpreună cu o umbră de neruşinare pe care vorbele ei insultătoare i-o adăugaseră, ațâțară simțurile adolescentului.

În ziua aceea străbătuse străzile din Casale umblând ca să se mai bucure odată de vederea ei; întrebase nişte țărani, aflase că fata se numea, după unii, Anna Maria Novareza, după alții Francesca, iar într-un han îi spuseseră că avea douăzeci de ani, că venea de la țară şi că era în dragoste cu un soldat francez. „E grozavă Francesca, şi încă cum!", ziceau ei zâmbind cu înțeles, iar lui Roberto cea îndrăgită îi apăru cu atât mai de dorit cu cât o linguşeau mai mult semnele acelea cam uşuratice.

După vreo câteva seri, trecând prin faţa unei case, o zări într-o odaie neluminată de la catul de jos. Se aşezase la fereastră ca să se răcorească la adierea unui vânticel care abia reuşea să potolească nițel zăduful din Monferrato, luminată din spate de o lampă, ce nu se vedea de afară, pusă nu departe de pervaz. La început n-o recunoscuse pentru că frumoasele-i plete erau date peste cap şi doar două şuvițe îi atârnau în jos pe lângă urechi. Se zărea numai faţa uşor aplecată, un singur oval fără pată, brobonată de câțiva stropi de sudoare, încât ea părea unica lampă adevărată în lumina aceea.

Sta şi cosea ceva la o măsuță joasă, pe care-şi pleca privirea cu grijă, aşa încât nu-l observă pe tânăr, care se trăsese înapoi s-o privească dintr-o parte lipindu-se de perete. Cu inima bătându-i ca un ciocan în piept, Roberto îi vedea buza, umbrită de un puf blond. O dată ea ridicase în sus mâna, mai luminoasă decât faţa, ca să ducă la gură un fir de aţă de culoare închisă: îl introdusese între buzele-i roşii descoperindu-şi dinții albi şi-l retezase dintr-o dată, cu un gest de sălbăticiune tânără, surâzând mulțumită de blânda-i cruzime.

Roberto ar fi putut aştepta acolo toată noaptea, în timp ce abia respira, de teamă să nu fie descoperit şi de înflăcărarea care acum îl îngheța. Dar peste puțin fata stinsese lampa, iar vedenia se destrămase.

Trecuse pe strada aceea în zilele următoare, fără să o mai vadă, afară de o singură dată, dar nu era sigur de asta pentru că, dacă era într-adevăr ea, stătea aşezată cu capul în jos, cu gâtu-i gol şi trandafiriu, şi cu un şuvoi pe plete acoperindu-i faţa. O femeie în vârstă stătea în spatele ei, trecând prin valurile acelea de plete leonine cu un pieptene ca un darac de lână şi-l lăsa când şi când din mână, ca să prindă cu degetul vreo vietate iute de picior, pe care unghiile ei o ucideau cu un pocnet sec.

Roberto, care nu asista întâia oară la un ritual de despăduchiere, îi descoperea totuşi abia acum frumuseţea, şi-şi închipuia c-ar putea să-şi vâre mâinile în valurile acelea de mătase, să-şi apese buricele degetelor pe capul acela, să

sărute cărările acelea, şi să distrugă el însuşi turmele acelea de mirmidoni care le năpădeau.

Trebui să se îndepărteze de priveliştea încântătoare, pentru că tocmai trecură nişte grupuri de oameni vorbind zgomotoşi pe stradă, şi fu pentru ultima dată când fereastra aceea îi rezervă o privelişte amoroasă.

În alte după amieze şi în alte seri văzu femeia aceea în vârstă şi o altă fată, dar ea nu mai era. De unde deduse că aceea nu era casa ei, ci a vreunei rude, la care se dusese ca să ajute la treburi. Unde era ea acum, multe zile nu putu afla şi pentru că aleanul de dragoste e o licoare ce capătă tărie şi mai mare când e strecurată în urechea unui prieten, în timp ce umbla prin Casale încoace şi încolo fără rezultat, şi slăbea de atâta căutare, Roberto nu reuşise să-i ascundă această stare lui Saint-Savin. Îi dezvăluise totul din vanitate, pentru că fiece îndrăgostit se-mpăunează cu frumusețea iubitei – iar de această frumusețe e sigur nevoie mare.

„Ei, bine, iubeşti", îi replicase Saint-Savin într-o doară. „Nu-i ceva nou. Pare că ființele omeneşti se desfată cu asta, spre deosebire de animale".

„Animalele nu iubesc?"

„Nu, mecanismele simple nu iubesc. Ce fac roțile unui car de-a lungul unui povârniş? Se rostogolesc la vale. Atelajul e o greutate, iar greutatea apasă, şi depinde de nevoia oarbă care o împinge la coborâre. Aşa şi animalul: atârnă către împreunare şi nu-şi află pace până n-o obține."

„Dar nu mi-ai spus ieri că şi oamenii sunt nişte mecanisme?"

„Ba da, dar maşinăria omenească e mai complicată decât cea minerală, şi decât cea animală, şi se bucură de o mişcare oscilatorie".

„Adică cum?"

„Adică domnia ta iubeşti şi, prin urmare, doreşti şi nu doreşti. Iubirea te face să fii propriu-ți duşman. Te temi că ajungându-ți scopul vei fi dezamăgit. Te desfeți in limine, cum spun teologii, te bucuri de întârziere."

„Nu-i adevărat, eu... eu o vreau de îndată!"

„Dacă ar fi astfel, ai fi şi acum un biet țăran. Dar ai duh. Dacă ai voi-o, ai fi şi luat-o – şi ai fi o brută. Nu, domnia ta

vrei ca dorința să ți se aprindă, şi în timpul ăsta să se aprindă şi dorința ei. Dacă a ei s-ar aprinde în aşa măsură încât s-o facă să-ți cedeze imediat, probabil că nu ai mai dori-o. Iubirea prosperă de pe urma aşteptării.

Aşteptarea merge şi iar merge pe câmpiile întinse ale Timpului către Prilej."

„Dar atunci ce să fac?"

„Fă-i curte".

„Păi... ea nu ştie încă nimic, şi trebuie să-ți mărturisesc că nu ştiu cum să mă apropii de ea..."

„Scrie-i o scrisoare şi spune-i de iubirea domniei tale."

„Dar n-am scris niciodată scrisori de dragoste! Ba mai mult, mi-e ruşine să spun că n-am scris niciodată scrisori".

„Când natura-i neajutorată, să ne adresăm artei. Am să ți-o dictez eu. Un gentilom se mulțumeşte adesea să compuie scrisori pentru o doamnă pe care n-a văzut-o în viața lui, iar eu nu fac excepție. Fiindcă nu iubesc, ştiu vorbi de iubire mai bine decât domnia ta, pe care iubirea te amuțeşte."

„Dar eu cred că fiecare om iubeşte în felul său... Ar fi un artificiu."

„Dacă i-ai dezvălui iubirea domniei tale cu accentul sincerității, ai părea nătâng."

„Dar i-aş spune adevărul..."

„Adevărul e o fetişcană pe cât de frumoasă, pe atât de pudică şi de aceea trebuie să se învăluie mereu în pelerina ei".

„Însă eu vreau să-i spun iubirea mea, nu pe aceea pe care i-ai descri-o domnia ta!"

„Ei, bine, ca să fii crezut, prefă-te. Nu există perfecțiune fără o punere la cale măiestrită.

„Dar ea o să înțeleagă că scrisoarea aceea nu vorbeşte de ea."

„Nu te teme. Va crede că ceea ce-ți dictez eu îi vine ca o mănuşă. Deci haide, aşează-te şi scrie. Lasă-mă doar să-mi găsesc inspirația."

Saint-Savin se plimba prin cameră ca şi cum, zice Roberto ar fi imitat zborul unei albine ce se întoarce la stup. Aproape dansa, cu privirile plutind, ca şi cum ar fi trebuit să

citească prin aer mesajul acela, care încă nu exista. Apoi începu.

„Doamnă...”

„Doamnă?”

„Dar cum ai vrea să-i zici? Poate: hei, tu, târfuliță din Casale?”

„Puta de los franceses”, lăsă să-i scape în şoaptă Roberto, uimit că Saint-Savin din joacă se apropiase aşa de mult, dacă nu de adevăr, măcar de calomnie.

„Ce-ai spus?”

„Nimic. Prea bine. Doamnă. Apoi?”

„Doamnă, în minunata alcătuire a Universului, a fost scris încă din prima zi a Creațiunii ca eu să vă întâlnesc şi să vă iubesc. Dar încă de la primul rând al scrisorii de față simt deja cum inima-mi zvâcneşte aşa de tare, încât o să-mi părăsească buzele şi pana înainte de a sfirşi.”

„... sfârşi. Dar nu ştiu dacă-i pe înțelesul...”

„Adevăru-i cu atât mai plăcut cu cât e mai asprit de dificultăți, şi mai prețuită e revelația cu cât ne-a costat mai mult. Ba chiar să înălțăm şi mai mult tonul. Să zicem deci... Doamnă...”

„Iarăşi?”

„Da. Doamnă, pentru o femeie tot aşa frumoasă cum e Alcidiana, era fără îndoială nevoie de un lăcaş, cum are şi această Eroină la care nu se poate ajunge. Cred că prin vrajă fost-ați strămutată altundeva şi că ținutul vostru a devenit o a doua Insulă Plutitoare pe care vântul suspinelor mele o face să se depărteze pe măsură ce-ncerc să mă apropii de ea, de acest ținut al antipozilor, pământ la care ghețurile mă împiedică să arunc ancora. Te văd stupefiat, la Grive: ți se pare tot mediocru?”

„Nu, ba... eu aş spune tocmai dimpotrivă”.

„Nu te teme”, zise Saint-Savin neînțelegând bine, „nu vor lipsi nişte contrapunctări de contrarii. Să continuăm. Poate că farmecele domniei tale îți dau dreptul să rămâi departe aşa cum se cuvine Zeilor. Dar nu ştii oare că Zeii primesc cu îngăduință măcar fumul tămâii pe care noi, de-aici de jos, le-o ardem? Nu-mi respinge deci ardoarea: căci deşi posezi în cea mai înaltă măsură frumusețea şi strălucirea, m-ai face să

devin necredincios împiedicându-mă să ador în persoana-ţi două dintre cele mai mari atribute zeieşti... Sună mai bine acum?"

În momentul acela Roberto se gândea că acum singura problemă era ca Francesca Novareza să ştie să citească. Căci odată depăşit bastionul ăsta, orice lucru avea să citească, avea s-o tulbure cu siguranță, din moment ce el simțea cum se îmbată scriind.

„Doamne sfinte", zise, „are să-nnebunească..."

„O să-nnebunească. Continuă. Departe de a-mi fi pierdut inima atunci când ți-am adus în dar libertatea-mi, din ziua aceea mi-o regăsesc cu mult mai mare şi înmulțită în aşa chip încât, ca şi cum o singură inimă nu mi-ar fi de ajuns ca să te iubesc, ea mi se tot înmulțeşte prin toate arterele unde o simt palpitând."

„O, Doamne..."

„Păstrează-ți calmul. Vorbeşti despre iubire, nu iubeşti. Iartă Doamnă, avântul unui disperat, sau mai bine, nu te osteni: căci niciodată nu s-a pomenit ca suveranii să dea seamă de moartea sclavilor lor. O, da, trebuie să-mi consider soarta demnă de invidie că ți-ai dat osteneala să cauzezi prăbuşirea-mi: de vei catadicsi cel puțin să mă urăşti, asta-mi va spune că nu-ți eram indiferent. În ăst fel moartea, cu care crezi că mă pedepseşti, îmi va fi prilej de bucurie. Da, moartea: dacă iubire înseamnă să înțelegi că două suflete au fost create ca să fie unite, când unul îşi dă seama că celălalt nu simte iubire, nu-i rămâne decât să moară. Lucru de care – fiind încă viu, şi pentru puțină vreme, trupul meu – sufletu-mi, despărțindu-se de el, îți dă de ştire."

„... despărțindu-se îți dă...?"

„... De ştire".

„Stai un pic să răsuflu. Mi se-nfierbântă capul..."

„Controlează-te. Nu confunda iubirea cu arta."

„Dar eu o iubesc! O iubesc, înțelegi?"

„Eu nu. De aceea mi te-ai adresat mie. Scrie fără să te gândeşti la ea. Gândeşte-te, să zicem, la Domnul de Toiras..."

„Rogu-te!"

„Nu te strâmba aşa. E un bărbat frumos, la urma urmei. Dar scrie. Doamnă..."

„Din nou?”

„Din nou. Doamnă, sunt dealtfel menit să mor fără vedere. N-ai făcut oare domnia ta din ochii mei două alambicuri, prin care-mi storci viaţa picătură cu picătură? Şi oare cum se face că, cu cât ochii mi se umplu de apă, cu atât ard mai tare? Poate că tatăl meu nu mi-a plăsmuit trupul din acelaşi lut ce dete viaţă primului om, ci din piatră de var, fiindcă apa ce-o risipesc mă mistuie. Şi cum se face oare că mai trăiesc, chiar mistuit, găsind noi lacrimi ce mă-mpuţinează?”

„Nu-i prea din cale-afară?”

„În ocaziile grandioase şi gândul trebuie să fie grandios”.

Acum Roberto nu mai protesta. I se părea că a devenit el Francesca Novareza şi simţea ceea ce ar fi trebuit să simtă ea citind paginile acelea. Saint-Savin dicta.

„Ai lăsat în inima mea, părăsind-o, o neruşinată, care-i icoana ta şi care se laudă că are asupra mea putere de viaţă şi de moarte. Iar domnia ta te-ai îndepărtat de mine aşa cum fac suveranii ce se îndepărtează de locul supliciului de teama de a nu fi supăraţi de cererile de graţiere. Dacă sufletul meu şi iubirea mea se compun din două pure suspine, când am să mor mă voi ruga de agonie să mi-l lase pe cel al iubirii mele ultimul, şi aşa voi atinge – ca pe un dar ultim – minunea de care trebuie să fii mândră, că cel puţin pentru o clipă, va mai suspina după Domnia ta un trup fără viaţă.”

„... viaţă. Ai terminat?”

„Nu, lasă-mă să mă gândesc, trebuie o încheiere care să aibă o pointe...”

„O... ce?”

„Ei, da, o mişcare a intelectului ce pare să exprime corespondenţa nemaiauzită dintre două obiecte, dincolo de orice am crede noi, aşa încât în acest plăcut joc al spiritului să se piardă în chip fericit orice preocupare pentru esenţa lucrurilor.”

„Nu înţeleg...”

„Vei înţelege. Iată: răsturnăm bunăoară sensul rugăminţii căci la drept vorbind, încă n-ai murit, ca să-i dăm posibilitatea să alerge în ajutorul acestui muribund. Scrie. Ai putea încă, Doamnă, să mă salvezi. Ţi-am dat inima mea.

Dar cum pot trăi fără însuşi motorul vieţii? Nu-ţi cer să mi-o dai înapoi, căci tocmai fiind prizoniera domniei tale, ea se bucură de cea mai sublimă dintre libertăţi, dar te rog, trimite-mi-o în schimb pe a domniei tale, căci nu va găsi un altar mai potrivit s-o primească. Ca să vieţuieşti nu ai nevoie de două inimi, iar a mea bate atât de tare pentru domnia ta încât îţi poate asigura cea mai sempiternă dintre fervori".

Apoi, întorcându-se pe călcâie şi înclinându-se ca un actor care aşteptă aplauze, zise: „Nu-i frumos?"

„Frumos? Ba găsesc... cum să zic... că-i ridicol. Nu ţi se pare c-o vezi pe doamna asta alergând prin Casale, luând şi aducând inimi, ca un valet?"

„Ai vrea ca ea să iubească un bărbat care vorbeşte ca un târgoveţ oarecare? Iscăleşte-te şi pune sigiliul."

„Dar eu nu mă gândesc la doamna aceea, mă gândesc să n-o arate cuiva, aş muri de ruşine."

„N-o va face. Va ţine scrisoarea în sân şi în fiecare noapte va aprinde o lumânare lângă pat ca s-o recitească, şi ca s-o acopere cu sărutări. Pune iscălitura şi sigiliul."

„Dar să ne-nchipuim, zic şi eu aşa, că ea nu ştie să citească. Va trebui musai să pună pe cineva să-i spună cu voce tare..."

„Dar domnule de la Grive! Vrei să-mi spui cumva că te-ai aprins după vreo ţărancă? Şi că mi-ai irosit inspiraţia ca să iei piuitul unei mârlance? Nu rămâne decât să ne batem în duel."

„Era un exemplu. O glumă. Dar am fost învăţat că omul prudent trebuie să cântărească întâmplările, împrejurările, şi printre cele posibile şi pe cele mai imposibile..."

„Vezi că ai început să înveţi a te exprima cum trebuie. Dar ai cântărit rău şi ai ales, dintre posibile, pe cel mai de râs. În orice caz, nu vreau să te silesc. Şterge deci ultima frază şi continuă aşa cum am să-ţi spun..."

„Dar dacă şterg, va trebui să scriu din nou scrisoarea."

„Mai eşti şi leneş. Cel înţelept trebuie să tragă folos şi din lucrurile neplăcute. Şterge... Gata? Aşa". Saint-Savin muiase degetul într-o cană şi apoi lăsase să cadă o picătură peste paragraful şters, obţinând o mică pată de umezeală, cu marginile decolorate, care, încet, încet se închideau la

culoare de negrul cernelii pe care apa îl făcuse să se lățească pe hârtie. „Şi acum scrie. Iartă-mă, Doamnă, dacă n-am avut curajul să las în viață un gând care, furându-mi o lacrimă, m-a înspăimântat prin cutezanța-i. Aşa se întâmplă când un foc vulcanic poate da naştere unui râuşor lin cu ape sărate. Dar, Doamnă, inima mea e ca şi scoica din mare, care sorbind sudoarea zorilor naşte perla, şi creşte totuna cu ea. La gândul că indiferența domniei tale voieşte să-i răpească inimii mele perla pe care a hrănit-o cu atâta gelozie, inima mi se revarsă prin ochi... Iată, la Grive, aşa este neîndoielnic mai bine, am mai redus din excese. Mai bine să încheiem atenuând exagerările îndrăgostitului, ca să obținem înduioşarea imensă a iubitei. Semnează, sigilează şi fă ca scrisoarea să ajungă la ea. Apoi aşteaptă."

„Ce s-aştept?"

„Nordul Busolei Prudenței constă să întinzi pânzele la vânt în Momentul Potrivit. În lucrurile astea aşteptarea nu-i niciodată rea. Prezența ne micşorează faima, iar aşteptarea ne-o sporeşte. Stând departe vei fi luat drept un leu, iar fiind prezent ai putea deveni un şoarece fătat de un munte. Bineînțeles că eşti dotat cu cele mai mari calități, dar calitățile îşi pierd luciul dacă pui mâna pe ele prea des, pe când fantezia ajunge mai departe decât vederea."

Roberto îi mulțumise şi dăduse fuga acasă ascunzând scrisoarea la piept ca şi cum ar fi furat-o. Se temea ca cineva să nu-i răpească fructul acelui tainic furt.

Am s-o găsesc, îşi spunea el, am să mă-nclin şi am să-i predau scrisoarea. Apoi se agita în pat gândindu-se la chipul în care ea avea s-o citească mişcându-şi buzele. Acum şi-o închipuia pe Anna Maria Francesca Novareza ca fiind înzestrată cu toate virtuțile acelea pe care Saint-Savin i le atribuise. Declarându-şi, fie chiar şi prin vocea altuia, iubirea lui, se simțise şi mai cuprins de iubire. Făcând ceva ce nu era pe gându-i, se încuibase acum în el chiar Gândul. Acum el o iubea pe Novareză cu aceeaşi aleasă violență despre care pomenea scrisoarea.

Pornind în căutarea celei de care era aşa de dispus să rămână departe, în vreme ce destule bubuituri de tun plouau asupra oraşului, neluând în seamă pericolul, câteva zile după asta o zărise la un colţ de stradă, încărcată de spice ca o făptură mitologică. Cu mare tumult lăuntric, alergase în întâmpinarea ei, neştiind bine ce-avea să facă sau să spună.

Apropiindu-se tremurând de ea, se oprise dinainte-i şi-i zisese: „Domnişoară..."

„Cu mine vorbişi?" răspunsese râzând fata, şi apoi adăugase: „Ei şi-apoi?"

„Apoi," Roberto nu găsise altceva mai bun de zis, „aţi putea să-mi arătaţi pe ce parte se ajunge la Castel?"

Iar fata, arătând cu capul peste umăr, şi mişcându-şi claia mare de păr: „Păi, pe colo'şa!" Şi dăduse colţul.

Pe colţul acela, în timp ce Roberto nu ştia dacă s-o urmeze sau nu, căzuse şuierând o ghiulea, dărâmând zidul scund al unei grădini şi ridicând un nour de pulbere. Roberto începuse să tuşească, aşteptase ca pulberea să se împrăştie şi înţelesese că, umblând el cu prea mare şovăială pe câmpii largi ai Timpului, pierduse Ocazia.

Ca să se pedepsească, rupsese cu căinţă scrisoarea şi o luase spre casă, în timp ce fâşiile inimii sale frânte se împrăştiau pe jos odată cu bucăţelele de hârtie.

Prima-i lămurită iubire îl convinsese pentru totdeauna că obiectul iubit se menţine în depărtare şi cred că asta i-a pecetluit soarta lui de îndrăgostit. În zilele următoare se tot întorsese pe la fiecare colţ (pe-acolo pe unde primise vreo ştire, pe unde ghicise o urmă, unde auzise vorbindu-se de ea şi unde o văzuse) ca să realcătuiască un peisaj al memoriei. Îşi conturase astfel un Casale al propriei lui pasiuni, prefăcând ulicioare, fântâni, cotituri, în Râul înclinării, în Lacul Nepăsării sau în Marea Duşmăniei; făcuse din oraşul rănit Ţinutul propriei Duioşii nutrite şi încă de pe-atunci, aşa presupun, insula singurătăţii lui.

13.
Harta Mângâierii

În noaptea de douăzeci şi nouă iunie un bubuit asurzitor îi deşteptase pe asediaţi, urmat ca de un răpăit de tobe: explodase prima mină pe care duşmanii izbutiseră s-o facă să ia foc pe sub ziduri, făcând să sară în aer un post de apărare şi îngropând douăzeci şi cinci de soldaţi. A doua zi, pe la vreo şase seara, se auzise un fel de furtună venind dinspre asfinţit, iar la răsărit apăruse un corn al abundenţei, mai alb decât restul cerului, cu vârful alungindu-se şi scurtându-se. Era o cometă, care-i răvăşise pe oamenii de arme şi-i făcuse pe locuitori să se încuie în casă. În săptămânile următoare săriseră în aer şi alte puncte ale zidului, în timp ce de pe bastioane asediaţii trăgeau în gol, pentru că acum adversarii se mişcau pe sub pământ, iar galeriile de contramină nu reuşeau să-i dibuiască.

Roberto trăia naufragiul acela ca un pasager străin. Petrecea ceasuri îndelungi discutând cu părintele Emanuele despre modul cel mai potrivit de a descrie focurile asediului, însă îl frecventa din ce în ce mai mult pe Saint-Savin ca să elaboreze împreună cu el metaforele de aceeaşi promptitudine ce ar fi trebuit să zugrăvească focurile iubirii lui – despre eşecul avut nu îndrăznise să-i mărturisească. Saint-Savin îi oferea o scenă pe care aventura-i galantă se putea desfăşura în chip fericit; se supunea tăcând laşităţii de a elabora împreună prietenul alte scrisori, pe care apoi se prefăcea că le înmânează, recitindu-le însă în fiece noapte ca şi cum jurnalul acela plin de suspine i-ar fi fost adresat lui de către ea.

Începu să fabuleze născocind situaţii în care Novareza urmărită de lăncieri, îi cădea istovită în braţe, el îi împrăştia pe duşmani şi o ducea mai mult moartă decât vie într-o grădină unde se bucura de recunoştinţa-i acum neînfrânată. Unor gânduri ca acestea se lăsa el pradă, în patu-i, apoi îşi venea în fire după o lungă pierdere de sine, şi compunea sonete pentru iubita lui.

Îi arătase unul lui Saint-Savin, care comentase astfel: „Îl găsesc de o mare neîndemânare, dacă-mi îngădui, însă mângâie-te: cea mai mare parte din cei ce-şi zic poeţi la Paris fac unele şi mai rele. Nu mai face poezii despre iubirea

domniei tale, căci patima îți ia acea răceală divină care era gloria lui Catul."

Se pomeni într-o stare melancolică şi i-o spuse lui Saint-Savin: „Bucură-te", comentă prietenul său, „melancolia nu-i drojdia, ci-i flamura sângelui şi produce eroii, pentru că, învecinându-se cu nebunia, îi împinge la faptele cele mai pline de cutezanță." Dar Roberto nu se simțea îmboldit la nimic, şi se cufunda în melancolia de a nu fi îndeajuns de melancolic.

Surd la strigătele şi la loviturile de tun, auzea zvonuri de uşurare (că e criză în tabăra spaniolă, că armata franceză înaintează încoace), se bucura pentru că pe la jumătatea lui iulie o contramina reuşise în sfârşit să masacreze mulți spanioli; dar în timpul ăsta se evacuau şi multe posturi fortificate, iar pe la jumătatea lui iulie avangărzile duşmanului puteau să tragă de-acum chiar în oraş. Afla că unii dintre casalezi încercau să pescuiască în Pad şi, fără să se mai sinchisească dacă străbătea străzi expuse tirurilor duşmane, alerga să se uite, de teamă ca nu cumva imperialii să o împuşte pe Novareză.

Trecea făcându-şi drum printre soldații în revoltă, al căror contract nu prevedea şi ca ei să sape tranşee; însă casalezii refuzau să facă asta în locul lor, iar Toiras trebuia să le făgăduiască o plată în plus. Se felicita ca toți ceilalți, la vestea că Spinola se îmbolnăvise de ciumă, se bucura văzând că un grup de dezertori napdlitani intraseră în oraş părăsind de frică tabăra duşmană năpădită de ciumă, îl auzea pe părintele Emanuele spunând că asta ar putea fi cauză de molipsire...

Pe la jumătatea lui septembrie apăru ciuma în oraş, Roberto nu se feri de ea, temându-se numai ca Novareza să nu o ia, şi se deşteptă într-o dimineață cu febră mare. Izbuti să trimită pe cineva să-l vestească pe părintele Emanuele, şi fu internat pe ascuns în mânăstirea acestuia, evitând unul dintre lazaretele improvizate unde bolnavii mureau grabnic şi fără vâlvă, ca să nu le atragă atenția celorlalți, ce dădeau zor să moară de pirotehnie.

Roberto nu se gândea la moarte: confunda fierbințeala cu iubirea, şi visa că pipăie cu mâinile trupul Novarezei, în

timp ce mototolea aşternutu-i de paie sau îşi mângâia părţile asudate şi dureroase ale propriului trup.

În virtutea unei memorii dedate prea mult imaginativului, în seara aceea pe Daphne, în timp ce noaptea înainta, cerul îşi urma mişcările-i încete, iar Crucea Sudului dispăruse la orizont, Roberto nu mai ştia dacă ardea de iubirea din nou stârnită pentru Diana aceea războinică din Casale, sau pentru Doamna-i la fel de îndepărtată vederii.

Vru să ştie unde anume putuse ea să se refugieze, şi alergă în odaia cu instrumente nautice unde i se păruse că se află şi o hartă a mărilor acelora. O găsi, era mare, colorată, şi incompletă, pentru că pe-atunci multe hărţi erau lăsate neterminate de nevoie: navigatorul îi desena unui uscat nou întâlnit coastele pe care le văzuse, dar lăsa incomplet conturul, neştiind niciodată cum, cât şi până unde se întindea uscatul acela; de aceea hărţile Pacificului apăreau adesea ca nişte arabescuri de plaje, schiţări de perimetre, ipoteze de volume, iar bine delimitate apăreau doar puţinele insuliţe ce putuseră fi înconjurate pe mare, precum şi direcţia vânturilor cunoscute din experienţă. Unii, ca să facă să fie recunoscută o insulă, nu făceau altceva decât să-i deseneze cu multă precizie forma crestelor şi a norilor ce se adunaseră deasupră-le, încât să le facă uşor de identificat, aşa cum recunoaştem de departe o persoană după forma pălăriei, sau după mersul într-un fel sau altul.

Acum pe harta aceea se puteau vedea marginile a două coaste aflate faţă-n faţă, despărţite de un canal orientat de la sud la nord, iar una dintre cele două coaste aproape că se închidea cu felurite sinuozităţi definind o insulă, care putea fi chiar Insula lui; dar după o porţiune lată de mare erau alte grupuri de insule doar bănuite, după conformaţia lor prea asemănătoare, care puteau reprezenta şi ele locul unde se afla el.

Am greşi dacă am crede că Roberto era cuprins de vreo curiozitate de geograf; prea îl educase părintele Emanuele să străpungă cu vederea vizibilul prin lentilele ocheanului său aristotelic. Prea mult îl învăţase Saint-Savin să-şi legumească dorinţa cu ajutorul limbajului, care transformă o fecioară în

lebădă şi o lebădă în femeie, soarele într-o tipsie şi o tipsie în soare! În puterea nopții îl găsim pe Roberto visând năuc peste harta prefăcută de-acum în râvnitul trup de femeie.

Dacă greşeala îndrăgostiților e aceea că scriu numele iubit pe nisipul plajei, pe care apoi îl iau şi-l spală valurile, ce îndrăgostit prudent se simțea el, care încredințase trupul iubit arcurilor acelora de sâni şi golfuri, pletele – unduirii uşoare a curenților printre meandrele arhipelagurilor, fierbințeala vărătecă a chipului – scânteierii apelor, misterul ochilor – azurului unei întinderi pustii; astfel încât harta repeta de mai multe ori trăsăturile trupului iubit, lăsându-se aşezat în felurite atitudini în promontorii. Plin de dorință, naufragia cu gura pe hartă, sorbea oceanul acela de voluptate, gâdila câte un cap, nu îndrăznea să pătrundă în vreun canal, cu obrazul întins peste foaie respira suflarea vânturilor, ar fi voit să soarbă vinele de apă şi izvoarele, să se-azvârle însetat să sece estuarele, să se facă soare ca să poată săruta țărmurile, maree ca să se dedulcească cu taina strâmtorilor...

Dar nu se bucura de posesie, ci de privațiune: în timp ce ardea pipăind aiurit acel vag trofeu ieşit dintr-o erudită pană, poate că pe Insula cea adevărată – acolo unde se întindea ea cu forme şăgalnice pe care harta încă nu putuse să le prindă – alții îşi înfigeau dinții în fructele ei, se scăldau în apele ei... Alții, nişte uriaşi prostiți şi feroci îi apucau în clipa aceea cu mâinile lor butucănoase sânii ca nişte vulcani mătăhăloşi, posedau Afrodita aceea delicată, se atingeau de gurile ei cu aceeaşi ignoranță tâmpă cu care pescarul din Insula Neaflată, de dincolo de ultimul orizont al Canarelor, aruncă fără s-o ştie cea mai rară dintre perle...

Ea în mâinile altui îndrăgostit... Acesta era gândul supremei beții în care Roberto se zvârcolea, scâncind de muşcătura neputinței. Şi în frenezia aceea, bâjbâind cu mâinile pe masă ca pentru a prinde măcar poala unei rochii, privirea îi lunecă de pe reprezentarea acelui trup al Pacificului cu unduiri de moliciune, pe o altă hartă, în care autorul necunoscut încercase probabil să înfățişeze traseele purtătoare de foc ale vulcanilor de pe uscatul de la apus: era un portulan al întregului glob, presărat cu panaşe de fum în

vârful proeminenţelor scoarţei pământeşti, iar în interior având o întretăiere de vine arzătoare; el se simţi dintr-o dată că-i imaginea vie a acelui glob, horea expirând lavă din toţi porii, eructând limfa voluptăţii nerăsplătite, pierzându-şi în cele din urmă simţurile – nimicit de hidropizia-i pârjolitoare (aşa scrie el) – peste carnea aceea australă întrezărită.

14.
Tratat despre Ştiinţa Armelor

Şi la Casale visa spaţii deschise şi valea aceea largă în care o văzuse pentru prima dată pe Novareză. Dar acum nu mai era bolnav şi aşa că se gândea cu mai multă luciditate că n-avea s-o mai regăsească, pentru că el avea să moară peste puţin timp sau poate pentru că ea murise deja.

În realitate nu era pe moarte, ba chiar începea să se vindece cu încetul, dar nu-şi dădea seama de asta şi lua sfârşelile convalescenţei drept secătuire de viaţă. Saint-Savin venise deseori să-l vadă, îl ţinea la curent cu mersul întâmplărilor când era de faţă părintele Emanuele (care-l pândea de parcă ar fi voit să-i fure lui acel suflet) şi când acesta era nevoit să-i lase singuri (căci în mânăstire se îndeseau acum tratativele) tăifăsuia ca un filosof despre viaţă şi despre moarte.

„Bunul meu prieten, Spinola e pe moarte. Eşti invitat la petrecerile pe care o să le facem când ne-om despărţi de el."

„Săptămâna viitoare o să mor şi eu..."

„Nu-i adevărat, aş şti eu să recunosc chipul unui muribund. Dar rău fac că te dezlipesc de gândul morţii. Ba chiar, profită de boală, ca să faci acest exerciţiu folositor."

„Domnule de Saint-Savin, vorbeşti ca un eclesiastic".

„Da de unde. Eu nu-ţi spun să te pregăteşti pentru viaţa viitoare, ci să foloseşti bine viaţa asta, una, care-ţi este dată, ca să poţi înfrunta, atunci când o să vină, unica moarte a cărei experienţă o s-o ai. E necesar să meditezi mai dinainte asupra artei de a muri, ca să reuşeşti pe urmă s-o faci bine o singură dată."

Voia să se ridice din pat, iar părintele Emanuele îl împiedica, pentru că nu credea că este încă gata să se

întoarcă în hărțuielile războiului. Roberto îi dădu de înțeles că era nerăbdător să se întâlnească cu cineva. Părintele Emanuele socoti că-i o prostie ca trupul lui, atât de slăbit, să se lase istovit de gândul trupului altcuiva, şi încercă să facă să-i apară demnă de dispreț stirpea femeiască: „Acea prea-deşartă Lume Muierească", îi spuse el, „pe care o poartă pe ele anumite Atlase moderne, se roteşte-n jurul Dezonoarei şi are Semnele Racului şi ale Capricornului drept Tropice. Oglinda, care-i este Primul Mişcător, niciodată nu se-ntunecă mai mult ca atunci când reflectă Stelele ăstor Ochi lascivi, prefăcute, din cauza Vaporilor răspândiți de Amanții prostiți, în comete ce vestesc nenorociri Onestității".

Roberto nu gustă această alegorie astronomică, nici nu-şi recunoscu iubita în portretul acelor înşelătorii lumeşti. Rămase în pat, dar răspândea şi mai mult în jur Aburii îndrăgostirii sale.

Alte veşti îi sosiră în timpul ăsta prin domnul Della Saletta. Casalezii se întrebau acum dacă n-ar fi trebuit să le îngăduie francezilor accesul în citadelă: înțeleseseră acum că, dacă voiau să-l împiedice pe duşman să intre în ea, trebuiau să-şi unească forțele. Dar domnul della Saletta lăsa să se înțeleagă că, acum mai mult ca oricând, în timp ce oraşul părea pe punctul de a cădea, ei, arătând că colaborează, revizuiau în cugetele lor pactul de alianță. „Trebuie", zise el, „să fim nevinovați ca turturelele cu domnul de Toiras, dar vicleni ca şerpii în cazul în care regele său ar vrea după aceea să vândă Casale. Se cere să luptăm, dar într-aşa fel încât, dacă oraşul se salvează, să fie şi meritul nostru; însă fără să depăşim măsura, încât dacă el cade, vina să fie numai a francezilor". Şi adăugase, ca pentru edificarea lui Roberto: „Cel prudent nu trebuie să se înhame la un singur car".

„Păi francezii spun că stați la tocmeală: nimeni nu-şi dă seama când luptați şi toți văd că trişați cu toptanul!"

„Ca să trăieşti mult e bine să prețuieşti puțin. Vasul crăpat e cel ce nu se sparge niciodată de tot şi ajunge să-ți mănânce sufletul de mult ce durează."

Într-o dimineață, în primele zile ale lui septembrie, căzu peste Casale o ploaie torențială eliberatoare. Sănătoşi şi convalescenți, ieşiseră cu toții afară, să-i ude ploaia, care

trebuia să spele orice urmă de molipsire. Era mai mult un mod de a-şi recăpăta puterile decât un leac, iar boala continuă să secere şi după trecerea ploii. Singurele ştiri consolatoare priveau ravagiile pe care ciuma continua să le facă şi în tabăra duşmană.

Fiind acum în stare să se ţină pe picioare, Roberto se aventură afară din mânăstire şi la un moment dat văzu pe pragul unei case însemnate cu cruce verde, ce o declara a fi un loc contagios, pe Anna Maria sau pe Francesca Novareza. Era scofâlcită ca o figură din Alaiul Morţii. Din albă ca neaua şi rumenă ce fusese, ajunsese gălbejită de tot, deşi, tot mai amintea, în trăsăturile-i veştede de vechile-i graţii. Roberto îşi aminti de o frază a lui Saint-Savin: „Mai continua-vei oare să îngenunchezi dinainte-i după ce bătrâneţea va face din trupul acela o arătare, bună atunci doar să-ţi amintească de iminenţa morţii?"

Fata plângea pe umărul unui capucin, de parcă ar fi pierdut o fiinţă dragă, poate pe francezul ei. Capucinul, cu faţa şi mai sură decât barba, o susţinea arătând cu degetu-i osos către cer, de parcă spunea „într-o zi, acolo sus..."

Iubirea devine un lucru mental numai atunci când trupul doreşte iar dorinţa-i e călcată în picioare. Dacă trupu-i de plâns şi neînstare să mai dorească, lucrul mental piere. Roberto descoperi că era atât de slăbit, încât nu mai era în stare să iubească. Exit Anna Maria (Francesca) Novareza.

Se întoarse în mânăstire şi se întinse la loc în pat, hotărât să moară de-a binelea: prea mult suferea văzând că nu mai suferă. Părintele Emanuele îl mâna la aer curat. Dar veştile pe care i le aduceau alţii de afară nu-l încurajau să trăiască. Acum, pe lângă ciumă, mai era şi foametea, ba chiar ceva şi mai rău, o vânătoare îndârjită după hrana pe care casalezii o mai ţineau încă ascunsă şi nu voiau s-o dea aliaţilor. Roberto spuse că dacă nu putea muri de ciumă voia să moară de foame.

Până la urmă părintele Emanuele îşi dădu seama ce-i cu el şi-l alungă. În timp ce dădea colţul, se întâlni nas în nas cu un grup de ofiţeri spanioli. Dădu s-o rupă la fugă, însă aceia îl salutară ceremonios. Înţelese că, după ce căzuseră atâtea bastioane, duşmanii se înnădiseră acum în diferite

puncte ale aşezării, fapt pentru care se putea zice că nu cei de pe câmp asediau Casale, ci Casale îşi asedia acum Castelul.

În capătul străzii îl întâlni pe Saint-Savin: „Dragă La Grive", zise acesta, „te-ai îmbolnăvit francez şi te-ai vindecat spaniol. Partea asta a oraşului este acum în mâna duşmanului."

„Iar noi putem trece?"

„Nu ştii că a fost semnat un răgaz de pace? Şi apoi, spaniolii vor castelul, nu noi. În partea franceză vinu-i pe terminate iar casalezii îl scot la iveală din pivniţele lor de parcă ar fi sângele Domnului Nostru Isus Hristos. Nu-i poţi împiedica pe nişte francezi ca lumea să frecventeze anumite taverne din partea asta, unde acum hangiii importă vin foarte bun din ţinut. Iar spaniolii ne primesc ca pe nişte mari seniori. Numai că trebuie să respectăm convenienţele: dacă vrem să ne luăm la harţă, trebuie s-o facem la noi acasă cu compatrioţii, căci în partea asta trebuie să ne comportăm curtenitor, cum e cazul între duşmani. Aşa că mărturisesc că partea spaniolă are mai puţine distracţii decât cea franceză, cel puţin pentru noi. Însă alătură-te nouă: în seara asta vrem să-i cântăm serenade unei doamne care ne-a ascuns farmecele ei până mai alaltăieri, când am văzut-o arătându-se pentru o clipă la fereastră."

Aşa că în seara aceea Roberto regăsi cinci chipuri cunoscute din anturajul lui Toiras. Nu lipsea nici măcar abatele, care pentru ocazia aceea se împodobise cu bumbi şi dantele, şi cu eşarfă de atlaz. „Domnul să ne ierte", zicea el cu o nesăbuită ipocrizie, „dar trebuie să ne mai înveselim şi sufletul, dacă vrem să ne facem datoria şi de-aici înainte..."

Casa se afla într-o piaţă, în partea ce era acum spaniolă, dar spaniolii la ora aceea erau pesemne cu toţii prin cârciumi. În pătratul de cer desenat de acoperişurile joase şi de coroanele copacilor care mărgineau piaţa, luna trona sus, senină, abia puţin pişcată şi se oglindea în apa unei fântâni care murmura în centrul pătratului aceluia liniştit.

„O, tu, prea dulce Diana," zise Saint-Savin, „cât trebuie să fie acum de calme şi de liniştite oraşele, ca şi satele tale,

care nu cunosc războiul, căci Selenarii vieţuiesc dintr-o fericire a lor naturală, neştiutori de păcat...”

„Nu vorbi cu păcat, domnule de Saint-Savin”, îi zisese abatele, „căci chiar dacă luna ar fi locuită, cum în deşert a vorbit în romanu-i recent domnul de Moulinet, şi cum Scripturile nu ne învaţă, prea nefericiţi ar fi locuitorii aceia ai ei, căci nu au cunoscut întruparea.”

„Şi din cale afară de crud va fi fost Domnul Dumnezeu, privându-i pe ei de o revelaţie ca asta”, ripostase Saint-Savin.

„Nu încerca să pătrunzi tainele dumnezeieşti. Domnul nu a îngăduit să se predice despre Fiul său nici indigenilor din cele două Americi, dar în bunătatea lui le trimite acum misionari, ca să le aducă lumina”.

„Dar atunci de ce seniorul papă nu trimite misionari şi pe lună? Oare Selenarii nu sunt fii ai Domnului?” „Nu spune nerozii!”

„Nu iau în seamă că m-aţi făcut nerod, domnule abate, dar aflaţi că sub această nerozie se ascunde o taină, pe care desigur seniorul papă nu voieşte s-o dezvăluie. Dacă misionarii ar descoperi locuitori pe lună şi i-ar vedea că privesc spre alte lumi, care sunt în bătaia ochilor lor şi nu spre a noastră, i-ar vedea întrebându-se dacă nu cumva şi în acele lumi nu trăiesc alte fiinţe asemănătoare nouă. Şi ar trebui să se întrebe şi dacă stelele fixe nu sunt şi ele tot nişte sori înconjuraţi de lunele lor şi de alte planete ale lor, şi dacă locuitori acelor planete nu văd şi ei alte stele necunoscute nouă, care ar fi, tot aşiderea, sori cu planete aşijderea, şi tot astfel, la infinit...”

„Dumnezeu ne-a făcut neputincioşi de a gândi infinitul, şi de aceea mulţumeşte-te neam omenesc şi nu te rătăci.”

„Serenada, serenada”, şopteau ceilalţi. „Aceea e la fereastră”. Iar fereastra apărea inundată într-o lumină roşietica ce venea dinlăuntrul unui alcov plin de ademeniri. Dar cei doi certăreţi se aprinseseră de-a binelea.

„Şi mai puneţi”, insista în zeflemea Saint-Savin, „că dacă lumea ar fi finită şi înconjurată de Nimic, Dumnezeu ar fi şi el finit: ar fi de datoria lui, cum spuneţi domnia voastră, să stea în cer şi pe pământ şi în tot locul; n-ar putea să stea unde nu se află nimic. Nimicul este un ne-loc. Ori poate, ca

să lărgească lumea, ar trebui să se lărgească pe sine însuşi, născându-se pentru prima oară acolo unde mai înainte nu era, fapt ce se-mpotriveşte pretenţiei sale de veşnicie."

„De ajuns, domnule! Tăgăduieşti veşnicia Celui Veşnic, şi asta nu ţi-o îngădui. A sosit clipa să te ucid, pentru ca aşa-zisul duh tare al domniei tale să nu ne mai poată aduce slăbiciune!" Şi trase spada din teacă.

„Fie precum doriţi", zise Saint-Savin salutând şi punându-se în gardă.

„însă eu n-am să vă ucid: nu vreau să iau din soldaţii regelui meu. Pur şi simplu vă voi desfigura, aşa încât să supravieţuiţi purtând o mască, cum fac comedianţii italieni, e o demnitate ce vi se potriveşte. Vă voi face o cicatrice de la ochi până la buză şi vă voi da lovitura asta frumoasă de jugănit grăsunii numai după ce vă voi fi servit, între două ciomăgeli, o lecţie de filosofie naturală."

Abatele atacase încercând să lovească imediat dând puternic cu tăişul de sus în jos, strigându-i că era un gândac veninos, un purece, un păduche ce trebuia strivit fără milă. Saint-Savin parase, îl încolţise la rându-i, îl împinsese lângă un copac, dar trântind câte o filosofie la fiece mişcare.

„Hei, buşumatele şi dărâmatele sunt lovituri vulgare ale celor orbiţi de mânie! Vă e de lipsă o Idee a Scrimei. Dar sunteţi lipsit şi de caritate, dispreţuind purecii şi păduchii. Sunteţi un animal prea mic ca să puteţi să vă imaginaţi lumea ca pe un animal mare, lucru ce ni l-a arătat şi divinul Platon. Încercaţi să gândiţi că stelele sunt nişte lumi cu alte animale mai mici, şi că animalele mai mici servesc reciproc de lumi altor popoare – şi atunci n-o să mai găsiţi că-i contradictoriu să gândiţi că şi noi, şi caii, şi elefanţii, suntem lumi pentru purecii şi păduchii care locuiesc pe noi. Ei nu ne percep din cauza mărimii noastre, şi tot aşa noi nu percepem lumi mai mari, din cauza micimii noastre. Poate că există acum un popor de păduchi care ia corpul domniei voastre drept o lume, şi când unul dintre ei vă va fi străbătut de la frunte până la ceafă, semenii lui zic despre el că a îndrăznit să ajungă la hotarele terrei cognita. Acest popor mic ia părul vostru drept nişte păduri din ţara sa şi atunci când am să vă rănesc va vedea rănile voastre ca pe nişte lacuri şi

mări. Când vă pieptănați, ei iau agitația asta drept fluxul şi refluxul oceanului, şi-i spre răul lor că lumea le e atât de schimbătoare, din pricina năravului vostru de a vă pieptăna la fiece clipă ca o femeie, iar acum când vă tai ciucurele ăsta vor crede că strigătul vostru de mânie este un uragan, poftim!" Şi îi descususe o podoabă, ajungând aproape să-i spintece mantia brodată.

Abatele spumega de mânie, se dusese către centrul pieței, privind în spate ca să se asigure că are spațiu pentru fentele pe care acum le încerca, apoi retrăgându-se, ca să-şi acopere spatele cu fântâna.

Saint-Savin părea că dansează în jurul lui fără să atace: („Ridicați capul, domnule abate, priviți luna, şi reflectați că dacă Dumnezeul vostru ar fi putut face sufletul nemuritor, ar fi putut tot aşa să facă şi lumea infinită. Dar dacă lumea e infinită, va fi astfel atât în spațiu cât şi în timp, şi deci va fi eternă, şi când există o lume eternă, care n-are nevoie de creație, atunci ar fi inutil de conceput ideea de Dumnezeu. Oh, ce înşelătorie, domnule abate, dacă Dumnezeu e infinit nu puteți să-i limitați puterea: el n-ar putea niciodată ab opere cessare, şi aşa că lumea ar fi infinită; iar dacă lumea-i infinită n-are cum să mai existe Dumnezeu, aşa cum peste puțin timp n-or să mai existe ciucuri pe tunica domniei voastre!" Şi unind zisele cu fapta, îi mai tăiase câteva pandantive de care abatele era atât de mândru, apoi scurtase garda ținând vârful spadei puțin mai sus; iar în timp ce abatele încerca să strângă de aproape, dăduse o lovitură seacă în tăişul spadei adversarului. Abatele aproape că lăsase să-i cadă spada, strângându-şi cu stânga încheietura mâinii drepte de durere.

Apoi uriaşe: „Până la urmă tot trebuie să te spintec, necredinciosule, blasfemiatorule, Spurcăciunea Domnului, pe toți sfinții blestemați ai Paradisului, pe Sângele Răstignitului!"

Fereastra doamnei se deschisese, cineva se arătase în ea şi scosese un strigăt. Acum cei de față uitaseră de scopul isprăvii lor şi se agitau în jurul celor doi duelgii, care urlând dădeau roată fintânii, în timp ce Saint-Savin îşi dezorienta

adversarul cu o serie de ocoluri în cerc şi de lovituri cu vârful.

„Nu chemaţi în ajutor misterele întrupării, domnule abate”, îl tachina el. „Sfinta biserică romană a domniei voastre v-a învăţat că bulgărele nostru de lut este centrul universului ce se învârte în juru-i făcând-o pe menestrelul şi cântându-i muzica sferelor. Fiţi atent, vă lăsaţi împins prea mult către cişmea, o să vă udaţi poalele ca un bătrân bolnav de pietre la băşică... Dar dacă în golul cel mare se învârt lumi infinite, cum a spus un mare filosof pe care cei de teapa voastră l-au ars la Roma, foarte multe fiind locuite de creaturi ca noi, şi dacă toate ar fi fost create de Dumnezeul vostru, atunci ce-am mai face cu Mântuirea?”

„Ce-o să facă domnul cu tine, blestematule!” strigase abatele, parând cu greu o lovitură dată pe dos din încheietura mâinii.

„Oare Crist s-a întrupat numai o singură dată? Deci păcatul originar s-a dat o singură dată pe globul ăsta? Ce nedreptate! Fie pentru alţii, ce au fost privaţi de întrupare, fie pentru noi, deoarece, în cazul ăsta, în toate celelalte lumi oamenii ar fi perfecţi ca strămoşii noştri înainte de păcat, şi s-ar bucura de o fericire naturală fără povara Crucii. Ori poate că nenumăraţi Adami au comis de nenumărate ori prima greşeală, ispitiţi de infinite Eve cu infinite mere, iar Crist a fost obligat să se întrupeze, să predice şi să pătimească pe Muntele Calvarului de infinite ori, şi poate că o mai face şi acum, iar dacă lumile sunt infinite, infinită va fi şi sarcina lui. Infinită sarcina lui, infinite formele supliciului său: dacă dincolo de Calea Laptelui ar exista un pământ pe care oamenii au şase braţe, ca cei care sunt pe Terra Incognita a noastră, fiul lui Dumnezeu nu va fi ţintuit pe o cruce, ci pe un lemn în formă de stea – lucru ce mi se pare demn de un autor de comedii”.

„Destul, voi pune eu capăt comediei tale!” urlă abatele ieşindu-şi din fire, şi se aruncă asupra lui Saint-Savin înteţindu-şi ultimele lovituri.

Saint-Savin le răspunse parând tocmai la timp, apoi, în mai puţin de o clipă, în timp ce abatele mai ţinea încă spada înălţată după ce parase o lovitură dată mai înainte, se mişcă

ca şi cum ar fi vrut să încerce o lovitură rotită pe dos şi, se prefăcu a cădea în faţă. Abatele se trase într-o parte, sperând să-l lovească în cădere. Dar Saint-Savin, care nu-şi pierduse controlul asupra picioarelor, se şi ridicase la loc fulgerător, luându-şi avânt cu stânga sprijinită pe pământ, iar dreapta îi fulgerase în sus: era Lovitura Pescăruşului.

Vârful spadei făcuse un semn pe faţa abatelui, tăind de la rădăcina nasului până la buză, despicându-i mustaţa stângă.

Abatele blestema, aşa cum niciun epicureu n-ar fi îndrăznit vreodată, în timp ce Saint-Savin lua poziţie de salut, iar cei de faţă aplaudau lovitura aceea de maestru.

Dar exact în momentul acela, din fundul pieţii sosea o patrulă spaniolă, poate atrasă de zgomote. Din instinct francezii puseseră mâna pe spade, spaniolii văzură şase inamici înarmaţi şi strigară că e o trădare. Un soldat îşi aţinti puşca şi trase. Saint-Savin căzu lovit la piept. Ofiţerul băgă de seamă că patru persoane, în loc să se pregătească să atace, se repezeau alergând către cel căzut aruncând armele, se uită la abatele cu faţa plină de sânge, înţelese că deranjase un duel, dădu un ordin alor săi, şi patrula dispăru.

Roberto se aplecă asupra bietului său prieten. „Ai văzut", articula cu greu Saint-Savin, „ai văzut, la Grive, lovitura mea? Gândeşte-te la ea şi exerseaz-o. Nu vreau ca secretul să moară odată cu mine..."

„Saint-Savin, prietene", plângea în hohote Roberto, „nu trebuie să mori aşa dintr-o prostie!"

„Prostie? Am bătut un prost şi mor pe locul luptei, şi de glonte duşman. În viaţa mea am ales o măsură bine cumpănită... Să vorbeşti mereu serios e plictisitor. Să glumeşti tot timpul, e de dispreţuit. Să tot filosofezi, e trist. Să-ţi baţi joc, e neplăcut. Am jucat rolul tuturor personajelor după timp şi prilej, şi câteodată am fost chiar şi nebun de curte. Dar astă-seară, dacă ai să istoriseşti cum trebuie povestea, nu va fi fost o comedie, ci o frumoasă tragedie. Şi nu te întrista că eu mor, Roberto", şi pentru prima oară îi zicea pe nume, „une heure apres la mort, notre ame evanouie, sera ce que'elle estoit une heure avant la vie...

Frumoase versuri, nu? Şi expiră. Hotărându-se ei să spună o minciună nobilă, la care consimți până şi abatele, spuseră în jur că Saint-Savin murise într-o ciocnire cu lăncierii care se apropiau de castel. Toiras şi toți ofițerii îl plânseră ca pe un viteaz. Abatele povesti că în înfruntarea aceea fusese rănit, şi se pregăti să primească un beneficiu ecleziastic atunci când avea să se întoarcă la Paris.

În scurt timp Roberto îşi pierduse tatăl, iubita, sănătatea, prietenul şi poate şi războiul.

Nu izbuti să găsească mângâiere la părintele Emanuele, acesta fiind prea ocupat cu conciliabulele sale. Reintră în slujba domnului de Toiras, ultima imagine familiară şi, purtându-i ordinele, fu martorul ultimelor evenimente.

La 13 septembrie sosiră la castel trimişii regelui Franței, ai ducelui de Savoia, şi căpitanul Mazzarini. Armata de sprijin se afla şi ea în tratative cu spaniolii. Printre ultimele ciudățenii ale acestui război, francezii cereau răgaz ca să poată ajunge la timp să salveze oraşul; spaniolii îl acordau pentru că şi tabăra lor, devastată de ciumă, era în criză, se înmulțeau dezertările, iar Spinola abia se mai ținea acum de viață cu dinții. Toiras se trezi că i se impun de către noii veniți termenele acordului, care îi îngăduiau să continue să apere Casale deşi oraşul era acum cucerit: francezii aveau să se grămădească cu toții în Citadelă, lăsând oraşul şi până şi Castelul în mâinile spaniolilor, cel puțin până la 15 octombrie. Dacă la data aceea armata de sprijin nu avea să soseacă, francezii trebuiau să plece şi de acolo, definitiv înfrânți. Altminteri spaniolii aveau să restituie oraşul şi castelul.

Deocamdată, asediatorii aveau să-i aprovizioneze cu merinde pe asediați. Bineînțeles că nu-i ăsta modul în care ni se pare nouă că trebuia să aibă loc un asediu pe timpurile acelea, însă era modul în care pe atunci i se îngăduia să aibă loc. Nu era război, era ca un joc de zaruri, ce se întrerupea când adversarul trebuia să se ducă să urineze. Sau ca un pariu pe calul învingător. Iar calul era armata aceea, ale cărei proporții creşteau încet, încet, pe aripile speranței, dar pe care nimeni nu o văzuse. Se trăia şi la Casale, în Citadelă, ca

şi pe Daphne: închipuindu-ţi o insulă îndepărtată şi cu intruşi la tine acasă.

Dacă avangărzile spaniole se purtaseră cum trebuie, acum intra în oraş grosul armatei, iar casalezii trebuiră să aibă de furcă cu îndrăciţii care rechiziţionau totul, violau femeile, băteau bărbaţii şi-şi permiteau plăcerile vieţii de oraş după luni de zile petrecute în păduri şi pe câmp. Şi, egal împărţită între cuceritori, cuceriţi şi cei baricadaţi în Citadelă, trona ciuma.

La 25 septembrie se răspândi zvonul că murise Spinola. Mare bucurie în Citadelă, tulburare printre cuceritori, rămaşi orfani şi ei, ca şi Roberto. Urmară zile mai incolore decât cele petrecute pe Daphne, până ce, la 22 octombrie se anunţă armata de sprijin, care era acum la Asti. Spaniolii se apucaseră să înarmeze castelul şi să alinieze tunurile pe malurile Padului, fără să mai respecte (blestema Toiras) tratatul prin care la sosirea armatei trebuiau să părăsească oraşul. Spaniolii, prin gura domnului de Salazar, aminteau că acordul fixa ca dată ultimă 15 octombrie şi, în acest caz, francezii erau cei ce ar fi trebuit să cedeze Citadela cu o săptămână mai înainte.

La 24 octombrie de pe bastioanele Citadelei se observară mari mişcări printre trupele inamice, Toiras se pregăti să-i susţină cu tunurile pe francezii care soseau; în zilele următoare spaniolii începură să-şi îmbarce bagajele pe fluviu pentru a le expedia la Alecsandria, iar în Citadelă asta păru să fie un semn bun. Dar duşmanii de pe fluviu începeau şi să lege poduri de bărci ca să-şi pregătească retragerea. Iar asta i se păru aşa de puţin elegant lui Toiras, încât puse tunurile pe ele. De necaz, spaniolii îi arestară pe toţi francezii care se mai găseau încă în oraş, şi cum de mai erau unii acolo, mărturisesc că-mi scapă, însă aşa relatează Roberto, iar de acum înainte de la asediul acela sunt gata să mă aştept la orice.

Francezii erau aproape şi se ştia că Mazzarini făcea de toate ca să împiedice confruntarea, având mandatul papei. Se deplasa de la o armată la cealaltă, se întorcea să raporteze în mânăstirea părintelui Emanuele, pleca din nou călare ca să ducă propunerile de la unii la alţii. Roberto îl vedea mereu

de departe, şi singur, acoperit de praf, scoţându-şi cu dărnicie pălăria în faţa tuturor. Ambele părţi stăteau în acest timp pe loc, pentru că prima care ar fi făcut vreo mişcare ar fi primit şah şi mat. Roberto ajunse să se întrebe dacă întâmplător armata de sprijin nu era cumva o născocire a căpitanului aceluia tânăr, care-i făcea să viseze acelaşi vis pe asediatori şi pe asediaţi.

În realitate încă din iunie se ţinuse o reuniune a electorilor imperiali la Ratisbona, iar Franţa îşi trimisese acolo ambasadorii, printre care era şi părintele Iosif. Şi, în timp împărţeau oraşe şi ţinuturi, ajunseseră la o înţelegere asupra oraşului Casale încă de la 13 octombrie. Mazzarini o aflase din vreme, cum îi spuse părintele Emanuele lui Roberto, iar problema era numai să-i convingă fie pe cei care urmau să sosească, fie pe cei care-i aşteptau, de lucrul ăsta. Spaniolii primiseră şi ei ştiri destule, însă fiecare spunea contrariul celeilalte; francezii ştiau şi ei câte ceva, dar se temeau că Richelieu nu era de acord – şi de fapt nu era, dar încă din zilele acelea viitorul cardinal Mazarin îşi da de furcă să facă să meargă lucrurile cum le voia el şi fără ştirea celui ce avea mai apoi să-i devină protector.

Astfel stăteau lucrurile când la 26 octombrie cele două armate se aflară faţă-n faţă. La răsărit, pe buza colinelor de către Frassinetto, se înşiruise armata franceză; în faţa ei, cu fluviul la stânga, pe câmpul dintre ziduri şi coline, armata spaniolă, în care Toiras trăgea cu tunurile din spatele ei.

Un şir de care duşmane tocmai ieşea din oraş, Toiras îşi adunase puţina călărime care-i mai rămăsese şi o aruncase afară din oraş, ca să le oprească. Roberto implorase să ia parte la acţiune, dar nu-i fusese îngăduit. Acum se simţea ca pe puntea de sus a unei corăbii, din care nu putea debarca, măsurând cu ochii întinderea mării şi vârfurile unei Insule ce i se refuza.

Se auziseră la un moment dat focuri de armă, poate că cele două avangărzi începeau să ia contact între ele: Toiras hotărâse ieşirea, ca să-i angajeze pe două fronturi pe oamenii Maiestăţii Sale Catolice. Trupele stăteau gata să iasă în afara zidurilor, când Roberto, din bastioane, văzu un călăreţ negru care, fără să se sinchisească de primele gloanţe, alerga acum

prin mijlocul celor două armate, chiar pe linia de foc, fluturând o hârtie şi strigând, cum au relatat mai apoi cei ce erau de faţă, „Pace, Pace!”

Era căpitanul Mazzarini. În cursul ultimelor lui pelerinaje între un parapet şi celălalt, îi convinsese pe spanioli să accepte acordurile de la Ratisbona. Războiul luase sfârşit. Casale îi rămânea lui Nevers, francezii şi spaniolii se angajau să-l părăsească. În timp ce rândurile se împrăştiau, Roberto sări în şaua credinciosului său Pagnufli şi alergă la locul confruntării oprite. Văzu gentilomi în armuri aurite ocupaţi cu saluturi foarte complicate, cu complimente, cu paşi de dans, în timp ce se pregăteau nişte tăbliţe găsite întâmplator ca să fie sigilate pactele.

În ziua următoare începeau plecările, mai întâi spaniolii, apoi francezii, dar cu unele confuzii, cu întâlniri întâmplătoare, cu schimburi de daruri, oferte de prietenie, pe când în oraş putrezeau la soare cadavrele ciumaţilor, văduvele plângeau în hohote, unii dintre târgoveţi se trezeau în câştig şi cu bani sunători şi cu boala franţuzească, fără însă să se fi culcat decât cu propriile neveste.

Roberto încercă să dea de ţăranii lui. Dar despre armata de la Griva nu mai ştia nimeni nimic. Unii probabil muriseră de ciumă, iar ceilalţi se împrăştiaşeră. Roberto crezu că se întorseseră acasă, iar de la ei maică-sa poate că şi aflase de moartea bărbatului ei. Se întrebă dacă nu era cazul să-i fie aproape în momentul acela, dar nu mai înţelegea nici el care-i era datoria.

E greu de spus ce anume îi zdruncinase mai mult credinţa: lumile infinit de mici şi infinit de mari, într-un gol fără Dumnezeu şi fără regulă, pe care Saint-Savin îl făcuse să le întrevadă, lecţiile de prudenţă ale lui Saletta şi Salazar, sau arta Emblemelor Eroiceşti pe care părintele Emanuele i-o lăsa ca pe unica ştiinţă.

Din felul în care evocă el toate astea pe Daphne, consider că la Casale, pe când îşi pierdea şi părintele şi pe sine într-un război făcut numai din tropi şi fără nicio semnificaţie, Roberto învăţase să vadă universul lumesc ca pe o nesigură urzeală de enigme, în spatele căreia nu mai

stătea niciun Autor; sau dacă era vreunul, părea pierdut în a se recupera pe sine din perspective nenumărate.

Dacă acolo intuise o lume ce nu mai avea centru, făcută numai şi numai din perimetre, aici se simțea cu adevărat în cea mai de pe urmă şi mai pierdută dintre periferii; pentru că, dacă exista vreun centru, se afla în fața-i, iar el îi era acestuia satelitul nemişcat.

15.
Ceasuri (unele oscilatorii)

Cred că tocmai de aceea, de vreo sută şi ceva de pagini eu vorbesc despre atâtea întâmplari care au precedat naufragiul pe Daphne, însă pe Daphne nu fac să se întâmple nimic. Faptul că zilele petrecute la bordul unei corăbii pustii sunt deşarte, nu mi se poate imputa mie, căci încă nu se ştie dacă povestea asta merită s-o transcriu, şi nici lui Roberto. În cel mai rău caz, lui putem să-i reproşăm doar că a irosit o zi întreagă (căci, una peste alta, n-au trecut decât vreo treizeci de ore de când îşi dăduse el seama că cineva i-a furat ouăle), ca să-şi poată lua gândul de la singura posibilitate care ar fi putut să dea ceva sare şederii lui acolo. Aşa cum avea să se lămurească foarte curând, era inutil să creadă că Daphne era aşa de nevinovată. Pe hârbul ăla se învârtea, sau stătea la pândă cineva sau ceva care nu era numai el. Nici măcar pe corabia aceea nu puteai concepe un asediu în stare pură. Duşmanul era ascuns în casă.

Ar fi trebuit s-o bănuiască încă din noaptea îmbrățişării aceleia cartografice a lui. După ce-şi venise în fire, i se făcuse sete, carafa era goală şi se dusese să caute un butoi cu apă. Cele pe care le pusese el ca să strângă apă de ploaie erau grele, însă erau altele mai mici în cămară. Se duse într-acolo, îl luă pe primul care se afla la îndemână – reflectând mai târziu, admise că era prea la îndemână – şi, ajuns în cameră, îl pusese pe masă, scoțând-i cepul.

Nu era apă şi tuşind îşi dădu seama că butoiaşul conținea rachiu. Nu putea spune de care, dar ca un bun țăran ce era, putea spune că nu era din vin. Găsise că băutura nu era rea şi abuză de ea cu neaşteptată veselie. Nu-

i trecu prin minte că, dacă butoiaşele din cămară erau toate de felul ăsta, ar fi trebuit să se îngrijească de proviziile lui de apă curată. Nici nu se întrebă cum se făcea că în prima seară trăsese puţin din primul butoi din rezerva aceea şi îl găsise plin cu apă dulce. Numai pe urmă se convinse că Cineva pusese, după aceea, darul cel insidios în aşa fel încât el să-l ia pe acela întâi. Cineva care îl voia în stare de ebrietate, ca să-l aibă în puterea-i. Dar dacă acesta era planul, Roberto i se conformă cu prea mult entuziasm. Nu cred că băuse cine ştie cât, dar pentru un novice ca el, câteva pahare erau prea destule.

Din toată povestea care urmează rezultă că Roberto a trăit întâmplarile următoare în stare de beţie şi că tot aşa avea să facă şi în celelalte zile.

Aşa cum îi stă bine omului beat, adormi. Însă chinuit de o sete şi mai mare. În somnul acela cleios îi tot revenea în minte o ultimă imagine din Casale. Înainte de plecare se dusese să-l salute pe părintele Emanuele şi îl găsise demontându-şi şi împachetându-şi maşina lui poetică, ca să se întoarcă la Torino. Dar, lăsându-l pe părintele Emanuele, se abătuse pe la carele pe care spaniolii şi imperialii le vârfuiau cu piesele maşinăriilor lor de asediu.

Roţile acelea dinţate erau cele care-i populau acum visul: auzea un scrâşnet de şuruburi, un râjgâit de ţâţâni, şi erau zgomote pe care de data asta nu putea să le producă vântul, pentru că marea era netedă ca uleiul. Deranjat din somn, asemeni celora care la deşteptare visează că visează, făcuse o sforţare să redeschidă ochii, şi auzise tot zgomotul acela, care venea fie de sub punte, fie din cambuză.

Ridicându-se în picioare, simţea o mare durere de cap. Ca să-i treacă, nu-i veni altă idee mai bună decât să se lipească din nou de butoiaş, iar când se dezlipi de el, se simţea şi mai rău ca înainte. Se înarma, vârându-şi de mai multe ori greşit cuţitul la brâu, îşi făcu o mulţime de cruci, şi coborî clătinându-se pe picioare.

Sub el, acum ştia asta, se afla bara de la timonă. Coborî mai jos, până la capătul scăriţei: dacă o lua spre proră ar fi intrat în despărţitura cu plante. Către pupă era o uşă închisă pe care nu o violase încă. Din locul acela venea acum, foarte

tare, un tic-tăcăit multiplu şi inegal, ca o suprapunere de ritmuri numeroase, printre care putea distinge când un tic-tic, când un toc-toc şi un tac-tac, dar impresia luată la un loc era aceea a unui ti-ti-chete-toc-tacata-chete-tic. Era ca şi cum în spatele acelei uşi ar fi fost un roi de viespi şi de bondari, şi toţi ar fi zburat furioşi pe diferite traiectorii, izbindu-se de pereţi şi repezindu-se din nou unii împotriva altora. Aşa încât îi era frică să deschidă, temându-se să nu fie năpădit de atomii înnebuniţi din stupul acela.

După ce stătu multe clipe uluit, se hotărî. Folosi patul puştii, făcu să sară lacătul şi intră.

Încăperea primea lumină de la un alt sabord şi adăpostea ceasuri. Ceasuri. Ceasuri cu apă, cu nisip, ceasuri părăsite pe lângă pereţi dar mai ales ceasuri mecanice aşezate pe diferite suporturi şi lăzi, ceasuri puse în mişcare de înceată coborâre a unor greutăţi şi contragreutăţi, de roţi care pişcau alte roţi, iar acestea, la rândul lor, altele, până ce ultima dintre ele ciupea cele două palete inegale ale unei baghete verticale, făcându-le să îndeplinească două jumătăţi de învârtitura în direcţii opuse, aşa încât aceasta, prin indecenta-i hâţânare punea în mişcare de balanţă o bară orizontală legată la extremitatea superioară; ceasuri cu arc în care un fel de con cu şenţulepe desfăşura un lănţug, tras de mişcarea circulară a unui butoiaş care-l lua în stăpânire ochi cu ochi, za cu za.

Unele dintre ceasurile acestea îşi ascundeau mecanismele sub aparenţele unor ornamente ruginite şi făurituri de daltă roase, arătând numai mişcarea înceată a acelor lor; dar cea mai mare parte din ele îşi arătau fierăriile scrâşnitoare, şi aminteau de dansurile acelea ale Morţii în care singurul lucru mişcător sunt scheletele rânjite care agită coasa Timpului.

Toate aceste maşinării erau active, clepsidrele mai mari care încă mai molfăiau nisip, cele. ai mici aproape pline în jumătatea de jos, iar restul era o scrâşnire de dinţi, o mestecătură astmatică.

Cuiva care intra pentru prima oară aici putea să i se pară că priveliştea aceea cu ceasuri se întindea până la infinit: fundul cămăruţei era acoperit cu o pânză ce

reprezenta o anfiladă de încăperi în perspectivă, locuite tot de ceasuri, mereu altele. Dar chiar şi sustrăgându-te magiei aceleia, şi privind, ca să zicem aşa, numai ceasurile în carne şi oase, aveai de ce să te simţi tulburat.

Poate părea greu de crezut – pentru dumneavoastră care citiţi cu detaşare aceste lucruri – dar un naufragiat, în prada aburilor rachiului şi pe o corabie nelocuită, care dă peste o sută de ceasuri ce povestesc aproape la unison istoria timpului său interminabil, se gândeşte mai întâi la istoria respectivă, nu la autorul ei. Şi exact asta făcea şi Roberto, examinând unul câte unul nimicurile acelea de nimicit timpul, giumbuşlucuri pentru adolescenţa-i senilă de condamnat la o foarte îndelungată moarte.

Trăsnetul din senin veni după aceea, cum scrie Roberto, când ieşind din visul acela urât se opri la nevoia de a-i găsi o cauză: dacă ceasurile erau în funcţie, cineva trebuia să le fi activat: chiar dacă mecanismele lor ar fi fost concepute ca să dureze îndelung, dacă ar fi fost întoarse înainte de sosirea lui, le-ar fi auzit el vreodată trecând pe lângă uşa aceea.

Dacă ar fi fost vorba de un singur mecanism, ar fi putut crede că acesta era pregătit să funcţioneze şi era de ajuns ca cineva să-i dea un impuls ca să pornească; acest impuls fusese gândit pentru vreo mişcare a corăbiei, sau poate pentru vreo pasăre de mare care intrase prin sabord şi se aşezase pe vreo pârghie, pe vreo manivelă, dând naştere vreunui şir de acţiuni mecanice. Nu mişcă câteodată un vânt mai puternic clopotele şi nu s-a întâmplat oare ca să sară din loc zăvoarele care nu fuseseră împinse bine până la capăt?

Însă o pasăre nu poate întoarce dintr-o singură atingere zeci de ceasuri. Că exista sau nu acel Ferrante, asta era una, dar un Intrus pe corabie exista.

Acesta intrase în despărţitura aceea şi îşi pornise mecanismele. Din ce motiv o făcuse era prima întrebare, dar şi cea mai puţin urgentă. A doua era unde se refugiase după aceea. Trebuia aşadar să coboare în cală: Roberto îşi zicea că acum nu mai putea ocoli lucrul ăsta dar tot repetându-şi intenţia hotărâtă, întârzia să o pună în aplicare. Văzu că nu-şi venise de tot în fire, urcă pe punte şi-şi turnă nişte apă de

ploaie pe cap, şi cu mintea mai limpede prinse a reflecta la identitatea Intrusului.

Nu putea fi un sălbatic provenit de pe insulă, şi nici vreun marinar supraviețuitor, care ar fi putut face orice (să-l atace în plină zi, să încerce să-l ucidă noaptea, să ceară iertare), dar nu să hrănească găinile şi să întoarcă mecanisme. Se ascundea deci pe Daphne un om paşnic şi ştiutor, poate chiar cel ce locuia în odaia hărților. Atunci – dacă era acolo, şi dat fiind că fusese înaintea lui – era un Intrus Legitim. Însă frumoasa antiteză nu făcea să-i scadă deloc neliniştea şi ciuda.

Dacă Intrusul era Legitim, de ce se ascundea? De teama lui Roberto cel nelegitim? Iar dacă se ascundea, de ce-şi făcea evidentă prezența punând la cale concertul acela ceasornicaresc? Poate că era un om cu mintea perversă care, temându-se de el şi incapabil să-l înfrunte, voia să-l piardă ducându-l până la nebunie? Dar ce câştigă făcând astfel, mai ales că, tot naufragiat fiind şi el pe insula aceea artificială, n-ar fi avut decât de câştigat din alianța cu un tovarăş de nenorocire? Poate că, îşi mai spuse Roberto, Daphne ascundea alte secrete pe care Acela nu voia să le dezvăluie nimănui.

Prin urmare, aur şi diamante, şi toate bogățiile Terrei Incognita, sau ale Insulelor lui Solomon, despre care-i vorbise Colbert...

Exact pe când evoca Insulele lui Solomon, Roberto avu ca o revelație. Sigur că da, ceasurile! Ce nevoie era de atâtea ceasuri pe o corabie aflată pe mări în care dimineața şi seara sunt însemnate de drumul soarelui pe cer, iar altceva nici nu trebuie să ştii? Intrusul ajunsese până la paralela aceea îndepărtată ca să caute şi el, ca şi doctorul Byrd, el Punto Fijo!

Cu siguranță că aşa era. Printr-o nemaipomenită potrivire de lucruri, Roberto, plecat din Olanda ca să urmărească, ca spion al Cardinalului, manevrele secrete ale unui englez, aproape clandestin pe o corabie olandeză, în căutarea acelui punto fijo, se găsea acum pe o corabie (olandeză) a Altcuiva, din cine ştie ce țară, care-şi propunea să descopere acelaşi secret.

16.
Discurs despre Pulberea de Simpatie

Cum ajunsese el în încurcătura aceea?

Roberto lasă să se întrevadă destul de puține în ceea ce privește anii care au trecut între întoarcerea lui la Griva și intrarea lui în societatea pariziană. Din mențiuni făcute ici-colo, se deduce că a rămas pe lângă maică-sa, cam până ce a împlinit douăzeci de ani, înțelegându-se de bine de rău cu cei ce aveau grijă de semănături și de recolte. Îndată ce maică-sa și-a urmat soțul în mormânt, Roberto se descoperi deodată străin de lumea aceea. Pesemne că atunci și-a încredințat feuda vreunei rubedenii asigurându-și o rentă solidă și a pornit să cutreiere lumea.

Rămăsese în corespondență cu câțiva cunoscuți de la Casale, rămânând astfel și solicitat să-și lărgească prin ei, cunoștințele. Nu știu cum ajunsese la Aix-en-Provence, dar cu siguranță că a fost acolo, fiindcă pomenește cu recunoștință de cei doi ani petrecuți la un gentilom de acolo, dedat cu orice știință, cu o bibliotecă bogată nu numai în cărți, ci și în obiecte de artă, monumente vechi și animale împăiate. La gazda lui din Aix trebuie să-l fi cunoscut pe maestrul acela, pe care-l citează permanent cu respect plin de devoțiune, numindu-l Canonicul de Digne, iar alteori doux pretre. Chiar cu scrisorile lui de recomandare înfruntase în sfârșit Parisul, la o dată pe care nu o precizează.

Aici intrase repede în contact cu prietenii Canonicului, și i se permisese să frecventeze unul dintre locurile cele mai distinse ale orașului. Citează des un cabinet al fraților Dupuy și și-l amintește ca pe un loc în care mintea sa în fiece după amiază se deschidea tot mai mult, în contact cu oameni de carte.

Dar găsesc și menționarea altor cabinete pe care le vizita în anii aceia, bogate în colecții de medalii, cuțite din Turcia, pietre de agată, rarități matematice, scoici din Indii...

Pe la ce răspântii se va fi învârtit în fericitul april (sau poate mai) al vieții lui, ne-o spune citarea frecventă a unor învățături de la Canonic despre cum s-ar putea concepe o

lume făcută din atomi, potrivit învățăturii lui Epicur şi, cu toate acestea, voită şi condusă de proveniența divină; însă, atras de aceeaşi dragoste pentru Epicur, îşi petrecea serile cu prieteni care îşi spuneau chiar epicurei, şi care ştiau să alterneze disputele despre eternitatea lumii cu frecventarea unor doamne frumoase şi de puțină virtute.

Citează adesea o ceată de prieteni uşuratici care totuşi nu erau lipsiți la douăzeci de ani de cunoştințe pe care alții s-ar mândri să le aibă la cincizeci: pe Liniers, Chapelle, pe Dassoucy, un Cugetător şi poet care umbla cu lăuta atârnată de gât, pe Poquelin care-l traducea pe Lucrețiu dar visa să devină autor de comedii bufe, pe Ercole Saviniano, care se bătuse cu vitejie în asediul de la Arras, compunea declarații de dragoste pentru iubiți închipuiți şi arăta în lume o intimitate afectuoasă cu gentilomi tineri, de la care se lăuda că s-a ales cu boala italienească; dar în acelaşi timp îşi bătea joc de un tovarăş de desfrâu „qui se plaisoit â l'amour des masles", şi zicea făcând haz că acesta trebuia scuzat, din cauza firii lui sfioase, care-l făcea să se pitească totdeauna pe la spatele prietenilor.

Simțindu-se primit într-o societate de oameni de duh, devenea dacă nu atotştiutor – măcar disprețuitor față de ignoranță şi prostie, pe care o recunoştea fie la gentilomii de curte, fie la anumiți burghezi înstăriți care țineau la vedere cutii goale legate în marochin din Orient, cu numele celor mai buni autori tipărite pe ele.

Până la urmă Roberto intrase în cercul acelor honnetes gens care, chiar dacă nu proveneu din nobilimea de sânge, ci din noblesse de robe, constituiau sarea acelei lumi. Dar era tânăr, lacom de experiențe noi şi, cu toată frecventarea cercurilor erudite şi a zvânturărilor libertine, nu rămăsese insensibil la farmecul nobilimii.

Mult timp admirase pe dinafară, plimbându-se seara pe strada Saint-Thomas-du-Louvre, palatul Rambouillet, cu frumoasa-i fațadă împodobită cu cornişe, medalii, arhitrave şi pilaştri într-o îmbinare de cărămizi roşii, piatră albă şi ardezie închisă la culoare.

Privea ferestrele luminate, vedea oaspeții intrând, îşi imagina frumusețea demult vestită a grădinii interioare, îşi

zugrăvea interioarele acelei mici curți pe care tot Parisul o lăuda, întemeiată de o femeie de gust care apreciase că-i mai puțin rafinată cealaltă curte, supusă capriciului unui rege incapabil să aprecieze finețele spiritului.

În fine, Roberto intuise că fiind el om din Alpi, ar fi putut să se bucure de un oarecare credit în casa unei doamne născută din mamă romană, dintr-o strămoaşă mai veche decât Roma însăşi, care se trăgea dintr-o familie din Albă Longa. Nu întâmplător, cu vreo cincisprezece ani mai înainte, oaspete de onoare în casa aceea, cavalerul Marino arătase francezilor căile noii poezii, menită să facă să pălească arta anticilor.

Reuşise să se facă primit în templul acela al eleganței şi al intelectului, de gentilomi şi de précieuses (cum începuse să se spună pe atunci), de învățați fără pedanterie, de galanți fără libertinaj, petrecăreți fără vulgaritate, purişti fără ridicol. Roberto se simțea la largul său în mediul acela: i se părea că i se permite să respire aerul marelui oraş şi al curții fără să trebuiască să se plece acelor reguli de prudență ce îi fuseseră inculcate la Casale de către domnul de Salazar. Nu i se cerea să se supună voinței vreunui potentat, ci să-şi arate modul său aparte de a fi. Nu să se prefacă, ci să se pună la probă – chiar dacă respectând nişte reguli de bun gust – cu oameni situați mai sus decât el. Nu i se cerea să arate curtoazie, ci îndrăzneală, să-şi arate în public priceperile sale în conversația limpede şi educată, şi să ştie să spună în glumă gânduri adânci... Nu se simțea un serv, ci un luptător în duel, căruia i se cerea o cutezanță pur mintală.

Începea să se educe a fugi de afectare, să folosească în orice lucru abilitatea de a ascunde măiestria şi truda, în aşa fel încât ceea ce făcea sau spunea să apară ca un dar spontan, căutând să devină maestru în ceea ce în Italia se numea dezinvoltură nepăsătoare, iar în Hispania despejo.

Obişnuit cu încăperile de la Griva, ce miroseau a levănțică, şi intrând în hotelul lui Arthenice, Roberto trecea acum prin săli în care aerul era îmbunat mereu de parfumul din nenumărate coşulețe de flori, ca şi cum ar fi fost pururi primăvară. Puținele case mai nobile pe care le cunoscuse până atunci erau făcute din odăi dominate de o scară

centrală; la Arthenice scările fuseseră puse într-un colț din fundul curții, pentru ca tot restul să fie o singură anfilada de săli şi cabinete, cu uşi şi ferestre înalte, situate una în fața celeilalte; camerele nu erau toate plicticos de roşii, sau de culoarea pielii tăbăcite, ci de zugrăveli diferite, iar cea numită Chambre Bleue, a Stăpânei Casei, avea catifele de această culoare pe pereți, înflorite cu aur şi argint.

Arthenice îşi primea prietenii întinsă în camera ei, între paravane şi tapiserii groase care-i protejau oaspeții de frig: ea nu putea suferi nici lumina soarelui nici văpaia vaselor cu jeratic. Focul şi lumina zilei îi înfierbântau sângele în vine şi o făceau să leşine. O dată fusese uitat un vas cu jeratic sub patul ei şi îi ieşise o spuzeală. Avea ceva în comun cu unele flori care, ca să-şi mențină prospețimea, nu vor să fie mereu la lumină nici mereu la umbră, şi au nevoie ca grădinarii să le facă rost de o climă aparte. Iubitoare de umbră, Arthenice primea stând în pat, cu picioarele într-un sac din piele de urs, şi-şi punea atâtea scufii de noapte încât spunea glumind că surzeşte pe la Sfântul Martin şi-şi recapătă auzul la Paşte.

Şi cu toate astea, chiar dacă nu mai era tânără, respectiva Gazdă era portretul însuşi al grației, trupeşă şi bine făcută, cu trăsăturile chipului admirabile. Nu se putea descrie lumina ochilor ei, care nu sugera gânduri neconvenabile, ci inspira o iubire amestecată cu teama, purificând inimile pe care le aprindea.

În sălile acelea, Gazda conducea fără să se impună, discuții despre prietenie sau despre iubire, dar se abordau cu aceeaşi uşurință probleme de morală, de politică, de filosofie. Roberto descoperea virtuțile celuilalt sex în expresiile lor cele mai suave, adorând de la distanță prințese inaccesibile, pe frumoasa Mademoiselle Paulet, poreclită „la lionne” din cauza coafurii ei semețe, şi doamne care ştiau să unească frumusețea cu acel duh pe care Academiile vetuste îl recunoşteau doar bărbaților.

După câțiva ani la şcoala aceea era pregătit să-şi întâlnească Doamna.

Prima dată când a văzut-o a fost într-o seară în care ea îi apăru în veşminte închise la culoare, învăluită ca o Lună pudică ce se ascundea în atlazul norilor. Le bruit, zvonul,

această unică formă care, în societatea pariziană, ţinea loc de adevăr, îi spuse despre ea lucruri contradictorii, că suferea o văduvie crudă, dar nu după un soţ, ci după un amant, şi se împăuna cu pierderea aceea ca să-şi întărească suveranitatea asupra bunului pierdut. Câţiva îi şoptiseră că ea îşi ascundea chipul pentru că era o prea *frumoasă* Egipteancă venită din Ţara Maurilor.

Oricare era adevărul, cu cea mai mică mişcare a rochiei ei, cu felul uşor în care se întorcea pe călcâie, cu misterul chipului ei ascuns, robi definitiv inima lui Roberto. Se simţea iluminat de tenebrele acelea ce emanau raze şi şi-o închipuia ca pe o pasăre alburie a nopţii, fremăta la minunea aceea prin care lumina se făcea întuneric iar întunericul străfulgera, cerneala devenea lapte, abanosul fildeş. Onixul îi scânteia în plete, vălul uşor, ce da la iveală, ascunzându-le, contururile feţei ei şi ale trupului, avea aceeşi strălucire argintie ca a stelelor.

Dar deodată – şi asta în seara în care o întâlnise prima oară – vălul îi căzuse pentru o clipă de pe frunte şi el putuse întrezări sub secera aceea de lună luminosul abis al ochilor ei. Două inimi iubitoare ce se privesc spun mai multe decât ar spune într-o zi întreagă toate limbile din lumea asta – Roberto se simţise măgulit, sigur de faptul că ea îl privise, şi că, privindu-l, îl văzuse. Şi întors acasă, îi scrisese.

Doamnă,

Focul cu care m-aţi aprins exhală un fum atât de neajutorat încât nu veţi putea nega că aţi fost orbită de el, inhalând nourii lui înnegriţi. Doar cu puterea domniei voastre m-aţi făcut să scap din mână armele orgoliului şi m-aţi adus în starea de a vă conjura să-mi cereţi viaţa. De ce oare v-am dat eu însumi ajutor ca să învingeţi, eu care am început lupta ca unul care voieşte să fie înfrânt, oferind atacului vostru partea cea mai lipsită de apărare din trupu-mi, o inimă care demult plângea lacrimi de sânge, dovadă că de mult lipsit-aţi casa mea de apă, ca să o lăsaţi pradă acelui incendiu în care aţi ademenit-o cu atenţia voastră, atât de scurtă, totuşi!

Găsise scrisoarea atât de strălucit inspirată din cele dictate de maşinăria aristotelică a părintelui Emanuele, atât de potrivită ca să-i aducă la cunoştinţă Doamnei firea unicei persoane capabile de atâta tandreţe, încât nu mai consideră că era neapărat nevoie să o semneze. Încă nu aflase că preţioasele colecţionau scrisori de dragoste ca pe nişte dantele şi bibiluri, fiind mai ahtiate după figurile de stil ale acestora decât să le cunoască autorul.

În săptămânile şi în lunile ce urmară nu avu niciun semn de răspuns. Doamna, în acest timp renunţase mai întâi la veşmintele-i închise, apoi la văl, şi-i apăruse în sfârşit în albeaţa tenului ei deloc arăbesc, cu pletele-i blonde, în toată luminozitatea privirilor ei, ce nu mai fugeau să se ascundă, adevărate ferestre ale Aurorei.

Dar acum, când putea cu adevărat să-i întâlnească privirile, ştia că le poate surprinde numai când se ocupau de alţii; se îmbăta de o muzică de cuvinte ce nu-i erau destinate. Nu putea trăi decât în lumina ei, dar era condamnat să rămână în conul opac al unui alt corp care-i absorbea razele.

Într-o seară îi culese din zbor numele, auzind pe cineva care o chema Lilia; era, desigur, preţiosul ei nume de preţioasă şi ştia bine că numele acelea erau date în joacă: marchiza însăşi fusese numită Arthenice anagramându-se adevăratul ei nume, Catherine – dar se spunea că maeştrii acelei ars combinatoria, Racan şi Malherbe, reuşiseră să scoată din el şi Eracinthe şi Carinthee. Şi totuşi considerase că numai Lilia şi nu alt nume putea fi dat Doamnei lui, cu adevărat lilială în înmiresmata-i albeaţă.

Din momentul acela Doamna deveni pentru el Lilia, şi acestei Lilii îi dedica versuri de iubire, pe care apoi le distrugea temându-se să nu fie un omagiu mai prejos de ea: *O, tu, prea dulce Lilia, / abia o floare cules-am şi te-am pierdut! / N-ai vrea să te revăd eu oare? / Eu te urmez, tu fugi de mine, / Eu îţi vorbesc, tu taci mereu...* Încă nu-i vorbea altfel decât cu privirea, plină de o iubire răzvrătită, fiindcă, cu cât iubim mai mult, cu atât suntem mai mult înclinaţi către ranchiună, simţind cum ne trec fiori de foc rece, aţâţaţi de o stare bolnăvicioasă, cu inima uşoară ca o pană de plumb, străpunşi de acele ciudate efecte ale iubirii fără

căldură; şi continua să-i scrie scrisori pe care le trimitea fără semnătură Doamnei, şi versuri pentru Lilia, pe care le păstra cu gelozie pentru sine şi le recitea zilnic.

Scriind el (şi netrimițând): *Lilia, Lilia, unde eşti? unde te-ascunzi? / Lilia, trăsnet din senin / Ca fulgerul venit-ai / să mă răneşti, dispărind,* îi înmulțea prezența. Urmărind-o noaptea pe când se întorcea acasă cu camerista ei *(prin păduri adânci /pe ascunse căi, / bucuros i-aş lua, fie şi-n zadar, / urma-n fugă, grațiosu-i picioruş...),* descoperise unde locuia. Se aşeza la pândă nu departe de casa aceea la ora plimbării ei zilnice, şi se lua după ea când ieşea. După câteva luni putea să repete pe dinafară ziua şi ora la care ea îşi schimbase pieptănătura pletelor (scriind versuri despre acele lațuri dragi ale sufletului, ce rătăceau pe fruntea-i ca nişte şerpişori molatici), şi amintea de acel magic april în care dânsa arborase o manteluță din fibre de grozamă, ce-i făcea mersul uşor, ca de pasăre a cerului, pe când păşea avântat în prima adiere de primăvară.

Uneori, după ce o urmărise ca o iscoadă, se întorcea pe propriile-i urme alergând, înconjurând zona, şi încetinea pasul numai când dădea colțul acela unde, ca din întâmplare, trebuia s-o întâlnească venind; atunci trecea salutând-o grăbit. Dânsa îi surâdea discret, surprinsă de coincidența aceea, şi îi făcea un semn fugitiv, cum cereau convenienţele. El rămânea în mijlocul străzii ca o statuie de sare, stropit de apa de la trăsurile care treceau, doborât de lupta aceea amoroasă.

În decursul câtorva luni de zile Roberto reuşise să-şi procure nu mai puțin de cinci victorii dintr-astea: trăise chinul fiecăreia dintre ele ca şi cum ar fi fost prima şi ultima, şi se convingea că, deoarece fuseseră aşa de frecvente, nu putuseră fi efectul întâmplării, şi că poate nu el, ci ea era aceea care punea la cale hazardul.

Ca un Romeo al acestui pământ binecuvântat ce-i fugea de sub tălpi, îndrăgostit volubil, ar fi vrut să fie vântul ce-i înfiora ei părul, apa de dimineață care-i săruta trupul, halatul care o alinta noaptea, cartea pe care ea o alinta ziua, mănuşa care-i încălzea mâna, oglinda care-o putea admira din orice parte... O dată află că i se adusese în dar o veveriță,

şi se visă că era el micul animal curios care, sub mângâierile ei, îşi vâra botu-i inocent între sânii feciorelnici, în timp ce cu coada îi gâdila obrazul.

Se tulbura de îndrăzneala la care ardoarea îl împingea, traducea impudoarea şi remuşcafea în versuri pline de neastâmpăr, apoi îşi spunea că un om de condiţie bună poate fi îndrăgostit ca un nebun, însă nu ca un prost. Numai dând dovadă de spirit în Chambre Bleue avea să se joace cartea destinului lui de îndrăgostit. Novice în riturile acelea afabile, înţelese că o preţioasă se cucereşte numai cu cuvântul. Aşa că asculta discursurile de prin saloane, în care gentilomii se angajau ca într-un turnir, dar nu se simţea încă pregătit.

Obişnuinţa cu învăţaţii din cabinetul lui Dupuy fu cea care-i sugeră cum anume principiile noii ştiinţe, încă necunoscute în societate, puteau lua întorsătura mişcărilor inimii. Iar întâlnirea cu Domnul d'Igby fu cea care-i inspiră discursul ce avea să-l ducă la pierzanie.

Domnul d'Igby, cau cel puţin aşa i se spunea la Paris, era un englez pe care-l cunoscuse mai întâi la fraţii Dupuy şi apoi îl reîntâlnise într-o seară într-un salon.

Nu se scurseseră trei luni de când ducele de Bouquinquant arătase că un englez putea să aibă le roman en teste şi să fie capabil de nebunii nobile: i se spusese că exista în Franţa o regină frumoasă şi mândră, şi îşi închinase viaţa acestui vis, gata să moară pentru el, vieţuind timp îndelungat pe o corabie pe care ridicase un altar iubitei. Când se aflase că d'Igby, chiar din ordinul acestui Bouquinquant, cu vreo doisprezece ani mai înainte, făcuse războiul de corsari contra Spaniei, lumea preţioaselor îl găsise fermecător.

Cât despre cercul fraţilor Dupuy, englezii nu erau acolo populari: erau identificaţi cu personagii ca Robertus a Fluctibus, Medicinae Doctor, Eques Auratus şi Armigero oxoniense, împotriva căruia se scriseseră felurite broşuri, luându-i-se în dispreţ excesiva încredere în operaţiile oculte ale naturii. Însă în acelaşi cerc era primit un ecleziastic muncit de diavol ca domnul Gaffarel, care, în ceea ce privea credinţa în curiozităţi nemaiauzite, nu se lăsa mai prejos de

niciun britanic, iar Igby, pe de altă parte, se arătase şi el capabil să discute în chip foarte doct despre necesitatea Vidului – într-un grup de filosofi naturalişti care arătau mare oroare pentru cei ce aveau oroare de Vid.

Crezarea ce i se dădea suferise o oarecare lovitură doar printre unele doamne din înalta societate, cărora le recomandase o cremă de frumuseţe inventată de el, care unei doamne îi băşicase faţa, iar cineva şoptise că, tot victimă a unui decoct de-al lui, de vipere, murise cu câţiva ani mai înainte şi iubita-i soţie, Veneţia. Dar erau cu siguranţă clevetiri de oameni invidioşi, şocaţi de unele lucruri ce se spuneau despre alte leacuri de-ale lui pentru calculi renali, făcute din zeamă de balegă de vacă şi din iepuri sugrumaţi de câini. Lucruri ce nu se puteau bucura de laude prea entuziaste în cercurile acelea în care se alegeau cu grijă, pentru vorbirile destinate doamnelor, cuvinte care să nu conţină silabe cu sunet fie el şi numai vag obscen.

D'Igby, într-o seară, într-un salon, citase câteva versuri dintr-un poet din ţara lui:

Chiar dacă sufletele noastre-s două
ca gemene picioare de compas sunt;
ci tău – cel fix, ce pare nemişcat,
dar se clinteşte când pe-al meu îl mişcă
şi chiar de stă în centrul său proptit,
când celălalt se duce prea departe,
se-nclină şi-l urmează negreşit,
şi iar se-ndreaptă când cel'lalt se-ntoarce
la locul lui.
Aşa-mi vei fi tu mie, celui care
mi-i dat să-mi fie mersul îndoit:
statura ta îmi ţine-aproape ocolul
şi mă recheamă unde sunt menit.

Roberto ascultase privind-o ţintă pe Lilia, care sta întoarsă cu spatele, şi hotărâse că Ei avea el să-i fie pentru totdeauna celălalt picior al compasului, şi că trebuia să înveţe engleza ca să mai citească şi alte lucruri de poetul

acela, care tălmăcea aşa de bine fremătările lui. Pe timpurile acelea nimeni la Paris n-ar fi vrut să învețe o limbă atât de barbară, dar însoțindu-l pe d'Igby înapoi la locanda lui, Roberto înțelesese că acesta întâmpina greutăți să se exprime într-o italiană corectă, deşi călătorise în Peninsulă, şi se simțea umilit că nu avea suficient control asupra unui idiom indispensabil oricărui om educat. Hotărâseră să se frecventeze şi să se ajute reciproc să stăpânească fiecare graiul de acasă al celuilalt.

Astfel se născuse o prietenie solidă între Roberto şi omul acesta, care se dovedise a fi foarte instruit în ale medicinei şi ale naturii.

Avusese o copilărie îngrozitoare. Tatăl său fusese implicat în Complotul Prafurilor, şi executat. Şi, coincidență ieşită din comun, sau poate numai consecință firească a unor insondabile înclinări ale sufletului, Igby avea să-şi închine viața meditând la un alt praf. Călătorise mult, mai întâi timp de opt ani în Spania, apoi trei în Italia, unde, altă coincidență, îl cunoscuse pe preceptorul carmelit al lui Roberto.

D'Igby mai era, aşa după cum cereau peregrinările lui de corsar, şi un bun spadasin, şi după numai câteva zile avea să tragă spada exersând în glumă cu Roberto. Mai era în ziua aceea cu ei şi un muşchetar, care începuse să se ia la întrecere cu un lăncier din compania cadeților; se luptau în joacă, iar scrimerii erau foarte atenți, însă, la un moment dat, muşchetarul exersase un atac deschis luându-şi prea mult avânt şi, constrângându-şi adversarul să reacționeze la fel, fusese rănit la braț, destul de adânc.

Imediat d'Igby îi legase brațul cu una dintre jartierele lui, ca să țină venele închise, dar în răstimp de câteva zile rana amenința să dea în cangrenă, iar chirurgul zicea că va trebui să-i reteze brațul.

Cu prilejul acela ajunsese D'Igby să-şi ofere serviciile, prevenindu-i însă că puteau să-l considere un şarlatan, şi rugându-i pe toți să-i acorde încredere. Muşchetarul, care acum nu mai ştia ce să facă să scape cu bine, răspunsese cu un proverb spaniol: „Hagase el milargo, y hagalo Mahoma”.

Atunci d'Igby îi ceru câteva bucăți de pânză pe care să fie sânge de la rană, iar muşchetarul îi dădu o faşă cu care se oblojise cu o zi mai înainte. D'Igby ceruse să i se aducă un lighean cu apă şi vărsase în el pulbere de vitriol, topind-o rapid. Apoi pusese faşa aceea în lighenaş. Dintr-o dată muşchetarul, care în timpul ăsta se uitase-ntr-acolo, tresărise apucându-şi cu mâna brațul rănit; zisese că aşa deodată îl lăsase arsura, şi că chiar simțea o prospețime pe rană.

„Bine", zisese d'Igby, „acum n-ai decât să ții rana curată spălând-o zilnic cu apă şi sare, aşa ca să poată primi mai bine influența. Iar eu o să pun ligheanul ăsta, ziua la fereastră, iar noaptea în firida căminului, ca să-l mențin permanent la o temperatură moderată".

Dar pentru că Roberto atribuia uşurarea aceea neaşteptată cine ştie cărei alte cauze, d'Igby, cu un zâmbet de înțelegere, luase fâşia şi o uscase pe şemineu, şi imediat muşchetarul începuse din nou să se vaiete, aşa că fu nevoie să ude din nou cârpa în soluție.

Rana muşchetarului se vindecase în interval de o săptămână.

Cred că, într-o epocă în care dezinfecțiile erau sumare, simplul fapt de a spăla zilnic rana era deja o cauză suficientă de vindecare, dar nu-l putem dojeni pe Roberto că şi-a pierdut zilele următoare întrebându-şi prietenul despre cura aceea, care după toate astea îi amintea de isprava carmelitului, la care asistase în copilăria lui. Atâta că acesta aplicase pulberea pe arma care provocase răul.

„Într-adevăr", răspunsese d'Igby, „disputa despre unguentum armarium durează de mult timp, şi primul a vorbit de ea marele Paracelsus. Mulți folosesc o pastă grasă, şi consideră că acțiunea ei se exercită mai bine asupra armei. Dar precum înțelegi şi domnia ta, arma care a lovit sau cârpa care a înfăşat sunt acelaşi lucru, pentru că preparatul trebuie să se aplice acolo unde sunt urme de sânge ale rănitului. Mulți, văzând că se tratează arma pentru a îngriji efectele loviturii, s-au gândit la vreo acțiune de magie, în timp ce Pulberea mea Simpatetică îşi are temeiurile în felul cum acționează natura!"

„De ce Pulbere Simpatetică?”

„Şi aici numele ar putea să înşele. Mulţi au vorbit de o conformitate sau o simpatie care ar lega între ele lucrurile. Agrippa spune că, pentru a stârni puterea unei stele, va trebui să ne adresăm unor lucruri care-i sunt asemănătoare şi care, prin urmare, îi primesc ipfluenţa. Şi numeşte simpatie această atracţie reciprocă a lucrurilor între ele. Aşa cum cu păcură, cu sulf şi cu ulei se pregăteşte lemnul ca să primească flacăra, la fel, folosind lucruri potrivite cu operaţia şi cu steaua, o binefacere aparte se răsfrânge asupra materiei care-i pusă exact unde trebuie prin lucrarea sufletului lumii. Pentru a înrâuri asupra soarelui ar trebui aşadar să acţionăm pe aur, care-i solar prin natură, şi asupra acelor plante care se întorc după soare, sau care se înclină şi-şi strâng frunzele la apusul soarelui ca să le deschidă din nou când răsare el, cum sunt lotusul, bujorul, rostopasca. Dar astea-s basme, nu-i de ajuns o analogie de felul ăsta ca să explice acţiunile naturii.”

D'Igby îi împărtăşise lui Roberto din secretele lui. Orbita, sau sfera aerului, e plină de lumină, iar lumina este o substanţă materială şi corporală; noţiune pe care Roberto o acceptase bucuros fiindcă în cabinetul Dupuy auzise că şi lumina nu era altceva decât pulbere foarte fină de atomi.

„E evident”, zicea d'Igby, „că lumina ieşind fără încetare din soare şi aruncându-se cu mare iuţeală din orice parte în linii drepte, acolo unde întâlneşte vreun obstacol în drumul ei când i se opun corpuri solide şi opace, se reflectă ad angulos aequales, şi ia un alt curs, până când deviază din vreo altă parte prin întâlnirea cu un alt corp solid, şi aşa continuă până când se stinge. Ca la jocul cu mingea cu elastic, când mingea aruncată în perete sare înapoi din acesta în peretele din faţă, şi adesea îndeplineşte un adevărat circuit, întorcându-se în locul de unde a plecat. Acum, ce se-ntâmplă când lumina cade pe un corp? Razele saltă înapoi dezlipind de pe el atomi, adică nişte mici părticele, aşa cum mingea ar putea lua pe ea o parte din tencuiala proaspătă a peretelui. Şi fiindcă aceşti atomi sunt formaţi din cele patru Elemente, lumina cu căldura ei încorporează părţile vâscoase, şi le transportă departe. Probă este că, dacă încerci

să usuci o cârpă umedă la foc, vei vedea că razele, pe care cârpa le reflectă, poartă cu ele un fel de abur umed. Aceşti atomi rătăcitori sunt ca nişte călăreţi pe nişte fugari înaripaţi, care călătoresc prin spaţiu până când soarele în amurg le ia înapoi Pegaşii, iar ei nu mai au ce să-ncalece. Şi atunci ei cad înapoi grămadă către pământul de la care provin. Dar aceste fenomene nu se petrec numai cu lumina, ci, de exemplu, şi cu vântul, care nu-i altceva decât un mare fluviu de atomi asemănători între ei, atraşi de corpurile solide terestre..."

„Şi fumul", sugeră Roberto.

„Desigur. La Londra se face focul cu cărbuni de pământ aduşi din Scoţia, care conţin o mare cantitate de sare volatilă foarte acră; această sare transportată de fum se împrăştie în aer, stricând pereţii, paturile şi mobilele de culoare deschisă. Când ţii închisă o odaie timp de câteva luni, după aceea găseşti pe ea o pulbere neagră ce se depune pe toate lucrurile, aşa cum vedem o pulbere albă prin mori şi prin prăvăliile brutarilor. Iar primăvara toate florile apar murdare de unsoare."

„Dar cum e posibil ca atâţia corpusculi să se împrăştie prin aer, iar corpul care îi emană să nu simtă nicio micşorare?"

„Poate că este o micşorare şi îţi dai seama de ea când pui să se evapore nişte apă, dar la corpurile solide nu ne dăm seama de ea, cum nu ne dăm seama nici la mosc sau la alte substanţe mirositoare. Oricare corp, oricât de mic ar fi, se poate divide mereu în părţi noi, fără să ajungă vreodată la sfârşitul diviziunii lui. Gândeşte-te la micimea corpusculilor care se eliberează dintr-un corp viu, datorită cărora câinii noştri englezi, conduşi de miros, sunt capabili să ia urma unui animal. Oare vulpea, la sfârşitul alergării ei, ni se pare mai mică? Aşadar, tocmai în virtutea unor astfel de corpusculi au loc acele fenomene de atracţie pe.care unii le glorifică ca fiind Acţiune la Distanţă, care nu-i la distanţă, şi deci nu e magie, ci are loc prin schimbul permanent de atomi. Şi aşa are loc atracţia prin sugere, cum e aceea a apei sau a vinului printr-un sifon, atracţia magnetului asupra fierului, sau atracţia prin filtrare, ca atunci când pui o fâşie

de bumbac într-un vas plin cu apă, lăsând să atârne afară din vas bună parte din fâşie, şi vezi că apa urcă dincolo de buza vasului şi picură pe jos. Şi ultima atracţie e aceea care are loc prin foc, care atrage aerul înconjurător cu toţi corpusculii care se învârtesc prin el: focul, acţionând după propria-i natură, poartă cu sine aerul care îi stă împrejur aşa cum apa unui râu târăşte pământul din albia lui. Şi dat fiind că aeru-i umed iar focul uscat, iată că se lipesc unul de altul. Deci, ca să ocupe locul aerului luat de foc, e necesar să vină alt aer din apropiere, altfel s-ar crea un gol."

„Atunci domnia ta negi golul?"

„Nicidecum. Spun că, îndată ce îl întâlneşte, natura caută să-l umple cu atomi, într-o luptă pentru a-i cuceri orice porţiune. Iar dacă n-ar fi aşa, Pulberea de Simpatie nu ar putea să acţioneze cum, dimpotrivă, experienţa mea a arătat că face. Focul provoacă prin acţiunea-i un aflux constant de aer, iar divinul Hipocrate a curăţat de ciumă o provincie întreagă punând să se aprindă peste tot torţe mari. Tot în timp de ciumă se ucid pisici şi porumbei şi alte animale cu sânge cald care asudă într-una spirite, pentru ca aerul să ia locul spiritelor eliberate în cursul acestei evaporări, făcând ca atomii plini de ciumă să se lipească de penele şi de părul acelor animale, cum pâinea scoasă din cuptor atrage la sine spuma din butoaie şi alterează vinul dacă o pui pe capacul butoiului. Aşa cum se-ntâmplă de altfel şi dacă pui la aer o livră de sare de tartru calcinat şi încins cum trebuie, care va de zece livre întregi de ulei bun de tartru. Medicul Papei Urban al VIII-lea mi-a povestit întâmplarea unei călugăriţe din Roma care, de prea multe ajunări şi rugăciuni, îşi încălzise trupul aşa de tare, încât oasele i se uscaseră toate. Acea căldură dinăuntru atrăgea cu adevărat aerul care se încorpora în oase aşa cum face cu sarea de tartru, şi ieşea prin locul unde se află descărcarea serozităţilor, adică prin băşică, aşa încât sărmana sfântă dădea mai mult de două sute de livre de urină în douăzeci şi patru de ceasuri, miracol pe care toţi îl primeau ca dovadă a sfinţeniei ei."

„Dar, dacă prin urmare totul atrage totul, pentru care motiv elementele şi corpurile rămân separate şi nu avem lipirea oricărei forţe cu o altă forţă?”

„Pătrunzătoare întrebare. Păi aşa cum corpurile care au greutate egală se unesc mai uşor, iar uleiul se uneşte mai uşor cu uleiul decât cu apa, trebuie să tragem de aici încheierea că ceea ce ţine pe loc laolaltă atomii unei aceleiaşi naturi este raritatea sau desimea lor, aşa precum şi filosofii pe care domnia ta îi frecventezi ţi-ar putea-o spune.”

„Şi mi-au şi spus-o, dovedindu-mi-o cu felurite soiuri de sare: că oricum le-ai măcina sau închega, îşi reiau totdeauna forma lor naturală, iar sarea obişnuită se înfăţişează permanent în cuburi cu feţe pătrate, salpetrul în coloane cu şase feţe, iar sarea de amoniac în hexagoane cu şase vârfuri, ca şi zăpada.”

„Iar sarea din urină se formează în pentagoane, de unde domnul Davidson explică forma fiecăreia din cele optzeci de pietre date afară din băşica domnului Pelletier. Dar dacă corpurile cu formă asemănătare se amestecă cu mai multă uşurinţă între ele, cu atât mai învederat se vor atrage cu putere mai mare decât celelalte. De aceea, dacă te frigi la o mână vei obţine răcorirea durerii ţinând-o puţin dinaintea focului.”

„Preceptorul meu, o dată, când un ţăran a fost muşcat de o viperă, i-a ţinut pe rană capul viperei...”

„Sigur. Veninul, care începea să se filtreze către inimă, se întorcea la izvorul său principal, unde se găsea venin în mai mare cantitate. Dacă pe timp de ciumă porţi cu tine într-o cutie pulbere de broscoi, sau chiar un broscoi şi un păianjen viu, sau fie şi arsenic, substanţa aceea veninoasă va atrage la sine infecţia din aer. Iar cepele uscate fermentează în hambar când cele din grădină încep să încolţească.”

„Asta explică şi poftele copiilor: mama doreşte mult ceva şi...”

„La asta aş fi mai cu băgare de seamă. Uneori fenomene analoage au cauze diferite, iar omul de ştiinţă nu trebuie să se încreadă în orice superstiţii. Dar să ne-ntoarcem la pulberea mea. Ce anume s-a întâmplat când am supus pentru câteva zile acţiunii Pulberei cârpa murdară de sângele

prietenului nostru? În primul rând, soarele şi luna au atras de la mare distanţă spiritele din sânge care se găseau în cârpă, datorită căldurii din jur, iar spiritele din vitriol care stăteau în sânge nu au putut evita să facă acelaşi parcurs. Pe de altă parte rana continua să trimită afară o mare abundenţă de spirite calde şi igneice, atrăgând astfel aerul înconjurător. Acest aer atrăgea celălalt aer şi acesta alt aer iarăşi şi spiritele din sânge şi din vitriol, răspândite la mare distanţă, în fine se împreunau cu aerul acela, care ducea cu sine alţi atomi din acelaşi sânge. Acuma, cum atomii din sânge, cei proveniţi de pe cârpă şi cei proveniţi de la rană, se întâlneau, lăsând deoparte aerul ca pe un tovarăş de drum nefolositor, şi erau atraşi la locul lor cel mai important, anume rana, unindu-se cu ei, spiritele vitriolului pătrundeau în carne."

„Dar n-aţi fi putut pune direct vitriolul pe rană?"

„Aş fi putut, având rănitul aproape. Dar dacă rănitul ar fi departe? Mai pune că daca aş fi pus direct vitriolul pe rană puterea lui corozivă ar fi iritat-o cât se poate de mult, în timp ce, transportat de aer, el dă numai partea sa dulce şi balsamică, în stare să oprească sângele, şi este folosită şi în colirurile pentru ochi", şi Roberto trăsese cu urechea, agonisindu-şi apoi în viitor comoară din sfaturile acelea, lucru care desigur explică agravarea răului de care suferea.

„Pe de altă parte", adăugase d'Igby, nu trebuie folosit bineînţeles vitriolul normal, cum se folosea pe vremuri, făcând mai mult rău decât bine. Eu îmi procur vitriol de Cipru, şi mai întâi îl calcinez la soare: calcinarea îi ia umiditatea prisositoare, şi e ca şi cum din el aş face o supă deasă; şi apoi calcinarea face spiritele din această substanţă capabile să fie transportate de aer. În fine îi adaug şi sacâz de arbore, care face rana să se închidă mai repede."

M-am oprit asupra a ceea ce Roberto învăţase de la d'Igby pentru că această descoperire avea să-i marcheze destinul.

Trebuie să spun însă, că spre ruşinea prietenului nostru, şi o mărturiseşte şi el în scrisorile lui, n-a fost atras de revelaţia asta din motive de ştiinţa naturii, ci numai şi

numai din cauza iubirii. Cu alte cuvinte, descrierea aceea a unui univers plin de spirite ce se uneau după afinitățile lor, îi păru a fi o alegorie a îndrăgostirii, şi începu să frecventeze cabinetele de lectură căutând tot ce putea să găsească despre unguentul armariu, care în epoca aceea însemna mult, şi avea să însemne şi mai mult în anii următori. Sfătuit de monseniorul Gaffarel (în şoaptă, ca să nu audă ceilalți frecventatori ai familiei Dupuy, fiindcă nu prea credeau în lucrurile astea) citea Ars Magnesia de Kirker, Tractatus de magnetica vnlnerum curatione de Goclenius, pe Fracastoro, Discursus de unguento armario al lui Fludd, şi Hopolochrisma spongus de Foster. Devenea tot mai ştiutor în a-şi traduce învățătura în poezie şi a putea într-o bună zi să strălucească în elocință, mesager al simpatiei universale, acolo unde era umilit într-una de elocință altora.

Multe luni de zile – atâta trebuie să fi durat cercetarea lui ambițioasă, pe când nu înainta nici măcar cu un pas pe calea cuceririi – Roberto practicase un soi de principiu al dublului, ba chiar al multiplului adevăr, idee pe care la Paris mulți o considerau temerară şi prudentă în acelaşi timp. Discuta ziua despre posibila veşnicie a materiei, iar în timpul nopții îşi ostenea ochii pe fel de fel de tratate de doi bani care-i făgăduiau – chiar dacă în termeni de filosofie naturală – miracole oculte.

În faptele mari trebuie căutat nu atât să creezi ocaziile, cât să profiți de cele care se prezintă. Într-o seară la Arthenice, după o disertație însuflețită despre Astreea, înalta Gazdă îi stârnise pe cei prezenți să încerce să vadă ce au în comun prietenia şi dragostea. Roberto luase atunci cuvântul, făcând observația că principiul iubirii, fie ea între prieteni, fie între iubiți, nu era deosebit de acela prin care acționa Pulberea de Simpatie. La primul semn de interes, repetase ce-i povestise d'Igby, excluzând numai întâmplarea cu sfânta care urina întruna, apoi începuse să vorbească doct pe această temă, uitând prietenia şi vorbind numai despre iubire.

„Iubirea ascultă de aceleaşi legi ca şi vântul, iar vânturile au totdeauna mireasma locurilor din care vin şi dacă provin din grădini de legume sau de flori, pot mirosi a

iasomie sau a mentă, sau a rosmarin, şi astfel îi fac pe navigatori doritori să atingă uscatul ce le trimite atâtea promisiuni. Tot în acest chip spiritele amoroase îmbată nările inimii îndrăgostitului" (iar noi să-i iertăm lui Roberto tropul ăsta nefericit). „Căci inima iubită-i o lăută, ce face să răsune împreună cu ea corzile unei alte lăute, aşa cum bătaia clopotelor acționează pe suprafața cursurilor de apă, mai ales noaptea, când în lipsa altui zgomot se naşte în apă aceeaşi mişcare care se născuse în aer. Cu inima iubitoare se-ntâmplă ca şi cu tartrul, care uneori miroase a apă de trandafiri, atunci când a fost lăsat să se topească în întunericul unei pivnițe pe timpul când înfloresc trandafirii, iar aerul, plin de atomi de roze, schimbându-se în apă prin atracția sării din tartru, parfumează tartrul. Nu contează aici cruzimea iubitei. O butie de vin, când viile sunt în floare, fermentează şi aruncă la suprafață o floare albă din ea, care rămâne aşa până ce cad florile de pe vița de vie. Dar inima ce iubeşte, având tărie mai mare decât vinul, când se umple de flori la înflorirea inimii iubite, îşi cultivă îmbobocirea chiar şi când sursa a secat.

I se păru că surprinde o privire înduioşată a Liliei, şi continuă: „A iubi este ca şi cum ai face o baie de Lună. Razele care vin de la lună sunt cele ale soarelui, răsfrânte până la noi. Concentrând razele soarelui cu o oglindă, le şi întăreşti puterea dătătoare de căldură. Concentrând razele lunii cu un lighenaş de argint, se va vedea că fundul lui concav îi reflectă razele împrospătate de rouă pe care o conțin. Pare o neghiobie să te speli într-un lighenaş gol: şi totuşi te trezeşti cu mâinile umezite, iar ăsta-i un leac fără greş contra negilor".

„Domnule de la Grive!, zisese cineva, „dar iubirea nu-i un medicament pentru negi!"

„Oh, nu, desigur", se corectase Roberto, acum greu de oprit, „dar am dat exemple care vin de la lucrurile cele mai umile ca să vă reamintesc că şi iubirea depinde de una şi aceeaşi pulbere de corpusculi. Acesta-i un chip de a spune că iubirea se trage din aceleaşi legi ce guvernează atât corpurile sublunare, cât şi pe cele cereşti, numai că acestor legi ea le este cea mai nobilă dintre manifestări. Iubirea se naşte din

privire şi se aprinde la cea dintâi vedere: şi ce anume este vederea dacă nu aprinderea unei lumini reverberate de corpul pe care-l privesc? Văzându-l, corpul meu este pătruns de partea cea mai bună a corpului iubit, aceea mai aeriană, care prin deschizătura ochilor ajunge direct la inimă. Şi deci a iubi la prima vedere înseamnă a bea spiritele din inima iubitei. Marele Arhitect al naturii când a alcătuit trupul nostru a pus în el nişte spirite lăuntrice, în chipul unor sentinele, ca ele să-şi aducă propriile descoperiri la cunoştinţa generalului lor, adică a imaginaţiei, care este un fel de stăpână a familiei trupeşti. Şi dacă ea este lovită de vreun obiect oarecare, are loc ceea ce se-ntâmplă când auzim cântând nişte viole, anume că purtăm melodia lor în memorie, şi o auzim până şi în somn. Imaginaţia noastră construieşte din el un simulacru, care-l desfată pe îndrăgostit, deşi nu-l face să sufere, pentru că, se înţelege, nu este decât un simulacru. Din aceasta devine ca atunci când un bărbat e surprins de vederea persoanei demne de iubit îşi schimbă culoarea feţei, se roşeşte sau se face palid, după cum acei miniştri care sunt spiritele interne merg mai repede şi mai încet către acel obiect, pentru ca apoi să se întoarcă la imaginaţie. Dar aceste spirite nu merg numai spre creier, ci direct către inimă prin marele conduct care cară de la aceasta la creier spiritele vitale care acolo devin spirite animale; şi tot prin acest conduct imaginaţia trimite către inimă o parte din atomii pe care i-a primit de la vreun obiect extern, şi aceşti atomi sunt cei care produc acea ebuliţiune a spiritelor vitale, care uneori dilată inima, iar alteori o conduc către sincopă."

„Domnia ta ne spui, domnule, că amorul se comportă ca o mişcare fizică, nu altfel de cum se acoperă vinul de floare; însă nu ne spui cum se face că amorul, spre deosebire de alte fenomene ale materiei, este virtute electivă, adică alege. Pentru care motiv deci amorul ne face sclavii unei făpturi şi nu ai alteia?"

„Tocmai de aceea am redus virtuţile amorului la principiul însuşi al Prafului de Simpatie, şi anume că atomi egali şi de aceeaşi formă atrag atomi egali! Dacă eu aş unge cu pulberea aceea arma ce l-a rănit pe Pilade, n-aş vindeca

rana lui Oreste. Deci amorul uneşte numai două fiinţe care într-un fel oarecare aveau chiar aceeaşi natură, un spirit nobil cu un spirit tot atât de nobil şi un spirit vulgar cu un spirit tot atât de vulgar – dat fiind că se-ntâmplă să iubească şi ţăranii, bunăoară păstoriţele, cum ne învaţă minunata povestire a domnului d'Urfe. Iubirea arată o armonie între două făpturi, care era deja ursită de la începutul timpurilor, aşa cum destinul hotărâse dintotdeauna ca Piram şi Tisbe să fie uniţi într-un singur arbore de dud."

„Iar iubirea nefericită?"

„Eu nu cred să existe cu adevărat vreo iubire nefericită. Există numai iubiri care nu au ajuns încă la deplină maturizare, unde pentru vreun motiv oarecare iubita nu a primit mesajul care vine din ochii celui ce iubeşte. Şi totuşi îndrăgostitul ştie aşa de bine în ce măsură asemănarea de natură i s-a fost arătat că, prin puterea acestui crezământ poate să aştepte, fie şi toată viaţa. El ştie că revelaţia faţă de amândoi, şi reunirea lor, va putea să se împlinească şi după moarte, când evaporându-se atomii fiecăruia dintre cele două trupuri ce se descompun în pământ, ei se vor întâlni din nou în unul dintre ceruri. Şi poate, ca şi un rănit, care fără să ştie că cineva tocmai presară cu Pulbere arma ce l-a lovit, se bucură din nou de sănătate, cine ştie câte inimi iubitoare nu se bucură acum de o uşurare neaşteptată a spiritului, fără să ştie că fericirea lor e opera inimii iubite, devenită iubitoare la rându-i, care a lăsat drum liber împreunării atomilor ce-i sunt gemeni."

Trebuie să spun că toată această complicată alegorie stătea în picioare numai până la un punct, şi poate că Maşinăria Aristotelică a părintelui Emanuele ar fi putut să-i arate instabilitatea. Dar în seara aceea toţi rămaseră convinşi de înrudirea dintre Pulbere, care lecuieşte un rău, şi Iubire, care pe lângă faptul că lecuieşte, cel mai adesea face rău.

Din pricina asta istoria respectivului discurs despre Pulberea de Simpatie şi despre Simpatia de Amor făcu timp de vreo trei luni şi mai bine înconjurul Parisului, cu rezultatele pe care le vom spune.

Şi tot din pricina asta, Lilia, la terminarea cuvântării, îi mai surâse o dată lui Roberto. Era un surâs de

complimentare, sau cel mult, de admirație, dar nimic nu-i mai firesc decât să crezi că eşti iubit. Roberto înțelese surâsul ca pe o acceptare a tuturor scrisorilor pe care le trimisese. Obişnuit de prea multă vreme cu chinurile absenței, părăsi adunarea, mulțumit de victoria aceea. Făcu rău, şi o să vedem mai pe urmă de ce. De atunci îndrăzni fireşte să-i adreseze cuvântul Liliei, dar totdeauna avu drept răspuns de la ea comportări potrivnice. Uneori ea şoptea: „tocmai cum se spunea acum câteva zile". Alteori însă murmura: „şi totuşi, domnia ta spuneai cu totul altfel". Iar alteori făgăduia, dispărând: „dar o să mai vorbim, fiți perseverent".

Roberto nu înțelegea, dacă ea, din neatenție, de fiecare dată îi atribuia lucruri spuse şi făcute de un altul, sau îl provoca cu cochetărie.

Ceea ce urma să i se întâmple avea să-l facă să pună la un loc episoadele acelea rare într-o istorie cu mult mai neliniştitoare.

17.
Mult Râvnita **Ştiință** a Longitudinilor

Era – în sfârşit o dată de care ne putem agăța – în seara de 2 decembrie 1642. Ieşeau de la un teatru, unde Roberto îşi jucase pe tăcute, stând în public, rolul-i de îndrăgostit. La ieşire Lilia îi strânsese mâna murmurând: „Domnule de la Grive, ați devenit prin urmare timid. În seara aceea nu eraţi. Pe mâine, aşadar, din nou pe aceeaşi scenă".

Ieşise grozav de tulburat, invitat la o astfel de adunare într-un loc pe care nu putea să-l cunoască, chemat să repete ceea ce nu îndrăznise niciodată. Şi totuşi nu se putea ca ea să-l fi luat drept altul, pentru că îi spusese pe nume.

Oh, scrie el că şi-ar fi zis, astăzi pâraiele urcă iarăşi către izvor, albii fugari iau cu asalt turnurile Doamnei Noastre din Paris, un foc surâde arzător sub gheață, dat fiind că s-a întâmplat aievea ca Dânsa să mă invite. Sau poate nu, azi sânge picură din stâncă, un şarpe se-mpreună cu-o ursoaică, soarele negru s-a făcut, fiindcă iubita mi-a întins o

cupă din care niciodată n-am să beau, căci nu ştiu locul unde este acest banchet...

La un pas de fericire alerga disperat acasă, singurul loc unde era sigur că ea nu se afla.

Se pot interpreta în sens cu mult mai puțin misterios cuvintele Liliei: pur şi simplu ea îi amintise atunci de alocuțiunea aceea de mai înainte despre Pulberea de Simpatie, îl incitase să mai spună şi altceva, în acelaşi salon al Arthenicei, unde mai vorbise. De-atunci ea îl văzuse tăcut şi plin de adorare, iar asta nu corespundea regulilor jocului, cu legi foarte bătătorite, al seducției. Îl chema iarăşi, am spune noi astăzi, la datoria-i mondenă. Curaj, păruse ea să-i spună, în seara aceea n-ați fost timid, păşiți din nou pe scena aceea, eu aştept să vă văd la aceeaşi strâmtoare. Nici nu ne-am putea aştepta la o altă provocare din partea unei prețioase.

Dar în schimb Roberto înțelesese: „Sunteți timid, şi totuşi cu câteva seri în urmă nu ați fost, şi mi-ați..." (mi-nchipui că gelozia îl împiedică pe Roberto şi în acelaşi timp îl încurajează să-şi imagineze continuarea acelei fraze). „Aşadar, pe mâine, din nou, pe aceeaşi scenă, în acelaşi loc secret".

E firesc – închipuirea lui apucând-o pe cărarea cea mai spinoasă – ca el să se fi gândit imediat la o confuzie de persoane, la vreun altul care s-a lăsat să fie luat drept el, şi ca, în locu-i, să fi avut de la Lilia un lucru pentru care el şi-ar fi dat viața în schimb. Iată deci că apărea din nou Ferrante şi toate firele din trecutul lui se reînnodau. Alter ego răuvoitor, Ferrante se vârâse şi în povestea asta, profitând de absențele lui, de întârzierile lui, de plecările lui înainte de vreme, şi, la momentul potrivit, îşi luase răsplata pentru cuvântarea lui Roberto despre Pulberea de Simpatie.

Şi în timp ce se tot necăjea astfel, auzise bătând la uşă. Speranță, vis al celor treji! Se repezise să deschidă, convins că avea să o vadă pe ea în prag: însă era un ofițer din gărzile Cardinalului, cu doi oameni care-l însoțeau.

„Domnul de la Grive, îmi imaginez", zisese. Şi apoi, prezentându-se, căpitanul de Bar adăugase: „Îmi displace ceea ce trebuie să fac, însă, dumneavostră, domnule, sunteți

arestat şi vă rog să-mi predaţi spada. Dacă mă veţi urma cu toată cuviinţa, ca doi buni prieteni ne vom urca în trăsura care ne aşteaptă, şi nu veţi avea de ce să vă ruşinaţi." Lăsase să se înţeleagă că nu cunoştea motivele arestului şi că-şi dorea să fie vorba de o neînţelegere. Roberto îl urmase mut, formulând aceeaşi dorinţă, iar la sfârşitul respectivei călătorii, predat cu multe scuze în mâinile unui gardian somnoros, se trezise într-o celulă a Bastiliei.

Rămase acolo timp de două nopţi foarte friguroase, vizitat doar de câţiva şobolani (chibzuită pregătire pentru călătoria lui pe Amarilli) şi de un cerber care, la orice întrebare, răspundea că prin locul acela trecuseră atâţia oaspeţi iluştri încât el încetase să se mai întrebe cum de ajunseseră acolo; iar dacă de şapte ani stătea aici un mare senior ca Bassompierre, nu era cazul ca Roberto să înceapă să se vaite după numai câteva ore. După ce-l lăsase cele două zile ca să poată gusta ce e mai rău, în cea de a treia seară se întorsese de Bar, îi dăduse putinţa să se spele, şi îl anunţase că trebuia să compară în faţa Cardinalului. Roberto înţelese cel puţin că era un prizonier de Stat.

Ajunseseră la palat seara târziu, şi chiar după aglomeraţia de la intrare se ghicea că nu era o seară ca toate celelalte. Scările erau invadate de oameni de toate condiţiile ce se mişcau cu grabă încoace şi încolo; într-o anticameră gentilomi şi oameni ai bisericii intrau gâfâind din greu, scuipau civilizat pentru a-şi curăţa gâtlejul pe pereţii plini de fresce, îşi luau un aer întristat şi intrau într-o altă încăpere, din care ieşeau uşieri chemând cu voce tare servitori invizibili şi făcându-le semn tuturor să păstreze linişte.

În sala aceea fu introdus şi Roberto, şi văzu numai persoane cu spatele la el, care înaintau până la uşa unei alte camere, în vârful picioarelor, fără a face zgomot, ca pentru a vedea un spectacol trist. De Bar privi în juru-i ca şi cum ar fi căutat pe cineva, până la urmă îi făcu semn lui Roberto să stea într-un colţ, şi se îndepărtă.

Un alt soldat din gardă care tocmai încerca să-i facă să iasă pe mulţi dintre cei prezenţi, pe diverse tonuri prevenitoare, după rangul fiecăruia, văzându-l pe Roberto cu

barba nerasă, cu hainele mototolite de detenție, îl întrebase aspru ce căuta acolo. Roberto răspunsese că era aşteptat de Cardinal, iar soldatul îi răspunsese că, spre nenorocul tuturor, pe Cardinal îl aştepta acum Cineva cu mult mai important.

Totuşi îl lăsase acolo unde era şi, încet, încet, pentru că de Bar (acum ultimul chip prietenos ce-i mai rămăsese) nu se întorcea, Roberto se luă după cei strânşi acolo şi, mai aşteptând câte puțin, mai împingând, ajunse în pragul ultimei încăperi.

Acolo, într-un pat, sprijinit pe un morman de perne albe ca neaua, văzuse şi recunoscuse umbra acelui om de care toată Franța se temea şi pe care puțini îl iubeau. Cardinalul cel mare era înconjurat de medici în haine mohorâte, care păreau să se intereseze nu atât de el, cât de dezbaterea lor, un cleric îi tampona buzele pe care accesele stinse de tuse formau o spumă roşietică, sub cuverturi se ghicea respirația trudnică a unui trup împuținat, o mână îi ieşea dintr-o bluză obişnuită, ținând strâns un crucifix. Preotul izbucni la un moment dat într-un hohot înăbuşit. Richelieu întoarse capul cu greutate, încercând să zâmbească şi murmură: „Credeai aşadar că eu sunt nemuritor?”

În timp ce Roberto se întreba cine oare putuse să-l convoace la patul unui muribund, se făcu o mare învălmăşeală la spatele lui. Unii şopteau numele parohului de la Saint-Eustache, şi în timp ce toți se aliniau la o parte, intră un preot cu suita lui, aducând sfântul mir.

Roberto se simți atins pe umăr; era de Bar, care-i spuse: „Să mergem, Cardinalul vă aşteaptă”. Fără să înțeleagă, Roberto îl urmase de-a lungul unui coridor. De Bar îl introdusese într-o sală, făcându-i semn să mai aştepte, apoi se retrăsese.

Sala era spațioasă, cu un mare glob pământesc în mijloc, şi cu un orologiu pe o mică mobilă într-un colț, în fața unei draperii roşii. La stânga draperiei, sub un mare portret în mărime naturală al lui Richelieu, Roberto observase în fine pe cineva stând cu spatele, în veşminte de cardinal, în picioare, ocupat să scrie ceva la un pupitru. Personajul

îmbrăcat în purpură întorsese doar puțin capul peste umăr şi-i făcuse semn să se apropie, dar în timp ce Roberto se apropia, se încovoiase din nou asupra a ceea ce scria, punând mâna stângă drept paravan pe marginile foii, deşi, de la distanța respectuoasă la care se oprise, Roberto n-ar fi putut citi nimic.

Apoi personajul se întoarse, foşnindu-şi faldurile purpurei şi rămase câteva clipe drept, parcă pentru a reproduce statura din portretul cel mare aflat în spatele său, cu dreapta sprijinită pe pupitru, şi ținând cu afectare stânga la înălțimea pieptului, cu palma în sus. Apoi se aşează pe un jilț de lângă orologiu, îşi mângâie cu cochetărie mustața şi ciocul bărbii, şi întrebă: „Domnul de la Grive?"

Domnul de la Grive până atunci fusese convins că-l vedea într-un coşmar pe acelaşi Cardinal care tocmai se stingea la vreo câteva zeci de metri mai departe, dar acum îl văzu întinerit, cu liniile feței mai puțin trase, ca şi cum pe chipul acela aristocratic şi palid din portret cineva ar fi retuşat cu nişte umbre carnația şi i-ar fi desenat altfel buzele, cu linii mai puternice şi mai sinuoase; apoi vocea aceea, cu accent străin, îi deşteptase mai vechea amintire a căpitanului aceluia, care cu doisprezece ani mai înainte, galopa prin mijlocul oştilor aflate față-n față, de la Casale.

Roberto se afla în fața cardinalului Mazarin, şi înțelegea că pe nesimțite, în decursul agoniei protectorului său, omul acesta îi lua acum funcțiile, iar ofițerul îl şi numise „Cardinalul", ca şi cum nu mai exista altul decât el.

Dădu să răspundă la prima întrebare, dar avea să-şi dea seama în scurt timp că Mazarin întreba numai în aparență, dar în realitate afirma, făcând ca în orice caz interlocutorul său să nu poată decât să aprobe.

„Roberto de la Grive", confirmă într-adevăr cardinalul, „din seniorii Pozzo di San Patrizio. Cunoaştem castelul, şi cunoaştem tot atât de bine şi Monferrato. E atât de îmbelşugat, încât zici că-i Franța. Tatăl domniei voastre, în zilele de la Casale, s-a bătut cu cinste, şi ne-a fost mai loial decât alți compatrioți ai voştri". Zicea „ne-a" ca şi cum încă din epoca aceea el era supusul Regelui Franței. „Şi domnia ta în împrejurarea aceea te-ai purtat vitejeşte, ni s-a spus. Nu

crezi oare că, părinteşte, cu atât mai mult, ar trebui să ne întristăm că, oaspete al acestui regat, nu ţi-ai păzit îndatoririle de oaspete? Nu ştiai că în acest regat legile se aplică în mod egal atât supuşilor cât şi oaspeţilor? Fireşte, fireşte, nu vom uita că un gentilom e întotdeauna un gentilom, orice delict ar fi comis: vă veţi bucura de aceleaşi privilegii îngăduite lui Cinq-Mars, a cărui memorie nu păreţi a o execra cum ar trebui. Veţi muri şi dumneavostră de secure şi nu de frânghie."

Roberto nu putea să nu ştie un lucru de care vorbea întreaga Franţă. Marchizul de Cinq-Mars încercase să-l convingă pe rege să-l destituie pe Richelieu, iar Richelieu îl convinsese pe rege că Cinq-Mars complota împotriva regatului. La Lyon condamnatul încercase să se comporte cu demnitate flecarind în faţa călăului, dar acesta îşi bătuse joc de gâtul lui într-un mod atât de nedemn încât mulţimea cuprinsă de dispreţ îl făcuse pe el cu ou şi cu oţet.

Fiindcă Roberto, zguduit, încerca să vorbească, cardinalul îl preveni cu un gest al mâinii: „Haide, San Patrizio", zise el, iar Roberto luă seama că folosea acest nume pentru a-i aminti că era străin; şi pe de altă parte îi vorbea în franceză, deşi ar fi putut să-i vorbească în italiană. „Aţi cedat viciilor acestui oraş şi ale acestei ţări. Cum obişnuieşte să spună eminenţa sa, Cardinalul, caracterul uşuratec al francezilor îi face să dorească schimbarea din cauza plictiselii pe care o simt faţă de lucrurile prezente. Unii dintre aceşti gentilomi uşuratici, pe care Regele a avut grijă să-i uşureze şi de cap, v-au sedus cu planurile lor de a întoarce lucrurile. Cazul vostru e de aşa natură încât nu mai trebuie deranjat niciun tribunal. Statele, a căror conservare trebuie să ne fie nespus de dragă, ar suferi o grabnică ruinare dacă, în materie de crime ce ţintesc la răsturnarea lor, s-ar cere probe clare ca cele cerute în cazurile obişnuite. Acum două seri aţi fost văzut întreţinându-vă cu prieteni de-ai lui Cinq-Mars, care au mai rostit încă o dată cuvinte de înaltă trădare. Cel care v-a văzut printre ei e demn de încredere, deoarece se introdusese acolo având mandatul nostru. Iar aceasta e de ajuns. Haideţi," îl avertiză el plictisit, „nu v-am făcut să veniţi

aici ca să aud proteste de nevinovăție, deci liniştiți-vă şi ascultați."

Roberto nu se linişti, dar trase unele concluzii: în acelaşi moment în care Lilia îi atingea mâna, el era văzut în altă parte complotând împotriva Statului. Mazarin era aşa de convins de asta, încât ideea devenea un fapt. Se spunea peste tot că mânia lui Richelieu nu se potolise încă, şi mulți se temeau să nu fie aleşi spre o nouă pilduire. Roberto, oricum ar fi fost ales, era în orice caz pierdut.

Roberto ar fi putut reflecta la faptul că, adesea, şi numai cu două seri mai înainte, se îndelungase în vreo conversație la ieşirea din salonul Rambouillet; că nu era imposibil ca printre interlocutori să fi fost vreunul dintre intimii lui Cinq-Mars; că lui Mazarin, dacă, din vreun motiv numai de el ştiut, voia să-l piardă, i-ar fi fost de ajuns să interpreteze în chip răuvoitor orice frază relatată lui de o iscoadă... Dar fireşte că reflecțiile lui Roberto erau altele şi confirmau temerile acelea ale lui: cineva luase parte la o reuniune de răzvrătiți ascunzându-se şi sub chipul, şi sub numele său.

Un motiv în plus ca să nu încerce să se apere. Îi rămânea inexplicabil numai motivul pentru care – dacă era deja condamnat – cardinalul se mai deranja să-l informeze care-i era soarta. El nu era destinatarul nici unui mesaj, ci însăşi enigma, ghicitoarea însăşi pe care alții, dacă mai aveau dubii asupra motivelor regelui, ar fi trebuit să o dezlege. Aştepta în tăcere o explicație.

„Vezi, San Patrizio, dacă nu am fi fost investiți cu demnitatea ecleziastică cu care pontiful, şi dorința Regelui, ne-a onorat cu un an în urmă, am spune că Providența a călăuzit imprudența dumitale. De câtva timp te țineam sub supraveghere, întrebându-ne cum am fi putut să-ți cerem un serviciu, pe care nu aveai nicio datorie să ni-l faci. Am aflat de pasul greşit pe care l-ai făcut cu trei seri în urmă ca de un dar neprețuit al Cerului. Acum ai putea să ne fii dator, şi poziția noastră se schimbă, ca să nu mai vorbim de a dumitale."

„Dator?"

„Cu viața. Fireşte, nu e în puterea noastră să te iertam, dar e la alegerea noastră să intervenim. Să spunem că ai

putea să te sustragi rigorilor legii cu fuga. Trecând un an, sau poate mai mult, memoria martorului va fi mai neclară, şi acela ar putea să jure fără să-şi păteze onoarea că omul de acum trei seri nu erai dumneata; şi s-ar putea dovedi că la ora aceea jucai în altă parte o partidă de mingi cu căpitanul de Bar. Atunci – dar nu hotărâm, bagă de seamă, ci presupunem, căci s-ar putea întâmpla contrariul, dar avem credința că vedem just lucrurile – îți va fi făcută o dreptate deplină şi ți se va da libertate necondiționată. Aşază-te, rogute", zise el. „Trebuie să-ți propun o însărcinare."

Roberto se aşează: „O însărcinare?"

„Şi încă delicată. În cursul ei, nu v-o ascund, veți avea unele prilejuri să vă pierdeți viața. Dar acesta e un schimb: sunteți sustras perspectivei sigure a călăului, şi vi se lasă multe posibilități să vă întoarceți neatins, dacă veți fi cu băgare de seamă.Un an plin de primejdii, să zicem, în schimbul unei vieți întregi."

„Eminență", zise Roberto care vedea cel puțin îndepărtându-se de el imaginea călăului, „pe cât înțeleg, e inutil să mă jur, pe onoarea mea sau pe Cruce, că..."

„Am fi lipsiți de creştineasca pietate dacă am exclude în absolut ca domnia ta să fii nevinovat, iar noi victima unui echivoc. Dar echivocul s-ar găsi într-un asemenea acord cu planurile noastre, încât nu vedem niciun motiv de a-l lămuri. Nu veți fi dorit cumva să insinuați că vă propunem un schimb necinstit, cum ar fi, de pildă, ori nevinovat pe mâna călăului, ori culpabil dovedit şi mincinos, în serviciul nostru..."

„Departe de mine această intenție lipsită de respect, Eminență".

„Tocmai. Vă oferim câteva riscuri posibile, dar glorie sigură. Şi vă vom spune cum am pus ochii pe domnia voastră, fără ca mai-nainte să vă fi fost semnalată nouă prezența la Paris. Oraşul, vedeți, vorbeşte mult despre ceea ce se petrece prin saloane, şi tot Parisul a pălăvrăgit acum câtva timp de o serată în cursul căreia ați strălucit în ochii multor doamne. Tot Parisul, nu e cazul să roşiți. Ne referim la seara aceea în care ați expus cu brio virtuțile unei aşa-zise Pulberi de Simpatie, şi în chipul (aşa se spune în locurile

acelea, nu-i aşa?) ca acestui subiect ironia să-i dea sare, paronomasiile grație, maximele solemnitate, hiperbolele bogăție, comparațiile perspicacitate...”

„Oh, Eminență, nu făceam decât să expun lucruri învățate...”

„Vă admir modestia, dar se pare că ați făcut dovada unei bune cunoaşteri a unor secrete ale naturii. Prin urmare, am nevoie de un om cu o asemenea ştiință, care să nu fie francez şi care, fără a compromite coroana, să se poată strecura pe o corabie, aflată pe punctul de plecare din Amsterdam cu scopul de a descoperi un nou secret, într-un fel legat de folosirea acelei pulberi.”

Mai preveni încă o obiecție a lui Roberto: „Nu vă temeți, avem nevoie să ştiți ce anume căutăm, ca să puteți interpreta până şi semnele cele mai incerte. Voim să fiți informat ca un expert asupra lucrului în cauză, mai ales că vă vedem aşa de pregătit să ne faceți pe plac. Veți avea un maestru de mare talent, şi să nu vă lăsați înşelat de vârsta lui tânără”. Întinse o mână şi trase de un şnur. Nu se auzi niciun sunet, dar gestul făcuse probabil să sune în altă parte un clopoțel sau vreun alt semnal – aşa deduse Roberto, cel puțin, într-o epocă în care marii seniori strigau în gura mare ca să-şi cheme servitorii.

Într-adevăr după câteva clipe intră cu respectuoasă supunere un tânăr ce arăta abia trecut de douăzeci de ani.

„Fii binevenit, Colbert, acesta-i omul de care ți-am vorbit astăzi”, îi spuse Mazarin, iar apoi lui Roberto: „Colbert, care se inițiază foarte promițător în secretele administrației Statului, se gândeşte de mult timp la o problemă ce-i stă foarte mult la inimă Cardinalului de Richelieu şi, prin urmare, şi mie. Poate că ştii, San Patrizio, înainte ca eminența sa Cardinalul să ia cârma acestui mare vas a cărui căpetenie este Ludovic al XIII-lea, marina franceză era un nimic pe lângă aceea a duşmanilor noştri, în război ca şi pe timp de pace. Acum putem să ne mândrim cu şantierele noastre navale, cu flota de la Răsărit, precum şi cu cea de la Apus, şi vă veți fi amintind cu ce succes, nu mai mult de acum şase luni, Marchizul de Breze a putut să alinieze în fața Barcelonei patruzeci şi patru de corăbii, paisprezece

galere, şi nu-mi mai amintesc câte alte nave. Ne-am întărit cuceririle noastre din Noua Franţă, ne-am asigurat stăpânirea în Martinica şi Guadalupa, şi în atâtea dintre insulele acelea din Perii, cum îi place Cardinalului să spună. Am început să construim companii comerciale, chiar dacă nu cu mare succes până acum, însă, cu toate astea, în Provinciile Unite, în Anglia, Portugalia şi Spania nu există familie nobilă care să nu-şi aibă unul din membrii săi plecat să facă avere pe mare; nu este la fel şi în Franţa, din nefericire. Dovadă e faptul că ştim probabil destule despre Lumea Nouă, dar foarte puţine despre cea Foarte Nouă. Arată-i, Colbert, prietenului nostru ce lipsită de uscat pare celalată parte a globului de colo."

Tânărul mişcă globul şi Mazarin surâse cu melancolie: „Vai, întinderea aceasta de ape nu-i goală din cauza unei naturi vitrege; e goală pentru că noi ştim prea puţin despre generozitatea ei. Şi totuşi, după descoperirea unei căi occidentale de navigaţie prin arhipelagul Moluştelor, e în joc tocmai zona aceasta imensă, neexplorată, care se întinde între coastele de vest ale continentului american şi ultimele margini orientale ale Asiei. Vorbesc de oceanul zis Pacific, cum au vrut să-l numească portughezii, pe care se întinde cu siguranţă Pământul Necunoscut Austral şi din care se cunosc puţine insule şi puţine coaste vagi, însă destul ca să ştim despre el că adăposteşte bogăţii fabuloase. Iar pe apele acelea se vântură acum de o bucată de timp aventurieri ce nu vorbesc limba noastră. Prietenul nostru Colbert, având ceea ce eu nu consider a fi doar o trăsnaie tinerească, îndrăgeşte ideea unei prezenţe franceze în mările acelea. Cu atât mai mult cu cât bănuim că primul care a pus piciorul pe un Pământ Austral a fost un francez, domnul de Gonneville, şi asta cu şaisprezece ani înainte de isprava lui Magellan. Cu toate astea, acel viteaz gentilom, sau cleric, ce o fi fost el, a neglijat să înregistreze pe hărţi locul unde a acostat. Putem oare să credem că un bun francez a fost atât de neprevăzător? Cu siguranţă că nu, ci că în epoca aceea îndepărtată nu avea cum să rezolve pe deplin o problemă ca asta. Dar această problemă, şi o să fiţi uimit aflând care anume, a rămas un mister şi pentru noi."

Făcu o pauză, iar Roberto înțelese că, dat fiind că şi cardinalul şi Colbert cunoşteau, dacă nu soluția, cel puțin numele misterului, pauza era numai în cinstea lui. Crezu că-i bine să joace rolul spectatorului uluit, şi întrebă: „Şi care este acest mister, Eminență?"

Mazarin îl privi pe Colbert cu un aer complice şi zise: „Este misterul longitudinilor". Colbert dădu cu gravitate din cap, confirmând.

„Pentru soluția acestei probleme legate de Punto Fijo," urmă cardinalul, „acum şaptezeci de ani Filip al II-lea al Spaniei oferea o avere, iar mai târziu Filip al III-lea promitea şaisprezece mii de ducați rentă perpetuă şi două mii rentă viageră, iar Statele Generale ale Olandei treizeci de mii de florini. Nici noi nu ne-am zgârcit cu ajutoarele în bani față de astronomi merituoşi... Apropo, Colbert, doctorul acela, Morin, sunt opt ani de când îl facem să aştepte..."

„Eminență, voi înşivă spuneți că sunteți convins că povestea aceea cu paralaxa lunară e o himeră..."

„Da, dar ca să-şi susțină ipoteza aceea a lui foarte îndoielnică, el a studiat cu eficacitate şi le-a criticat pe celelalte. Să-l facem să participe la acest nou proiect, ar putea să-i dea lămuriri domnului de San Patrizio. Să i se ofere o pensie, nu e nimic care să stimuleze ca banul bunele înclinări. Dacă ideea lui ar conține un grăunte de adevăr, vom putea să ne asigurăm mai bine şi, în acelaşi timp, vom putea evita ca, simțindu-se părăsit în patria lui, să cedeze solicitărilor olandezilor. Mi se pare că tocmai olandezii sunt aceia care, văzându-i pe spanioli că şovăie, au început să trateze cu acel Galilei, iar noi am face bine să nu rămânem pe dinafară acestei situații..."

„Eminență", zise Colbert ezitând, „binevoiți să vă amintiți că Galilei a murit la începutul acestui an..."

„Adevărat? Să ne rugăm lui Dumnezeu să fie fericit, mai fericit decât i-a fost dat să fie în viață".

„Şi oricum, şi soluția lui a părut mult timp să fie definitivă, dar nu este..."

„Din fericire mi-ai luat-o înainte, Colbert. Dar să presupunem ca nici soluția lui Morin nu face nici cât un ban găurit. Ei bine, noi să-l susținem totuşi, să facem să se

aprindă din nou discuţia în jurul ideilor lui, să stimulăm curiozitatea olandezilor: să facem în aşa fel ca să se lase ispitiţi, şi îi vom fi pus pentru câtva timp pe adversari pe o pistă falsă. Vor fi bani bine cheltuiţi, în orice caz. Dar despre asta am vorbit de ajuns. Continuă, te rog, căci în timp ce San Patrizio află, voi învăţa şi eu."

„Eminenţa voastră m-a învăţat tot ce ştiu", zise Colbert roşind, „dar bunătatea ei mă încurajează să încep a vorbi". Spunând acestea, se simţea probabil acum pe un teren propice: înălţă capul, pe care şi-l ţinuse tot timpul plecat, şi se apropie, simţindu-se la largul său, de mapamond. „Domnilor, în ocean – unde, chiar când întâlnim un uscat, nu ştim care este, şi dacă mergem spre un pământ cunoscut trebuie să înaintăm zile şi zile întregi în largul apelor – navigatorul nu are alte puncte de reper decât aştrii. Cu instrumentele, care demult i-au făcut iluştri pe astronomii din antichitate, unui astru i se fixează înălţimea faţă de orizont, din ea se deduce distanţa faţă de Zenit şi, cunoscându-i unghiul de declinaţie, dat fiind că distanţa zenitală, plus sau minus declinaţia, dau latitudinea, se află dintr-odată pe care paralelă ne găsim, sau cât anume mai la nord sau mai la sud de un punct cunoscut. Mi se pare clar."

„Ar înţelege până şi un copil", zise Mazarin.

„Ar trebui să se reţină", continuă Colbert, „că în mod asemănător s-ar putea determina şi cât anume suntem mai la răsărit sau mai la apus de acelaşi punct, adică la ce longitudine, sau pe ce meridian. Cum spune Sacrobosco, meridianul e un cerc care trece prin polii lumii noastre, şi la zenitul capului nostru. Şi se cheamă meridian pentru că, oriunde s-ar afla un om, şi în orice timp al anului, când soarele ajunge la meridianul său, acolo este pentru omul acela amiază. Dar vai, printr-o taină a naturii, orice mijloc născocit pentru a defini longitudinea, s-a dovedit înşelător. Ce importanţă are? Ar putea să se întrebe un profan. Foarte mare importanţă."

Acum căpătase încredere, făcu mapamondul să se rotească arătând contururile Europei: „Cincisprezece grade meridiane, cam atât, despart Parisul de Praga, şi ceva mai puţin de douăzeci, Parisul de Canare. Ce aţi spune de

comandantul unei armate care ar crede că se bate pe Montblanc şi în loc să omoare protestanţi i-ar măcelări pe doctorii de la Sorbona pe Mont Sainte-Genevieve?”

Mazarin surâse întinzând mâinile înainte, ca pentru a implora ca lucrurile de felul ăsta să se petreacă numai pe meridianul unde trebuie.

„Însă drama”, continuă Colbert, „este că erori de o însemnătate ca asta se fac cu mijloacele pe care le mai folosim şi acum pentru a determina longitudinile. Şi astfel se întâmplă ceea ce s-a întâmplat aproape acum un veac cu spaniolul acela, Mendana, care a descoperit Insulele lui Solomon, pământuri binecuvântate de cer pentru roadele solului şi aurul subsolului. Acest Mendana a fixat poziţia uscatului pe care îl descoperise şi, întors în patrie să aducă marea veste, în mai puţin de douăzeci de ani i s-au pus la dispoziţie patru corăbii ca să se întoarcă acolo şi să instaureze definitiv stapânirea majestaţilor lor prea-creştine, cum se spune pe acolo, însă ce s-a petrecut? Mendana nu a mai reuşit să găsească pământul acela. Olandezii nu au rămas inactivi, la începutul acestui secol îşi constituiau Compania Indiilor, creau în Asia cetatea Bataviei ca punct de plecare pentru multe expediţii spre est şi puneau mâna pe o nouă Olandă, şi alte pământuri, probabil la răsărit de Insulele lui Solomon, descopereau în acest timp piraţii englezi, cărora curtea sfântului Iacob nu a şovăit să le confere ranguri de noblețe. Dar din Insulele lui Solomon nimeni nu va mai descoperi vreo urmă, şi se înţelege de ce acum unii înclină să le socotească drept o legendă. Însă, legendare sau nu, cum or fi fiind, Mendana a ajuns la ele, numai că, fixând cum trebuie latitudinea, a fixat nepotrivit longitudinea. Şi dacă totuşi, cu ajutor ceresc, o fi fixat-o pe cea adevărată, alţi navigatori care au căutat longitudinea aceea (şi el însuşi, la cea de a doua călătorie a sa) nu o ştiau cu claritate pe a lor? Iar atunci când, chiar de-am şti longitudinea Parisului, dar nu am reuşi să stabilim dacă ne aflăm în Spania sau printre Persani, vedeţi bine, domnule, că am bâjbâi ca nişte orbi ce-i conduc pe alţi orbi”.

„Adevărat”, îndrăzni Roberto, „mi-e greu să cred, cu toate cele auzite de mine despre înaintarea ştiinţei în secolul acesta, că încă ştim atât de puţin.”

„Nu vă mai înşir metodele ce s-au propus, domnule, de la cea bazată pe eclipsele lunare până la aceea care are în vedere variaţiile acului magnetic, şi la care s-a trudit nu demult Le Tellier al nostru, ca să nu mai pomenesc metoda loch-ului, asupra căreia ne-a dat atâtea garanţii Champlain al nostru... Dar toate s-au dovedit insuficiente până ce Franţa nu va avea un observator în care să se pună la probă toate ipotezele astea. Fireşte, un mijloc sigur ar fi să ţii la bord un ceas care să menţină ora meridianului din Paris, să determini pe mare ora locului aceluia, şi să deduci din diferenţă abaterea de longitudine. Acesta e globul pe care trăim, şi puteţi vedea cum înţelepciunea anticilor l-a împărţit în treisute şaizeci de grade longitudine, făcând de obicei să pornească numărătoarea de la meridianul ce traversează Insula Fierului din Canare. În cursa lui cerească, soarele (şi fie că se mişcă el sau, cum se spune astăzi, pământul, prea puţin contează aici) parcurge într-o oră cinsprezece grade longitudine şi când la Paris este, ca în clipa asta, miezul nopţii, la o sută optzeci de grade meridiane de Paris e miezul zilei. Aşadar, chiar dacă ştiţi cu siguranţă că la Paris ceasurile arată, să zicem, amiaza, determinaţi că în locul în care vă găsiţi sunt orele şase după amiaza, calculaţi diferenţa orară, traduceţi fiece oră în cincisprezece grade, şi veţi şti că sunteţi la nouăzeci de grade de Paris, şi deci mai mult sau mai puţin aici”, şi făcu să se rotească globul indicând un punct din continentul american. „Dar pe când ora locului respectiv nu e greu s-o determini, e foarte greu să ţii la bord un ceas care să continue să dea ora adevărată după luni de zile de navigaţie pe o corabie scuturată de vânturi, a cărei mişcare atrage după sine eroarea celor mai ingenioase dintre instrumentele moderne, ca să nu mai vorbim de ceasurile cu nisip sau cu apă, care, ca să funcţioneze bine, ar trebui să se odihnească pe un plan nemişcat”.

Cardinalul îl întrerupse: „Credem că deocamdată domnul de San Patrizio nu trebuie să ştie mai mult, Colbert. Vei avea grijă să capete alte lămuriri în timpul călătoriei către

Amsterdam. După aceea nu vom mai fi noi cei care-l vom învăța pe el, ci pe cât credem, el ne va învăța pe noi. Într-adevăr, dragă San Patrizio, Cardinalul, al cărui ochi a văzut şi încă vede pururea – sperăm că pentru mult timp de acum încolo – mai departe decât al nostru, pusese de câtva timp o rețea de observatori de încredere, ce trebuiau să călătorească în alte țări, şi să frecventeze porturile, să întrebe căpitanii care se pregătesc pentru vreo călătorie sau se întorc din ea, ca să ştie cât fac celelate guverne şi să ştie ceea ce nu ştim noi, fiindcă – mi se pare evident – Statul care ar descoperi secretul longitudinilor, şi i-ar împiedica pe alții să pună mâna pe el, ar obține un mare avantaj, asupra celorlalte. Acum – iar aici Mazarin făcu o altă pauză, netezindu-şi încă o dată cu grijă mustățile, apoi împreunându-şi mâinile ca pentru a se concentra şi a îndupleca în acelaşi timpi cerul să-l sprijine – acum am aflat că un medic englez, doctorul Byrd, a născocit un nou şi nemaiauzit mijloc pentru a determina meridianul, bazat pe folosirea Pulberei de Simpatie. Cum anume, dragă San Patrizio, nu ne întrebați, căci eu abia cunosc numele acelui lucru diavolesc. Ştim sigur că-i vorba de Pulbere, dar nu ştim nimic despre metoda pe care Byrd are de gând s-o folosească, iar informatorul nostru nu e, desigur, versat în magia naturală. Însă e sigur că amiralitatea engleză i-a permis să armeze o corabie care va trebui să înfrunte mările Pacificului. Faptul e de o însemnătate aşa de mare, încât englezii nu au avut încredere să o lase să apară ca o corabie de-a lor. Ea aparține unui olandez care se preface excentric şi susține că vrea să refacă traseul a doi compatrioți de-ai săi, care acum vreo douăzeci şi cinci de ani au descoperit o nouă trecere între Atlantic şi Pacific, în afară de strâmtoarea lui Magellan. Dar cum costul aventurii ar putea da de bănuit că sunt la mijloc alte interese, olandezul acum încarcă la vedere mărfuri şi caută pasageri, ca unul ce s-ar îngriji să-şi scoată cheltuielile. Aproape din întâmplare vor fi acolo şi doctorul Byrd împreună cu trei asistenți de-ai săi, care se dau drept culegători de floră exotică. În realitate ei vor avea deplinul control al afacerii. Iar printre pasageri o să fii şi domnia ta, San Patrizio, şi va avea grijă de asta agentul nostru de la

Amsterdam. Vei fi un gentilom savoiard care, urmărit de un decret în orice țară, găseşte cu cale să dispară pentru foarte mult timp pe mare. Cum vezi, nu vei avea nevoie nici măcar să minți. Vei fi foarte bolnăvicios – iar faptul că domnia ta ai cu adevărat o suferință la ochi, cum ni se spune, e un alt amănunt ce face ca proiectul nostru să fie perfect. Vei fi un pasager care-şi va petrece aproape tot timpul său stând închis, cu câțiva plasturi pe față, şi, care, în rest, nu va vedea dincolo de vârful nasului. Dar o să-ți faci de lucru pe acolo cotind şi cotelind, în realitate o să ții ochii deschişi şi urechile bine ciulite. Ştim că înțelegi englezeşte, dar te vei preface că nu ştii, aşa ca duşmanii să vorbească liber în prezența domniei tale. Dacă cineva de la bord înțelege italiana sau franceza, pune întrebări şi aminteşte-ți ce anume ți se spune. Nu disprețui să te amesteci cu oameni de duzină, care pentru câțiva bănuți spun tot ce au în ei. Dar bănuții să fie puțini, să apară ca un dar, şi nu ca o răsplată, altfel vor intra la bănuieli. Nu vei întreba niciodată în mod direct, iar după ce ai întrebat astăzi, cu cuvinte diferite să pui şi mâine aceeaşi întrebare, aşa încât dacă omul acela a mințit, să fie făcut să se contrazică: oamenii de nimic uită scornelile pe care le-au spus, şi inventează altele opuse a doua zi. De altminteri îi vei recunoaşte pe cei care mint: în timp ce râd li se formează un fel de gropițe în obraji, şi poartă unghii foarte scurte; şi la fel păzeşte-te de cei mici de statură, care spun lucruri false din lăudăroşenie. În orice caz discuțiile domniei tale cu aceştia să fie scurte, şi nu da impresia că îți dau vreo satisfacție: persoana cu care va trebui să vorbeşti într-adevăr este doctorul Byrd şi va fi firesc să faci asta cu singurul care-ți este egal prin educație. E om învățat, poate vorbeşte franceza, poate italiana, cu siguranță latina. Domnia ta eşti bolnav şi-i vei cere sfat şi alinare. N-o să faci ca aceia care mănâncă mure sau pământ roşu pretinzând că scuipă sânge, ci vei pune să-ți ia pulsul după cină, fiindcă totdeauna după ora aceea pare că omul are febră, şi-i vei spune că nu închizi ochii toată noaptea; asta va justifica faptul că poți fi surprins prin vreun loc fiind treaz de-a binelea, lucru care va trebui să se întâmple, dacă experiențele lor se vor face cu stelele. Acest Byrd trebuie să fie vreun posedat, ca dealtfel toți oamenii de

ştiinţă: fă-te că-ţi trec prin cap tot felul de bazaconii şi vorbeşte-i despre ele, ca şi cum i-ai încredinţa un secret, aşa încât el să fie dornic să-ţi vorbească de bazaconia aceea care-i secretul lui. Arată-te interesat de ea, dar prefăcându-te că înţelegi puţin sau nimic, aşa ca el să-ţi vorbească şi mai bine a doua oară. Repetă cele ce ţi-a spus ca şi cum ai fi înţeles, dar fă greşeli, în aşa fel încât din vanitate sa fie nevoit să te corecteze, explicând de-a fir a păr lucrul pe care ar trebui să-l treacă sub tăcere. Nu afirma niciodată, fă mereu aluzii: aluziile se azvârl ca să pipăi sufletele şi să scotoceşti inimile. Va trebui să-i inspiri încredere: dacă râde des, râzi cu el, dacă e bilios, comportă-te ca un bilios, dar admiră-i permanent ştiinţa. Dacă-i coleric şi te insultă, suportă ofensa, fiindcă tot ştii că ai început să-l pedepseşti încă înainte de a te insulta. Pe mare zilele sunt lungi şi nopţile fără sfârşit, şi nu există lucru care să-l scutească mai bine de plictiseală pe un englez ca nişte bocale din berea aceea cu care olandezii îşi umplu din belşug cala vasului. Te vei preface mort după băutura aceea şi-l vei încuraja pe noul dumitale prieten să soarbă din ea mai mult decât domnia ta. Într-o zi ar putea să intre la bănuieli, şi să pună să-ţi scotocească prin cabină: de aceea să nu faci nicio observaţie în scris, însă poţi ţine un jurnal în care să vorbeşti de soarta dumitale amară, sau despre Fecioară şi Sfinţi, sau despre iubita pe care disperi s-o revezi, iar în jurnalul ăsta să apară şi însemnări despre calităţile doctorului, unde-l lauzi ca fiind singurul prieten ce ţi l-ai găsit la bord. Să nu scrii acolo fraze de-ale lui care ating obiectul nostru, ci numai observaţii sentenţioase, nu contează care; oricât de nesărate ar fi, dacă le-a debitat el, nu şi le considera ca atare, şi-ţi va fi recunoscător că le-ai ţinut minte. În fine, nu ne aflăm aici ca să facem un breviar al bunului informator secret: nu sunt lucruri în care un om al bisericii să fie versat. Încrede-te în inspiraţia de moment, ia seama cu precauţie şi fii precaut cum iei seama, fă ca ascuţimea privirii dumitale să fie tocmai pe dos de cum îi e faima şi proporţională cu priceperea dumitale.”

Mazarin se ridică, pentru a da de înţeles musafirului că dialogul se încheiase, şi pentru a-l domina o clipă înainte ca

el să se ridice în picioare. „Îl vei urma pe Colbert. Îți va da şi alte instrucțiuni şi te va încredința unor persoane ce te vor conduce la Amsterdam pentru îmbarcare. Mergi cu bine şi mult noroc."

Erau gata să iasă, când cardinalul îl chemă înapoi: „Ah, era să uit, San Patrizio. Ai înțeles că de aici până la îmbarcare vei fi urmărit pas cu pas, dar ai să ne întrebi cum de nu ne temem că, după aceea, la primul popas, n-o să fii ispitit să-ți iei zborul. Nu ne temem, pentru că nu-ți e de niciun folos. Nu te-ai putea întoarce aici, unde ai fi totdeauna urmărit, şi nici să te exilezi în vreun ținut de pe-acolo, cu teama permanentă că agenții noştri te vor regăsi. În ambele cazuri ar trebui să renunți la numele şi la rangul dumitale. Nici nu ne trece măcar prin minte că un om cu calitățile dumitale ar putea să se vândă englezilor. Ce anume ai vinde, la urma urmei? Faptul că eşti spion e un secret pe care, ca să-l vinzi, va trebui să-l şi dezvălui, şi odată dezvăluit, n-ar mai valora nimic, decât o lovitură de pumnal, poate. În schimb, întorcându-te cu nişte indicii, fie şi modeste, vei avea dreptul la recunoştință. Am face rău să ne lipsim de un om care va fi demonstrat că ştie cum să ducă la bun sfârşit o misiune atât de grea. Restul va depinde apoi de domnia ta. Favoarea celor mari, odată cucerită, va trebui păstrată cu gelozie, ca să nu fie pierdută, şi hrănită cu servicii, ca să se perpetueze: vei hotărî, ajuns acolo, dacă loialitatea dumitale față de Franța va fi atât de mare încât să-ți sugereze să-ți închini viitorul Regelui ei. Se spune că s-a mai întâmplat şi altora să se nască în altă parte şi să-şi găsească norocul la Paris."

Cardinalul se propunea pe sine ca model de loialitate răsplătită. Însă pentru Roberto cu siguranță în clipa aceea nu se punea problema recompenselor. Cardinalul îl lăsase să întrevadă o aventură, nişte orizonturi noi, îi strecurase o ştiință a vieții, a cărei necunoaştere, probabil, îl privase până acum de respectul altora. Poate că era bine să accepte chemarea sorții, care îl îndepărta de necazurile lui. În ceea ce priveşte cealaltă invitație, aceea primită cu trei zile mai înainte, totul se limpezise în timp ce cardinalul începuse să-i vorbească. Dacă un Altul luase parte la un complot şi toți

credeau că acesta era el, tot acela complotase cu siguranță inspirându-i Ei fraza ce-l făcuse să se chinuie de bucurie şi să se îndrăgostească din gelozie.

Prea mulți Alți între el şi realitate. Şi atunci, era cu atât mai bine să se izoleze pe nişte mări unde cel puțin va putea să-şi posede iubita în singurul mod ce-i fusese îngăduit. În sfârşit, desăvârşirea în iubire nu este să fii iubit, ci să iubeşti.

Plecă un genunchi şi spuse: „Eminență, sunt al vostru."

Sau cel puțin aşa-mi închipui eu că a făcut, deoarece nu mi se pare prea la îndemână să fac să i se dea un bilet de liberă trecere care să glăsuiască astfel: „Cest par mon ordre et pour le bien de l'etat que porteur du present a fait ce qu'il a fait".

18.
Curiozităţi Nemaiauzite

Dacă Daphne, ca şi Amarilli, fusese şi ea trimisă în căutarea acelui punto fijo, atunci Intrusul era periculos. Roberto ştia acum de lupta surdă dintre Statele Europei pentru a pune mâna pe secretul acela. Trebuia să se pregătească foarte bine şi să mizeze pe viclenie. Evident că Intrusul acționase la început noaptea, apoi se mişcase la lumina zilei când Roberto începuse să vegheze, chiar dacă stătea în cabină, pe timpul zilei. Trebuia oare să-i răstoarne planurile, să-i dea impresia că doarme ziua şi că veghează noaptea? La ce bun, acela şi-ar fi schimbat obiceiurile. Nu, trebuia mai degrabă să-i împiedice orice previziune, să-i facă nesigur orice plan, să-l facă să creadă că dormea atunci când veghea şi că doarme atunci când el credea că veghează...

Ar fi trebuit să caute să-şi închipuie ce credea acela că gândea el, sau ce credea că crede el că gândeşte acela... Până în acel moment Intrusul fusese umbra lui, acum Roberto ar fi trebuit să devină umbra Intrusului, să învețe să-i ia urmele celui ce umbla pe urmele sale. Dar pânda aceea reciprocă n-ar fi putut oare să continue aşa la infinit, strecurându-se unul pe o scară pe când celălalt cobora pe cea opusă, sau unul fiind în cală pe când celălalt stătea treaz pe punte, sau

celălalt coborând grabnic sub punte pe când primul urca bunăoară pe afară de-a lungul pereților vasului?

Orice om cu judecată ar fi hotărât imediat să continue explorarea restului corăbiei, dar să nu uităm că Roberto nu mai judeca normal. Se lăsase iarăşi în voia rachiului, şi era convins că o făcea ca să capete puteri. Unui om căruia iubirea îi sugerase totdeauna aşteptarea, elixirul acela nu-i putea inculca tărie. Făcea deci totul cu mare încetineală, crezându-se iute ca fulgerul. Credea că face un salt, şi când colo mergea tiptil. Cu atât mai mult cu cât încă nu cuteza să iasă sub cerul liber ziua, şi se simțea puternic noaptea. Însă noaptea era băut şi se mişca cotropit de lene.

Duşmanul său asta şi voia, îşi zicea el dimineața. Şi, ca să prindă curaj, punea iar gura la cep.

În orice caz, către seara celei de-a cincea zile hotărâse să se aventureze în partea de cală pe care încă nu o vizitase, de sub cămara cu provizii. Îşi dădea seama că pe Daphne spațiul fusese exploatat la maximum, iar între puntea a doua şi cală fuseseră montate podine şi false nivele, ca să se obțină din ele despărțituri legate prin scărițe instabile; şi intrase astfel în lăcaşul parâmelor, împiedicându-se printre suluri de frânghie de tot soiul, îmbibate şi acum de apă de mare. Coborâse şi mai dedesubt şi se pomenise în secunda carina, printre lăzi şi baloturi de toate felurile.

Acolo găsise alte merinde şi alte butoaie cu apă dulce. Trebuia să se bucure, dar se bucura numai pentru că putea astfel să-şi continue vânătoarea la nesfârşit, cu plăcerea de a o întârzia. Iar plăcerea asta este plăcerea fricii.

În spatele butoiaşelor de apă mai găsise alte patru cu rachiu. Urcase din nou în cămară şi mai controlase odată butoiaşele de acolo. Erau toate de apă, semn că cel de rachiu pe care-l găsise cu o zi înainte fusese adus acolo de jos, cu scopul de a-l ispiti.

În loc să se teamă de o ambuscadă, coborâse din nou în cală, mai dusese sus încă un butoiaş de băutură şi iar se apucase de băut.

Apoi se întoarse iar în cală, şi ne închipuim în ce hal era, şi se oprise când simțise mirosul murdăriilor scurse în cloaca vasului. Mai jos de atât nu se putea merge.

Trebuia să meargă aşadar înapoi, către pupă, dar lumânarea era gata să se stingă şi şe împiedicase de ceva, dându-şi seama că acum trecea prin savură, exact prin locul unde pe Amarilli doctorul Byrd pusese să se amenajeze culcuşul pentru câine.

Însă chiar în mijlocul calei, printre pete de apă şi resturi din merindele stivuite, zărise urma unui picior.

Era acum atât de sigur că un intrus se află la bord, că unicul său gând fu că obținuse în sfârşit proba că nu era beat, probă pe care însă beţivii o caută la fiecare pas. În orice caz evidența era limpede ca lumina zilei, dacă putem numi astfel înaintarea aceea a lui prin întuneric la licărirea feştilei. Sigur acum că Intrusul exista, nu-i trecu prin cap că, după atâtea drumuri dus-întors, putea să fi lăsat chiar el urma aceea. Urcă din nou, hotărât să-l înfrunte.

Era la asfințit. Era primul asfințit pe care-l vedea, după cinci zile care erau de fapt nopți, zori şi răsărituri. Câteva pale negre de nor urmau aproape paralel coasta mai îndepărtată a insulei îndesindu-se spre creste, iar de acolo izbucneau văpăi de foc săgetând către sud. Coasta se ridicase abrupt întunecând marea, acum de culoarea cernelii deschise, pe când restul cerului apărea de culoarea muşeţelului decolorat şi vlăguit, de parcă soarele nu-şi celebra acolo, în spate, jertfa-i, ci mai curând aţipea dulce şi cerea cerului şi mării să-l însoţească în şoaptă pe când se ducea la culcare.

Lui Roberto îi reveniră însă gândurile războinice. Hotărî să-şi deruteze inamicul. Se duse în încăperea cu ceasuri şi transportă de acolo pe punte câte putu, aranjându-le ca pe nişte popice ici-colo, unul în fața catargului mare, trei pe castelul de pupă, unul lângă vinciul de ancoră, altele, iarăşi în jurul trinchetului, şi câte unul pe la fiecare uşă sau tambuchi, în aşa fel încât cine ar fi vrut să treacă pe acolo pe întuneric s-ar fi împiedicat de ele.

Apoi le întorsese pe cele mecanice (fără să mai țină cont că în felul ăsta făcea să fie auzit de duşmanul pe care voia să-l surprindă), şi întorsese clepsidrele pe partea cealaltă. Privea apoi uimit coverta presărată cu maşinării ale

Timpului, mândru de zumzetul lor, sigur că aceasta avea să-l zăpăcească pe Duşman şi să-l încurce la mers.

După ce presărase capcanele acelea inofensive, le căzu el victimă primul. Pe când se lăsa noaptea pe o mare nespus de calmă, el trecea de la unul la altul din ţânţarii aceia de metal, ca să le asculte zumzăitul lor de lucruri moarte şi să aţintească picăturile acelea de veşnicie ce se iroseau fir cu fir, înfricoşându-se de oastea aceea de carii făr' de gură rozând (aşa scrie, mă jur), de roţile acelea dinţate ce-i sfârtecau ziua în zdrenţe de clipe şi-i iroseau viaţa într-o muzică de moarte.

Îşi amintea o frază a părintelui Emanuele: „Ce privelişte năstruşnică ar fi dacă printr-un Cleştar al Pieptului ni s-ar putea străvedea bătăile Inimii ca-n Ornice!" Adăsta urmărind la lumina stelelor înceată depănare de rugi a boabelor de nisip susurată de vreo clepsidră şi medita la grămezile acelea de clipe, la anatomiile succesive ale timpului, la fisurile acelea strâmte, prin care fir cu fir picură orele.

Însă ritmul timpului care trece, el îl prefăcea în presimţirea propriei morţi, către care zorea cuvânt cu cuvânt, şi-apropia ochiu-i miop ca să descifreze şarada de fugi, iar printr-un trop tremurat prefăcea un mecanism cu apă într-un catafalc fluid, şi în cele din urmă îi ocăra pe astrologii aceia de două parale, capabili să prevestească doar orele deja trecute.

Şi cine ştie câte n-ar mai fi scris dacă n-ar fi simţit nevoia să-şi abandoneze aceste mirabilia poetica ale lui, aşa cum mai înainte îşi lăsase mirabilia chronometrica – şi nu pentru că aşa voia, ci pentru că, având în vine mai mult rachiu decât vlagă, lăsase ca treptat tic-tac-ul acela să-i devină un cântec de leagăn tuşit în surdină.

În dimineaţa celei de-a şasea zile, deşteptat de ultimele maşinării care încă mai gâfâiau, văzu forfotind de colo – colo printre ceasuri, mutate toate de la locul lor, doi cocori mici (cocori erau oare?) care batând nelinişti cu ciocurile, răsturnaseră şi spărseseră o clepsidră dintre cele mai frumoase.

Intrusul, fără să se sperie câtuşi de puţin (şi de fapt, de ce ar fi trebuit să se sperie, el, care-l cunoştea prea bine pe cel de la bord?), ca o glumă absurdă de răspuns la gluma-i,

dăduse drumul de sub punte celor două păsări. Ca să-ntoarcă cu susul în jos corabia mea, plângea Roberto, şi să arate că-i mai puternic decât mine...

Dar de ce cocorii aceia, se întreba el, obişnuit să vadă orice fapt ca pe un semn şi orice semn ca pe o ghicitoare. Ce-o fi vrând să însemne? Încerca să-şi amintească sensul simbolic al cocorilor, din câte ştia din Picinelli sau din Valeriano, dar nu găsea răspuns. Acum, noi ştim foarte bine că nu era nici scop nici plan în acel Serai al Minunăţiilor, Intrusul îşi storcea şi el creierii tot la fel; însă Roberto nu putea s-o ştie, şi încerca să descifreze ceva ce nu era decât o mâzgăleală aiurită.

Te prind eu, te prind, blestematule, strigase el. Şi încă ameţit de somn, înşfăcase spada şi se repezise din nou înspre cală, hurducăind pe scări şi ajungând într-o zonă încă neexplorată, printre legături de surcele şi trunchiuri de lemne sparte de curând. Dar căzând, se izbise de lemnele acelea, şi dându-se de-a dura cu ele cu tot, se pomeni cu faţa pe un capac cu gratii, trăgând în nări din nou mirosul greţos ce venea din santină. Şi văzuse foarte aproape de ochi cum mişcau nişte scorpioni.

Era posibil ca odată eu lemnul să fi fost încărcate în cală şi insecte, şi nu ştiu dacă erau chiar scorpioni, însă Roberto aşa îi văzu, fireşte introduşi de Intrus ca să-l otrăvească. Ca să scape de primejdie vrusese să se aburce repede în sus pe scăriţă; însă pe lemnele acelea alerga şi rămânea tot pe loc, ba chiar îşi pierdea echilibrul şi trebuia să se ţină cu mâinile de scară. Până la urmă urcase iarăşi şi-şi descoperise o tăietură la braţ.

Se rănise, desigur, cu propria-i spadă. Şi iată că Roberto, în loc să se gândească la rană, se întoarce în magazia de lemne, îşi caută cu trudă arma aceea printre trunchiuri, căci era pătată de sânge, o duce la loc în castel şi toarnă rachiu pe tăiş. Apoi, fără să simtă vreo uşurare, se dezice de toate principiile ştiinţei lui şi toarnă băutura pe braţ. Invocă câţiva sfinţi cam cu prea mare familiaritate, şi iese fuga afară unde începuse o frumuseţe de ploaie, din cauza căreia cocorii dispăruseră luându-şi zborul. Lucrul ăsta neaşteptat îl zguduie: îl apucă grija de ceasuri, fuge

încolo şi încoace ca să le pună la adăpost, se loveşte iar rău la un picior care i se prinde într-un grătar, se întoarce sub covertă într-un picior ca o barză, se dezbracă şi, drept unică reacţie la evenimentele acelea fără sens, se apucă de scris în timp ce ploaia mai întâi se îndeseşte, apoi se linişteşte, se face iar soare timp de câteva ore, şi se lasă, în sfârşit, noaptea.

Pentru noi faptul că scrie e bine, căci aşa putem să înţelegem ce anume i se întâmplase şi ce descoperise în decursul călătoriei lui pe Amarilii.

19.
Nautica cea Iluminantă

Amarilli pornise din Olanda şi făcuse o scurtă escală la Londra. Aici încărcase grabnic ceva în timpul nopţii, în timp ce marinarii făceau cordon între punte şi cală, iar Roberto nu reuşise să priceapă despre ce era vorba. Apoi ridicase ancora către sud-vest.

Roberto descrie amuzat compania pe care o găsise la bord. Căpitanul părea să-şi fi ales cu cea mai mare grijă numai pasageri aiuriţi şi trăsniţi ca să-i folosească drept pretext pentru plecare, fără să-şi facă probleme dacă-i pierdea apoi pe parcursul călătoriei. Se împărţeau în trei tagme, şi anume: cei ce înţeleseră că vasul avea să navigheze către apus (de pildă o pereche de galiţieni care voiau să-şi întâlnească fiul în Brazilia şi un bătrân evreu care jurase să facă un pelerinaj până la Ierusalim pe calea cea mai lungă); cei ce n-aveau încă idei clare despre întinderea globului pământesc (de pildă, nişte neisprăviţi care hotărâseră să-şi caute norocul în insulele Moluşte, deci mai bine ar fi luat-o pe calea de răsărit), şi, în fine, alţi care fuseseră traşi pe sfoară cu acte-n regulă, anume un grup de eretici de prin văile piemonteze care-şi vârâseră în cap să se întâlnească cu puritanii englezi de pe coastele septentrionale ale Lumii Noi şi nu ştiau ca vasul avea să se îndrepte, invers, direct către sud, şi să facă prima escală la Recife. Aceştia din urmă, când îşi dăduseră seama de escrocherie, erau de-acum ajunşi chiar la respectiva colonie – aflată pe mâini olandeze – şi

acceptaseră până la urmă să fie lăsați în portul acela protestant, de teamă să nu pățească lucruri şi mai rele printre portughezi. La Recife corabia mai îmbarcase şi un cavaler de Malta cu o figură de aventurier fără scrupule ce-şi propusese să dea de urma unei insule, despre care îi vorbise un venețian, insulă ce fusese botezată Escondida şi – căreia el nu-i cunoştea poziția şi nimeni altul de pe Amarilli nu-i auzise de nume. Semn că acel căpitan obişnuia să-şi caute pasagerii, cum se spune, cu lumânarea.

N-avuseseră nici măcar grijă ca mâna aceea de oameni, ce se înghesuiau sub punte, să aibă ce mânca: cât timp traversaseră Atlanticul, hrana nu lipsise, şi se mai aprovizionaseră întrucâtva şi pe coastele americane. Dar, după o foarte îndelungată navigare, pe timp cu nori lungi şi vătuiți sau cu cer azuriu, dincolo de Fretum Magellanicum, aproape tuturora, afară de oaspeții de rang, nu le rămăsese, pentru cel puțin două luni, decât să bea apă clocită care dădea căpiala cailor şi să mănânce biscuiți cu miros de urină de şoarece. Iar câțiva oameni din echipaj, precum şi mulți pasageri, muriseră de scorbut.

Ca să caute aprovizionare cu alimente, corabia întorsese din nou spre vest pe coastele lui Chily, şi ancorase la o insulă pustie pe care hărțile de bord o numeau Mas Afuera. Rămăseseră pe ea trei zile. Clima era sănătoasă, iar vegetația atât de mândră, încât cavalerul de Malta zisese că ar fi fost un noroc din cale afară să naufragieze într-o bună zi pe țărmurile alea, şi să trăiască fericit fără să mai dorească întoarcerea în patrie – şi încercase să se convingă că aceea era Escondida. Fie ea Escondida sau nu, de-aş fi rămas acolo – îşi zicea Roberto, pe Daphne – acum n-aş mai fi aici ca să mă tem de un Intrus doar fiindcă i-am văzut talpa întipărită în cală.

Apoi existaseră pe-acolo nişte vânturi contrare, aşa zicea căpitanul, iar corabia o luase fără niciun motiv întemeiat către nord. Roberto de vânturi contrare nu mai auzise, ba mai mult, când fusese hotărâtă devierea aceea, corabia gonea cu pânzele întinse, iar ca să poată devia trebuiseră să o aplece pe o parte. Probabil că doctorul Byrd şi oamenii aveau nevoie să înainteze pe acelaşi meridian ca să-şi facă

experimentele. Fapt e că ajunseseră la insulele Galopegos, unde se distraseră rasturnând pe spate nişte broaşte ţestoase enorme, şi fierbându-le în propria lor carapace. Maltezul îşi consultase îndelung anumite hărţi de-ale lui şi hotărâse că aceea nu era Escondida.

Luând din nou direcţia vestică, coborâseră sub douăzeci şi cinci de grade latitudine sudică, se aprovizionaseră iarăşi cu apă într-o insulă despre care hărţile nu dădeau nicio ştire. Nu prezenta alte atracţii decât singurătatea, însă cavalerul, care nu suferea mâncarea de la bord şi nutrea o puternică aversiune faţă de căpitan – îi spusese lui Roberto că tare frumos ar fi fost să fi avut în juru-i o mână de viteji, neînfricaţi şi destoinici, să pună mâna pe vas, să-l părăsească pe căpitan şi pe cei ce-ar fi dorit, să-i dea foc lui Amarilli şi să se aşeze pe pământul acela, de două ori mai depărtat faţă de orice lume cunoscută, ca să construiască o nouă societate. Roberto îl întrebase dacă aceea era Escondida, iar acela dăduse cu tristeţe din cap că nu.

Reîntorşi către nord-vest datorită alizeelor favorabile, dăduseră peste un grup de insule locuite de sălbatici cu pielea de culoarea mosculuі cu care schimbaseră daruri participând la serbările lor, foarte vesele şi însufleţite de fete care dansau legănându-se aidoma ierburilor ce fremătau pe plajă aproape de unda apei. Cavalerul, care probabil nu pronunţase votul de castitate, cu pretextul că voia să le deseneze pe unele dintre creaturile acelea (căci avea oarecare îndemânare), găsi cu siguranţă prilejul să se împreune carnal cu câteva. Echipajul voi să-l imite, dar căpitanul anticipă plecarea. Cavalerul stătea în dubiu dacă să rămână sau nu: i se părea un chip minunat de a-şi petrece timpul desenând pe rupte. Însă până la urmă hotărâse că aceea nu era Escondida.

După asta deviară iar către nord-vest şi dădură peste o insulă cu indigeni destul de paşnici. Rămăseseră acolo două zile şi două nopţi, iar cavalerul de Malta începu să le spună acestora nişte poveşti: le povestea într-un dialect pe care nici Roberto nu-l înţelegea, iar ei cu atât mai puţin, dar se ajuta cu desene pe nisip, şi gesticula ca un actor, stârnind entuziasmul băştinaşilor, care cântară imnuri în cinstea lui

strigându-i „Tusitala, Tusitala”! Cavalerul reflectă împreună cu Roberto cât de frumos ar fi fost să-ți sfârşeşti zilele printre oamenii aceia, povestindu-le toate miturile universului. „Dar este asta Escondida?” întrebase Roberto. Cavalerul scuturase din cap.

El a murit în naufragiu, reflecta Roberto pe Daphne, iar eu poate că am găsit Escondida lui, însă nu voi putea niciodată să scriu asta şi nici să povestesc altcuiva. Poate că de aceea îi scria Doamnei lui. Ca să supraviețuim trebuie să spunem poveşti.

Ultimul castel în văzduh al cavalerului a fost într-o seară, la foarte puține zile şi nu departe de locul naufragiului. Navigau pe lângă coastele unui arhipelag, de care căpitanul hotărâse să nu se apropie, fiindcă doctorul Byrd părea nerăbdător să se îndrepte iarăşi către Ecuator. În cursul călătoriei îi apăruse evident lui Roberto că purtarea căpitanului nu era aceea a navigatorilor despre care auzise povestindu-i-se şi care-şi făceau însemnări amănunțite despre toate uscaturile noi, perfecționându-şi hărțile, desenând forma norilor, trasând linia coastelor, adunând obiecte indigene... Amarilli înainta de parcă ar fi fost peştera călătoare a unui alchimist ocupat doar cu Opera lui la Negru, nepăsător la lumea cea mare ce se deschidea înainte-i.

Era-n asfințit, jocul norilor cu cerul, aproape de năluca unei insule, desena într-o parte un fel de peşti de smarald plutind peste culmi. Din cealaltă veneau mânioase săgeți de foc. Deasupră-le, nori cenuşii. În scurtă vreme un soare aprins dispărea după insulă, dar un trandafiriu imens se răsfrângea asupra norilor, însângerându-le poalele zdrențuite. După câteva clipe numai, pojarul din spatele insulei se întinsese cuprinzând aproape tot cerul până deasupra corăbiei. Era tot un rug pe fundal, cu câteva pale albăstrui. Apoi, sânge pretutindeni în jur, ca şi cum nişte ființe impenitente erau devorate de o turmă de rechini.

„Poate ar fi bine să murim acum”, zisese cavalerul de Malta. „Nu te-ncearcă dorința să te agăți de o gură de tun şi să-ți dai drumu-n mare? Ar fi iute de tot, şi în clipa aceea am şti totul...”

„Da, însă imediat ce am şti-o, am înceta să mai ştim”, spusese Roberto.

Iar corabia îşi continuase drumul, depărtându-se pe mări ca cerneala.

Zilele se scurgeau neschimbat. Aşa cum prevăzuse Mazarin, Roberto nu putea intra în vorbă decât cu gentilomi. Marinarii erau nişte piraţi ce-ţi vârau frica-n oase dacă-ntâlneai vreunul noaptea pe punte. Călătorii erau înfometaţi, bolnavi şi se rugau tot timpul. Cei trei asistenţi ai lui Byrd n-ar fi îndrăznit să se aşeze la masa lui, şi lunecau tăcuţi îndeplinindu-i ordinele. Căpitanul era ca şi cum n-ar fi fost: seara era de mult beat, şi apoi nu vorbea decât flamanda.

Byrd era un brit slab şi uscat, cu un cap mare cu părul roşu, încât putea sluji drept felinar de corabie. Roberto, care căuta să se spele imediat ce avea ocazia, profitând de ploaie ca să-şi spele rufele, nu-l văzuse niciodată în atâtea luni de navigaţie schimbându-şi cămaşa. Din fericire, chiar pentru un tânăr obişnuit cu saloanele Parisului, damful caracteristic unei corăbii e atât de tare, încât pe cel al semenilor tăi nici nu-l mai simţi.

Byrd era un straşnic băutor de bere, iar Roberto învăţase cum să-i ţină piept, prefăcându-se că o dă pe gât, dar lăsând lichidul în pahar cam la acelaşi nivel. Însă pe Byrd parcă-l învăţase cineva numai la umplut pahare goale. Iar cum al său era permanent gol, pe acela îl umplea, ridicându-l ca să facă brindis. Cavalerul nu bea, asculta şi mai punea câte o întrebare.

Byrd vorbea o franceză discretă, ca orice englez care în epoca aceea voia să călătorească în afara propriei insule şi fusese cucerit de povestirile lui Roberto despre cultura viţei de vie în Monferrato. Roberto ascultase politicos cum se făcea berea la Londra. Apoi discutaseră de-ale mării. Roberto naviga pentru prima oară, iar Byrd avea aerul că nu voia să-i spună prea multe. Cavalerul punea doar întrebări referitoare la locul unde ar fi putut să se afle Escondida, însă fiindcă nu oferea nicio urmă, nu căpăta răspunsuri.

Aparent, doctorul Byrd făcea călătoria aceea ca să studieze florile, iar Roberto îl pusese la încercare în privinţa

asta. Byrd nu era firește necunoscător în ale ierburilor, și asta îi dădu prilejul să se întindă la discuții dând explicații pe care Roberto arăta că le ascultă cu interes. Pe orice uscat Byrd și oamenii lui culegeau cu adevărat plante, chiar dacă nu cu grija unor savanți ce ar fi întreprins călătoria cu scopul acela, și-și petrecuseră multe seri examinând ceea ce găsiseră.

În primele zile Byrd încercase să cunoască trecutul lui Roberto și pe al cavalerului, ca și cum avea bănuieli asupra lor. Roberto dăduse versiunea asupra căreia căzuseră de acord la Paris: era savoiard, luptase la Casale de partea imperialilor, avusese necazuri mai întâi la Torino și apoi la Paris cu o serie de dueluri, avusese nenorocul să-l rănească pe un protejat al Cardinalului și deci alesese calea Pacificului ca să pună cât mai multă apă între el și persecutorii săi. Cavalerul povestea o grămadă de istorii, unele se petreceau la Veneția, altele în Irlanda, altele, iarăși, în America meridională, dar nu se înțelegea care erau ale lui și care ale altora.

În fine Roberto descoperise că lui Byrd îi plăcea să vorbească de femei. Inventase niște iubiri furibunde cu curtezane și mai furibunde, iar doctorului îi străluceau ochii, și-și făgăduia să viziteze Parisul într-o bună zi. Apoi își luase seama și comentase că supușii papei erau cu toții corupți. Roberto îi atrăsese atenția că mulți dintre savoiarzi erau aproape hughenoți. Cavalerul își făcuse semnul crucii și deschisese iar discuția despre femei.

Până la debarcarea pe Mas Afuera, viața doctorului părea să se desfășoare după niște ritmuri regulate, iar dacă făcuse observații la bord, le făcuse în timp ce ceilalți erau pe uscat. În timpul navigației își făcea de lucru ziua pe punte, rămânea treaz împreună cu cei de la masa lui până la ore mici și dormea cu siguranță noaptea. Cămăruța lui era lipită de aceea a lui Roberto, erau două vizuini separate între ele printr-un perete de scânduri, iar Roberto sta treaz și asculta.

Abia intrați în Pacific, însă, obiceiurile lui Byrd se schimbaseră. După oprirea pe Mas Afuera Roberto îl văzuse dispărând undeva în fiece dimineață de la șapte până la opt,

pe când înainte obişnuiau să se întâlnească la ora aceea pentru micul dejun. Pe toată perioada cât corabia înaintase spre nord, până la insula ţestoaselor, Byrd se îndepărta însă în jurul orei şase dimineaţa. Imediat ce corabia făcuse volta din nou cu prora spre vest, îşi anticipase scularea către ora cinci, iar Roberto îl auzea pe unul dintre asistenţi venind să-l deştepte. Apoi treptat se deşteptase la patru, la trei, la două.

Roberto era în stare să-l controleze deoarece îşi luase la el un mic ceasornic de nisip. În amurg, ca un pierde-vară, trecea pe la timonier, unde alături de busola ce plutea în uleiul ei de balenă, se afla o tăbliţă pe care pilotul, pornind de la ultimele observaţii, nota poziţia şi ora presupusă. Roberto şi-o însemna cu grijă, apoi se ducea şi-şi întorcea ceasornicul, venea din nou să facă asta când i se părea că ora era pe sfârşite. Astfel, chiar când mai întârzia după cină, putea întotdeauna să calculeze ora cu oarecare certitudine. În felul ăsta se convinsese că Byrd ieşea din cameră în fiecare zi puţin mai devreme, iar dacă avea să meargă în ritmul acela, într-o bună zi ar fi trebuit să se depărteze la miezul nopţii.

După cele pe care Roberto le aflase atât de la Mazarin, cât şi de la Colbert şi de la oamenii acestuia, nu-ţi trebuie mult ca să deduci că fugile lui Byrd corespundeau perindării meridianelor, unul după altul. Aşadar, era ca şi cum din Europa cineva, în fiecare zi când era amiază în Canare, sau la o oră fixă din alt loc, lansa un semnal, pe care Byrd se ducea să-l primească undeva. Cunoscând ora de la bordul lui Amarilli, Byrd era astfel în măsură să cunoască longitudinea la care se afla!

Ar fi fost de ajuns să-l urmărească pe Byrd atunci când se depărta. Dar nu era uşor. Atâta timp cât dispariţia lui avea loc dimineaţa, era imposibil să-l urmăreşti neobservat. Când Byrd începuse să lipsească la ore mai întunecoase, Roberto auzea foarte bine când se depărta, dar nu se putea lua imediat după el. Aştepta deci puţin, şi apoi trebuia să descopere încotro o luase. Dar orice sforţare se dovedise zadarnică. Nu mai spun de multele dăţi când, încercând să-şi facă drum pe întuneric, Roberto ajungea să se-ncurce printre hamacele echipajului, sau se-mpiedica de pelerini; şi de cele

mai multe ori dăduse peste cineva care la ora aceea ar fi trebuit să doarmă: prin urmare unii stăteau mereu de veghe.

Când întâlnea unul dintre paznicii ăştia, Roberto spunea ceva despre obişnuita-i insomnie şi urca pe punte, reuşind să nu trezească suspiciuni. De la un timp îşi făcuse faima unui trăsnit care noaptea visa cu ochii deschişi iar ziua şi-o petrecea cu ochi închişi. Însă când până la urmă se găsea din nou pe punte, unde îl întâlnea pe marinarul de cart cu care schimba câteva cuvinte, dacă din întâmplare reuşeau să se înțeleagă, noaptea era ca şi pierdută.

Asta explică cum se face că lunile treceau, Roberto era foarte aproape de descoperirea misterului de pe Amarilli, însă nu găsise prilejul să-şi vâre nasul unde ar fi vrut.

Căutase între altele, încă de la început, să-l îmbie pe Byrd să-i facă confidențe. Şi născocise o metodă pe care Mazarin nu fusese în stare să i-o sugereze. Pentru a-şi satisface curiozitățile lui, îi punea ziua întrebări cavalerului, care nu ştia să-i răspundă. Apoi îi dădea de înțeles că ceea ce întreba el era de mare importanță, dacă voia cu adevărat să-şi găsească Escondida lui. Aşa încât cavalerul seara îi punea aceleaşi întrebări doctorului.

Într-o noapte, pe puntea superioară, priveau stelele, iar doctorul remarcase că trebuia să fie miezul nopții. Cavalerul, instruit de Roberto cu câteva ore mai înainte, zisese: „Cine ştie cât o fi ora în clipa asta la Malta...”

„E uşor”, îi scăpase doctorului. Apoi se corectase: „Adică, e foarte greu, prietene”. Cavalerul se mirase că nu se putea deduce asta din calculul meridianelor: „Soarelui nu-i trebuie o oră ca să parcurgă cincisprezece, grade meridiane? Deci n-avem decât să spunem că suntem la atâtea grade meridiane de Mediterana, să împărțim la cincisprezece, să cunoaştem ora noastră, cum ar fi asta de acum, şi să aflăm ce oră este pe acolo”.

„Păreți a fi unul dintre astronomii aceia care şi-au petrecut viața tot moşmondind prin hârtii fără să navigheze niciodată. Altfel ați şti că-i imposibil să aflăm pe ce meridian ne găsim.”

Byrd repetase, mai mult sau mai puţin, ceea ce Roberto ştia şi el, însă cavalerul nu cunoştea. La asta însă Byrd se arătase vorbăreţ: „Strămoşii noştri credeau că au o metodă infailibilă, lucrând cu eclipsele lunare. Domnia ta ştii ce anume este o eclipsă: e un moment în care soarele, pământul şi luna sunt pe o singură linie, iar umbra pământului se proiectează pe faţa lunii. Şi după cum e posibil să prevezi ziua şi ora exactă a eclipselor viitoare, şi-i de ajuns să ai cu tine tablele lui Regiomontano, presupune că ştii că o anumită eclipsă ar trebui să se producă la Ierusalim la miezul nopţii şi că domnia ta o observi la zece. Vei şti atunci că de Ierusalim te despart două ore distanţă şi deci punctul dumitale de observaţie este la treizeci de grade meridiane la est de Ierusalim."

„Perfect", zise Roberto, „lăudaţi fie anticii!"

„Da, însă calculul ăsta funcţionează până la un punct. Marele Columb, în cursul celei de-a doua călătorii a lui, a calculat pe o eclipsă în timp ce stătea ancorat în largul Hispaniolei, şi a comis o eroare de 23 de grade la vest, va să zică o oră şi jumătate diferenţă! Iar în a patra călătorie, iarăşi cu o eclipsă, a greşit cu două ore şi jumătate!"

„A greşit el sau greşise Regiomontano?" întrebă cavalerul.

„Cine ştie! Pe o corabie, care se mişcă tot timpul chiar când e ancorată, e totdeauna greu să faci observaţii perfecte. Ori poate ştiţi că Columb voia să demonstreze cu orice preţ că a ajuns în Asia, şi deci dorinţa lui îl făcea să greşească, ca să arate că ajunsese cu mult mai departe decât în realitate... Iar distanţele lunare? Au făcut mare vâlvă în ultimii o sută de ani. Ideea asta avea (cum sa-i zic), ceea ce numim noi Wit. În timpul cursului ei lunar, luna face o mişcare completă de revoluţie de la vest la est, invers de cum merg stelele, şi deci este ca acul unui ceasornic ceresc care parcurge cadranul Zodiacului. Stelele se mişcă brăzdând cerul de la est la vest cu circa 15 grade pe oră, în timp ce în aceeaşi perioadă luna se mişcă cu 14 grade şi jumătate. Astfel încât luna diferă, faţă de stele, cu o jumătate de grad pe oră. Or anticii credeau că distanţa dintre lună şi o fixed sterre, cum îi zice? – o stea fixă, într-un moment anume, ar fi aceeaşi pentru orice

observator din orice punct al pământului. Deci era de ajuns să cunoşti, din obişnuitele table sau ephemerides, şi observând cerul cu... astronomers staffe, the Crosse..."

„Instrumentul de măsurat unghiurile?"

„Exact, cu această cross oricine calculează distanța de la lună la steaua aceea la o anumită oră a meridianului nostru de origine, şi ştie că, la ora observației lui pe mare, în oraşul cutare e ora cutare. Cunoscând diferența de timp, longitudinea e găsită. Dar, dar..." şi Byrd făcuse o pauză pentru a-şi captiva şi mai mult interlocutorii, „dar mai e şi Parallaxes. E un lucru foarte complicat pe care nu îndrăznesc să vi-l explic, ce se datorează diferenței de refracție a corpurilor cereşti la diferite altitudini deasupra orizontului. Or prin urmare, cu parallaxes distanța găsită aici n-ar fi aceeaşi pe care ar găsi-o astronomii noştri acolo, în Europa."

Roberto îşi amintea că auzise de la Mazarin şi de la Colbert ceva legat de paralaxe şi despre acel domn, Morin, care credea că a găsit o metodă ca să le calculeze. Ca să pună la încercare ştiința lui Byrd întrebase dacă astronomii nu puteau calcula paralaxele. Byrd răspunsese că se putea, dar era un lucru foarte greu, iar riscul de eroare era foarte mare. „Şi pe urmă", adăugase el, „eu sunt un profan, iar despre lucrurile astea ştiu puțin".

„Aşa că nu rămâne decât să se caute o metodă mai sigură", sugerase atunci Roberto.

„Ştiți ce a zis Vespucci al dumneavoastră? A zis aşa: cât despre longitudine, e un lucru atât de anevoios, încât puțini oameni îl înțeleg, afară de aceia care pot să se abțină de la somn ca să observe conjuncția lumi şi a planetelor. Şi a mai zis: pentru determinarea asta a longitudinilor ades mi-am sacrificat eu somnul şi mi-am scurtat eu viața cu zece ani... Timp pierdut, zic eu. But now behold the skie is over cast with cloudes; wherfore let us haste to our lodging, and ende our talke."

După câteva seri îi ceruse doctorului să-i arate Steaua Polară. Acela zâmbise: din emisfera aceea nu putea fi văzută, şi trebuiau să se raporteze la alte stele fixe. „O altă înfrângere

pentru căutătorii de longitudini", comentase el. „De aceea nu poli recurge nici la variațiile acului magnetic."

Apoi, rugat de prietenii săi, mai frânsese încă o dată pâinea cunoaşterii sale.

„Acul busolei ar trebui să arate mereu către nord, şi deci în direcția Stelei Polare. Şi totuşi, afară de meridianul Insulei Fierului, în toate celelalte locuri se abate de la polul adevărat al Nordului, înclinându-se fie de partea răsăritului, fie de partea apusului, după zone climatice şi după latitudini. Dacă de exemplu din Canare vă îndreptați către Gibraltar, orice marinar ştie că acul se înclină cu mai mult de şase grade de romb către Austru, iar de la Malta la Tripoli din Barbaria este o variație de două treimi de romb la stânga – şi ştiți foarte bine că rombul e o pătrime de vânt. Acum, aceste deviațiuni, s-a spus, urmează nişte reguli fixe după diferitele longitudini. Deci cu o bună tablă a deviațiilor ați putea şti unde vă aflați. Dar..."

„Încă un dar?"

„Din păcate, da. Nu există table bune ale declinațiilor acului magnetic, cine le-a încercat a dat greş, şi există destule motive ca să presupunem că acul nu variază în mod uniform potrivit longitudinii. Şi, în plus, aceste variații sunt foarte lente, iar pe mare e greu să le urmăreşti, atunci când corabia nu se clatină aşa de tare încât să alerteze echilibrul acului. Cine se încrede în ac e un nebun."

În altă seară, la cină, cavalerul, care tot întorcea o jumătate de frază lăsată să cadă fără să se cunoască de către Roberto, spusese că poate Escondida era una dintre Insulele lui Solomon, şi întrebase dacă erau pe-aproape de ea.

Byrd ridicase din umeri: „Insulele lui Solomon! Ca n'existe pas!"

„N-a ajuns la ele căpitanul Draco?" întreba cavalerul.

„E un nonsens! Drak a descoperit New Albion, în cu totul altă parte."

„Spaniolii vorbeau de ele la Casale ca de un lucru cunoscut, şi ziceau că le-au descoperit ei", zise Roberto.

„Asta a spus-o acel Mendana acum şaptezeci şi ceva de ani. Dar a spus că se aflau între şapte şi unsprezece grade latitudine sudică. Ca şi cum ai spune între Paris şi Londra.

Dar la ce longitudine? Queiros spunea că se află la o mie cinci sute de leghe de Lima. Ridicol. Ar fi de ajuns să scuipi de pe coastele Peru-ului ca să le nimereşti. Recent un spaniol a spus că sunt şapte mii cinci sute de mile tot din Peru până acolo. Prea mult, poate. Dar aveţi bunătatea de vă uitaţi pe hărţile acestea, pe unele le-au refăcut recent, însă reproducându-le pe cele mai vechi, iar altele ne sunt propuse ca ultima descoperire. Priviţi, unii pun insulele pe cel de al două sute zecelea meridian, alţii pe al două sute douăzecelea, iar alţii pe al două sute treizecelea, ca să nu mai vorbim despre cei ce-şi închipuie că sunt pe al o sută optzecelea. Dacă totuşi unul dintre aceştia ar avea dreptate, alţii ar ajunge la o eroare de cincizeci de grade, care este aproximativ distanţa dintre Londra şi pământurile Reginei din Saba!"

„E cu adevărat de mirare câte lucruri ştiţi, doctore", zisese cavalerul, ţinându-i locul lui Roberto, care tocmai voia s-o spună el, „ca şi cum toată viaţa dumneavoastră n-aţi făcut altceva decât să căutaţi longitudinea".

Faţa doctorului Byrd, plină de pete albiciose, se roşise deodată. Îşi umpluse cana cu bere, băuse dintr-o sorbitură fără să răsufle. „Oh, curiozitate de naturalist. În realitate n-aş putea s-o scot la capăt dacă ar trebui să vă spun unde suntem."

„Dar", crezuse Roberto că se poate aventura, „lângă bara timonei am văzut o tăbliţă pe care..."

„A, da", îşi revenise imendiat doctorul, „sigur, o corabie nu merge la întâmplare. They pricke the Carde. Înregistrează ziua, direcţia acului şi declinaţia, dincotro bate vântul, ora ceasului de bord, milele parcurse, înălţimea soarelui şi a stelelor, şi apoi latitudinea, şi de-acolo deduc longitudinea pe care o presupun. Veţi fi văzut câteodată la pupă un marinar care aruncă în apă o funie cu o scândurica legată la un capăt. Este aşa zisul loch sau, cum îi zic unii, bărcuţă. Se dă drumul frânghiei, aceasta are nişte noduri a căror distanţă exprimă măsuri fixe, şi cu un ceas alături poţi afla în cât timp s-a acoperit o anumită distanţă. În acest fel, dacă totul ar merge după regulă, s-ar şti întotdeauna la câte mile suntem de ultimul meridian cunoscut, şi iarăşi, cu nişte calcule potrivite, s-ar cunoaşte cel peste care trecem."

„Vedeți că este un mijloc”, zisese triumfător Roberto care ştia deja ce avea să-i răspundă doctorul. Căci loch-ul e ceva care se foloseşte când n-ai altceva mai bun, dat fiind că ar putea să ne spună cu-adevărat cât drum s-a făcut numai dacă corabia ar merge în linie dreaptă. Dar pentru că o corabie merge după cum vor vânturile, când vânturile nu sunt favorabile, corabia trebuie să meargă o bucată la dreapta şi altă bucată la stânga.

„Sir Humphrey Gilbert”, zise doctorul, „mai mult sau mai puțin pe timpurile lui Mendana, cam pe lângă Terranova, deşi voia să meargă de-a lungul paralelei patruzeci şi şapte, encoutered winde alwayes so scant, întâlni vânturi – cum să spun – atât de leneşe şi de zgârcite, încât a mers cale lungă, lungă, tot cotind între paralela patruzeci şi unu şi cincizeci şi unu, luând-o la vale cu vreo zece grade latitudine, domnii mei, cam cum ar fi dacă un şarpe uriaş ar merge de la Napoli spre Portugalia, mai întâi atingând Le Havre cu capul şi Roma cu coada şi apoi pomenindu-se cu coada la Paris şi cu capul la Madrid! Şi prin urmare-i nevoie să calculezi devierile, să ții socoteala, şi să fii foarte atent; ceea ce un marinar nu face niciodată, şi nici nu poate avea un astronom alături toată ziua. Sigur, se pot face nişte presupuneri, mai ales dacă mergi pe o rută cunoscută şi pui laolaltă rezultatele găsite de alții. De aceea, de la coastele europene şi până la coastele americane, documentele dau nişte distanțe meridiane destul de sigure. Şi apoi, de pe uscat, şi datele ce le avem de la astre pot da ceva rezultate bune, şi deci ştim pe care longitudine se găseşte Lima. Dar chiar şi în cazul ăsta, prieteni”, zicea înveselit doctorul, „ce se-ntâmplă?” Şi se uita cu şiretenie la ceilalți doi. „Se întâmplă că domnul ăsta”, şi bătea cu degetul într-o hartă, „pune Roma la treizeci de grade est de meridianul Canarelor, însă cestălalt”, şi-şi agita degetul ca pentru a-l amenința părinteşte pe cel ce desenase cea de a doua hartă, „cestălalt domn pune Roma la patruzeci de grade! Iar acest manuscris conține şi relatarea unui flamand învățat nevoie mare, care-i atrage atenția regelui Spaniei că n-a existat niciodată acord în privința distanței dintre Roma şi Toledo, por los errores tan enormes, como se conocc por esta linea, que muestra

la diferencia de las distancias et caetera et caetera. Şi iată cuiul: dacă fixezi primul meridian la Toledo (spaniolii cred din totdeauna că trăiesc în centrul lumii), pentru Mercator Roma ar fi cu douăzeci de grade mai la est, dar e cu douăzeci şi două pentru Ticho Brahe, aproape cu douăzeci şi cinci pentru Regiomontano, cu douăzeci şi şapte pentru Clavius, douăzeci şi opt pentru drăguţul de Ptolomeu, şi pentru Origanus treizeci. Şi toate erorile astea doar ca să măsori distanţa dintre Roma şi Toledo. Închipuiţi-vă deci ce se-ntâmplă pe rute cum e aceasta de acum, pe care poate că am fost primii ce am atins anumite insule, dar relatările celorlalţi călători sunt destul de vagi. Şi adăugaţi că, dacă un olandez a făcut nişte observaţii juste, nu le spune englezilor, nici aceştia spaniolilor. Pe mările astea contează nasul căpitanului, care cu bietul său loch demonstrează, să zicem, că este pe al două sute douăzecelea meridian, şi când colo e cu treizeci de grade mai încolo sau mai încoace."

„Dar atunci", intui cavalerul, „cel care ar găsi un mod ca să stabilească meridianele ar fi stăpânul oceanelor!"

Byrd roşi din nou, îl privi ţintă ca pentru a-şi da seama dacă vorbea înadins, apoi surâse ca şi cum ar fi voit să-l muşte: „încercaţi dumneavoastră".

„Oh, eu unul renunţ", zise Roberto ridicând mâinile în semn că se preda. Şi cel puţin în seara aceea conversaţia se termină cu multe râsete.

Multe zile Roberto nu consideră potrivit să mai aducă vorba despre longitudini. Schimbă subiectul şi, ca s-o poată face, luă o hotărâre curajoasă. Cu cuţitul îşi făcu o rană la una din palme. Apoi şi-o legă cu fâşii dintr-o cămaşă ce se destrămase de ape şi de vânt. Seara îi arătă rana doctorului: „Sunt de-a dreptul nesăbuit, pusesem cuţitul în desagă scos din teacă, aşa că scotocind, m-am tăiat. Mă arde grozav."

Doctorul Byrd examină rana cu privirea omului de meserie, şi Roberto se ruga la Dumnezeu să aducă un lighenaş pe masă şi să topească vitriol în el. Însă Byrd se mărgini să spună că nu i se părea lucru grav şi-l sfătui să şi-o spele bine dimineaţa. Dar printr-un noroc neaşteptat, îi veni în ajutor cavalerul: „Eh, ar trebui să avem unguentul armariu!"

„Asta ce dracu' e?” întrebase Roberto. Iar cavalerul, ca şi cum ar fi citit toate cărţile pe care şi Roberto le cunoştea, începu să laude virtuţile acelei substanţe. Byrd tăcea. Roberto, după avântul luat de cavaler, aruncă şi el zarul, la rându-i: „Dar astea-s poveşti de când era bunica fată! Parcă ar fi povestea aia cu femeia grea care şi-a văzut iubitul cu capul tăiat şi a născut un băiat cu capul desprins de trunchi. Sau cum fac ţărăncile, care, ca să pedepsească câinele când s-a spurcat în bucătărie, iau un tăciune şi-l înfig în murdărie, sperând ca animalul să simtă cum îl arde în şezut! Cavalere, ăla nu-i om cu judecată care crede în braşoave de-astea!”

Nimerise bine, căci Byrd nu se mai putu abţine. „A, nu, domnul meu, istoria cu câinele şi cu rahatul lui este aşa de adevărată, că un ins a făcut acelaşi lucru cu un domn care în batjocură făcea caca în faţa casei lui, şi vă asigur că a învăţat domnul ăla să se teamă de locul cu pricina! Fireşte că se cere să repeţi operaţia de nu ştiu câte ori şi prin urmare, ai nevoie de un prieten, sau de un duşman, care să-ţi cace pragul cât de des!” Roberto râdea cu hohote ca de o glumă bună şi deci îl obliga, ca simţindu-se jignit, să-i aducă nişte argumente. Motivele însă erau cam la fel cu cele ale lui d'Igby. Dar acum doctorul se înfierbântase: „Păi da, domnul meu, care faci atâta pe filosoful şi disprețuieşti ştiinţa chirurgilor. O să-ţi spun, fiindcă tot vorbim de rahat, că un ins căruia-i miroase gura ar trebui să şi-o ţină căscată la o gură de latrină şi după aia s-ar tămădui: putoarea aceea de acolo e mult mai mare decât cea din gura lui, iar ce-i mai puternic atrage şi ia cu sine ce-i mai slab!”

„Îmi dezvăluiţi nişte lucruri extraordinare, doctore Byrd, şi mă minunez de ştiinţa domniei voastre!”

„Păi v-aş putea spune mai multe. În Anglia când un om e muşcat de un câine se omoară animalul chiar dacă nu-i turbat. Ar putea să turbeze, iar drojdia turbării câineşti, rămasă în corpul persoanei care a fost muşcată, ar atrage la sine spiritele hidrofobiei. Aţi văzut vreodată cum varsă ţărăncile lapte pe jăratec? Apoi aruncă peste el o mână de sare. Mare-i înţelepciunea vulgului! Laptele căzând pe cărbuni se transformă în aburi şi prin acţiunea luminii şi a

aerului aburul ăsta, însoțit de atomi de foc, se întinde până în locul în care este vaca ce a dat laptele. Ori ugerul de vacă e un organ foarte glandulos şi delicat şi focul acela îl încălzeşte, îl întăreşte, îi produce nişte ulcerări şi, fiindcă ugerul e-aproape de băşică, o zgândăreşte şi pe aceea, provocând umflarea vinelor care trec pe acolo aşa încât vaca pişă sânge."

Zise Roberto: „Cavalerul ne-a vorbit de unguentul ăsta armariu ca despre ceva folositor medicinei, dar domnia ta ne dai de înțeles că ar putea fi utilizat şi ca să facă rău."

„Sigur că da, şi tocmai de-aia anumite secrete trebuie ascunse celor mulți ca să nu fie folosite spre rău. Hei, domnul meu, disputa despre unguentul, sau pulberea, sau ceea ce noi englezii, numim Weapon Salve, e plină de controverse. Cavalerul a adus vorba de o armă care, tratată aşa cum trebuie, aduce uşurare rănii. Dar luați aceeaşi armă şi puneți-o lângă foc şi rănitul, chiar de-ar fi la o milă depărtare, o să urle de durere. Iar dacă veți cufunda lama, încă pătată de sânge, în apă cu gheață, pe rănit o să-l apuce tremuriciul."

Aparent conversația aceea nu-i spusese lui Roberto lucruri pe care nu le ştia şi el, inclusiv că doctorul Byrd ştia multe despre Pulberea de Simpatie. Şi totuşi spusele doctorului prea se-nvârtiseră în jurul efectelor celor mai rele ale pulberii, iar asta nu putea fi o întâmplare. Dar ce legătură aveau toate astea cu arcul meridianului era altă poveste.

Până ce, într-o dimineață, profitând de faptul că un marinar căzuse de pe o vergă fracturându-şi craniul, căci pe puntea superioară era hulă, iar doctorul fusese chemat să dea îngrijiri nefericitului, Roberto se strecurase în cală.

Aproape de-a buşilea reuşise să găsească drumul într-acolo. Poate fusese un noroc, ori poate că animalul se văita mai mult decât de obicei în dimineața aceea: Roberto, cam pe-acolo pe unde avea mai apoi să descopere pe Daphne butoiaşele cu rachiu, se pomeni în fața unui spectacol cumplit.

Bine apărat de privirile curioase, într-un ungher întocmit pe măsură-i, pe un vraf de zdrențe, zăcea un câine.

Era probabil de rasă, dar suferința și lipsurile îl făcuseră să fie numai piele și os. Și totuși călăii lui dădeau semne că voiau să-l țină în viață: îi puseseră apă și hrană din belșug și nu mâncare pentru câini, ci una luată cu siguranță de la pasageri.

Zăcea pe o parte, cu capul culcat și cu limba scoasă. Pe șoldul lui se deschidea o rană adâncă și respingătoare. Proaspătă și în același timp cangrenoasă, ea dădea la iveală două buze mari trandafirii, și lăsa să se vadă în centru-i și pe toată lungimea tăieturii, o inimă purulentă care părea să secrete coptură. Iar Roberto înțelese că rana arăta astfel pentru că mâna unui felcer, în loc să-i coasă marginile, făcuse ca ele să rămână căscate și date pe spate, fixându-le de piele.

Operă bastardă a artei medicale, rana aceea fusese deci nu doar făcută înadins, ci și îngrijită nemilos, în așa fel încât să nu se cicatrizeze, iar câinele să sufere în continuare din cauza ei – cine știe de câtă vreme. Și nu numai atât: Roberto observă în jurul și înlăuntrul plăgii resturile unei substanțe cristaline, ca și cum un medic (un medic, atât de dedat la cruzimi!) presăra zilnic pe ea o sare iritantă.

Neputincios, Roberto îl mângâiase pe neajutorat, care acum scheuna supus. Se întrebase cu ce-ar fi putut să-i fie de folos, dar punând mâna pe el îl făcuse să sufere și mai tare. Între timp, mila lui lăsa să-i ia locul un simțământ de victorie. Nu era nicio îndoială, acela era secretul doctorului Byrd, bagajul misterios ce fusese îmbarcat la Londra.

Din câte văzuse Roberto, care știa ce știa, era clar că acest câine fusese rănit în Anglia, iar Byrd avea grijă ca el să rămână așa rănit tot timpul. Cineva de la Londra, în fiece zi la aceeași oră convenită între ei, făcea ceva cu arma aceea vinovată sau cu vreo o cârpă îmbibată în sângele animalului, provocându-i acestuia reacția – poate de ușurare, ori poate de chin și mai mare, fiindcă doctorul Byrd spusese că prin acel Weapon Salve puteai să faci și rău.

În felul ăsta pe Amarilli se putea ști la un moment dat ce oră era în Europa. Cunoscând ora locului prin care treceai, era posibil să calculezi meridianul!

Nu rămânea acum decât să aştepte dovada faptelor. În perioada aceea, Byrd se depărta totdeauna cam în jurul orei unsprezece: deci nu mai aveau mult şi se apropiau de antimeridian. El ar fi trebuit să-l aştepte ascuns prin preajma câinelui, cam pe la ora aceea.

Fortuna îi veni în ajutor, dacă putem vorbi de Fortuna când aici e vorba de o furtună ce avea să ducă corabia aceea, şi pe toţi câţi se aflau în ea, către ultimul lor nenoroc. În după amiaza aceea marea era destul de agitată, iar asta-i îngăduise lui Roberto să spună că are greaţă şi rău de la stomac şi să se refugieze în pat, sărind peste cină. De cum se lăsase întunericul, fiindcă nimeni nu se gândea încă să-şi ia măsuri de prevedere, coborâse pe furiş în cală, luând doar un amnar şi o feştilă muiată în catran cu care-şi lumina drumul. Ajunsese acolo unde se afla câinele şi văzuse, deasupra cuştii lui, o podină încărcată cu baloturi de paie, care serveau ca să umple la loc saltelele prea golite ale pasagerilor. Îşi făcuse loc printre maldărele acelea şi-şi scobise un culcuş, din care nu mai putea vedea câinele, dar pe cei ce-aveau să stea în faţa lui avea să-i zărească şi avea să le asculte cu siguranţă orice convorbire.

Fusese o aşteptare de ore în şir, devenită şi mai lungă din cauza gemetelor bietului animal, dar în sfârşit auzise alte zgomote şi zărise nişte lumini.

După câteva clipe era martorul unui experiment care avea loc la câţiva paşi de el, prezenţi fiind doctorul şi cei trei asistenţi ai săi.

„Eşti gata să notezi, Cavendish?”

„Aye aye, domnule doctor.”

„Deci să aşteptăm. Prea se vaită în seara asta.”

„Simte marea.”

„Fii cuminte, Hakluyt”, zicea doctorul încercând să liniştească câinele cu câteva mângâieri ipocrite. „Am făcut rău că n-am stabilit o ordine fixă” de acţiuni. Ar trebui să începem totdeauna cu leacul alinător.”

„Nu se ştie domnule doctor, în unele seri la ora care trebuie doarme, şi e nevoie să-l trezim cu o acţiune iritantă.”

„Atenţie, mi se pare că se agită... Fii cuminte, Hakluyt... Da, se agită!” Câinele scotea acum nişte lătrături ieşite din

comun. „Au expus arma la foc, înregistrează ora Withrington!”

„Aici sunt aproape orele unsprezece şi jumătate”.

„Controlează ceasurile. Ar trebui să treacă vreo zece minute.”

Câinele continuă să chelălăie un timp nesfârşit. Apoi scoase un sunet diferit, care se stinse într-un „harf – harf' care slăbi treptat, până lăsă loc tăcerii.

„Bine”, zicea acum doctorul Byrd, „cât e ceasul, Withrington?”

„Ar trebui să corespundă. Mai e un sfert de oră până la miezul nopții”.

„Să nu ne pripim cu victoria. Să aşteptăm controlul.”

Urmă o altă aşteptare interminabilă, apoi câinele, care, evident, ațipise simțind uşurare, urlă din nou ca şi cum îl călcase cineva pe coadă.

„Ceasul, Withrinton?”

„Ora s-a scurs, mai sunt doar câteva fire de nisip.”

„Ceasornicul arată acum chiar miezul nopții”, zise o a treia voce.

„Mi se pare că ni-i de ajuns. Acum, domnilor,” zise doctorul Byrd, „sper ca ei să înceteze imediat iritarea, căci bietul Hakluyt abia se mai ține. Apă şi sare, Hawlse, şi cârpa. Fii cuminte, Hakluyt, acum e mai bine... Dormi, dormi, vezi că stăpână-tău e aici, s-a terminat... Hawlse, somniferul în apă...”

„Aye aye, domnule doctor”.

„Aşa, bea Hakluyt... Aşa, aşa, hai, bea apiță...”

Se auzi un lipăit timid, apoi iar linişte.

„Foarte bine, domnilor”, 'zicea acum doctorul Byrd, „dacă corabia asta blestemată nu s-ar clătina aşa deşănțat, am putea spune c-am avut o seară bună. Mâine dimineață, Hawlse, obişnuita sare pe rană. Să facem socoteala, domnilor. La momentul crucial, aici eram aproape de miezul nopții, iar de la Londra ne semnalau că era miezul zilei. Suntem pe antimeridianul Londrei, adică pe cel de al o sută nouăzeci şi optulea de la Canare. Dacă Insulele lui Solomon se află, aşa cum spune tradiția, pe antimeridianul Insulei Fierului, şi dacă ne aflăm la latitudinea potrivită, navigând

către vest cu un vânt bun în pupa ar trebui să acostăm la San Christoval sau cum o să rebotezăm noi insula aia blestemată. O să găsim pesemne ceea ce spaniolii caută de zeci de ani şi o să avem în mână totodată secretul lui Punto Fijo. Berea, Cavendish, trebuie să ciocnim pentru Maiestatea Sa, ca Dumnezeu să-l aibă pururea în pază."

„Dumnezeu să-l salveze pe rege", ziseră într-un glas ceilalţi trei – şi erau evident toţi patru oameni de mare inimă, încă fideli unui monarh care, în zilele acelea, dacă încă nu-şi pierduse capul, se afla cel puţin pe punctul de a-şi pierde regatul.

Roberto îşi punea mintea la lucru. Când văzuse câinele dimineaţa, îşi dăduse seama că mângâindu-l se potolea şi că, atunci când atinsese el într-un anumit loc în mod brusc, scheunase de durere. Ajungea un nimic, pe o corabie răscolită de mare şi de vânt, ca să stârnească unui trup bolnav senzaţii diferite. Poate nelegiuiţii aceia credeau că primesc un mesaj de departe, şi în schimb câinele suferea sau simţea uşurare după cum valurile îl scuturau sau îl legănau. Sau iarăşi, dacă existau intenţii mute, după cum spunea Saint-Savin, prin mişcarea mâinilor Byrd făcea câinele să reacţioneze potrivit propriilor dorinţe nemărturisite. Nu spusese el însuşi despre Columb că greşise, voind să demonstreze că a ajuns mai departe? Aşadar destinul lumii era legat de modul în care nebunii aceia interpretau limbajul unui câine? Un chiorăit din pântecele sărmanului de el putea să-i facă să hotărască pe mizerabilii aceia care acum se apropiau sau se îndepărtau de locul râvnit de nişte spanioli, francezi, olandezi şi portughezi tot atât de mizerabili? Iar el era vârât în aventura aceea ca să-i servească într-o bună zi lui Mazarin sau ţângăului de Colbert chipul de a popula corăbiile Franţei cu câini torturaţi?

Ceilalţi se îndepărtaseră acum. Roberto ieşise din ascunzătoarea lui şi se oprise puţin la lumina feştilei lui unse cu catran, în faţa câinelui care dormea. Îl mângâiase uşor pe cap. Vedea în acea sărmană jivină toată suferinţa lumii, o poveste smintită de oameni idioţi. Educaţia lui, ce se înfiripase încet, din zilele petrecute în Casale până în

momentul acela, îi dăruise măcar atâta brumă de adevăr. O, de-ar fi rămas naufragiat pe insula aceea pustie, de i-ar fi dat foc lui Amarilli, aşa cum voia cavalerul, de s-ar fi oprit din drum pe cea de a treia insulă, printre băştinaşele cu pielea de culoarea lutului sienez, sau de-ar fi devenit, pe a patra, bardul acelui neam! De-ar fi găsit o Escondidă, pe care să se ascundă de toţi ucigaşii ăstei lumi nemiloase!

Atunci nu ştia că soarta avea să-i rezerve peste puţin o a cincea Insulă, poate Cea din Urmă.

Amarilli părea ieşită din minţi, aşa că agăţându-se de ce nimerea, se întorsese în cămăruţa lui, dând uitării relele acestei lumi, ca să sufere de răul de mare. Veni apoi naufragiul, despre care am vorbit. Îşi îndeplinise cu succes misiunea: supravieţuitor unic, el ducea cu sine secretul doctorului Byrd. Dar nu-l mai putea destăinui nimănui. Şi apoi poate că era un secret de nimic.

N-ar fi trebuit să recunoască oare că, scăpând de o lume bolnavă, îşi găsise adevărata sănătate? Naufragiul îi acordase darul suprem, exilul, şi o doamnă pe care acum nimeni nu i-o mai putea răpi...

Însă Insula nu-i aparţinea şi-i rămânea departe. Daphne nu-i aparţinea şi un altul îşi revendica posesia ei. Poate ca să continue şi el nişte cercetări nu mai puţin mai brutale decât aceea a doctorului Byrd.

20.
Agerime şi Meşteşug al Minţii

Roberto avea intenţia să mai piardă timp, să-l lase pe Intrus în voia lui pentru a-i descoperi jocul. Punea la loc pe punte ceasurile, le întorcea în fiecare zi, apoi da fuga să mai dea de mâncare la animale ca să-l împiedice pe celălalt să o facă, pe urmă muta orice lucru din încăperi şi de pe punte aşa încât, dacă acela se mişca, să observe trecerea lui pe acolo. Stătea ziua închis înăuntru, însă cu uşa întredeschisă, ca să prindă orice zgomot de pe-afară sau de pe dedesubt, era cu ochii-n patru noaptea, bea rachiu, sau cobora din nou în adâncul lui Daphne.

O dată descoperi încă două ascunzişuri dincolo de fosa odgoanelor către proră: unul era gol, altul din cale afară de plin, burduşit cu rafturi cu marginile bordate, ca să împiedice ca obiectele să cadă pe timp de mare agitată. Văzu piei de şopârle uscate la soare, sâmburi de fructe cu identitate necunoscută, pietre de felurite culori, bolovani lustruiți de mare, crenguțe de corali, insecte înfipte în câte un ac pe o tăbliță, o muscă şi un păianjen într-o bucată de chilimbar, un cameleon uscat, borcane pline cu lichid în care pluteau şerpişori sau anghile mici, oase enorme, pe care le crezu de balenă, spada care probabil împodobea botul unui peşte şi un corn lung care pentru Roberto era de unicorn, însă cred că era al unui narval. În sfârşit, o încăpere care dădea la iveală un gust pentru colecția erudită, aşa cum în epoca aceea trebuiau să se afle pe corăbiile exploratorilor şi ale naturaliştilor.

În mijloc era o ladă deschisă, cu nişte paie pe fund, goală. Ce ar fi putut să conțină ea Roberto înțelesese abia întorcându-se în camera lui, unde, cum deschise uşa, îl aştepta ridicat în două labe un animal care, în întâlnirea aceea, i se păru mai înfricoşător decât dacă ar fi fost Intrusul în carne şi oase.

Un şobolan, un gherlan mare de pivniță, dar ce spun eu, un ditai cotoşmanul, mai înalt de jumătatea unui om, cu coada-i lungă întinsă pe podea, cu ochii ficşi, înălțat în două labe, iar cu celelalte două ca nişte brațe mici întinse spre el. Cu blană scurtă, avea pe pântece o pungă, o deschizătură, un sac natural din care scotea ochii un monstru mic din aceeaşi specie. Ştim că Roberto îşi inventase tot felul de basme cu şobolani în primele două seri, şi se aştepta ca ei să fie mari şi feroci, ca toți cei care se oploşesc pe corăbii. Însă ăla punea vârf celor mai înfiorătoare aşteptări ale lui. Şi nici nu credea ca vreun ochi omenesc să mai fi văzut şobolani dintr-ăştia – şi pe bună dreptate, fiindcă o să vedem mai pe urmă că era vorba, după cum am dedus eu, de un marsupial.

După trecerea primului moment de groază, se lămuriseră lucrurile: din nemişcarea invadatorului se vedea că era vorba de un animal împăiat, ba chiar împăiat ca vai de

lume, sau care fusese rău păstrat în cală: pielea emana o duhoare de organe descompuse, iar din spinare îi ieşeau smocuri de pleavă.

Intrusul, cu puţin înainte ca el să intre în camera cu ciudăţenii, sustrăsese de acolo piesa de cel mai mare efect şi, în timp ce admira el muzeul acela, i-o pusese în casă, sperând poate că victima sa, pierzându-şi minţile, avea să se azvârle peste borduri şi să dispară în mare. Mă vrea mort, mă vrea nebun, murmura el, dar o să-l fac să-şi mănânce şobolanul bucată cu bucată, o să-l pun pe el îmbălsămat pe rafturile alea, unde te-ascunzi, blestematule, unde eşti, pesemne ca stai şi te uiţi la mine ca să vezi dacă m-apucă damblaua, dar o să te damblagesc eu pe tine, nemernicule.

Împinsese animalul pe punte cu patul muschetei şi, învingându-şi scârba, îl luase în braţe şi-l aruncase în mare.

Hotărât să descopere ascunzătoarea Intrusului, se întorsese în magazia de lemne, fiind atent să nu se rostogolească din nou pe trunchiurile ce zăceau acum împrăştiate pe jos. Dincolo de magazia de lemne găsise un loc, care pe Amarilli se numea chelnă (sau soute, sau sota) pentru pus pesmeţii: sub o pânză de cort, înfăşurată bine şi protejată, găsise, mai cu seamă, o lunetă foarte mare, mai puternică decât cea pe care-o avea în cabină, poate chiar o adevărată Hiperbolă a Ochilor destinată explorării cerului. Însă telescopul era pus într-o cuvă din metal uşor, iar alături de cuvă se aflau împachetate cu grijă în alte bucăţi de pânză instrumente de natură incertă, nişte braţe metalice, o pânză circulară cu nişte inele pe circumferinţă, un soi de coif şi, în fine, trei recipiente pântecoase care se dovediră a fi, după miros, pline cu un ulei gros şi rânced. La ce puteau servi toate astea, Roberto nu se întrebă: în momentul acela voia să descopere o făptură vie.

Controlase mai degrabă dacă sub chelnă se mai deschidea vreun alt spaţiu. Mai era unul, numai că era foarte scund, încât puteai intra acolo numai de-a buşilea. Îl explorase ţinând lumânarea îndreptată în jos, ca să se ferească de scorpioni şi de teamă să nu-i incendieze tavanul. Târându-se repede ajunsese la capătul lui, dând cu capul de peretele din lemn tare de zadă, ultima Thule a lui Daphne,

dincolo de care se auzea apa bătând în coca vasului. Deci dincolo de fundătura aceea oarbă nu mai putea fi altceva.

Apoi se oprise, ca şi cum Daphne nu mai putea să-i păstreze alte secrete.

Dacă lucrul ăsta poate părea ciudat, că într-o săptămână şi mai bine de şedere fără treabă Roberto nu reuşise să vadă totul, e de ajuns să ne gândim ce i se întâmplă unui copil când intră în poduri sau în pivniţele unei case mari bătrâneşti cu etajele denivelate. La fiece pas ies la iveală lăzi cu cărţi vechi, cu haine uzate, sticle goale, şi mănunchiuri de nu ale, mobile desfundate, dulapuri prăfuite şi şchioape. Copilul umblă pe acolo, stă pe loc să descopere vreo comoară, zăreşte câte o firidă, câte un coridor întunecos şi-şi închipuie pe acolo vreo prezenţă alarmantă, amână cercetarea pe altă dată, şi de fiecare dată înaintează cu paşi mici, pe de o parte temându-se să nu înainteze prea mult, pe de alta ca şi cum ar gusta dinainte descoperiri viitoare, apăsat de emoţia celor abia făcute, iar podul sau pivniţa aia nu sfârşesc niciodată, şi-i pot rezerva noi colţişoare pentru toată copilăria şi chiar mai mult.

Iar dacă baietanul e înspăimântat de fiecare dată de alte zgomote, sau, ca să fie ţinut departe de meandrele acelea, i se povestesc zilnic legende dătătoare de fiori – şi dacă copilul ăsta, pe deasupra mai e şi beat – se înţelege că spaţiul se dilată la fiece nouă aventură. Nu altfel îşi trăise Roberto experienţa cu teritoriul acesta al lui încă ostil.

Era dis-de-dimineaţă, iar Roberto visa iarăşi. Visa despre Olanda. Fusese acolo pe când oamenii Cardinalului îl conduceau către Amsterdam ca să-l îmbarce pe Amarilli. În timpul călătoriei făcuseră popas într-un oraş, iar acolo intrase în catedrală. Îl izbise limpezimea acelor naosuri, aşa de diferite de cele ale bisericilor italiene şi franţuzeşti. Despuiate de podoabe, numai cu câteva stindarde atârnate de coloanele goale, cu vitraliile luminate şi fără imagini, soarele crea înăuntru o atmosferă lăptoasă, întreruptă numai în partea de jos de puţinele siluete negre ale credincioşilor. În pacea aceea se auzea un singur sunet, o melodie tristă, ce părea a pluti prin aerul de fildeş născându-se din capiteluri

sau din cheile de boltă. Pe urmă observase că, într-o capelă, pe galeria corului, alt om îmbrăcat în negru, singur într-un colț, cânta dintr-un mic flajeolet, cu ochi mari deschiși în gol.

Mai târziu, când muzicianul sfârșise, se apropie de el întrebându-se dacă trebuia să-i dea vreun obol; acela, fără să-l privească în față, îi mulțumi pentru laude, iar Roberto înțelesese că era orb. Era maestrul clopotelor (der Musycin en Directeur vande Klok-werken, le carrillonneur, Glockenspieler, încercă el să-i explice), dar tot în munca lui intra și să-i însoțească cu sunetul flautului pe credincioșii care stăteau seara de vorbă în fața bisericii și în cimitirul din jurul ei. Cunoștea multe melodii, și din fiecare elabora două, trei, iar uneori cinci variațiuni de o complexitate din ce în ce mai mare, și nu avea nicio nevoie să citească notele: orb se născuse și putea să se miște în spațiul acela luminos și frumos (așa zise, luminos) al bisericii lui, văzând, cum zicea el, soarele prin piele. Îl lămuri că instrumentul lui era un lucru viu ce reacționa la anotimpuri și la temperatura dimineții și a asfințitului, însă în biserică era un soi de căldură blândă ce plutea totdeauna în jur și asigura lemnului o perfecțiune constantă – iar lui Roberto îi fu greu să-și imagineze ce idee de căldură difuză putea să-și facă un om al nordului pe când stătea în frigul acela luminos.

Muzicianul îi mai cântă încă de două ori melodia de dinainte și spuse că se întitula „Doen Daphne d'over shoone Maeght". Refuză orice dar, îi pipăi fața și-i spuse, sau cel puțin așa înțelese Roberto, că „Daphne" era un lucru plăcut, care avea să-l întovărășească toată viața.

Acum Roberto, aflat pe Daphne, deschidea ochii, și fără putință de dubiu auzea venind din jos, prin crăpăturile lemnului, notele din „Daphne" ca și cum ar fi fost cântată de un instrument mai metalic, care, fără să se aventureze în variațiuni, relua la intervale regulate prima frază a melodiei ca pe un refren cântat dinadins.

Își spuse deîndată că era o foarte ingenioasă emblemă aceasta, să te afli pe un fluyt numit Daphne și să auzi muzică la flaut intitulată „Daphne". Era zadarnic să-și facă iluzii că ar fi fost doar un vis. Era un nou mesaj al Intrusului.

Încă o dată îşi luase armele, mai scursese ceva putere din butoiaş şi se luase după sunet. Părea să vină din cămara cu ceasuri. Însă, de când răspândise mecanismele alea pe punte, locul rămăsese gol. Îl revizită. Era tot gol, dar muzica venea de la peretele din fund.

Prima oară fiind surprins de ceasuri, apoi, a doua oară trudindu-se să le care afară, nu se uitase niciodată bine dacă cabina aceea ajungea până la cocă. Dacă ar fi fost aşa, peretele din fund ar fi trebuit să fie rotunjit. Dar era? Pânza aceea mare cu ceasuri în perspectivă înşela ochiul, încât nu se înțelegea la prima vedere dacă fundalul era drept sau concav. Roberto se duse şi smulse pânza, şi-şi dădu seama că era o perdea mobilă, ca o cortină. Iar în spatele cortinei stătea o altă uşă închisă şi ea cu un lănțug.

Cu curajul închinătorilor lui Bachus, şi ca şi cum o singură opinteală ar fi putut să-nvingă orice duşman, îşi aținti puşca, strigă cu glas tare (Dumnezeu ştie de ce) „Nevers şi Saint-Denis!”, dădu un picior uşii şi se aruncă înainte neînfricat.

Obiectul ce ocupa noul spațiu era o orgă, care avea în partea de sus vreo douăzeci de tuburi, iar din deschizăturile acestora ieşeau notele melodiei. Orga era fixată de perete şi se compunea dintr-o structură de lemn susținută de o armătură de colonete de metal. Pe nivelul superior stăteau în centru tuburile, dar pe laturile acestora se mişcau nişte mici automate. Grupul din stânga reprezenta un soi de soclu circular având deasupra o nicovală cu siguranță goală pe dinlăuntru, ca un clopot: în jurul soclului stăteau patru faguri ce mişcau ritmic brațele bătând în nicovală cu nişte ciocănele netalice. Ciocănelele de greutăți diferite produceau nişte sonete argintii care nu distonau cu melodia cântată de țevi ci o comentau printr-o serie de acorduri. Roberto îşi aminti de conversațiile de la Paris cu un părinte din ordinul Minimilor, care îi vorbea despre cercetările lui asupra armoniei universale, şi-i recunoscu, mai mult după rolul lor muzical, decât după înfățişare, pe Vulcan şi pe cei trei Ciclopi la care, potrivit legendei, se referea Pitagora când afirma că

diferența dintre intervalele muzicale depinde de număr, de greutate şi măsură.

În dreapta tuburilor, un amoraş bătea (cu o baghetă peste o carte de lemn pe care o ținea în mână) măsura ternară pe care se baza melodia aceea, anume „Daphne”.

Pe un nivel imediat inferior se întindea tastiera orgii, ale cărei clape se ridicau şi se coborau, corespunzător cu sunetele scoase de tuburi, ca şi cum o mână invizibilă s-ar fi mişcat pe deasupră-le. Sub tastiera, acolo unde de obicei muzicianul acționează pedalele cu piciorul, era introdus un cilindru pe care erau înfipți nişte dinți, nişte colțari, într-o ordine neaşteptat de regulată sau regulată în chip neaşteptat, aşa cum se aşază notele în suişuri şi coborâşuri, în neprevăzute rupturi, în largi spații albe sau îndesiri de optimi, pe portativele unei partituri muzicale.

Dedesubtul cilindrului se îmbuca o bară orizontală susținând nişte pârghioare care, la rotirea cilindrului, atingeau rând pe rând dinții acestuia şi, printr-un joc de spițe pe jumătate ascunse, acționau tastele – iar acestea tuburile.

Însă fenomenul cel mai uimitor era motivul pentru care cilindrul se învârtea iar tuburile prindeau viață. Într-o latură a orgii era fixat un sifon de sticlă, ce amintea prin forma lui de gogoaşa viermelui de mătase, înlăuntrul căruia se zăreau două site subțiri, una deasupra celeilalte, care îl împărțeau în trei încăperi diferite. Sifonul primea un ropot de apă dintr-o țeavă ce pătrundea în el de jos venind din sabordul deschis care lumina locul acela, aducându-i lichidul care (prin acțiunea vreunei pompe ascunse) era evident aspirat direct din mare, dar în aşa fel încât să intre în gogoaşa aceea amestecat cu aer.

Apa intra cu putere prin partea inferioară a gogoşii aceleia, de parcă fierbea, se împrăştia în formă de vârtej pe pereți, şi desigur elibera aerul care era aspirat de cele două site. Printr-un tub care lega partea superioară a gogoşii de baza tuburilor, aerul ajungea să se transforme în cântec prin nişte iscusite mişcări ale spiritelor din el. Apa, în schimb, care se adunase în partea inferioară, ieşea pe acolo printr-un şănțuleț şi se ducea să împingă paletele unei mici roți de

morişcă, vărsându-se apoi într-o cochilie metalică aflată dedesubt şi, de acolo, printr-un alt tub, ieşea prin sabord.

Roata acționa o bară care, angrenându-se pe cilindru, îi împărtăşea mişcarea.

Lui Roberto, beat fiind, toate acestea i se părură fireşti, aşa încât se simți trădat când cilindrul prinse să încetinească iar țevile îşi şuierară melodia lor ca şi cum ea li se stingea în gât, pe când ciclopii şi amoraşul îşi încetau bătăile. Evident – deşi în timpul său se vorbea mult de mişcarea perpetuă – pompa ascunsă care regla aspirarea şi afluxul apei putea să acționeze un anumit timp după un prim impuls, apoi ajungea şi ea la capătul puterilor.

Roberto nu ştia dacă să se minuneze mai mult de fantasma aceea tehnică atât de ingenioasă – căci mai auzise vorbindu-se şi de altele asemănătoare, capabile să acționeze danțuri cu schelete în miniatură sau cu îngeraşi înaripați, – sau de faptul că Intrusul – căci altcineva n-ar fi putut fi – îl făcuse să-şi dea de lucru în dimineața şi la ora aceea.

Iar asta, ca să-i comunice – ce mesaj oare? Poate faptul că el era învins din capul locului. Daphne putea oare să mai ascundă alte surprize, şi în aşa măsură, încât el şi-ar fi putut petrece toată viața încercând să o violeze, fără speranță?

Un filosof îi spusese lui Roberto că Dumnezeu cunoştea lumea mai bine decât noi, pentru că o făcuse. Şi că pentru a te apropia, fie şi cât de puțin, de cunoaşterea divină, trebuia să concepi lumea ca pe un mare edificiu, şi să încerci să-l construieşti. Aşa trebuia să facă. Pentru a o cunoaşte pe Daphne trebuia s-o construiască.

Se aşezase deci la masă şi desenase profilul vasului, inspirându-se fie din structura lui Amarilii, fie din ce văzuse până atunci din Daphne. Aşadar, îşi spunea el, avem încăperile din castelul de pupă şi, dedesubt, cămăruța timonierului; iar mai dedesubt (dar tot la nivelul punții), corpul de gardă şi golul pe unde trece bara timonei. Aceasta trebuie să iasă la pupă, iar după limita aceea nu mai poate fi nimic acolo. Toate astea sunt la nivelul bucătăriei de pe castelul de proră. După ea, bompresul se sprijină pe o altă ridicătură, iar acolo – dacă pricep eu bine perifrazele

încurcate ale lui Roberto – trebuiau să fie locurile acelea, în care, stând cu şezutul ieşit în afară, îţi făceai, în epocă, nevoile. Dacă coborai sub bucătărioară ajungeai în cămară. O vizitase până la vârful de lance al prorei, până la ciocul ei, şi nici acolo nu mai putea fi nimic. Dedesubt găsise şi parâmele, şi colecţia de fosile. Mai încolo nu se putea merge.

Se întorcea deci înapoi şi traversa tot spaţiul de sub punte, cel cu voliera şi cu sera. Dacă Intrusul nu se prefăcea după plac, luând formă de animal sau de vegetal, acolo nu se putea ascunde. Sub bara timonei se aflau şi ceasurile. Dar şi acolo ajungeai să atingi coca.

Coborând şi mai jos găsise partea cea mai largă a calei, cu celelalte provizii, cu savura, apoi lemnele; bătuse deja cu pumnul pe de lături ca să vadă nu era vreo fundătură falsă care să sune a gol. Santina nu permitea, dacă aceea era o corabie obişnuită, alte ascunzători. Afară doar dacă Intrusul nu stătea lipit de chilă, pe sub apă, ca o lipitoare şi nu se târa ca melcul la bord în timpul nopţii – dar dintre toate explicaţiile, şi era dispus să le încerce pe toate – asta i se părea cea mai puţin ştiinţifică.

La pupă, cam dedesubtul orgii, era mica firidă unde se aflau cuva, telescopul şi celelalte intrumente. Examinând-o, reflecta el, nu controlase dacă spaţiul se termina chiar în spatele timonei; dar după desenul pe care-l făcea acum, i se părea că foaia nu-i îngăduia să imagineze alt gol – dacă desenase bine curba pupei. Dedesubt rămânea numai mica fundătură oarbă, iar de faptul că dincolo de ea nu mai era nimic, era sigur.

Deci, împărţind corabia pe compartimente, o umpluse în întregime şi nu-i mai rămânea spaţiu pentru vreun alt ungher ascuns. Concluzia: Intrusul nu avea un loc fix. Se mişca după cum se mişca el, era ca cealaltă faţă a lunii, despre care noi ştim că trebuie să existe, dar nu o vedem niciodată.

Cine putea zări cealaltă faţă a lunii? Un locuitor al stelelor fixe: ar fi putut aştepta, fără să se mişte, şi i-ar fi surprins faţa ascunsă. Atâta timp cât el se mişca împreună cu Intrusul sau îl lăsa pe Intrus să aleagă mişcările faţă de el, nu avea să-l vadă niciodată.

Trebuia să devină stea fixă şi să-l constrânga pe Intrus să se mişte. Şi pentru că Intrusul stătea evident pe punte când era el sub covertă, şi viceversa, trebuia să-l facă să creadă că este sub covertă ca să-l surprindă pe punte.

Ca să-l înşele pe Intrus, lăsase o lumină aprinsă în odaia căpitanului, aşa încât Acela să creadă că el e ocupat cu scrisul. Apoi se dusese să se ascundă în vârful castelului de proră, exact în spatele clopotului, în aşa fel, încât, întorcând capul, putea controla toată suprafaţa de sub bompres, iar dinaintea lui domina puntea şi celălalt castel, până la felinarul de la pupă. Îşi pusese alături puşca – şi, mă tem că şi butoiaşul cu rachiu.

Îşi petrecuse noaptea tresărind la fiece zgomot ca şi cum mai trebuia şi acum să-l spioneze pe doctorul Byrd, pişcându-se de ureche ca să nu cedeze somnului, până în zori. Zadarnic.

Atunci se întorsese în cameră, unde între timp lumina se stinsese. Şi îşi găsise hârtiile în dezordine. Intrusul îşi petrecuse noaptea acolo, poate citind scrisorile lui către Doamnă, pe când el îndura frigul nopţii şi rouă de dimineaţă!

Adversarul pătrunsese în amintirile lui... Îşi aminti de avertismentele lui Salazar: dând la iveală propriile-i patimi deschisese o breşă către propriu-i suflet.

Se repezise pe punte şi se apucase să tragă un glonte la întâmplare, zgâriind un catarg, şi apoi trăsese iarăşi, până-şi dăduse seama că nu omora pe nimeni. Cu timpul care-ţi trebuia pe atunci ca să încarci din nou o muschetă, inamicul putea să se ducă la plimbare între un glonte şi celălalt, bătându-şi joc de cătrăneala aceea – căci făcuse impresie doar asupra animalelor, a căror gălăgie se auzea acum venind de jos.

Râdea, prin urmare. Dar unde râdea? Roberto se întorsese la desenul lui şi-şi spusese că probabil nu ştia nimic despre construcţia vaselor. Desenul arăta numai susul, josul şi lungimea, nu însă şi lăţimea. Văzută pe lung (noi vom spune, în secţiune verticală) corabia nu arăta alte ascunzători posibile, însă privind-o în lăţimea ei, ar fi putut încăpea şi altele printre firidele deja descoperite.

Roberto se gândea la asta doar acum, dar pe corabia aceea mai lipseau destule lucruri. De exemplu, nu mai găsise alte arme. Şi ce dacă, pe acelea poate că le luaseră marinarii – dacă părăsiseră corabia de bună voia lor. Însă pe Amarilii era grămădit în cală mult lemn de construcție pentru reparat arborii, timona sau carenele, în caz de daune datorate intemperiilor, pe când aici găsise destule lemne scurte, uscate de curând, ca să hrănească Vatra bucătăriei, dar nimic care să fie stejar sau zadă, sau brad uscat. Iar odată cu lemnul de tâmplărie lipseau şi uneltele de tâmplar: securi, fierăstraie, barde de diferite tipuri, ciocane, şi cuie...

Mai erau şi alte despărțituri? Refăcu desenul, şi încercă să reprezinte corabia nu cum ar vedea-o dintr-o latură, ci ca şi cum ar fi privit-o din înălțimea gabiei. Şi hotărî că în fagurele pe care încerca să şi-l închipuie putea să mai încapă o gaură sub cabina orgii, din care, apoi, se putea coborî fără scară în firidă. Nu era destul de mare ca să conțină tot ceea ce lipsea, dar în tot cazul, era o gaură în plus. Dacă pe tavanul scund al firidei oarbe exista o trecere, o gaură prin care să te cațări în spațiul acela nou, de acolo te puteai urca la ceasuri, iar de aici puteai parcuge tot vasul de la capăt.

Roberto era acum sigur că Inamicul nu putea fi decât acolo. Alergă jos, se strecură în firidă, dar de data asta, luminând partea de sus. Şi era o uşiță. Rezistă primului imbold de a o deschide. Dacă Intrusul era acolo deasupra, l-ar fi aşteptat până ce scotea capul afară şi ar fi terminat cu el. Trebuia să-l surprindă de unde nu se aştepta la niciun atac aşa cum se făcea la Casale.

Dacă acolo era un gol, el se mărginea cu acela al telescopului, deci pe acolo s-ar fi cuvenit să treacă.

Urca, trecu prin sodă, păşi peste instrumente şi se găsi în fața unui perete care – abia acum îşi dădea seama – nu era din acelaşi lemn tare ca şi coca.

Peretele era destul de subțire: la fel cum făcuse ca să intre în locul de unde venea muzica, dăduse şi aici un picior zdravăn, iar lemnul cedase.

Se pomenise în lumina slabă a unui opaiț, cu o ferestruică pe pereții rotunjiți din fund. Iar acolo, pe un

culcuş, cu genunchii aproape lipiți de bărbie, şi cu brațul întins ca să apuce un ditamai pistolul, se afla Celălalt.

Era un bătrân, cu pupilele dilatate, cu fața uscată, încadrată de o barbă scurtă şi încărunțită, cu păru-i rar şi albit ridicat vâlvoi în creştetul capului, cu gura aproape fără niciun dinte şi cu gingiile de culoarea afinei şi înfofolit într-o zdreanță care probabil fusese neagră, însă acum era plină de pete unsuroase şi spălăcite.

Îndreptându-şi spre el pistolul de care aproape se agăța cu amândouă mâinile, în timp ce brațele-i tremurau, țipa cu o voce pițigăiată. Prima frază fu în nemțeşte sau în olandeză, iar cea de a doua, care desigur că repeta acelaşi mesaj, fu într-o italiană stricată – semn că dedusese originea interlocutorului său spionându-i prin hârtii.

„Dacă tu te mişti, eu omor!”

Roberto rămăsese atât de surprins de vedenia aceea încât reacționa cu întârziere. Şi bine făcu, căci astfel putu să-şi dea seama că arma nu avea cocoşul ridicat şi deci Inamicul nu era cine ştie ce priceput în ale milităriei.

Şi atunci se apropiase de-a dreptul, înşfăcase pistolul de țeavă şi încercase să-l descleştеze din mâinile acelea strânse în jurul patului în timp ce nemțoteiul scotea nişte strigăte guturale şi mânioase.

Cu chiu cu vai Roberto îi luase în cele din urmă arma, celălalt se lăsase să cadă pe spate, iar Roberto îngenunchease alături de el, susținându-i capul.

„Domnule”, spusese el, „nu vreau să vă fac niciun rău. Sunt un prieten. Înțeles? Amicus!”

Celălalt tot deschidea şi închidea gura, dar nu vorbea; i se vedea numai albul ochilor, sau mai bine zis roşul lor, iar Roberto se temu să nu cumva să-şi dea duhul. Îl luă în brațe, aşa moale cum era, şi îl duse în odaia lui. Îi dădu apă, îl îndemnă să bea puțin rachiu, iar acela zise „Gratias ago, domine”, ridică mâna ca pentru a-l binecuvânta, iar în clipa aceea Roberto îşi dădu seama, uitându-se mai cu atenție la hainele lui, că era un călugăr.

21.
Telluris Theoria Sacra

N-o să stăm să reconstituim dialogul care a urmat apoi timp de vreo două zile. Asta şi pentru că de aici în colo însemnările lui Roberto se fac din ce în ce mai laconice. Căzute poate sub ochi străin mărturiile lui către Doamnă (n-avu niciodată curajul să-l pună pe noul său tovarăş să-i confirme asta), timp de multe zile încetă să mai scrie şi înregistrează mult mai sec ceea ce mai află şi ce se mai întâmpla.

Aşadar, Roberto se găsea în faţa părintelui Caspar Wanderdrossel, e Societate Iesu, olim in Herbipolitano Franconiae Gymnasio, postea in Collcgio Romano Mathcmatum Professor, şi nu numai atât, ci şi astronom, şi învăţat în multe alte discipline, pe lângă Curia Generală a Ordinului. Daphne, comandată de un căpitan olandez, care mai încercase rutele acelea pentru Vereenigde Oost-Indische Compagnie, lăsase cu multe luni în urmă coastele mediteraneene navigând în jurul Africii, cu intenţia de a ajunge la Insulele lui Solomon. Exact asta voia să facă şi doctorul Byrd cu Amarilli, numai că Amarilli căuta Insulele lui Solomon, atingând răsăritul dinspre apus, în timp ce Daphne făcuse contrariul, dar prea puţin contează asta: la Antipozi poţi ajunge din ambele părţi. Pe Insulă (iar părintele Caspar arăta cu mâna peste plajă dincolo de arbori) trebuia montată Specula Melitensis. Ce anume era Specula aceea nu era clar, iar Caspar şuşotea despre ea ca despre un secret atât de faimos, încât nimeni nu mai vorbea acum decât despre asta.

Ca să ajungă acolo, Daphne pierduse destul de mult timp. Se ştie cum se călătorea pe atunci pe mările acelea. După ce lăsase Moluştele şi, voind să navigheze la sud-est, către Portul Sancti Thomae din Noua Guinee, dar fiindcă trebuiau să ajungă în locurile unde Compania lui Isus îşi avea misiunile ei, corabia, împinsă de o furtună, se rătăcise pe nişte mări nemaivăzute până atunci, ajungând la o insulă locuită de nişte şobolănoi cât nişte băieţandri, cu nişte cozi foarte lungi, şi cu câte o pungă pe pântece, din care Roberto cunoscuse un exemplar împăiat (şi aici, părintele Caspar îi

reproşa că aruncase „un Wunder care făcea cât ochii din cap”).

Erau, povestea părintele Caspar, animale prietenoase care-i înconjurau pe oamenii debarcaţi întinzând mânuţele ca să ceară hrană, ba chiar trăgându-i de haine, însă la urma urmelor, nişte hoţi patentaţi, căci furaseră pesmeţi din buzunarele unui marinar.

Fie-mi îngăduit aici să intervin întru crezarea părintelui Caspar: o insulă de felul ăsta există cu adevărat şi nu poate fi confundată cu nicio alta. Acei pseudo-canguri se numesc Quokkas şi trăiesc numai acolo, pe Rottnest Island, pe care olandezii o descoperiseră de puţin timp, numind-o rottenest, cuib de şobolani. Dar cum această insulă se găseşte în faţa lui Perth, asta înseamnă că Daphne ajunsese până la coasta occidentală a Australiei. Dacă ne gândim că în felul ăsta se găsea pe a treizecea paralelă sudică şi la vest de Moluşte, pe când ea trebuia să meargă la est, coborând puţin mai jos de Ecuator, va trebui să spunem că Daphne rătăcise ruta iniţială.

Însă nu era numai asta. Oamenii de pe Daphne ar fi trebuit să vadă o coastă la mică distanţă de insulă, dar s-or fi gândit că era tot o insuliţă cu vreun alt tip de rozător pe ea. Cu totul altceva căutau ei, şi cine ştie ce le spuneau instrumentele de bord ale părintelui Caspar. Cu siguranţă că se aflau la câteva lovituri de vâslă de acel Pământ Necunoscut şi Austral pe care omenirea îl visa de secole. Ne vine greu să pricepem – dat fiind că Daphne avea să ajungă în sfârşit (o să vedem) la o latitudine de şaptesprezece grade sudice – cum făcuseră ei de înconjuraseră pe mare Australia pe cel puţin două pătrimi din ea, fără să o vadă de loc: ori urcaseră înapoi spre nord şi atunci trecuseră printre Australia şi Noua Guinee, riscând la fiece pas să se împotmolească pe vreo plajă sau alta; ori navigaseră la sud, trecând printre Australia şi Noua Zeelandă, şi văzând astfel permanent doar largul mării.

S-ar putea crede că eu sunt cel ce povesteşte aici ceva de roman, dacă n-ar fi şi faptul că aproape exact în lunile în care se petrece întâmplarea noastră, Abel Tasman, pornind din Batavia, ajunsese la un uscat căruia îi dăduse numele lui

van Diemen, şi pe care astăzi îl cunoaştem ca fiind Tasmania; dar fiindcă şi el căuta Insulele lui Solomon, o luase la stânga de coasta meridională a uscatului aceluia, fără să-şi închipuie că dincolo de el era un continent de o sută de ori mai mare, apoi dăduse la sud-est peste Noua Zeelandă, mersese pe lângă coastele ei în direcţia nord-est, şi lăsând-o în urmă, ajungea la insulele Tonga; apoi ajungea şi el cam tot pe acolo pe unde ajunsese Daphne, aşa cred eu, dar şi acolo, trecea printre barierele de coral, şi se îndrepta spre Noua Guinee. Fapt ce era ca şi cum ai fi dat din colţ în colţ ca o bilă de biliard, însă se pare că, pentru mulţi ani de atunci înainte, navigatorilor le era menit să ajungă la doi paşi de Australia fără s-o vadă.

Să luăm deci de bună povestea părintelui Caspar. Luându-se ades după toanele alizeelor, Daphne nimerise într-o altă furtună şi ieşise din ea într-un hal fără hal, încât trebuiseră să se oprească pe o insulă, Dumnezeu ştie unde, fără arbori, toată numai nisip ce înconjura ca un inel un mic lac aflat în mijloc. Acolo puseseră corabia la punct şi iată cum se explica faptul că la bord nu mai era nicio rezervă de lemn de construcţii. Apoi îşi reluase navigarea şi în sfârşit ajunseseră să arunce ancora în golful ăsta. Căpitanul trimisese barca la uscat cu o avangardă, trăsese concluzia că nu erau locuitori pe el, pentru orice eventualitate încărcase şi ţintise bine puţinele-i tunuri, apoi pusese la cale trei acţiuni, toate esenţiale.

Una, strângerea de apă şi de provizii, care demult erau pe sfârşite; a doua, capturarea de animale şi plante de dus în patrie spre bucuria naturaliştilor Companiei; a treia, doborârea de arbori, pentru a face rost de o nouă rezervă de trunchiuri mari, şi de scânduri, şi de orice fel de material pentru viitoare întâmplări neprielnice şi, în sfârşit, punerea în lucru, pe o ridicătură a Insulei, a Observatorului Maltez, iar aceea fusese treaba cea mai grea. Trebuiseră să scoată din cală şi să care la ţărm toate instrumenele de tâmplarie şi piesele de tot felul ale Speculei, şi toate lucrările astea luaseră mult timp, mai ales pentru că nu se putea debarca direct în golf: între corabie şi ţărm se întindea, aproape până la faţa apei, şi cu puţine goluri foarte înguste, un meterez, o

fortificație, un dig, un Erdwall făcut în întregime din corali – adică, ceea ce numim noi astăzi o barieră de corali. După multe încercări fără rezultat descoperiseră că trebuia, de fiecare dată, să înconjoare capul de la sudul golfului, în spatele căruia era o trecere îngustă ce permitea să te strecori. „Et iată pentru ce barca aceea părăsită de marinari noi acum nu vedem, deşi încă tot acolo în spate stă, heu me miserum!" Cum se deduce din transcrierea lui Roberto, teutonul acela trăia la Roma vorbind latineşte cu confrații lui din o sută de țări, însă de italiană nu prea avea habar.

Odată terminat Observatorul, sau Specula Melitensis, cum îi zicea el, părintele Caspar îşi începuse cercetările care merseseră înainte cu succes aproape vreo două luni. Iar în timpul ăsta echipajul ce făcea? Se trândăvea, iar disciplina de la bord lăsa de dorit. Căpitanul îmbarcase multe butoiaşe de rachiu, care trebuiau folosite numai ca întăritoare pe timpul furtunilor, cu multă cumpătare, sau puteau servi pentru schimburile cu indigenii; însă acum, nemaiascultând de niciun ordin, echipajul începuse să le scoată pe punte, toți abuzaseră de ele, până şi căpitanul. Părintele Caspar lucra, ăia trăiau ca nişte brute, iar de la Observator se auzeau cântecele lor spurcate.

Într-o zi părintele Caspar, fiindcă era foarte cald, în timp ce lucra singur la Ochitoarea lui Malteză îşi scosese tunica (păcătuise, zicea ruşinându-se bietul iezuit, împotriva modestiei, de-ar putea Dumnezeu să-l ierte, fiindcă de îndată îl şi pedepsise!) şi o gânganie îl împunsese pe piept. La început simțise doar o înțepătură, însă îndată ce-l aduseseră înapoi la bord, mai pe seară fusese apucat de o febră grozavă. Nu spusese nimănui de pățania lui, noaptea îi vâjâiau urechile şi capul i se îngreunase, căpitanul îi descheiase rasa la piept şi ce văzuse? O umflătură, cum numai viespile pot face, dar ce spun eu, chiar şi țânțarii mai mărişori. Dar imediat umflăturica aceea devenise în ochii respectivului un carbunculus, un dalac, un furuncul ce bătea în negru – pe scurt un buboi, simptom foarte evident al acelei pestis, quae dicitur bubonica, cum fusese imediat notat în jurnalul de bord.

Panica se răspândise la bord. Zadarnic părintele Caspar le povestise de insectă: ciumatul minte totdeauna ca să nu fie izolat, asta se ştia. Inutil îi asigura el că ciuma o cunoştea bine, şi că aceea nu era ciumă din mai multe motive. Echipajul era mai-mai să-l arunce în mare ca să izoleze molima.

Părintele Caspar încerca să explice că, în timpul marii epidemii de ciumă care lovise Milano şi Italia de nord cu o duzină de ani mai înainte, el fusese trimis împreună cu alţi confraţi de-ai lui să dea ajutor în lazarete şi să studieze de aproape fenomenul. Şi astfel ştia multe despre boleşniţa aceea molipsitoare. Există boli care se prind numai de anumiţi indivizi şi în locuri şi timpuri diferite, cum este Sudor Anglicus, altele caracteristice unei singure regiuni, cum e Dysenteria Melitensis sau Elephantiasis Aegyptia, şi altele, în sfârşit, cum este ciuma, lovesc pentru o bucată de timp pe toţi locuitorii din mai multe regiuni. Bunăoară, ciuma este vestită de nişte pete în soare, de eclipse, comete, apariţie de animale subpământene care ies din ascunzătorile lor, plante ce se veştejesc din cauza miasmelor, dar niciunul dintre semnele acestea nu se arătase nici la bord, nici pe uscat, nici în cer şi nici pe mare.

În al doilea rând, ciuma-i adusă cu siguranţă de răsuflări puturoase care ies de prin mlaştini, de stricarea mulţimii de cadavre pe timp de război, şi până şi de invaziile de lăcuste ce se înnecă cu miile în mare şi sunt scoase apoi din nou la ţărm. Molima se ia chiar din emanaţiile acelea, care întâi pătrund în gură, iar apoi de la plămâni şi cu ajutorul venei cave, ajung la inimă. Însă în cursul călătoriei, afară de mirosul apei şi al mâncării, care dealtfel produce scorbutul şi nu ciuma, navigatorii aceia nu suferiseră de nicio exhalaţie malefică, ba chiar respiraseră numai aer curat şi vânturi binefăcătoare sănătăţii.

Căpitanul zicea că urmele exhalaţiilor rămân lipite de haine şi de alte obiecte, şi că poate la bord era ceva care păstrase îndelung contagiunea şi apoi o transmisese. Şi-şi amintise de istoria cu cărţile.

Părintele Casparâşi luase cu sine unele cărţi bune despre navigaţie, ca de pildă L'Arte del navegar de Medina,

Typhis Batavus a lui Snellius şi De rebus oceanicis et orbe novo. decades tres de Pietro d'Anghiera, şi-i povestise într-o zi căpitanului că le luase pe nimic, şi chiar de la Milano: după ciumă, pe zidurile mici de pe cheiul lui Navigli fusese pusă în vânzare întreaga bibliotecă a unui senior dispărut înainte de vreme. Iar acum erau mica lui avere privată pe care şi-o luase şi pe mare.

Pentru căpitan era evident că acele cărți, fiindcă aparținuseră unui ciumat, erau agenții molipsirii. Ciuma aste transmisă, aşa cum toți o ştiu, prin unsori otrăvitoare, iar el citise despre persoane care muriseră fiindcă-şi muiaseră degetul în gură, cu salivă, în timp ce dădeau foile unor volume ale căror pagini fuseseră dinadins unse cu otravă.

Părintele Caspar le spunea rnâhnit că nu era aşa, căci la Milano el studiase sângele bolnavilor de ciumă cu o invenție foarte nouă, un mijloc tehnic care, se cheamă ochenaş sau microscop, şi văzuse plutind în sângele acela ca un fel de vermiculi, şi sunt tocmai elementele acelui contagiuni animatum care iau naştere per vis naturalis din orice putreziciune, şi care apoi se transmit, propagatores exigur, prin porii sudoriferi, sau pe gură, sau chiar şi prin ureche. Însă viermuiala aceea-i un lucru viu, deci are nevoie de sânge ca să se nutrească, nu supraviețuieşte doisprezece ani şi mai bine între filele moarte ale hârtiei.

Căpitanul nu vrusese să mai stea la discuții, iar mica şi frumoasa bibliotecă a părintelui Caspar sfârşise prin a fi luată de curenți. Dar asta nu era de ajuns: deşi părintele Caspar le spusese cât putuse că ciuma poate fi transmisă de câini şi de muşte, însă, după ştiința lui, cu siguranță nu şi de şobolani, întregul echipaj se apucase să vâneze şoarecii, trăgând în toate părțile, riscând să provoace spărturi în cală. Şi, până la urmă, văzând că după o zi febra părintelui Caspar continua şi că buboiul lui nu dădea semne că descreşte, căpitanul luase hotărârea aceea a lui: aveau să se ducă cu toții pe Insulă, iar acolo aveau să aştepte fie ca părintele să moară, fie ca să se vindece şi corabia să se purifice de orice influență sau flux aducător de rele.

Zis şi făcut. Toată suflarea de la bord se urcase pe şalupă, încărcată cu arme şi unelte. Şi pentru că prevedeau

că, între moartea părintelui Caspar şi perioada în care corabia avea să se purifice aveau să treacă vreo două – trei luni, hotărâseră că trebuiau să construiască pe uscat nişte colibe, şi tot ceea ce era pe Daphne bun de construit fusese remorcat şi tras pe uscat.

Asta fără a mai pune la socoteală şi cea mai mare parte din butoiaşele cu rachiu.

„Însă nu făcut-au un lucru bun", comenta Caspar cu amărăciune, şi mâhnindu-se foarte de pedeapsa pe care cerul le-o rezervase fiindcă-l părăsiseră ca pe un suflet pierdut.

Într-adevăr, abia ajunşi, se duseseră grabnic să doboare nişte animale prin pădure, aprinseseră focuri mari seara pe plajă şi făcuseră un chef de pomină, timp de trei zile şi trei nopți.

Probabil că focurile atrăseseră atenția sălbaticilor. Chiar dacă Insula era nelocuită, în arhipelagul acela trăiau nişte oameni negri ca africanii, care pesemne erau buni navigatori. Într-o dimineață părintele Caspar văzuse sosind vreo zece „piragve", care proveneau de cine ştie unde, de dincolo de insula aceea mare de la apus, şi se îndreptau către golf. Erau bărci mari scobite dintr-un trunchi întreg ca acelea ale Indienilor din Lumea Nouă, însă duble: una cuprindea echipajul iar cealaltă luneca pe apă ca o sanie.

Părintele Caspar se temuse la început că aveau să se-ndrepte către Daphne, dar aceia păreau că vor s-o evite şi se îndreptau către mica strâmtoare unde debarcaseră marinarii.

Încercase să strige ca să vestească oamenii de pe Insulă, dar aceia dormeau beți. Pe scurt, marinarii se treziseră cu ei alături pe neaşteptate dându-şi drumul din copaci.

Săriseră în picioare, indigenii arătaseră imediat intenții războinice, dar niciunul nu se dezmeticise bine şi, cu atât mai puțin ştiau unde-şi lăsaseră armele. Numai căpitanul păşise înainte şi culcase la pământ unul dintre atacatori cu un foc de pistol. Auzind pocnetul, şi văzându-şi tovarăşul căzând mort fără ca vreun corp să-l atingă, indigenii făcuseră semne de supunere, iar unul dintre ei se apropiase de căpitan întinzându-i un colan pe care-l purta la gât. Căpitanul se înclinase, apoi, evident, căutase vreun obiect pe

care să i-l dea în schimb, şi se întorsese să ceară ceva de la oamenii săi.

Făcând astfel, le arătase spatele indigenilor.

Părintele Wanderdrossel credea că indigenii fuseseră impresionaţi pe loc, chiar înaintea focului de pistol, de statura căpitanului, care era un uriaş olandez cu barba blondă şi cu ochii albaştri, calităţi pe care băştinaşii aceia le atribuiau probabil zeilor. Dar de îndată ce îi văzuseră spatele (fiindcă, evident, popoarele acelea sălbatice nu credeau că divinităţile au şi o spinare), şeful indigenilor, cu bâta pe care o ţinea în mână, sărise asupră-i şi-i crăpase capul, iar acela căzuse cu faţa în jos fără să se mai mişte. Oamenii cei negri se aruncaseră asupra marinarilor şi, fără ca aceştia să se mai poată apăra, îi exterminaseră.

Începuse un banchet îngrozitor care durase trei zile. Părintele Caspar, bolnav, urmărise totul prin lunetă, fără să poată face nimic. Din echipajul acela se făcuse carne de măcelărie: Caspar văzuse mai întâi cum îi despuiau (în urletele de bucurie ale sălbaticilor care-şi împărţeau obiecte şi veşminte), apoi cum îi tăiau în bucăţi, cum îi fierbeau, şi în fine cum îmbucau în toată tihna, trăgând şi câte-o duşcă dintr-o băutură aburindă şi intonând nişte cântece care ar fi părut orişicui foarte paşnice de n-ar fi ţinut isonul festinului aceluia nelegiuit.

Apoi indigenii, sătui, începuseră să-şi arate unii altora cu degetul corabia. Probabil că nu făceau legătura între ea şi prezenţa marinarilor: maiestuoasă cum era, cu catargele şi cu pânzele ei, incomparabil mai altfel decât canoele lor, ei nu crezuseră că era făcută de mână omenească. Din câte spunea părintele Caspar (care considera că el cunoaşte destul de bine mentalitatea idolatrilor din toată lumea, despre care îi povesteau călătorii iezuiţi întorşi la Roma) o credeau un animal, iar faptul că rămăsese deoparte pe când se dedau ei la riturile lor de antropofagi îi convinsese de asta. Pe de altă parte, şi Magellan, dădea asigurări părintele Caspar, povestise cum unii indigeni credeau că acele corăbii, care veneau zburând din cer, erau mamele naturale ale şalupelor, pe care le alăptau lăsându-le să atârne de pereţii lor, iar apoi le întăreau aruncându-le la apă.

Însă vreunul, probabil, le sugerase acum că, dacă animalul era blând, iar cărnurile lui erau la fel de gustoase ca şi cele ale marinarilor, merita osteneala să pună mâna pe el. Şi se îndreptaseră către Daphne. În clipa aceea paşnicul iezuit, ca să-i ţină departe (ordinul său îi impunea să trăiască ad majorem Dei gloriam şi nu să moară spre mulţumirea unor păgâni cuius Deus venter est), dăduse foc fitilului unui tun, care era încărcat şi gata ţintit către Insulă, şi dăduse drumul din el unei ghiulele. Aceasta, cu un bubuit puternic, şi în timp ce flancul lui Daphne se învăluia într-o aureolă de fum ca şi cum animalul ar fi pufnit de mânie, căzuse în mijlocul bărcilor răsturnând două dintre ele.

Minunea fusese grăitoare. Sălbaticii se întorseseră pe Insulă dispărând prin tufişuri şi ieşiseră după puţin timp de acolo cu nişte cununi de flori şi frunze pe care le aruncaseră în apă făcând nişte gesturi pline de veneraţie, apoi îşi îndreptaseră provele spre sud-vest şi dispăruseră în spatele insulei de la apus. Plătiseră marelui animal pe care-l mâniaseră, atâta cât credeau ei că-i un tribut suficient, şi desigur n-aveau să se mai arate pe ţărmurile acelea: hotărâseră că zona era bântuită de o fiară ţâfnoasă şi răzbunătoare.

Asta-i povestea părintelui Caspar Wanderdrossel. Timp de mai bine de o săptămână, înainte de sosirea lui Roberto, se simţise rău în continuare, însă mulţumită unor preparate făcute de el („Spiritus, Olea, Flores, und andere dergleichen Vegetabilische/ Animalische/ und Mineralische Medicamenten”), începuse de acum să intre în convalescenţă, când, într-o noapte, auzise paşi pe punte.

Din momentul acela, de frică, se îmbolnăvise din nou, îşi părăsise odaia şi se refugiase în ascunzătoarea aceea, luându-şi cu el medicamentele şi un pistol, fără ca măcar să fi ştiut dacă era sau nu încărcat. Iar de acolo ieşise numai ca să-şi caute hrană şi apă. Mai întâi furase ouăle tocmai ca să se întremeze, apoi se mărginise să mai ia câte un fruct. Se convinsese că Intrusul (căci în povestea părintelui Caspar fireşte că Intrusul era Roberto) era om cu carte, interesat de corabie şi de conţinutul ei, şi începuse să creadă că nu era un naufragiat, ci agentul vreunei ţări eretice care voia

secretele Observatorului Maltez, față de ce bunul părinte începuse să se comporte așa de copilărește, cu scopul de a-l face pe Roberto să părăsească corabia aceea bântuită de demoni.

Veni apoi rândul lui Roberto să-și spună povestea lui și, neștiind cât îi citise părintele Caspar printre hârtii, se oprise mai ales asupra misiunii și asupra călătoriei pe Amarilli. Povestirea și-o depanase în timp ce, pe la sfârșitul acelei zile, fierseseră un cocoșel și destupaseră ultima dintre sticlele căpitanului. Părintele Caspar trebuia să-și recapete puterile și să facă sânge nou, deci sărbătoreau ceea ce li se părea amândorura o reîntoarcere în lumea oamenilor.

„Ce lucru ridicol!" comentase părintele Caspar după ce ascultase incredibila istorie a doctorului Byrd. „O bestialitate ca asta eu nu auzit. De ce făceau ei lui răul acela? Totul credeam că am ascultat despre misterul longitudinii, dar niciodată că poți găsești pe el folosind ungventum armarium! Dacă ar fi posibil, îl inventa un iezuit. Acesta nicio legătură nu are cu longitudini, eu îți voi explica cât bun fac eu lucru și tu vezi cât diferit este..."

„Dar, la urma urmei", întrebă Roberto, „domnia ta căutai Insulele lui Solomon sau voiai să lămurești misterul longitudinilor?"

„Dar amândouă lucrurile, nu? Tu găsești Insulele lui Solomon și tu ai cunoscut unde este cel al o sută optzecelea meridian; tu găsești al o sută optzecelea meridian și tu știi unde sunt Insulele lui Solomon!"

„Dar de ce insulele respective trebuie să stea pe meridianul ăsta?"

„Oh, mein Gott, Domnul mă iartă că prea Sfântul său Nume am pronunțat în deșert. In primis, după ce Solomon construit Templul, a făcut o grosse flotte, cum spune Cartea Regilor, și această flotte ajunge la Insula din Ophir, de unde i se aduc lui (cum zici tu?)... quadringenti und viginti..."

„Patru sute douăzeci."

„Patru sute douăzeci talanți de aur, o bogăție foarte mare: Biblia spune foarte puțin ca să spună mult de tot, cum am zice, pars pro toto. Și niciun land vecin cu Israel avea o

bogăție aşa de grosse, quod significat că acea flotă ajuns până la ultima margine a lumii. Adică aici.

„Păi de ce aici?"

„Pentru că aici este meridianul o sută şi optzeci care e exact acela care Pământul în două desparte, iar de partea cealaltă stă întâiul meridian: tu numeri unu, doi, trei, pentru treisute şaizeci de grade meridiane, şi când eşti la o sută optzeci, aici este miez-de-noapte, iar pe meridianul unu este miez de zi. Verstanden? Tu ghiceşti acum pentru ce Insulele lui Solomon au fost numite astfel? Solomon dixit taie copilul în două, Solomon dixit taie Pământul în două."

„Am înțeles, dacă suntem pe cel de al o sută optzecelea meridian, suntem pe Insulele lui Solomon. Dar cine îți spune domniei tale că suntem pe meridianul o sută optzeci?"

„Păi, Specula Melitensis, nu? Dacă toate dovezile mele anterioare n-ar ajunge, faptul că al o sută optzecelea meridian trece exact pe colo, mi-a fost arătat Specula."

Îl trăsese pe Roberto după el pe punte arătându-i golful: „Vezi acel promontorium la nord acolo unde copaci groşi sunt cu labe grossen care umblă pe apă? Et acum vezi celălalt promontorium la sud? Tu trage o linie între cele două promontoria, vezi că linia trece printre aici şi țărmui, puțin mai apud corabia... Văzut linia, eu spun una geistige linie care tu vezi cu ochii de la imaginația? Gut, aia e linia meridianului!"

În ziua următoare părintele Caspar, care nu pierduse niciodată socoteala timpului, anunță că era duminică. Ținu slujba în cabina lui, sfințind o fărâmitură din puținele ostii ce-i mai rămăseseră. Apoi îşi reluă lecția lui, mai întâi în cabină printre mapamond şi hărți, apoi pe punte. Iar la semnele de neplăcere ale lui Roberto, care nu putea suferi lumina mare a zilei, scosese dintr-un dulap de-al lui nişte ochelari, dar cu lentilele afumate, pe care el îi folosise cu succes ca să exploreze gura unui vulcan. Roberto începuse să vadă lumea în culori mai slabe, la urme urmei foarte plăcute, şi avea de gând să se-mpace încet, încet, cu asprimile din timpul zilei.

Ca să se înțeleagă ceea ce urmează trebuie să dau o explicație, iar dacă n-o dau, nici eu n-o mai scot la capăt. Convingerea părintelui Caspar era că Daphne se găsea cam pe la şaisprezece – şaptesprezece grade latitudine sudică şi la o sută optzeci longitudine. Cât despre latitudine putem să-i dăm deplină crezare. Dar nu prea ne vine a crede că nimerise şi longitudinea. Din însemnările confuze ale lui Roberto se înțelege că părintele Caspar calculează pe trei sute şaizeci de grade în cap, pornind de la Insula Fierului, la optsprezece grade vest de Greenwich. cum cerea tradiția încă din vremurile lui Ptolomeu. Deci, dacă el considera că se află pe meridianul o sută optzeci al lui înseamnă că în realitate era la o sută şaizeci şi două grade este (de Greenwich). Acum, insulele Solomone se găsesc clar aşezate în jurul meridianului o sută şaizeci est, dar între cinci şi douăsprezece grade latitudine sudică. Deci Daphne s-ar fi găsit prea jos, la vest de Noile Hebride, într-o zonă unde apar numai bariere de coral, acelea ce aveau să devină Recifs d'Entrecasteaux.

Putea oare părintele Caspar să calculeze pornind de la un alt meridian? Cu siguranță. Aşa cum va spune la sfârşitul acestui secol, Coronelli, în Cartea Globurilor a lui, primul meridian îl puneau „Eratostene la Coloanele lui Hercule, Martin din Tyr la Insulele Fericite, Ptolomeu în Geografia lui a urmat aceeaşi opinie, dar în Cărțile lui de Astronomie l-a pus să treacă prin Alexandria din Egipt. Dintre cei moderni, Ismael Abulfeda îl însemnează la Cadiz, Alfonso la Toledo, iar Pigafetta şi Herrera au făcut la fel. Copernic îl pune la Fruemburg; Reinold la Monte Reale, sau Konisberg; Kepler la Uraniburg; Longomontano la Kopenhagen; Lansbergius la Goes; Riccioli la Bologna. Atlasele lui Iansonio şi Blaeu La Monte Pico. Pentru a continua ordinea Geografiei mele am pus în acest Glob Primul Meridian în partea cea mai occidentală a Insulei Fierului şi totodată ca să mă conformez Decretului lui Ludovic al XIII-lea, care prin Consiliul de Geo din 1634 l-a determinat tot într-acel loc."

Însă dacă părintele Caspar ar fi hotărât să nu se supună decretului lui Ludovic al XIII-lea şi şi-ar fi pus primul său meridian la Bologna, să zicem, atunci Daphne ar fi fost

ancorată mai mult sau mai puțin între Samoa şi Tahiti. Însă acolo indigenii nu au pielea închisă la culoare ca aceia pe care zicea el că i-a văzut.

Pentru care motiv să luăm de bună tradiția Insulei Fierului? Trebuie pornit de la principiul că părintele Caspar vorbeşte despre Primul Meridian ca de o linie fixă, stabilită prin decret divin încă din zilele creației. Pe unde ar fi considerat Dumnezeu firesc s-o facă să treacă? Prin locu-acela cu localizare nesigură, cu certitudine oriental, care era grădina Edenului? Prin Ultima Thule? Pe la Ierusalim? Nimeni până atunci nu îndrăznise să ia o decizie teologică şi pe bunii dreptate: Dumnezeu nu raționează ca oamenii. Adam, ca să zicem aşa, apăruse pe pământ când existau deja soarele, luna, ziua şi noaptea şi deci şi meridianele.

Aşa că soluția nu trebuia să fie în conformitate cu Istoria, ci cu Astronomia Sacră. Trebuiau făcute să coincidă scrisele Bibliei cu cunoştințele pe care le avem noi despre legile cereşti. Ori, potrivit Genezei, Dumnezeu înainte de toate creează cerul şi pământul. În acest moment întunecimile încă mai pluteau peste Abis, iar spiritus Dei fovebat aquas, însă aceste ape nu puteau fi cele pe care le cunoaştem noi, şi pe care Dumnezeu le separă în cea de-a doua zi, despărțind apele ce stau deasupra firmamentului (şi din care ne vin şi acum ploile) de cele ce stau dedesubt, adică cele din fluvii şi mări.)

Asta înseamnă că primul rezultat al creațiunii era Materia Prima, informă şi fără dimensiuni, fără calități proprietăți, tendințe, lipsită de mişcare şi de repaos, pur haos primordial, hyle ce nu era încă nici lumină, nici întuneric. Era un aluat nedospit în care încă se mai confundau cele patru elemente, precum frigul şi caldul, uscatul şi umedul, o magmă în ebuliție ce împroşca cu stropi arzători, ca o oală cu fasole, ca un pântece cu chiorăieli de mațe, o țeavă înfundată, un iaz pe care se conturează şi dispar cercuri de apă prin ieşirea şi scufundarea unor larve oarbe. Până-ntr-acolo încât ereticii deduceau de aici că materia aceea, atât de obtuză, rezistentă la orice suflu creator, era tot pe-atât de eternă cât şi Dumnezeu.

Dar tocmai de-aia, se cerea un suflu divin ca dintr-însa ca şi într-însa şi peste dânsa să stea mai presus petrecerea pururi rotitoare a luminii şi a întunericului, a zilei şi a nopții. Astă lumină (şi astă zi) despre care se vorbeşte în cel de-al doilea stadiu al creației nu era încă lumina pe care o cunoaştem noi, adică aceea a stelelor şi a celor doi mari luminători, care vor fi creați abia în ziua a patra. Era lumină creatoare, energie divină în stare pură, ca răzbubuitul unui butoi de pulbere, când mai întâi ai doar nişte grăuncioare negre, presate într-o masă opacă, şi apoi într-o singură clipă se face o izbucnire de văpăi, o fulgoare năpraznică ce se răspândeşte până la periferia ei cea din urmă, dincolo de care se creează prin reacție contrarie tenebrele (chiar dacă la noi explozia s-ar petrece ziua).

Şi, ca dintr-o suflare reținută, ca dintr-un tăciune ce părea a se înroşi ca suflat dinlăuntru-i, din acea goldene Quelle des Universums, s-a fost născut o scară de esențe luminoase, coborând treptat şi degradându-se până la cea mai iremediabilă dintre imperfecțiuni; şi, ca şi cum suflarea creatoare pornea din infinita şi concentrata putere luminoasă a dumnezeirii, atât de-nvăpăiată că nouă ne-ar părea totuna cu bezna nopții, mergând în jos şi trecând prin relativa perfecțiune a Heruvimilor şi a Serafimilor, prin Tronuri şi Stăpâniri, până la strămătura cea mai joasă, unde se târăşte râma şi supraviețuieşte nesimțitoare piatra, pân' la hotarul însuşi al Nimicului. „Şi aceasta era Offenbarung gottlicher Mayestat!”

Iar dacă în ziua a treia iau naştere ierburile şi copacii şi pajiştile, asta-nseamnă că Biblia nu vorbeşte încă de peisajul ce ne înveseleşte privirea, ci de o oarbă putere vegetativă, de împreunări de sperme, susur de rădăcini ce suferă şi se încovrigă căutând soarele, care însă în ziua cea de a treia nu apăruse încă.

Viața vine în ziua a patra, în care sunt create şi luna, şi soarele, şi stelele, pentru a da lumină pământului şi a despărți ziua de noapte, în sensul în care le înțelegem noi când facem numărătoarea cursului vremilor. În ziua aceea se aşază cercul cercurilor, de la Primul Mişcător şi de la Stelele Fixe până la Lună, cu pământul în centru, piatră stătătoare,

acum străluminată de razele luminătorilor, şi având în juru-i o ghirlandă de pietre prețioase.

Stabilind dânşii ziua noastră şi noaptea noastră, soarele şi luna fost-au primul şi neîntrecutul model al tuturor ceasornicelor ce vor veni, care, simple maimuțăreli ale firmamentului, însemnează timpul omenesc pe cadranul zodiacal, un timp ce nu are nimic de a face cu timpul cosmic: el are o direcție, o respirație gâfâită făcută din ieri, azi şi mâine, iară nu pacea suflării celei Veşnice.

Să ne oprim acum la această ziuă de-a patra, zicea părintele Caspar. Dumnezeu creează soarele, iar când soarele este creat – şi nu înainte, se înțelege – începe a se mişca. Ei, bine, în momentul în care soarele îşi începe cursul lui pentru a nu se mai opri niciodată, în acel Blitz, în acea săgetare de fulger înainte să facă primu-i pas, el stă drept în vârful linei linii precise ce desparte vertical pământul în două.

„Iar Primul Meridian e acela pe care atunci, pe loc e amiază!" comenta Roberto care credea că a înțeles totul.

„Nein!" îl punea la locu-i maestrul său. „Tu crezi că Dumnezeu e atât de nerod ca tine? Cum poate prima zi a Creațiunii la amiază începe?! Oare tu începi in prințipio desz Heyls, Creațiunea cu o zi fără cap şi coadă, un Leibesfrucht, un foetus de zi de numai douăsprezece hore?"

Nu, bineînțeles. Pe primul Meridian cursa soarelui ar fi trebuit să înceapă la lumina stelelor, când era miezul nopții şi o fărâmiță, iar înainte de asta era Ne-Timpul. Pe meridianul acela îşi avusese începătul – şi anume noaptea – prima zi a creațiunii.

Roberto obiectase că, dacă pe meridianul ăla era noapte, o zi avortată avea să fi fost pe cealaltă parte, acolo unde apăruse dintr-o dată soarele, fără ca mai înainte să fi fost nici noapte nici altceva, decât haosul plin de bezne şi fără timp. Iar părintele Caspar zisese că Sfânta Scriptură nu ne spune ca Soarele a apărut ca prin vrajă, şi că nu-i displăcea să creadă (aşa cum cerea orice logică naturală sau divină) că Dumnezeu crease soarele făcându-l să purceadă în cer, în primele ore, ca o stea stinsă, ce se aprinsese pas cu pas pe când trecea de la primul meridian la antipozii săi. Poate că el luase foc puțin câte puțin, ca un lemn tânăr atins de prima

scânteie a unui amnar, şi care mai întâi fumegă abia-abia, iar apoi, la suflarea care-l stârneşte, începe a trozni, ca să se supună în cele din urmă unui foc înalt şi viu. Nu era oare frumos să ţi-l închipui pe Părintele Universului suflând asupra ghemotocului aceluia încă crud, ca să-l facă să-şi serbeze apoi victoria, după douăsprezece ore de la naşterea Timpului, şi tocmai pe Meridianul Antipod, pe care ei se găseau exact în momentul acela?

Rămânea de definit care era Primul Meridian. Iar părintele Caspar recunoştea că acela de pe Insula Fierului era până acum candidatul cel mai bun, dat fiind că – Roberto mai aflase asta şi de la doctorul Byrd – acolo acul busolei nu face deviaţii, iar linia trece prin punctul acela foarte apropiat de Pol unde munţii de fier sunt cei mai înalţi. Lucru care-i desigur un semn de statornicie.

Atunci, ca să rezumăm, dacă am accepta că părintele Caspar pornise de la meridianul acela şi că găsise longitudinea corectă, ar fi de ajuns să admitem că, plănuindu-şi bine ruta ca navigator, naufragiase ca geograf: Daphne nu era în Insulele Solomon cunoscute de noi, ci undeva în vreo parte la vest de Noile Hebride, şi cu asta, basta. Totuşi nu-mi cade bine să povestesc o istorie care, după cum vom vedea, trebuie să se petreacă pe cel de al o sută optzecelea meridian – altfel îşi pierde toată sarea – şi nici să accept ca ea să se petreacă cu nu ştiu câte grade mai încolo sau mai încoace.

Aşa că pun şi eu o ipoteză – şi desfid pe orice cititor să mi-o desfidă. Părintele Caspar greşise în aşa hal încât se găsea, fără să o ştie, pe meridianul o sută optzeci al nostru, adică pe acela pe care-l calculăm noi pornind de la Greenwich – ultimul punct de plecare din lumea asta la care s-ar fi putut el gândi, -fiindcă era un pământ de schismatici antipapişti.

În cazul ăsta Daphne s-ar fi găsit în insulele Figi (unde indigenii au într-adevăr pielea foarte închisă la culoare), exact în punctul pe unde trece astăzi meridianul o sută optzeci al nostru, adică în insula Taveuni.

Socotelile s-ar adeveri în parte. Profilul lui Taveuni arată un lanţ vulcanic, ca insula aceea mare pe care Roberto o

vedea la vest. Numai că părintele Caspar îi spusese lui Roberto că meridianul fatal trecea tocmai pe dinaintea golfului Insulei lor.

Acuma, dacă ne găsim cu meridianul la est, vedem Taveuni la răsărit, nu la apus; iar dacă se vede la vest o insulă ce pare să corespundă descrierilor lui Roberto, atunci avem desigur la est nişte insule mai mici (eu aş alege Qamea), însă atunci meridianul ar trece prin spatele celui care priveşte spre Insula din povestea noastră.

Adevăru-i că din datele pe care ni le comunică Roberto nu e posibil să spunem curat unde anume ajunsese Daphne. Şi-apoi toate insulițele alea sunt ca japonezii pentru europeni şi viceversa: seamănă una cu alta leit. Eu am vrut numai să încerc, într-o zi mi-ar plăcea să refac călătoria lui Roberto în căutarea urmelor lui. Dar una-i geografia mea şi alta-i povestea lui.

Singura noastră consolare este că toate aceste chițibuşuri sunt absolut irelevante din punctul de vedere al romanului nostru incert. Ceea ce-i spune părintele Wanderdrossel lui Roberto e că ei se găsesc pe cel de al o sută optzecelea meridian care-i antipodul antipozilor, iar acolo, pe al o sută optzecilea meridian se află nu insulele Solomone ale noastre, ci Insula lui Solomon a lui. Şi pe urmă ce mai contează dacă ea există sau nu există? Asta va fi, la urma urmei, povestea a doi inşi care cred că se află acolo, nu a două persoane care sunt acolo, iar când stai s-asculți poveşti – e o dogmă dintre cele mai liberale – trebuie să dai încolo lipsa de crezare.

Aşa că, scurt: Daphne se găsea în fața meridianului o sută optzeci, exact în Insulele lui Solomon, iar Insula noastră era, dintre Insulele lui Solomon – cea mai solomonică, aşa cum solomonic mi-e verdictul, ca să sfârşim o dată cu problema asta.

„Ei, şi?" întrebase Roberto la sfârşitul explicației. „Credeți că veți găsi în insula aceea toate bogățiile de care vorbea acel Mendana?"

„Dar astea sunt Lügen der spanischen Monarchy! Noi ne aflăm în fața celei mai mari minuni din toată historia şi

humană, şi sacră, pe care tu încă nu poți înțelegi! La Paris priveai doamnele şi urmai ratio studiorum a epicureilor! În loc să gândeşti la grosse miracole ale acestui Universum al nostru, fie pururi lăudat Sanctissimul Nume al Creatorului său!”

Aşadar, motivele pentru care părintele Caspar pornise la drum aveau-prea puțin de a face cu planurile de jaf ale feluriților navigatori din alte țări. Totul provenise din faptul că părintele Caspar tocmai scria o operă monumentală, destinată să rămână mai tare decât bronzul, despre Diluviul Universal.

Ca om al bisericii, voia să demonstreze că Biblia nu mințise, însă ca om de ştiință voia să pună de acord cuvântul sacru cu rezultatele cercetărilor din timpul său. Şi de aceea adunase fosile, explorase teritoriile din răsărit ca să descopere ceva pe muntele Ararat, şi făcuse calcule foarte amănunțite asupra dimensiunilor pe care putea să le aibă Arca, dimensiuni ce-i permiteau să țină în ea atâtea animale (şi, țineți cont, câte şapte perechi din fiecare), iar în acelaşi timp să aibă proporția potrivită între partea ce ieşea din apă şi partea scufundată, ca să nu se ducă la fund cu toată greutatea aceea sau să fie răsturnată de talazuri, care pe timpul potopului nu puteau fi nişte vălurele oarecare.

Făcuse o schiță ca să-i arate lui Roberto desenul în secțiune al Arcei, ca un uriaş edificiu pătrat, cu şase etaje, cu zburătoarele puse sus ca să primească lumina soarelui, cu mamiferele în despărțituri ce puteau adăposti nu numai pisicuțe, dar şi elefanți, iar cu reptilele într-un soi de santină, unde stând în apă puteau sălăşlui şi amfibiile. Niciun spațiu pentru giganți, şi de-aceea specia respectivă se stinsese. În fine, Noe nu avusese şi problema peştilor, singurii care n-aveau de ce să se teamă de Potop.

Şi totuşi, studiind Diluviul, părintele Caspar trebuise sa înfrunte un ce physicus – hydrodynamicus aparent insolubil. Dumnezeu, spune Biblia, face să plouă pe pământ timp de patruzeci de zile şi patruzeci de nopți, iar apele s-au ridicat deasupra pământului până au acoperit chiar şi munții cei mai înalți şi s-au oprit la cincisprezece coți deasupra celui

mai înalt munte, iar apele au acoperit astfel pământul timp de o sută cincizeci de zile. Nimic de zis.

„Dar ai tu încercat să aduni ploaia? Plouă o zi întreagă, şi tu ai adunat un mic fund de butoi! Iar dacă ar ploua timp de o săptămână, abia-abia tu umpli butoiul! Şi închipuie-ţi chiar şi o ungeheuere ploaia, care să nu poţi nici măcar rezişti sub ea, care tot cerul se răstoarnă peste biet al tău cap, o ploaie mai rău decât uraganul când ai naufragiat tu... În patruzeci zile ist das unmoglich, nu posibil ca tu umple tot pământul până la munţii cei mai înalţi!"

„Vreţi să spuneţi că Biblia a minţit?"

„Nein! Sigur că nu! Dar eu trebuie dovedesc de unde Domnul toată acva asta luat, care nu-i posibil că a făcut-o să cadă din cer! Asta nu ajunge!"

„Şi atunci?"

„Şi atunci dumm bin ich nicht, prost eu nu sunt! Părintele Caspar gândit-a un lucru care nicio fiinţă homenească nu gândit până astăzi. In primis, citit-a bine Biblia, care spune că Dumnezeu, sigur că da, a deschis toate stăvilarele cerului dar a mai făcut şi să-şi iasă din albiile lor toate Quellen, Fontes Abyssy Magnae, toate fântânile abyssului celui mare, Genesis, 1, 7, 11. După ce Potop terminat, a închis fântânile abyssului, Genesis 1, 8, 2! Ce lucru sunt aceste fântâni ale abisului?"

„Şi ce anume sunt?"

„Sunt acvele care se găsesc în cea mai mare adâncime din mare! Domnul nu luat numai ploaia, ci şi acvele din adâncul adâncurilor mării, şi le-a revărsat pe pământ! Şi le-a luat chiar de aicea pentru că, dacă munţii cei mai înalţi ai pământului sunt în jurul primului meridian, între Ierusalim şi Insula Fierului, bineînţeles că abyssurile marine cele mai adânci trebuie aicea să fie, pe antimeridianul, pentru motive de symmetria."

„Bine, dar apele tuturor mărilor globului n-ajung ca să acopere munţii, altfel ar face-o întotdeauna. Iar dacă Dumnezeu răsturna apele din mare pe uscat, acoperea pământul dar golea marea, iar marea devenea o gaură mare şi goală, şi Noe cădea în ea cu Arcă cu tot..."

„Tu spui un lucru foarte drept. Dar încă: dacă Domnul lua toată acva de la Terra Incognita şi vărsa pe ea peste Terra Cognita, fără această acvă în acest emisferiu, îşi schimba pământul tot Ţentrum Cravitatis al lui şi se răsturna tot, şi poate sărea în cer ca o minge la care tu dai un picior."

„Şi atunci?"

„Şi atunci încearcă tu gândeşti ce ar face tu dacă erai Dumnezeu."

Roberto se făsa prins în joc: „Dacă eram eu Dumnezeu," zise el, fiindcă, cred eu, nu mai reuşea nici el să conjuge verbele după cum porunceşte Dumnezeul italienilor, „eu creat apă nouă".

„Tu da, însă Dumnezeu nu. Dumnezeu poate acva ex nihilo să creeze, dar unde pune pe ea după Diluviul?"

„Atunci, cred că Dumnezeu pusese încă de la începutul timpului vreo mare rezervă de apă sub abis, ascunsă în centrul pământului, şi a făcut-o să iasă cu prilejul acela, ca şi cum ar fi ţâşnit afară din vulcani. Cu siguranţă că Biblia chiar asta a vrut să spună când citim că El a făcut să iasă afară fântânile adâncurilor".

„Tu crezi? Dar din vulcani iese focul. Tot ţentrum al pământului, inima de la Mundus Subterraneus e o masă mare de foc! Dacă în ţentrum stă focul, nu poate acva în el să stea! Dacă aqua ar sta acolo, vulcanii ar fi fântâni", încheia el.

Roberto nu se lăsa: „Atunci, dacă eram eu Dumnezeu, luam apa dintr-o altă lume, pentru că-s infinite, şi o revărsam pe pământ".

„Tu auzit la Paris acei atei care de lumile infinite vorbesc. Dar Domnul una singură lume făcut, şi ea de ajuns întru slava sa. Nu, tu mai bine gândeşti, dacă tu nu lumi infinite ai, şi nu ai timp să le faci tocmai pentru Potopul, iar apoi le arunci din nou în Nimicul, ce faci tu?"

„Atunci chiar că nu ştiu."

„Pentru că tu ai o gândire mică".

„Oi fi având o gândire mică".

„Da, foarte mică. Acum tu gândeşte. Dacă Domnul acva poate să ia care a fost ieri peste tot pamântul şi să o pună astăzi, şi mâine toată să o ia, care a fost astăzi, şi acum este

dublul, şi să o-pună poimâine, şi aşa ad infinitum, poate că vine ziua când El toată sfera noastră aceasta reuşeşte a umplere, până să acopere toți munții?”

„Nu-s tare la socoteli, dar aş zice că la un moment dat aşa ar fi”.

„Ja! În patruzeci zile umple El pământul cu patruzeci de ori acva care se găseşte în mări, şi dacă tu faci patruzeci de ori adâncimea de la mări, tu acoperi sigur munții: abisurile sunt mult mai adânci sau tot atât adânci cât munții sunt înalți.”

Dar de unde lua Dumnezeu apa de ieri, dacă ieri trecuse deja?”

„De aicea! Acum asculți. Gândeşte că tu ai fi pe Primul Meridian. Poți?”

„Eu? Sigur că da.”

„Acum gândeşte că acolo amiază este, şi să spunem că este amiaza din joia Paştilor. Ce oră este la Ierusalim?”

„După toate cele învățate despre cursul soarelui şi despre meridiane, la Ierusalim soarele o fi trecut de o bucată bună de vreme peste meridian, şi o fi fiind după amiază târziu. Înțeleg unde vreți să mă aduceți. Bun: pe Primul Meridian e amiază şi pe Meridianul o sută optzeci e miezul nopții fiindcă soarele a trecut pe acolo de douăsprezece ore.”

„Gut. Deci aicea e miezul nopții, adică sfârşitul zilei de joia sfântă. Ce se întâmplă aici imediat după aceea?”

„Anume că vor începe primele ceasuri din vinerea patimilor.”

„Şi pe Primul Meridian, nu?”

„Nu, acolo ar fi încă după amiaza din joia aceea.”

„Wunderbar. Deci aici este acum vineri şi acolo este încă joi, nu? Iar când pe acel Prim Meridian este încă vineri, aicea la noi este sâmbătă. Şi aşa Domnul aici va învia, când acolo este încă mort!”

„Da, bine, dar nu înțeleg...”

„Acum tu înțelegi. Când aici este miezul nopții şi un minut, o minuscularia parte de minut, tu zici că aici este acum vineri?”

„Sigur că da.”

„Dar gândeşte că în acelaşi moment tu nu ai fi aici pe corabie, ci pe insula aceea care vezi, la orient de linia meridianului. Poate tu spui că este şi acolo vineri?”

„Nu, acolo-i încă joi. Este miezul nopții fără un minut, fără o clipă, dar de joi.”

„Gut! În acelaşi moment aici e vineri şi acolo joi!”

„Sigur, şi...”, Roberto se oprise fulgerat de un gând. „Dar nu numai asta! Domnia ta îmi dai de-nțeles că, dacă exact în clipa aia eu aş fi pe linia meridianului ar fi miezul nopții punct. Însă dacă aş privi spre apus aş vedea miezul nopții de vineri, iar dacă aş privi spre răsărit aş vedea miezul nopții de joi. Pe Domnul!”

„Tu nu zice pe Domnul, bitte.”

„Iartă-mă, părinte, dar este un lucru miraculos!”

„Et tocmai, dinaintea unui miracul tu nu foloseşti numele Domnului în deşert! Zici Sfinte Boscus, mai degrabă.

Dar marele miracul este că nu-i miracul! Totul era prevăzut ab initio! Dacă soarele douăzeci şi patru de ore pune ca să facă înconjurul pământului, începe de la apus de la meridianul o sută optzeci o nouă zi, şi la răsărit avem încă ziua din ajun. Miezul nopții de vineri aici pe corabie este miezul nopții de joi pe Insulă. Tu nu ştii ce anume întâmplat marinarilor lui Magellan când au sfirşit ei înconjurul lumii, cum povesteşte Pietro Martire? Că ei s-au întors şi credeau că este cu o zi înainte şi era însă o zi după, şi ei credeau că Dumnezeu pedepsise pe ei răpindu-le o zi, pentru că ajunarea din vinerea sfântă nu o ținuseră. În schimb era foarte firesc: către apus călătoriseră. Dacă de la America spre Asia călătoreşti, pierzi o zi, dacă în sensul contrariu călătoreşti, câştigi o zi: iată motivul că Daphne a făcut calea Asiei, şi voi stupizi calea Americii. Tu eşti acum o zi mai bătrân decât mine! Nu te face să râzi?”

„Dar dacă m-aş întoarce pe Insulă aş fi cu o zi mai tânăr!” zise Roberto.

„Acesta era al meu mic jocus. Dar pe mine nu contează dacă tu eşti mai tânăr sau mai bătrân. Pe mine contează că în acest punct al pământului o linie este care de parte asta este ziua de după, iar de partea aceea ziua de dinainte. Şi nu doar la miezul nopții, dar şi la şapte, la zece, orice oră!

Dumnezeu lua deci din acest abys acva de ieri (care tu vezi colo) şi o răsturna peste lumea de astăzi, şi a doua zi la fel şi tot astfel! Sine miraculo, naturaliter! Dumnezeu de la început rostuise Natura ca un mare Horologium! Este ca şi cum dacă eu aş avea un horologium care marchează nu cele douăsprezece, ci cele două zeci şi patru hore. În acest horologium se mişcă lancia sau săgeata către orele douăzeci şi patru, iar la dreapta lui douăzeci şi patru era ieri şi la stânga astăzi!"

„Dar cum putea pământul de ieri să stea pe loc în cer, dacă nu mai avea apă în emisfera asta? Nu-şi pierdea Centrum Gravitatis?"

„Tu gândeşti cu humana concepţiune a timpului. Pentru noi, hominii, nu mai există ieri deloc; iar mâine încă nu există. Tempus Dei, quod dicitur Aevum, foarte diferit este."

Roberto socotea că dacă Dumnezeu lua apa de ieri şi o punea astăzi, poate că pământul de ieri suferea o zgâlţâitură din pricina acelui blestemat centru de greutate, însă oamenilor nu trebuie să le pese de una ca asta: în al lor ieri zgâlţâitură nu avusese loc, ci se petrecea într-un ieri al lui Dumnezeu, care, evident, ştia să mânuiască diverse timpuri şi diverse istorii, ca un Narator ce scria felurite romane, toate cu aceleaşi personaje, dar făcând să li se întâmple acestora lucruri diferite de la o istorie la alta. Ca şi cum ar fi existat un Cântec al lui Roland în care Roland murea sub un pin, şi un altul în care devenea regele Franţei la moartea lui Carol, folosind pielea lui Ganellon drept covor. Un gând care, cum o să spunem mai departe, avea să-l urmărească apoi îndelung, convingându-l nu numai că lumile pot fi infinite în spaţiu, dar şi paralele în timp. Dar despre asta nu voia să-i vorbească părintelui Caspar, care considera că-i foarte eretică până şi ideea mai multor lumi, prezente toate în acelaşi spaţiu şi cine ştie ce ar fi zis despre comentariul acela al lui. Se mărgini aşadar să întrebe cum de putuse Dumnezeu să mute toată apa aceea de ieri, astăzi.

„Prin erupţia vulcanilor submarini, natiirlich! Te gândeşti? Aceştia suflă vânturi înfocate, şi ce anume se petrece când o oală cu lapte încălzim? Laptele se umflă, urcă

în sus, iese din oală, se împrăştie pe plită! Dar în acel timp nu lapte era, sed aqua fierbătoare! Grosse catastrophe!”

„Şi cum a luat Dumnezeu înapoi toată apa aceea după patruzeci de zile?”

„Dacă nu mai ploua, era soare şi aşa că evapora acva puțin câte puțin. Biblia spune că o sută cincizeci de zile au trebuit. Dacă tu haina ta într-o zi speli şi usuci, pământul usuci în o sută cincizeci de zile. Şi apoi multă aqua a curs înapoi în uriaşe lacuri subterane, care şi acum încă sunt între suprafață şi focul țentral.”

„Aproape că m-ați convins”, zise Roberto, pe care nu-l interesa prea mult ce se făcuse cu apa aceea, cât faptul că el se găsea la doi paşi de ziua de ieri. „Dar sosind aici, ce anume ați demonstrat, pe care să nu-l fi putut demonstra mai înainte doar cu lumina rațiunii?”

„Lumina rațiunii lasă-o theologiei celei vechi. Astăzi scientia vrea proba de la experientia. Et proba de experientia este că eu sunt aici. Cu mult înainte ca eu soseam aici, am sondat mult, şi ştiu cât de adâncă marea este acolo.”

Părintele Caspar renunțase la explicația-i geo-astronomică şi se îndelungase în descrierea diluviului. Vorbea acum latineasca lui erudită, mişcându-şi brațele ca pentru a evoca feluritele fenomene cereşti şi subpământene, mergând cu paşi mari pe puntea superioară. Făcuse acest lucru exact în timp ce deasupra golfului cerul începea să se înnoreze şi se vestea o ploaie repede, aşa cum au loc, din senin, în marea Tropicului. Aşadar, deschizându-se toate fântânile adâncului şi stăvilarele cerului, ce mai horrendum et formidandum spectaculum i se arătase lui „Noe şi familiei lui!

Oamenii se refugiau mai întâi pe acoperişuri, dar casele lor erau măturate de talazurile care soseau de la Antipozi cu puterea vântului dumnezeiesc ce le ridicase şi le împinsese într-acolo; se aburcau pe copaci, dar aceştia erau smulşi ca nişte surcele; mai vedeau vârfurile stejarilor celor mai bătrâni şi se agățau de ele, însă vânturile îi zgâlțâiau cu o turbare aşa de mare, încât nu reuşeau să se țină nici acolo. Acum în marea ce acoperea văi şi munți se vedeau plutind hoituri

umflate, pe care ultimele păsări înspăimântate încercau să se strângă stol ca-n nişte cuiburi ale groazei, dar pierzându-şi grabnic şi ăst ultim adăpost, se lăsau şi ele, sleite de puteri, în seama furtunii, cu penele îngreuiate, cu aripile acum zdrobite. „Oh, horrenda justitiae divinae spectacula," exulta părintele Caspar, şi asta era nimic – asigura el – faţa de ceea ce ne va fi dat să vedem în ziua când Hristos se va întoarce să judece viii şi morţii...

Iar acelui mare vacarm al naturii îi răspundeau animalele din Arcă: la urletele vântului dădeau ecou lupii, la răgetele tunetelor răspundea în contrapunct leul, la răpăitul grindinei dădeau strigăte elefanţii, lătrau câinii la glasurile semenilor lor muribunzi, plângeau oile de plânsetele copiilor, croncăneau ciorile la răpăitul ploii pe acoperişul Arcei, mugeau boii la mugetul undelor, şi toate jivinele pământului şi ale văzduhului cu piuiturile lor sfâşietoare şi ţipetele lor gemătoare luau parte la doliul planetei.

Dar cu acest prilej, dădea asigurări părintele Caspar, Noe şi familia sa au descoperit din nou limba pe care Adam o vorbise în Eden, şi pe care fiii săi o uitaseră după izgonire, şi înşişi coborâtorii din Noe o pierduseră aproape cu totul în ziua marii confuzii babelice, afară de strămoşii lui Gomer care o aduseseră în pădurile din nord, unde poporul german o păstrase cu credincioşie. Numai limba germană – striga acum în graiu-i matern părintele Caspar ca un apucat – „redet mit der Zunge, donnert mit dem Himmel, blitzet mit den schnellen Wolken", ori, cum apoi continua el inventiv, amestecând cele mai zgrunţuroase sunete de prin felurite idiomuri, numai limba nemţească vorbeşte limba naturii, „blitzuie ca Norii, brăhneşte ca Cerful, grunţăie ca Schwainul, zâssâie ca Şerpişorul, miaună ca o Katzen, schnatteră ca bobocii de gâscă, quaccheră ca Raţa, face kakkakokka ca Găina, klapp, klapp, ca Barza, kronkăne ca Korbul, schwirruie ca Hirundinea!" Iar la sfârşit era răguşit de-a binelea de graiu-i babelic, iar Roberto era convins că adevărata limbă a lui Adam, regăsită odată cu Potopul, se trăsese numai şi numai spre landurile Sacrului împărat Roman.

Şiroind de sudoare, călugărul îşi încheiase evocarea. Ca şi cum s-ar fi înspăimântat de consecinţele unui diluviu ca acela, cerul îşi chemase înapoi furtuna, ca pe un strănut ce părea gata-gata să izbucnească, iar apoi se opreşte-ntr-un icnet.

22.
Columba de Culoarea Naramzei

În zilele următoare se dovedise clar că la Observatoarea Malteză nu se mai putea ajunge pentru că nici măcar părintele Wanderdrossel nu ştia să înoate. Barca se mai afla tot acolo, în mica strâmtoare, deci era ca şi cum n-ar fi existat.

Acum, când avea la dispoziţie un om tânăr şi viguros, părintele Caspar ar fi ştiut cum să facă o plută cu o vâslă mare, dar, explicase el, materialele şi uneltele rămăseseră pe Insulă. Fără să aibă măcar o secure, nu puteau să doboare catargele sau vergile, fără ciocane nu se puteau scoate uşile din ţâţâni şi bate în cuie între ele.

Altminteri părintele Caspar nu părea prea îngrijorat de naufragiul acela prelungit, dimpotrivă, se bucura că acum putea să se folosească iar de odaia lui, de punte şi de unele instrumente ca să-şi continue studiile şi observaţiile.

Roberto încă nu pricepuse cine era părintele Caspar Wanderdrossel. Un înţelept? Cu siguranţă că da, sau cel puţin un erudit şi un om curios atât de ştiinţele naturii cât şi de cele divine. Un exaltat? Desigur. La un moment dat lăsase să se ghicească că nava aceea nu fusese echipată pe cheltuiala Ordinului, ci pe a sa proprie, sau mai bine zis a unui frate de-al lui, neguţător îmbogăţit şi tot atât de nebun ca şi el; cu alt prilej lăsase să-i scape şi câteva plângeri în ceea ce-i privea pe unii dintre confraţii lui care i-ar fi luat „tâlhăreşte atâtea idei foarte rodnice”, după ce se prefăcuseră că le repudiază ca pe nişte flecăreli. Fapt ce dădea de înţeles că acolo la Roma acei venerabili părinţi nu văzuseră cu părere de rău plecarea acestui personaj pedant şi, văzând că se îmbarca pe cheltuiala sa şi că erau destule speranţe ca pe

cărările acelea nebătătorite să se fi pierdut, îl încurajaseră ca să scape de el.

Ideile îngurgitate de Roberto în Provence şi la Paris erau de aşa natură încât îl făceau să ezite în faţa afirmaţiilor de fizică şi filosofie naturală pe care auzea că le face bătrânul. Dar am văzut, Roberto absorbise ştiinţa de prin preajmă-i ca şi cum ar fi fost un burete, fără să pună prea mare grijă de a nu da crezare unor adevăruri contradictorii. Poate nu din cauză că-i lipsea gustul sistemului, ci din opţiune.

La Paris lumea îi apăruse ca o scenă pe care se reprezentau aparenţe înşelătoare, unde fiece spectator voia în fiecare seară să urmărească şi să admire alte şi alte fapte, ca şi cum lucrurile obişnuite, chiar când erau miraculoase, nu mai iluminau pe nimeni, şi doar cele neobişnuit de nesigure sau nesigur de neobişnuite mai erau capabile să-l mai stârnească. Anticii pretindeau ca pentru o singură întrebare să existe un singur răspuns, pe când marele teatru parizian îi oferise spectacolul unei întrebări la care se răspundea în modurile cele mai diverse. Roberto hotărâse să-şi lase numai jumătate din propriu-i spirit acelor lucruri în care credea (sau credea că el crede), ca să şi-o ţină pe celaltă disponibilă în cazul că ar fi fost adevărat contrariul.

Dacă asta era dispoziţia lui de spirit, putem prin urmare înţelege de ce nu era aşa de motivat să le nege chiar şi pe cele mai demne sau mai puţin demne de crezare dintre revelaţiile părintelui Caspar. Din toate povestirile pe care le auzise, aceea relatată de iezuit era cu siguranţă cea mai ieşită din comun. Aşadar, de ce s-o considere falsă?

Desfid pe oricine să se găsească părăsit pe o corabie pustie, între cer şi mare, într-un spaţiu neştiut de nimeni, şi să nu fie dispus să viseze că, în acea mare nenorocire, i s-a întâmplat măcar norocul de a nimeri în centrul timpului.

Putea prin urmare să se şi distreze opunând celor auzite nenumărate obiecţii, însă se comporta ca discipolii lui Socrate, care aproape îşi implorau înfrângerea.

Pe de altă parte, cum să respingi ştiinţa unei figuri aproape paterne, care pe negândite îl readusese dintr-o condiţie de naufragiat descumpănit în aceea de pasager al unei corăbii pe care cineva o cunoştea şi o cârmuia? Fie prin

autoritatea veşmântului, fie prin condiția de stăpân originar al acelui castel marin, părintele Caspar reprezenta oricum în ochii lui Puterea, iar Roberto învățase destul din ideile veacului ca să ştie că forței trebuie să i te supui, cel puțin în aparență.

Apoi, când Roberto începea să se îndoiască de gazda lui, de îndată acela, ducându-l să exploreze din nou corabia şi arătându-şi instrumentele ce scăpaseră atenției lui, îi îngăduia să învețe lucruri atât de multe şi de însemnate, încât îi câştiga iarăşi încrederea.

De exemplu, îl făcuse să descopere plase şi undițe de pescuit. Daphne era ancorată în ape foarte bogate, şi nu era cazul să consume proviziile de la bord dacă era cu putință să aibă peşte proaspăt. Roberto, umblând acum ziua cu ochelarii lui fumurii, învățase repede să arunce năvoadele şi să dea cu undița, şi fără prea mare osteneală prinsese animale de o asemenea mărime încât de mai multe ori riscase să fie târât peste bord de forța cu care apucau momeala.

Le întindea pe punte, iar părintele Caspar părea să-i cunoască fiecăruia firea şi chiar numele. Dacă însă le numea după natura lor sau le boteza cum îi venea lui, Roberto nu putea spune.

Dacă peştii din emisfera lui erau cenuşii, sau cel mult ca argintul-viu, aceştia păreau albăstrui cu aripioare vişinii, aveau mustăți ca şofranul sau boturi de un roşu purpuriu. Pescuise un țipar mare cu două capete ochioase, câte unul la fiecare parte a corpului, însă părintele Caspar îl făcuse să observe că al doilea cap era doar o coadă zugrăvită astfel de natură, pe care agitând-o, animalul îşi înspăimânta adversarii şi atunci când sta cu spatele.

Fu prins un peşte cu pântecele pătat, cu dungi sinilii pe spate, cu toate culorile curcubeului în jurul ochilor, cu un bot caprin, însă părintele Caspar îl puse să-l arunce imediat înapoi în mare, deoarece ştia (din poveşti de-ale confraților, din experiența de călătorie, sau din vreo legendă de-a marinarilor?) că era mai veninos decât un burete otrăvit.

Despre un altul, cu ochii galbeni, cu o gură umflată şi cu dinții ca nişte cuie, părintele Caspar spusese îndată că

era creatura lui Belzebut. Să-l lase să se sufoce pe punte până ce moartea avea să urmeze, şi apoi ducă-se de unde a venit. O spunea din ştiinţă dobândită sau judeca după înfăţişare? Dealtfel toţi peştii pe care Caspar îi credea buni de mâncat se dovedeau foarte gustoşi – iar despre unul ştiuse să spună şi că era mai bun fiert decât fript.

Iniţiindu-l pe Roberto în misterele acelei mări solomonice, iezuitul fusese şi mai precis când îi dăduse date despre Insulă, căreia Daphne, la sosire, îi făcuse în întregime înconjurul. Către est avea nişte plaje mici, dar prea expuse vânturilor. Imediat după promontoriul de la sud, unde, după aceea, acostaseră ei cu barca, era un golf liniştit, numai că acolo apa era prea mică, pentru ca Daphne să-i fi putut urma. Locul unde corabia se afla acum, era cel mai bine aşezat: dacă se apropiau de Insulă, s-ar fi împotmolit pe fundul aflat prea aproape, iar dacă se îndepărtau ceva mai mult, s-ar fi găsit în mijlocul unui curent foarte puternic, ce străbătea canalul între cele două insule de la sud-vest la nord-est; şi-i fu lesne să i-o demonstreze lui Roberto. Părintele Caspar îi ceru să azvârle leşul peştelui aceluia al lui Belzebut, cât se putea de tare, în mare, către apus, iar cadavrul monstrului, atât cât mai putură să-l vadă plutind, fu târât cu vehemenţă de fluxul acela nevăzut.

Atât Caspar, cât şi marinarii, exploraseră Insula, dacă nu pe toată, cea mai mare parte din ea: adică destul ca să poată hotărî că gurguiul acela, pe care-l aleseseră ca să înfigă pe el Observatoarea, era cel mai potrivit ca să domini cu ochii tot uscatul, întins cât cetatea Romei.

Se afla în interior o cădere de apă, şi o vegetaţie foarte frumoasă: nu erau numai cocotieri şi bananieri, dar şi nişte copaci cu trunchiul în formă de stea, cu vârfuri ce se subţiau ca nişte săbii.

Dintre animale, Roberto văzuse unele sub punte: Insula era un paradis de păsări şi se aflau acolo până şi vulpi zburătoare. Zăriseră printre tufişuri şi porci, dar nu reuşiseră să-i captureze. Erau şi şerpi, dar niciunul nu se dovedise veninos sau fioros, în schimb varietatea şopârlelor era nesfârşită.

Însă fauna cea mai bogată se găsea de-a lungul zidului de corali. Țestoase, raci, şi stridii de toate formele, greu de comparat cu cele ce se găsesc în mările noastre, mari cât nişte coşnițe, cât nişte oale, cât nişte talgere de servit, adesea greu de descris, dar, odată deschise, arătau grămezi de carne albă, fragedă şi grasă ce erau adevărate delicatese. Din nefericire nu le puteai aduce pe corabie: imediat ce erau scoase din apă se stricau de căldura soarelui.

Nu văzuseră niciuna dintre fiarele sălbatice mari care mişună prin ținuturile Asiei, nici elefanți, nici tigri, nici crocodili. Iar pe de altă parte nimic care să semene cu vreun bou, cu un cal sau câine. Părea că pe pământul acela fiece formă de viață fusese concepută nu de un arhitect sau de un sculptor, ci de un bijutier: păsările erau cristale colorate, animalele de pădure erau mici, peştii erau turtiți şi aproape transparenți.

Nu i se păruse nici părintelui Caspar, nici căpitanului sau marinarilor, că în apele acelea ar fi existând Peşti Câineşti adică Rechini, căci pot fi văzuți şi de departe, din cauza înnotătoarei aceleia a lor, tăioasă ca o secure. Şi să mai crezi că prin mările acelea se găsesc pretutindeni. Lucrul ăsta, că pe lângă Insulă şi prin împrejurimi lipseau rechinii, era după părerea mea o iluzie a acestui cutezător explorator sau poate că era adevărat ceea ce susținea el, şi anume că, existând puțin mai la vest un curent mare, animalele acelea preferau să circule pe acolo, unde erau sigure că găsesc hrană mai abundentă. Oricum stăteau lucrurile, e bine pentru povestea ce va urma ca nici Caspar şi nici Roberto să nu se teamă de prezența rechinilor, altfel n-ar mai fi avut pe urmă curaj să coboare în apă, iar eu n-aş şti ce să mai povestesc.

Roberto urmărea aceste descrieri, se dădea în vânt tot mai mult după Insula aceea îndepărtată, încerca să-şi închipuie forma ei, culoarea, mişcarea creaturilor, despre care părintele Caspar îi vorbea. Iar coralii, cum erau oare aceşti corali, pe care el îi cunoştea numai ca bijuterii care, prin definiție poetică, aveau culoarea buzelor unei femei frumoase?

Asupra coralilor părintele Caspar rămânea fără cuvinte şi se mulţumea să-şi înalţe ochii la cer cu o expresie de beatitudine. Aceia de care vorbea Roberto erau coralii morţi, aşa cum moartă era şi virtutea respectivelor curtezane cărora libertinii le aplicau comparaţia aceea prea de tot. Şi pe barieră se aflau corali morţi şi erau chiar cei care-l răneau pe cel ce atingea pietrele astea. Dar întru nimic nu se puteau lua la întrecere cu coralii vii, care erau – cum să zici – flori submarine, anemone, hiacinţi, flori de lemn-câinesc, de piciorul-cocoşului, pâlcuri de viorele – dar nu, asta nu spunea nimic – erau o jerbăraie de dantele, de cârcei, de pălărioare, păhăruţe, pleoape, lăstăruşi, horbote, vinişoare – dar nu, erau altceva, erau mişcătoare, colorate precum grădina Armidei şi imitau toate vegetalele de pe câmp, din grădina de zarzavat şi din pădure, de la castravecior, la bureţi şi la varza pitică...

El mai văzuse unii şi în altă parte, datorită unui instrument construit de un confrate de-al său şi ducându-se şi scotocind într-o ladă din cabina lui, instrumentul ieşea la iveală: era un fel de mască de piele cu un ochelar mare de sticlă şi cu orificiul de deasupra bordat şi întărit, cu o pereche de curele aşa încât se putea fixa pe cap ca să vină lipită pe chip de la frunte până la bărbie. Navigând pe o barcă cu fundul plat, care să nu se împotmolească în mâlul de dedesubt, aplecai capul până la faţa apei şi-i vedeai fundul – pe când dacă-ţi scufundai capul gol, afară de usturimea ochilor, n-ai fi văzut nimic.

Caspar credea că dispozitivul acela – pe care-l numea Perspicillum, Ochelar, sau de-a drepul Persona Vitrea (mască ce nu ascunde, ci dimpotrivă, arată) – l-ar fi putut purta şi cel ce-ar fi ştiut să înoate printre stânci. Nu că apa n-ar fi intrat mai curând sau mai târziu înăuntru-i, însă câtva timp, ţinându-ţi răsuflarea, puteai continua să priveşti. După care, ar fi trebuit să ieşi din nou la suprafaţă, să goleşti vasul acela şi s-o iei de la capăt.

„Dacă tu să înoţi învăţai, ai putea aceste lucruri să vezi acolo” îi zicea Caspar lui Roberto. Iar Roberto, ţinându-i isonul: „Dacă eu înotam, coşul pieptului mi s-ar umple ca o

ploscă!" Şi totuşi îi părea rău că nu putea să se ducă până acolo.

Şi apoi, adăuga părintele Caspar, pe Insulă se afla şi Porumbița de Flacără.

„Porumbița de Flacără? Ce-i asta?" întrebă Roberto, iar nerăbdarea cu care o făcu ni se pare ieşită din comun. Ca şi cum Insula de multă vreme îi promitea o emblemă obscură care abia acum devenea luminoasă ca soarele.

Explica părintele Caspar că era greu să descrii frumusețea acestei păsări şi trebuia să o vezi ca să poți vorbi despre ea. El o zărise prin lunetă chiar în ziua sosirii. Iar de departe era ca şi cum ai vedea o sferă de aur înfocat, sau de foc înaurit, care din vârful arborilor celor mai înalți săgeta către cer. Imediat ce coborâse pe uscat voise să ştie mai multe despre ea şi-i învățase pe marinari să o deosebească.

Fusese o pândă destul de lungă până ce aflaseră prin ce arbori locuia. Scotea un sunet cu totul aparte, un fel de „toc-toc", pe care-l obții plescăind cu limba în cerul gurii. Caspar înțelesese că scoțând chemarea aceea din gură sau din degete, vietatea răspundea, şi de câteva ori se lăsase zărită în timp ce zbura din creangă-n creangă.

Caspar se întorsese de mai multe ori şi stătuse la pândă cu o lunetă şi, cel puțin o dată, văzuse bine pasărea, aproape nemişcată: capul îi era măsliniu închis – nu, poate ca sparanghelul, ca şi ghearele – iar ciocul, de culoarea lucernei, se întindea, ca o mască, şi-i îmbrăca ochiul, ce părea un bob de grâu turcesc, adică porumb, cu pupila de un negru scânteietor. Avea un pieptăraş scurt, auriu, ca şi vârful aripilor, însă trupul, de la piept şi până la penele cozii, acolo unde fulgii foarte subțiri păreau păr de femeie, era (cum să-i zici?) – nu, roşu nu era cuvântul potrivit...

Rubiniu, roşietic, roşcaliu, roşcat, roşior, ruginiu, roib, roş-arămiu, cârmeziu, stacojiu, sugera Roberto. Nein, nein, se întărită părintele Caspar. Iar Roberto: ca o fragă, ca o muşcată, ca o boabă de zmeură, ca o vişină, ca o ridiche; ca boaba de agriş, ca pieptul de sturz mare sau de sturzişor, ca coada de codroş, ca pieptul de măcăleandru... Nu şi nu, insista părintele Caspar, în luptă cu limba lui şi cu limbile altora ca să găsească cuvintele potrivite: şi – judecând după

sinteza pe care a făcut-o Roberto din toate astea mai apoi, nici nu mai înțelegi dacă exagerarea-i mai mult a celui ce dădea informația sau a celui ce-o primea – trebuia să fie de culoarea învăpăiată a unei portocale amărui, a unei naramze, era un soare înaripat, în fine, când o vedeai în cerul alb era ca şi cum aurora ar fi zvârlit o rodie pe zăpadă. Iar când se-avânta țintă-n soare era mai scânteietoare de raze ca un heruvim!

Astă pasăre de culoarea naramzei, zicea părintele Caspar, cu siguranță că nu putea trăi decât pe Insula lui Solomon, pentru că şi în Cântarea acestui mare Rege se vorbea de o porumbiță ce se înalță ca aurora, învăpăiată ca soarele, terribilis ut castrorum acies ordinată. Era, precum spune un alt psalm, cu aripile suflate în argint şi cu penele strălucind ca aurul.

Împreună cu vietatea aceea Caspar mai văzuse încă una, aproape la fel, doar că penele-i nu erau nărămzii, ci verzi-albăstrii, iar din felul cum ele două stăteau de obicei pereche pe acelaşi ram, trebuiau să fie bărbățuş şi femeiuşcă. Că puteau fi columbe o spunea forma lor şi gunguritul lor atât de frecvent. Care dintre ele era bărbatul era anevoie de spus şi, dealtminteri, le impusese marinarilor să nu le ucidă.

Roberto întrebă câte columbe puteau să se afle pe Insulă. Din câte ştia părintele Caspar, care de fiecare dată văzuse doar un singur ghemotoc nărămziu țâşnind către nori, sau totdeauna doar o singură pereche printre frunzişurile înalte, pe Insulă puteau fi şi numai două columbe, iar una singură de culoare nărămzie. Presupunere ce-l făcea pe Roberto să ardă de dorința acelei frumuseți răzlețe – care, dacă-l aştepta pe el, îl aştepta pururi din ziua cea de ieri.

Pe de altă parte, dacă Roberto ar vrea, zicea Caspar, stând ore în şir la lunetă, ar fi putut-o vedea şi de pe corabie. Numai să-şi fi scos ochelarii aceia cerniți cu fum. La răspunsul lui Roberto, că ochii nu i-o îngăduiau, Caspar făcuse unele observații cam de ocară despre beteşugul acela

de muieruşcă, şi-i recomandase lichidele cu care-şi oblojise el buboiul (Spiritus, Olea, Flores).

Nu pare clar dacă Roberto le-a folosit, sau dacă s-a învățat puțin câte puțin să privească în juru-i fără ochelari, întâi în zori şi în amurg, apoi ziua-n amiaza mare, nici dacă-i mai purta şi atunci când, după cum vom vedea, încearcă să deprindă înotul – dar fapt e că din acest moment ochii nu mai sunt pomeniți ca să-şi justifice oarece fugă sau fereală. Încât ne e îngăduit să presupunem că încet-încet, poate prin acțiunea curativă a adierilor îmbălsămate de-acolo sau a apei de mare, Roberto s-a vindecat de o suferință care, adevărată sau presupusă, îl făcuse cam licantropic mai bine de zece ani (numai de n-ar vrea cititorul să insinueze că din clipa asta îl vreau eu să stea tot timpul pe punte şi, negăsind ceva care să mă dezmintă printre hârtiile lui, cu aroganța-mi auctorială, îl scutesc de orice boală).

Dar poate că Roberto voia să se vindece cu orice preț, ca să vadă porumbița. Şi s-ar fi repezit chiar atunci, pe loc, la balustradă, ca să-şi petreacă ziua scrutând arborii, de n-ar fi fost împiedicat de o altă problemă nerezolvată.

Terminându-şi descrierea Insulei şi a bogățiilor ei, părintele Caspar remarcase că atâtea lucruri îmbucurătoare nu se puteau găsi decât acolo, pe meridianul antipod. Atunci Roberto întrebase: „Dar, respectabile părinte, domnia ta mi-ai spus că Văzătoarea Malteză ți-a dovedit că te afli pe meridianul antipod, iar eu cred asta. Dar nu te-ai dus să înalți Văzătoarea aceea pe fiece insulă pe care ai întâlnit-o în călătoria domniei tale, ci numai şi numai pe aceasta. Şi-atunci, într-un oareşicare fel, înainte ca Văzătoarea să ți-o spună, domnia ta trebuie că erai mai dinainte sigur că ai găsit longitudinea pe care o căutai!”

„Tu foarte drept gândeşti. Dacă eu aici veneam fără a şti că aici era aici, nu puteam eu da ştire că mă aflam aici... Acum îți explic. Deoarece ştiam că Specula era unicul instrument potrivit ca să ajung unde să probez Specula, trebuiam false metode a folosire. Şi aşa am şi fact”.

23.
Osebite şi meşteşugite Machine

Văzând că Roberto era neîncrezător şi că pretindea să afle care anume şi cât de inutile erau diferitele metode pentru a găsi longitudinile, părintele Caspar obiectase că, deşi erau greşite atunci când erau luate una câte una, puse toate la un loc le puteai cântări feluritele rezultate şi le puteai compensa fiecărora defectele. „Şi asta est mathematica!"

Fireşte, un ceasornic, după mii de mile nu mai dă siguranță că măsoară bine timpul din locul de plecare. Dar ceasornice mai multe şi felurite, unele construite special şi cu grijă, atâtea câte Roberto descoperise pe Daphne? Tu cumpăneşti timpurile lor neexacte, controlezi zilnic ce răspunde unul cu ce decretează celelalte, şi ceva siguranță tot capeți.

Loch-ul acela sau bărcuța, cum vrei să-i spui? Nu funcționează cele obişnuite, dar iacă ce construise părintele Caspar: o cutiuță cu două stinghii verticale, astfel încât una înfăşură iar alta desfăşura o frânghie de lungime fixă echivalând cu un număr fix de mile; iar stinghia înfăşurătoare era prevăzută jur împrejur cu multe palete, care ca într-o morişcă se-nvârteau sub imboldul aceloraşi vânturi care umflau şi velele, şi-şi iuțeau sau îşi încetineau mişcarea – şi, prin urmare, înfăşurau mai multă sau mai puțină frânghie – după forța şi după direcția dreaptă sau oblică a suflării vântului, înregistrând astfel şi abaterile datorate faptului că mergeau în zig-zag sau contra vântului. Metodă care nu era cea mai sigură dintre toate, dar era foarte bună dacă cineva i-ar fi comparat rezultatele cu cele ale altor mijloace.

Eclipsele lunare? Sigur că, observându-le în timp ce călătoreai, dădeau la iveală nenumărate presupusuri şi îndoieli. Dar la urma urmelor, ce să mai zicem de cele observate de pe uscat?

„Trebuie avut mulți observatori et în multe locuri din lume, şi dispuşi a-şi da mâna întru cea mai mare slavă a lui Dumnezeu, iar nu să-şi aducă ocări sau batjocure şi bănuială. Ascultă: în 1612, opt noiembrie, la Macao,

reverendisimul pater Iulius de Alexis înregistrează o eclipsă de la orele opt şi treizeci seara până la orele unsprezece treizeci. Încunoştiinţează reverendisimul pater Carolus Spinola că la Nangasaki, în Iaponia, aceeaşi eclipsă, la nouă treizeci dintru aceeaşi seară a observat. Şi pater Christophorus Schnaidaa văzuse aceeaşi eclipsis la Ingolstatio, la cinci după amiaza. Differentia de o oră face cincisprezece grade de meridian, et prin urmare aceasta e distantia dintre Macao şi Nangasaki, nu şasesprezece grade et douăzeci, cum zice Blaeu. Verstanden? Fireşte, pentru aceste observări trebuie să te păzeşti de neguri sau de fum, să ai horologii bune, să nu laşi a scăpare initium totalis immersionis, et a ţinere cumpăna dreaptă între initium et finis eclipsis, să bagi de seamă momentele de mijloc în care se întunecă petele, et coetera. Dacă locurile depărtate sunt, o foarte mititică greşeală face nu mare differentia, dar dacă locurile proxime sunt, o greşeală de puţine minute face mare differentia".

Aparte că în ce priveşte Macao şi Nagasaki mi se pare că are mai multă dreptate Blaeu decât părintele Caspar (iar asta dovedeşte cât de întortocheată era cu-adevărat pe vremea aceea problema longitudinilor), iată că, tot culegând şi legând între ele observaţii făcute de confraţii lor misionari, iezuiţii stabiliseră un Horologium Catholicum, care nu voia să spună că era un ceas foarte credincios papei, ci un orologiu universal. Era în realitate un soi de planisfer pe care erau însemnate toate sediile Companiei, de la Roma până la marginile lumii cunoscute, iar pentru fiece loc era însemnată ora locală. Aşa, explica părintele Caspar, el n-avusese trebuinţă să ţină socoteala timpului de la începutul călătoriei, ci numai de la ultima strajă a lumii creştine, a cărei longitudine era în afară de dispută. Aşadar marginile de eroare se reduseseră cu mult, iar între o oprire şi alta se puteau folosi şi metode care în absolut nu dădeau nicio garanţie, cum ar fi variaţia acului sau calculul asupra petelor lunare.

Din fericire confraţii săi se aflau cam pretutindeni, de la Pernambuco la Goa, de la Mindanao la Porto Sancti Thomae şi, dacă vânturile îl împiedicau să acosteze în vreun port,

urma de îndată altul. De pildă, la Macao, vai, Macao, numai ce se gândea la aventura aceea părintele Caspar se înnegura la faţă. Era o posesiune portugheză, Chinezii îi numeau pe europeni oameni cu nasul lung tocmai pentru că primii care debarcaseră pe coastele lor fuseseră portughezii, care adevărat că au un nas foarte lung, şi la fel şi iezuiţii, care veneau împreună cu ei. Şi aşa că tot oraşul era o cunună de fortăreţe albe şi albastre pe colină, controlate de părinţi ai Companiei, care trebuiau să se îngrijească şi de lucrurile militare, deoarece oraşul era ameninţat de ereticii olandezi.

Părintele Caspar hotărâse să-şi facă drumul pe la Macao, unde cunoştea un confrate foarte învăţat în ştiinţe astronomice, însă uitase că tocmai naviga pe un fluyt olandez.

Ce făcuseră bunii părinţi din Macao? Văzând ei corabie olandeză, dăduseră drumul la tunuri şi la balimezuri. Fără de niciun folos părintele Caspar făcuse semne cu braţele de la proră şi pusese iute să se înalţe stindardul Companiei, blestemaţii ăia de confraţi ai lui portughezi cu nasuri lungi, învăluiţi în fumul războinic care-i stârnea la un sfânt şi nemilos măcel, nici măcar nu-şi dăduseră seama, şi-i tot dădeau zor cu zvârlitul ghiulelelor împrejurul lui Daphne. Numai din mila lui Dumnezeu corabia mai putuse să-şi scape pânzele, să facă volta şi să fugă cu chiu cu vai către larg, pe când căpitanul, în limba-i luterană îi împroşca cu ocări pe părinţii aceia nebuni de legat. Însă de data aceea avea el dreptate: bine este să-i dai la fund pe olandezi, dar nu când se află şi un iezuit la bord.

Din fericire nu erau greu de găsit alte misiuni la distanţă nu prea mare, şi-şi îndreptaseră prora către mult mai ospitaliera Mindanao. Şi aşa din popas în popas, ţineau sub control longitudinea (numai Dumnezeu ştie cum, adaug eu, din moment ce, ajungând ei la o palmă de Australia, pesemne că pierduseră orice punct de reper).

„Et acum trebuie Novissima Experimenta facem, pentru ca să arătăm clarissime et evidenter că noi pe o sută optzecilea meridian suntem. Altminteri confraţii mei din Colegiul Roman gândesc că eu sunt un mameluk.”

„Experimente noi?” întrebă Roberto. Nu mi-ați spus chiar adineuri că Văzătoarea v-a dat în sfârşit siguranța că vă găsiți pe cel de al o sută optzecelea meridian şi dinaintea Insulei lui Solomon?”

Ba da, răspunse iezuitul, el era sigur de asta: aruncase în arenă feluritele metode imperfecte găsite de alții, iar îmbinarea atâtor metode slabe nu putea să ofere decât o siguranță destul de mare, aşa cum se întâmplă cu proba existenței lui Dumnezeu prin consensus gentium, căci deşi e foarte adevărat că din oamenii ce cred în Dumnezeu sunt atâția înclinați să greşească, e imposibil să greşească toți, din pădurile Africii şi până în pustietățile Chinei. Aşa se face că noi credem în mişcarea soarelui şi a lunii şi a altor planete, sau în puterea ascunsă a negelariței, sau că în centrul pământului este un foc subteran; de mii şi mii de ani oamenii au crezut-o, şi crezând-o, au reuşit să trăiască pe planeta aceasta şi să obțină multe efecte folositoare din felul în care citiseră marea carte a naturii. Dar o descoperire mare ca aceea trebuia să fie confirmată de multe alte probe, în aşa fel încât şi cei mai sceptici să se oprească în fața evidenței.

Şi apoi ştiința nu trebuie urmărită doar de dragul de a şti, ci pentru a se împărtăşi din ea şi frații noştri. Şi de aceea, din moment ce pe el îl costase atâta osteneală să găsească longitudinea cea bună, acuma trebuia să-i caute confirmare prin alte metode mai uşoare aşa încât această cunoaştere să devină patrimoniul tuturor fraților noştri, „sau măcar al fraților creştini, mai mult, al fraților catholici, pentru că hereticii olandezi sau englezi, sau şi mai rău, cei moravi, ar fi cu mult mai bine să nu ajungă niciodată a le cunoaşte”.

Acum, din toate metodele de a lua longitudinea, două le considera el a fi mai sigure. Una, bună pentru uscat, era tocmai comoara aceea a tuturor metodelor, Observatoarea Malteză; cealaltă, bună pentru observațiile pe mare, era cea bazată pe al său Instrumentum Arcetricum, care zăcea sub punte şi încă nu fusese pus în lucrare, fiindcă mai întâi se cerea să capete prin mijlocul Observatoarei certitudinea asupra propriei poziții, şi apoi să vadă dacă acel Instrumentum o confirma, după care ar fi putut fi considerat cel mai sigur dintre toate.

Acest experiment, părintele Caspar l-ar fi făcut el cu mult mai înainte, dacă nu s-ar fi întâmplat tot ce se întâmplase. Dar acum venise momentul, şi avea să se petreacă chiar în noaptea aceea: cerul şi efemeridele îi spuneau că era noaptea potrivită.

Ce anume era Instrumentum Arcetricum? Era o unealtă întruchipată cu mulţi ani înainte de către Galilei – însă băgaţi de seamă, întruchipată, povestită, promisă, niciodată realizată, mai înainte ca părintele Caspar să o pună în lucrare. Iar lui Roberto care-l întreba dacă acel Galilei era unul şi acelaşi cu cel ce făcuse o ipoteză foarte condamnabilă despre mişcarea pământului, părintele Caspar îi răspundea că da, că atunci când se băgase în metafizică şi în sfintele scripturi acel Galilei, spusese lucruri foarte rele, dar ca mecanic era om de geniu, şi încă foarte mare. Iar la întrebarea dacă nu era rău să folosească ideile unui om pe care Biserica le respinsese, iezuitul răspunsese că întru slava cea mai mare a lui Dumnezeu pot conlucra chiar şi ideile unui eretic, dacă ele în sine nu sunt eretice. Şi doar nu ne-om închipui noi că părintele Caspar, care primea toate metodele existente, fără să jure pe niciuna, dar trăgând foloase din gâlceava lor împăciuită, n-ar fi trebuit să tragă folos şi din metoda lui Galilei.

Dimpotrivă, era foarte folositor pentru ştiinţă şi credinţă să profite cât mai curând de ideea lui Galilei; acesta încercase chiar să o vândă olandezilor, şi mare noroc că aceia, ca şi spaniolii cu câteva decade mai înainte, nu se încrezuseră în ea.

Galilei scosese bazaconii dintr-o premisă care în sine era foarte justă, şi anume aceea de a fura ideea lunetei de la flamanzi (care o foloseau numai ca să supravegheze corăbiile în port), şi de a îndrepta instrumentul acela spre cer. Iar acolo, printre atâtea alte lucruri pe care părintelui Caspar nici prin vis nu-i trecea să le pună la îndoială, descoperise că Jupiter sau Joe, cum îl numea Galilei, avea patru sateliţi, cum s-ar zice, patru lune, niciodată văzute, de la începuturile lumii până în timpurile acelea. Patru steluţe ce se învârteau în juru-i, în timp ce el se învârtea în jurul soarelui – şi vom vedea că pentru părintele Caspar faptul că Joe se-nvârtea în

jurul soarelui, era admisibil, cu condiția ca pământul să fie lăsat în pace.

Acuma, că luna noastră intră uneori în eclipsă, când trece în umbra pământului, era lucru bine cunoscut, aşa cum era cunoscut tuturor astronomilor şi când anume aveau să se petreacă eclipsele lunare şi pentru asta serveau de model almanahurile. Nimic de mirare aşadar că şi lunele lui Jupiter îşi aveau eclipsele lor. Ba chiar, cel puțin pentru noi, aveau două, o eclipsă propriu-zisă şi o ocultație.

Într-adevăr luna dispare din ochii noştri când pământul se interpune între ea şi soare, însă sateliții lui Jupiter dispar din vederea noastră de două ori, când trec în spatele lui, şi când îi trec pe dinainte, devenind totuna cu lumina lui, iar cu o lunetă bună se pot urmări foarte bine aparițiile şi disparițiile lor. Cu avantajul neprețuit că, în timp ce eclipsele de lună au loc numai la câte o moarte de episcop, şi cer un timp foarte lung, cele ale sateliților lui Jupiter au loc frecvent şi sunt destul de rapide.

Acum să presupunem că ora şi minutele eclipselor fiecărui satelit (fiecare mişcându-se pe câte o orbită de lărgime diferită) au fost stabilite cu exactitate pe un meridian cunoscut şi dau mărturie despre ea almanahurile; în cazul ăsta e de ajuns să reuşeşti să stabileşti ora şi minutul în care eclipsa se arată pe meridianul (necunoscut) pe care te afli, iar socoteala o faci imediat şi-i posibil să deduci din ea longitudinea locului de observație.

E adevărat că existau inconveniente minore, de care n-avea rost să-i vorbească unui profan, însă isprava i-ar fi reuşit unui om tare la socoteli, care ar fi putut dispune de un măsurător al timpului, adică de un perpendiculum sau pendul sau Horologium Oscillatorium, cum vrei să-i zici, capabil să măsoare cu o exactitate absolută până şi diferența de o secundă; item, dacă ar fi avut două ceasornice obişnuite care să-i spună cu fidelitate ora de începere şi de terminare a fenomenului atât pe meridianul de observare, cât şi pe acela din Insula Fierului; item, cu ajutorul tabelei sinusurilor să ştie măsură mărimea unghiului făcut în ochi de către corpurile examinate – unghi care, dacă-l înțelegem ca pe o poziție a acelor unui ceasornic, ar fi exprimat amănunțit în

minute şi secunde distanţa dintre două corpuri şi variaţia ei progresivă.

Cu condiţia, e cazul s-o repetăm, să fi avut almanahurile acelea bune pe care Galilei, ajuns bătrân şi bolnav, nu reuşise să le completeze, dar pe care confraţii părintelui Caspar, atât de îndemânatici în calcularea eclipselor Lunii, le aşternuseră acum de minune pe hârtie.

Care erau inconvenienţele cele mai mari, pe care se bătuseră morţiş adversarii lui Galilei? Că erau observaţii ce nu se puteau face cu ochiul liber şi că era nevoie de o lunetă sau telescop sau cum am vrea să-i mai zicem? Dar părintele Caspar avea unele de cea mai bună fabricaţie, pe care nici măcar Galilei nu visase să le aibă. Că măsurătoarea şi calculul nu erau la îndemâna marinarilor? Păi, toate celelalte metode pentru longitudini, dacă scoatem din discuţie bărcuţa, cereau de-a dreptul un astronom! Dacă învăţaseră să folosească astrolabul, care nici el nu era lucru la îndemâna oricărui profan, căpitanii aveau să înveţe să folosească şi luneta.

Dar, ziceau pedanţii, observaţii atât de exacte care cereau multă precizie, se puteau face poate pe uscat, însă pe o corabie în mişcare, pe care nimeni nu izbuteşte să ţină nemişcată o lunetă asupra unui corp ceresc ce nu se vede cu ochiul liber... Ei, bine, Părintele Caspar era gata să arate că, cu puţină pricepere, observaţiile se puteau face chiar şi pe o corabie în mişcare.

În fine, unii spanioli obiectaseră că sateliţii aflaţi în eclipsă nu apăreau ziua şi nici în nopţile cu furtună. „Cred ei oare că poţi să baţi din palme şi aşa, pe loc, cât ai clipi, hop şi eclipsele de lună la dispoziţie?” – se necăjea părintele Caspar. Şi cine spusese oare că observarea trebuia făcută în fiece clipă? Cine a călătorit din Indii până la Indiile celelalte ştie că luarea longitudinii n-are nevoie de o frecvenţă mai mare decât se cere pentru luarea latitudinii, şi apoi nici pe aceasta nu poţi s-o iei nici cu astrolabul când marea-i foarte agitată. Măcar de-am şti s-o luăm bine, longitudinea asta binecuvântată, chiar şi numai o dată la două-trei zile, iar între una şi cealaltă am putea ţine socoteala timpului şi a spaţiului parcurs, cum se şi făcea, folosind o bărcuţă. Numai

că până atunci ne mărginiserăm să facem doar asta timp de luni şi luni de zile. „Ei mi se par”, zicea bunul părinte din ce în ce mai scârbit, „ca hornul carele cu mare mărinimie tu ajuți cu un coş cu pâine, şi în loc de a da mulțumire, se spăşeşte că pe masa-i şi un purceluş fript sau un urecheat nu-i pui. Oh, dare-ar sfântul! Poate că tu aruncai în mare tunurile din această corabie pentru că ştiai că din o sută de lovituri nouăzeci fac pleosc în apă?”

Iată-l deci pe părintele Caspar punându-l pe Roberto să ajute la pregătirea unui experiment ce trebuia să se facă într-o seară ca aceea care tocmai se anunța astronomiceşte potrivită, cu cerul senin, dar cu marea într-o uşoară agitație. Dacă experimentul s-ar fi făcut într-o seară cu mare calmă, explica părintele Caspar, era ca şi cum l-ai fi făcut pe uscat, iar acolo se ştia bine că ar fi reuşit. Experimentul trebuia însă să-i îngăduie observatorului o aparență de mare calmă pe o cocă ce se mişca de la pupă la proră şi dintr-o latură în cealaltă.

Mai întâi de toate trebuiseră să recupereze, dintre ceasurile care în zilele trecute fuseseră maltratate în halul acela, unul care încă mai funcționa cum trebuie. Unul singur, în cazul acela fericit, şi nu două: într-adevăr aveau să-l acordeze cu ora locală printr-o bună verificare la lumina zilei (ceea ce şi făcură) şi, fiindcă erau siguri că se află pe meridianul antipod, nu era niciun motiv să aibă un al doilea care să arate ora de pe Insula Fierului. Era de ajuns să ştie că diferența era de douăsprezece ore în cap. Miezul nopții la ei, miezul zilei acolo.

Dacă stăm să ne gândim, hotărârea asta pare să se sprijine pe un cerc vicios. Că se găseau pe meridianul antipod era un lucru pe care experimentul trebuia să-l dovedească, şi nu să-l ia ca de la sine înțeles. Însă părintele Caspar era aşa de sigur de observațiile lui precedente, că dorea numai să le confirme, şi pe urmă – pesemne – după toată trambalarea aceea de pe corabie nu mai era nici măcar un singur ceas care să mai arate ora de pe cealaltă față a globului, deci trebuiau să treacă peste neajunsul ăsta. Pe de altă parte Roberto nu era aşa de subtil încât să remarce viciul ascuns al acestui mod de a proceda.

„Când eu spun acuma, tu priveşte hora, şi scrii. Et îndată dai vânt la perpendiculum.”

Firul cu plumb era susținut de un schelet din metal care ținea loc de furcă unei baghete de aramă ce se termina cu un pendul circular. În punctul cel mai de jos pe unde trecea pendulul, era o roată orizontală, pe care erau puşi nişte dinți, dar făcuți în aşa fel ca o lature a dintelui să vină drept la linie pe planul roții, iar cealaltă oblic. Mergând încoace şi încolo, pendulul – înaintând – lovea, printr-un aculeț care ieşea din el, o crăpătură, care la rându-i atingea un dinte pe partea-i dreaptă, şi punea în mişcare roata; iar când pendulul se întorcea, crăpaturica abia atingea latuța oblică a dintelui, iar roata stătea pe loc. Însemnând dinții cu nişte numere, când pendulul se oprea, se puteau număra dinții mişcați, şi deci calcula numărul părticelelor de timp parcurse.

„Aşa tu nu eşti obligat să numeri de fiecare dată unul, doi trei et coetera, ci la sfârşit când eu zic gata, opreşti perpendiculul şi numeri dinții, înțeles? Et scrii câți dinți. Apoi priveşti horologiul şi scrii hora asta sau asta. Et când din nou eu zic acuma, tu dai la el un foarte vioi vânt, şi el începe din nou oscilațiunea. Simplice, că şi un copil pricepe.”

Bineînțeles că nu era vorba de cine ştie ce pendul, părintele Caspar o ştia bine, dar despre treaba asta abia începea să se discute şi numai după un timp s-ar fi putut construi unele mai perfecte.

„Lucru difficillimum, şi trebuie încă mai învățăm mult, dar dacă Domnul nu ar interzice Die Wette... cum zici tu, le pari...”

„Rămăşagul.”

„Aşa. Dacă Dumnezeu nu ar opri asta, eu aş putea face rămăşag că în viitor toți merg a căutare longitudini şi toate alte phenomena pământeşti cu perpendicul. Dar pe o corabie foarte greu, et tu trebuie faci multă atenție.”

Caspar îi spuse lui Roberto să-şi pună la îndemână cele două aparate, dimpreună cu tot ce-i trebuia pentru scris, pe castelul de pupă, care era locul de observație cel mai înălțat de pe Daphne, acolo unde aveau să monteze Instrumentum Arcetricum.

Din chelnă aduseseră pe castel toate catrafusele acelea pe care Roberto le văzuse în treacăt când încă îl fugărea pe Intrus. Erau uşor de adus, afară de cada de metal, care fusese cocoţată pe punte printre imprecaţiuni şi ratări de tot hazul pentru că nu încăpea în sus pe treptele scăriţei. Dar părintele Caspar, ahotnic cum era, acum când trebuia să-şi realizeze proiectul, dădea dovadă de o energie fizică tot aşa de mare pe cât voinţa.

Urcă aproape de unui singur, cu un instrument de strâns cataramele, o armătură de semicercuri şi de mici tije de fier, care se dovedi o înjghebare de formă rotundă, la care fixară cu nişte inele pânza de cort circulară, astfel încât la sfârşit aveau un fel de cupolă în forma unei jumătăţi de glob sferic, cu diametrul de circa doi metri. Trebuiră să-l dea cu catran ca să nu lase să treacă uleiul acela rău mirositor din butoiaşe, cu care acum Roberto îl umplea, plângându-se de mirosul greţos. Însă părintele Caspar îi tot aducea aminte, serafic ca un capucin, că nu aveau să prăjească ceapă în el.

„Dar la ce serveşte?"

„Încercăm în această mare mică să punem o corabie mai mică", şi cerea să fie ajutat să pună în ligheanul acela mare de pânză, lighenaşul metalic, aproape turtit, cu un diametru puţin mai mic decât al celui în care încăpuse. „Nu ai niciodată auzit cineva care spune că marea întinsă ca uleiul? Iată, acum şi vezi, pluta atârnă la stânga şi oleul din bazinul mare atârnă la drepta, et viceversa, sau ţie aşa pare; în fapt oleul se menţine pururea în echilibru, fără să se ridice sau să coboare, şi paralel cu orizontul. Asta s-ar întâmpla şi de ar fi apă, dar pe oleu stă lighenaşul mic ca pe marea calmă. Et eu am făcut la Roma un mic experiment, cu două lighenaşe mici, cel mai mare plin cu apă şi cel mai mic cu nisip, şi în nisip un beţigaş et eu puneam pe cel mic să plutească în cel mare et pe cel mare îl mişcăm, şi tu puteai vedea beţigaşuul direpţ ca un turn, nu aplecat ca turnurile din Bononia!"

„Wunderbar", aproba poliglot Roberto. „Şi acum?"

„Scoatem acum lighenaşul mic, care trebuie pe el o maşinărie întreagă montăm."

Marginea ligheanului mic avea nişte arcuri mici pe dinafară aşa încât, explica părintele, atunci când el avea să

plutească cu greutatea-i în el, trebuia să rămână despăţit măcar cu un deget de fundul vasului în care era conţinut; iar dacă mişcarea excesivă a oaspetelui său l-ar fi împins prea la fund (care oaspete, întreba Roberto; acum tu vezi, răspundea părintele) arcurile acelea trebuiau să-i îngăduie să plutească din nou în sus fără să se clatine. Pe fundul interior trebuiau să înfigă un scaun cu spătarul înclinat, care să-i permită unui om să stea aproape întins pe spate privind în sus, sprijinindu-şi picioarele pe o placă de fier ce ţinea loc de contragreutate.

După ce puseră ligheanul mare pe punte şi-l făcură să stea locului cu câteva cuie, părintele Caspar se aşeză pe scaun, şi-i explică lui Roberto cum să-i monteze pe umeri, legându-i-o de mijloc, o armătură de frânghii şi de curele din pânză şi din piele la care mai trebuia ataşată şi o scufie în formă de coif. Coiful lăsa o gaură pentru un ochi, în timp ce la înălţimea nasului ieşea înafară un corn care avea deasupra un inel. În el se fixa luneta, din care atârna o stinghie ţapănă ce se termina printr-un cârlig. Acea Hiperbolă a Ochilor putea fi mişcată liber până ce ar fi fost identificat astrul ales dinainte; dar, odată ce acesta se afla în centrul lentilei, se agăţa stinghia aceea rigidă de bandulierele de pe piept, şi din acel moment era garantată o vedere fixă către eventualele mişcări ale acelui ciclop.

„Perfect!" jubila iezuitul. Când lighenaşul ar fi fost pus să plutească peste calmul uleiului, puteau fi aţintite chiar şi corpurile cereşti cele mai greu de văzut, fără ca vreo clătinătură a mării aflate în frământare să poată abate ochiul cititor în horoscoape de la steaua-i predestinată! „Iar asta domnul Galilei descris, iar eu am fapt."

„E foarte frumos", zise Roberto. „Dar acuma cine pune toate astea în vasul cu ulei?"

„Acum eu dezleg pe mine şi cobor, apoi noi punem lighenaş gol în ulei, apoi eu sui la loc."

„Nu cred că-i uşor."

„Mult mai uşor decât un lighenaş cu mine cu tot în el să pui."

Cu oarecare efort, lighenaşul cu scaunul lui fu pus deasupra să plutească pe ulei. Apoi părintele Caspar, încoifat

şi împlătoşat şi cu luneta montată pe coif, încercă să urce pe înjghebarea aceea, cu ajutorul lui Roberto care cu o mână i-o ţinea strâns pe a lui şi cu cealaltă îl împingea de la spate. Încercarea fu făcută de mai multe ori, şi cu prea puţin succes.

Nu pentru că scheletul metalic ce susţinea vasul cel mare nu putea ţine şi un oaspete, dar nu-i oferea acestuia niciun punct de sprijin ca lumea. Apoi, când părintele Caspar încerca, cum făcu de câteva ori, să pună numai un picior pe marginea metalică, punându-l repede pe celălalt înlăuntrul lighenaşului mai mic, acesta, în plin avânt al îmbarcării, prindea să se mişte pe ulei către partea opusă a vasului ce-l conţinea, crăcănând în formă de compas picioarele părintelui, care scotea ţipete de alarmă până ce Roberto nu-l apuca de mijloc şi-l trăgea către sine, cum s-ar zice, cu picioarele pe pământul Daphnei – blestemând de moarte în timpul ăsta în amintirea lui Galilei şi lăudându-i pe câinii ăia de persecutori ai lui. Intervenea în clipa aceea părintele Caspar care, lăsându-se să cadă în braţele salvatorului său, îl asigura printr-un geamăt că persecutorii aceia nu erau câini, ci oameni ai bisericii demni de tot respectul, puşi doar în slujba păstrării adevărului, iar cu Galilei se purtaseră părinteşte şi plini de îndurare. Apoi, tot aşa împlătoşat şi imobilizat cu privirea spre cer, cu luneta perpendiculară pe faţă, ca un Pulcinello cu nasul mecanic, îi amintea lui Roberto că acel Galilei măcar în invenţia aceea nu greşise şi că trebuia doar să încerci şi să tot încerci. „Şi aşadar, mein lieber Robertus”, zicea el apoi, „poate că tu ai uiţat pe mine şi crezi că eram o ţestoasă, pe care o capturezi când pui cu pântecele în aer? Haide, împinge pe mine din nou, iată, fă să ating marginea aceea, uite, aşa, căci hornului i se cuvine status erectus.”

În toate aceste nefericite operaţiuni nu înseamnă că uleiul rămânea calm ca orice ulei, iar după puţin timp amândoi experimentatorii se treziră destui de gelatinoşi şi, ceea ce e mai rău, oleaginoşi din belşug – dacă contextu-i permite cronicarului astă întorsătură de condei, fără ca să i se mai reproşeze sursa.

În timp ce părintele Caspar ținea morțiș să poată ajunge la scaunul acela, Roberto constată că poate trebuiau să golească mai întâi vasul cel mare de ulei, apoi să pună în el lighenașul, iar pe urmă să-i urce în el pe părinte și, la sfârșit, să toarne din nou uleiul, al cărui nivei crescând, atunci și lighenașul, și împreună cu el și observatorul, s-ar fi ridicat să plutească.

Așa se și făcu, cu mari laude aduse de maestru istețimii elevului, pe când miezul nopții se apropia grabnic. Nu prea dădea el ansamblul acela impresia de cine știe ce stabilitate, dar dacă părintele Caspar avea grijă să nu se miște alandala, se putea spera tot binele.

La un moment dat Caspar strigă triumfător: „eu acuma văd pe ei!" Strigătul îl obligă să-și miște nasul, iar luneta, care era destul de grea, riscă să alunece din ocular, el mișcă brațul ca să n-o clintească din locu-i, mișcarea brațului îl descumpăni din umăr, și lighenașul fu gata-gata să se răstoarne. Roberto lăsă și hârtie și ceasuri, îl susținu pe părintele Caspar, restabili echilibrul întregului ansamblu și-i recomandă astronomului să rămână nemișcat, făcând ca ochelarul acela al lui să se clintească cu cea mai mare precauție și mai ales fără să mai dea glas emoțiilor.

Următoarea veste fu dată printr-un murmur care, amplificat de mărețul coif, păru a răsuna răgușit ca dintr-o bolgie a tartarului: „Eu văd iarăși pe ei", și cu un gest măsurat ținu strâns luneta pe pieptar. „Oh, wunderbar! Trei steluțe sunt ale lui Jupiter la orient, una singură la occident... Cea mai aproape apare mai mică, et... iată, zero minute și treizeci secunde de Jupiter. Tu scrii. Acum gata să atingă Jupiter, peste puțin dispare, atent să scrii ora care ea dispare..."

Roberto, care-și lăsase locul său ca să sară în ajutorul maestrului, luase din nou în mână tăblița pe care trebuia să însemne timpii, dar se așezase lăsându-și ceasurile în spate. Se întorsese brusc, și făcu să cadă pendulul. Bagheta ieși de la locul ei. Roberto o apucă și încercă să o facă să intre la loc, dar nu izbutea. Părintele Caspar îi striga acum să însemneze ora, Roberto se întoarse către ceas și, făcând asta, lovi

călimara cu pana. O îndreptă din zbor, ca să nu piardă tot lichidul, dar făcu să cadă ceasul.

„Ai luat tu hora? Acum, perpendicului!” striga Caspar, iar Roberto răspundea: „nu pot, nu pot”.

„Cum tu nu poți, leneşule?!” Şi neauzind răspuns, continua să strige „cum tu nu poți, smintit? Hai însemnat, ai scris, ai împins? El acuma dispare, haide!”

„Am pierdut, nu, n-am pierdut, am stricat totul!”, zise Roberto. Părintele Caspar dădu la o parte luneta de pe coif, îşi aruncă ochii alături, văzu pendulul făcut praf, ceasul răsturnat, pe Roberto cu mâinile mânjite de cerneală, nu se mai putu abține şi izbucni într-un „Himmelpotzblitzsherrgottsakrament!” care-i zgudui tot trupul. Prin această mişcare neprecaută, făcuse să se încline prea tare lighenaşul şi lunecase în uleiul din cuvă; luneta îi scăpase din mână şi din apărătoarea ei şi apoi, ajutată de legănarea vasului, se dusese de-a dura pe toată întinderea castelului, făcând salturi pe scăriță şi, căzând de acolo pe punte, se izbise razna de spatele unui tun.

Roberto nu ştia dacă să sară mai întâi în ajutorul omului sau al intrumentului. Omul, împiedicându-se prin râncezeala aceea, îi strigase sublim să aibă grijă de lunetă, Roberto se repezise pe urmele acelei Hiperbole iuți de picior şi o regăsise ca vai de ea şi cu cele două lentile sparte.

Când, în sfârşit, Roberto îl scosese din ulei pe părintele Caspar, care părea o fleică de porc gata de pus în tigaie, acela spusese simplu şi cu o eroică încăpăfânare că nu era totul pierdut. Telescop tot aşa de puternic mai era unul, fixat pe Observatoarea Malteză. Nu rămânea decât să se ducă să-l ia de pe insulă.

„Dar cum?” zisese Roberto.

„Prin nataţiune”.

„Dar domnia ta ai spus că nu ştii să înoți, şi nici n-ai putea, la vârsta domniei tale...”

„Eu nu. Tu, da.”

„Dar nici eu n-o ştiu, blestemata asta de nataţie!”

„Învață”.

Dialoguri despre Sistemele cele Mari

Ceea ce urmează are o natură incertă: nu înțeleg dacă-i vorba de relatări ale dialogurilor ce s-au desfăşurat între Roberto şi părintele Caspar sau de însemnări pe care primul le făcea noaptea ca să aibă cu ce-i închide gura celui de al doilea în timpul zilei. Oricum stau lucrurile, e evident că, pe toată perioada în care rămăsese la bord cu bătrânul, Roberto nu scrisese scrisori pentru Doamnă. Era ca şi cum, puțin câte puțin, de la viața-i nocturnă, începea a trece la viața diurnă.

De exemplu, până atunci privise Insula dimineața devreme, şi pentru foarte scurt timp, sau seara, când pierdeai simțul marginilor şi al depărtărilor. Numai acum descoperea că fluxul şi refluxul sau acel joc alternativ al mareelor, timp de o bună parte a zilei, ducea apele să şteargă fâşia de nisip ce le separau de pădure, iar în cealaltă parte le făcea să se retragă lăsând descoperită o zonă stâncoasă care, explica părintele Caspar, era ultima ramificație a zidului de corali.

Între flux sau aflux şi reflux, îi explica tovarăşul său, trec cam şase ore, iar ăsta-i ritmul respirației marine sub influența Lunii. Nu aşa cum voiau unii în vremuri mai vechi, care atribuiau această mişcare răsuflării unui monstru al abisurilor, ca să nu mai spunem de domnul acela francez care afirma că, chiar dacă pământul nu se mişcă de la vest la est, totuşi se leagănă, ca să zicem aşa, de la nord la sud şi invers, iar în această mişcare periodică e firesc ca marea să se înalțe şi să se coboare, ca atunci când cineva ridică din umeri şi haina i se mişcă în sus şi în jos pe lângă gât.

Misterioasă problemă, aceea a mareelor, pentru că ele se schimbă după uscaturi şi după mări, şi după poziția țărmurilor față de meridiane. Ca regulă generală, în timpul lunii noi, avem mare crescută la amiază şi la miezul nopții, dar pe urmă, zi cu zi, fenomenul întârzie cu patru cincimi de oră, iar neştiutorul care habar n-are de asta, văzând că la ora cutare a zilei un anumit canal era navigabil, se aventurează în el la aceeaşi oră în ziua următoare, şi se împotmoleşte pe uscat. Ca să nu mai spunem de curenții pe care mareele îi

stârnesc, iar unii dintr-înşii sunt aşa de puternici încât în momentul refluxului o corabie nu izbuteşte să ajungă la uscat.

Şi apoi, zicea bătrânul, pentru fiece loc în care ne aflăm, trebuie o socoteală diferită, şi avem nevoie de Tabele Astronomice. Încercă chiar să-i explice lui Roberto calculele acelea – adică faptul că se cere să observi întârzierea lunii, înmulţind zilele lunii cu patru şi împărţind apoi la cinci – sau invers. Fapt e că Roberto nu-nţelegea nimic, şi vom vedea mai târziu cum uşurătatea asta a lui îi cauzează mari încurcături. Se mărginea doar să se mire de fiecare dată că linia meridianului, care ar fi trebuit să lunece între un cap şi altul al Insulei, trecea uneori prin mare, alteori peste stânci, şi nu-şi dădea niciodată seama care era momentul potrivit. Asta şi pentru că, fie că era flux sau reflux, marele mister al mareelor îl interesa mult mai puţin decât marea taină a liniei aceleia dincolo de care Timpul mergea înapoi.

Am mai spus că nu avea vreo înclinare deosebită de a nu crede cele ce-i povestea iezuitul. Însă adesea se distra provocându-l, ca să-l facă să povestească şi mai mult, şi deci recurgea la tot repertoriul de argumentări pe care le auzise în cenaclurile oamenilor acelora de treabă pe care iezuitul îi considera, dacă nu emisari ai Satanei, cel puţin nişte beţivi şi desfrânaţi ce-şi făcuseră din tavernă Liceul lor. În definitiv, însă, îi era greu să respingă fizica unui maestru care, pe baza principiilor acestei fizici înseşi, se pregătea acum să-l înveţe să înoate.

Ca primă reacţie, pentru că nu-i ieşise din minte naufragiul său, afirmase că pentru nimic în lume n-avea să mai ia contact cu apa. Părintele Caspar îl rugase să ia aminte că, tocmai în timpul naufragiului, apa aceea îl susţinuse, – semn că era un element prietenos, şi nu duşmănos. Roberto răspunsese că apa îl susţinuse nu pe el, ci lemnul de care se legase el, iar părintele Caspar îşi luase revanşa făcându-l să ia aminte că, dacă apa susţinuse un lemn, creatură fără suflet, care râvneşte să se scufunde, cum ştie oricine a aruncat un lemn de sus în jos, era cu atât mai bună să susţină o fiinţă vie gata să urmeze tendinţa firească a lichidelor. Roberto ar fi trebuit să ştie, dacă aruncase

vreodată în apă un cățeluş, că animalul, mişcându-şi labele, nu numai că plutea, dar se şi întorcea repede la țărm. Şi, adăuga părintele Caspar, poate că Roberto nu ştia că, dacă sunt puşi în apă copii de câteva luni, aceştia ştiu să înoate, pentru că natura ne-a făcut înotători, ca pe orice alte animale. Din nefericire suntem mai aplecați decât animalele către prejudecăți şi erori, şi deci crescând, dobândim cunoştințe false asupra virtuților lichidelor, aşa încât teama şi neîncrederea ne fac să pierdem acel dar înnăscut.

Roberto îl întreba atunci dacă el, respectabilul părinte, învățase să înoate, iar respectabilul părinte răspundea că el nu pretindea a fi mai bun decât atâția alții ce evitaseră să facă fapte bune. Se născuse într-o țară toarte depărtată de mare şi pusese piciorul pe o corabie numai la o vârstă târzie când – zicea el – de acum trupul său era doar o tigvă roasă de molii, o înceţoşare a vederii, o curgere a nasului, țiuit al urechilor, îngălbenire a dinților, întepenirea cerbiciei, un gâtlej cu mărgele ca la curcani, călcâie pline de podagră, o fleşcăire a pieilor, o coamă ca o bidinea văruită, fluierele picioarelor îi scârțâiau, degetele îi tremurau, picioarele i se-mpleticeau, pieptul îi era o răzuire de guturaiuri, printre fârnâituri de bale şi râgâituri de scuipat.

Însă, preciza el imediat, mintea fiindu-i mai vioaie decât hoitul, ştia şi el ceea ce şi înțelepții Greciei antice descoperiseră şi anume că dacă se scufundă un corp într-un lichid, acest corp capătă sprijin şi împingere în sus pentru câtă apă înlocuieşte, fiindcă apa caută să se-ntoarcă să-şi ocupe spațiul din care a fost alungată. Şi nu e adevărat că pluteşte sau nu pluteşte potrivit formei sale, şi deci se înşelaseră anticii, potrivit cărora un lucru turtit stă deasupra iar unul ascuțit se duce la fund; dacă Roberto ar fi încercat să vâre cu forța în valuri, ştiu şi eu, vreo sticlă (care nu-i turtită) ar fi simțit aceeaşi rezistență ca atunci când ar fi încercat să îndese în apă un castron.

Se cerea aşadar să te împrieteneşti cu elementul şi apoi totul ar fi mers de la sine. Şi propuse ca Roberto să coboare de-a lungul scării de frânghie ce atârna la proră, zisă şi scara lui Iacob dar, spre liniştirea lui, rămânând legat de o parâmă sau odgon sau funie, cum vrei să-i zici, lungă şi tare, legată

de peretele vasului. Drept care, când s-ar fi temut să nu se scufunde, n-avea decât să tragă de frânghie.

Nu mai e nevoie să spunem că acel maestru al unei arte pe care nu o practicase niciodată nu luase în seamă un număr nesfârşit de accidente ce-ar fi putut interveni, neglijate şi de învăţaţii Greciei antice. De pildă, ca să-i îngăduie libertate de mişcare, îi pusese la îndemână o frânghie de cânepă cât se poate de lungă, aşa încât pentru prima oară când Roberto, ca orice aspirant la înot, ajunsese sub faţa apei, trăsese cât îl ţineau puterile, şi mai nainte ca parâma să-l scoată afară înghiţise atâta sărătură încât voi să renunţe, pentru acea primă zi, la orice altă încercare.

Începutul fusese totuşi încurajator. Abia ce coborâse scara şi atinsese apa, Roberto îşi dăduse seama că lichidul era plăcut. Despre naufragiul său avea o amintire friguroasă şi violentă, iar faptul că descoperea o mare aşa de caldă îl stârnea acum să-şi continue scufundarea, până ce, stând tot agăţat de scăriţă, lăsase ca apa să-i ajungă până ia bărbie. Crezând că asta însemna să înoţi, se tolănise de-a binelea lăsându-se în voia amintirilor din epoca-i pariziană.

De când ajunsese pe corabie făcuse, după cum am văzut, câteva abluţiuni, dar ca o pisicuţă care-şi linge blana cu limba, spălându-şi numai faţa şi părţile ruşinoase. În ce priveşte restul – şi cu-atât mai mult cu cât se-nverşuna să-şi pândească Intrusul – picioarele i se acoperiseră cu o crustă de murdărie din cală, iar sudoarea îi lipise hainele de trup. În contact cu apa aceea călduţă ce-i spăla în acelaşi timp trupul şi veşmintele, Roberto îşi amintea cum descoperise, în palatul Rambouillet, două cădiţe, nu una, la dispoziţia marchizei, ale cărei preocupări pentru îngrijirea trupului erau obiect de conversaţie într-o societate în care spălatul nu era un lucru frecvent. Chiar şi cei mai rafinaţi dintre oaspeţii ei găseau că curăţenia consta în prospeţimea albiturilor, iar un semn de eleganţă era schimbarea lor cât mai deasă, nu folosirea apei. Iar multele esenţe parfumate, cu care marchiza îi zăpăcea, nu erau un lux, ci – pentru ea – o necesitate, ca să pună o apărare între nările-i gingaşe şi izurile lor unsuroase.

Simţindu-se mai gentilom decât la Paris, Roberto, ţinându-se strâns cu o mână de scăriţă, îşi freca cu cealaltă cămaşa şi nădragii de trupu-i asudat, frecându-şi între timp călcâiul unui picior cu degetele de la celălalt.

Părintele Caspar îl urmărea cu mult interes, dar tăcea, voind ca Roberto să lege prietenie cu marea. Totuşi, temându-se ca mintea lui Roberto să n-o ia razna dintr-o exagerată grijă faţă de trup, încerca să i-o abată. Îi vorbea în timpul ăsta despre maree şi despre virtuţile atracţiei lunii.

Încerca să-l facă să preţuiască un fapt ce avea în el ceva incredibil: că dacă mareele răspund la chemarea lunii, trebuiau să se petreacă numai când era lună, şi nu când ea se afla pe partea celaltă a planetei noastre. Dar, în schimb, flux şi reflux continuau pe amândouă părţile planetei, repetându-se aproape din şase în şase ore. Roberto trăgea cu urechea la discuţia despre maree, dar se gândea la lună – la ea se gândise în toate nopţile acelea mai mult decât la maree.

Întrebase cum se făcea că noi îi vedem lunii permanent una şi aceeaşi faţă, iar părintele Caspar explicase că ea se-nvârte ca o minge ţinută de-un fir de un atlet ce-o face să se rotească, şi care nu-i poate vedea altceva decât partea care stă cu faţa la el.

„Însă", îl sfidase Roberto, „partea asta o văd atât indienii, cât şi spaniolii; în schimb pe lună lucrurile nu stau aşa în ce priveşte luna lor, pe care unii o numesc Vâlva şi care nu-i alta decât pământul nostru. Locuitorii Subvâlvani, ce locuiesc pe faţa întoarsă către noi, o văd totdeauna, în timp ce Privâlvanii, care locuiesc în emisfera cealaltă, nu ştiu de ea. Închipuiţi-vă că s-ar muta pe partea asta: cine ştie ce-ar simţi când ar vedea strălucind în noapte un cerc de cincisprezece ori mai mare decât luna noastră! Poate s-ar aştepta să le cadă-n cap dintr-o clipă în alta, aşa cum vechii Gali se temeau pururea să nu le cadă cerul în cap! Ca să nu mai vorbim de cei ce locuiesc exact la marginea dintre cele două emisfere, şi care văd Vâlva tot timpul răsărind la orizont!

Iezuitul făcuse tot felul de glume şi ironii despre basmul acela cu locuitorii lunii, pentru că corpurile cereşti nu-s de aceeaşi natură cu pământul nostru, şi deci nu sunt potrivite

să găzduiască făpturi vii, fapt pentru care era mai bine să fie lăsate legiunilor îngereşti, ce se puteau mişca spiritual prin cleştarul cerurilor.

„Dar cum ar putea fi cerurile de cristal? Dacă ar fi aşa, cometele, trecând prin ele, le-ar sparge."

„Dar cine ți-a spus ție că cometele trec prin regiunile eterice? Cometele trec prin regiunea sublunară, iar aici este aerul, aşa cum şi tu vezi."

„Nu se mişcă nimic care să nu fie corp. Iar cerurile se mişcă. Deci sunt corp".

„După ce tu spui parascovenii, te mai faci şi aristotelic. Dar ştiu eu pentru ce tu spui aşa. Tu vrei ca şi în ceruri aer, şi aşa nu mai este diferența între susul şi josul, totul se-nvârte, et pământul mişcă kuruf său ca o gogoaşă."

„Dar noi în fiece noapte vedem stelele într-o poziție diferită..."

„Drept este. De fapt ele se mişcă."

„Aşteaptă, părinte, n-am terminat. Domnia ta vrei ca soarele şi toate celelalte astre, care sunt corpuri uriaşe, să facă un ocol în jurul pământului la fiecare douăzeci şi patru de ore, iar stelele fixe sau marele inel ce le-nconjoară să parcurgă mai mult de douăzeci şi şapte de mii de ori două sute de milioane de leghe? Căci asta ar trebui să se-ntâmple, dacă pământul nu s-ar învârti în jurul lui însuşi în douăzeci şi patru de ore. Cum pot stelele fixe să meargă aşa de repede? Aia care locuiesc pe ele ar ameți!"

„Dacă locuia cineva pe ele. Dar asta est petitio prinkipii."

Şi-i explica faptul că era uşor să inventezi un singur argument în favoarea mişcării soarelui, pe când, în schimb existau foarte multe argumente împotriva mişcării pământului.

„Ştiu foarte bine", răspundea Roberto, „că Ecleziastul spune terra autem in aeternum stat, sol oritur, şi că loşua a oprit soarele, nu pământul. Dar chiar dumneavoastră m-ați învățat că dacă citim Biblia în litera ei, ar trebui să fi fost lumina înainte de crearea soarelui. Ca atare, cartea sacră trebuie citită cu un grăuncior de sare, şi chiar Sfântul Augustin ştia că aceasta vorbeşte de multe ori more allegorico..."

Părintele Caspar zâmbea şi-i amintea că de multă vreme iezuiții nu-şi mai învingeau adversarii cu chițibuşuri luate din scripturi, ci cu argumente imbatabile întemeiate pe astronomie, pe sens, pe judecăți matematice şi fizice.

„Care judecăți, adicătelea?" întreba Roberto râcâindu-şi nițelul jeg de pe pântece.

Adicătelea, răspundea atins părintele Caspar, puternicul argument al Roții: „Acum tu ascultă pe mine. Gândeşte la o roată, bine?"

„Mă gândesc la o roată".

„Bravo, aşa gândeşti şi tu, în loc faci pe maimuțoiul şi repeți ce ai auzit la Paris. Acum tu gândeşti că această roată e înfiptă într-un țăruş ca şi cum era roata unui olar, et tu vrei faci să se învârtă roata asta. Ce faci tu?"

„Pun mâinile, sau pun un deget pe marginea roții, mişc degetul, şi roata se-nvârte."

„Nu crezi că făceai mai bine să pui pe țăruşul, din centrul roții, şi încerci faci să se-nvârtă el?"

„Nu, ar fi imposibil..."

„Aşa! Iar galileienii şi copernicanii tăi vor să pună soarele nemişcat în centrul universului să facă să se mişte tot marele cerc al planetelor în jur, în loc să gândească că mişcarea este dată de cercul mare al cerurilor, pe când pământul poate sta oprit în mijloc. Cum putuse Domnul Dumnezeu pună Soarele în acel loc mic et pământul coruptibil şi întunecat în printre stelele luminoase et eterne? înțeles eroarea ta?"

„Păi, soarele trebuie să existe în mijlocul universului! Corpurile în natură au nevoie de acest foc radical şi ca el să locuiască în inima regatului, ca să satisfacă nevoile tuturor părților. Cauza generării nu trebuie pusă în centrul a toate? Natura nu şi-a pus sămânța în genitale, la jumătatea drumului dintre cap şi picioare? Şi semințele nu sunt în centrul merelor? Iar sâmburele nu-i în mijlocul piersicii? Şi, prin urmare, pământul, care are nevoie de lumina şi de căldura acelui foc, se învârte în jurul lui ca să primească pe toate părțile virtutea solară. Ar fi ridicol să credem că soarele s-ar învârti în jurul unui punct de care n-ar avea nevoie, şi-

ar fi ca şi cum ai zice, văzând o ciocârlie friptă, că pentru a o găti trebuie să-nvârtim vatra în jurul ei...”

„A, da? Şi atunci când episcopul dă ocol bisericii ca să binecuvânteze pe ea cu cădelnița tu ai vrea ca biserica să se-nvârtă în jurul episcopului? Soarele poate să se învârtă pentru că-i din element ignic. Şi tu ştii bine că focul zboară şi se mişcă şi niciodată stă pe loc. Ai tu văzut vreodată munții să se mişte? Et atuncea cum se mişcă pământul?”

„Razele soarelui, ajungând să se lovească de el, îl fac să se-nvârtă, aşa cum putem face să se-nvârtă o minge lovind-o cu mâna, iar dacă mingea-i mică, chiar şi cu suflarea noastră... Şi, în sfârşit, voiți ca Dumnezeu să pună soarele să alerge, care este de patru sute şi treizeci şi patru de ori mai mare decât pământul, numai ca să poată să ne crească nouă varza?”

Ca să dea cea mai mare vigoare teatrală acestei din urmă obiecții, Roberto voise să-şi îndrepte degetul către părintele Caspar, şi de aceea întinsese brațul şi dăduse din picioare ca să iasă mai la vedere, depărtându-se de carena vasului. În mişcarea aceasta, nici mâna cealaltă nu se mai ținea bine, capul i se dăduse pe spate şi Roberto ajunsese sub apă, fără ca apoi să mai izbutească, cum am mai spus, să se mai apuce de funie, prea larg lăsată, ca să revină la suprafață. Se comportase atunci ca toți cei care până la urmă se îneacă, făcând mişcări dezordonate şi înghițind şi mai multă apă, până ce părintele Caspar întinsese cum trebuie funia aducându-l la loc pe scăriță. Roberto urcase înapoi jurând că niciodată n-avea să se mai întoarcă acolo.

„Mâine tu încerci din nou. Apa sărată este ca un medicament, nu gândi că era un rău mare”, îl consolă pe punte Caspar. Şi pe când Roberto se împăca din nou cu marea pescuind, Caspar îi explica câte şi ce avantaje ar fi tras amândoi dacă ar fi ajuns pe Insulă. Nici nu mai merita osteneala să pomenească de redobândirea bărcii, cu care ar fi putut să umble ca nişte oameni liberi între corabie şi uscat şi ar fi avut acces la Văzătoarea Malteză.

Din câte spune Roberto despre povestea asta, trebuie dedus că invenția aceea depăşea posibilitățile lui de înțelegere – sau că spusele părintelui Caspar, aşa cum îi erau

şi altele, erau frânte de elipse şi de exclamaţii, cu ajutorul cărora părintele vorbea aci de forma ei, aci de ceea ce făcea şi aci de îdeea care stătuse la baza ei.

Iar Ideea nici măcar nu era a sa. Despre Văzătoare aflase scotocind printre hârtiile unui confrate defunct, care la rându-i aflase despre ea de la un alt confrate care, în timpul unei călătorii în prea nobila insulă a Maltei, sau mai bine zis Melita, auzise slăvindu-se acest instrument ce fusese construit din ordinul Eminentisimului Principe Johannes Paulus Lascaris, Mare Maestru al acelor faimoşi Cavaleri.

Cum anume era Specula aceea, niciunul nu văzuse vreodată: de la primul confrate rămăsese doar o cărţulie cu schiţe şi însemnări, dealtfel şi ea acum dispărută. Iar pe de altă parte, se văieta Caspar, acel opuscul însuşi „era din cale-afară de pe scurt înscriptat, cu nullo schemate visualiter patefacto, nici vreo tabulă sau rotulă, et nulla instructione apposita.

Pe baza acestor sărăcăcioase însemnări părintele Caspar, în cursul lungii călătorii pe Daphne, punându-i la treabă pe dulgherii de la bord, desenase din nou, sau răstălmăcise feluritele elemente ale acelei tehnasme, montându-le apoi pe Insulă şi preţuindu-i în loco nenumăratele virtuţi – iar Specula trebuia să fie cu-adevărat o Ars Magna în carne şi oase, sau mai bine zis în lemn, fier, pânză şi alte substanţe, un soi de Mega Horologiu, o Carte însufleţită în stare să dea la iveală toate tainele Universului.

Dânsa – zicea părintele Caspar cu ochii aprinşi ca doi tăciuni – era o Unică Sintagmă de Novisime Instrumente Phyzice şi Mathematice, „prin roţi şi cicluri aranjate cu mare artă”. Apoi desena pe punte sau în aer cu degetul, şi-i spunea să se gândească la o primă parte a ei, circulară, cum s-ar zice baza sau fundamentul, care arată Orizontul Nemişcat, cu Roza celor treizeci şi două de Vânturi şi cu toată arta Navigatorie cu prevederile oricărei furtuni. „Partea de Mijloc”, adăuga el apoi, „care pe bază edificată este, închipuie un Cub cu cinci lature -închipui tu? – nein, nu cu şase, a şasea se sprijină pe bază şi deci tu nu vezi pe ea. Pe prima faţă a Cubului, id est Chronoscopium Universale, poţi opt roate în cycluri perene aranjate să vezi, care reprezintă

Calendarul lui Iuliu şi al lui Gregoriu şi când anume vin la rând duminicile, şi Epactele, et Cercul Solar, et Sărbătorile Schimbătoare şi Pascale, et luna nouă şi luna plină, pătrarul Soarelui et al Lunii. În Cubilaterul secund, id est das Horoscopium, prin care fiind dată hora curentă din Malta, curentă poţi să găseşti care oră este în restul globului nostru. Et găseşti o Roată cu două Planisfere, din care unul arată et învaţă tot Primul Mişcător scientia, al doilea despre Octava Sphaera et de spre Stelele Fixe doctrina şi mişcarea. Et fluxul et refluxul, adicăte decrementul şi incrementul mărilor, de mişcarea Lunei în tot Universul mişcate..."

Asta era latura cea mai pasionantă. Cu ajutorul ei se putea cunoaşte acel Horologium Catholicum despre care s-a mai spus, cu ora misiunilor iezuite de pe orice meridian; nu doar atât, ea părea chiar să ia asupră-şi funcţiile unui bun astrolab întrucât dezvăluia şi mărimea zilelor şi a nopţilor, înălţimea soarelui cu proporţia Umbrelor drepte, şi ascensiunile drepte şi oblice, durata crepusculelor, culminaţia stelelor fixe în fiece an, lună şi zi. Şi tocmai cătând şi cătând pe latura aceea, părintele Caspar ajunsese la certitudinea că se afla în sfârşit pe meridianul antipod.

Era apoi o a treia latură care conţinea în şapte roţi alcătuirea întregii Astrologii, toate viitoarele eclipse ale soarelui şi ale lunii, toate figurile astrologice pentru timpurile agriculturii, ale medicinei, ale artei navigaţiei, dimpreună cu cele douăsprezece semne ale locuinţelor cereşti, şi fiziognomia lucrurilor naturale care de fiecare semn atârnă, şi Casa corespunzătoare.

Nu-mi vine să redau aici tot ce-şi notează Roberto, deci citez cea de a patra latură, care ar fi trebuit să spuie toate minunăţiile medicinei, adică botanice, spagirice, chimice şi hermetice, cu medicamentele simple şi cu cele compuse, separate din substanţe minerale sau animale precum şi toată „Alexipharmaca atractivă, lenitivă, purgativă, molificativă, digestivă, corosivă, conglutinativă, aperitivă, calefactivă, frigorificativă, mundificativă, atenuativă, incisivă, soporificativă, diuretică, narcitică, caustică şi confortativă."

Nu izbutesc să explic şi cam inventez ce anume se petrecea pe cea de a cincea latură, cu alte cuvinte acoperişul

cubului, paralel cu linia orizontului, care părea aşezată ca o boltă cerească. Însă se pomeneşte şi o piramidă, ce nu putea avea baza egală cu cubul, altfel ar fi acoperit cea de a cincea latură şi care poate că, mai verosimil, acoperea cubul întreg ca un cort – dar atunci ar fi trebuit să fie din material transparent. Sigur este că cele patru feţe ale ei ar fi trebuit să reprezinte cele patru zări ale lumii, şi pentru fiecare din ele alfabetele şi limbile diferitelor popoare, cuprinzând şi elementele primitivei Limbi Adamice, hieroglifele Egiptenilor şi caracterele chinezilor şi ale Mexicanilor, iar părintele Caspar o descrie ca pe o „Sphynx Mystagoga, un Oedipus Aegyptiacus, o Monadă Hieroglifică, o Clavis Convenientia Linguarum, un Theatrum Cosmographicum Historicum, o Sylva Sylvarum a oricărui alfabet natural şi artificial, o Architectură Curioasă Nouă, un Candelabru Combinatoriu, o Mensa Isiaca, un Metametricon, o Synopsis Anthropoglotogonica, o Basilica Cryptographica, un Arnphiteatrum Sapientiae, o Cryptomenesis Patefacta. un Catoptron Polygraphicum, un Gazophylacium Verborum, un Mysterium Artis Steganographicae, o Arca Arithmonologica, un Archetypon Polyglotta,o Eisagoge Horapollinea, un Congestorium Artificiosae Memoriae, un Pantometron de Furtivis Literarum Notis, un Mercurius Redivivus, un Etymologicon Lustgărtlein!”

Că toată ştiinţa aceea era destinată să rămână apanajul lor privat, condamnaţi cum erau să nu mai regăsească niciodată calea de-ntoarcere – asta nu-l îngrijora pe iezuit, nu ştiu dacă din pricina încrederii în Providenţă sau de dragul cunoaşterii ce-şi este sieşi scop. Dar ceea ce mă izbeşte este că în momentul acela nici lui Roberto nu-i trecea prin cap niciun gând realist şi că începea să considere acostarea pe Insulă ca pe evenimentul ce ar fi dat sens, şi încă pentru totdeauna, vieţii lui.

Mai întâi de toate, în ceea ce-l privea, în legătură cu Văzătoarea, l-a izbit doar gândul că oracolul acela îi putea spune unde era şi ce făcea, în timpul ăsta, Doamna lui. Dovadă că unui îndrăgostit, chiar şi ocupat cu exerciţii corporale foarte folositoare, e zadarnic să-i vorbeşti de Nupţii

Siderale, căci caută mereu să afle ceva despre frumoasa-i povară şi dulcele-i chin.

Dealtminteri, orice-i spunea maestrul său despre înot, el visa la o Insulă ce nu i se-mbia dinainte-i în prezentul în care se afla, ci, din poruncă divină se odihnea în irealitatea sau mai bine zis în nefiinţa zilei de ieri.

Lucrul la care se gândea când înfrunta valurile era speranţa de a ajunge pe o insulă care fusese ieri, şi-al cărei simbol părea a fi Porumbiţa de Culoarea Naramzei, de neprins ca şi cum zburase în trecut.

Roberto era încă frământat de idei nelămurite, ghicea că voia alt lucru decât cel al părintelui Caspar, dar nu-şi putea da seama bine ce. Şi trebuie să-i înţelegem nesiguranţa, pentru că era primul om din istoria speciei căruia i se oferise putinţa să înoate-ndărăt cu douăzeci şi patru de ore.

În orice caz, se convinsese cu-adevărat că trebuia să înveţe să înoate şi ştim cu toţii că un singur motiv puternic te ajută să depăşeşti mii de spaime. De aceea îl găsim din nou încercând în ziua următoare.

În această fază părintele Caspar îi explica tocmai că, dacă ar fi dat drumul scăriţei şi şi-ar fi mişcat liber mâinile, ca şi cum s-ar fi luat după ritmul unei cete de muzicanţi, lăsându-şi picioarele să se mişte în voie, marea l-ar fi ţinut. Îl pusese să încerce, întâi cu funia întinsă, apoi lungind funia fără să i-o spună sau vestindu-l când deja elevul ar fi căpătat siguranţă. E adevărat că Roberto, când îl anunţase, simţise imediat că se duce la fund, însă strigând, dăduse instinctiv din picioare şi văzu că rămâne cu capul la suprafaţă.

Aceste încercări duraseră mai bine de o jumătate de oră iar Roberto începea să simtă că se poate menţine în plută. Dar de îndată ce încerca să se mişte cu mai mare vioiciune, îşi arunca şi capul înapoi. Atunci părintele Caspar îl încurajase să urmeze tendinţa aceea şi să înainteze cu capul dat pe spate cât putea, cu trupul întins şi foarte puţin arcuit, cu braţele şi picioarele desfăcute ca şi cum ar fi trebuit să atingă permanent circumferinţa unui cerc: avea să se simtă ca purtat de un hamac şi ar fi putut sta în el ore în şir, ba chiar să şi doarmă, sărutat de unde şi de soarele oblic al asfinţitului. Oare cum de ştia părintele Caspar toate lucrurile

astea, fără să fi înotat vreodată? Prin Theoria Physico-Hydrostatică, zicea el.

Nu-i fusese uşor să găsească poziția potrivită, Roberto riscase să se sugrume cu frânghia de-atâtea râgâituri şi strănuturi, dar se pare că la un moment dat echilibrul fusese atins.

Roberto simțea pentru prima oară marea ca pe un prieten. Urmând instrucțiunile părintelui Caspar, începuse chiar să-şi mişte şi brațele, şi picioarele: ridica uşor capul, îl arunca îndărăt, se obişnuise să aibă apa în urechi şi să-i suporte presiunea. Putea chiar vorbi şi striga ca să se facă auzit la bord.

„Dacă acum tu vrei, te răsuceşti", chiar îi zisese la un moment dat Caspar. „Tu cobori brațul drept, ca şi cum ar atârna sub corpul tău, ridici uşor umărul stâng, şi iată că te afli cu burta în jos!"

Nu specificase că în timpul acestei mişcări trebuia să-ți ții respirația, dat fiind că te pomeneşti cu fața sub apă şi anume sub o apă care atâta aşteaptă ca să exploreze nările Intrusului. În cărțile de Mechanică Hydraulico-Pneumatică nu scria asta. Aşa că, printr-o ignoratio clenebi de-a părintelui Caspar, Roberto mai înghiți se încă o găleată de apă sărată.

Însă de-acum învățase să învețe. Încercase de două-trei ori să se-ntoarcă de pe o parte pe alta şi înțelesese un principiu, necesar oricărui înotător, anume că atunci când ai capul sub apă nu-i musai să respiri – nici măcar pe nas, ci, din contră, să sufli cu putere ca şi cum ai vrea să dai afară din plămâni tocmai câtimea aceea de aer de care ai nevoie. Lucru lesne de intuit şi nu tocmai, cum se vede din povestea noastră.

Totuşi înțelesese şi că-i venea mai uşor să stea întins pe spate, cu fața la aer, decât cu fața în jos. Mie mi se pare tocmai invers, însă Roberto învățase mai întâi în felul ăsta şi timp de o zi sau două continuă aşa. Iar între timp dialoga despre sistemele maxime.

Începuseră iar să vorbească despre mişcarea pământului şi părintele Caspar îi dăduse de gândit cu Argumentul Eclipsei. Luând pământul din centrul lumii şi

punând în centrul ei soarele, trebuie să pui pământul ori sub lună, ori deasupra lunii. Dacă-l punem dedesubt, n-o să mai fie niciodată eclipsă de soare pentru că, luna fiind deasupra soarelui sau mai jos decât pământul, n-o să mai poată niciodată să se vâre între pământ şi soare. Dacă-l punem deasupra, nu va mai fi niciodată eclipsă de lună deoarece, pământul fiind deasupra ei, n-o să se mai poată vârî niciodată între ea şi soare. Şi în plus astronomia n-ar mai putea să prezică, aşa cum a făcut-o totdeauna foarte bine, eclipsele, pentru că ea îşi rostuieşte calculele după mişcările soarelui, iar dacă soarele nu s-ar mişca, toată munca ei ar fi în zadar.

Să luăm apoi argumentul Arcaşului. Dacă pământul s-ar învârti la fiecare douăzeci şi patru de ore, când se trage o săgeată drept în sus, aceasta ar cădea la apus, la multe mile distanţă de cel ce a tras-o. Asta ar fi ca şi cu Argumentul Turnului. Dacă s-ar lăsa să cadă o greutate de pe latura occidentală a unui turn, ea n-ar trebui să cadă la poalele construcţiei, ci mult mai încolo, şi deci n-ar trebui să cadă vertical, ci în diagonală, pentru că între timp turnul (odată cu pământul) s-ar fi mişcat spre răsărit. Însă cum toată lumea ştie din experienţă că greutatea aceea cade perpendicular, iată că mişcarea terestră se dovedeşte a fi vorbă goală.

Ca să nu mai spunem de Argumentul Păsărilor, care, dacă pământul s-ar roti în cuprinsul unei zile, n-ar putea niciodată, atunci când zboară, să se împotrivească rotirii lui, nici dacă ar fi neobosite. Pe când noi vedem foarte bine că, chiar dacă mergem călare în direcţia soarelui, orice pasăre ne ajunge din urmă şi ne şi lasă.

„Bine, bine. Nu ştiu să răspund la obiecţia domniei-voastre. Însă am auzit spunându-se că dacă rotim pământul şi toate planetele, şi lăsăm soarele să stea pe loc, se explică o mulţime de fenomene, pe când Ptolemeu a trebuit să inventeze şi şpiciclurile, şi adevărurile admise din respect, şi câte alte parascovenii care nu există defel, nici în cer nici pe pământ.

„Eu iert pe tine dacă voiai face un Witz. Dar dacă tu serios vorbeşti, atunci îţi spun că eu nu sunt un păgân ca Ptolemeu şi ştiu foarte bine că el multe greşeli a comis. Şi

pentru aceasta eu cred că foarte marele Ticone din Uranimburg o idee foarte justă avut: el a gândit că toate planetele care noi cunoaştem, adică Jupiter, Marte, Venus, Mercurius et Saturnus în jurul soarelui se rotesc, dar soarele se învârteşte cu ele în jurul pământului, iar în jurul pământului se învârte luna, dar pământul stă nemişcat în cercul stelelor fixe. Aşa tu explici erorile lui Ptolemeu et nu zici herezii, pe când Ptolemeu erori făcea şi Galileu herezii zicea. Et nu eşti obligat să explici cum poate pamântul, care este aşa de greu, să meargă la plimbare prin cer".

„Dar soarele şi stelele fixe cum pot?"

„Tu zici că sunt grele. Eu, nu. Sunt corpuri cereşti, nu sublunare! Pamântul da, este greu."

„Atunci o corabie cu o sută de tunuri cum poate să călătorească pe mare?"

„Pentru că marea o trage şi vântul o împinge."

„Atunci, dacă vrem să spunem lucruri noi fără să-i supărăm pe cardinalii de la Roma, eu am auzit de un filosof de la Paris care zice că cerurile sunt materie lichidă, ca o mare ce se-nvârte pretutindeni, formând un fel de bulboane marine... un fel de tourbillons..."

„Ce este asta?"

„Nişte vârtejuri".

„Ach, so, vortices, ja. Dar ce fac aceste vortices?"

„Păi, anume vârtejurile astea atrag planetele să se-nvârti şi tot un vârtej duce şi pământul în jurul soarelui, dar vârteju-i cel care se mişcă. Pământul stă nemişcat în vârtejul care-l târăşte."

„Prea bine, domnule Roberto! Tu nu voiai ca cerurile să fie de cristal, pentru că temeai că cometele ar sparge pe ele, însă îți place să fie lichide aşa ca păsările să înece în ele! Dealtfel, această idee cu vortices explică fapt că pământul în jurul soarelui învârte, dar nu şi că în jurul său însuşi învârte ca un titirez cu care joacă copiii!"

„Bine, dar filosoful acela spunea că şi în cazul ăsta se-nvârte suprafața mărilor şi crusta superficială a globului nostru, pe când centrul său din adânc stă pe loc. Aşa cred."

„Încă şi mai stupid ca înainte. Unde a scris domnul acela asta?"

„Nu ştiu, cred că a renunțat să mai scrie cartea, sau s-o publice. Nu voia să-i mânie pe iezuiți, deoarece ține mult la ei."

„Atunci eu prefer domnul Galileu care gânduri heretice avea, dar le-a mărturisit la cardinali plini de iubire, et niciunul pe el nu a ars. Mie nu-mi place celălalt domn care are gânduri şi mai heretice şi nu mărturiseşte, nici măcar la iezuiți, care prietenii lui. Poate Dumnezeu într-o zi iartă Galileu, dar pe el nu."

„Oricum, mi se pare că pe urmă şi-a corectat această idee dintâi. Pare că toată îngrămădirea de materie care ține de la soare până la stelele fixe se-nvârte într-un cerc mare, transportată de vântul acela..."

„Dar nu ziceai că cerurile erau lichide?"

„Pasă-mi-te că nu, poate că-s un vânt mare..."

„Vezi? Nici măcar tu ştii..."

„Ei, bine, vântul ăsta face să meargă toate planetele în jurul soarelui şi în acelaşi timp face să se-nvârtă soarele în jurul lui însuşi. Tot aşa, există un vârtej mai mic care face să se-nvârtă luna în jurul pământului şi pământul în jurul lui însuşi. Şi totuşi nu se poate spune că pământul se mişcă, pentru că cel ce se mişcă-i vântul. În acelaşi fel, dacă eu aş dormi pe Daphne, iar Daphne ar merge către insula aceea de la apus, eu aş trece de la un loc la altul şi totuşi nimerii n-ar putea spune că trupul meu s-a mişcat, iar în ceea ce priveşte mişcarea zilnică, e ca şi cum eu aş şedea pe-o roată mare de olar ce se mişcă şi, desigur, ți-aş arăta domniei tale mai întâi fața şi apoi spinarea, dar nu eu m-aş mişca, ci roata."

„Asta este hypothesis de la un maliționz ce voieşte a fi heretic, dar să nu pară că este. Dar tu îmi spune acum unde stau stelele. Şi Ursa Major întreagă, et Perseus, se rotesc în acelaşi vârtej?"

„Păi, toate stelele pe care le vedem sunt tot atâția sori şi fiecare-i în centrul unui vârtej al său, şi tot universul e-o mare horă de vârtejuri de sori nenumărați şi planete nenumărate şi infinit de multe, chiar şi dincolo de ceea ce vede ochiul nostru, fiecare avându-şi locuitorii săi!"

„Ah! Aici voiam eu aduc pe tine şi pe foarte heretici ai tăi amici! Asta vreți voi, lumi infinite!"

„Daţi-mi voie să cred cel puţin că nu-i numai una. Altfel unde-ar fi pus Dumnezeu infernul? Doar nu-n măruntaiele pământului."

„De ce nu acolo?"

„Pentru că", iar aici Roberto repeta, într-un mod destul de aproximativ, un argument pe care-l auzise la Paris şi n-aş putea jura că socotelile lui erau exacte, „diametrul centrului pământesc măsoară 200 de mile italieneşti, iar dacă le facem cubajul, avem opt milioane de mile. Considerând că o milă italienească cuprinde două sute şi patruzeci de mii de picioare englezeşti şi că Domnul trebuie să-i fi păstrat fiecărui osândit măcar şase picioare cubice, infernul n-ar putea ţine-n el decât patruzeci de milioane de osândiţi, număr ce mi se pare prea mic, când te gândeşti câţi oameni răi au trăit pe lumea asta a noastră de la Adam şi până-n ziua de azi".

„Aşa ar fi", răspundea Caspar, fără să-şi mai bată capul să facă proba, „dacă damnaţii stăteau înlăuntru cu trupul. Însă asta numai după Învierea în Trup şi după Judecata de Apoi! Iară atunci nu vor mai fi nici pământul, nici planetele, ci alte ceruri et pământuri noi!"

„De acord, dacă-s doar spirite damnate, or putea sta şi o mie de milioane, fie şi pe vârful unui ac. Însă există şi stele pe care noi nu le vedem cu ochiul liber, dar care se pot vedea cu luneta domniei voastre. Ei, bine, nu vă puteţi gândi la un telescop de o sută de ori mai puternic, ce v-ar îngădui să vedeţi alte stele, iar pe urmă la unul de o mie de ori mai puternic, care să vă poată arăta stele şi mai depărtate, şi tot aşa, ad infinitum? Vreţi să puneţi o limită creaţiunii?"

„Biblia nu vorbeşte despre aceasta".

„Biblia nu vorbeşte nici de Jupiter, şi totuşi domnia ta alaltăseară te uitai la el cu blestemata aia de lunetă a domniei tale.."

Însă Roberto ştia şi care avea să fie adevărata reacţie a iezuitului: la fel cu a abatelui din seara aceea în care Saint-Savin îl înfruntase în duel: că dac-ar fi lumi infinite n-am mai izbuti să mai dăm un sens Mântuirii şi că eşti constrâns ori să te gândeşti la infinit de multe Calvaruri, ori la strămoaşa noastră, pământul, ca un punct privilegiat al Cosmosului, pe

care Dumnezeu i-a îngăduit Fiului său să coboare, ca să ne mântuie de păcat, pe când altor lumi nu le-a făcut hatârul ăsta – în ciuda bunătății lui fără de margini. Şi-ntr-adevăr, asta a şi fost reacția părintelui Caspar, fapt ce-i dădu lui Roberto prilejul să-l asalteze din nou.

„Când a avut loc păcatul lui Adam?"

„Confrații mei calcule matematice perfecte faceau, pe baza Scripturii: Adam a păcătuit cu trei mii nouă sute şi optzeci şi patru de ani înainte de venirea Domnului Nostru Isus Hristos."

„Ei, bine, poate domnia ta nu ştii că cei ce-au călătorit în China, printre care mulți confrați de-ai domniei tale, au găsit listele cu monarhii şi cu dinastiile chinezilor, din care se deduce că împărăția Chinei exista mai dinainte de acum şase mii de ani, adică înainte de păcatul lui Adam, iar dacă astfel stau lucrurile cu China, cine ştie cu câte alte popoare nu-i la fel. Aşa că păcatul lui Adam, ca şi mântuirea evreilor şi frumoasele adevăruri ale Sfintei noastre Biserici Romane ce au derivat de acolo, privesc numai o parte a omenirii. Dar mai este o altă parte a neamului omenesc care n-a fost atinsă de păcatul originar. Asta nu ştirbeşte cu nimic nemărginita bunătate a lui Dumnezeu, care s-a purtat cu Adamiții la fel ca tatăl din parabolă cu Fiul Risipitor, sacrificându-şi fiul doar pentru ei. Dar după cum, prin faptul că a tăiat vițel cel mai gras pentru fiul cel păcătos, tatăl acela nu-i iubea mai puțin pe ceilalți frați, buni şi virtuoşi, la fel şi Creatorul nostru îi iubeşte cu mult drag pe Chinezi şi pe toți ceilalți ce s-au născut înainte de Adam şi se bucură că ei nu au căzut în păcatul originar. Dacă aşa s-a întâmplat pe pământ, de ce să nu se fi-ntâmplat şi pe stele?"

„Dar cine a spus ție astă gugumănie?" strigase scos din sărite părintele Caspar.

„O spun mai mulți. Iar un înțelept arab a spus că asta poate fi dedus şi dintr-o pagină a Coranului."

„Şi tu spui mie că Koranul dovedea adevărul unui lucru? Oh, Dumnezeule atotputernic, rog trăsneşte pe acest fluşturatic şi zvânturatic, trufaş obraznic dezmățat răzvrătit, fiară de horn, drac, câine şi demon, javră blestemată şi turbată, ca el să nu mai pune picior pe astă corabie!"

Şi părintele Caspar ridicase funia şi o făcuse să plesnească ca un bici, mai întâi lovindu-l pe Roberto peste faţă, apoi lăsând-o în jos slăbită. Roberto se răsturnase cu faţa în jos, se zbătuse orbeşte, nu reuşea să tragă frânghia îndeajuns ca s-o întindă, urla după ajutor înghiţind la apă, iar părintele Caspar îi strigă că voia să-l vadă dându-şi duhul şi căscând gura în agonie, până o să se afunde în infern, aşa cum se cuvenea unui nelegiuit ca el.

Apoi, pentru că avea suflet de creştin, când i se păruse că Roberto a fost pedepsit de ajuns, îl trăsese sus. Iar pentru ziua aceea se terminase atât lecţia de înot cât şi cea de astronomie, iar cei doi se duseseră fiecare la culcare pe contul lui, fără să-şi mai vorbească.

Se împăcaseră din nou a doua zi. Roberto mărturisise că el în ipoteza aceea cu vârtejurile nu credea deloc, şi considera mai degrabă că lumile infinite erau efectul unei învârtini de atomi în gol şi că asta nu excludea deloc să existe o divinitate providenţială care le poruncea acestor atomi şi-i orânduia după decretele sale, aşa cum îl învăţase Canonicul de Digne. Părintele Caspar însă respingea şi această idee, care presupunea un gol în care să se mişte atomii, iar Roberto nu mai avea chef să stea la discuţie cu o Parcă atât de milostivă care, în loc să-i taie firul ce-l ţinea în viaţă, i-l lungea peste măsură.

După promisiunea că n-o să mai fie ameninţat cu moartea, îşi reluase experimentele. Părintele Caspar îl tot convingea să-ncerce să se mişte în apă, căci ăsta-i principiul oricărui meşteşug al natăţiei şi-i sugera mişcări lente cu mâinile şi cu picioarele, dar Roberto prefera să lenevească făcând pluta.

Părintele Caspar îl lăsa să lenevească şi profita de asta ca să-i spună de-a fir a păr celelalte argumente ale lui împotriva mişcării pământului. În primis, Argumentul Soarelui. Acesta, dacă ar sta nemişcat, iar noi, exact la jumătatea zilei l-am privi din centrul unei camere printr-o fereastră şi pământul s-ar învârti cu iuţeala cu care se spune – şi-i cale lungă de făcut ca să realizeze o rotire completă în

douăzeci şi patrii de ore – într-o clipită soarele ar dispărea din vederea noastră.

Venea apoi Argumentul Grindinei. Aceasta cade câteodată timp de o oră încheiată, dar, chit că norii se duc spre răsărit sau spre apus, spre miazănoapte sau spre miazăzi, nu acoperă niciodată câmpia pe mai mult de douăzeci şi patru sau treizeci de mile. Însă dacă pământul s-ar învârti, atunci când norii cu grindină ar fi duşi de vânt împotriva mişcării acestuia, ar trebui să dea grindină pe cel puțin trei-patru sute de mile de câmpie.

Urma Argumentul Norilor Albi, care plutesc în văzduh când remea-i liniştită, şi par să meargă pururea cu aceeaşi încetineală; pe când, dacă s-ar învârti pământul, cei ce se duc spre apus ar trebui să meargă cu o iuțeală nemaipomenită.

Se încheia cu Argumentul Animalelor Terestre, care din instinct ar trebui să se mişte totdeauna către orient, ca să urmeze mişcarea pământului care le guvernează; şi-ar trebui să arate mare aversiune să se mişte către occident, fiindcă ar simți că asta-i o mişcare contra naturii.

Roberto accepta pentru puțin timp toate argumentele acelea, însă pe urmă nu le mai putea înghiți şi se împotrivea la toată ştiința aceea cu al său Argument al Dorinței.

„Dar, în sfirşit", îi spunea, „nu-mi luați bucuria de a crede că aş putea să mă înalț în zbor şi să văd în douăzeci şi patru de ore pământul învârtindu-se pe sub mine şi aş vedea trecând atâtea fețe omeneşti, albe, negre, galbene, măslinii, cu pălării sau cu turbane, şi oraşe cu clopotnițe când ascuțite, când rotunde, cu cruce sau cu semilună şi cetăți cu turnurile de porțelan şi sate cu colibe, iar pe irochezi pregătindu-se să mănânce de viu un prizonier de război şi femeile din Tesso dându-şi osteneala să-şi vopsească buzele-n albastru pentru bărbații cei mai urâți de pe planetă, iar pe cele din Camul, pe care soții lor le oferă în dar primului venit, cum se spune în cartea domnului Milione...

„Vezi tu? Bine zic eu: când voi la filosofia voastră în tavernă gândiți, totdeauna sunt gânduri de libidine! Iar dacă n-ai fi avut gândurile astea, această călătorie tu puteai face dacă Dumnezeu îți dădea harul să te-nvârți tu în jurul

pământului şi nu era un har mai mic decât să te lase atârnat în cer."

Roberto nu era convins, dar nu mai ştia ce replică să dea. Atunci lua calea cea mai lungă, pornind de la alte argumente auzite, care nici ele nu i se păreau deloc în contradicție cu ideea unui Dumnezeu chibzuit şi-l întreba pe Caspar dacă era de acord să considere natura ca pe un teatru grandios din care noi vedem numai ceea ce autorul a pus în scenă. Din locul nostru noi nu vedem teatrul aşa cum e realmente: decorurile şi maşinile au fost puse în aşa fel încât să facă o frumoasă impresie de departe, în timp ce roțile şi contragreutățile ce produc mişcările au fost ascunse vederii noastre. Şi totuşi dacă în stal s-ar afla un om de meserie, ar fi capabil să ghicească cum s-a obținut ca o pasăre mecanică să se ridice aşa dintr-odată în zbor. Aşa ar trebui să facă filosoful în fața spectacolului universului. Sigur că dificultatea pentru filosof e mai mare, pentru că în natură sforile mecanismelor sunt ascunse atât de bine încât multă vreme ne-am întrebat cine le mişca. Şi totuşi, chiar în teatrul ăsta al nostru, dacă Phaeton urcă spre soare este pentru că-i tras de nişte sfori, iar o contragreutate coboară în jos.

Ergo (triumfa în cele din urmă Roberto, regăsind motivul pentru care începuse să divagheze în felul acela), decorul ne arată soarele ce se-nvârteşte, însă natura maşinăriei e cu totul alta, şi nici nu ne putem da seama din primul moment. Noi vedem spectacolul, dar nu şi scripetele ce-l pune în mişcare pe Phoebus, căci noi ne aflăm chiar pe roata acelui scripete – şi ajuns aici, Roberto se pierdea, pentru că, dacă acceptai metafora scripetelui, o pierdeai pe aceea a teatrului şi tot raționamentul lui devenea atât de pointu – cum ar fi zis Saint-Savin – încât îşi pierdea orice acuitate...

Părintele Caspar răspunsese că omul ca să facă să cânte o maşinărie trebuia să prelucreze lemn sau metal, să facă nişte găuri sau să-ntindă nişte corzi şi să le frece cu nişte arcuşuri, sau, de-a dreptul – cum făcuse el pe Daphne – să inventeze un meşteşug cu apă, în timp ce, dacă deschidem ciocul unei privighetori nu vedem nicio maşinărie de felul ăsta, semn că Domnul are căi deosebite de ale noastre.

Apoi întrebase, din moment ce Roberto privea cu ochi atât de buni sistemele solare infinite ce se roteau în cer, dacă nu admitea cumva că fiecare dintre aceste sisteme este parte a unui sistem şi mai mare care se-nvârte la rându-i înlăuntrul unui sistem mult mai mare şi aşa mai departe – astfel că, pornind de la premisele acelea, deveneai ca o fecioară victimă a unui seducător care-i face acestuia mai întâi o concesie şi foarte curând va trebui să-i acorde mai mult, apoi şi mai mult, iar pe calea aceea nu se ştie până la ce capăt poți ajunge.

Sigur, zisese Roberto, ne putem gândi la orice. La vârtejuri fără de planete, la vârtejuri ce se izbesc unul de altul, la vârtejuri care să nu fie rotunde, ci hexagonale, aşa încât pe fiecare față sau latură a lor să se îmbuce un alt vârtej, toate laolaltă îmbinându-se ca nişte cămăruțe într-un fagure, sau să fie poligoane care, lipindu-se unul de altul, să lase goluri, pe care natura să le umple cu alte vârtejuri mai mici, toate îmbucate între ele ca rotițele ceasornicelor – alcătuirea aceea a lor mişcându-se în cerul universului ca o roată mare ce se învârte şi hrăneşte înlăuntru-i alte roți ce se-nvârt, fiecare cu nişte roți mai mici ce se-nvârt în jurul lor şi tot cerul acela mare parcurgând în cer o revoluție imensă ce durează milenii, poate în jurul unui alt vârtej al vârtejurilor de vârtejuri... Şi ajuns aici, Roberto risca să se înece, din cauza marii învârtejiri ce-l apuca aşa deodată.

Şi tocmai în acest moment îşi avu părintele Caspar triumful său. Atunci, explică el, dacă pământul se roteşte în jurul soarelui, iar soarele se învârteşte în jurul a altceva (şi lăsând la o parte a mai considera că acest altceva s-ar roti în jurul a altceva şi mai şi, la rândul său), avem problema roulette-i – de care Roberto ar fi trebuit să audă vorbindu-se la Paris, dat fiind că de la Paris venise în Italia printre galileieni, care gândeau toate năzbâtiile, numai aşa ca să dezorganizeze lumea.

„Ce este aceea roulette?” întrebă Roberto.

„Tu poți să o numeşti şi trochoides sau cycloides, dar nu schimbă nimic. Închipuie tu o roată.”

„Aceea de mai înainte?”

„Nu, acum tu închipuie roata unui car. Et închipuie tu că pe cercul de la roata aceea este un cui. Acum închipuie că roata stă pe loc, et cuiul este chiar deasupra solului. Acum tu gândeşte că merge carul şi roata învârteşte. Ce crezi tu că întâmplă cu acest cui?”.

„Hm, dacă roata se-nvârte, la un moment dat cuiul va fi sus, apoi când roata-şi va fi făcut tot ocolul ei, se găseşte din nou la pământ.”

„Aşadar tu crezi că acest cui o mişcare ca cerul a făcut?”

„Păi, sigur. Bineînțeles că nu ca pătratul.”

„Acum tu ascultă, papă-lapte ce eşti. Tu zici că acest cui se găseşte la pământ în acelaşi punct unde era mai înainte?”

„Aşteptați o clipă... Nu, dacă carul mergea înainte, cuiul se găseşte la pământ, dar cu mult mai încolo.”

„Aşadar el nu făcut mişcare circulară”.

„Nu, pe toți sfinții din rai”, zisese Roberto.

„Tu nu trebuie zici Petoțisfinții din rai”.

„Iertare. Dar ce fel de mişcare a făcut?”

„A făcut o trochoides, şi pentru ca tu înțelegi, spun că e aproape ca mişcarea unei mingi care tu arunci înaintea ta, apoi atinge pământ, apoi face un alt cerc şi apoi din nou – numai că în timp ce mingea la un moment dat face arcuri tot mai mici, cuiul tot mereu arce regurate face, dacă roata tot cu aceeaşi repeziciune merge.”

„Şi ce va să zică asta?” întrebase Roberto întrezărindu-şi înfrângerea.

„Asta va să spună că tu vrei a demonstrare atâtea vortices et lumi infinite, et că pământul se roteşte, et iată că pământul tău nu se mai roteşte, ci merge prin cerul infinit ca o minge, tumpf! tumpf! tumpf! – ach ce mai mişcare mândră pentru astă prea-nobilă planetă! Iar dacă teoria ta cu vortices e bună, toate corpurile cereşti făceau tumpf! tumpf! tumpf! – acum lasă pe mine a râdire, căci asta-i cea mai grosse distracție din viața mea!”

Greu de răspuns la un argument atât de subtil şi de perfect geometric – iar pe deasupra de o perfectă rea-credință, deoarece părintele Caspar ar fi trebuit să ştie că ceva asemănător s-ar fi petrecut şi dacă planetele se-nvârteau aşa cum voia Ticone. Roberto se dusese să se culce,

ud şi la propriu şi totodată ca un câine plouat. În timpul nopții reflectase ca să vadă dacă nu era mai bine să renunțe la toate ideile-i eretice despre mişcarea pământului. Ia să vedem, îşi spusese el, dacă în fond părintele Caspar ar avea dreptate şi pământul nu s-ar mişca (altfel s-ar mişca prea din cale-afară şi n-am mai reuşi să-l oprim), asta ar putea oare să-i pună în pericol descoperirea lui cu meridianul antipod şi teoria lui cu Potopul, precum şi faptul că Insula e acolo, cu o zi în urmă față de ziua care-i aici? Nicidecum.

Deci, îşi spuse, poate că-i mai bine să nu mai pun în discuție opiniile astronomice ale noului meu maestru. Şi să-mi dau mai bine silința să înot, ca să obțin ceea ce mă interesează cu adevărat, care nu e să demonstrez dacă aveau dreptate Copernic şi Galilei sau fonfăitul ălălalt de Ticone din Uranimburg – ci să văd Porumbița de Culoarea Naramzei, şi să pun piciorul în ziua de ieri – lucru pe care nici Galilei, nici Copernic, nici Ticone, nici maeştrii şi prietenii mei de la Paris nu l-au visat vreodată.

Aşa că a doua zi se prezentase iarăşi la părintele Caspar ca un elev ascultător, atât în cele ale natației, cât şi în cele astronomice.

Însă părintele Caspar, sub pretextul mării agitate şi al nu ştiu căror socoteli pe care trebuia să le facă, în ziua aceea îşi amânase lecția. Mai spre seară îi explicase că, pentru a învăța natația, cum îi zicea el, trebuie concentrare şi linişte şi nu poți s-o faci aşa, cu capul în nori. Iar fiindcă Roberto era înclinat să facă tocmai dimpotrivă, se vede treaba că nu avea aptitudine pentru înot.

Roberto se întrebase de ce oare maestrul său, aşa de mândru de meşteşugul său, renunțase aşa deodată la planu-i. Însă eu cred că încheierea pe care o trăsese era cea justă. Părintele Caspar îşi vârâse în cap că statul întins pe spate, ca şi mişcarea în apă, şi sub soare, îi producea lui Roberto o fierbere a creierului, care-l ducea spre gânduri primejdioase. Faptul de a se trezi prea familiar cu propriu-i trup, scufundarea în lichid, care era totuşi materie, într-un fel îl animaliza şi-l trăgea spre gândurile acelea care sunt proprii firilor neomeneşti şi nebuneşti. Trebuia deci ca părintele

Caspar Wanderdrossel să găsească un alt mijloc ca să ajungă pe insulă, şi care să nu-l coste pe Roberto salvarea sufletului.

25.
Technica Curiosa

Când părintele Caspar spuse că era din nou Duminică, Roberto îşi dădu seama că trecuse mai bine de o saptămână din ziua întâlnirii lor. Părintele Caspar ţinu slujba, apoi i se adresă pe un ton hotărât: „Eu nu pot să aştept ca tu natație înveți”, zise el.

Roberto răspunse că nu era vina lui, dar în timpul ăsta intemperiile şi animalele sălbatice aveau să-i strice Observatoarea, de care trebuia avut grijă în fiecare zi, ca atare, ultima ratio, nu rămânea decât o soluție: pe Insulă avea să se ducă el. Iar la întrebarea cum avea să facă, părintele Caspar zise că avea să-ncerce cu Clopotul Acquatic.

De mult timp, explică el, studia cum s-ar putea naviga pe sub apă. Se gândise până şi să construiască o barcă de lemn întărit cu fier şi cu corp dublu, cum ar fi o cutie cu capacul ei. Vasul ar fi fost lung de şaptezeci şi două de picioare, înalt de treizeci şi două, larg de opt şi era destul de greu ca să coboare sub fața apei. Ar fi fost mişcat de o roată cu palete, acționată de doi oameni dinlăuntru, aşa cum fac asinii cu fusul unei mori. Iar ca să vezi încotro mergeai, făceai să iasă în afară un tubospicillum, un ochelar care, printr-un joc de oglinzi interne, ar fi îngăduit să explorezi dinlăuntru ce se petrecea afară, în aer.

De ce nu o construise? Pentru că aşa-i făcută natura – zicea el – spre umilirea puținătății noastre, există idei care pe hârtie par perfecte şi pe urmă, la proba experienței se dovedesc imperfecte, şi nimeni nu ştie din ce motiv.

Totuşi părintele Caspar construise Clopotul Acquatic: „Et acea plebiculă ignorantă, dacă cineva ar fi spus lor că un om pe fundul Rinului poate să coboare păstrând uscate hainele şi chiar ținând în mâini un foc într-un vas cu jeratic, ar fi zis că era o trăsnaie. Însă proba experienței s-a făcut, şi aproape acum un veac în cetatea Toletului din Hispania. Deci

eu ajung pe Insulă acum cu Clopotul meu Acquatic, mergând pe jos, cum mă vezi că merg acuma”.

Se îndreptă către chelnă, care era, de bună seamă, o comoară fără sfârşit: pe lângă instrumentarul astronomic, se mai aflau acolo şi altele. Roberto fu nevoit să aducă pe punte alte bare şi semicercuri de metal şi o apărătoare voluminoasă de piele ce încă mai păstra mirosul cornutei de pe care fusese jupuită. Nici nu mai contă că Roberto îi amintea că, fiind duminică, nu se cădea să lucreze în ziua Domnului. Părintele Caspar răspunsese că aceea nu era muncă, cu atât mai puțin muncă de robi, ci exercitarea unei arte mai nobile decât toate şi că truda lor avea să fie consacrată sporirii cunoaşterii marii cărți a naturii. Era prin urmare tot un fel de a medita pe Marginea textelor sacre, de care cartea naturii nu se desparte.

Roberto trebui aşadar să se apuce de treabă, îmboldit de părintele Caspar, care intervenea în momentele cele mai delicate, când elementele metalice trebuiau îmbucate prin nişte şănțulețe anume făcute dinainte. Lucrând toată dimineața, puse astfel pe picioare o colivie în formă de trunchi de con, ceva mai înaltă de un stat de om, la care trei cercuri, cel de sus de diametru mai mic, iar cel mijlociu şi cel de jos progresiv mai largi, se mențineau paralele pe patru prăjini înclinate. De cercul din mijloc fuseseră fixate nişte hamuri de pânză în care se putea strecura un om, dar în aşa fel că, printr-un joc de curele ce trebuiau să se încrucişeze şi pe spate şi pe piept, acestuia nu i se legau numai încheieturile picioarelor pentru a-l împiedica să cadă în jos, ci şi umerii şi gâtul, aşa ca nu cumva capul s-ajungă să atingă cercul de sus.

În timp ce Roberto se întreba la ce putea sluji toată armătura aceea, părintele Caspar despături învelitoarea de piele, ce se dovedise a fi acoperământul ideal sau mănuşa, sau degetarul acelui schelet metalic, peste care nu fu greu să-l tragă, fixându-l cu nişte găici pe dinlăuntru, în aşa fel ca obiectul, odată terminat, să nu mai poată fi dezbrăcat de pielea lui. Iar obiectul terminat era cu adevărat un con fără vârf, închis – deasupra şi deschis la bază – sau, dacă vrem, întocmai, un soi de clopot. Pe clopotul ăsta între cercul

superior şi cel median, se deschidea o ferestruică de sticlă, iar pe micu-i acoperiş fusese fixat un inel solid.

După toate astea clopotul fu luat şi dus la vinciul de ancoră şi agăţat de un braţ care, printr-un sistem de scripeţi bine pus la punct, ar fi permis să fie ridicat, lăsat în jos, trecut peste bord, coborât sau urcat, aşa cum se cere pentru orice balot, ladă sau pachet ce se-ncarcă sau se descarcă de pe o corabie.

Vinciul era cam ruginit după atâtea zile de nefolosire, dar până la urmă Roberto reuşi să-l pună în mişcare şi să urce clopotul la o înălţime mijlocie, aşa ca să se poată vedea ce are înlăuntru-i.

Clopotul ăsta mai aştepta acum doar un pasager care să se strecoare acolo şi să se-mbrace-ntr-însul, în aşa fel încât s-atârne-n văzduh ca o limbă.

Putea intra în el un bărbat de orice statură: era de ajuns să ajustezi curelele slăbind sau strângând nişte catarame şi noduri. Iar apoi, odată bine înhămat, locuitorul clopotului ar fi putut să se plimbe cu casa-n spinare, iar băierile de pânză îi făceau capul să rămână la înălţimea ferestruicii şi marginea de jos să-i ajungă cam până aproape de gleznă.

Acum lui Roberto nu-i mai rămânea decât să-şi închipuie, explica triumfător părintele Caspar, ce-avea să se întâmple atunci când vinciul avea să coboare clopotul în mare.

„O să se-ntâmple că pasagerul se-neacă”, trăsese Roberto concluzia, cum ar fi făcut oricine. Iar părintele Caspar îl învinuise că ştia prea puţine despre „echilibrul licorilor”.

„Tu poate vrei gândeşti că vidul este în vreo parte, cum spun acele podoabe de la Sinagoga Satanei cu care vorbeai la Paris. Dar tu poate accepta-vei că în clopot nu este vidul, ci aer. Et când tu un clopot plin cu aer cobori în apă, nu intră apă. Ori el, ori aerul.”

Era adevărat, încuviinţa Roberto. Şi deci oricât de adâncă ar fi fost marea, omul putea merge fără să intre apă înlăuntru, măcar până ce pasagerul cu respiraţia lui n-avea să consume tot aerul, transformându-l în vapori (aşa cum se vede când suflăm pe o oglindă) care, fiind mai puţin şi decât

apa, avea să-i şi cedeze până la urmă acesteia locul – probă definitivă, comenta triumfător părintele Caspar, că natura are oroare de vid. Dar cu un clopot de mărimea aceea pasagerul putea să se bizuie, calculase părintele Caspar, pe cel puțin treizeci de minute de respirat. Țărmul părea foarte departe, ca să ajungi la el înot, însă mergând pe jos ar fi fost o plimbare, pentru că aproape la jumătatea drumului dintre corabie şi țărm începea bariera de coral – fiindcă nici barca nu putuse să meargă pe drumul acela, ci trebuise să facă ocolul mai lung, pe după promontoriu. Iar în anumite locuri coralii se aflau la fața apei. Dacă expediția s-ar fi început pe timp de reflux, drumul de făcut pe sub apă s-ar fi scurtat şi mai mult. Era suficient să ajungi la pământul acela ieşit din apă şi de îndată ce pasagerul avea să se ridice, fie şi cu o jumătate de picior deasupra apei, clopotul s-ar fi umplut din nou cu aer proaspăt.

Însă cum avea să meargă oare pe fundul apei, care trebuie că era plin de pericole şi cum avea să urce pe bariera care era făcută din pietre ascuțite şi din corali mai tăioşi decât pietrele? Şi, altminteri, cum avea să coboare clopotul în apă fără să se răstoarne, sau să fie împins, din aceleaşi motive pentru care un om ce se aruncă-n apă revine la suprafață ca o plută.

Părintele Caspar, cu un zâmbet poznaş, adăugă că Roberto uitase obiecția cea mai importantă: anume că împingând în mare doar clopotul singur plin cu aer s-ar fi mişcat atâta apă câtă era masa lui, iar această apă ar fi avut o greutate mult mai mare decât corpul ce încerca să pătrundă în ea, căruia de aceea i-ar fi opus multă rezistență. Dar în clopot aveau să fie şi destule livre de om şi în fine, mai erau şi Coturnii Metalici. Şi cu aerul unui om ce se gândise la toate, se ducea şi scotea din Chelna cea fără de fund, o pereche de cizme scurte cu tălpi de fier, groase de mai bine de cinci degete, ce trebuiau legate sub genunchi. Fierul avea să-i slujească de ancoră şi avea să şi ocrotească picioarele drumețului. Avea să-i facă mersul mai încet, dar şi să-l scutească de grijile acelea pentru terenul accidentat care de obicei fac să-ți şovăie pasul.

„Însă după coborâşul care-i aici dedesubtul nostru, domnia ta va trebui să urci pe mal, tot drumul o să fie în urcuş!”

„Tu nu erai aici când ancora au coborât! Eu mai întâi am sondat locul. Nu-i nicio prăpastie! Dacă Daphne mergea puțin mai încolo se împotmolea!”

„Însă cum veți putea să țineți clopotul, care vă apasă pe cap?” întrebă Robertp. Iar părintele Caspar era cel ce-i amintea că în apă această greutate n-avea să se simtă, şi Roberto trebuia să ştie lucrul ăsta dacă încercase vreodată să împingă o barcă sau să pescuiască cu mâna o bilă de fier dintr-o cadă, anume că tot efortul începea când o scoteai din apă, şi nu atâta timp cât stătea scufundată.

Roberto, în fața acestei încăpățânări a bătrânului, încerca să întârzie momentul pieirii lui. Dar dacă coborâm clopotul cu vinciul, îl întreba el, „pe urmă cum mai dezlegăm funia? Altfel, întinzându-se, ea vă ține în loc şi nu puteți să vă depărtați de corabie.”

Caspar răspundea că, odată ajuns el pe fund, Roberto avea să-şi dea seama, pentru că funia avea să se slăbească: şi în clipa aia avea s-o taie. Credea oare că avea să se mai întoarcă el pe aceeaşi cale? Odată ajuns pe Insulă, s-ar fi dus şi ar fi recuperat barca, şi cu ea avea să se-ntoarcă, dacă voia Dumnezeu.

Însă ajuns pe uscat, când s-ar fi eliberat din chingi, clopotul, dacă nu mai era vinci care să-l țină în picioare, s-ar fi lăsat până la pământ împiedicându-l.

„Vreți să vă petreceți restul vieții domniei voastre închis într-un clopot?” Iar bătrânul răspundea că odată eliberat din nădragii aceia nu-i rămânea decât să sfâşie pielea cu cuțitul său, şi avea să iasă de-acolo ca Venus din coapsa lui Joe.

Şi dacă sub apă avea să întâlnească vreun peşte mare, din aceia care devorează oamenii? Iar părintele Caspar râdea: chiar şi cel mai feroce dintre peşti, atunci când întâlneşte în drum un clopot ce merge de unul singur, lucru de care s-ar teme până şi un om, se sperie aşa de tare încât o rupe la fugă.

„În fine”, încheiase Roberto, sincer îngrijorat de soarta prietenului său, „domnia voastră sunteți bătrân şi firav, dacă tot trebuie să-ncerce cineva, o să fiu eu acela!”

Părintele Caspar îi mulțumise, însă îi explicase că el, Roberto, dăduse deja destule dovezi că e un fluşturatic şi cine ştie cum ar mai fi încurcat treaba; că el, Caspar, cunoştea cât de cât porțiunea aceea de mare şi zidul, şi mai vizitase unele asemănătoare în alte părți, cu o barcă plată; că clopotul acela îl construise el şi deci îi cunoştea şi viciile şi virtuțile; că avea noțiuni juste de fizică hidrostatică şi ar fi ştiut cum să se descurce la nevoie în caz neprevăzut; şi, în sfârşit, adăugase, ca şi cum ar fi spus ultimul argument în favoarea-i, „în sfârşit, eu am credință, iar tu nu”.

Iar Roberto înțelesese că ăsta nu era deloc ultimul dintre motive, ci primul şi, cu siguranță, cel mai frumos. Părintele Caspar Wanderdrossel credea în clopotul lui aşa cum credea în Observatoarea lui şi credea că trebuie să foloseşti Clopotul ca să ajungi la Observatoare, şi mai credea că toate lucrurile ce se pregătea să le facă erau spre cea mai mare slavă a lui Dumnezeu. Iar cum credința poate muta munții din loc, cu siguranță că avea să-nfrângă şi apele.

Nu rămânea decât să pună din nou clopotul pe punte şi să-l pregătească de scufundare. O operație care-i ținu ocupați până seara. Pentru a tăbăci pielea cum se cuvenea, ca nici apa să n-o poată pătrunde şi nici aerul să nu iasă din ea, trebuia folosită o pastă ce se pregătea la foc mic, potrivind trei livre de ceară, una de terebentină venețiană, şi patru uncii dintr-un alt clei folosit de tâmplari. Apoi trebuiau să lase să se absoarbă substanța aceea în piele, punând-o să se odihnească până a doua zi. În fine, cu o altă pastă făcută din păcură şi ceară trebuiră umplute toate crăpăturile de pe marginea ferestruicii, la care sticla fusese deja fixată cu sacâz, la rându-i amestecat cu catran.

„Omnibus rimis diligenter repletis”, cum spunea el, părintele Caspar îşi petrecu noaptea în rugăciune. În zori controlară din nou clopotul, legăturile, agățătorile. Caspar aşteptă momentul potrivit în care putea să se folosească la maximum de reflux, şi în care totuşi soarele să fie destul de

sus, aşa încât să lumineze marea dinaintea lui, aruncând toate umbrele în spatele lui. Apoi se îmbrăţişară.

Părintele Caspar repetă că avea să fie o treabă de jucărie, în care avea să vadă lucruri uluitoare şi pe care nici Adam sau Noe nu le cunoscuseră şi se temea să nu păcătuiască din trufie – mândru cum era, că-i primul om ce coboară în lumea-marină.

„Însă", adăugă el, „asta este şi o probă de mortificare: dacă Domnul Nostru Isus Hristos mers pe ape, eu sub ele voi merge, cum unui păcătos cuvine."

Nu rămânea decât să ridice din nou clopotul, să i-l pună în spate părintelui Caspar, şi să controleze dacă acesta era în stare să se mişte în voie.

Timp de câteva minute Roberto asistă la spectacolul unui melc uriaş, dar ce spun eu, al unei băşici, al unei ciuperci mergătoare care înainta cu paşi agale şi caraghioşi, adesea oprindu-se şi făcând o rotire pe jumătate în juru-i când părintele voia să privească la dreapta sau la stânga. Mai mult decât a mers, scufia aceea umblătoare părea pornită să danseze o gavotă sau vreun dans ca at ţăranilor din Auvergne pe care absenţa muzicii îl făcea şi mai deşuchiat.

În fine, părintele Caspar păru mulţumit de probele lui şi, cu o voce care părea că-i iese din încălţări, zise că se putea pleca.

Se duse lângă vinci, Roberto îl agăţă la loc, se apucă să împingă la vinci şi mai controlă o dată, după ce înălţase clopotul, dacă picioarele se legănau şi bătrânul nu luneca în jos iar clopotul nu se trăgea de pe el în sus. Părintele Caspar bubuia şi răsbubuia că totul mergea strună, dar că trebuia să se grăbească: „Coturnii ăştia îmi trag picioarele de parcă mi le smulg din pântece! Iute, pune pe mine în acvă!"

Roberto mai strigase câteva fraze de încurajare şi lăsase în jos vehiculul cu motorul lui omenesc. Lucru care nu fu lesne, pentru că făcea el singur treaba mai multor marinari. Din care cauză coborârea aceea i se păru veşnică, de parcă marea se lăsa în jos pe măsură ce el îşi înmulţea eforturile. Însă în cele din urmă auzi un zgomot în apă, simţi că sforţările-i scad şi după câteva clipe (care lui i se părură ani) simţi că vinciul se învârtea acum în gol. Clopotul atinsese

apa. Reteză frânghia, apoi se repezi la peretele vasului să se uite în jos. Şi nu văzu nimic.

Din părintele Caspar şi din clopot nu rămânea nici urmă.

„Ce mai firoscos de iezuit!" îşi zise Roberto uluit, „a reuşit! Gândeşte-te numai, colo jos e un iezuit care merge în picioare şi nimeni n-ar putea ghici una ca asta. Hăurile tuturor oceanelor ar putea fi pline de iezuiți şi nimănui nu i-ar trece prin minte!"

Apoi trecu la gânduri mai prudente. Că părintele Caspar era dedesubt, asta se vedea pe nevăzute. Dar că avea să se mai întoarcă deasupra încă nu puteai şti.

I se păru că apa se mişcă ici-colo. Ziua aceea fusese aleasă tocmai pentru că era senin; totuşi, pe când făceau ei ultimele operații, se ridicase un vânt care la adâncimea aceea încreța doar uşor suprafața apei, dar la țărm făcea nişte jocuri de valuri care, pe stâncile acum acoperite de apă, ar fi putut împiedica debarcarea.

Către capul dinspre nord, unde se iția un perete aproape neted şi vertical, zărea împroşcaturi de spumă ce se duceau să lovească stânca, răspândindu-se în aer ca tot atâtea mironosițe albe. Era desigur efectul unor valuri ce băteau de-a lungul unui şir întreg de obstacole mici pe care el nu reuşea să le vadă, dar de pe corabie părea că un şarpe sufla din adânc văpăile acelea cristaline.

Plaja părea însă mai liniştită, înspumarea aceea era numai pe la jumătatea drumului, iar pentru Roberto era un semn bun: indica locul unde zidul de corali ieşea afară din apă şi marca limita dincolo de care părintele Caspar n-ar mai fi întâmpinat niciun pericol.

Unde era acum bătrânul? Dacă se aşternuse la drum imediat ce atinsese fundul, trebuie să fi trecut de... Dar cât timp trecuse oare? Roberto pierduse simțul scurgerii clipelor, fiecare dintre ele părea cât o veşnicie, aşa că încerca să reducă socoteala presupusă şi se convingea că bătrânul abia coborâse, poate se afla tot pe sub carenă, încercând să se orienteze. Însă atunci se năştea bănuiala că funia, încolăcindu-se în jurul ei însăşi pe când cobora, făcuse o jumătate de ocol în jurul clopotului, aşa încât părintele

Caspar se pomenise fără să vrea cu ferestruica întoarsă spre apus şi mergea acum către largul mării.

Apoi Roberto îşi zicea că mergând către apă adâncă oricine şi-ar fi dat seama că coboară în loc să urce şi şi-ar fi schimbat direcția. Dar dacă în punctul acela o fi fost un mic urcuş către apus, iar cel ce urcă credea că se duce spre răsărit? Însă, iarăşi, răsfrângerile soarelui ar fi arătat partea din care se mişca astrul... Şi totuşi, se vede oare soarele în adâncuri? Trec oare razele lui ca printr-un vitraliu de biserică, în mănunchiuri compacte sau se-mprăştie într-o puzderie de stropi, aşa încât cine vieţuieşte acolo jos vede lumina doar ca pe o albeață lipsită de direcții?

Nu, îşi spunea el apoi: bătrânul înțelege el bine încotro trebuie să meargă, poate e chiar la jumătatea drumului dintre corabie şi zidul de corali, sigur, a şi ajuns acolo, iată, poate chiar acum urcă pe el cu tălpile-i de fier, şi peste puțin îl şi văd...

Alt gând: în realitate nimeni până astăzi n-a mai fost în fundul mării. Cine-mi spune mie că acolo, cu câteva brațe mai jos, nu intri în negrul absolut, locuit doar de făpturi ai căror ochi emană numai nişte licăriri slabe... Şi cine zice că în fundul mării mai putem avea simțul drumului drept? Poate că se mişcă aşa în cerc şi face tot mereu acelaşi drum, până ce aerul din pieptul lui se preface în umezeală, care cheamă la sine apa înrudită, în clopot... Se învinuia că n-a adus măcar o clepsidră pe punte: cât timp trecuse oare? Poate mai bine de o jumătate de oră, din păcate prea mult, şi simțea că el e cel ce se sufocă. Aşa că respira adânc din plămâni, îşi venea în fire, şi credea că asta-i dovada că foarte puține clipe trecuseră, iar părintele Caspar se mai bucura şi acum de aer foarte curat.

Dar poate că bătrânul o luase-ntr-o parte, e inutil să privească în față-i ca şi cum ar fi trebuit să iasă la suprafață ca pe traiectul unui glonte de archebuză. Putea să se fi abătut mult căutând cel mai bun acces printre corali. Nu spusese el, în timp ce urcau clopotul, că era un noroc că vinciul îl depunea chiar în locul acela? Cu zece paşi mai la nord ridicătura se adâncea dintr-odată formând o pantă abruptă, de care odată se izbise barca, în timp ce drept în

fața vinciului era o trecere, prin care şi barca trecuse, ajungând apoi să se împotmolească acolo unde stâncile urcau puțin câte puțin.

Însă, poate greşise în menținerea direcției, se trezise în fața unui perete, iar acum mergea pe lângă el spre sud căutând trecerea. Sau poate că-l ocolea pe la nord. Trebuia să-şi plimbe ochii de-a lungul întregului țărm, de la un capăt la altul, poate că ieşea din apă pe acolo, încununat cu volburi de mare... Roberto întorcea capul de la o margine la alta a golfului, temându-se că, în timp ce privea la stânga putea să-l piardă pe părintele Caspar ieşit deja pe la dreapta. Şi totuşi puteai identifica imediat un om chiar la distanța aceea, ce să mai zicem de un clopot din piele strălucind umed în soare, ca o tingire de aramă abia spălată...

Peştele! Poate că în ape se afia cu adevărat vreun peşte canibal deloc înspăimântat de clopot, ce-l devorase cu totul pe iezuit. Nu, unui peşte ca ăsta i s-ar fi zărit umbra întunecată: dacă era, ar fi trebuit să fie între corabie şi începutul stâncilor de coral, nu mai încolo. Dar poate că bătrânul ajunsese de mult la stânci, iar colții animali sau minerali îi perforaseră clopotul, făcând să iasă din el tot aerul ce-i mai rămăsese...

Alt gând: cine mă asigură că aerul din clopot i-ajungea cu-adevărat atâta timp? A spus-o el, dar tot el a greşit şi când era sigur că lighenaşul lui avea să funcționeze. La urma urmelor, dragul de Caspar s-a dovedit a fi un aiurit şi poate că toată povestea aia cu apele Diluviului, şi cu meridianul, şi cu Insula lui Solomon e o înşiruire de bazaconii. Şi apoi, chiar dacă avea dreptate în ceea ce priveşte Insula, putea să fi calculat greşit cantitatea de aer de care are nevoie un om. Şi, în sfârşit, cine-mi spune că toate unsorile alea, esențele alea, au astupat cum trebuie toate crăpăturile? Poate că-n clipa asta pe dinlăuntrul clopotului e ca-ntr-o peşteră din alea în care țâşneşte apa din toate părțile, poate că toată pielea trage apă ca un burete, oare nu-i adevărat că pielea noastră e un fel de ciur cu pori imperceptibili, căci totuşi există ei, dacă pe-acolo se filtrează sudoarea? Şi dacă aşa stau lucrurile cu pielea unui om, tot aşa s-o-ntâmpla şi cu

pielea unui bou? Sau boii nu asudă? Şi când plouă, un bou se simte oare udat şi pe dinăuntru?

Roberto îşi frângea mâinile şi-şi blestema graba. Era clar, el credea că trecuseră ore şi când colo trecuseră doar câteva bătăi de clipă. Îşi spuse că nu avea motive să tremure, nici el, şi cu atât mai puțin curajosul bătrân. Poate că trebuia ca el mai de grabă să-i uşureze călătoria prin rugăciune, sau măcar prin speranță şi gânduri bune.

Şi pe urmă, îşi spunea, mi-am închipuit prea multe motive de tragedie şi aşa-i dat melancolicilor, să născocească stafii pe care realitatea nu-i în stare să le stârnească. Părintele Caspar cunoştea legile hidrostatice, a sondat deja marea asta, a studiat Potopul şi cu ajutorul fosilelor ce populează toate mările. Calm, ajunge ca eu să pricep că timpul trecut e minim şi să ştiu s-aştept.

Îşi dădea seama că-l iubea, acum, pe cel ce fusese Intrusul şi uite că plângea doar la gândul că putuse să pățească ceva. Haide, bătrâne, murmura, întoarce-te, renaşti, reînvie, pentru Dumnezeu, c-o să tăiem gâtul găinii celei mai grase, doar n-oi vrea să laşi singură Văzătoarea ta Maltează?

Şi deodată prinse de veste că nu mai vedea stâncile de pe lângă țărm, semn că marea începuse să crească, iar soarele, pe care mai înainte îl vedea fără să fie nevoit să ridice capul, acum era chiar deasupră-i. Deci din momentul dispariției clopotului trecuseră de-acum nu minute, ci ceasuri.

Trebui să-şi repete adevărul acela cu glas tare, ca să-i dea crezare. Socotise că-s secunde şi de fapt erau minute, el se convinsese că avea în piept un ceasornic nebun, cu bătăi repezi, şi-n schimb ceasornicul său lăuntric îşi încetinise umbletul. De cine ştie când, zicându-şi că părintele Caspar abia coborâse, aştepta o ființă căreia aerul îi lipsea de mult timp. De cine ştie când, tot aştepta un trup ce zăcea fără viață în vreun punct de pe întinderea aceea.

Ce anume putea să se fi întâmplat? Totul, toate câte gândise el – şi pe care cu teama-i prăpăstioasă le şi făcuse să se-ntâmple, ca o piază rea ce era. Principiile hidrostatice ale părintelui Caspar puteau fi iluzorii, poate că apa intră într-

un clopot chiar prin partea de jos, mai ales dacă cel dinlăuntru alungă aerul din el, ce ştia Roberto cu adevărat despre echilibrul lichidelor? Sau poate că pătrunderea în apă fusese prea rapidă, clopotul se răsturnase. Sau părintele Caspar se-mpiedicase pe la jumătatea drumului, sau pierduse drumul. Sau inima lui de om trecut de şaptezeci de ani, mai prejos de zelu-i, cedase. Şi în fine, cine zice că la adâncimea aceea apa mării nu poate strivi pielea cum storci o lămâie sau cum dezghioci o păstaie?

Dar de-ar fi mort n-ar fi trebuit oare să i se întoarcă cadavrul şi să plutească? Nu, căci era ancorat de tălpile de fier, din care bietele-i picioare aveau să iasă numai când acțiunea apelor unite, şi a atâtor peşti nesătui, aveau să-l aducă în starea unui schelete.

Apoi dintr-o dată avu o intuiție fulgerătoare. Dar ce tot blodogorea el acolo cu mintea? Păi, sigur, părintele Caspar i-o spusese răspicat, Insula pe care-o vedea el dinainte-i, nu era Insula de astăzi, ci cea de ieri. Dincolo de meridian era tot ziua dinainte! Putea el să se-aştepte să vadă acuma pe plaja aceea, unde încă era ieri, o persoană care coborâse în apă astăzi? Bineînțeles că nu. Bătrânul se cufundase de dimineață, în zorii zilei de luni, dar dacă pe corabie era luni, pe Insula aceea încă mai era duminică, şi aşa că el ar fi putut să-l vadă pe bătrân ajungând la țărmu-i abia spre dimineața zilei lui de mâine, când pe Insulă avea să fie, abia atunci, luni...

Trebuie să aştept până mâine, îşi zicea. Şi apoi: dar Caspar nu poate să aştepte o zi, aerul nu-i ajunge! Şi iarăşi: dar numai eu trebuie să aştept o zi, el pur şi simplu s-a reîntors în duminică, îndată ce-a trecut linia meridianului. Dumnezeule, păi, atunci Insula pe care o văd e cea de duminică, iar dacă a ajuns acolo duminică, eu ar trebui să-l şi văd acolo! Nu, greşesc totul. Insula pe care o văd este cea de azi, e imposibil ca eu să văd trecutul ca într-un glob magic. Acolo, pe Insulă, numai acolo – este ieri. Dar dacă văd Insula de azi, ar trebui să-l văd pe el, care în ieri cel de pe Insulă există deja, şi se pomeneşte trăind o a doua duminică... Însă, fie că a ajuns ieri sau astăzi, trebuie să-şi fi

lăsat pe plajă clopotul cu burta spintecată, dar nu-l văd. Dar poate că şi l-a luat cu el în pădure. Când? Ieri. Deci: să punem cazul că Insula pe care-o văd eu este cea de duminică. Trebuie să aştept ziua de mâine ca să-l văd pe el cum ajunge acolo luni...

Am putea spune că Roberto îşi pierduse curajul de tot, şi pe bună dreptate: oricum o-ntorcea el, socoteala nu-i ieşea. Paradoxurile timpului ne fac şi pe noi să ne pierdem capul. Aşa că era normal ca să nu mai ştie ce-are de făcut: şi se mulţumi să facă ceea ce oricine, chiar victimă a propriei speranţe, ar fi făcut. În loc să se lase pradă disperării, s-a hotărât să aştepte ziua următoare.

Cum anume o fi făcut-o, e greu de reconstituit. Umblând încolo şi încoace pe punte, fără să se atingă de mâncare, vorbind cu sine însuşi, cu părintele Caspar şi cu stelele, şi poate recurgând din nou la rachiu. Fapt e că-l regăsim şi-n ziua următoare în timp ce se albeşte de ziuă şi cerul se colorează, ca şi după răsăritul soarelui, tot mai încordat pe măsură ce orele trec, apoi întunecat la faţă între unsprezece şi amiază, răvăşit la culme între amiază şi asfinţit, până ce trebui să se oprească în faţa realităţii – iar de data asta fără nicio îndoială. Ieri, de bună seamă că ieri, părintele Caspar s-a cufundat în apele oceanului austral şi nici ieri, nici azi nu a mai ieşit din ele. Şi pentru că toată ciudăţenia meridianului antipod se produce între ieri şi mâine, nu între ieri şi poimâine, sau mâine şi alaltăieri, acum era sigur, din marea aceea părintele Caspar n-avea să mai iasă niciodată.

Cu o siguranţă matematică, ba chiar cosmografică şi astronomică, bietul său prieten era pierdut. Nici măcar nu se putea spune unde-i era trupul. În vreun loc oarecare de pe acolo. Poate existau curenţi vijelioşi pe dedesubt, iar trupul acela se găsea acum prin largul mării. Sau nu, poate că sub Daphne exista o groapă, o prăpastie, clopotul se oprise în ea, iar bătrânul nu putuse să mai urce, cheltuindu-şi puţina suflare, tot mai apoasă, ca să strige după ajutor.

Poate, ca să scape, se dezlegase din curelele lui, clopotul încă plin cu aer făcuse un salt în sus, dar părţile-i de fier îi frânaseră acel prim impuls şi-l păstraseră la jumătatea adâncimii, cine ştie pe unde. Părintele Caspar încercase să se

elibereze de cizmele lui, dar nu reuşise. Acum în groapa aceea, înfipt în vreo stâncă, trupu-i neînsufleţit se clătina ca o algă.

Şi pe când Roberto gândea toate astea, soarele de marţi era acum în spatele lui, momentul morţii părintelui Caspar Wanderdrossel devenea tot mai depărtat.

Asfinţitul crea un cer ca de gălbenare pe după verdele mohorât al Insulei, şi o mare întunecată ca Styxul. Roberto simţi că natura se întrista odată cu el şi, cum li se întâmplă celor rămaşi cu ochii-n lacrimi după cineva drag, încet, încet, începu să nu mai plângă nenorocirea aceluia, ci pe a sa proprie, şi propria-i singurătate regăsită.

De puţine zile scăpase de ea, părintele Caspar devenise pentru el prietenul, tatăl, fratele, familia şi patria. Acum îşi dădea seama că-i din nou stingher şi nenorocit. De data asta pentru totdeauna.

Totuşi în descurajarea aceea, o altă iluzie începea să capete formă. Acum era sigur că unicul mod de a ieşi din recluziunea-i nu trebuia căutat în Spaţiul de netrecut, ci în Timp.

Acum trebuia cu adevărat să-nveţe să-noate şi să ajungă pe Insulă. Nu atât ca să mai găsească vreo rămăşiţă din părintele Caspar, pierdută-n cutele trecutului, ci să oprească înfricoşatoarea venire a propriului său mâine.

26.
Teatru de Inscripţii

Timp de trei zile Roberto rămăsese cu ochiul lipit de luneta de bord (regretând amar că de cealaltă, mai puternică, nu se mai putea acum servi), aţintind coroanele arborilor de pe ţărm. Aştepta să zărească Columba de Culoare Nărămzie.

În cea de a treia zi se cutremură. Îşi pierduse unicul prieten, se afla rătăcit pe cel mai îndepărtat dintre meridiane şi avea să se simtă mângâiat de-ar fi zărit o pasăre care fâlfâise poate doar prin mintea părintelui Caspar!

Hotărî să-şi exploreze din nou refugiul ca să ştie cât timp ar fi putut supravieţui la bord. Găinile continuau să-şi depună ouăle, din care şi ieşise un rând de pui. Din vegetalele adunate nu mai rămâneau multe şi erau acum prea uscate; ar fi trebuit folosite ca hrană pentru zburătoare. Mai erau doar puţine butoaie cu apă, dar, strângând apa de ploaie, ar fi putut chiar să nu aibă nevoie de ele. Şi, în sfârşit, peştii nu-i lipseau.

Apoi reflectă că, nemâncând vegetale proaspete, mureai de scorbut. Erau cele din seră, dar sera avea să fie stropită pe căi naturale numai dacă ar fi dat ploaie: dacă venea o secetă mai lungă, avea să fie nevoit să ude plantele cu apă de băut. Iar de-ar fi fost furtună zile şi nopţi întregi, ar fi avut apă, dar n-avea să poată pescui.

Ca să-şi mai aline îngrijorările, se întorsese în cabina orgii de apă, căci părintele Caspar îl învăţase s-o pună în mişcare: asculta întruna numai Daphne, pentru că nu învăţase cum se înlocuieşte cilindrul; dar nu-i displăcea să asculte ceasuri întregi aceeaşi melodie. Într-o zi-o identificase pe Daphne, corabia, cu trupul femeii iubite. Nu era oare Daphne o făptură ce se transformase-n dafin – în substanţă arboree, adică, asemănătoare cu aceea din care corabia fusese făcută şi ea? Melodia-i cânta aşadar despre Lilia. Cum se vede, şirul gândurilor era cu totul nemăsurat – dar aşa gândea Roberto.

Îşi reproşa că se lăsase furat de sosirea părintelui Caspar, că se luase după mofturile lui mecanice şi că dăduse uitării propriu-i legământ de iubire. Acel unic cântec, căruia nu-i cunoştea cuvintele, dacă avusese vreodată unele, prindea să se transforme în rugăciune pe care el rânduise să pună să i se murmure în fiecare zi de către maşinăria aceea, „Daphne” cea cântată de apă şi de vânt în ascunzişurile Daphnei, amintire a străvechii prefaceri a unei Daphne zeieşti. În fiece seară, privind cerul, fredona melodia aceea cu glas scăzut ca pe o litanie.

Apoi se întorcea în cabină şi se apuca din nou să-i scrie Liliei. Făcând asta îşi dăduse seama că-şi petrecuse zilele precedente în aer liber şi pe lumină, şi se refugia din nou în semiobscuritatea aceea care în realitate fusese atmosfera lui

firescă nu numai pe Daphne, înainte să dea peste părintele Caspar, ci timp de mai bine de zece ani, încă de când cu rana căpătată la Casale.

În realitate, nu cred că tot timpul acela Roberto trăise, aşa cum ne lasă în mod repetat să credem, doar noaptea. Că s-a ferit de excesele soarelui din amiaza mare, e posibil, însă atunci când o urmărea pe Lilia făcea lucrul ăsta ziua. Socotesc că infirmitatea aceea era mai mult efectul umorii negre decât tulburarea reală a vederii: Roberto simțea că suferă de lumină numai în momentele când îl apuca fierea, însă când mintea-i era abătută spre gânduri mai vesele, nu se sinchisea de asta.

Oricum ar fi sau o fi fost, într-o seară se pomenise gândindu-se pentru prima oară la farmecele umbrei. În timp ce scria şi ridica pana ca să o înmoaie în călimară, vedea lumina fie ca pe un fel de nimb auriu pe hârtie, fie ca pe o dungă ceroasă şi aproape străvezie, ce-i mărginea contururile degetelor umbrite. Ca şi cum ea locuia înlăuntrul propriei lui mâini şi se arăta numai pe la margini. De jur împrejuru-i, parcă era-nvăluit ca de rasa mângâietoare a unui caputin sau de-o părere de lumină de culoarea alunei ce, atingând umbra, murea într-însa.

Privea flacăra opaițului, şi observa cum se nasc din ea două văpăi: în partea de jos ea era roşie, acolo unde se-nftripa în materia coruptibilă, dar înălțându-se dădea naştere în lungul limbii ei de-către margini, unui alb orbitor care fumega-ntr-un vârf albastru-violaceu ca brebenocul. Tot astfel, îşi zicea el, iubirea lui hrănită de un trup ce-avea să moară, dădea naştere nimfei cereşti a iubitei.

Voi să sărbătorească, după câteva zile de trădare, acea reîmpăcare a lui cu umbra şi urcă iarăşi pe punte atunci când umbrele se lățeau pretutindeni, peste corabie, peste mare, peste Insulă, pe care se mai zărea acum doar grabnica întunecare a colinelor. Încercă, aducându-şi aminte de câmpiile lui, să zărească pe mal prezența licuricilor, luciri vii şi înaripate rătăcind prin bezna desişurilor. Nu-i văzu, medita la antitezele antipozilor, unde probabil licuricii lucesc doar în puterea amiezii.

Apoi se lungise pe turnul de la pupă, şi începuse să privească luna, lăsându-se legănat de punte, în timp ce de pe Insulă venea murmurul apei în reflux, amestecat cu un fel de ţârâif de greieri, sau de semeni de-ai lor din emisfera aceea.

Se gândea că frumuseţea zilei e ca o frumuseţe blondă, pe când a nopţii e ca o frumuseţe brună. Gustă contrastul acelei iubiri a lui pentru o zeiţă blondă, iubire trăită-n noaptea brună. Amintindu-şi pletele acelea de grâu copt ce făceau să piară orice altă lumină din salonul Arthenicei, zise că luna-i frumoasă deoarece topea în sfârşeala-i razele unui soare latent. Îşi făgădui din nou să-şi facă din ziua recucerită un nou prilej ca să citească în răsfrângerile de pe unde lauda aurului acelor plete şi a azurului acelor ochi. Însă gusta din plin frumuseţile nopţii, când totul pare a se odihni, când stelele se mişcă mai pe tăcute ca soarele – şi-ţi vine-a crede că eşti unica făptură din toată firea cuprinsă de vis.

În noaptea aceea era în stare să se hotărască să rămână pe corabie pentru toate zilele ce-i mai rămâneau de trăit. Dar, ridicându-şi ochii spre cer, văzuse un pâlc de stele ce, la un moment dat, părură să-i arate profilul unui porumbel cu aripile întinse, ce ţinea în cioc un ram de măslin. E adevărat că în cerul austral, la mică distanţă de Câinele Mare, fusese identificată de cel puţin patruzeci de ani o constelaţie a Columbei sau a Prescurii. Dar nu-s deloc sigur că Roberto, de acolo de unde se afla el la ora aceea, în anotimpul acela, ar fi putut vedea chiar stelele respective. Oricum, fiindcă cel ce văzuse în ele o porumbiţă (ca şi Johannes Bayer în Uranometria Nova, şi apoi cu mult mai târziu, Coronelli în a sa Carte a Globurilor) dădea dovadă de şi mai multă fantezie decât avea Roberto, aş zice că orice aşezare a astrelor, în momentul acela, putea să i se pară lui Roberto un porumbel, un guguştiuc sălbatic sau un hulub, o turturea, sau cum doriţi dumneavoastră: cu toate că dimineaţa se îndoise de existenţa ei, Columba de Culoarea Naramzei i se pecetluise-n minte ca un cui – sau, mai bine zis, cum vom vedea, ca o ţintă de aur.

Trebuie într-adevăr să ne întrebăm de ce, la prima menţionare a ei de către părintele Caspar, printre atâtea

minunății pe care Insula i le putea făgădui, Roberto arătase atâta interes Columbei.

Vom vedea, pe măsură ce vom înainta în cursul acestei istorii, că în mintea lui Roberto (pe care traiu-i solitar îl făcuse din zi în zi mai fervent), porumbița aceea, abia-abia sugerată de o povestire, avea să devină cu atât mai vie cu cât avea să reuşească mai puțin s-o vadă, înjghebare nevăzută din toate patimile inimii lui îndrăgostite, din admirație, stimă, venerație, speranță, gelozie, invidie, uimire şi bucurie. Nu-i era clar (şi nici nouă nu ne poate fi) dacă ea devenise Insula, sau Lilia, sau amândouă, sau acel ieri în care toate trei fuseseră proscrise pentru exilatul acela dintr-un azi fără sfârşit, al cărui viitor stătea doar în a ajunge, în vreun mâine al său, la ziua de dinainte.

Vom putea spune că Caspar îi evocase Cântarea lui Solomon pe care, mare minune, carmelitul lui i-o citise de atâtea şi atâtea ori încât el o învățase aproape pe de rost: şi încă din tinerețe se bucura el de nişte agonii dulci ca mierea pentru o făptură cu ochi de porumbiță, pentru o columbă căreia să-i pândească chipul şi glasul printre spărturile stâncilor... Însă asta mă mulțumeşte până la un punct. Cred că-i nevoie să ne apucăm de o „Explicare a Columbei", să aşternem câteva note pentru un mic tratat încă nescris, ce ar putea să se intituleze Columba Patefacta, iar proiectul nu mi se pare câtuşi de puțin oțios, dacă un altul a irosit un capitol întreg ca să se-ntrebe despre Sensul Balenei – căci, în fond, sunt nişte matahale, fie negre, fie cenuşii (iar albă nu e în fond decât una singură), pe când noi avem de a face aici cu o rara avis de o culoare şi mai rară, privitor la care omenirea a reflectat mult mai mult decât la balene.

Asta-i, într-adevăr, problema. Fie că vorbise despre ea cu carmelitul, sau discutase cu părintele Emanuele, fie că răsfoise destule cărți care pe timpurile lui erau ținute la mare preț, sau că la Paris ascultase disertații despre ceea ce numeau ei pe-acolo Embleme sau Imagini Enigmatice, Roberto despre porumbițe tot ar fi trebuit să ştie câte ceva.

Să ne amintim că epoca aceea era una în care se-inventau sau se reinventau imagini de orice tip ca să se descopere în ele sensuri acoperite şi revelatoare. Era de ajuns

să vezi, nu zic o floare frumoasă sau un crocodil, dar şi un laţ de păsări, o scară, o sită, sau o columnă, ca să cauţi să construieşti, în juru-le, o ţesătură de fapte pe care, la prima vedere, nimeni nu le-ar fi văzut în ele. N-aş vrea ca aici să m-apuc să disting între Inscripţie sau Emblemă, şi despre chipul cum puteai să le potriveşti acestor imagini versuri sau ziceri (amintind numai că Emblema, din descrierea unui fapt particular, nu neapărat exprimat prin figuri, scotea un concept universal, în timp ce Inscripţia pornea de la înfăţişarea concretă a unui obiect particular, la o calitate sau aspect al unui individ anume, cum ar fi „eu fi-voi mai alb decât neaua" sau „mai viclean decât şarpele" sau încă „prefer să mor decât să trădez", până să ajungă la din cale afară de celebrele Frangar non Flectar sau Spiritus durissima coquit), dar oamenii din epoca aceea considerau indispensabil să traduci lumea întreagă într-o pădure de Simboluri, Semne, Turniruri Cavalereşti, Mascarade, Picturi, Arme de Noblețe, Trofee, însemne de Onoare, Figuri Ironice, Reversuri săpate în monede, Fabule, Alegorii, Apologuri, Epigrame, Sentenţe, Echivocuri, Proverbe, Bilete, Epistole Lacqnice, Epitafuri, Parerga, Incizii Lapidare, Scuturi, Glife, Clipuri, şi aici, dacă-mi permiteţi, m-aş opri – dar nu se opreau ei. Şi orice Inscripţie bună trebuia să fie metaforică, poetică, compusă bineînţeles dintr-un sâmbure ce rămânea de dezvăluit, dar mai întâi de toate dintr-un trup sensibil care să trimită la un obiect al lumii, şi trebuia să fie nobilă, mirabilă, nouă, dar uşor de cunoscut, aparentă dar operativă, singulară, proporţională cu locul, pătrunzătoare şi scurtă, echivocă, dar bine adusă, popular enigmatică, potrivită, ingenioasă, unică şi eroică.

În sfârşit, o Inscripţie era o cumpănire misterioasă, expresia unei corespondenţe; o poezie ce nu cânta, ci era compusă dintr-o figură mută şi dintr-un motto care vorbea în locul ei vederii; preţioasă numai întrucât era imperceptibilă, splendoarea ei se ascundea în perlele şi diamantele pe care ea nu le arăta decât bob cu bob. Spunea mai mult, făcând mai puţin zgomot, iar acolo unde Poemul Epic cerea fabule şi episoade, sau Istoria deliberări şi înfruntări în arenă, Figurii acesteia îi ajungeau numai două rânduri şi o silabă: aromele-

i se distilau numai în picuri impalpabili, şi numai atunci se puteau vedea obiectele sub o haină surprinzătoare, aşa cum se întâmplă cu Colindătorii şi cu Măştile. Ea mai mult ascundea decât să descopere. Nu împovăra spiritul cu materie, ci îl nutrea cu esenţe. Ea trebuia să fie (cu un termen care pe-atunci se folosea foarte mult şi pe care l-am mai folosit) peregrină, dar peregrin voia să spună str**ă**in, iar str**ă**in voia să spună ciudat.

Ce anume poate fi mai străin decât o Columbă de Culoare Nărămzie? Ba mai mult, ce poate fi mai peregrin decât o turturea? Columba era o imagine bogată în semnificaţii, cu atât mai complicate cu cât fiecare intra în conflict cu celelalte.

Cei care au vorbit printre primii despre Columbă fuseseră, cum e şi firesc, Egiptenii, încă din străvechile Hieroglyphica ale lui Horapollon, iar printre multe alte lucruri această vieţuitoare era considerată cea mai pură dintre toate, aşa încât dacă vreo boleşniţă ajungea să întineze oameni şi lucruri, rămâneau neatinşi de ea numai aceia care mâncaseră doar porumbei. Fapt ce ar trebui să fie de la sine înţeles, din moment ce astă vietate e singura dintre toate care-i lipsită de fiere (adică de veninul pe care alte animale îl au lipit de ficat), şi spunea şi Pliniu că dacă un porumbel se îmbolnăveşte, rupe o foaie de laur şi se vindecă cu ea. Iar dacă laurul e dafinul, iar dafinul e Daphne, suntem lămuriţi.

Însă, aşa puri cum sunt, porumbeii sunt şi un simbol destul de viclean, pentru că-şi petrec timpul în desfrâu: dumnealor îşi petrec ziua sărutându-se (dându-şi reciproc sărutări pentru a-şi astupa unul altuia gura) şi împletindu-şi limbile, de unde vin multe expresii cam lascive, cum ar fi a gurlui ca porumbeii sau giugiuleli de porumbei, ca s-o spunem mai pedant. Iar a se giugiuli ca porumbeii ziceau poeţii pentru a se iubi ca porumbeii, şi tot atât cât se iubesc ei. Să nu uităm nici că Roberto trebuie să fi cunoscut versurile acelea care spun: „Când între perini, unde prime-ardori, / şi-au potolit doruri calde şi vii / ca turturele, inimi tânjitoare, / cules-au una alteia săruturi mii”. Mai ţineţi seama şi că – pe când toate celelalte animale au un anotimp

anume pentru drăgosteii – nu există timp al anului în care porumbelul să nu se urce pe porumbiță.

Aşa că, – pentru început –, porumbeii vin din Cipru, insula sacră a Venerei. Apuleius, dar şi alții înaintea lui, povestesc despre carul Venerei că-i tras de porumbițe albe ca zăpada, numite tocmai de aceea păsările lui Venus, pentru lascivitatea lor neînfrânată. Alții amintesc că Grecii îi zic turturelei peristera, deoarece în turturea a fost prefăcută, de către invidiosul Eros, nimfa Peristera – foarte îndrăgită de Venus – care o ajutase să-l învingă într-o întrecere de-a cine adună mai multe flori. Dar ce vrea să spună că Venus o „îndrăgea" pe Peristera?

Elianus spune că porumbeii au fost consacrați Venerei pentru că pe muntele Erice din Sicilia avea loc o sărbătoare când zeița trecea pe deasupra Libiei; în ziua aceea, peste toată Sicilia, nu se mai vedeau porumbei, pentru că toți trecuseră marea ca să se ducă să facă alai zeiței. Însă la nouă zile după aceea pe coastele Libiei sosea în Trinacria o porumbiță roşie ca focul, aşa cum spune Anacreon (şi vă rog să luați aminte la culoarea asta); şi era însăşi Venus, care se numea chiar cea Purpurie, iar în urma ei venea mulțimea celorlalți porumbei. Tot Elianus ne povesteşte despre o fată ce se numea Phytia pe care Zeus a iubit-o şi a transformat-o în porumbiță.

Asirienii o reprezentau pe Semiramida sub formă de porumbiță, iar Semiramida a fost crescută de porumbițe, şi apoi schimbată în porumbiță. Ştim cu toții că era o femeie cu purtări ce nu erau chiar aşa de impecabile, dar atât de frumoasă, încât Scaurobates, regele indienilor, fusese cuprins de o dragoste disperată pentru ea, care era concubina regelui Asiriei, şi nu trecea nicio singură zi fără să comită adulter, iar istoricul Iuba a spus că se îndrăgostise până şi de un cal.

Dar unui simbol amoros i se iartă multe lucruri, fără să înceteze să-i atragă pe poeți: de aici (şi nu ne putem închipui că Roberto n-o ştia) Petrarca, cel care se întreba „ce grație, ce iubire sau ce soartă / o să-mi dea aripi ca de porumbel?" sau Bandello: „Pe-acest hulub, ca şi pe mine-l arde / Amor

necruțător în crudu-i foc / el se preumblă-n orice loc căutându-şi / perechea lui, şi de dorință moare".

Cu toate astea porumbeii sunt ceva mai mult şi ceva mai de soi decât orice Semiramidă, şi-i îndrăgim foarte mult pentru că au astălaltă caracteristică, foarte duioasă, că în loc să cânte, plâng, sau gem, ca şi cum atâta patimă satisfăcută nu le-ar ține niciodată de saț: Idem cantus gemitusque, spunea o emblemă de-a lui Camerarius; Gemitibus Gaudet, zicea o alta, ce ne ațâță şi mai mult eroticeşte. Să-ți pierzi capul, nu alta.

Şi totuşi faptul că aste păsări se sărută şi-s atât de tânjitoare – iar asta-i o frumoasă contradicție ce individualizează porumbelul – este şi dovada că-s foarte fidele, şi de-aceea sunt, totodată şi simbolul castității, cel puțin în sensul fidelității conjugale. Şi spunea asta şi Pliniu: deşi sunt foarte drăgăstoase, au un mare simț al pudorii şi nu cunosc adulterul. Despre fidelitatea lor conjugală sunt martori atât păgânul de Properțiu, cât şi Tertullian. Se spune, e-adevărat, că în rare cazuri în care bănuiesc adulterul, bărbătuşii devin despotici, glasul lor e plin de jale, iar loviturile pe care le dau cu ciocul sunt crude. Dar imediat după asta, ca să-şi răscumpere vina, bărbatul îi face curte femeii, şi o adulează învârtindu-se repede în juru-i. Ideea e aceasta, că gelozia nebună stârneşte iubirea, iar iubirea o nouă fidelitate – şi iar se sărută fără oprire şi-n orice anotimp – lucru ce mi se pare îndestul de frumos, iar pentru Roberto, cum vom vedea, din cale afară de frumos.

Cum să nu iubeşti o imagine care-ți promite fidelitate? Fidelitatea chiar şi după moarte, pentru că odată ce-şi pierd perechea, aceste păsări nu se mai unesc niciodată cu altele. Turtureaua fusese deci aleasă ca simbol al acestei văduvii, chiar dacă Ferro îşi aminteşte povestea unei văduve care, foarte îndurerată de moartea soțului ei, ținea pe lângă dânsa o porumbiță albă şi lumea-i reproşa faptul, dar ea răspunsese: Dolor non color: durerea contează, nu culoarea.

În fine, lascive sau nu, devoțiunea asta în iubire îl face pe Origene să spună că turturelele sunt un simbol al carității. Şi de aceea, zice Sfântul Ciprian, că Duhul Sfint vine asupra noastră în chip de porumbel, şi pentru faptul că

astă vietate nu numai că-i lipsită de fiere, dar nici nu zgârie cu ghearele, nu muşcă, îi este firesc să iubească locuinţele oamenilor, nu cunoaşte decât o singură casă, îşi hrăneşte proprii pui şi îşi petrece viaţa într-o conversaţie continuă, întreţinându-se cu perechea ei în armonia – de astă dată dovedită de-a fir a păr – a sărutului. Era obiceiul romanilor să se primească între ei şi să se salute cu sărutări, chiar şi între bărbaţi şi femei. Scoliaştii răutăcioşi spun că o făceau pentru că era interzis femeilor să bea vin, iar sărutându-le li se controla respiraţia, dar în fond erau socotiţi necioplţi Numizii care nu-şi sărutau decât plozii lor.

După cum, toate popoarele au considerat văzduhul ca fiind foarte nobil, au cinstit turtureaua care zboară mai sus decât celelalte păsări, şi care totuşi se-ntoarce mereu credincioasă la propriu-i cuib. Lucru pe care-l face desigur şi rânduneaua, dar nimeni n-a reuşit să o facă prietenă spiţei noastre şi s-o domesticească, în timp ce pe porumbel, da. Spune de pildă Sfântul Vasile că crescătorii de porumbei stropeau un porumbel cu un balsam înmiresmat, iar ceilalţi porumbei, atraşi de el, îl urmau pe acela în număr mare. Odore trahit. Lucrul ăsta nu ştiu dacă are prea mare legătură cu ceea ce am spus mai înainte, dar mă înduioşează bunăvoinţa asta parfumată, puritatea asta înmiresmată, castitatea asta seducătoare.

Totuşi porumbelul nu-i numai o pasăre castă şi fidelă, ci este şi simplă (columbina simplicitas: fiţi prevăzători ca şerpii şi neprefăcuţi ca porumbelul, spune Biblia), şi de aceea este deseori simbolul vieţii monahale şi eremite – dar ce legătură are asta cu toate sărutările acelea, nu mă întrebaţi, rogu-vă.

Alt motiv de încântare este acea trepiditas a porumbelului: numele lui grecesc, treron, provine cu siguranţă din treo, „fug tremurând”. O spun Homer, Ovidiu şi Virgiliu („Temători ca porumbeii pe când plouă cu găleata”) şi să nu uităm că porumbeii trăiesc permanent cu frica de uliu, sau, şi mai rău, de vultur. Citim în Valerianus cum tocmai de aceea îşi fac cuibul în locuri inaccesibile ca să se apere (de unde formula Secura nidificat); şi amintea asta şi

Ieremia, în timp ce Psalmul 55 invocă: „De-aş avea aripi ca porumbelul... aş scăpa cu fuga!”

Evreii spuneau că porumbeii şi turturelele sunt păsările cele mai prigonite, şi de aceea sunt demne de altar, pentru că-i mai bine să fii prigonit decât prigonitor. Pentru Aretino, în schimb, care nu era blând ca Evreii, cine se face porumbel, şoimul îl manâncă. Însă Epifanie zice că columba nu se fereşte niciodată de a cădea pradă, iar Augustin repetă că nu numai că n-o face cu animale foarte mari cărora nu li se poate opune, dar nici măcar cu vrăbiile.

Se spune într-o legendă că este în India un copac stufos şi înverzit ce se cheamă în greceşte Paradision. Pe partea lui dreaptă locuiesc porumbeii, ce nu se despart niciodată de umbra pe care el o răspândeşte; de s-ar îndepărta de copac ar fi prada unui dragon care le e duşman. Însă lui îi este neprielnică umbra arborelui, şi când umbra e-n dreapta, el stă la pândă în stânga, şi invers.

Totuşi, oricât ar fi de spăimos, porumbelul are ceva din prudența şarpelui, iar dacă în Insulă ar fi un balaur, Columba de Culoarea Naramzei ştia ce să facă: într-adevăr, toți spun că porumbelul zboară mereu pe deasupra apei pentru că, dacă eretele se ia după el, îi vede chipul oglindit. Până la urmă, se apără sau nu se apără de primejdii?

Pe lângă toate aceste felurite şi nepotrivite între ele calități, i-a mai revenit porumbelului să devină şi simbol mistic şi nici n-am nevoie să-l mai plictisesc pe cititor cu povestea Potopului, şi cu rolul jucat de această pasăre în vestirea păcii şi a vremii bune, precum şi a uscaturilor noi, ivite din ape. Dar pentru mulți autori sacri el mai este şi emblema lui Mater Dolorosa şi a vaietelor ei lipsite de apărare. Iar despre ea se spune Intus et extra, pentru că-i albă şi pe dinlăuntru şi pe dinafară. Uneori porumbelul e reprezentat în timp ce rupe laţul ce-l ține captiv, Effracto libera vinculo, şi devine figura lui Crist reînviat din morți. Aceasta, dealtfel, pare sigur, se petrece în amurg, ca să nu fie surprins de moarte înainte de a fi şters petele păcatului. Ca să nu mai spunem, căci s-a mai spus, ce aflăm despre porumbel din evanghelia lui Ioan: „Am văzut cerurile

deschizându-se şi pe Sfântul Duh coborând din cer în chip de porumb".

Cât despre alte frumoase Motive Columbeşti, cine ştie câte nu cunoştea şi Roberto: bunăoară Mollius ut cubant, pentru că, porumbelul îşi smulge penele ca să facă cuibul mai moale pentru puii săi; Luce lucidior, pentru că străluceşte când se înalță către soare; Quiescit in motu pentru că zboară totdeauna cu o aripă strânsă ca să nu obosească prea tare. Fusese până şi un soldat care, ca să-şi mai facă iertate neînfrânările amoroase, îşi luase drept herb o firidă în care-şi făcuseră cuibul doi porumbei, cu moto-ul Amica Venus.

Celui ce citeşte o să i se pară că porumbelul are chiar prea multe semnificații. Însă când trebuie să alegi un simbol sau o hieroglifă, şi să-ți dai duhul pe ele, sensurile trebuie să fie multe, altfel n-ai decât să-i zici pâinii pâine şi vinului vin, sau atomului atom şi vidului vid. Lucru care putea să placă filosofilor naturalişti pe care Roberto îi întâlnea la familia Dupuy, dar nu şi părintelui Emanuele – şi ştim că naufragiatul nostru înclina când către una, când către cealaltă dintre sugestii, în fine, partea frumoasă a Columbei, cel puțin (aşa cred) pentru Roberto, era că ea nu era, ca orice Inscripție sau Emblemă, numai un Mesaj, ci un mesaj al cărui mesaj era insondabilitatea mesajelor pline de miez.

Când Enea a trebuit să coboare în Infern – să regăsească şi el umbra tatălui, şi, deci, într-un fel, ziua sau zilele acum trecute – ce face Sibila? îi spune, bineînțeles, să meargă să-l înmormânteze pe Misenus, şi să facă felurite sacrificii de tauri şi alte animale, dar dacă va voi cu adevărat să săvârşească o faptă pe care nimeni n-a mai avut curajul, sau menirea, s-o ducă la bun sfârşit, va trebui să găsească un copac umbros şi frunzos pe care se află o creangă de aur. Pădurea o ascunde şi văioage întunecoase o închid; totuşi, fără ramul acela „auricomus", nu pot fi pătrunse tainele pământului. Şi cine îi îngăduie lui Enea să descopere ramul? Două turturele, dealtfel – acum ar trebui s-o ştim – păsări materne. Restu-i ştiut până şi de janghinoşi şi de frizeri. În

fine, Virgiliu nu ştia nimic despre Noe, însă porumbelul aduce o veste, indică ceva.

Se credea de altfel că porumbeii îndeplineau slujba de oracol în templul lui Joe, în care el răspundea prin gura lor. Apoi unul dintre aceşti porumbei zburase până la templullui Amon, iar altul la cel din Delphi, fapt din care reiese de ce şi Egiptenii, ca şi Grecii, istorisesc aceleaşi adevăruri, chiar dacă ascunse în văluri obscure. Fără porumbel, nu-i nicio revelație.

Iar noi am rămas să ne întrebăm până şi astăzi ce anume ar vrea să însemne Creanga de Aur. Semn că porumbeii duc mesaje, dar sunt mesaje cu cheie.

Nu ştiu cât anume ştia Roberto despre enigmele Evreilor, care totuşi erau foarte la modă în timpul acela, dar, dacă-l frecventa pe domnul Gaffarel, câte ceva ar fi trebuit să audă: fapt e că Evreii pe seama porumbelului construiseră adevărate turnuri. Am mai amintit noi, sau mai bine zis o amintise părintele Caspar: în psalmul 68 se vorbeşte despre aripile porumbelului care se acoperă cu argint, şi despre penele lui care au reflexe de aur. De ce? Şi de ce în Proverbe revine o imagine destul de asemănătoare cu „merele de aur într-o plasă făurită în argint”, dimpreună cu comentariul „acesta-i cuvântul ce s-a rostit atunci”. Şi pentru ce în Cântarea lui Solomon, adresându-se fetei „ai cărei ochi sunt ca două porumbițe” i se zice „O, iubita mea, îți vom face cercei de aur cu bobite de argint”?

Evreii comentau că aurul e acela al scripturii, iar argintul spațiile albe dintre litere sau cuvinte. Iar unul dintre ei, pe care poate Roberto nu-l cunoştea, dar care mai inspira şi atunci pe mulți rabini, spusese că merele de aur care stau într-o plasă bătută cu argint înseamnă că în orice frază a Scripturilor (dar desigur că în orice obiect sau fapt al lumii) sunt două fețe, cea aparentă şi cea ascunsă, iar cea aparentă e argint, dar mai prețioasă, fiindcă-i din aur, este cea ascunsă. Iar cine priveşte împletitura aceea de departe, cu merele înconjurate de firele ei de argint, crede că merele sunt de argint, dar când se uită mai bine va descoperi strălucirea aurului.

Tot ceea ce conțin Sfintele Scripturi ca de prima facie luceşte ca argintul, dar sensul lor ascuns străluceşte ca aurul. Inviolabila castitate a cuvântului lui Dumnezeu, ascunsă ochilor profanilor, e ca acoperită de un văl de pudoare, şi stă în umbra tainei. El spune că nu trebuie aruncate mărgăritarele la porci. Să ai ochi de porumbiță înseamnă să nu te opreşti la sensul literar al cuvintelor, ci să ştii să le pătrunzi sensul mistic.

Şi totuşi, această taină, ca şi porumbița, ne scapă şi nu se ştie niciodată în ce constă. Porumbița va comunica deci că lumea vorbeşte prin hieroglife şi deci este ea însăşi hieroglifa ce semnifică hieroglifele. Iar o hieroglifă nu spune şi nici nu ascunde, ci doar arată.

Iar alți Evrei spuseseră că porumbelul e un oracol, şi nu-i o întâmplare că în ebraică porumbel se zice tore, ce aminteşte de *Torah,* care-i chiar Biblia lor, carte sacră, origine a oricărei revelații.

Hulubița, pe când zboară în soare doar pare a luci ca argintul, dar numai cine va fi ştiut să aştepte îndelung ca să-i descopere fața ascunsă va vedea auru-i adevărat, sau culoarea-i de naramză strălucind.

De la venerabilul Isidor încolo, creştinii amintiseră şi ei că porumbelul, reflectând în zboru-i razele soarelui ce îl luminează, ne apare în culori diferite. El depinde de soare şi-i stau mărturie pentru asta zisele *Lumina Ta îmi dă Săgeți de Raze* sau *Pentru tine mă-mpodobesc şi strălucesc.* Gulerul lui de la gât se îmbracă în lumina feluritelor culori, şi totuşi rămâne mereu la fel. Şi de aceea ni s-a cuvântat să nu ne încredem în aparențe, dar şi să găsim adevărata aparență sub cele înşelătoare.

Câte culori are porumbelul? După cum spune un vechi bestiariu:

Uncor m 'estuet que vos devis
des columps, qui sunt blans et
bis:
li un ont color aierine,
et li autre l'ont stephanine;
li un sont neir, li autre rous, li un vermel, l'autre cendrous,

et des columps i a plusors
qui ont trestotes les colors.

Şi atunci ce va fi fiind o Columbă de Culoarea Naramzei?

Ca să închei, admițând că Roberto ştia şi el ceva, găsesc în Talmud că mărimile din Edon legiuisera împotriva lui Israel că aveau să strivească capul acelora ce aveau să poarte filactera. Deci Eliseu şi-o pusese şi ieşise în drum. Un doctor al legii îl văzuse şi-l urmărise pe când fugea. Când Eliseu fu ajuns, îşi scoase filactera şi şi-o ascunse în pumni: Duşmanul său îi zise: „Ce ai în mâini?" Iar acela răspunse: „Nişte aripi de porumbiță". Celălalt îi desfăcu mâinile. Şi erau aripi de porumbiță.

Eu nu ştiu ce va să-nsemne povestea asta, dar o găsesc foarte frumoasă. Tot aşa trebuie s-o fi socotit şi Roberto.

Amabilis columba,
unde, unde ades volante?
Quid est rei, quod altum
coelum cibo secando
tam copia benigna
spires linquentem odorem?
Tam copia benigna
unguenta grata stilles?

Vreau să spun că porumbelul e un semn important, şi că putem să-nțelegem de ce un om rătăcit la antipozi hotărăşte că trebuia să deschidă bine ochii ca să priceapă ce anume însemna pentru el. Insula fiind de neatins, Lilia pierdută, orice speranță a lui biciuită, cum să nu se fi transformat pentru el invizibila Columbă de Culoarea Naramzei în medulla aurea, în piatra filosofală, la urma urmei, volatilă ca orice lucru pe care-l doreşti cu ardoare? Să aspiri la ceva ce nu vei avea niciodată, nu-i ăsta punctul maxim al dorinței celei mai generoase?

Lucrul mi se pare atât de clar (luce lucidior), că decid să nu-mi duc mai departe Explicația mea despre Columbă.

Să ne întoarcem la povestirea noastră.

27.
Secretele Fluxului Mării

A doua zi, la primele raze ale soarelui, Roberto se dezbrăcase complet. Din pudoare, de față cu părintele Caspar intra în apă îmbrăcat, dar își dăduse seama că hainele îl îngreunau și-i împiedicau mișcările. Acum era gol. Își legase frânghia de mijloc, coborâse scara lui Iacob și iată-l din nou în mare.

Făcea pluta, căci măcar pe asta învățase s-o facă. Trebuia acum să se deprindă să-și miște brațele și picioarele, cum făceau câinii cu labele. Încercă unele mișcări, continuă câteva minute și-și dădu seama că se depărtase de scăriță doar cu câteva lungimi de braț. Și că era deja obosit.

Știa cum să se odihnească, deci se întinsese pe spate pentru câtva timp, lăsându-se alintat de apă și de soare. Se simțea acum din nou în puteri. Prin urmare, trebuia să înoate până ce obosea, apoi să se odihnească ca un mort timp de câteva minute, și iar s-o ia de la capăt. Distanțele aveau să fie minime, timpul foarte lung, dar așa trebuia să procedeze. După câteva încercări luase o decizie curajoasă. Scara cobora pe dreapta bompresului, pe partea dinspre Insulă. Acum avea să încerce să ajungă pe latura de apus a corabiei. Apoi avea să se odihnească și după aceea să se întoarcă. Trecerea pe sub bompres nu fu prea lungă, iar faptul că putu să măsoare cu privirea prora din partea cealaltă i se păru o mare victorie. Se lăsă cu fața în sus, cu brațele și picioarele desfăcute, având impresia că în partea asta undele îl legănau mai plăcut decât în cealaltă...

La un moment dat se simți tras de mijloc. Frânghia se întinsese la maximum. Își reluase poziția înotului câinesc și înțelesese că apa îl dusese spre nord, deplasându-l la stânga de corabie, cu multe brațe dincolo de vârful bompresului. Cu alte cuvinte, acel curent ce trecea de la sud-vest la nord-est și care devenea impetuos ceva mai spre apus de Daphne, în realitate se făcea simțit chiar și aici în golf. Nu-l simțise când își făcea scufundările lui în dreapta, adăpostit cum era de coca vasului, dar ducându-se spre stânga fusese atras de el,

şi l-ar fi luat de tot dacă frânghia nu l-ar fi ţinut. El credea că stă pe loc, dar se mişcase precum pământul în vârtejul lui. De aceea îi fusese aşa de uşor să treacă de probă: nu pentru că priceperea lui crescuse, ci pentru că marea îl ducea.

Îngrijorat, voi să încerce să se întoarcă spre Daphne cu propriile-i forţe, şi-şi dădu seama că, abia ce se apropia cu câteva palme înotând câineşte, în acelaşi moment în care încetinea ca să-şi recapete suflul, frânghia se-ntindea iarăşi, semn că se-ntorsese înapoi.

Se agăţase de frânghie şi o trăsese spre el, învârtindu-se în juru-i ca să şi-o înfăşoare de mijloc, şi aşa în scurt timp, se întorsese la scăriţă. Odată ajuns la bord hotărâse că a încerca să ajungi la ţărm înot era primejdios. Trebuia să-şi construiască o plută. Se uita la rezerva aceea de lemne care era Daphne, dar îşi dădea seama că nu avea nimic cu care să scoată din ea nici cea mai mică ţandără, afară doar dacă n-avea să-şi piardă ani în şir ca să reteze un catarg cu cuţitul.

Totuşi, n-ajunsese el până la Daphne legat de o scândură? Ei, bine, putea scoate o uşă din ţâţâni şi o putea folosi ca obiect plutitor, împingând-o fie şi cu mâinile. Folosind drept ciocan mânerul spadei, introducând lama ca pe o pârghie, până la urmă reuşise să facă să sară din balamale una dintre uşile-cvadratului. Făcând treaba asta, până la urmă lama se rupsese. Răbdare, nu mai avea de luptat cu fiinţe omeneşti, ci cu marea.

Însă dacă şi-ar fi dat drumul în mare pe uşa aceea, încotro avea să-l poarte curentul? Târî uşa spre bordul stâng şi reuşi s-o arunce în mare.

Uşa plutise mai întâi alene, dar după mai puţin de un minut era deja departe de corabie şi începea să fie trasă la început către partea stângă a corăbiei, cam în direcţia în care se dusese el însuşi, apoi către nord-est. Pe măsură ce se îndrepta în altă parte decât prova, iuţeala îi crescuse, până la un moment dat – în dreptul capului septentrional al golfului – apoi căpătase o mişcare accelerată spre nord.

Acum alerga cum ar fi făcut şi Daphne dacă ar fi ridicat ancora. Roberto reuşi s-o urmărească cu ochiul liber până ce încă nu depăşise capul, apoi trebui să ia luneta, şi o mai văzu un timp înaintând foarte iute dincolo de promontoriu o

bucată bună. Uşa alerga aşadar ca din puşcă, prin albia unui fluviu larg ce-şi avea stăvilare şi maluri în mijlocul unei mări ce-i sta liniştită pe margini.

Socoti că, dacă cel de al o sută optzecelea meridian se-ntindea ca o linie ideală care, pe la jumătatea golfului unea cele două promontorii, şi dacă fluviul acela îşi cotea propriu-i curs imediat după golf orientându-se spre nord, atunci dincolo de promontoriu el curgea exact de-a lungul meridianului antipod!

De s-ar fi aflat pe uşa aceea, ar fi navigat în lungul liniei ce-l separa pe azi de ieri – sau pe ieri de ziua lui de mâine...

În momentul acela însă altele-i fură gândurile. De-ar fi fost pe uşă, n-ar fi avut cum să se opună curentului, decât cu niscaiva mişcări de mâini. Era nevoie de o trudă imensă ca să-şi diriguiască propriu-i trup, darmite o uşă fără proră, fără pupă şi fără timonă.

În noaptea sosirii lui scândura îl purtase sub bompres numai datorită vreunui vânt sau unui curent secundar. Ca să poată să prevadă vreo altă întâmplare de felul acesta, ar fi trebuit să studieze atent mişcările mareelor, săptămâni de-a rândul, poate luni, aruncând în mare zeci şi zeci de scânduri – sau cine mai ştie ce...

Cu neputință, cel puțin în stadiul cunoştințelor lui, hidrostatice sau hidrodinamice, cum or fi fost. Mai bine să continue să se bizuie pe înot. Mai repede ajunge la mal, din mijlocul unui curent, un câine care dă din picioare decât un câine aflat într-un coş.

Trebuia aşadar să-şi continue ucenicia. Şi nu i-ar fi fost de ajuns să învețe să înoate între Daphne şi țărm. Chiar şi în golf, în diferite momente ale zilei, în funcție de flux sau reflux, se manifestau curenți mai mici: aşa că, în momentul în care pornea cu încredere către răsărit, un joc de ape ar fi putut să-l târască mai întâi spre apus şi apoi drept către capul septentrional. Prin urmare ar fi trebuit să se antreneze să înoate şi împotriva curentului. Ajutându-se de frânghie, n-ar fi trebuit să renunțe să înfrunte şi apele de la stânga vasului.

În zilele următoare Roberto, stând pe partea cu scărița, îşi amintise că la Griva nu văzuse înotând numai câinii, ci şi

broaştele. Şi fiindcă un corp omenesc în apă, cu picioarele şi braţele desfăcute aminteşte mai mult forma unei broaşte decât pe cea a unui câine, îşi spuse că pesemne se putea înota şi ca o broască. Se ajutase până şi cu glasul. Urla „Oacc, oacc" şi-şi arunca în lături braţele şi picioarele. Apoi încetase să mai orăcăie mai ales că aceste zgomote animalice aveau efectul că dădeau prea mare energie salturilor lui şi-l făceau să deschidă gura, cu urmările de care un înotător dibaci ar fi ştiut să se ferească.

Se transformase într-o broască bătrână şi aşezată, tăcând maiestuoasă. Când îşi simţea umerii obosiţi, de mişcarea aceea continuă a mâinilor în afară, o lua din nou more canino. Odată, uitându-se la păsările albe care-i urmăreau vociferând exerciţiile, sosind uneori în picaj până la câteva braţe de el ca să înhaţe un peşte (Lovitura Pescăruşului!), încercase să înoate şi aşa cum zburau ele, printr-o largă mişcare înaripată a braţelor; dar băgase de seamă că-i mai greu să ţii închise gura şi nasul decât un cioc, şi renunţase la isprava asta. Acum nu mai ştia ce animal era, dacă era câine sau broască; poate vreun broscoi păros, un patruped amfibiu, un centaur al mărilor, o sirenă masculină.

Însă printre aceste felurite încercări, îşi dăduse seama că, de bine, de rău, se mişca niţel: într-adevăr îşi începuse înaintarea de la proră, iar acum se găsea dincolo de jumătatea vasului. Dar când se hotarâse să facă cale-ntoarsă şi să revină la scăriţă, îşi dăduse seama că numai avea puteri, şi că trebuie să se lase tras înapoi de frânghie.

Ceea ce-i lipsea era sa respire cum trebuie. Reuşea să înoate dus, dar nu întors... Devenise înotător, însă întocmai ca domnul acela despre care auzise vorbindu-se, care făcuse tot pelerinajul de la Roma la Ierusalim, câte o jumătate de milă pe zi, înainte şi înapoi prin grădina lui. Nu fusese niciodată un atlet, dar lunile petrecute pe Amarilli, stând tot timpul în cabina lui, hărţuiala naufragiului, aşteptarea de pe Daphne (afară de puţinele exerciţii ce-i fuseseră impuse de părintele Caspar), îl înmuiaseră de tot.

Roberto nu arată a fi ştiind că, înotând, avea să se întărească, şi pare să gândească mai degrabă ca întâi să se-

ntărească ca să poată să înoate. Îl vedem deci înghiţind două, trei sau patru gălbenuşuri de ou dintr-odată, şi mâncând câte o găină întreagă înainte de a încerca să intre în apă. Noroc că exista frânghia. Abia intrat în apă, fusese apucat de nişte convulsii aşa de mari, că aproape nu mai reuşea să se urce înapoi.

Iată-l seara meditând la această nouă contradicţie. Mai înainte, când nici nu spera să ajungă la ea, Insula încă i se mai părea la îndemână. Acum, când tocmai învăţa arta ce avea să-l poarte acolo, Insula se îndepărta.

Mai mult, fiindcă o vedea nu numai depărtată în spaţiu, dar şi (fără niciun temei) în timp, din acest moment, de fiecare dată când, pomeneşte de depărtarea aceea, Roberto pare să confunde spaţiul şi timpul şi scrie „golful este, din păcate, prea ieri" sau „cât de greu este să ajungi acolo, deşi e-atât de curând"; sau „câtă mare mă desparte de ziua abia trecută" şi chiar „se apropie într-acum nouri ameninţători de pe Insulă, în timp ce aici s-a înseninat deja..."

Dar dacă Insula se-ndepărta tot mai mult, mai merita oare osteneala să înveţe cum s-ajungă la ea? în zilele următoare Roberto lasă deoparte încercările de înot ca să se apuce din nou să caute cu luneta Columba de Culoare Nărămzie.

Vede papagali printre frunze, identifică fructe, urmăreşte din zori până-n amurg cum se-nvioreză şi se ofilesc culorile felurite prin verdeaţă, dar nu vede Columba. Începe din nou să creadă că părintele Caspar îl minţise, sau că a fost victima vreunei nostimade de-a lui. Cu timpul se convinge că părintele Caspar n-a existat de fel – şi nu mai găseşte urme ale prezenţei lui pe corabie... Nu mai crede în Columbă, dar nu mai crede acum nici măcar că pe Insulă s-ar afla Văzătoarea. În asta găseşte prilej de mângâiere deoarece, îşi zice, ar fi fost lipsit de respect ca puritatea locului aceluia să fie întinată de o maşinărie. Şi începe din nou să gândească la o Insulă făcută pe măsura-i, adică pe măsura visurilor lui.

Dacă Insula se ivea în trecut, ea era locul la care el trebuia cu orice preţ să ajungă. În timpul acela ieşit din ţâţâni el trebuia nu să găsească, ci să inventeze din nou, condiţia primului om. Nu sălaş al vreunui izvor al tinereţii

veşnice, ci izvor ea însăşi, Insula putea fi locul în care orice făptură omenească, uitându-şi propria ştiinţă întristătoare, ar fi găsit, ca un copil părăsit în pădure, un alt limbaj capabil să se nască dintr-un contact nou cu lucrurile. Iar odată cu el avea să iasă unica ştiinţă adevărată şi nouă, din experienţa directă a naturii, fără ca nicio filosofie să n-o pervertească (ca şi cum Insula n-ar fi fost tatăl care transmite fiului cuvintele legii, ci mama care-l învaţă să silabisească primele nume).

Numai astfel un naufragiat renăscut ar fi putut descoperi rânduielile ce guvernează mersul corpurilor cereşti şi sensul acrostihurilor pe care le desenează ele în cer, nu răsfoind încoa şi-ncolo prin Almageste şi Patrulatere, ci silabisind direct felul cum se petrec eclipsele, trecerea de bolizi a stelelor cu coadă şi a fazelor aştrilor. Numai cu nasul însângerat la căderea unui fruct ar fi înţeles dintr-o singură dată atât legile ce-atrag lucrurile grele cu greutatea, cât şi pe cele de motu cordis et sanguinis in animalibus. Doar observând suprafaţa unui iaz şi vârând în el o rămurică, o trestie, sau vreo foaie din acelea lungi şi rigide de metal, noul Narcis – fără de nicio pungăleală cu dioptruri şi cu dureri de sciatică – avea să surprindă felul cum se-ngână alternând lumina şi umbra. Şi poate că avea să priceapă de ce pământu-i o oglindă opacă ce înnegreşte ca cerneala ceea ce reflectă, apa un perete ce face străvezii umbrele ce se imprimă pe el, în timp ce-n aer imaginile nu găsesc niciodată o suprafaţă de pe care să salte-napoi, şi-l străbat în fugă până la ultimele hotare ale eterului, afară de cazul când nu se-ntorc uneori sub formă de miraje şi alte arătări.

Dar să posede Insula nu însemna oare s-o posede pe Lilia? Şi atunci? Logica lui Roberto nu era aceea a filosofilor patentaţi şi maimuţăriţi, intruşi în atriumul Liceului, care totdeauna vor ca un lucru, dacă e în cutare fel, să nu mai poată fi şi în felul opus. Dintr-o eroare, vreau să spun o peregrinare a închipuirii, caracteristică îndrăgostiţilor, el ştia acum că a o avea pe Lilia ar fi însemnat, în unul şi acelaşi timp, şi izvorârea oricărei revelaţii. A descoperi legile universului printr-o lunetă i se părea doar modul cel mai lung pentru a ajunge la un adevăr ce i s-ar fi revelat în lumina orbitoare a plăcerii, de-ar fi putut să-şi lase capul în

poala iubitei. Într-o Grădină în care fiece arbust ar fi fost pomul Binelui.

Dar – aşa cum şi noi ar trebui s-o ştim – pentru că dorul de ceva depărtat cheamă năluca cuiva pe care ni-l răpeşte, Roberto începu să fie cuprins de teama că-n desfătările Edenului aceluia se strecurase un Şarpe. Îl străbătu deci ideea că în Insulă, uzurpator mai iute de picior decât el, îl aştepta Ferrante.

28.
Despre Originea Romanelor

Îndrăgostiţii îşi iubesc mult mai mult chinurile decât plăcerile. Roberto nu se putea gândi la sine decât despărţit pentru totdeauna de fiinţa iubită, însă, cu cât se simţea mai despărţit de ea, cu atât se pierdea în tribulaţii, mai mult decât putea s-o facă oricare altul.

Am văzut că, învinuit de Mazarin că ar fi fost într-un loc unde nu fusese, Roberto îşi vârâse în cap că Ferrante se afla atunci la Paris şi că în unele împrejurări îi luase locul. Dacă era adevărat, înseamnă că Roberto fusese arestat de cardinal şi expediat la bordul lui Amarilli iar Ferrante rămăsese, la Paris, şi pentru toată lumea (adică şi pentru Ea!) el era Roberto. Nu rămânea deci decât s-o gândească pe Ea alături de Ferrante, şi iată cum purgatoriul acela marin se transformase într-un infern.

Roberto ştia că gelozia se înfiripă fără nicio legătură cu ceea ce este sau nu este, sau poate nu va fi niciodată; că-i o manie care dintr-un rău închipuit scoate o suferinţă reală; că gelosul e ca un ipohondru ce se-mbolnăveşte de teamă c-ar fi bolnav. Prin urmare e vai şi amar, îşi zicea, să te laşi apucat de dandanaua asta dureroasă ce te obligă să ţi-o închipui pe Cealaltă cu Altul, şi nimic nu zgândăreşte mai mult îndoiala ca singurătatea, nimic nu transformă îndoiala în certitudine mai bine ca închipuirea. Însă, adăuga el, neputându-mă eu împiedica să iubesc, nu mă pot opri nici de a fi gelos, şi neputându-mă opri să devin gelos, nu mă pot opri nici să-mi închipui.

Într-adevăr, gelozia este, dintre toate temerile, cea mai ingrată: dacă te temi de moarte, poți simți uşurare la gândul că, din contră, te vei bucura de o viață lungă sau că în cursul unei călătorii vei afla izvorul tinereții veşnice; iar dacă eşti sărac, găseşti consolare la gândul c-ai să găseşti o comoară; pentru orice lucru temut, există o speranță contrarie ce ne înaripează. Nu tot aşa este şi atunci când iubim în lipsa iubitei: absența este pentru iubire ca vântul pentru foc: pe cel mic îl stinge, pe cel mare îl învăpăiază.

Dacă gelozia se naşte din iubire intensă, cine nu simte gelozie față de iubită nu e îndrăgostit, sau iubeşte cu inima uşoară; încât se ştie că există îndrăgostiți care, temându-se ca iubirea lor să nu se stingă, o alimentează găsind cu orice preț motive de gelozie.

Prin urmare gelosul (care, totuşi, vrea sau şi-ar vrea iubita castă şi credincioasă) nu vrea sau nu poate s-o creadă decât vrednică de gelozie, şi deci vinovată de trădare, întețind astfel prin suferință prezentă plăcerea iubirii absente. Asta şi pentru că gândindu-te la tine că eşti cu iubita aflată departe -ştiind bine că nu-i adevărat – nimic nu-ți poate face mai viu gândul la ea, la căldura ei, la roşeața obrajilor ei, la mireasma ei, ca atunci când te gândeşti că de aceleaşi daruri se bucură un Altul în locul tău: pe când de absența ta eşti sigur, de prezența acelui duşman eşti, dacă nu sigur, cel puțin nu chiar cu totul nesigur. Contopirea amoroasă, pe care gelosul şi-o închipuie, e unicul fel în care-şi poate reprezenta cu tot verosimilul o însoțire cu altcineva care, chiar de nu-i neîndoielnică, este cel puțin posibilă, pe când propria-i contopire e imposibilă.

De aceea gelosul nu-i în stare, şi nici voință n-are, să-şi imagineze opusul a ceea ce teme, ba chiar nu se poate bucura decât ridicându-şi în slăvi propria-i durere, şi suferind de satisfacția-i ridicată la culme din care se ştie exclus. Plăcerile iubirii sunt nişte rele pe care le râvnim, în care coincid dulceața şi martiriul, iar iubirea e îmbolnăvire de bună voie, paradis infernal şi infern ceresc – în fine, concordie de contrarii ce se gătuie fără scăpare, râs îndurerat şi diamant ce-ndată se sparge.

Pătimind astfel, dar aducându-şi aminte de infinitatea aceea de lumi în legătură cu care se disputase mai zilele trecute, Roberto avu o idee, ba chiar, am zice, Ideea, marea şi anamorfotica sclipire de Geniu.

Se gândi anume că ar fi putut construi o poveste, căreia bineînțeles că nu el îi era protagonist, dat fiind că nu se desfăşura în lumea aceasta, ci într-o Ţară a Romanelor, iar faptele respective aveau să se petreacă în parafei cu cele din lumea în care se afla el, fără ca cele două şiruri de aventuri să se poată vreodată întâlni şi suprapune.

Ce câştiga de aici Roberto? Multe. Hotărând să inventeze povestea unei alte lumi, ce exista numai în mintea lui, se înstăpânea pe lumea aceea, putând face ca lucrurile ce se-ntâmplau în ea să nu treacă dincolo de posibilitățile lui de suportare. Pe de altă parte, devenind cititor al romanului căruia îi era autor, putea participa la amărăciunile personajelor: nu li se-ntâmplă oare cititorilor de romane s-o iubească fără gelozie pe Tisbe, folosindu-se de Piram ca de locțiitorul lor, sau să pătimească pentru Astrea cu ajutorul lui Celadon?

Să iubeşti în în ţara romanelor nu înseamnă să înduri niciun fel de gelozie: acolo ceea ce nu-i al nostru într-un fel e tot al nostru, iar ceea ce-n lume era al nostru şi ne-a fost sustras, acolo nu există – chiar dacă ceea ce există acolo seamănă cu lucrurile pe care, deşi existente, nu le avem sau le-am pierdut...

Şi astfel, Roberto avea să fie nevoit să scrie (sau să gândeasca) romanul lui Ferrante şi al drăgostirilor lui cu Lilia, şi numai clădind lumea aceea de roman avea să dea uitării obida cu care-l rodea gelozia în lumea reală.

În plus, gândea în sine Roberto, ca să înțeleg ceea ce mi s-a întâmplat şi cum de am căzut eu în cursa ce mi-a fost întinsă de Mazarin, ar trebui să reconstitui Istoria întâmplărilor acelora, găsindu-le cauzele şi mobilurile secrete. Dar exista oare ceva mai incert decât Historiile pe care noi le citim şi în care, când doi autori ne povestesc despre aceeaşi bătălie, atât de mari sunt nepotrivirile dintre ei încât îți vine a crede că-i vorba de două bătălii diferite? Şi-n schimb există oare ceva mai sigur decât Romanul, unde

până la urmă orice Enigmă îşi găseşte explicare potrivit legilor Verosimilului? Romanul relatează lucruri ce poate nu s-au petrecut de-adevărat, dar care ar fi putut foarte bine să se-ntâmple. Să-mi explic propriile-mi nenorociri în formă de Roman, înseamnă să mă asigur că-n harababura aia există cel puţin un mod de a-i depăna intriga, şi că nu sunt prin urmare victima unui coşmar. Idee, aceasta din urmă, antitetică în chip insidios cu prima, fiindcă în felul ăsta istoria romanescă ar fi trebuit să se suprapună cu istoria lui cea adevărată.

Şi în sfârşit, argumenta tot Roberto, întâmplarea mea e una de iubire pentru o femeie: ori, numai Romanul, şi cu siguranţă că nu Istoria, se ocupă cu chestiuni de Amor şi, iarăşi, numai Romanul (niciodată Istoria) se îngrijeşte să explice ce anume gândesc şi simt fiicele astea ale Evei care, totuşi, din zilele Raiului Pământesc şi până-n iadul de la Curţile vremurilor noastre, au avut influenţă aşa de mare asupra întâmplărilor spiţei omeneşti.

Argumentele acestea, luate fiecare în parte, erau foarte chibzuite, dar nu şi luate toate la un loc. Într-adevăr e o diferenţă între cel ce nu face decât să scrie un roman şi cel ce îndură gelozia. Un gelos se bucură închipuindu-şi ceea ce n-ar vrea el să se fi petrecut – dar în acelaşi timp refuză să creadă că s-ar petrece cu adevărat – pe când un romancier recurge la orice stratagemă pentru ca cititorul, nu numai să se bucure închipuindu-şi ceea ce nu s-a petrecut, dar la un moment dat să uite că citeşte şi să creadă ca totul s-a petrecut realmente. Şi e aşa o cauză de chinuri cumplite pentru un gelos citirea unui roman scris de alţii, căci orice lucru ar fi spus aceia, i se pare că se referă la situaţia lui. Ce să mai zicem de un gelos care însăşi situaţia aceea a lui se preface a o inventa. Nu se spune oare despre gelos că dă un trup umbrelor? Şi, prin urmare, oricât de asemănătoare cu umbrele ar fi creaturile dintr-un roman, dat fiind că romanu-i fratele geamăn al Istoriei, umbrele acelea îi apar mult prea pline de trup gelosului, iar asta cu atât mai mult dacă – în loc să fie umbrele altora – sunt ale sale proprii.

Pe de altă parte faptul că, cu toate virtuţile lor, Romanele îşi au şi defectele lor, Roberto ar fi trebuit să-l ştie.

Aşa cum tot medicina ne-nvaţă şi otrăvurile, iar metafizica tulbură prin subtilităţi nepotrivite dogmele religiei, etica recomandă mărinimia (care nu-i de nasul tuturor), astrologia întronează supersitiţia, optica înşeală, muzica zgândăre iubirile, geometria încurajează stapânirea nedreaptă, matematica avariţia – tot aşa, arta Romanului, chiar dacă ne pune în gardă că ne serveşte ficţiuni, deschide o uşă-n Palatul Absurdului, pe care, odată intraţi din uşurătate, ea este cea care se-nchide în urma noastră.

Dar nu stă-n puterea noastră să-l împiedicăm pe Roberto să facă pasul ăsta fiindcă ştim sigur că l-a şi făcut.

29.
Sufletul lui Ferrante

De unde să reluăm istoria lui Ferrante? Roberto a crezut că-i potrivit să-nceapă de-atunci, din ziua când acesta, după ce-i trădează pe francezii alături de care se prefăcea că luptă la Casale, când lăsase să fie luat drept căpitanul Gambero, se refugiase în tabăra spaniolă.

Poate că cel ce se găsise să-l primească cu entuziasm fusese vreun mare senior care-i promisese că la sfârşitul războiului aceluia, o să-l ia cu el la Madrid. Iar de-aici începuse ascensiunea lui Ferrante prin preajma curţii spaniole, unde învăţase că virtutea seniorilor e bunul lor plac, că Puterea-i un monstru nesătul, şi că trebuia să-i slujeşti ca un sclav credincios, ca să poţi să profiţi de orice fărâmă ce cădea de la masa aceea, şi să găseşti în ea prilejul unei ascensiuni încete şi pline de obstacole – mai întâi ca zbir, călău şi confident, apoi prefăcându-te gentilom.

Ferrante nu putea fi decât om cu o minte ascuţită, cu cât aceasta era mai dedată la rău, iar în atmosfera aceea învăţase repede cum trebuie să se poarte – adică ascultase (sau ghicise) principiile acelea de ştiinţă a vieţii de curte cu care domnul de Salazar încercase să-l catehizeze pe Roberto.

Îşi cultivase propria-i mediocritate (nemernicia propriilor origini bastarde), netemându-se să fie eminent în lucruri mediocre, ca să evite ca-ntr-o bună zi să fie mediocru în lucrurile eminente.

Înțelesese că, atunci când nu poți să te-mbraci în pielea leului, te îmbraci în cea a vulpii, fiindcă la Potop s-au salvat mai mult vulpi decât lei. Orice creatură își are înțelepciunea ei, iar de la vulpe învățase că a juca deschis n-aduce nici folos, nici plăcere.

Dacă era rugat să răspândească vreo calomnie printre servitori, astfel ca încet, încet, să ajungă la urechile stăpânului şi ştia cum să se bucure de favorurile vreunei cameriste, se grăbea să spună că avea să-ncerce la han, cu vizitiul; sau, dacă vizitiul îi era tovarăş de desfrâu la han, afirma cu un zâmbet plin de subînțeles că ştia el bine cum să se facă ascultat de cutare servitoare neînsemnată. Neştiind cum proceda el şi cum avea să facă, stăpânul său pierdea un punct în privința asta, iar el ştia că cel ce nu-şi descoperă cărțile pe loc îi lasă pe ceilalți în nesiguranță; în felul ăsta se înconjoară de mister şi însăşi taina aceea provoacă respectul altuia.

Ca să-şi elimine propriii duşmani, care la început erau paji şi lachei, apoi gentilomi ce-l credeau egalul lor, stabilise că trebuia să țintească pe de lături, niciodată pieptiş: agerimea se luptă prin subterfugii bine studiate şi nu acționează niciodată aşa cum prevezi. Dacă vorbea de vreo mişcare era numai ca să tragă pe sfoară, dacă schița cu îndemânare vreun gest în aer, proceda pe urmă într-un mod la care nu te putuseşi gândi, atent să-şi dezmintă intenția arătată. Nu ataca niciodată când adversarul era în deplinătatea forțelor (arătându-i, dimpotrivă, prietenie şi respect), ci numai în momentul în care acesta se arăta lipsit de apărare, iar atunci îl împingea către prăpastie cu aerul cuiva care i-ar sări în ajutor.

Mințea deseori, dar nu fără un criteriu anume. Ştia că pentru a fi crezut, trebuia să arate tuturor că spunea adevărul tocmai când îi dăuna lui, iar când ar fi putut să-i fie motiv de laudă, îl trecea sub tăcere. Pe de altă parte căuta să câştige faimă de om sincer cu cei inferiori lui, astfel încât zvonul să ajungă la urechile celor puternici. Se convinsese că a simula cu egalii tăi era un defect, iar a nu simula cu cei mai mari decât tine e o temeritate.

Însă nu se purta nici cu prea multă francheţe, şi oricum, nu întotdeauna, temându-se că alţii aveau să-şi dea seama de uniformitatea asta a lui şi într-o bună zi aveau să-i prevină acţiunile. Dar nici nu exagera în a se comporta cu două feţe, temându-se că după aceea, a doua oară aveau să-i descopere înşelăciunea.

Ca să devină capabil se antrena suportându-i pe proşti, de care se şi înconjura. Nu era aşa de neprevăzător încât să le pună acestora în cârcă orice greşeală de-a lui, însă când miza era mare în joc, avea grijă să se afle mereu pe lângă el vreun ţap ispăşitor (atras de propria-i ambiţie deşartă de a se arăta mereu în prim plan. pe când el rămânea în fundal) căruia nu el, ci ceilalţi aveau să-i atribuie mai apoi fapta cea rea.

În sfârşit arăta că face el tot ceea ce putea să se-ntoarcă-n folosu-i, dar lăsa să se facă prin mâna altuia ceea ce i-ar fi putut atrage reproşuri.

În felul de a-şi scoate în evidenţă propriile-i virtuţi (pe care mai degrabă ar trebui să le numim prefăcătorii blestemate) ştia că o jumătate din ele arătată pe faţă şi o alta lăsată doar să se întrezărească fac mai mult decât un întreg declarat în mod deschis. Uneori făcea ca arătarea pe faţă să constea într-o elocvenţă mută, într-o neglijentă scoatere la iveală a propriilor merite, şi avea abilitatea de a nu se descoperi niciodată de tot într-o singură ocazie.

Pe măsură ce urca în ceea ce priveşte rangul şi întâlnea oameni de condiţie superioară, era foarte îndemânatic în a le mima gesturile şi limbajul, dar o făcea numai cu persoane de condiţie inferioară pe care trebuia să le farmece pentru vreun scop nepermis; cu cei mai mari decât sine avea multă grijă să se arate că-i un neştiutor şi să admire la ei ceea ce ştia şi el.

Îndeplinea orice slujbă deşănţată pe care superiorii săi i-o încredinţau, dar numai dacă răul pe care-l făcea nu era din cale afară de mare, încât aceştia să fi putut simţi repulsie faţă de el; dacă-i cereau delicte de soiul ăsta, refuza, în primul rând pentru ca ei să nu creadă că într-o bună zi ar fi fost capabil să facă la fel şi împotrivă-le, iar în al doilea rând (dacă nedreptatea aceea era strigătoare la cer), ca să nu devină martorul nedorit al remuşcării lor.

În public dădea evidente manifestări de pietate, însă credea că-s vrednice de el doar credința călcată în picioare, virtutea disprețuită, iubirea de sine însuşi, ingratitudinea, disprețul pentru cele sfinte; îl blestema pe Dumnezeu înlăuntrul său şi credea că lumea-i născută întâmplător, încrezându-se totuşi într-un destin făcut să-şi întoarcă fața către cel ce ştia să-i schimbe cursul întru câştigul său.

Ca să-şi bucure rarele-i momente de răgaz, avea de a face numai cu femeile uşoare măritate, cu văduvele ce nu se puteau înfrâna, cu fetele tinere cu purtări rele. Dar cu multă cumpătare, deoarece, mai ales că, tot punând la cale intrigi, Ferrante uneori renunța la un bun aflat la-ndemână atunci când se simțea tras către vreo nouă intrigă, ca şi cum ticăloşia nu-i dădea niciodată pace.

Trăia, în fine, zi de zi, ca un asasin ce pândeşte nemişcat îndărătul unor perdele, acolo unde tăişul pumnalelor nu-şi trădează strălucirea. Ştia că prima regulă a succesului era să aştepți prilejul, dar suferea pentru că prilejul i se părea prea departe.

Această mohorâtă şi îndârjită ambiție îl lipsea de orice pace a sufletului. Considerând el că Roberto îi uzurpase locul la care avea dreptul, orice răsplată îl lăsa nesatisfăcut, şi unica formă pe care binele şi fericirea puteau s-o capete în ochii sufletului său, era nefericirea fratelui şi ziua în care el ar fi putut deveni autorul acestei nefericiri. În rest făcea să se agite în capu-i giganți de fum ce se băteau unii cu alții, şi nu există mare, pamânt sau cer unde să-şi afle scăpare şi odihnă. Ceea ce avea îl ofensa, ceea ce voia să aibă îi era motiv de tortură.

Nu râdea niciodată, decât poate la crâşmă ca să-l facă să se îmbete pe vreun confident al său neştiutor. Dar în taina odăii lui se controla zilnic în oglindă, ca să vadă dacă felul în care se mişca ar putea să-i dea pe față neliniştea, dacă nu cumva ochiul pare prea sfruntat, dacă capul mai aplecat decât trebuie nu manifestă ezitare, dacă ridurile prea adânci ale frunții sale nu-l făceau să pară înăcrit.

Când îşi întrerupea aceste exerciții dându-şi la o parte, obosit, noaptea târziu, măştile, se vedea aşa cum era cu

adevărat – ah, aici Roberto nu putea decât să-şi spună-n şoaptă nişte versuri citite cu câțiva ani mai înainte:

În ochii-i unde moarte adăposteşte
lumină de văpaie cruntă are;
privirile-i piezişe, pupilele-ngustate
comete par, iar genele-i sunt torțe,
ce-s mânioase, de trufie pline,
iar gemetele-tunet, suflarea-fulgerare.

Pentru că nimeni nu-i perfect, nici măcar în rău, şi deci nu era pe deplin în stare să-şi stăpânească excesul propriei răutăți, Ferrante nu putuse evita să nu facă un pas greşit. Însărcinat de stăpânul său să-i pună la cale răpirea unei tinere fete caste, de stirpe foarte aleasă, deja menită să se căsătorească cu un gentilom plin de virtuți, începuse să-i scrie scrisori pline de amor, semnându-le cu numele instigatorului său. Apoi, în timp ce ea bătea în retragere, pătrunsese în alcovul ei şi – făcând-o să cadă pradă unei violente seduceri – abuzase de ea. Dintr-o singură lovitură o înşelase şi pe ea, şi pe logodnicul ei, şi pe cel care-i poruncise răpitul.

Delictul fiind denunțat, de el fu învinuit stăpânul său, care muri în duel cu logodnicul trădat, însă Ferrante de mult apucase să fugă în Franța.

Într-un moment în care se afla în toane bune, Roberto îl face pe Ferrante să se aventureze într-o noapte de ianuarie peste Pirinei, călare pe o catârcă furată, care pesemne făcuse legământ cu ordinul mârțoagelor reformate, după cum arăta părul ei sur de călugăriță, şi era aşa de înțeleaptă şi de cumpătată, de reținută în toate şi de cuviincioasă în purtări, că pe lângă pedepsirea cărnii, ce se cunoaştea foarte bine după coastele ieşite prin piele, la fiece pas săruta pământul făcând mătănii.

Coamele munților păreau mormane de lapte prins, şi date toate cu ceruză. Acei puțini arbori ce nu erau cu totul înmormântați sub zăpadă se vedeau atât de albi, încât păreau că-şi dezbrăcaseră cămăşile şi tremurau mai mult de frig decât de vânt. Soarele stătea înlăuntrul palatului său şi

nu îndrăznea nici măcar să iasă pe balcon. Şi chiar dacă-şi arăta câte puțin fața, îşi punea în jurul nasului un pământuf de nori.

Rarii călători pe care-i întâlneai pe drumul acela păreau tot atâția călugăraşi de pe Muntele măslinilor care mergeau cântând lavabis me et super nivem dealbabor... Şi Ferrante însuşi, văzându-se atât de alb, se simțea transformat într-un savant tăvălit prin tărâța celebrei Academii cu acelaşi nume.

Într-o noapte fulgii de bumbac cădeau atât de deşi şi de mari încât, aşa cum cineva s-a făcut statuie de sare, el bănuia că s-a făcut statuie de zăpadă. Strigile, liliecii, fluturii de noapte şi bufnițele dădeau roată în juru-i ca şi cum ar fi voit să-l prindă-n laț. Şi sfârşi prin a se lovi cu nasul de picioarele unui spânzurat care, bălăngănindu-se dintr-un copac, făcea din sine însuşi un tablou grotesc pe câmpul acela bântuit de vântoase.

Dar Ferrante – chiar dacă un Roman trebuie să se împodobească cu descrieri plăcute – nu putea fi un personaj de comedie. Trebuia să tindă către țintă, închipuindu-şi pe propria-i măsură Parisul către care tocmai se grăbea.

De aceea îşi spunea cu râvnă: „O, Paris, golf nemăsurat în care balenele se fac mititele ca delfinii, țară a sirenelor, bazar al fasturilor, grădină a desfătărilor, cărare cotită a intrigilor, Nil al curtezanilor şi Ocean al prefăcătoriei!"

Iar aici Roberto, voind să inventeze o secvență pe care niciun autor de romane n-o mai născocise până atunci, ca să redea sentimentele acelui om nesătul ce se pregătea să cucerească oraşul în care se iau la întrecere Europa prin civilizație, Asia prin risipă, Africa prin extravaganță, şi America prin bogăție, unde noutatea îşi are sfera, iluzia palatul, luxul centrul, curajul arena, frumusețea scena, moda leagănul, şi virtutea mormântul, puse în gura lui Ferrante un motto semeț: „Paris, între noi doi acum!"

Din Gascogne până în Poitou, şi de acolo până în Ile de France, Ferrante avu prilejul să urzească câteva fapte neruşinate ce-i îngăduiră să mute o mică avere din buzunarele câtorva localnici într-ale sale, şi să ajungă în capitală cu înfățişarea unui tânăr senior, rezervat şi amabil,

domnul Del Pozzo. Fiindcă nu ajunsese acolo nicio ştire despre pungăşiile lui de la Madrid, luă contact cu câțiva spanioli din apropierea reginei, care grabnic prețuiră capacitățile lui de a face servicii delicate, pentru o suverană ce, deşi era credincioasă soțului ei şi aparent respectuoasă față de Cardinal, menținea raporturi cu curtea inamică.

Faima lui de executor din cale afară de fidel ajunsese la urechile lui Richelieu care, adânc cunoscător al sufletului omenesc, considerase că un om fără scrupule care o servea pe regină, şi, după cât se ştia, era în căutare de bani, în fața unei recompense mai bogate putea să-l servească pe el, şi începuse deci să-l folosească într-un chip atât de secret, încât nici măcar colaboratorii săi cei mai intimi nu cunoşteau existența acelui tânăr agent.

În afară de lungul antrenament făcut la Madrid, Ferrante mai avea şi calitatea rară de a învăța cu uşurință limbile şi de a imita accentele. Nu era obiceiul său să-şi laude propriile înzestrări, dar într-o zi, când Richelieu îl primise în prezența sa pe un spion englez, el arătase că poate să converseze cu trădătorul acela. Pentru asta Richelieu, într-unul din momentele cele mai grele ale raportului dintre Franța şi Englitera, îl trimisese la Londra, unde ar fi trebuit să se dea drept un negustor maltez, şi să capete informații despre mişcările corăbiilor în porturi.

Acum Ferrante îşi încununase o parte din visu-i: era spion, nu mai era în solda vreunui senior oarecare, ci a unui Leviatan Biblic, care-şi lungea brațele pretutindeni.

O iscoadă (se scandaliza îngrozit Roberto), ciuma cea mai molipsitoare de pe la curți, Harpia ce se lasă peste masa regală cu fața sulemenită şi cu gheare ascuțite, zburând cu aripi de liliac şi ascultând cu urechi dotate cu un timpan cât toate zilele, chițcarul ce vede numai în tenebre, vipera printre trandafiri, gândac pe flori ce preschimbă în toxic sucul prea-dulce pe care-l suge din ele, păianjenul anticamerelor, ce-şi țese firele subțiatelor lui vorbiri ca să prindă toate muştele ce zboară pe-acolo, papagalul cu ciocul arcuit care tot ce aude duce mai departe transformând adevărul în neadevăr şi neadevărul în adevăr, cameleon ce primeşte orice culoare şi cu toate se îmbracă, în afară de aceea care-l îmbracă de-

adevărat. Toate acestea-s calități de care oricine s-ar ruşina, afară de cel ce prin poruncă dumnezeiască (sau drăcească) e născut în slujba răului.

Însă Ferrante nu se mulțumea să fie spion, şi să-i aibă în propria-i putere pe aceia ale căror gânduri le raporta unde trebuie, ci voia să fie, cum se spunea în epoca aceea, iscoadă dublă, care, ca monstrul din legendă, să fie în stare să meargă prin două mişcări contrarii. Dacă partida în care se-nfruntă Puterile poate fi labirint de intrigi, care va fi Minotaurul prin care se realizează altoiul a două naturi neasemănătoare? Spionul dublu. Dacă terenul pe care se dă bătălia între Curți poate fi numit un Infern întru care se scurge prin albia Nerecunoştinței, vărsându-se-n goană, Flegetonul uitării, şi unde fierbe apa tulbure a patimilor, care va fi Cerberul cu trei capete, ce latră după ce a descoperit şi adulmecat pe cel ce intră, ca să fie sfârtecat? Spionul dublu...

Abia ajuns în Anglia, pe când spiona pentru Richelieu, Ferrante hotărâse să se îmbogățească făcând vreun serviciu englezilor. Smulgând informații servitorilor şi micilor funcționari în fața unor pocale mari cu bere prin crâşme afumate cu seu de oaie, se prezentase în sferele eclesiastice zicând că este un sacerdot spaniol ce se hotărâse să părăsească Biserica Romană, căreia nu-i mai suporta josniciile.

Adevărată miere pentru urechile acelor adversari ai papei, care căutau orice prilej ca să dovedească cu documente turpitudinile clerului catolic. Şi nici măcar nu era nevoie ca Ferrante să mărturisească ceea ce nu ştia. Englezii aveau deja în mâini mărturia anonimă, bănuită sau adevărată, a unui alt preot. Aşa că Ferrante se făcuse chezaşul documentului aceluia, semnând cu numele unui asistent al episcopului din Madrid, care odată îl tratase cam de sus şi pe care jurase să se răzbune.

În timp ce primea de la englezi însărcinarea să se întoarcă în Hispania ca să culeagă şi alte declarații ale unor preoți dispuşi să calomnieze Sfântul Scaun, într-o tavernă a portului întâlnise un călător genovez, cu care intră în vorbă, ca să descopere în scurt timp că acesta era în realitate

Mahmud, un renegat care în Orient îmbrățișase credința mahomedanilor, dar acum, travestit ca neguțător portughez, culegea ştiri despre marina engleză, în timp ce alți spioni aflați în leafa Sublimei Porți făceau acelaşi lucru în Franța.

Ferrante îi destăinuise că lucrase pentru nişte agenți turci în Italia, şi că îmbrățişase aceeaşi religie ca şi a lui, luându-şi numele de Genet Oglu. Îi vânduse deîndată ştirile despre mişcările din porturile engleze, şi primise o răsplată ca să ducă un mesaj confraților săi din Franța. Pe când ecleziasticii englezi îl credeau de acum plecat să facă ocolul Spaniei, nu vroise sa renunțe la a mai scoate încă un câştig din şederea sa în Anglia şi, luând contact cu oamenii Amiralității, se dăduse drept un venețian, Granceola (nume născocit în amintirea căpitanului Gambero), care îndeplinise slujbe secrete pe lângă Consiliul acelei Republici, în special în ceea ce privea marina comercială franceză. Atunci, urmărit prin decret pentru un duel, trebuia să găsească refugiu într-o țară prietenă. Ca să-şi arate buna credință, era în măsură să-i informeze pe noii lui stăpâni că Franța pusese să se ia informații în porturile engleze prin Mahmud, un spion turc, care locuia la Londra dându-se drept portughez.

Asupra lui Mahmud, arestat imediat, fuseseră găsite însemnări despre porturile englezeşti, iar Ferrante, sau Granceola, fusese considerat o persoană demnă de încredere. Sub promisiunea unei primiri definitive în Anglia şi cu mângâierea unei sume bune de bani pentru început, fusese trimis în Franța ca să ia legătura cu alți agenți englezi.

Ajuns la Paris îi pasase repede lui Richelieu informațiile pe care englezii le sustrăseseră de la Mahmud. Apoi îi identificase pe prietenii a căror adresă i-o dăduse renegatul genovez, prezentându-se drept Charles de la Bresche, un ex-frate trecut în serviciul necredincioşilor, care abia urzise la Londra un complot pentru a arunca discreditarea asupra a toată sămânța creştinilor. Agenții aceia îi dăduseră crezare, pentru că aflaseră asta dintr-o cărțulie în care Biserica Anglicană făcea publice josniciile unui preot spaniol – astfel că la Madrid, primindu-se ştirea aceea, îl arestaseră pe prelatul căruia Ferrante îi atribuise trădarea, şi acum acesta aştepta moartea în celulele inchiziției.

Ferrante făcea să i se spună de către agenții turci ştirile pe care le culeseseră despre Franța şi le expedia prin curier amiralității engleze, primind o nouă recompensă. Apoi se întorsese la Richelieu şi-i dezvăluise existența, la Paris, a unui complot turcesc. Richelieu admirase încă o dată abilitatea şi fidelitatea lui Ferrante. Aşa că îl invitase să se-ncumete la o faptă şi mai îndrăzneață.

De mai mult timp cardinalul se interesa de ceea ce se petrece în salonul marchizei de Rambouillet, şi fusese cuprins de bănuiala că printre spiritele acelea libere se murmura împotrivă-i. Comisese o greşeală, trimițând la doamna de Rambouillet un curtezan de-al lui de încredere, care din prostie ceruse ştiri despre aşa-zisele murmure. Arthenice răspunsese că oaspeții ei cunoşteau atât de bine considerația pe care-o purta Eminenței Sale încât, chiar şi de-ar fi gândit ceva rău despre Eminența Sa, n-ar fi îndrăznit niciodată în prezența ei să spună decât lucruri de bine.

Richelieu plănuia acum să facă să apară la Paris un străin, care să poată fi admis la consistoriile acelea. Pe scurt, Roberto n-avea poftă să inventeze toate învârtelile prin care Ferrante avea să se introducă în acel salon, dar găsea potrivit să-l facă să ajungă acolo, împănat acum cu câteva recomandări, şi în travesti: o perucă şi o barbă albă, un chip îmbătrânit cu pomezi şi o bandă neagră pe ochiul stâng, acesta avea să fie Abatele de Morfi.

Roberto nu putea crede că Ferrante, care-i semăna întru totul şi în toate, îi fusese în preajmă la seratele acelea acum îndepărtate, dar îşi amintea că văzuse un abate bătrân, cu o bandă neagră la ochi şi hotărî că acela trebuia să fie Ferrante.

Acesta, deci, chiar în mediul de care vorbim – şi după mai bine de zece ani – îl regăsise pe Roberto! Nu se poate spune cu ce bucurie pizmaşă îşi revedea nemernicul acela fratele duşmănit. Cu un chip ce-ar fi părut transfigurat şi răvăşit de răutate, de nu şi l-ar fi ascuns chiar el sub masca-i, îşi spuse că i se ivea în fine prilejul să-l nimicească pe Roberto, să pună mâna pe numele şi pe bogățiile lui.

Pentru început îl spionase, timp de săptămâni întregi în timpul acelor serate, scrutându-i chipul ca să surprindă pe el

urma oricărui gând. Obişnuit, cum era, să ascundă, tot atât de îndemânatic era şi să descopere. Pe de altă parte iubirea nu se poate ascunde: ca tot focul, se dezvăluie prin fum. Urmărind privirile lui Roberto, Ferrante pricepuse imediat că el o iubea pe Doamnă. Îşi spuse aşadar că întâi şi-ntâi trebuia să-i sustragă lui Roberto tot ce avea el mai drag.

Ferrante îşi dăduse seama că Roberto, după ce atrăsese atenţia Doamnei prin ceea ce spunea, n-avusese curajul să se apropie de ea. Stânjeneala fratelui era în favoarea lui: Doamna putea să ia asta drept lipsă de interes, iar a nu lua în seamă un lucru e cel mai bun mijloc ca să-l cucereşti. Roberto îi deschidea astfel drumul lui Ferrante. Ferrante lăsase ca Doamna să se frământe într-o aşteptare plină de îndoieli, apoi – calculând momentul potrivit – se grăbise s-o ademenească.

Însă putea oare Roberto să-i conceadă lui Ferrante o iubire pătimaşă ca a lui? Cu siguranţă că nu. Ferrante considera femeia drept portretul inconstanţei, hărăzitoare de dezamăgiri, volubilă-n grai, zăbavnică-n fapte, şi iute-n capriciu. Educat de asceţi suspicioşi care-i aminteau în orice clipă că El hombre es el fuego, la mujer la estopa, viene el diablo y sopla, se obişnuise să considere orice fiică a Evei un animal imperfect, o greşeală a naturii, tortură pentru ochi dacă-i urâtă, chin al inimii dacă-i foarte frumoasă, tirană pentru cel ce-ar iubi-o, duşmancă celui ce-ar desconsidera-o, fără nici-o rânduială-n pofte, implacabilă în repulsii, capabilă să-ncânte cu gura şi să înlănţuie cu ochii.

Dar tocmai dispreţul acesta îl împingea să o ademenească: din gură îi ieşeau cuvinte de adulare, iar în inimă se bucura de pe-acum de înjosirea victimei lui.

Se pregătea deci Ferrante să-şi pună mâinile pe trupul acela pe care el (Roberto) nu îndrăznise să-l atingă nici cu gândul. Acest om, care ura tot ce-i era lui Roberto obiect de religiozitate, ar fi fost în stare – aşadar – să i-o răpească pe Lilia lui ca să facă din ea iubita nesărată a scălămbăielilor lui? Ce tortură. Şi ce obligaţie dureroasă, să te ţii de logica netoată a Romanelor, ce-ţi impune să participi la simţămintele cele mai odioase, atunci când trebuie să-l

concepi ca pe un fiu al propriei tale imaginații pe cel mai odios dintre protagoniști.

Dar nu se putea altfel. Ferrante trebuia s-o aibă pe Lilia – căci altfel, pentru ce-am mai crea ficțiuni, dacă nu murim din cauza lor?

Cum şi ce anume se întâmplase, Roberto nu reuşea să-şi închipuie (pentru că nu izbutise niciodată să încerce şi el). Poate că Ferrante pătrunsese noaptea târziu în camera Liliei, de bună seamă ajutându-se de vreo iederă cățărătoare (care chema cu-mbrățişarea-i strânsă, la sine inimile iubitoare), până la alcovul ei.

Iat-o pe Lilia, dând semne că virtutea-i e jignită, până-ntr-acolo încât oricine ar fi ținut seama de indignarea ei, dar nu şi un om ca Ferrante, dispus să creadă că toate ființele omeneşti sunt puse pe înşelăciuni. Iată-l pe Ferrante cum cade în genunchi în fața-i, şi-i vorbeşte. Ce spune? Spune cu o voce prefăcută, toate câte Roberto nu numai că ar fi vrut să i le spună, dar i le-a şi spus, fără ca ea să ştie cine i le spunea.

Oare cum o fi putut tâlharul, se întreba Roberto, să cunoască cuprinsul scrisorilor pe care i le trimisesem eu? Şi nu numai al lor, dar şi al acelora pe care Saint-Savin mi le dictase la Casale, şi pe care le distrusesem de-atunci? Şi până şi pe al acelora pe care le scriu acum pe corabia asta! Şi totuşi, nu-i nici-o îndoială, Ferrante acum îi recită cu accente sincere nişte fraze pe care Roberto le cunoştea prea bine:

„Doamnă, în minunata arhitectură a Universului, a fost scris încă din prima zi a creațiunii ca eu să te fi întâlnit şi iubit... Iartă fervoarea unui disperat, sau mai bine, nu-ți da osteneala, căci niciodată nu s-a mai pomenit ca suveranii să trebuiască să dea seama de moartea robilor lor... N-ai făcut oare Domnia ta două alambicuri din ochii mei, în care-mi distilezi viața şi mi-o prefaci în apă limpede? Te rog, nu-ți întoarce frumosul cap: orbit de privirea-ți, sunt orb pentru că nu mă vezi, lipsit de cuvântu-ți, sunt mut pentru că nu-mi vorbeşti, şi fără memorie rămâne-voi, de nu-Ți aminteşti de mine... O, de-ar face din mine cel puțin iubirea un crâmpei nesimțitor, o mătrăgună, vreo fântână de piatră care să-şi lăcrimeze-n afară tot chinul!”

Doamna sigur că acum tremura, din ochii îi izbucnea toată iubirea pe care mai înainte şi-o ascunsese, ba chiar cu puterea aceea a unui întemniţat căruia îi sfărâmi gratiile Celulei şi-i oferi scara de mătase a Prilejului. Nu rămânea decât s-o asalteze din nou, iar Ferrante nu se mulţumea să spună doar ce scrisese Roberto, ci mai ştia şi alte cuvinte pe care acum le turna în urechile ei, ce-l asculta fermecată, fermecându-l şi pe Roberto, care nu-şi mai amintea dacă le scrisese şi pe acelea.

„O, palid al meu soare, de dulcie-ţi palori îşi pierd până şi zorii aprinşi tot focul lor! O, ochi plini de dulceaţă, eu de la voi nu cer decât să fiu bolnav. Şi în zadar aş vrea să fug pe câmpii sau prin codrii, ca să vă uit. Căci nu-i pe lume codru, şi-n codru arbor nu e, nici creangă nu-i în arbor, şi nu e frunză-n ea, creanga nu naşte fructă din nicio floare-n care eu să nu văd surâsu-ţi".

Şi, la prima ei roşeaţă: „Oh, Lilia, de-ai şti! Te-am iubit fără să-ţi cunosc chipul şi numele. Te căutam şi nu ştiam unde te afli. Dar într-o zi m-ai străpuns ca un înger... Oh, ştiu, te întrebi de ce iubirea asta a mea nu rămâne preacurată prin tăcere, castă prin depărtare... Dar eu mor, scumpa mea, după cum vezi, sufletul, vai, îmi iese, nu-l lăsa să se risipească-n aer, îngăduie-i să caute adăpost în gura-ţi!"

Vaietele lui Ferrante erau atât de sincere, că însuşi Roberto voia acum ca ea să cadă în acel dulce laţ. „Numai aşa ar fi avut certitudinea că-l iubea pe el.

Aşa că Lilia se aplecă să-l sărute, dar nu îndrăzni, mai vrând şi mai nevrând, de trei ori îşi apropie buzele de suflarea dorită, de trei ori se retrase, apoi strigă: „O, da, da, de nu mă-nlănţui, nu voi fi niciodată liberă, nu voi fi castă dacă Domnia ta nu mă vei lua cu sila!"

Şi luându-i mâna, după ce i-o sărutase, o dusese spre sânu-i, apoi îl trăsese spre ea, furându-i cu blândeţe fiorul de pe buze. Ferrante se înclinase asupra acelui vas de bucurii (căruia Roberto îi încredinţase cenuşile inimii lui), iar cele două trupuri se contopiseră într-un singur suflet, cele două suflete într-un singur trup. Roberto nu mai ştia cine era în braţele acelea, dat fiind că ea credea că se află într-ale lui,

aşa că lăsându-l pe Ferrante să-şi apese gura, încerca să şi-o îndepărteze pe a lui, ca să nu-i îngăduie celuilalt sărutul acela.

Astfel, în timp ce Ferrante o săruta, iar ea îi întorcea sărutul, iată că sărutul ăsta se topea în neant, iar lui Roberto nu-i rămânea decât certitudinea că toate i-au fost furate. Însă nu se putea împiedica să gândească ceea ce renunța să-şi închipuie: ştia că-i în firea iubirii să constea în exces.

Din prinosul acela rănit, uitând că dânsa îi dădea lui Ferrante, crezându-l că e Roberto, dovada pe care Roberto o dorise atâta, o ura pe Lilia şi străbătând corabia, urla ca scos din minți: „Oh, mizerabilo, ți-aş jigni toată tagma de te-aş numi femeie! Ceea ce ai făcut e mai vrednic de o furie decât de partea femeiască, şi chiar şi denumirea de fiară ar fi prea de cinste pentru o bestie de iad ca tine. Tu eşti mai rea decât aspida ce-o-nvenină pe Cleopatra, mai rea decât vipera cu corn care momeşte cu tertipurile ei păsărelele ca apoi să le sacrifice foamei ei, mai rea decât şarpele cu două capete, care pe oricine apucă îl împroaşcă cu atâta otravă că-ntr-o clipă acela moare, mai rea decât lepsul care cu cei patru dinți veninoşi ai lui strică carnea ce-o muşcă, mai rea decât năpârca ce se-azvârle din copaci şi-şi sugrumă victima, decât scorpia ce-şi varsă veninul în fântâni, mai rea decât vasiliscul ce ucide cu privirea! Mumă a iadului, care nu cunoşti nici Cer, nici pământ, nici sex, nici credință, monstru născut dintr-un bolovan, dintr-un munte, dintr-un stejar!”

Apoi se oprea, îşi dădea seama iarăşi că dânsa i se dădea lui Ferrante crezându-l Roberto, şi că prin urmare nu trebuia osândită, ci salvată din capcana aceea: „la seama, draga mea dragă, acela ți se arată cu chipul meu, ştiind că n-ai fi putut iubi pe altcineva decât pe mine! Oare ce-ar trebui să fac acum, decât să mă urăsc pe mine însumi ca să-l pot urî pe el? Pot eu să îngădui ca tu să fii trădată, bucurându-te de îmbrățişarea-i crezând că-i a mea? Eu care eram gata s-accept să trăiesc în carcera asta ca să-mi am zilele şi nopțile consacrate gândului la tine, putea-voi acum îngădui ca tu să crezi că mă farmeci devenind iazma nelegiuirii lui? Oh, Iubire, Iubire, Iubire, oare nu m-ai pedepsit tu destul, nu mă faci tu să mor fără a muri?

30.
Despre Boala de Amor sau Melanholia Erotică

Timp de două zile Roberto fugi din nou de lumină. În clipele lui de somn vedea numai morți. I se iritaseră gingiile şi gura. Din măruntaie durerile îi pătrunseră în piept, pe urmă la spinare, şi vomita nişte materii acre, deşi nu luase nimic în gură. Amăreala, muşcându-i şi rozându-i tot trupul, fermenta într-însul băşici la fel cu acelea pe care le scoate apa când e pusă la o căldură intensă.

Căzuse cu siguranță (şi nu ne vine să credem că-şi dădea seama de asta abia acum) victima a ceea ce toată lumea numea Melanholia Erotică. Oare nu explicase el aşa de bine în seara aceea la Arthenice că imaginea persoanei iubite te stârnea s-o iubeşti strecurându-se în chip de simulacru pe canalul ochilor, care-s portari şi iscoade ale sufletului? Iar, după aceea, efectul amoros vine de se lasă încet prin vine şi ajunge la ficat, stârnind concupiscența, care îndeamnă tot trupul să se răzvrătească, se duce fără greş să cucerească cetățuia inimii şi de-aici atacă cele mai nobile puteri ale creierului şi le robeşte.

Cum s-ar zice, îşi face victimele aproape să-şi iasă din minți, simțurile o iau razna, intelectul pluteşte în cețuri, închipuirea se depravează-n ele, iar bietul îndrăgostit slăbeşte, se scofâlceşte, ochii i se-nfundă-n cap, suspină, şi nu-şi găseşte locul de gelozie.

Cum să se lecuiască? Roberto credea că cunoaşte leacul leacurilor, care în orice caz îi era refuzat: să posezi persoana iubită. Nu ştia că asta n-ajunge, fiindcă melancolicii nu devin astfel din iubire, ci invers, se îndrăgostesc ca să dea frâu liber melancoliei lor – dând precădere locurilor neumblate unde să stea de taină cu iubita absentă şi să gândească numai cum s-ajungă la prezența-i; însă, cum ajung, se întristează şi mai tare, şi-ar dori să tindă iarăşi către altă țintă.

Roberto încerca să-şi aducă aminte ce auzise de pe la oamenii de ştiinţă care studiaseră Melanholia Erotică. Părea să fie cauzată de leneveală, de dormitul pe spate şi de o reţinere prea îndelungată a seminţei. Iară el de nenumărate zile lenevea de nevoie şi, cât despre reţinerea seminţei, încercă să nu-i scormone cauzele sau să-i plănuiască vreun leac.

Auzise vorbindu-se de partide de vânătoare ca o încurajare la uitare şi stabilise că trebuia să-şi intensifice isprăvile lui de înot, dar fără să se mai odihnească pe spate; însă printre substanţele ce aţâţă simţurile era sarea, iar când înoţi bei la sare... Între altele îşi amintea a fi auzit că africanii, fiindcă erau expuşi soarelui, erau mai vicioşi decât hiperboreenii.

Oare nu cumva prin mâncare îşi stârnise predispoziţiile saturniene? Medicii interziceau vânatul, ficatul de gâscă, fisticul, trufele şi ghimbirul, dar nu spuneau ce peşti nu erau recomandaţi. Avertizau contra veşmintelor prea plăcute, cum sunt zibelina şi catifeaua, ca şi contra mosculuı, ambrei, risticului aromat şi a Pudrei de Cipru, dar ce putea el şti despre tăria necunoscută a sutelor de parfumuri ce-şi luau zborul din seră, sau de acelea pe care le aduceau vânturile de pe Insulă?

Ar fi putut ţine piept multora dintre influenţele astea cu camfor, cu limba-mielului, cu măcriş-sălbatic; cu clistiruri, cu vomitive din sare de vitriol topită în supă; şi în fine cu luări de sânge din vâna mediană a braţului sau din vâna de pe frunte; precum şi mâncând numai cicoare, andive, lăptuci, ca şi pepeni verzi, struguri, cireşe, prune -şi pere, şi mai ales mentă proaspătă... Dar nimic din toate astea nu se găsea la îndemână pe Daphne.

Începu iar să se mişte prin apă, încercând să nu înghită prea multă sare, şi odihnindu-se cât mai puţin posibil.

Nu înceta desigur să se gândească la povestea pe care o evocase, dar mânia împotriva lui Ferrante se traducea acum în izbucniri de vigoare şi se măsura cu marea ca şi cum, supunând-o vrerilor lui, îşi supunea propriu-i duşman.

După câteva zile, într-o după amiază descoperise pentru prima oară culoarea chihlimbarie a perilor de pe pieptu-i şi –

cum notează el prin felurite întortocheri retorice – de pe propriu-i pubis; şi-şi dăduse seama că ieşeau astfel în evidenţă pentru că trupul i se bronzase; dar se şi învigorase, pe braţe vedea cum îi joacă muşchi pe care nu-i observase niciodată. Se crezu acum un Hercule şi-şi pierdu simţul prudenţei. În ziua următoare coborî în apă fără frânghie.

Părăsise scăriţa, înaintând pe lângă coca, drept, până la timonă, apoi voia să treacă de pupă şi să urce pe partea cealaltă, trecând pe sub bompres. Şi dăduse din mâini şi din picioare.

Marea nu era prea calmă şi nişte valuri mici îl tot aruncau spre laturile vasului, drept pentru care trebuia să facă o dublă sforţare, atât ca să înainteze în lungul corabiei, cât şi ca să caute să se ţină la distanţă de ea. Avea respiraţia grea, dar înainta neobosit. Până ce ajunse la jumătatea drumului, adică la pupa.

Aici îşi dădu seama că-şi cheltuise de pe acum toate forţele. Nu-i mai rămâneau ca să parcurgă toată latura cealaltă, dar nici măcar ca să se întoarcă înapoi. Încercă să se ţină de timonă, pe care însă nici nu putea s-o apuce, acoperită cum era de ceva mucilaginos, pe când se văita încetişor sub pălmuirea alternativă a valului.

Vedea chiar deasupra capului său galeria, ghicind în spatele geamurilor ei odaia lui ca pe un ţel sigur. Îşi zicea acum că, dacă din întâmplare scăriţa de la proră se desprinsese, ar fi putut rămâne aşa ore întregi până să moară, tânjind după puntea aceea pe care de atâtea ori vrusese s-o părăsească.

Soarele se acoperise cu un morman de nori, iar el simţea cum îl pătrunde frigul. Îşi dădu capul pe spate, ca pentru somn, după puţin redeschise ochii, se-ntoarse pe partea cealaltă, şi-şi dădu seama că tocmai se-ntâmpla lucrul de care se temuse: valurile îl depărtau de corabie.

Îşi adună forţele şi se întoarse lângă carena vasului, atingându-se de ea ca pentru a prinde puteri. Deasupra capului său se zărea un tun care ieşea în afară printr-un sabord. De-ar fi avut cu el frânghia, se gândea, i-ar fi putut face un laţ, încercând să-l arunce în sus ca să-l agaţe de gâtul acelei guri de foc, ar fi suit întinzând frânghia cu

brațele şi sprijinindu-şi picioarele pe lemn... Dar nu numai că funia îi lipsea, dar cu siguranță n-ar fi avut nici curaj, nici tărie-n brațe ca să urce-napoi la înălțimea aceea... Nu avea sens să mori aşa, stând lângă propriu-ți adăpost.

Luă o hotărâre. Acum, odată ce ocolise pupa, fie că s-ar fi întors pe latura dreaptă, fie că ar fi continuat pe latura stângă, spațiul ce-l despărțea de scăriță era acelaşi. Ca şi cum ar fi tras la sorți, hotărî să înoate pe stânga, luând seama la curent, să nu-l îndepărteze de Daphne.

Înotase, strângând din dinți, cu muşchii încordați, neîndrăznind să se lase la voia întâmplării, hotărî cu strășnicie să supraviețuiască, fie şi cu prețul – îşi zicea el – de a muri.

Cu un strigăt de bucurie ajunse la bompres, se agățase de proră şi ajunsese la scara lui Iacob – fie el şi toți sfinții patriarhi din Scripturi binecuvântați de Domnul, Dumnezeul Oştirilor.

Nu mai avea putere. Rămăsese aşa lipit de scară ca vreo jumătate de ceas. Dar în cele din urmă reuşise să urce la loc pe punte, unde încercase să facă un bilanț al experienței lui.

Mai întâi, el putea să înoate atât cât să meargă de la un capăt la altul al corabiei şi invers; al doilea, o faptă ca asta îl împingea până la ultima limită a posibilităților lui fizice; al treilea, pentru că distanța dintre corabie şi țărm era de nu ştiu câte ori mai mare decât întregul perimetru al lui Daphne, chiar şi pe timp de maree scăzută, nu putea spera să înoate până acolo unde ar fi atins ceva solid; al patrulea, mareea scăzută îl apropia desigur de uscat, dar prin refluxul ei îi îngreuia înaintarea; al cincilea, dacă din întâmplare ajungea la jumătatea drumului şi nu mai putea merge înainte, nici îndărăt n-ar fi izbutit să se întoarcă.

Trebuia prin urmare să continue cu frânghia, şi de data asta cu una mult mai lungă. S-ar fi dus spre răsărit atâta cât forțele lui aveau să-i îngăduie, apoi s-ar fi întors remorcat de ea. Numai antrenându-se în felul ăsta, zile întregi, ar fi putut apoi să încerce de unul singur.

Alese o după-amiază liniştită, când soarele se afla de-acum în spatele lui. Îşi făcuse rost de o frânghie foarte lungă, care sta legată zdravăn cu un capăt de catargul mare şi se-

ncolăcea pe punte din belşug, gata să se desfăşoare puţin câte puţin. Înota liniştit, fără să se ostenească prea mult, şi odihnindu-se des. Privea plaja şi cele două promontorii. Numai de aici, de jos, îşi dădea seama cât de depărtată era linia aceea ideală, ce se întindea între un cap şi celălalt de la sud la nord, dincolo de care ar fi intrat în ziua din ajun.

Înţelegându-l greşit pe părintele Caspar, fusese convins că zidul de corali începea numai acolo unde nişte valuri mici albe arătau primele stânci. Însă, chiar şi pe timpul mareei scăzute, coralii începeau mai devreme. Altfel Daphne şi-ar fi aruncat ancora mai aproape de uscat.

Aşa că ajunsese să se lovească cu picioarele goale de ceva ce se lăsa zărit pe jumătate sub apă, numai când se afla deja deasupră-i. Aproape în acelaşi timp fu izbit de o mişcare de forme colorate aflate sub faţa apei, şi de o arsură insuportabilă la coapsă şi la tibie. Era ca şi cum ar fi fost muşcat sau zgâriat. Ca să se depărteze de bancul acela se ajutase dând din călcâi, rănindu-se astfel şi la picior.

Se apucase de frânghie trăgând cu atâta sârg încât, întorcându-se la bord, avea palmele jupuite; dar se luase de gânduri din cauza durerii din pulpă şi de la picior. Erau nişte aglomerări de băşici foarte dureroase. Le spălase cu apă dulce, iar asta îi alinase în parte arsura. Dar spre seară, şi toată noaptea, usturimea fusese însoţită de o mâncărime ascuţită, iar în somn probabil că se scărpinase, aşa încât în dimineaţa următoare băşicile sângerau şi dădeau o materie albă.

Atunci recursese la preparatele părintelui Caspar (Spiritus, Olea, Flores) care mai calmaseră puţin infecţia, însă timp de o zi întreagă mai simţise nevoia să-şi spargă bubele acelea cu unghiile.

Mai făcuse încă o dată bilanţul experienţei lui, şi trăsese patru concluzii: bariera de corali era mai aproape decât lăsa să se creadă refluxul, ceea ce îl putea încuraja să mai încerce o dată aventura; nişte vietăţi ce trăiau deasupra ei, broaşte, peşti, poate chiar coralii sau nişte pietre ascuţite, aveau puterea de a-i face un fel de infecţie; dacă voia să se-ntoarcă pe pietrele acelea, trebuia să meargă încălţat şi îmbrăcat, fapt ce i-ar fi împiedicat şi mai mult mişcările; dar cum în

orice caz n-ar fi putut să-şi apere tot corpul, trebuia să fie în stare să privească sub apă.

Ultima concluzie îl făcu să-şi amintească de aşa-zisa Persona Vitrea, sau masca pentru văzut în mare, pe care părintele Caspar i-o arătase. Încerca să şi-o încheie pe cap, şi descoperi că îi îmbrăca faţa permiţându-i să privească afară ca printr-o fereastră. Încercă să respire cu ea, şi-şi dădu seama că puţin aer trecea. Dacă trecea aer avea să treacă şi apa. Trebuia deci s-o folosească ţinându-şi răsuflarea – cu cât ar fi rămas mai mult aer, cu atât mai puţină apă ar fi intrat – şi să iasă afară imediat ce s-ar fi umplut.

Nu putea fi o operaţie uşoară, iar lui Roberto îi trebuiră trei zile ca să probeze toate situaţiile stând în apă, dar aproape de Daphne. Găsise pe lângă culcuşurile marinarilor o pereche de jambiere de pânză, care-i apărau piciorul fără să i-l îngreuieze prea mult, şi o pereche de nădragi lungi ce se legau de gleznă, îi trebuise o jumătate de zi până să reînveţe să facă mişcările acelea care-i reuşiseră aşa de bine cu trupul gol.

Apoi înotă cu masca. În apă adâncă nu putea vedea mult, dar zări un banc de peşti aurii, la multe braţe adâncime sub el, ca şi cum înotau într-un bazin.

Trei zile, am mai spus. În decursul lor, Roberto învăţă mai întâi să privească sub apă ţinându-şi respiraţia, apoi să se mişte privind, apoi să-şi scoată masca pe când se afla în apă. În timpul ăsta învăţa din instinct o nouă poziţie, care consta în a-şi umfla şi a-şi întinde în afară pieptul, călcând apa cu tălpile ca şi cum ar fi mers repede, şi împingându-şi bărbia în sus. Mai greu era însă, menţinând acelaşi echilibru, să-şi pună masca la loc şi să şi-o lege din nou la ceafă. Îşi spusese de îndată, dealtfel, că, odată ajuns pe zidul de corali, dacă se aşeza în poziţia aceea verticală ar fi ajuns să se lovească de stânci, iar dacă ţinea faţa afară din apă n-ar fi văzut în ce izbea cu picioarele. De aceea consideră că ar fi fost mai bine să nu-şi lege, ci să-şi apese cu mâinile amândouă masca pe faţă. Lucru care însă îl obliga să dea numai din picioare, dar ţinându-le întinse orizontal, ca să nu se lovească de jos; mişcare pe care nu o mai încercase, şi

care pretinse multe încercări înainte ca el s-o poată face cum se cuvine.

În cursul acestor probe transforma fiece pornire de mânie într-un capitol al romanului despre Ferrante.

Şi făcuse ca povestea lui să capete un curs mai plin de ranchiună, în care Ferrante să fie pedepsit pe drept.

31.
Breviarul Oamenilor Politici

Pe de altă parte n-ar fi putut întârzia să-şi reia istoria. E adevărat că Poeții, după ce au vorbit de un eveniment memorabil, îl părăsesc pentru câtva timp, ca să-l țină pe cititor în suspensie – şi din abilitatea asta se cunoaşte romanul bine născocit; însă tema nu trebuie abandonată prea mult timp, ca să nu-l faci pe cititor să se piardă-n prea multe alte acțiuni paralele. Trebuia deci să se-ntoarcă la Ferrante.

Să i-o răpească pe Lilia lui Roberto era numai unul dintre cele două scopuri pe care Ferrante şi le propusese. Celălalt era să-l facă pe Roberto să cadă în dizgrația Cardinalului. Proiect ce nu era uşor: despre Roberto Cardinalul nu ştia nici măcar că există.

Însă Ferrante ştia să tragă profit din prilejuri. Într-o zi iată că Richelieu tocmai citea o scrisoare în prezența lui şi îi zisese:

„Cardinalul Mazarin îmi vorbeşte aici de-o istorie a englezilor, anume nu ştiu ce Pulbere de Simpatie a lor. Dumneata ai auzit cumva vorbindu-se de ea la Londra?”

„Despre ce este vorba, Eminență?”

„Domnule Pozzo, sau cum te numeşti, învață că nu se răspunde niciodată la o întrebare printr-o altă întrebare, mai cu seamă celor ce-ți sunt mai mari în grad. Dacă aş şti despre ce este vorba, nu te-aş întreba pe dumneata. Oricum, dacă n-ai prins niciun zvon despre pulberea asta, ştii ceva de vreun secret nou pentru găsirea longitudinilor?”

„Mărturisesc că nu ştiu nimic despre acest subiect. Dacă Eminența voastră ar binevoi să mă lumineze, poate aş...”

„Domnule Pozzo, ai fi nostim, de n-ai fi cam insolent.

N-aş mai fi stăpânul acestei ţări de i-aş ilumina pe alţii asupra secretelor pe care ei nu le cunosc – afară numai dacă aceşti alţii n-ar fi Regele Franţei în persoană, ceea ce nu-mi pare a fi cazul dumitale. Prin urmare fă numai ceea ce ştii să faci: ţine urechile deschise şi descoperă secrete despre care nu ştiai nimic înainte. Apoi vei veni şi mi le vei raporta, după care vei avea grijă să le uiţi."

„Este ceea ce am făcut totdeauna, Eminenţă. Sau, cel puţin aşa cred, fiindcă am şi uitat c-am făcut-o."

„Aşa îmi placi. Acum du-te."

La un timp după asta Ferrante îl auzise pe Roberto, în seara aceea memorabilă, disertând chiar despre pulbere. Nici nu-i venise a crede că-i putea semnala lui Richelieu faptul că un gentilom italian, ce-l frecventa pe englezul acela, pe D'Igby (legat, cum se ştia, cu mult înainte, de ducele de Bouquinquant), părea să ştie multe despre pulberea aceea.

În momentul în care începea să arunce discreditarea asupra lui Roberto, Ferrante trebuia cu toate acestea să atingă îngăduinţa de a-i lua locul. De aceea revelase Cardinalului că el, Ferrante, se dădea drept domnul Del Pozzo pentru că munca lui de informator îi impunea să se păstreze incognito, dar că în realitate el era adevăratul Roberto de la Grive, ce fusese luptător viteaz alături de francezi pe timpurile asediului de la Casale. Celălalt, care vorbea cu atâta perfidie despre pulberea aceea englezească, era un aventurier prefăcut, care profita de o vagă asemănare între ei, şi care sub numele de Mahmut Arabul slujise ca spion la Londra din porunca Turcilor.

Spunând acestea, Ferrante se pregătea de momentul în care, după ce-şi va fi ruinat fratele, ar fi putut să-l înlocuiască el, trecând drept unicul şi adevăratul Roberto, nu numai în ochii rudelor rămase la Griva, dar şi în ochii întregului Paris – ca şi cum celălalt n-ar fi existat niciodată.

Între timp, pe când se împodobea cu chipul lui Roberto ca s-o cucerească pe Lilia, Ferrante aflase, ca toată lumea, despre disgraţia lui Cinq-Mars şi, riscând desigur foarte mult, dar gata să-şi dea viaţa ca să-şi ducă la îndeplinire

răzbunarea, tot în veşmintele lui Roberto se arătase cu ostentaţie în tovărăşia prietenilor acelui conspirator.

Apoi îi suflase Cardinalului că falsul Roberto de la Grive, care ştia atât de multe despre un secret preţuit de englezi, evident conspira, şi-i adusese şi martori, care puteau să afirme că l-au văzut pe Roberto cu cutare şi cutare persoane.

Cum se vede, un eşafodaj de minciuni şi de travestiri ce explica cursa în care Roberto fusese atras. Însă Roberto căzuse în ea din motive şi în moduri necunoscute nici măcar lui Ferrante însuşi, ale cărui planuri fuseseră date peste cap de moartea lui Richelieu.

Ce se întâmplase de fapt? Richelieu, foarte suspicios, îl folosea pe Ferrante, fără a vorbi despre asta, nici măcar lui Mazarin, în care evident că nu se încredea, văzându-l cum îşi întindea acum aripile ca un vultur asupra trupului său bolnav. Cu toate acestea; în timp ce boala lui înainta, Richelieu îi strecurase lui Mazarin câteva informaţii, fără să-i descopere sursa lor: „Apropo, bunul meu Giulio!"

„Da, Eminenţă şi părinte al meu prea-iubit..."

„Ţine-l sub ochi pe un anume Roberto de la Grive. Du-te seara pe la doamna de Rambouillet. Se pare că ştie multe despre Pulberea aceea de Simpatie a ta... Şi între altele, după câte-mi spune un informator de-al meu, tinerelul mai frecventează şi un mediu de conspiratori..."

„Nu vă obosiţi, Eminenţă. Mă voi gândi eu la toate."

Şi iată cum Mazarin începea pe contul său o anchetă asupra lui Roberto, până ce află despre el puţinul pe care arătase că-l ştie în seara arestării lui. Însă toate astea fără a şti nimic despre Ferrante.

Iar în timpul ăsta Richelieu murea. Oare ce i s-o fi întâmplat lui Ferrante?

Murind Richelieu, îi lipseşte acum orice sprijin. Ar trebui să stabilească contacte cu Mazarin, mai ales că omul de nimic este o jalnică floare ce se-nvârte după cel mai puternic ca după soare. Dar nu se poate duce la noul ministru fără să-i ofere o probă despre cât valorează el. Lui Roberto nu-i mai găseşte nicio urmă. Să fie oare bolnav, plecat în vreo călătorie? La toate se gândeşte Ferrante, numai la faptul că

ale lui calomnii au avut efect şi că Roberto a fost arestat, nu. Ferrante nu îndrăzneşte să se arate în lume în veşmintele lui Roberto ca să nu deştepte suspiciunile celor care-l ştiau departe. Orice putuse să se petreacă între el şi Lilia, încetează şi cu ea orice contact fără să-i pese, ca unul ce ştie că orice victorie te costă timp mult. Ştie că-i nevoie să poți să profiți de depărtare; calitățile îşi pierd luciul dacă ți le arăți prea des, iar fantezia ajunge mai departe decât vederea; până şi pasărea fenix îşi caută locuri retrase ca să-şi mențină în viață legenda.

Dar timpul presează. E nevoie ca, la întoarcerea lui Roberto, Mazarin să aibă deja bănuieli asupra lui, şi să-l vrea mort. Ferrante se consultă cu cei de teapa lui de la curte, şi descoperă că se poate apropia de Mazarin prin tânărul Golbert, căruia, va să zică, face să-i parvină o scrisoare în care face aluzie la un pericol englez, şi la chestiunea longitudinilor (neştiind nimic despre ea şi după ce o auzise o singură dată menționată de Richelieu). Cere în schimbul revelațiilor lui o sumă consistentă, şi obține o întâlnire, la care se prezintă îmbrăcat ca abate vârstnic, cu banda lui neagră pusă peste ochi.

Colbert nu e un naiv. Abatele acela are o voce care i se pare familiară, puținele lucruri pe care le spune i se par suspecte, cheamă două gărzi, se apropie de vizitator, îi smulge banda şi barba, şi în fața cui se trezeşte? În fața acelui Roberto de la Grive pe care îl încredințase el însuşi oamenilor lui ca să-l îmbarce pe corabia doctorului Byrd.

Povestindu-şi sieşi această istorie, Roberto exulta. Ferrante se dusese singur să se prindă în cursă de bună voie. „Dumneata, San Patrizio?” strigase imediat Colbert. Apoi, văzând că Ferrante se muta de pe un picior pe altul şi tăcea, pusese să fie trimis la zdup.

Fu o distracție pentru Roberto să-şi închipuie convorbirea lui Mazarin cu Colbert, care îl informase imediat.

„Omul trebuie să fie nebun, Eminență. Că a îndrăznit să se sustragă însărcinării sale, pot să înțeleg, dar că a pretins că vine să ne revândă ceea ce-i dădusem noi, e semn de nebunie.”

„Colbert, e imposibil ca cineva să fie atât de nebun încât să mă ia drept prost. Deci omul nostru face un joc, considerând că are în mână cărți imbatabile”.

„În ce sens?”

„De exemplu, el a urcat pe corabia aceea şi a descoperit pe ea imediat ceea ce trebuia să ştie, aşa încât să nu mai aibă nevoie să rămână acolo.”

„Dar dacă ar fi vrut să ne trădeze s-ar fi dus la spanioli sau la olandezi. Nu ar fi venit să ne sfideze pe noi. Ca să ne ceară, până la urmă, ce? Bani? Ştia bine că dacă s-ar fi purtat cu loialitate, ar fi avut de-a dreptul un loc la curte”.

„Evident, e sigur că a descoperit un secret care face mai mult decât un loc la curte. Crede-mă, cunosc oamenii. Nu ne rămâne decât să-i acceptăm jocul. Vreau să-l văd astă-seară.”

Mazarin îl primi pe Ferrante în timp ce aranja, cu propriile-i mâini, ultimele amănunte, la o masă pe care poruncise să i se pună pentru oaspeții săi, un festin cu fel de fel de bucate care păreau cu totul altceva decât erau. Pe masă luminau fitiluri ce ieşeau din cupe de gheață, şi sticle în care vinurile aveau culori diferite de cele la care te-ai fi aşteptat, printre coşulețe de lăptuci înconjurate cu ghirlande de flori şi fructe artificiale şi artificial aromatizate.

Mazarin, care-l credea pe Roberto, adică pe Ferrante, în posesia unui secret din care voia să tragă cel mai mare profit, plănuise să arate că ştie tot (tot ce nu ştia, vreau să spun) în aşa fel încât celălalt să lase să-i scape vreo urmă.

Pe de altă parte Ferrante – când se aflase în fața Cardinalului – intuise şi el că Roberto era în posesia unui secret, din care trebuia să tragă cel mai mare profit, şi plănuise să arate că ştie tot (tot ceea ce nu ştia, vreau să zic) în aşa fel ca celălalt să lase să-i scape vreo urmă.

Avem astfel în scenă doi oameni, dintre care niciunul nu ştie nimic despre ceea ce crede că ştie celălalt şi, ca să se înşele unul pe altul, vorbesc fiecare prin aluzii, fiecare dintre ei doi sperând zadarnic că celălalt are cheia acelui cifru. Ia te uită ce mai dandana, îşi zicea Roberto, tot trăgând de capătul iților pe care le încurcase aşa de bine.

„Domnule de San Patrizio”, zise Mazarin, în timp ce aranja un talger plin cu homari vii ce păreau fierți lângă unul cu homari fierți ce păreau vii, „acum o săptămână noi puseserăm să fiți îmbarcat la Amsterdam pe Amarilli. Nu puteați să lăsați baltă însărcinarea aceea: ştiați bine că aveați să plătiți cu viața. Aşadar, ați şi descoperit ceea ce trebuia să descoperiți.”

Pus în fața dilemei, Ferrante văzu că nu trebuia să mărturisească că ar fi abandonat însărcinarea. Deci nu-i rămânea decât cealaltă cale: „Dacă asta-i pe placul Eminenței Voastre”, zise el, „într-un anume sens ştiu ceea ce Eminența voastră voia să aflu”, şi adăugase în sinea lui: „Adică până acum ştiu că secretul se află la bordul unei corăbii ce se cheamă Amarilli, şi care a plecat acum o săptămână din Amsterdam...”

„Haide, nu fiți modest. Ştiu foarte bine că ați aflat mai mult decât mă aşteptam. De când ați plecat, am avut şi alte informații, fiindcă doar nu credeți că sunteți unicul dintre agenții mei. Ştiu deci că ceea ce ați aflat valorează mult, şi nu mă aflu aici ca să mă tocmesc. Mă întreb însă pentru ce ați încercat să vă întoarceți la mine pe o cale atât de întortocheată”. Iar în timpul acesta indica servitorilor unde să pună nişte carne în forme de lemn ce semănau a peşti, peste care puse să se toarne nu supă, ci o peltea groasă.

Ferrante se convingea tot mai mult că secretul era neprețuit, dar îşi spunea că-i uşor să ucizi din zbor pasărea care zboară drept, nu şi pe aceea care coteşte tot timpul. Aşa că mai tergiversa, ca să-şi încerce adversarul: „Eminența voastră ştie că lucrul despre care vorbim cerea mijloace complicate.”

„Ah, ticălosule”, zicea, în sinea lui, Mazarin, „nu eşti sigur cât face descoperirea ta şi aştepți să-i fixez prețul. Dar va trebui să fii tu primul care să vorbeşti despre asta”. Mută în centrul mesei nişte şerbeturi fasonate în aşa fel încât să pară piersici încă prinse de rămurica lor, şi apoi cu voce tare: „Eu ştiu ce anume deții dumneata. Dumneata ştii că nu poți să-mi propui lucrul acela decât mie. Ți se pare cumva că-i cazul să te prefaci că albu-i negru şi negru-i alb?”

„Ah, vulpe blestemată”, îşi zicea în sine Ferrante, „nu ştii deloc ce anume ar trebui să ştiu eu, şi necazul e că măcar eu nu ştiu”. Şi apoi, cu voce tare: „ Eminența voastră ştie bine că uneori adevărul poate fi extractul amărăciunii.”

„Ştiința nu face niciodată rău.”

„Însă câteodată ne îndurerează.”

„Îndurerează-mă, aşadar. N-o să mă-ntristez mai rău ca atunci când am aflat că te mânjiseşi de înaltă trădare şi că ar trebuit să te las în mâinile călăului”.

Ferrante înțelesese în sfârşit că, jucând rolul lui Roberto, risca să sfârşească pe eşafod. Mai bine să se dea drept cel ce i risca cel mult să fie bătut de lachei.

„Eminență”, zise, „am greşit că nu am spus imediat adevărul. Domnul Colbert m-a luat drept Roberto de la Grive, iar greşeala sa a influențat pesemne şi o privire aşa de ascuțită cum e aceea a Eminenței Voastre. Dar eu nu sunt Roberto, sunt fratele lui natural, Ferrante. Mă prezentasem să ofer nişte informații ce credeam că o interesează pe Eminența Voastră, dat fiind că Eminența Voastră a fost primul ce i-a pomenit defunctului şi neuitatului Cardinal de urzeala pusă la cale de englezi, ştie Eminența Voastră... Pulberea de Simpatie şi problema longitudinilor...”

La cuvintele acestea Mazarin făcuse o mişcare de surpriză, riscând să răstoarne o supieră din aur fals, împodobită cu nişte giuvaieruri din sticlă simulate cu finețe. Învinuise de asta pe un servitor, apoi îi şoptise lui Colbert: „Duceți-l pe omul acesta acolo unde se afla.”

E cât se poate de adevărat că zeii îi orbesc pe aceia pe care vor să-i piardă. Ferrante credea că va stârni interes arătând cât de bine cunoştea el cele mai personale secrete ale defunctului Cardinal, şi întrecuse măsura, din orgoliu de delator ce voia să se arate totdeauna mult mai bine informat decât propriu-i stăpân. Dar nimeni nu-i spusese încă lui Mazarin (şi-ar fi fost şi greu să-i dovedească una ca asta) că între Ferrante şi Richelieu interveniseră nişte raporturi. Mazarin se afla în fața unui ins, fie el Roberto sau altcineva, care nu numai că ştia ceea ce-i spusese el lui Roberto, dar şi ceea ce îi scrise el lui Richelieu.

De la cine o aflase?

După ce ieşise Ferrante, Colbert zisese: „Eminența Voastră crede cele spuse de omul ăsta? Dacă ar fi un frate geamăn, s-ar explica totul. Roberto s-ar afla tot pe mare şi...”

„Nu, dacă ăsta e fratele lui, cazul se explică şi mai puțin. Cum poate să ştie ceea ce mai înainte nu ştiam decât eu, dumneata şi informatorul nostru englez, iar după aceea Roberto de la Grive?”

„Fratele lui i-o fi vorbit despre asta”.

„Nu, fratele lui a aflat toate astea de la noi abia în noaptea aceea, iar de atunci nu a mai fost scăpat din vedere, până ce corabia n-a ridicat ancora. Nu, nu omul ăsta ştie prea multe lucruri pe care n-ar trebui să le ştie.”

„Ce facem cu el?”

„Interesantă întrebare, Colbert. Dacă ăsta e Roberto, ştie ce a văzut pe corabia aceea, iar până la urmă va trebui să vorbească. Iar dacă nu-i el, trebuie să aflăm neapărat de unde şi-a luat informațiile. În ambele cazuri, excluzând ideea de a-l târî în fața unui tribunal, unde ar vorbi prea mult şi în fața prea multora, nu putem nici să-l facem să dispară împlântându-i de câteva degete o spadă-ntre spete: mai are încă multe să ne spună. Dacă însă nu e Roberto, ci, aşa cum a spus, Ferrand sau Fernand...”

„Ferrante, aşa cred.”

„Fie şi aşa. Dacă nu e Roberto, cine se află în spatele lui? Nici măcar Bastilia nu-i un loc sigur. Se ştie că unii oameni din locul acela au trimis sau au primit mesaje. Trebuie să aşteptăm să vorbească, şi să găsim chipul de a-i deschide gura, însă între timp va trebui să-l surghiunim într-un loc necunoscut de nimeni, şi să facem în aşa fel încât nimeni să nu ştie cine este.”

Şi tocmai în momentul acela Colbert avusese o idee strălucit de tenebroasă.

Cu câteva zile mai înainte un mic vas francez capturase pe coastele Bretagnei o corabie-pirat. Era, nici mai mult nici mai puțin decât un fluyt olandez, cu numele, fireşte, imposibil de pronunțat, Tweede Daphne, adică A Doua Daphne, semn – observa Mazarin – că trebuia să existe pe undeva o Prima Daphne, iar asta spunea nu numai cât de puțină credință aveau protestanții aceia, dar şi cât de lipsiți

de fantezie erau. Echipajul era format din oameni de toate naţiile. Nu rămânea decât să-i spânzure pe toţi, însă merita osteneala să cerceteze dacă erau în solda Angliei, şi de la cine răpiseră corabia aceea, căci s-ar fi putut face vreun schimb avantajos cu proprietarii ei.

Şi de aceea se hotărâse să pună corabia la adăpost nu departe de estuarul Senei, într-un mic golf aproape ascuns, de care nu ştiau nici măcar pelerinii de la Sfântul Iacob, care treceau la mică depărtare de el venind din cele două Flandre. Pe o limbă de pământ ce închidea golful se afla un fortuleţ vechi, care altădată servea de închisoare, dar care acum nu mai era folosit aproape deloc. Iar acolo fuseseră aruncaţi piraţii, în celule separate, păziţi de numai trei oameni.

„Rămâne aşa", zisese Mazarin, „ia zece din oamenii mei de gardă, la comanda unui căpitan de ispravă care să nu fie lipsit de prudenţă..."

„Biscarat. S-a purtat întotdeauna cu vrednicie, încă de pe timpul când se duela cu muşchetarii pentru onoarea Cardinalului..."

„Perfect. Pune să-l conducă pe prizonier la micul fort, şi să fie pus în odaia gărzilor. Biscarat va lua mesele cu el în odaia lui şi-l va însoţi să ia aer. Un paznic la uşa camerei, chiar şi noaptea. Statul în celulă înmoaie până şi sufletele cele mai dârze, îndărătnicul nostru o să-l aibă numai pe Biscarat cu care să vorbească, şi poate c-o să lase să-i scape vreo mărturisire. Şi mai presus de toate, nimeni să nu-l poată recunoaşte, nici în timpul călătoriei, nici la fort..."

„Dacă va ieşi să ia aer..."

„Ei, bine, Colbert, puţină inventivitate. Să i se acopere faţa."

„Aş putea sugera... o mască de fier, închisă cu un lacăt căruia să i se arunce cheia în mare..."

„Dă-o-ncolo,Colbert, ne aflăm cumva în Ţara Romanelor? I-am văzut ieri seară pe comedianţii aceia italieni, cu măştile lor din piele, cu nasuri mari, care preschimbă trăsăturile feţei, şi totuşi lasă gura liberă. Găseşte una dintr-astea, care să-i fie pusă-ntr-aşa fel încât să nu şi-o poată scoate, şi dă-i o oglindă în cameră, aşa ca să poată muri de ruşine în fiecare zi. A vrut să se mascheze

drept frate-său? Să i se pună masca lui Polichinelle! Şi ia aminte, de aici până la fort, în trăsură închisă, cu opriri numai noaptea şi în câmp liber, să fie evitat să se arate în staţiile de poştă. Dacă cineva pune întrebări, să se spună bunăoară că e condusă la frontieră o înaltă doamnă care a conspirat împotriva Cardinalului."

Ferrante, înciudat de travestirea-i burlescă, privea acum ţintă de zile întregi (printr-o ferestruică cu gratii ce-i lumina slab încăperea) un povârniş cenuşiu înconjurat de dune secetoase şi corabia Tweede Daphne ancorată în golf.

Se stăpânea când se afla în prezenţa lui Biscarat, dându-de înţeles când că era Roberto, când ca era Ferrante, aşa încât rapoartele trimise lui Mazarin să fie mereu fără nicio noimă .Reuşea să prindă în treacăt câte o conversaţie a oamenilor de gardă, şi putuse să înţeleagă că în subterane se aflau nişte piraţi în lanţuri.

Vrând să-şi răzbune pe Roberto un rău pe care acesta nu i-l făcuse, se înfierbânta la gândul chipurilor în care ar fi putut încuraja o răscoală, i-ar fi putut elibera pe netrebnicii aceia, ar fi putut pune stăpânire pe corabie şi lua urma lui Roberto. Ştia de unde să înceapă, la Amsterdam ar fi găsit nişte iscoade care i-ar fi spus câte ceva despre destinaţia lui Amarilli. Ar fi ajuns-o din urmă, ar fi descoperit secretul lui Roberto, ar fi făcut să dispară în mare dublul acela al lui, inoportun, ar fi fost în măsură să-i vândă Cardinalului ceva la un preţ foarte scump.

Sau poate că nu, căci odată descoperit, secretul ar fi putut hotărî să-l vândă altora. Şi apoi de ce să-l vândă? Din câte Ştia el, secretul lui Roberto ar fi putut să aibă de-a face cu harta unei insule a comorii, sau cu secretul sectei Alumbrados şi al Roza-Cruceenilor, despre care se vorbea de douăzeci de ani. Ar fi exploatat revelaţia în propriu-i avantaj, n-ar mai fi trebuit să spioneze pentru vreun stăpân, ar fi avut iscoade în propriu-i serviciu. Odată câştigate bogăţia şi puterea, nu doar numele familiei strămoşeşti, ci şi Doamna însăşi ar fi putut fi a lui.

Sigur că Ferrante, vârât până-n gât în lucruri meschine, nu capabil de iubire adevărată, dar, îşi zicea Roberto, există persoane ce nu s-ar fi îndrăgostit niciodată dacă n-ar fi auzit vorbindu-se de iubire. Poate că Ferrante găseşte în celula lui un roman, îl citeşte, şi se convinge că iubeşte numai aşa, ca să se simtă în alt loc.

Poate că dânsa, în cursul primei lor întâlniri, îi dăduse lui Ferrante, ca gaj de iubire, pieptenele ei. Acum Ferrante îl sărută şi, sărutându-l, naufragia uitând de sine în golful acelui păr ce fildeşiul rostru unda-i pieptănase.

Poate că cine ştie, chiar şi un nemernic de teapa lui putea să se-nmoaie la amintirea acelui chip... Roberto îl vedea acum pe Ferrante şezând pe-ntuneric dinaintea oglinzii, care pentru cel ce-i sta într-o lature, nu reflecta decât lumânarea pusă în faţă-i. Contemplând cele două luminiţe, una imitând-o pe cealaltă, ochiul devine fix, mintea-i exaltată, răsar vedenii. Mişcându-şi doar puţin capul, Ferrante o vedea pe Lilia, cu faţa-i de ceară feciorelnică, atât de muiată-n lumină încât absorbea orice altă rază, şi lăsa să-i curgă pe umeri pletele blonde ca o masă întunecată adunată fuior, cu pieptul abia zărit printr-un veşmânt subţire, dezgolindu-i-l pe jumătate...

Apoi Ferrante (în sfirşit! exulta Roberto) voia să tragă prea mult folos din deşertăciunea unui vis şi se aşeza, fără să se mulţumească cu atâta, în faţa oglinzii, iar atunci zărea în spatele candelei doar roşcova aceea obraznică ce-i împodobea mutra. Fiara ce nu se mângâia de-a fi pierdut un dar nemeritat, începea din nou să pipăie cu degetele-i murdare pieptenele de la ea, însă acum, prin fumegările mucului rămas din lumânare, obiectul acela (care pentru Roberto ar fi fost relicva cea mai demnă de adorare) îi apărea ca o gură cu dinţi gata să muşte din chinu-i.

32.
Grădina Desfătărilor

La gândul unui Ferrante închis pe insula aceea şi uitându-se la o Tweede Daphne la care n-avea să ajungă niciodată, despărţit de Doamnă, Roberto simţea, să-i

îngăduim şi noi această satisfacţie irepresibilă, dar comprehensibilă, deloc străină de un soi de mulţumire de narator, deoarece – ca să folosim o frumoasă antimetabolă – reuşise să-şi închidă şi adversarul într-un asediu specularmente divergent faţă de al său.

Tu de pe insula aia a ta, cu masca aia a ta de piele, pe corabie n-ai să ajungi niciodată. În schimb eu, de pe corabie, cu masca mea de sticlă, sunt ca şi ajuns pe Insula mea. Astfel îşi (sau îi) zicea, pe când se pregătea să-şi încerce din nou drumul prin apă.

Îşi amintea la ce distanţă de corabie se rănise, şi deci mai întâi înotă liniştit ţinându-şi masca la brâu. Când crezu că a ajuns aproape de zidul de corali, îşi puse masca şi porni să descopere adâncul marin.

Deocamdată văzu doar pete, apoi, ca cineva care ajunge cu vasul pe o noapte cețoasă în fața unei faleze, ce se profilează dintr-odată vertical dinaintea navigatorului, văzu marginea acelei bariere pe deasupra căreia tocmai înota.

Îşi scoase masca, o goli, o puse din nou ținând-o cu mâinile şi, dând uşor din picioare, porni să vadă spectacolul pe care abia îl întrezărise.

Aceia erau aşadar coralii! Prima-i impresie a fost, judecând după însemnările lui, confuză şi uluită. Avu impresia că se găseşte în prăvălia unui negustor de stofe ce-i întindea pe dinaintea ochilor mătăsuri şi taftale, brocate, atlazuri, damascuri, catifele, şi funde, franjuri şi fâşii, şi apoi etole, mantii preoțeşti, patrafire, togi. Însă stofele se mişcau de parcă aveau viață proprie, cu senzualitatea unor dansatoare orientale.

În peisajul acela, pe care Roberto nu ştie cum să-l descrie pentru că îl vede pentru prima dată, şi nu găseşte în memorie imagini ca să-l poată traduce în cuvinte, iată că deodată îşi face apariția un şir de făpturi pe care – pe acestea, da – le putea recunoaşte şi el, sau măcar le putea compara cu ceva ce mai văzuse. Erau peşti ce se întretăiau unii cu alții ca stelele căzătoare în cerul de august, dar în alcătuirea şi potrivirea nuanțelor şi desenelor de pe solzii lor părea că natura voise să arate câte varietăți de podoabe

există în univers şi câte pot sta alături pe o singură suprafaţă.

Erau unii dungaţi cu mai multe culori, care pe lung, care pe lat, şi care în pieziş, iar alţii în zig-zag. Erau şi din cei ce păreau încrustaţi cu pete ca nişte picăturele măiestrit aranjate, alţii cu buline mai mari sau pestriţaţi, alţii pătaţi, bătuţi cu puncte foarte mărunte, sau pe care alergau vinişoare ca de marmoră...

Alţii, iarăşi, cu desen şerpuitor, sau împletit din mai multe lanţuri. Erau şi din cei smălţuiţi, semănaţi cu nişte bănuţi sau rozete. Iar unul, mai frumos decât toţi, care părea drapat de la cap la coadă cu două panglicuţe ce formau două şiruri colorate: ca strugurul şi ca laptele; şi era de mirare că nicio dată nu lipsea să se-ntoarcă deasupra şiragul pe care-l avea dat pe dedesubt, ca şi cum ar fi fost lucrat de o mână de artist.

Numai în momentul acela, văzând în spatele peştilor formele coralilor pe care nu le putuse recunoaşte de la prima vedere, Roberto ghicea coşniţe cu banane, panere cu fărâmituri de pâine, coşuleţe cu moşmoane bronzate pe deasupra cărora treceau cănăraşi şi guşteri şi colibri.

Se afla deasupra unei grădini; ba nu, greşise, acum părea o pădure împietrită, făcută din ruine de ciupercării; nu, iarăşi se înşelase, acum erau colnice, cute, râpi, găuri şi peşteri, o singură rostogolire de pietre vii, peste care o vegetaţie nepământească se alcătuia în forme turtite, rotunde sau colţuroase care păreau să se fi îmbrăcat într-o platoşă de zale de granit, sau se-nnodau şi se ghemuiau în ele însele. Dar, oricât erau ele de diferite, toate erau minunate prin felul cum se arcuiau şi se mlădiau, în aşa măsură că chiar şi cele lucrate cu prefăcută neglijenţă, ca nişte opere schiţate într-o doară, îşi arătau aspectul lor neşlefuit cu maiestate, şi păreau nişte monştri, dar monştri de frumuseţe.

Sau, cică (Roberto şterge ce-a scris şi se tot corectează, şi nu reuşeşte să relateze, ca cineva care trebuie să descrie pentru prima oară un cerc pătrat, o coastă de formă plană, o linişte murmuitoare, un curcubeu nocturn) ceea ce mai vedea el acum erau un fel de arbuşti de cinabru.

Poate că, ținându-şi cu tot dinadinsul respirația, i se-ntunecaseră mințile, apa care îi pătrundea prin mască îi tulbura formele şi contururile. Scosese capul afară ca să dea aer plămânilor, şi prinsese din nou să plutească pe marginile recifului, urmându-i intrândurile şi spărturile, prin locuri unde se deschideau coridoare de creton şi-n ele se strecurau arlechini amețiți de vin, în timp ce pe o ieşitură de stâncă vedea odihnindu-se, mişcat de o răsuflare înceată şi de-o agitare de cili, un rac cu o carapace albă ca spuma laptelui, deasupra unei împletituri de corali (aceştia erau asemănători cu cei pe care-i cunoştea, însă ținându-se unul de altul precum caşcavalul lui fra'Stefano, care nu se mai termină niciodată).

Ceea ce vedea acum nu era un peşte, dar nici vreo frunză, desigur era un lucru viu, era ca două felii late de materie albicioasă, bordate cu cârmâziu, şi un evantai de pene; iar acolo unde te-ai fi aşteptat să aibă ochii, avea două coarne de ceară roşie agitându-se.

Polipi sirieni, care în viermuiala lor lubrică dădeau la iveală trandafiriul unei buze mari centrale, atingeau plantații de mentule albicioase cu glandul rubiniu; peştişori rozalii cu picățele măslinii treceau pe lângă conopide bătând în cenuşiu şi stropite cu stacojiu, pe lângă tuberculi tigrați cu nişte nervuri negricioase... Şi apoi se vedea ficatul poros de culoarea brânduşei al unui mare animal, sau vreun foc artificial de arabescuri ca argintul viu, zbârlituri de spini picurați cu sângeriu şi în sfârşit un soi de cupă de scoică perliferă flască.

Caliciul acela îi apăru la un moment dat ca o urnă, şi se gândi că printre rocile acelea era înhumat cadavrul părintelui Caspar. Nu mai era vizibil, dacă acțiunea apei îl acoperise de la început cu lăstari tineri de corali, iar coralii, absorbind umorile terestre din trupul acela, luaseră formă de flori şi de fructe de grădină. Poate că peste o clipă el avea să-l recunoască pe bietul bătrân devenit o făptură până atunci străină, din locul acela, cu găvălia capului făurită dintr-un cocos păros, două poame trecute alcătuindu-i obrajii, ochii şi pleoapele devenite două zarzăre crude, nasul dintr-un susai plin de negi ca gâniațul unui animal; dedesubt, în loc de

buze, smochine seci, o sfeclă cu trunchiu-i subțiat la vârf drept bărbie, şi un scaiete țepos în locul gurii iar la amândouă tâmplele două gogoşi țepoase de castan închipuind smocuri de păr, şi drept urechi amândouă cojile de la o nucă înjumătățită; ca degete, morcovi; dintr-un pepene pântecele; de bumbac genunchii.

Cum putea oare Roberto să nutrească gânduri atât de funebre într-o formă atât de grotescă? În cu totul altă formă rămăşițele bietului său prieten pesemne că-şi proclamau în locul acela fatidicul lor „Et in Arcadia ego...”

Iată, poate că sub forma de hârcă a coralului aceluia țepos... Acea sosie a unui bolovan îi şi apăru acum ca extirpat din albia lui. Fie din pietate, în amintirea maestrului dispărut, fie ca să-i sustragă mării măcar una dintre comorile ei, îl luă şi, fiindcă pentru ziua aceea văzuse prea mult, ducându-şi prada la piept se întorsese pe corabie.

33.
Lumi Subterane

Coralii fuseseră pentru Roberto o provocare. După ce descoperise de câte invenții era în stare Natura, se simțea invitat la o întrecere. Nu-l putea lăsa pe Ferrante în închisoarea aceea, iar propria lui poveste la jumătate: însemna să-şi satisfacă pizma față de rival, dar nu şi orgoliul său de fabulator. Ce anume putea face să i se întâmple lui Ferrante?

Ideea îi venise lui Roberto într-o dimineață când, ca de obicei, se aşezase la pândă, încă de pe când se crăpa de ziuă ca să surprindă pe Insulă Columba de Culoarea Naramzei. Dis-de-dimineață soarele bătea în ochi, iar Roberto încercase până şi să construiască în jurul lentilei terminale a lunetei lui un soi de vizieră dintr-o foaie ruptă din jurnalul de bord, însă în unele momente nu se puteau vedea decât străluciri orbitoare. Când mai apoi soarele era sus peste orizont, marea-i devenea oglindă şi-i dubla orice rază în ea.

Dar în ziua aceea Roberto îşi vârâse în cap că văzuse ceva înălțându-se dintre copaci spre soare şi apoi pierzându-

se în sfera-i luminoasă. Probabil că era o iluzie. Oricare altă pasăre, în lumina aceea, ar fi părut că străluceşte... Roberto era convins că a văzut porumbelul, dar şi dezamăgit de faptul că s-a înşelat. Şi, cu o stare sufletească aşa de îndoită, se simțea încă o dată păgubit.

Pentru o ființă ca Roberto, ajuns acum pe punctul de a se bucura cu gelozie numai de ceea ce îi era sustras, era de ajuns un fleac ca să viseze că în schimb Ferrante dobândise ceea ce lui îi era refuzat. Însă cum Roberto îi era istoriei aceleia autor, şi deci nu voia să-i conceadă prea multe lui Ferrante, hotărî că acesta ar fi putut să aibă de a face numai cu celălalt porumbel, cel verde-albăstrui. Şi asta pentru că Roberto, lipsit de orice certitudine, hotărâse totuşi că din perechea aceea făptura portocalie trebuia să fie femeiuşcă sau, cum s-ar zice, Ea. Iar cum în istoria lui Ferrante porumbelul nu trebuia să constituie ţelul, ci doar mijlocirea unei posesii, lui Ferrante îi revenea deocamdată bărbătuşul.

Putea oare un porumbel verde-albăstrui ce zboară numai în mările Sudului să se ducă şi să se aşeze pe pervazul ferestrei aceleia în spatele căreia Ferrante suspina după libertatea-i? În Ţara Romanelor, da. Şi apoi, nu putea oare Tweede Daphne să fi fost abia întoarsă de prin mările acestea, mai norocoasă decât sora ei mai mare, purtând în cală pasărea, care acum se eliberase?

În orice caz, Ferrante, neavând habar de Antipozi, nu putea să-şi pună astfel de întrebări. Văzuse porumbelul, mai întâi îl hrănise cu câteva fărâmituri de pâine, doar ca să-şi treacă timpul, apoi se întrebase dacă nu putea să-l folosească pentru scopurile lui. Ştia că porumbeii servesc uneori pentru a purta mesaje: sigur, să încredinţezi un mesaj acelei făpturi nu însemna să-l trimiți la sigur acolo unde ar fi vrut el cu-adevărat, dar în plictiseala aceea merita să încerce.

Cui putea oare să-i ceară ajutor, el care din duşmănie contra tuturor, inclusiv contra sa, îşi făcuse numai duşmani, iar puținele persoane care-l slujiseră erau nişte nemernici dispuşi să-l urmeze numai în clipele de noroc şi bineînțeles că nu şi în nenorocire? Îşi spusese: voi cere ajutor Doamnei

care mă iubeşte („dar cum de e atât de sigur?" se întreba invidios Roberto, inventând infatuarea aceea).

Biscarat îi lăsase cele necesare pentru scris, în caz că noaptea i-ar fi fost sfetnic şi ar fi vrut să trimită vreo mărturisire Cardinalului. Aşa că scrisese pe o parte a hârtiei adresa Doamnei, adăugind că cine avea să predea mesajul ar fi primit o răsplată. Apoi pe cealaltă faţă spusese unde se afla (îi auzise pe gardieni rostind un nume), victimă a unui complot infam al Cardinalului, şi implorase ajutor. Apoi făcuse hârtia sul şi o legase de piciorul păsării, îndemnând-o să-şi ia zborul.

La drept vorbind, pe urmă uitase de asta, sau aproape. Cum putea să fi crezut ca porumbelul albastru avea să zboare direct la Lilia? Astea-s lucruri ce se petrec în poveşti, iar Ferrante nu era omul care să se încreadă în născocirile poveştilor. Poate că porumbelul fusese lovit de vreun vânător şi căzând printre ramurile vreunui copac pierduse mesajul...

Ferrante nu ştia însă că el se prinsese în smoala pusă de un ţăran, care se gândise să tragă folos din ceea ce, cât se poate de lămurit, era un semnal trimis cuiva, poate comandantului unei armate.

Aşa că acest ţăran dusese mesajul ca să fie examinat, singurei persoane din satul lui care ştia să citească, şi anume preotului, iar acesta pusese totul la cale cum se putea mai bine. Aflând cine este Doamna, la ea trimisese un prieten ca să tocmească predarea, scoţând de aici o generoasă danie pentru biserica lui, cât şi un bacşiş pentru ţăran. Lilia citise, plânsese, se adresase unor prieteni de încredere ca să capete sfat. Să înmoaie inima Cardinalului? Nimic mai uşor pentru o frumoasă doamnă de la curte, dar această doamnă frecventa salonul lui Arthenice, în care Mazarin nu avea încredere. Deja circulau versuri satirice despre noul ministru, iar unii ziceau că provin din încăperile acelea. O preţioasă care se duce la Cardinal să ceară milă pentru un prieten, îl condamna pe acest prieten la o pedeapsă şi mai gravă.

Nu, trebuia să adune un steag de oameni curajoşi şi să-i pună să încerce să dea lovitura. Dar cui să se adreseze?

Aici Roberto nu mai ştia cum să meargă mai departe. Dacă el ar fi fost muşchetar al Regelui, sau cadet din Gasconia, Lilia s-ar fi putut adresa vitejilor acelora, foarte vestiți pentru spiritul lor de unire. Dar cine riscă mânia unui ministru, poate chiar a regelui, pentru un străin ce frecventează bibliotecari şi astronomi? Iar de bibliotecarii şi de astronomii ăştia mai bine să nu vorbim: pentru ceea ce ținea de roman, Roberto nu se putea gândi la Canonicul de Digne, sau la domnul Gaffarel aşternându-se câmpului în galop către închisoarea lui – adică aceea a lui Ferrante, care pentru toți era acum Roberto.

Roberto avusese o inspirație cu câteva zile după acea. Lăsase istoria lui Ferrante şi reluase explorarea zidului de corali. În ziua aceea urmărea o ceată de peşti cu un fel de viziere galbene pe bot, care păreau nişte războinici ce-şi încurau caii. Ei tocmai stăteau gata să se vâre-ntr-o crăpătură dintre două turnuri de piatră unde coralii erau nişte palate prăbuşite ale unui oraş scufundat.

Roberto crezuse că peştii aceia rătăceau printre ruinele vestitei cetăți din Ys despre care auzise povestindu-se, şi care s-ar întinde şi astăzi la nu multe mile de coasta Bretaniei, acolo unde valurile o acoperiseră. Iată, peştele cel mai mare era bătrânul rege al cetății, urmat de demnitarii săi, şi toți călăreau pe ei înşişi în căutarea tezaurului lor înghițit de mare...

Dar de ce să te tot gândeşti la o legendă străveche? De ce să nu consideri peştii ca locuitori ai unei lumi ce-şi are pădurile ei, piscurile ei, arborii şi văile ei, şi nu ştie nimic de lumea de la suprafață? În acelaşi mod noi trăim fără să ştim că hăul ceresc ascunde alte lumi, în care oamenii nu merg şi nu înoată, ci zboară sau navighează prin aer; dacă acelea pe care noi le numim planete sunt carenele corăbiilor cărora le vedem doar fundul lucitor, aşa şi aceşti fii ai lui Neptun văd deasupra lor umbra galioanelor noastre şi le cred corpuri eterice, ce se-nvârt în firmamentul lor apătos.

Iar dacă-i posibil să existe ființe care trăiesc sub ape, n-ar putea oare să existe şi ființe ce trăiesc sub pământ,

popoare de salamandre capabile să ajungă cu ajutorul galeriilor lor până la focul central care dă viață planetei?

Reflectând în felul ăsta Roberto îşi amintise de o argumentare susținută de Saint-Savin: noi credem că-i greu să trăieşti pe suprafața lunii considerând că acolo nu există apă, dar poate că acolo apa există în cavități subterane, iar natura a săpat pe lună puțurile acelea, care sunt petele pe care noi le vedem. Cine zice că locuitorii lunii nu-şi găsesc adăpost în firidele acelea ca să scape de apropierea insuportabilă a soarelui? Nu trăiau oare pe sub pământ primii creştini? Şi astfel lunaticii trăiesc permanent în catacombe, care lor li se par nişte locuințe.

Şi nu înseamnă că trebuie să trăiască pe întuneric. Poate că sunt foarte multe găuri pe coaja satelitului, iar interiorul primeşte lumină din mii de răsuflători, e o noapte străbătută de fâşii de lumină, nu altfel de cum se-ntâmplă pe la noi într-o biserică, sau pe Daphne dedesubtul punții. Sau nu, poate că la suprafață există nişte pietre fosforescente care ziua se îmbibă de lumina soarelui şi apoi o restituie noaptea, iar lunaticii îşi fac provizii de pietre dintr-astea în fiece asfințit, aşa încât galeriilor lor să fie totdeauna mai luminate decât un palat regal.

Parisul, se gândise Roberto. Păi nu se ştie oare că, la fel ca şi la Roma, tot oraşul e găurit de catacombe, unde se spune că se refugiază în timpul nopții răufăcătorii şi calicii?

Calicii, iată ideea pentru a-l salva pe Ferrante! Calicii, despre care se spune că sunt guvernați de un rege al lor şi de o mulțime de legi de fier, Calicii, o adunătură de oameni de temut care trăiesc din fapte rele, din tâlhării şi blestemății, asasinări, murdării, ticăloşii şi mişelii, prefăcându-se că scot câştig din creştineasca milă!

Idee pe care numai o femeie îndrăgostită o putea concepe! Lilia – îşi povestea Roberto – nu s-a dus să se sfătuiască cu oameni de curte sau cu nobili de togă, ci cu ultima dintre cameristele ei, care are de a face fără ruşine cu un căruțaş ce cunoaşte tavernele de prin jurul lui Notre-Dame, unde apar în amurg cerşetorii ce şi-au petrecut ziua gâlcevindu-se pe lângă portaluri... Iată calea.

Călăuza ei o conduce noaptea târziu în biserica Saint-Martin-des-Champs, ridică o piatră din dalajul corului, o ajută să coboare în catacombele Parisului şi să înainteze, la lumina unei torțe, în căutarea Regelui Calicilor.

Şi iat-o deci pe Lilia, travestită în gentilom, androgin mlădios care merge prin tuneluri, pe scări şi prin găuri pe unde se strecoară pisicile, în timp zăreşte prin întunecime, ici, colo, oameni poposiți printre resturi şi zdrențe, trupuri schiloade şi fețe însemnate cu negi, bubulițe, erizipele, râie uscată, pecingini, abcese şi cancere, toți tăbărând cu mâinile întinse, nu se ştie dacă pentru a cere pomană sau ca să spună – având aerul unor uşieri —: „poftiți, poftiți, stăpânul nostru stă şi v-aşteaptă."

Iar stăpânul lor era acolo, în centrul unei încăperi la mii de leghe de suprafața oraşului, aşezat pe un butoiaş, având în juru-i hoți de buzunare, escroci, trişori şi saltimbanci, mulțime de ticăloşi din cei mai dedați la toate abuzurile şi păcatele.

Cum putea să fie regele Calicilor? Înfăşurat într-o manta descusută, cu fruntea acoperită ca de nişte tuberculi, cu nasul mâncat de un tabes, cu ochii ca de marmură, unul negru şi altul verde, cu privirea de nevăstuică, cu sprâncenele înclinate în jos, cu buza de iepure ce-i descoperea dinți de lup ascuțiți şi ieşiți în afară, cu părul cârlionți, cu carnația nisipoasă, cu nişte mâini cu degete butucănoase şi cu unghiile încovoiate...

După ce Doamna fu ascultată, acela zisese că avea în slujba lui o armată față de care aceea a regelui Franței nu era decât o garnizoană de provincie. Şi, de departe, mult mai puțin costisitoare: dacă oamenii ăia ar fi fost despăgubiți într-un mod acceptabil, să zicem dublul a ceea ce ar fi putut ei să adune cerşind în acelaşi răgaz de timp, s-ar fi lăsat omorâți pentru un platnic atât de generos.

Lilia îşi trăsese de pe deget un rubin (cum se obişnuieşte în astfel de cazuri), întrebând cu un aer regesc: „Ți-ajunge asta?"

„Mi-ajunge", zisese Regele Calicilor, mângâind piatra cu privirea-i de vulpe. „Spuneți-ne unde". Şi aflând unde-i locul,

adăugase: „Ai mei nu folosesc cai sau trăsuri, dar acolo putem ajunge cu nişte bărci mari, urmând firul Senei.”

Roberto şi-l închipuia pe Ferrante, în amurg, în timp ce stătea de vorbă afară în turnul ruinat al fortuleţului, cu căpitanul Biscarat, care pe neaşteptate îi văzuse sosind. Apăruseră mai întâi pe dune, ca apoi să se înşiruie spre câmpie.

„Pelerinii de la Sfântul Iacob”, remarcase cu dispreţ Biscarat, „şi-ncă din cea mai joasă speţă, sau din cea mai nefericită, căci vin să-şi caute sănătatea când sunt deja cu un picior în groapă”.

Într-adevăr, pelerinii, într-un şir foarte lung, se apropiau din ce în ce mai mult de costişă, şi se zărea o mulţime de orbi cu mâinile întinse, de schilozi cu cârjele lor, de leproşi, urduroşi, plini de plăgi şi scrofule, o adunătură de extropiaţi, şchiopi şi şui, de pe care curgeau zdrenţele.

„N-aş vrea să se apropie prea tare, şi să caute adăpost pentru noapte”, zisese Biscarat. „Nu ne-ar aduce între ziduri decât murdărie”. Şi pusese să se tragă câteva focuri de muschetă în aer, ca să le dea de-nţeles că sălaşul acela nu era un loc primitor.

Dar era ca şi cum focurile acelea ar fi ţinut loc de chemare. Pe când de departe continua să vină de-a valma lume, primii se apropiau tot mai mult de fortăreaţă şi acum li se auzeau mugetele sălbatice.

„Ţineţi-i la distanţă, la naiba”, strigase Biscarat, şi pusese să se arunce nişte pâine la picioarele zidului, ca pentru a le spune că la atât se mărginea mila stăpânului locului, şi altceva nu mai puteau să aştepte. Dar gloata aceea mizeră, ce creştea văzând cu ochi, îşi împinsese propria-i avangardă sub ziduri, călcând în picioare darul şi privind în sus ca şi cum ar fi căutat ceva mai de soi.

Acum puteau fi văzuţi om cu om, şi nu semănau deloc cu nişte pelerini, nici cu nişte nenorociţi care caută uşurare pentru patimile lor. Fără îndoială – zicea Biscarat – erau nişte golani, nişte aventurieri de strânsură. Sau, cel puţin, aşa mai părură a fi, pentru încă puţină vreme, căci era de-

acum în amurg, iar vâlceaua şi dunele deveniseră.tot o forfotă cenuşie de căzături dintr-astea.

„La arme, la arme!" strigase Biscarat, care acum ghicise că nu de pelerinaj sau de cerşeală era vorba, ci de asalt. Şi pusese să se tragă câteva focuri în cei care acum atingeau zidul. Însă, ca şi cum s-ar fi tras într-o turmă de rozători, înadins, ce care soseau din spate îi înghesuiau tot mai tare pe cei dintâi, cei căzuți erau călcați în picioare, folosiți ca sprijin pentru cei ce-mpingeau din spate, şi acum se şi putea vedea cum primii se agățau cu mâinile de ieşiturile zidăriei aceleia, vârându-şi degetele prin crăpături, punând picioarele printre ştirbiturile zidului, apucându-se cu ghearele de gratiile de la primele ferestre, strecurându-şi membrele lor betegite printre metereze iar între timp o altă parte din pleava aceea se frământa pe jos ducându-se să pună umărul să dărâme poarta cea mare.

Biscarat poruncise să fie baricadată pe dinăuntru, dar drugii, cât erau ei de groşi, de la porțile acelea, deja scârțâiau sub presiunea corciturilor ălora.

Soldații din gardă continuau să tragă, dar puținii atacatori care cădeau erau imediat vârâți sub picioare de alte pâlcuri, acum se zărea numai o viermuială din care la un moment dat începură să se înalțe ca nişte anghile frânghii azvârlite-n aer şi-şi dădură seama că erau grapine de fier, şi că unele dintre ele se şi agățaseră cu cârligele de crenelurile duble. Şi nici n-apuca vreunul dintre soldații din gardă să scoată puțin capul ca să desprindă ghiarele acelea de fier, că primii ce reuşiseră să suie îl loveau cu țepuşe şi cu bastoane, îl agățau cu lațuri de gât, făcându-l să cadă jos, unde dispărea în gloata acelor îndrăciți din cale-afară de crunți, fără să-i mai poți distinge horcăitul de răcnetele celorlalți.

Pe scurt, cine ar fi putut urmări ceea ce se petrecea acolo între dune, aproape că n-ar mai fi văzut fortul, ci o foşgăială de muşte deasupra unui hoit, o puzderie de albine pe un fagure, o vânzoleală de bondari.

Într-acestea ,de jos se auzise huietul porții celei mari care se prăbuşea şi buluceala din curte. Biscarat şi gărzile lui se adunaseră în celălalt capăt al turnului – nu se mai îngrijeau de Ferrante, care se pitulase în golul uşii ce dădea

pe scări, nu prea înfricoşat, şi având acum presentimentul că aceia îi erau în vreun fel prieteni.

Prietenii respectivi acum ajunseseră la crenelurile duble şi trecuseră de ele, darnici cu viețile lor, cădeau în fața ultimelor focuri de muschetă, nepăsându-le de piepturile lor treceau peste bariera spadelor întinse, înspăimântând gărzile cu ochii lor groaznici, cu fețele lor scălâmbe. Aşa încât soldații din garda Cardinalului, în alte'âmprejurări oameni de fier, acum îşi lăsau armele să cadă, implorând mila cerului pentru ceea ce ei credeau că-i o liotă infernală, iar ăia îi culcau mai întâi la pământ cu ciomegele, apoi se aruncau asupra supraviețuitorilor împărțind scatoalce şi mutând fălci, dând pumni în obraz şi în gură şi-i murseeau cu dinții, îi sfârtecau cu ghearele, se întreceau dând frâu liber veninului lor, se repezeau la cei deja morți, iar pe câțiva Ferrante îi văzu deschizând câte un piept, smulgând câte o inimă, şi devorând-o în strigătele celorlalți.

Ultimul supraviețuitor rămânea Biscarat, care se bătuse ca un leu. Văzându-se acum înfrânt, se aşezase cu spatele la parapet, trăsese cu spada însângerată o linie dinaintea sa şi strigase: „Icy mourra Biscarat, seul de ceux qui sont avec luy!”

Dar în clipa aceea un orb cu un picior de lemn, care agita o secure, apăruse în capul scării, făcuse un semn, şi pusese capăt măcelului, poruncind să-l lege pe Biscarat. Apoi îl zărise pe Ferrante, recunoscându-l tocmai după masca aceea care ar fi trebuit să-l facă de nerecunoscut, îl salutase cu un gest larg al mâini în care ținea arma, ca şi cum ar fi vrut să măture pământul cu pana unei pălării, şi îi spusese: „Domnule, sunteți liber”.

Scosese din manta un mesaj, cu un sigiliu pe care Ferrante îl recunoscuse imediat, şi i-l întinsese.

Era ea, care îl sfătuia să dispună de armata aceea cumplită dar credincioasă, şi s-o aştepte acolo, unde avea să ajungă până în zori.

Ferrante, după ce fusese eliberat de masca-i, întâi de toate îi eliberase pe pirați, şi încheiase cu ei un pact în scris. Trebuiau să pună din nou mâna pe corabie şi să ridice

pânzele sub ordinele lui fără să pună întrebări. Recompensă, partea lor dintr-un tezaur mare cât roata carului.

După cum îi era năravul, Ferrante nici nu se gândea să-şi țină cuvântul. Odată regăsit Roberto, ar fi fost de ajuns să-şi denunțe propriul echipaj la prima acostare, şi i-ar fi avut pe toți spânzurați, rămânând el stăpânul corăbiei.

De milogi nu mai avea nevoie, iar şeful lor, ca un om loial, îi spusese că-şi primiseră plata pentru isprava aceea a lor. Voia să părăsească zona cât mai repede. Se împrăştiară pe uscat şi se întoarseră la Paris cerşind din sat în sat.

Nimic mai uşor acum decât să se urce într-o barcă ce era păstrată în bazinul fortului, ca să ajungă la corabie şi să-i arunce în mare pe singurii doi oameni care stăteau de pază. Biscarat fu pus în lanțuri în cală, deoarece era un ostatec pentru care se putea tocmi. Ferrante îşi îngădui o scurtă odihnă, se întoarse pe țărm, tocmai la timp ca să poată întâmpina o trăsură din care coborâse Lilia, mai frumoasă ca oricând în veşmântu-i bărbătesc.

Roberto crede că tortura cea mai mare trebuie s-o fi simțit ei la gândul că se vor saluta cu reținere, fără să se trădeze în fața piraților, care trebuiau să creadă că îmbarcă un tânăr gentilom.

Urcaseră pe corabie, Ferrante controlase ca totul să fie gata pentru ridicat ancora, şi cum aceasta fu ridicată, coborâse în odaia pe care pusese s-o pregătească pentru oaspete.

Aici îl aştepta ea, cu ochii aceia care nu cereau altceva decât să fie iubiți, cu exuberanța pletelor mătăsoase ce i se revărsau acum libere pe umeri, gata de sacrificiul cel mai bucuros posibil. O, bucle unduitoare, bucle aurite şi adorate, plete inelate ce zburați şăgalnic şi tot şăgalnic rătăciți – bâiguia Roberto în locul lui Ferrante...

Chipurile lor se apropiaseră ca să culeagă snopi de săruturi dintr-un lan străvechi semănat cu suspine, şi-n clipa asta Roberto atinse-n gând buzele acelea de trandafir fraged. Ferrante o săruta pe Lilia, iar Roberto îşi închipuia că el face asta şi că se-nfioară gustând din coralul acela viu. Însă, chiar atunci, simțea cum ea îi scapă ca o adiere de vânt, îi pierdea căldura pe care credea că o simțise o clipă, şi

o vedea rece ca gheața într-o oglindă, în alte brațe, pe un pat de nuntă îndepărtat, de pe o altă corabie.

Ca să-i apere pe iubiți, făcuse să cadă un zăbranic de o străvezime avară, iar trupurile acelea, acum fără veşminte, erau cărți de o solară necromanție, ale căror accente sacre se revelau numai celor doi aleşi, ce se citeau silabisindu-se unul pe altul gură-n gură.

Corabia se îndepărta repede, Ferrante profita de asta. Ea îl iubea în persoana lui pe Roberto, în inima căruia aceste imagini cădeau ca o faclă aprinsă pe un mănunchi de spini.

34.
Monolog despre Pluralitatea Lumilor

Ne vom fi amintind – sper, deoarece Roberto luase de la romancierii veacului său obiceiul de a povesti atâtea istorii la un loc încât la un moment dat e greu să le mai înnozi firele – că din prima-i vizită în lumea coralilor eroul nostru îşi luase cu el „sosia unui bolovan”, aceea care i se păruse o hârcă, poate chiar a părintelui Caspar.

Acum, ca să uite drăgostelile Liliei cu Ferrante, şedea pe punte în asfințit, contemplând obiectul şi studiindu-i alcătuirea.

Nu semăna cu o hârcă. Era mai degrabă un fagure mineral compus din poligoane neregulate, însă nu poligoanele erau unitățile elementare ale țesutului lui: fiece poligon arăta în centru-i o simetrie cu raze de fire foarte fine printre care apăreau – când îți coborai genele – nişte intervale care poate că formau alte poligoane şi, dacă ochiul ar fi putut pătrunde şi mai departe, ar fi observat poate că laturile acelor mici poligoane erau făcute din alte poligoane şi mai mici, până ce – împărțind părțile în părți de părți – ajungeai în punctul în care te-ai fi oprit în fața unor părți ce nu se mai puteau divide în continuare, care sunt atomii. Dar fiindcă Roberto nu ştia până la ce punct ar fi putut să se dividă materia, nu-i era clar până unde anume ochiul său – care, vai, nu era ca al linxului, pentru că nu poseda lentila aceea cu care Caspar putea să distingă până şi micile jivine ale

ciumei – ar fi putut să coboare în abis continuând să găsească noi forme înlăuntrul formelor inutile.

Până şi capul abatelui, aşa cum strigase în noaptea aceea Saint-Savin în timpul duelului, putea fi o lume pentru păduchii lui – oh, ce mult se gândise Roberto, auzind cuvintele acelea, la lumea în care vieţuiau, insecte bătute de noroc, păduchii Anei Maria (sau Francesca) Novareza! Dar fiindcă nici păduchii nu sunt atomi, ci universuri fără capăt pentru atomii care îi compun, poate că înlăuntrul corpului unui păduche mai există alte animale şi mai mici care trăiesc acolo într-o lume spaţioasă. Şi poate că însăşi carnea mea – gândea Roberto – şi sângele meu nu sunt decât întreţeseri de animale foarte mici, care, mişcându-se, îmi împrumută mişcarea, lăsându-se conduse de voinţa mea care lor le serveşte de vizitiu. Iar animalele mele se întreabă încotro le duc eu acum, supunându-le alternării prospeţimii marine cu arşiţele solare şi, pierdute în acest du-te-vino de clime instabile, sunt tot aşa de nesigure de destinul lor pe cât sunt şi eu.

Şi dacă alte animale încă şi mai mici care trăiesc în universul acestora despre care am vorbit chiar acum s-or simţi aruncate într-un spaţiu la fel de nelimitat?

De ce ar trebui să nu cred că-i aşa? Numai pentru că n-am ştiut niciodată nimic despre ele? Cum îmi spuneau prietenii mei de la Paris, cine s-ar găsi pe turla lui Notre-Dame şi ar privi de departe foburgul Saint-Denis n-ar putea crede niciodată că pata aceea incertă este locuită de fiinţe ca şi noi. Noi îl vedem pe Jupiter, care e foarte mare, dar cei de pe Jupiter nu ne văd pe noi, şi nu pot nici măcar să creadă în existenţa noastră. Şi până mai ieri aş fi bănuit eu vreodată că sub mare – nu pe o planetă îndepărtată, sau pe o picătură de apă, ci într-o parte a însuşi universului nostru – există o Altă Lume?

Şi pe de altă parte ce ştiam eu cu numai câteva luni în urmă despre Pământul Austral? Aş fi zis că era gărgăunele geografilor eretici, şi poate cine ştie dacă cei din insulele acestea, în vremuri trecute n-or fi ars vreun filosof de-al lor care susţinea vorbind pe nas că există Monferrato şi Franţa. Şi totuşi eu acum sunt aici şi-i musai să cred că Antipozii

există – şi că, împotriva opiniei unor oameni care odată erau foarte învăţaţi, eu nu merg cu capul în jos. Pur şi simplu locuitorii acestei lumi ocupă pupa, iar noi prora aceluiaşi vas în care, fără să ştim nimic unii despre alţii, suntem îmbarcaţi şi noi şi ei.

Aşa şi arta de a zbura, e încă necunoscută şi totuşi – după spusele unui anume domn Godwin despre care-mi vorbea doctorul d'Igby – într-o zi se va călători pe lună, aşa cum ne-am dus şi în America, chiar dacă mai înainte de Columb nimeni nu bănuia că ar exista continentul acela, nici că într-o zi s-ar fi putut să se cheme astfel.

Asfinţitul lăsase locul serii, apoi nopţii. Luna, Roberto o vedea acum plină în cer, şi putea să-i zărească petele, pe care copiii şi oamenii neştiutori le iau drept ochii şi gura unei feţe blajine.

Ca să-l provoace pe părintele Caspar (în care lume, pe ce planetă a drepţilor era acum bătrânul cel drag?), Roberto îi vorbise despre locuitorii lunii. Dar poate luna să fie cu adevărat locuită? De ce nu, era la fel ca şi Saint-Denis; ce ştie oare semînţia omenească despre lumea care poate să fie pe-acolo?

Roberto argumenta: dacă aflându-mă pe lună aş arunca o piatră în sus, ar cădea ea oare pe pământ? Nu, ar cădea înapoi pe lună. Aşadar luna, ca orice altă planetă sau stea, e un univers care are un centru al ei şi o circumferinţă a ei, iar centrul ăsta atrage toate corpurile care trăiesc în sfera de dominaţie a lumii aceleia, cum se întâmplă şi pe pământ. Şi atunci de ce n-ar putea să se petreacă şi pe lună toate lucrurile ce se petrec pe pământ?

Există o atmosferă care înconjoară luna. În Duminica Floriilor de acum patruzeci de ani nu a văzut cineva, după cum mi s-a spus, nişte nouri pe lună? Nu se vede oare pe planeta aceea o mare trepidaţie când e gata să aibă loc o eclipsă? Şi ce sunt toate astea dacă nu dovada că acolo este aer? Planetele scot aburi – şi chiar şi stelele – ce altceva sunt petele care se spune că există pe soare şi din care se generează stelele căzătoare?

Pe lună cu siguranță că există şi apă. Cum să explici altfel petele ei, dacă nu ca pe imaginile unor lacuri (aşa încât cineva a sugerat că aceste lacuri sunt artificiale, operă aproape omenească, aşa sunt de bine desenate şi distribuite la distanță egală?) Pe de altă parte, dacă luna ar fi fost concepută ca o mare oglindă care serveşte ca să răsfrângă pe pământ lumina soarelui, de ce Creatorul ar fi trebuit să împestrițeze oglinda aceea cu pete? Aşadar petele nu sunt imperfecțiuni, ci perfecțiuni, adică iazuri, sau lacuri, sau mări. Iar dacă acolo sus există apă şi aer, e şi viață.

Poate o viață diferită de a noastră. Poate că apa aceea are gustul (ştiu eu?) de lemn-dulce sau de cardamă, sau bunăoară de piper. Dacă există lumi infinite, aceasta-i dovada infinitei ingeniozități a Inginerului universului nostru, dar atunci acest Poet nu cunoaşte limită.

El poate să fi creat lumi locuite peste tot, dar cu creaturi tot mai felurite. Poate că locuitorii soarelui sunt mai solari, mai clari şi mai iluminați decât locuitorii pământului, care-s grei de materie, iar locuitorii lunii se situează la mijloc. În soare trăiesc făpturi ce-s numai formă, sau Act, cum vrem să zicem, pe pământ făpturi făcute din Puteri sărăcăcioase ce evoluează, iar pe lună ele sunt in medio fluctuantes, cum s-ar zice, destul de lunatice...

Am putea oare trăi în aerul lunii? Poate că nu, căci nouă ne-ar da ameteli; dealtminteri peştii nu pot trăi în al nostru, şi nici păsările în acela al peştilor. Aerul acela ar trebui să fie mai pur decât al nostru, iar cum al nostru, din cauza densității lui, se comportă ca o lentilă naturală care filtrează razele soarelui, Seleniții probabil că văd soarele cu o claritate mult mai mare. Zorile şi amurgul, ce ne luminează când soarele nu este încă sau când nu mai este, sunt un dar al aerului nostru care, bogat în impurități, îi captează şi îi transmite lumina; e o lumină pe care n-ar trebui s-o avem şi care ne e hărăzită în surplus. Dar făcând astfel, razele acelea ne pregătesc pentru dobândirea şi pierderea soarelui puțin câte puțin. Poate că pe lună, existând un aer mai fin, sunt zile şi nopți ce sosesc pe neaşteptate. Soarele se ridică dintr-o dată la orizont ca şi cum s-ar deschide o cortină. Apoi, din

lumina cea mai strălucitoare, iată-i cum cad deodată în întunericul cel mai smolit. Însă lunii iar lipsi curcubeul, care e un efect al vaporilor amestecați în aer. Dar poate că din aceleaşi motive nu au nici ploi, nici tunete, nici fulgere.

Şi cum vor fi fiind locuitorii planetelor mai apropiate de soare? Focoşi ca maurii, dar cu mult mai spiritualizați decât noi. De ce mărime or fi văzând soarele? Cum pot oare să-i suporte lumina? Poate că acolo metalele se topesc în natură ca fluviile?

Dar există cu adevărat lumi infinite? Pentru o întrebare de felul ăsta la Paris se năştea un duel. Canonicul din Digne zicea că nu ştie. Sau, că studiul fizicii îl înclina să spună că da, pe urmele marelui Epicur. Lumea nu poate fi decât infinită. Atomi ce se aglomerează în gol. Că corpurile există, ne-o atestă senzația. Că golul există, ne-o atestă rațiunea. Cum şi unde ar putea altfel să se mişte atomii? De n-ar exista gol, n-ar exista mişcare, afară doar dacă corpurile n-ar pătrunde unele prin altele. Ar fi ridicol să crezi că atunci când o muscă împinge cu aripa o particulă de aer, aceasta mută o alta de dinaintea ei, şi aceasta o alta, astfel încât agitația picioruşului unui purece, tot mutând şi mutând, ar ajunge sa producă un cucui la celalalt capăt al lumii!

Pe de altă parte dacă vidul ar fi infinit, iar numărul atomilor finit, aceştia din urmă n-ar înceta să se mişte peste tot, nu s-ar ciocni niciodată unul de altul (aşa cum două persoane nu s-ar întâlni niciodată, decât printr-o întâmplare de negândit, dacă s-ar tot învârti printr-un deşert fără capăt), şi n-ar da naştere compuşilor lor. Iar dacă vidul ar fi finit, el n-ar avea loc să le conțină.

Fireşte, ar fi de ajuns să te gândeşti la un gol finit locuit de atomi în număr finit. Canonicul îmi spunea că aceasta e opinia cea mai prudentă. De ce să voim ca Dumnezeu să fie obligat, ca un director de trupă, să producă infinite spectacole? El îşi manifestă libertatea lui, în chip veşnic, cu ajutorul creației şi al susținerii unei singure lumi. Nu există argumente împotriva pluralității lumilor, dar nu sunt nici altele, în defavoarea ei. Dumnezeu, care există înainte de lume, a creat un număr suficient de atomi, într-un spațiu

suficient de larg, ca să-şi compună propria-i capodoperă. Din infinita sa perfecţiune face parte şi Geniul Limitei.

Ca să vadă dacă şi câte lucruri există într-un lucru mort, Roberto se dusese în micul muzeu de pe Daphne, şi aliniase pe punte, dinaintea lui, ca pe tot atâtea astragaluri, toate lucrurile moarte pe care le găsise pe-acolo, fosile, troace, gioarse; îşi plimba ochiul, de la una la alta, continuând să reflecteze la voia întâmplării despre întâmplare şi despre întâmplări.

Dar cine-mi spune mie (zicea) că Dumnezeu tinde către limită, dacă experienţa îmi dezvăluie continuu noi şi noi lumi, atât sus, cât şi jos? S-ar putea atunci ca nu Dumnezeu, ci lumea să fie infinită şi că a fost întotdeauna şi este mereu aşa, într-o infinită realcătuire a atomilor ei infiniţi într-un gol infinit, după nişte legi pe care încă nu le ştiu, prin imprevizibile dar regulate abateri ale atomilor, care altfel s-ar comporta nebuneşte. Iar atunci lumea ar fi Dumnezeu. Dumnezeu s-ar naşte din eternitate ca univers neţărmurit, iar eu aş fi supus legii sale, fără să ştiu care este.

Prostesc, zic unii: poţi vorbi de infinitatea lui Dumnezeu pentru că nu eşti chemat s-o concepi cu mintea ta, dar numai ca să crezi în ea, cum se crede într-un mister. Dar dacă vrei să vorbeşti de filosofie naturală, această lume infinită va trebui totuşi s-o concepi, şi nu poţi.

Poate. Dar să ne gândim atunci că lumea e plină şi că e finită. Să încercăm să concepem atunci nimicul care există-n ea după ce lumii îi vine sfârşitul.

Când ne gândim la nimicul acela, putem oare să ni-l închipuim ca pe un vânt? Nu, pentru că ar trebui să fie cu adevărat nimic, nici măcar vânt. E de conceput, în termeni de filosofie naturală – nu de credinţă – un interminabil nimic? E cu mult mai uşor să-ţi închipui o lume care ţine cât vezi cu ochii, aşa cum poeţii pot să-şi imagineze oameni cu coarne sau peşti cu două cozi, prin compunere de părţi deja cunoscute: nu-i nevoie decât să-i adaugi lumii, acolo unde credem că ea se termină, alte părţi (o întindere făcută mereu şi mereu tot din apă şi pământ, astre şi ceruri) asemănătoare cu cele pe care deja le cunoaştem. Fără limită.

Căci dacă lumea ar fi infinită, însă nimicul, pentru că e nimic, n-ar putea să fie, ce anume ar rămâne dincolo de marginile lumii? Vidul. Şi iată că pentru a nega infinitul am afirmat vidul, care nu poate fi decât infinit; altfel la terminarea lui ar trebui să gândim iarăşi o nouă şi neaşteptată întindere de nimic. Şi atunci e mai bine să ne gândim imediat şi în chip liber la vid, şi să-l populăm cu atomi, doar atât că trebuie să-l gândim ca pe un vid cum nu se poate mai vid.

Roberto descoperea că se bucură de un mare privilegiu, care dădea sens tăgadei lui. Iată-l având dovada evidentă a existenței altor ceruri şi, în acelaşi timp, fără să trebuiască să urce dincolo de sferele cereşti, ghicind multe lumi într-un coral. Era oare nevoie să calculezi în câte figuri atomii universului puteau să se compună – şi să-i arzi pe rug pe aceia care spuneau că numărul lor nu era finit – când ar fi fost de ajuns să meditezi ani de zile asupra unuia dintre aceste obiecte marine ca să înțelegi cum anume devierea unui singur atom, fie ea voită de Dumnezeu sau ajutată de întâmplare, putea să dea viață unor nebănuite Căi Lactee?

Mântuirea? Argument fals, ba chiar – protesta Roberto, care nu voia să aibă necazuri cu iezuiții cei mai apropiați pe care-i întâlnise – argument al celui ce nu ştie să gândească atotputernicia Domnului. Cine poate să excludă că în planul creației păcatul originar s-a înfăptuit în acelaşi timp în toate universurile, în moduri diferite şi neaşteptate, şi cu toate astea având loc în toate în aceeaşi clipită, şi ca Crist să fi murit pe cruce pentru toți, pentru Selenarii şi Sirienii şi Coralienii care trăiau pe moleculele pietrei ăsteia ciuruite, când ea era încă vie?

În realitate Roberto nu era convins de argumentele lui; compunea ceva făcut din prea multe ingrediente, sau chiar grămădea într-un singur raționament lucruri auzite din diverse părți – şi nu era aşa de nevinovat încât să nu-şi dea seama de asta. De aceea, după ce înfrângea un posibil adversar, îi dădea din nou cuvântul şi se identifica cu obiecțiile lui.

Odată, în legătură cu vidul, părintele Caspar îl făcuse să tacă cu un argument la care nu putuse răspunde: vidul e neființă, dar neființa nu este, aşadar vidul nu este. Argumentul era bun, pentru că nega vidul chiar dacă admitea că poate fi gândit. Într-adevăr, se pot gândi foarte bine lucruri care nu există. Poate o himeră ce bâzâie în gol să se hrănească cu intenții secundare? Nu, pentru că himera nu există, în gol nu se aude niciun bâzâit, intențiile secundare sunt lucruri mentale şi nu ne hrănim cu o pară gândită. Şi cu toate astea mă gândesc la o himeră chiar dacă-i himerică, adică nu există. Aşa şi cu vidul.

Roberto îşi amintea de răspunsul unui tânăr de nouăsprezece ani, care într-o zi la Paris fusese învitat la o reuniune a prietenilor săi filosofi, pentru că se spunea că proiectează o maşină capabilă să facă calcule aritmetice. Roberto nu înțelesese bine cum trebuia să funcționeze maşina, şi-l considerase pe băiatul acela (poate din acreală) prea şters, prea sobru şi prea încrezut pentru vârsta lui, în timp ce prietenii săi libertini îl învățau că poți deveni ştiutor într-un mod mai vesel. Şi aşa de puțin suportase asta încât, ajunşi să vorbească despre vid, tânărul voise să-şi spună şi el părerea, şi chiar cu o anume cutezanță: „S-a vorbit prea mult de vid până acum. Acum eu necesar să fie demonstrat prin experiență". Şi o spunea ca şi cum datoria aceea într-o bună zi avea să-i revină lui.

Roberto îl întrebase la ce experiențe se gândea, iar băiatul îi spusese că nu ştia încă. Roberto, ca să-l ruşineze, îi propusese toate obiecțiile filosofice pe care le cunoştea: dacă vidul ar fi, nu ar fi materie (care e plină), nu ar fi spirit, pentru că nu se poate concepe un spirit care să fie gol, nu ar exista Dumnezeu, pentru ca ar fi lipsit până şi de sine, nu ar fi nici substanță nici accident, ar transmite lumina fără să fie hialin... Ce anume ar fi atunci?

Băiatul răspunsese cu o anume siguranță, ținând ochii în jos: „Poate că ar fi ceva la jumătatea drumului între materie şi nimic, şi nu ar face parte nici dintr-una nici din cealaltă. S-ar deosebi de nimic prin dimensiunea lui, de materie prin nemişcarea lui. Ar fi un fel de a nu-fi. Nici

presupunere, nici abstracție. Ar fi (cum aş putea să spun?) un fapt. Pur şi simplu."

„Ce anume este un fapt pur şi simplu, lipsit de orice determinare?" întrebase cu trufie academică Roberto, care de altfel despre subiectul în discuție nu era prevenit, şi voia şi el să spună lucruri încrezute.

„Nu ştiu să definesc ceea ce este pur şi simplu", răspunsese tânărul. „Pe de altă parte, domnule, cum ați defini ființa? Ca s-o definiți ar trebui să spuneți că este ceva. Deci pentru a defini ființa trebuie să ziceți şi *este,* şi astfel să folosiți în definiție termenul de definit. Eu cred că există termeni imposibil de definit, şi poate că vidul e unul dintre aceştia. Dar poate că greşesc."

„Nu greşiți. Vidul este ca timpul", comentase unul dintre amicii libertini ai lui Roberto. „Timpul nu este numărul mişcării, pentru că mişcarea e aceea care depinde de timp, şi nu invers; este infinit, increat, continuu, nu e un accident în spațiu... Timpul este, şi gata. Spațiul este, şi atâta tot."

Cineva protestase, zicând că un lucru care este şi atâta tot, fără să aibe o esență definibilă, este ca şi cum n-ar fi. „Domnilor", spusese atunci Canonicul de Digne, „e adevărat, spațiul şi timpul nu sunt nici corp nici spirit, sunt imateriale, dacă voiți, dar asta nu înseamnă că nu sunt reale. Nu sunt accidente şi nu sunt substanță, şi totuşi au venit înainte de creație, înainte de orice substanță şi de orice accident, şi vor exista şi după distrugerea oricărei substanțe. Sunt inalterabile şi invariabile, orişice lucru ați pune înlăuntrul lor."

„Dar", obiectase Roberto, „spațiul este totuşi întins, iar întinderea este proprietate a corpurilor..."

„Nu", replicase prietenul cel libertin, „Faptul că toate corpurile sunt întinse nu înseamnă că tot ceea ce este întins este corp – aşa cum ar voi nu ştiu care domn, care între altele nu s-ar deranja să-mi răspundă de ce pare că nu mai vrea să se întoarcă din Olanda. Întinderea este dispunerea a tot ce este. Spațiul este întindere absolută, eternă, infinită, increată, neinscriptibilă, necircumscrisă şi imperisabilă. Ca şi timpul, e fără apunere, neîncetat şi imperisabil, e un fenix arab, un şarpe care-şi muşcă coada..."

„Domnule”, zisese Canonicul, „să nu punem însă spațiul în locul lui Dumnezeu...”

„Domnule”, răspunsese libertinul, „nu puteți să ne sugerați nişte idei pe care toți le considerăm adevărate, şi apoi să pretindeți să nu tragem din ele ultimele consecințe. Bănuiesc că la punctul ăsta nu mai avem nevoie de Dumnezeu şi nici de infinitatea sa, deoarece avem deja destule infinituri în toate părțile, ce ne reduc la nişte umbre care durează o singură clipă fără întoarcere. Şi atunci propun să lăsăm deoparte orice teamă, şi să ne ducem cu toții la birt.”

Canonicul, scuturând din cap, îşi luase rămas bun. Şi la fel şi tânărul, care părea foarte tulburat de discuțiile acelea, cu ochii plecați se scuzase şi ceruse permisiunea să se întoarcă acasă.

„Bietul băiat”, zisese libertinul, „el construieşte maşini ca să numere infinitul, iar noi l-am înspăimântat cu tăcerea eternă a prea multor infinituri. Voila, iată sfârşitul unei frumoase vocații.”

„N-o să suporte lovitura”, zisese un altul dintre pirronieni, „o să caute să încheie pace cu lumea şi-o să sfârşească printre iezuiți!”

Roberto se gândea acum la dialogul acela de acum câțiva ani. Vidul şi spațiul erau ca şi timpul, sau timpul ca vidul şi spațiul; şi deci nu se putea gândi că, aşa cum există spații siderale în care pământul nostru apare ca o furnică, şi spații ca lumile coralului (furnici ale universului nostru) – şi totuşi unul într-altul – tot aşa existau universuri supuse unor timpuri diferite? Nu s-a spus că pe Jupiter o zi durează un an? Trebuie deci să existe universuri care trăiesc şi mor în spațiul unei clipe, ori supraviețuiesc dincolo de orice capacitate a noastră de a calcula până şi dinastiile chinezeşti şi timpul Potopului. Universuri în care toate mişcările şi răspunsul la mişcări să nu ceară timpul orelor şi minutelor, ci pe acela al mileniilor, iar altele în care planetele să se nască şi să moară cât ai bate din pleoape.

Nu exista oare, la distanță nu prea mare de aici, un loc unde timpul era ieri?

Poate că el intrase deja în unul din universurile astea în care, din momentul în care un atom de apă începuse să roadă scoarța unui coral mort, şi acela începuse să se fărâmițeze uşor, trecuseră atâția ani cât de la naşterea lui Adam până la Redempțiune. Şi nu trăia el acum propria-i iubire în timpul acesta, în care Lilia, ca şi Columba de Culoare Portocalie, deveniseră ceva pentru cucerirea cărora avea la dispoziție de-acum plictisul veacurilor? Nu se pregătea oare să trăiască într-un infinit viitor?

La reflecții multe şi cam de genul ăsta se simțea împins un tânăr gentilom care de puțină vreme descoperise coralii... Şi cine ştie unde ar fi ajuns dacă ar fi avut spiritul unui adevărat filosof. Dar Roberto filosof nu era, ci îndrăgostit nefericit abia revenit dintr-o călătorie, după toate aparențele încă neîncununată de succes, către o Insulă ce-i scăpa printre cețurile reci ale zilei de dinainte.

Era încă un îndrăgostit care, deşi educat la Paris, nu uitase viața lui de la țară. De aceea găsi de cuviință să conchidă că timpul la care se gândea se putea întinde într-o mie de chipuri ca o cocă frământată cu gălbenuşuri de ou, aşa cum le văzuse făcând pe femeile de la Griva. Nu ştiu de ce lui Roberto îi venise în minte această asemănare – poate faptul că gândise prea mult îi ațâțase pofta de mâncare sau poate că, înfricoşat de tăcerea eternă a tuturor infiniturilor acelora, ar fi voit să se afle din nou acasă în bucătăria părintească. Dar nu-i trebui mult ca să-şi aducă aminte de alte bunătăți.

Aşadar, se aflau acolo pateuri umplute cu păsările de vânat, cu iepuraşi şi cu fazani, aproape la fel cum ai putea zice că pot să existe atâtea lumi una lângă cealaltă sau una înlăuntrul celeilalte. Dar maică-sa făcea şi torte dintr-acelea pe care le numea nemțeşti, cu mai multe blaturi sau straturi de fructe, despărțite între ele cu unt, zahăr şi scorțişoară. Iar de la ideea asta ea ajunsese să inventeze o tortă sărată, în care printre diferitele straturi de aluat punea acum fie un strat de şuncă, unul de ouă tari tăiate în feliuțe, sau de verdeață. Şi asta-l făcea pe Roberto să se gândească că universul ar putea fi o tavă în care se coceau în acelaşi timp

istorii diferite, fiecare cu timpul ei, chiar şi având toate aceleaşi personaje. Şi cum în tortă ouăle care-s dedesubt nu ştiu nimic din ce se petrece dincolo de foaia de aluat, cu surorile lor sau cu şunca, ce stau deasupra, tot astfel într-un strat al universului un Roberto nu ştia ce putea face celălalt.

De acord, nu-i ăsta un fel frumos de a judeca, şi pe deasupra, şi cu burta. Dar e evident că el avea deja în minte punctul la care voia să ajungă: în exact acelaşi moment atâția roberți diferiți ar ft putut face lucruri diferite, şi poate că sub nume diferite.

Poate chiar şi sub numele de Ferrante? Şi atunci, aceea pe care el o credea povestea, şi pe care o inventa, a fratelui duşman, nu era oare percepția obscură a unei lumi în care lui, lui Roberto, i se întâmplau alte lucruri decât lucrul pe care-l trăia acum în timpul şi în lumea asta?

Haide, îşi spunea el, sigur că ai fi vrut să trăieşti tu ceea ce a trăit Ferrante atunci când Tweede Daphne şi-a întins pânzele în vânt. Dar asta, se ştie, pentru că există, cum zicea Saint-Savin, gânduri la care nu ne gândim deloc, care impresionează inima fără ca ea (şi cu atât mai puțin mintea) să-şi dea seama de asta; şi e inevitabil ca unele dintre gândurile astea – care uneori nu sunt altceva decât pofte obscure, şi totuşi nu-s ele chiar aşa de obscure – să se insinueze în universul unui Roman pe care tu crezi că-l concepi din plăcerea de a pune în scenă gândurile altora... Dar eu sunt eu, iar Ferrante e Ferrante, şi uite-acum am să-mi demonstrez eu lucrul ăsta făcându-l să treacă prin aventuri cărora eu n-aş putea deloc să le fiu protagonist – iar dacă se desfăşoară în vreun univers, atunci e cel al Fanteziei, care nu-i paralel cu nimic.

Şi se complăcu, toată noaptea aceea, uitând de corali, să conceapă o aventură care avea însă să-l conducă la cea mai sfâşietoare dintre desfătări, la cea mai dulce dintre suferințe.

35.
Consolarea Celor aflaţi pe Mare

Ferrante îi povestise Liliei, care era acum gata să creadă orice falsitate ce venea de pe buzele acelea iubite, o istorie

aproape adevărată, numai că el juca în ea rolul lui Roberto, iar Roberto pe al lui; şi o convinsese să cheltuie toate bijuteriile dintr-un sipeţel pe care ea îl luase cu sine, ca să-l găsească pe uzurpator şi să-i smulgă un document de importanţă capitală pentru soarta Statului, pe care acela i-l smulsese lui, şi pe care restituindu-l, el ar fi putut obţine iertarea Cardinalului.

După fuga de pe coastele franceze, prima oprire a lui Tweede Daphne fusese la Amsterdam. Acolo Ferrante putea găsi, ca dublu spion ce era, pe cineva care să-i dezvăluie ceva despre o corabie numită Amarilli. Ceva-ceva aflase acolo pentru că, după câteva zile se afla la Londra ca să caute un om. Iar omul în care să se încreadă nu putea fi decât un necredincios ca şi el, dispus să-i trădeze pe aceia pentru care trăda.

Iată-l deci pe Ferrante, după ce primise de la Lilia un diamant de o mare puritate, intrând noaptea într-o cocioabă în care îl întâmpină o făptură de sex incert, care poate că fusese eunuc la Turci, cu faţa spână şi cu o gură atât de mică încât ai fi zis că surâdea mişcându-şi doar nasul.

Odaia în care care trăia ascuns era înspăimântătoare din cauza funinginii de la un morman de oase ce ardeau la foc scăzut. Într-un colţ atârna spânzurat de picioare un cadavru gol, din a cărui gură se scurgea o zeamă de culoarea urzicii într-un jgheab de alamă.

Eunucul recunoscu în Ferrante un frate întru delict. Auzi întrebarea, văzu diamantul, şi îşi trăda stăpânii. Îl duse pe Roberto într-o altă odaie, care părea dugheana unui spiţer, plină de boluri de pământ, de sticlă, de zinc, de aramă. Erau toate substanţe ce puteau fi folosite ca să pari altfel decât erai, fie pentru femei stricate care voiau să pară tinere şi frumoase, fie pentru ticăloşi ce voiau să-şi schimbe înfăţişarea: sulimanuri, alifii, rădăcini de crini-de-pădure, coajă de tarhon, şi alte substanţe ce subţiau pielea, făcute cu măduvă de caprifoi. Avea unsori pentru decolorarea părului, făcute cu ghindar verde, secară, unguraş, silitră, piatră acră şi caprifoi; sau ca să-ţi schimbi tenul, din vacă, urs, junincă, cămilă, şarpe de apă, iepure, balenă, bâtlan-de-stuf, cerb-lopătar, pisică sălbatică sau lutră. Şi mai erau uleiuri pentru

faţă, din storax, lămâie, fructe de pin, ulm, iarba lupului, măzăriche şi năut, şi un raft plin cu băşici care să le facă să pară fecioare pe cele ce păcătuiseră. Pentru cine voia să-i facă cuiva de dragoste avea limbi de viperă, capete de prepeliţă, creieri de măgar, năut negru, labe de bursuc, pietre de la cuib de acvilă, inimi din seu străpunse cu ace rupte, şi alte obiecte făcute cu nămol şi plumb, foarte respingătoare la vedere.

În mijlocul odăii se afla o masă, iar pe ea un lighean acoperit cu o cârpă însângerată, pe care eunucul i-o arătă cu degetul privindu-l cu înţeles. Ferrante nu înţelegea, însă acela îi spuse că ajunsese exact la omul care-i trebuia. Şi într-adevăr eunucul nu era altul decât cel care rănise câinele doctorului Byrd şi care-n fiecare zi, la ora convenită, înmuind în apă de vitriola petecul îmbibat cu sângele animalului, sau apropiindu-l de foc transmitea pe Amarilli semnalele pe care Byrd le aştepta.

Eunucul îi povesti totul despre călătoria lui Byrd şi despre porturile în care cu siguranţă avea să ajungă. Ferrante care în realitate ştia puţin sau aproape nimic despre tribulaţiile privind longitudinile, nu putea să-şi închipuie că Mazarin îl trimisese pe Roberto pe corabia aceea numai ca să descopere ceva ce lui acum îi apărea vădit, şi trăsese concluzia că în realitate Roberto trebuia să-i destăinuie Cardinalului locul Insulelor lui Solomon.

Considera că Tweede Daphne e mai iute decât Amarilli, se încredea în propriu-i noroc, credea că va ajunge repede din urmă corabia lui Byrd când, după ce aceasta va fi acostat în Insule, ar fi putut surprinde cu uşurinţă echipajul pe uscat şi l-ar fi putut extermina (cu Roberto cu tot) şi apoi dispune după plac de pământul acela, căruia i-ar fi fost el unicul descoperitor.

Eunucul fu cel care-l învăţă cum să facă ca să nu greşească drumul: ar fi fost de ajuns să rănească un alt câine, şi ca el în fiece zi să facă acelaşi, lucru cu o probă din sângele acestuia, aşa cum făcea pentru câinele de pe Amarilli, iar Ferrante ar fi primit aceleaşi mesaje zilnice pe care le primea Byrd.

Voi pleca imediat, zisese Ferrante; iar la remarca celuilalt, că trebuia mai întâi să găsească un câine: „Am eu alt câine la bord”, exclamase el. Îl condusese pe eunuc pe vas; se interesase dacă echipajul avea un bărbier, expert în fleboctomie şi în alte asemenea treburi. „Eu, căpitane”, afirmase unul scăpat de sute de lanțuri şi mii de spânzurători, „când eram corsar, am tăiat mai multe brațe şi picioare de-ale tovarăşilor mei, decât răni făcute mai înainte duşmanilor!”

Coborând în cală, Ferrante îl legase pe Biscarat de doi pari încrucişați şi apoi, cu propria-i mână, îi despicase adânc şoldul cu o spadă. Pe când Biscarat gemea, eunucul strânsese sângele ce curgea într-o cârpă pe care o pusese la loc într-un săculeț. Apoi îi explicase bărbierului cum să facă să țină plaga deschisă pe tot timpul călătoriei, fără ca rănitul să moară din cauza ei, dar şi fără să se vindece.

După astă nouă ticăloşie, Ferrante dăduse ordin să se ridice pânzele către Insula lui Solomon.

După ce termină de povestit acest capitol din romanul său, Roberto simți dezgust, şi se simțea de acum obosit şi frânt de truda atâtor fapte rele.

Nu mai voi să-şi închipuie urmarea, şi scrise mai degrabă o invocație către Natură, pentru ca – aidoma unei mame ce vrea să-şi facă copilul să doarmă-n leagăn, îi întinde deasupra o pânză şi-l acoperă cu un fel de noapte – să-ntindă aripile nopții pe planetă. Se rugă ca Noaptea, luându-i din fața ochilor toate, să-i cheme ochii să se-nchidă; şi, odată cu întunericul, să vină şi liniştea; şi, aşa cum la răsăritul soarelui leii, urşii şi lupii (care, ca şi asasinii şi hoții, urăsc lumina), aleargă să se-ascundă-n peşteri unde-şi au adăpost şi sălaş, tot astfel, în schimb, acum când soarele se retrăgea înapoi către apus, să se retragă tot tumultul şi vacarmul gândurilor. Şi ca, odată moartă lumina, să amorțească în el duhurile ce la lumină se-ntețesc, şi să se facă repaos şi tăcere.

Suflând în opaiț mâinile-i fură iluminate doar de o rază de lună ce pătrundea de afară. Se ridică un fel de ceață din pântecele-i către creier şi, căzându-i înapoi pe pleoape, i le

închise, aşa încât spiritul să nu se mai arate prin ele ca să vadă vreun obiect care să-l tulbure. Şi în el adormiră nu numai ochii sau urechile, ci şi mâinile şi picioarele – afară numai de inimă, ce n-are răgaz.

Doarme în somn şi sufletul? Vai, nu, el veghează, numai că se retrage ca-n spatele unei cortine, şi-nchipuie scene: atunci fantasmele năstruşnice ies la rampă şi joacă o comedie, dar aşa cum ar juca-o o trupă de actori beţi sau nebuni, atât de schimbate par figurile, şi de ciudate veşmintele, şi de deşuchiate purtările, de ieşite din comun situaţiile şi de stropşite vorbirile.

Ca atunci când tai un miriapod în mai multe bucăţi, iar părţile de capul lor aleargă care încotro, pentru că, înafară de prima, care păstrează capul, celelalte nu văd; şi fiecare, ca un vierme fără simţiri, o ia la fugă pe cele cinci-şase picioare ce i-au mai rămas, şi fiecare duce cu ea bucata aceea de viaţă pe care o are. Tot aşa, în vise, se vede ieşind din tija unei flori gâtul unui cocor terminat printr-un cap de babuin, cu patrii coarne de melci ce scot flăcări, sau înflorind în bărbia unui bătrân o coadă de păun drept barbă; iar altuia braţele-i par viţe de vie răsucite, iar ochii melcişori într-o găoace de scoică, sau nasul un pământuf...

Roberto, care dormea, visă astfel călătoria lui Ferrante care continua, numai că o visa întru forma visului.

Vis revelator, vreau să zic. Aproape pare că Roberto, după meditaţiile lui despre lumile infinite, nu mai voia să continue să-şi imagineze o întâmplare ce se petrece în Ţara Romanelor, ci o istorie adevărată dintr-o ţară adevărată, în care şi el ar locui, numai că – aşa cum Insula era în trecutul apropiat – povestea lui să poată avea loc într-un viitor nu prea depărtat în care să fie satisfăcută dorinţa-i de spaţii mai puţin strimte ca acelea la care naufragiul lui îl obliga.

Dacă începuse lucrul ăsta punând în scenă un Ferrante de gen, un Nebun din Hecatomiţii, conceput de resentimentul lui pentru o jignire niciodată suferită, acum, nemaiputând suporta să-l vadă pe Celălalt alături de Lilia lui, era pe cale să-i ia locul şi – îndrăznind să ia cunoştinţă de

gândurile-i ascunse – admitea fără ocolişuri că Ferrante era el.

Convins acum că lumea putea fi trăită pe diferite axe, dacă la început se alesese pe sine drept un ochi indiscret care să scruteze acțiunile lui Ferrante în Țara Romanelor, sau într-un trecut ce fusese şi al lui (dar care trecuse pe lângă el fără ca să-şi dea seama, determinându-i prezentul) acum el, Roberto, devenea ochiul lui Ferrante. Voia să se bucure împreună cu adversarul de întâmplările pe care soarta ar fi trebuit să i le rezerve lui.

Mergea acum iute – aşadar vasul de năieri pe câmpia lichidă, iar piraţii erau ascultători. Veghind asupra călătoriei celor doi amanți, se mulțumeau să descopere monştri marini şi, înainte de a ajunge pe coastele americane, văzuseră un Triton. Atâta cât se vedea el ieşind din apă, avea formă omenească, numai că brațele erau prea scurte față de trup: mâinile erau foarte mari, părul cenuşiu şi des, şi purta o barbă lungă până la pântece. Avea ochii mari şi pielea solzoasă. Cum se apropiară de el, păru ascultător şi se-ndreptă spre năvod. Dar îndată ce simți că-l trăgeau către barcă, şi cu mult înainte de a se fi arătat mai jos de ombilic ca să dezvăluie dacă avea coadă de sirenă, rupse năvodul dintr-o singură lovitură, şi dispăru. Mai târziu fu văzut scăldându-se în soare pe o stâncă, dar tot ascunzându-şi partea inferioară a trupului. Uitându-se după corabie îşi mişca brațele de parcă aplauda.

Intrați în oceanul Pacific ajunseseră la o insulă în care leii erau negri, găinile acoperite cu lână, copacii nu înfloreau decât noaptea, peştii erau înaripați, păsările solzoase, pietrele pluteau iar lemnele se duceau la fund, fluturii străluceau noaptea, apele îmbătau ca vinul.

Într-o a doua insulă văzură un palat făcut din lemn putred, zugrăvit în culori neplăcute ochiului. Intrară în el şi se treziră într-o sală tapisată cu pene de corb. În toți pereții se deschideau nişte firide în care, în loc de busturi de piatră, se vedeau omuleți, cu fețele spâne, care din vina naturii se născuseră fără picioare.

Pe un tron plin de murdărie stătea Regele, care printr-un gest al mâinii stârnise un concert de ciocănele, de burghie ce scrâşneau pe nişte dale de piatră şi cuţite ce zdrăngăneau pe farfurii de porţelan, la sunetele cărora apăruseră şase bărbaţii numai piele şi os, groaznici la vedere fiindcă priveau cruciş.

În faţa acestora apăruseră nişte femei, atât de grase că mai mult nu-ţi puteai închipui, după ce făcură câte o plecăciune către perechile lor, începuseră un dans ce lăsa să se vadă scălâmbăieli şi diformităţi. Apoi năvăliră şi şase saltimbanci ce păreau născuţi din acelaşi pântece, cu nasurile şi gurile atât de mari, şi spetele atât de gheboşate, încât nu păreau nişte făpturi ca toate făpturile, ci nişte stârpituri ale naturii.

După dans, neauzind încă niciun cuvânt şi crezând că pe insula aceea se vorbea o limbă diferită de a lor, călătorii noştri încercară să pună întrebări prin gesturi, care sunt o limbă universală şi prin care se poate comunica până şi cu Sălbaticii. Dar bărbatul răspunse într-un grai ce semăna mai curând cu pierduta Limbă a Păsărilor, făcută din triluri şi ciripituri, iar ei îl înţeleseră de parcă ar fi vorbit în limba lor. Înţeleseră astfel că, pe când în orice loc era la mare preţ frumuseţea, în palatul acela apreciau numai lucrurile nefireşti. Şi că la asta trebuiau să se aştepte dacă-şi continuau călătoria aceea a lor prin ţinuturi în care cele ce-n alte părţi se află sus, aici se aflau jos.

Reluându-şi călătoria, ajunseseră la o altă insulă care părea pustie, şi Ferrante se îndepărtase, singur cu Lilia, către interiorul ei. În timp ce mergeau, auziră o voce care-i sfătuia să fugă: aceea era Insula Oamenilor Invizibili. Chiar şi-n clipa aceea erau foarte mulţi primprejur, arătându-şi-i cu degetul pe cei doi vizitatori care aşa, fără ruşine, se arătau vederilor lor. Pentru poporul acela, într-adevăr, faptul de a fi privit te făcea să devii prada privirii altcuiva şi-ţi pierdeai propria natură, transformându-te în inversul tău însuţi.

Într-o a patra insulă dădură de un om cu ochii înfundaţi în orbite, şi cu vocea subţire, cu faţa numai riduri, dar având un colorit proaspăt. Barba şi părul erau moi ca bumbacul, trupul atât de ţeapăn, încât dacă avea nevoie să se întoarcă

trebuia să se învârtă cu totul în jurul său însuşi. Şi spuse că avea trei sute patruzeci de ani, iar în timpul acela îşi reînnoise de trei ori tinereţea, bând apă de la Izvorul Borica, ce se găseşte chiar pe pământul acela şi prelungeşte viaţa, dar nu şi peste trei sute patruzeci de ani – de aceea peste puţin timp el avea să moară. Şi bătrânul îi invită pe vizitatori să nu caute izvorul: să trăieşti de trei ori, devenind mai întâi dublul, apoi triplul tău însuţi, era cauza unor dezamăgiri atât de mari încât până la urmă nu mai ştiai cine eşti. Mai mult: să trăieşti aceleaşi dureri de trei ori era o pedeapsă, dar tot o mare pedeapsă era şi să trăieşti aceleaşi bucurii. Pofta de viaţă se naşte din sentimentul că atât bucuria, cât şi întristarea sunt de scurtă durată, şi-ar fi vai de noi să ştim că ne-am bucura de o eternă beatitudine.

Însă Lumea Antipozilor era frumoasă prin varietatea ei şi, navigând încă vreo mie de mile, dădură peste o a cincea insulă, ce era de la un capăt la altul numai bălţi; şi fiecare locuitor îşi petrecea viaţa contemplându-se stând pe brânci, considerând că cine nu e văzut e ca şi cum n-ar fi, şi că dacă şi-ar fi dezlipit privirile, încetând să se mai vadă în apă, ar fi murit.

Acostară apoi la o a şasea insulă, situată şi mai la vest, în care toţi vorbeau fără încetare între ei, unul povestindu-i celuilalt ceea ce voia el ca acesta să fie sau să facă, şi invers. Insularii aceia, într-adevăr, puteau trăi numai dacă erau povestiţi; şi când unul încălca regula povestind despre alţii lucruri neplăcute, obligându-i să le trăiască, ceilalţi nu mai povesteau nimic despre el, astfel că acela murea.

Însă problema lor era să inventeze pentru fiecare o istorie diferită: într-adevăr, dacă toţi ar fi avut aceeaşi poveste nu s-ar mai fi putut deosebi între ei, pentru că fiecare dintre noi este ceea ce au creat din el faptele lui. Iată de ce, construiseră o roată mare, pe care o numeau Cynosura Lucensis, ce se ridica drept în piaţa satului. Ea era formată din şase cercuri concentrice ce se-nvârteau fiecare pe contul său. Primul era împărţit în douăzeci şi patru de căsuţe sau ferestre, cel de al doilea în treizeci şi şase, al treilea în patruzeci şi opt, al patrulea în şaizeci, al cincilea în şaptezeci şi două, iar al şaselea în optzeci şi patru. În

diferitele căsuțe, după criteriu pe care Lilia şi Ferrante nu-l putuseră înțelege într-un timp atât de scurt, erau scrise acțiuni (cum ar fi a merge, a veni, sau a muri), pasiuni (cum ar fi a urî, a iubi sau a-ți fi frig), apoi moduri, precum bine şi rău, cu tristețe sau cu veselie, şi locuri şi timpuri, cum ar fi acasă la tine sau luna viitoare.

Făcând să se-nvârtă roțile se obțineau povestiri ca „se duse ieri acasă la el şi-l întâlni pe duşmanul său trudind, şi îi dete ajutor", sau „văzu un animal cu şapte capete şi îl ucise". Locuitorii susțineau că cu maşina aceea se puteau scrie sau gândi şapte sute douăzeci şi două de milioane de milioane de istorii diferite, şi era de ajuns ca să dea sens vieții fiecăruia dintre ei pentru secolele ce aveau să vină. Faptul acesta lui Roberto îi făcea plăcere, pentru că ar fi putut să-şi construiască o roată de felul ăla şi continua să gândească povestiri chiar de ar fi rămas pe Daphne zece mii de ani.

Erau multe şi bizare întinderi de lume pe care Roberto ar fi voit să le descopere şi el. Dar la un moment dat al visului său dori pentru cei doi iubiți un loc mai puțin locuit, pentru ca să se poată bucura de iubirea lor.

Îi făcu astfel să ajungă la o a şaptea şi foarte primitoare plajă înveselită de un crâng care se vedea chiar pe țărmul mării. Îl străbătură şi se găsiră într-o grădină împărătească, unde, de-a lungul unei alei umbroase ce străbătea pajişti împodobite cu răzoare, țâşneau multe fântâni.

Însă Roberto, ca şi cum cei doi căutau un refugiu şi mai intim, iar el noi pătimiri, îi făcu să ajungă la o arcadă înflorită, dincolo de care pătrunseră într-o vâlcea unde frematau tulpinile unor trestii de baltă la un vânticel ce răspândea prin aer o mulțime de miresme – şi dintr-un ochi de apă pornea şoptind în lumină un fir de apă cristalin ca un şirag de perle.

Mai voi – şi mi se pare că felul cum regizează el totul respectă toate regulile – ca umbra unui stejar stufos să-i îmbie pe iubiți la desfătări, şi adăugă platani cu frunza jucăuşă, ciorchini umili de strugurii-ursului, ienuperi aspri, tamarinzi fragili şi tei cu ramul plecat, ce stăteau ca o cunună în jurul unei poiene, zugrăvite ca un covor oriental.

Din ce oare putuse să-l migălească natura, zugrăvitoarea lumii? Din toporaşi şi narcise, îi lăsă pe cei doi acolo în voia lor, în timp ce un mac catifelat îşi ridica din greaua-i uitare capul somnoros, ca să se adape şi el din suspinele acelea înrourate. Apoi preferă ca umilit de atâta frumuseţe, să se-mpurpure de sfială şi de ciudă. La fel făcu şi Roberto, dealtfel – şi vom spune că aşa i se şi cuvenea.

Ca să nu mai vadă lucrul pe care atât de mult ar fi dorit să fie văzut făcându-l, atunci Roberto, cu morfeica-i omniscienţă, urcă să cuprindă toată insula aceea cu privirea, acolo unde fântânile comentau miracolul iubirii, voindu-se părtaşe la nuntire.

Erau acolo coloane scunde, şipuri, flacoane din care ieşea un singur jet – sau mai multe deodată din mai multe guri – altele aveau un vârf ca un chivot din ale cărui ferestruici curgeau şuvoaie, ce formau căzând un fel de salcie plângătoare în două părţi. Una, ca o singură tulpină cilindrică, năştea în vârf o mulţime de ţevi mai mici arcuite în felurite direcţii, de parcă ar fi fost o cazemată sau fortăreaţă sau corabie pregătită de luptă cu o mulţime de guri de foc – care însă închipuiau o artilerie de ape.

Erau unele ca nişte mari panaşe, coame sau bărbi, în atâta sumedenie de feluri câte stele ale Magilor sunt de Crăciun, şi chiar imitau coada acestor stele cu împroşcături de apă. Pe una era pusă statuia unui copil ce cu dreapta ţinea o umbrelă, din ale cărei spiţe ieşeau tot atâtea ţâşnituri; iar cu stânga puştiul îşi ţinea micu-i mădular şi-şi unea şuvoi într-o cristelniţă pipilica lui cu apele ce se scurgeau din umbrelă.

La alta era pus pe capitel un peşte cu o coadă arcuită ce părea că abia l-a înghiţit pe Iona şi scotea ape atât din gură, cât şi din două orificii ce i se deschideau deasupra ochilor. Iar călare pe el stătea un amoraş cu un trident în mână. O fântână în formă de floare susţinea cu jetu-i o minge; o alta era un arbore a cărui mulţime de flori făceau ca fiecare din ele să rotească o sferă, şi părea că tot atâtea planete se mişcau unele în jurul altora în sfera apei. Erau altele la care înseşi petalele florii erau formate de apa ce gâlgâia printr-o

margine găurită de jur împrejur a unei rotițe din vârful unei coloane.

Şi înlocuind aerul cu apa, mai erau unele ca nişte țevi de orgă, ce nu emiteau sunete, ci o bură lichefiată, iar ca să înlocuiască apa cu focul, erau unele ca nişte candelabre, ale căror flăcări aprinse în centrul coloanei de susținere aruncau lumini peste spumele ce țâşneau din ele pretutindeni.

O alta părea un păun, cu un pămătuf pe cap, şi cu o coadă mare deschisă, căreia cerul îi împrumuta culorile. Ca să nu mai spunem de unele ce păreau stelaje pentru un coafor de peruci, şi se împodobeau cu plete ropotitoare. La una din ele, o floarea-soarelui îşi lățea corola ca o ceață. Iar o alta avea chipul însuşi al soarelui sculptat cu Finețe, cu o serie de cioculețe pe circumferință, aşa încât astrul nu împroşca raze, ci răcoreală.

Pe una se rotea un cilindru ce ejacula apă printr-un şir de canale mici în formă de spirală. Mai erau unele ca gurile de leu sau de tigru, ca fălcile de grifon, ca limba de şarpe, şi până şi ca o femeie ce plângea în acelaşi timp din ochi şi din gurguiele sânilor. Iar în rest totul era fauni ce se stropeau cu gura, gâlgâit de făpturi înaripate, o sâsâitură de lebede, o şuvoială din trompe de elefanți de pe Nil, o risipă din amfore de alabastru, o deşertare de cornuri ale abundenței. Toate astea erau viziuni care pentru Roberto – ne dăm seama – însemnau să fi căzut din lac în puț.

Într-acestea, în vale, îndrăgostiții acum sătui n-aveau decât să-ntindă mâinile şi să primească de la o viță grea de rod darul comorilor ei, iar un smochin, parcă plângând de duioşia îmbrățişării pe care o spionase, picură lacrimi de miere, şi-ntr-un migdal, ce se acoperea de muguri dați în floare, gemea Columba de Culoarea Naramzei...

Până ce Roberto se deşteptă, lac de sudoare.

„Cum aşa”, îşi zicea el, „m-am lăsat pradă ispitei de a trăi prin intermediul lui Ferrante, dar acum îmi dau seama că Ferrante este cel ce a trăit prin intermediul meu, şi-n timp ce eu dădeam frâu liber fanteziei el trăia cu adevărat ceea ce eu i-am îngăduit să trăiască!”

Ca să-şi potolească furia, şi ca să aibă parte de viziuni ce – măcar acelea – lui Ferrante îi erau refuzate, o pornise iarăşi dis-de-dimineaţă cu frânghia legată de mijloc şi cu Persona Vitrea pe chip, către lumea lui de corali.

36.
Omul la Limită

Ajuns la marginea barierei, Roberto plutea cu faţa, cufundată în apă printre galeriile acelea eterne, dar nu izbuti să admire calm pietrele acelea însufleţite, pentru că o Meduză îl transformă în piatră neînsufleţită. În vis Roberto văzuse totuşi privirile pe care Lilia i le rezervase uzurpatorului: dacă, chiar şi atunci, în vis fiind, privirile acelea îi dăduseră fierbinţeli, acum, amintindu-şi-le, ele îl îngheţau.

Vru să pună din nou stăpânire pe Lilia lui, înotă afundându-şi faţa cât mai adânc posibil, ca şi cum amplexul acela cu marea ar fi putut să-i ofere triumful pe care-n vis i-l atribuise lui Ferrante. Nu-l costă prea mult efort, având o minte dedată la născociri, ca să şi-o închipuie pe Lilia în fiece cadenţă unduitoare a parcului aceluia scufundat, să-i vadă buzele în fiece floare în care ar fi voit să se piardă ca o albină lacomă. În livezile acelea transparente regăsea vălul ce-i acoperise ei chipul în primele nopţi, şi întindea mâna ca să ridice paravanul acela.

În această beţie a minţii era cuprins de amărăciunea că ochii lui nu puteau cuprinde atâta cât inima-i voia şi, printre corali, îi căuta femeii iubite brăţara, plasa răsfirată a părului, cercelul ce-i frăgezea lobul urechii, colanele somptuoase ce-i împodobeau gâtul de lebădă.

Pierdut în pânda-i, se lăsă ispitit la un moment dat de un colier ce-i apărea într-o crăpătură, îşi scoase masca, îşi arcui spinarea, ridică cu putere picioarele şi se avântă afund. Imboldul fusese prea mare, voi să se-agaţe de muchia unei pante, şi doar cu o clipă mai devreme de a-şi pune degetele în jurul unui bolovan acoperit cu cruste, i se păru că vede cum se deschide un ochi somnoros înecat în grăsime. În clipa aceea, fulgerător, îşi aminti că doctorul Byrd îi vorbise despre

un Peşte-Piatră, ce stă vârât printre grotele de coral ca să surprindă orice făptură vie cu veninul din solzii lui.

Prea târziu: mâna i se oprise pe Lucrul Acela şi o durere puternică îi străbătuse braţul până la umăr. Printr-o zvâcnire din şold reuşise ca prin minune să n-ajungă şi cu faţa şi pieptul peste Monstrul acela dar, ca să-şi oprească afundarea, fusese nevoit să-l atingă cu masca. Lovindu-se, aceasta se spărsese, şi în orice caz trebuise să renunţe la ea. Luându-şi avânt cu picioarele de pe piatra ce-i sta dedesubt, se întorsese la suprafaţă, în timp ce, pentru câteva clipe mai văzuse cum Persona Vitrea se scufunda cine ştie unde.

Mâna dreaptă şi tot braţul până la cot îi erau umflate, umărul îi amorţise; îi fu frică să nu leşine; găsi funia şi cu mare greutate reuşi să tragă de ea puţin câte puţin, cu o singură mână. Urcă din nou scăriţa, aproape ca în noaptea sosirii lui, fără să ştie cum, şi tot ca în noaptea aceea se lăsă să cadă pe punte.

Dar acum soarele era deja sus. Cu dinţii clănţănindu-i, Roberto îşi aminti cum doctorul Byrd îi povestise că după întâlnirea cu Peştele-Piatră cei mai mulţi nu se mai salvaseră, puţini supravieţuiseră, şi nimeni nu cunoştea vreun leac la răul acela. Deşi avea ochii înceţoşaţi, încercă să-şi examineze rana: nu era mai mult de o zgârietură, dar pesemne că fusese suficientă ca să poată face să-i pătrundă în vine substanţa aceea ucigătoare. Şi-şi pierdu cunoştinţa.

Se redeşteptă cu febră mare şi chinuit de o sete puternică. Înţelese că în partea aceea a corăbiei, aflându-se la voia elementelor, departe de hrană şi de apă, nu putea rezista. Se târî până sub punte şi ajunse la despărţitura dintre camera cu provizii şi despărţitura păsărilor. Bău cu lăcomie dintr-un butoiaş cu apă, dar simţi cum stomacul i se contracta. Leşină din nou, cu gura în jos, în propria-i vărsătură.

Timp de o noapte întreagă, chinuită de vise înspăimântătoare, îşi atribuia suferinţele lui Ferrante, care acum se confunda cu Peştele-Piatră. De ce voia acesta să-i împiedice accesul la Insulă şi la Columbă? Oare pentru asta se luase după urmele lui?

Se vedea acum pe el însuşi întins pe jos în timp ce-l privea pe un alt el însuşi ce-i şedea în faţă, lângă o sobă, îmbrăcat într-un halat de casă, încercând să hotărască dacă mâinile pe care le atingea şi trupul pe care-l simţea erau ale lui. El, care-l vedea pe celălalt, se simţea de parcă hainele-i erau pradă focului, pe când îmbrăcat era celălalt iar el era gol – şi nu mai pricepea care dintre cei doi trăia în stare de veghe şi care în somn, şi crezu că amândoi erau cu siguranţă figuri născocite de mintea lui. El nu, pentru că gândea, prin urmare, era.

Celălalt (însă care din ei?), la un moment dat se ridică, dar pesemne că Duhul cel Rău îi transforma lumea în vis, pentru că acum nu mai era el, ci părintele Caspar. „V-aţi întors!" murmurase Roberto întinzând braţele către el. Dar acela nu-i răspunsese, nici nu se mişcase. Îl privea. Era cu siguranţă părintele Caspar, dar ca şi cum marea – restituindu-l – îl curăţase şi-l întinerise. Cu barba îngrijită, cu faţa rumenă şi plină ca aceea a părintelui Emanuelle, cu veşmântul fără rupturi şi pete. Apoi, tot fără să se mişte, ca un actor care declama, şi într-o limbă fără cusur, spusese cu un surâs plin de mâhnire: „E inutil să te aperi. Acum lumea întreagă are un singur ţel, iar acesta-i infernul".

Continuase apoi cu voce tare ca şi cum ar fi vorbit din amvonul unei biserici: „Da, infernul, despre care nu ştiţi mai nimic, tu şi toţi aceia care, ca şi tine se-avântă, iuţi de picior şi fără minte! Voi credeaţi că-n infern o să găsiţi săbii, pumnale, roţi, cuţite, torente de pucioasă, băuturi din plumb topit, ape îngheţate, cazane şi grătare încinse, securi şi măciuci, ţepuşe care-ţi scot ochii, cleşti care-ţi sfarmă dinţii, ragile care-ţi sfâşie şoldurile, lanţuri ce-ţi zdrobesc oasele, fiare ce rod, spini ce se-ntind, lanţuri ce sugrumă, paturi de tortură, cruci, cârlige şi topoare? Nu! Aici sunt chinuri nemiloase, desigur, însă astfel încât mintea omenească nu poate încă să le conceapă, pentru că am mai născocit şi taurii de bronz, şi scaunele de fier şi străpungerea unghiilor cu ţepuşe ascuţite... Voi speraţi ca iadul să fie un zid de corali făcut din Peşti-Piatră. Nu, ci altele sunt chinurile infernului, pentru că nu se nasc din mintea noastră mărginită, ci din aceea nemărginită, a unui Dumnezeu

mânios şi răzbunător, obligat să-şi dezlănţuie furia şi să adeverească că pe cât i-a fost de mare mila când a iertat, pe atât de mare îi e dreptatea în pedeapsă! Vor trebui să fie acele pedepse atât de grozave, ca-n ele să putem întrezări nepotrivirea imensă dintre slăbiciunea noastră şi atotputernicia lui!"

„În astă lume", mai zicea mesagerul acela al penitenţei, „voi vă-nvredniciţi a crede că oricărui rău i s-a găsit câte-un leac, şi că nu-i rană care să nu-şi aibă balsamul ei, nici toxic care să nu-şi aibă teriacul său. Dar să nu credeţi că tot aşa este şi în infern. Dreptu-i, sunt nespus de cumplite arsurile, dar nu există alinare care să le facă mai uşoare; chinuitoare-i setea, dar apă nu-i, care s-o răcorească; câinească-i foamea, dar nu se află hrană care s-o astâmpere; insuportabilă-i ruşinea, dar nu-i învelitoare care s-o acopere. De-ar fi cel puţin o moarte, care să pună capăt atâtor chinuri, o moarte, una singură... Dar ăsta-i răul cel mai mare, că acolo nici măcar nu veţi spera într-o favoare atât de neagră cum e aceea de a fi nimiciţi! Căuta-veţi moartea sub toate formele ei, căuta-veţi moartea şi nu veţi avea vreodată fericirea s-o găsiţi. Moarte, moarte, unde eşti (aşa veţi striga pururea), unde-o fi oare demonul acela îndurător, ce ne-o va da? Şi-atunci veţi înţelege că acolo, jos, nu sfirşim niciodată de-a ne chinui!"

Bătrânul, în clipa aceea, făcu o pauză, îşi întinse braţele la cer, şoptind cu voce scăzută, de parc-ar fi mărturisit un secret înfricoşător, ce nu trebuia să părăsească corabia aceea. „Nu sfârşim niciodată de ispăşit? Adică ispăşi-vom până ce un sticlete mititel, ce s-ar întoarce să bea câte o picătură pe an, ar putea ajunge să sece toate mările? Mai mult. In saecula. În vecii vecilor. Ispăşi-vom până ce un păianjen de plantă întorcându-se să ciupească o singură dată pe an, ar putea să roadă toate pădurile? Mai mult. In saecula. Vom ispăşi aşadar până ce o furnicuţă, mutând un singur picioruş pe an, putea-va ocoli tot pământul? Şi mai mult. In saecula. Şi dacă tot universul acesta ar fi un deşert de nisip, şi pe fiece secol i s-ar lua câte un singur fir, isprăvi-vom oare de ispăşit când tot universul va fi deşertat? Nici atunci. In saecula. Să spunem că un osândit după milioane

de veacuri ar plânge doar câte două lacrimi, va mai avea el de ispăşit şi atunci când plânsul său ar fi în stare să alcătuiască un diluviu mai mare decât acela, în care, în vechime, s-a fost pierdut tot neamul omenesc? Hei, lasă, ajunge, că nu suntem copii! Dacă voiți să v-o spun – in saecula, in saecula vor trebui să ispăşească cei osândiți, in saecula, adică în veacuri far' de număr, far' de sfârşit, făr' de măsură."

Acum chipul părintelui Caspar părea aidoma cu cel al carmelitului de la Griva. Îşi înălța privirea către cer ca şi cum ar fi voit să găsească acolo o singură nădejde de milă: „Dar, Doamne", rostea el cu un glas de osândit demn de compătimire, „oare Domnul nu suferă la vederea chinurilor noastre? Nu va să-ncerce El vreun gest pentru noi, nu va să se-arate El până la urmă, ca să ne mângâiem cel puțin de plânsu-i? Vai mie, neştiutori ce sunteți! Domnul arăta-se-va într-adevăr, dar nici nu vă puteți închipui cum! Când ne vom înălța ochii, vedea-vom că El, (mai este oare nevoie s-o spun?) vedea-vom că El, devenit pentru noi un Nero, nu din nedreptate, ci din asprime, nu doar că nu va voi să ne mângâie, sau să ne vină într-ajutor, dar cu plăcere nespună râde-va! Gândiți-vă, dar, în ce urlete deşănțate izbucni-vom noi! Noi ardem, vom zice, iar Dumenzeu râde? Noi ardem în foc, şi Domnul râde? Oh, Doamne, cât de crud eşti! De ce nu ne zdrobeşti cu fulgerele tale, în loc să ne striveşti cu hohotele tale de râs? Fă, o, tu, cel fără de milă, ca flăcările ce ne cuprind să fie de două ori mai mari, dar nu te mai bucura de ele! O, râs care-i pentru noi mai amar decât plânsul nostru! O, bucurie, pentru noi mai cruntă decât chinul! De ce nu are iadul nostru văgăuni în care să putem fugi de la vederea unui Dumnezeu ce râde? Prea am fost înşelați când ni s-a spus că pedeapsa noastră avea să fie să privim un Dumnezeu ce şi-ar fi întors fața de la noi. Fața unui Dumnezeu râzând, trebuia să ni se spună, a unui Dumnezeu ce râde... Ca să nu mai vedem şi să auzim râsul acela, am voi să ni se prăbuşească munții în capete, sau ca pământul să ne fugă de sub picioare. Dar nu, pentru că tot vom vedea ceea ce ne doare, şi fi-vom orbi şi surzi față de toate, afară de acela pentru care am voi să fim orbi şi surzi!"

Roberto simțea mirosul urât ce venea de la nutrețul găinilor prin crăpăturile lemnului, şi ajungea până la el de afară țipătul păsărilor de mare, pe care el îl lua drept râsul lui Dumnezeu.

„Dar de ce mie, infernul", întrebă el, „şi de ce tuturora? Oare nu ca să-l păstreze doar pentru puțini, ne-a mântuit Crist?"

Părintele Caspar râsese, ca Dumnezeul osândiților: „Dar când anume v-a mântuit? Şi pe care planetă, în care univers crezi tu că vieţuieşti acum?"

Luase mâna lui Roberto, ridicându-l cu violență din aşternutu-i, şi îl târâse prin coridoarele întortocheate ale lui Daphne, în timp ce bolnavul simțea cum îl rod măruntaiele şi în cap simțea că are nenumărate ceasornice cu greutăți. Ceasurile, se gândea el, timpul, moartea...

Caspar îl târâse într-o firidă pe care el n-o mai văzuse până atunci, cu pereții văruiți, în care se afla un catafalc închis, cu un ochi rotund tăiat pe o latură. Pe dinaintea ochiului, pe o riglă cu şănțulețe, era introdusă o şipcă de lemn în care erau tăiate ochiuri de aceeaşi măsură ce încadrau geamuri aparent opace. Făcând să lunece şipca se puteau face să coincidă ochiurile din ea cu cel al cutiei. Roberto îşi amintea că mai văzuse în Provența un exemplar mai redus de mecanism ca acesta care, se spunea, era în stare să însufleţească lumina datorită umbrei.

Caspar deschisese o latură a cutiei, lăsând să se vadă, pe un trepied, un opaiț mare care, pe partea opusă ciocului, în loc de mâner, avea o oglindă rotundă încovoiată într-un anume fel. Aprinzând fitilul, oglinda trimitea înapoi razele luminoase printr-un tub, o lunetă scurtă a cărei lentilă din capăt era ochiul dinafară. De aici (imediat ce Caspar închise cutia la loc), razele treceau prin gemuleţul şipcii, lărgindu-se în formă de con şi făcând să apară pe perete nişte imagini colorate, ce lui Roberto i se păreau însufleţite, atât erau de vii şi de precise.

Prima figură reprezenta un om, cu chipul de demon, înlănțuit pe o stâncă în mijlocul mării, biciuit de valuri. De la vedenia aceea Roberto nu mai reuşi să-şi ia ochii, o contopi cu cele care veniră după aceea (pe când Caspar le punea să

urmeze una după alta făcând şipca să lunece), le alcătui într-un tot – vis în vis – fără să mai deosebească ceea ce i se spunea de ceea ce vedea.

De stâncă se apropie o corabie în care el o recunoscu pe Tweede Daphne; şi din ea coborî Ferrante care acum îl elibera pe osândit. Totul era clar. În cursul navigării lui, Ferrante întâlnise – cum ne asigură legenda că s-a întâmplat – pe Iuda întemniţat pe oceanul deschis, ispăşindu-şi trădarea.

„Îţi mulţumesc", îi spunea Iuda lui Ferrante – dar pentru Roberto vocea venea desigur de pe buzele lui Caspar. „De când am fost înlănţuit aici, de azi de la orele nouă, nădăjduiam că voi putea să-mi răscumpăr păcatul... Îţi mulţumesc, frate..."

„Te afli aici doar de o zi, sau chiar de mai puţin?" întreba Ferrante. „Dar păcatul tău s-a petrecut în cel de al treizeci şi treilea an de la naşterea Domnului Nostru Isus Hristos, adică acum o mie şase sute şi zece ani..."

„Vai, om neştiutor", răspundea Iuda, „sigur că acum o mie şase sute zece ani de-ai voştri fost-am eu pus pe stânca aceasta, dar încă n-a trecut şi nici nu va trece vreodată o zi de a mea. Tu nu ştii că, intrând în marea ce înconjoară insula asta pe care sunt, ai pătruns într-un alt univers ce trece pe-alături şi prin lăuntrul universului vostru, iar aci soarele se-nvârte în jurul pământului ca o ţestoasă care la fiece pas merge mai încet decât înainte. Astfel, în lumea asta a mea, ziua mea dura la început cât două de-ale voastre, iar după aceea trei, şi aşa tot mai mult, până acum, când după o mie şase sute şi zece ani de-ai voştri eu sunt tot mereu la ora a noua din zi. Şi peste puţin timpul va fi şi mai încet, şi pe urmă şi mai încet, iar eu voi trăi pururea ora a noua din anul treizeci şi trei de la seara din Betleem..."

„Dar de ce?" întreba Ferrante.

„Pentru că Dumnezeu a vrut ca pedeapsa mea să consiste în a trăi pururea în vinerea sfântă, sărbătorind pururea şi în fiece zi patima omului pe care l-am trădat. În prima zi a osândei mele, în timp ce pentru ceilalţi oameni se apropia asfinţitul, şi apoi noaptea, apoi zorii zilei de sâmbătă, pentru mine trecuse un atom dintr-un atom de minut de la

ora a noua a acelei vineri. Dar încetinindu-se de îndată şi mai mult cursul soarelui, la voi Crist învia, iar eu eram tot la un pas de ora aceea. Iar acum, când pentru voi au trecut secole şi secole, eu sunt pururi la o fărâmă de timp de clipa aceea..."

„Dar soarele acesta al tău se mişcă şi el, şi va veni ziua poate chiar peste zece mii şi mai bine de ani, când vei intra şi tu în sâmbăta ta".

„Da, iar atunci va fi mai rău. Voi fi ieşit din purgatoriul meu ca să intru în infernul meu. Nu va înceta durerea acelei morţi pe care am cauzat-o, ci îmi voi fi pierdut posibilitatea, care încă-mi rămâne, ca să fac ca ceea ce s-a întâmplat să nu se fi întâmplat."

„Dar cum anume?"

„Tu nu ştii că la distanţă nu prea mare de aici trece meridianul antipod. Dincolo de linia aceea, atât în universul tău cât şi în al meu, este ziua de ieri. Dacă eu, acum eliberat, aş putea trece de linia aceea, m-aş afla din nou în ziua mea din joia sfântă, deoarece scapulara asta pe care o vezi pe umerii mei e lanţul care constrânge soarele meu să mă întovărăşească precum umbra mea, şi să facă ca oriunde m-aş duce, orice timp să dureze cât al meu. Atunci aş putea să ajung la Ierusalim călătorind timp de o foarte lungă joi, şi să ajung înainte ca trădarea mea să se fi întâmplat. Şi l-aş salva pe Învăţătorul meu de soarta lui.

„Dar", obiectase Ferrante, „dacă împiedici Patimile nu va mai fi fost niciodată Mântuirea, iar lumea ar fi şi astăzi în prada păcatului originar."

„Vai", strigase Iuda plângând, „eu care mă gândeam doar la mine însumi! Dar atunci ce trebuie să fac? Dacă las să fi făcut ceea ce am făcut, rămân condamnat. Dacă răscumpăr greşeala mea, împiedic planul lui Dumnezeu, şi fi-voi pedepsit cu osânda. A fost aşadar scris încă de la-nceput ca eu să fiu osândit la damnare?"

Procesiunea imaginilor se stinsese la plânsul lui Iuda pentru că se terminase uleiul din opaiţ. Acum vorbea din nou părintele Caspar, cu o voce pe care Roberto n-o mai recunoştea ca fiind a lui. Puţina lumină provenea acum de la

o crăpătură din perete şi lumina numai jumătate din chipu-i, deformându-i linia nasului şi făcând nesigură culoarea bărbii, foarte albă acum pe o parte şi închisă pe partea cealaltă. Ochii îi erau amândoi două adâncituri, deoarece şi cel expus la lumină părea în umbră. Iar Roberto îşi dădea seama abia atunci că era acoperit cu o bandă neagră.

„Şi din clipa de atunci", zicea cel care era acum cu siguranță Abatele de Morfi, „din momentul acela fratele tău a conceput capodopera Născocirii lui. Dacă ar fi săvârşit el călătoria pe care Iuda o avea în vedere, ar fi putut împiedica să se-mplinească Patimile şi deci ca Mântuirea să ne fie îngăduită. Nicio Mântuire, toți am fi victime ale aceluiaşi păcat originar, cu toții meniți infernului, fratele tău ar fi păcătos, dar la fel ca toți oamenii, şi deci justificat."

„Dar cum ar fi putut, cum ar putea, cum a putut?" întreba Roberto.

„Oh," surâdea acum cu o veselie atroce abatele, „îi trebuia foarte puțin. Mai trebuia să-l înşele doar pe Atotputernicul, care nu poate să conceapă nici cea mai mică măsluire a adevărului. Era de ajuns să-l ucid pe Iuda, cum deîndată am şi făcut pe stânca aceea, să îmbrac scapulara lui, să fac ca corabia mea să mă preceadă pe coasta opusă Insulei aceleia, să ajung aici cu o înfățişare prefăcută ca să te împiedic să înveți regulile adevărate ale înotului şi să nu poți niciodată să ajungi înaintea mea acolo, să te oblig să construieşti împreună cu mine clopotul acvatic ca să pot să ajung la Insulă." Şi în timp ce vorbea, ca să-şi arate scapulara, îşi scotea încet veşmântul, apărând în haine de pirat, apoi tot atât de încet îşi smulgea barba, îşi lepăda peruca, iar lui Roberto i se părea că se vede într-o oglindă.

„Ferrante!" strigase Roberto.

„Eu în persoană, frate dragă. Eu, care, în timp ce tu dădeai din mâini ca un câine sau ca o broască, pe cealaltă coastă a insulei îmi regăseam corabia mea, ridicam pânzele în lunga-mi joie sfântă către Ierusalim, aflându-l pe celălalt Iuda gata pregătit să trădeze şi-l spânzurasem de un smochin, împiedicându-l să-l predea pe Fiul Omului Fiilor Beznei, pătrundeam în Grădina Măslinilor cu credincioşii mei şi îl răpeam pe Domnul nostru, sustrăgându-l Calvarului! Iar

acum tu, eu, şi noi toţi trăim într-o lume ce n-a fost niciodată mântuită!"

„Dar Hristos, Hristos unde este acum?"

„Dar pesemne nu ştii că textele vechi spuneau că există Porumbiţe roşii ca focul pentru că Domnul, înainte de a fi crucificat, a îmbrăcat o tunică de purpură? N-ai înţeles încă? De o mie şase sute şi zece ani Crist e prizonier pe Insulă, de unde încearcă să fugă sub înfăţişarea unui Columbe de Culoarea Naramzei, însă fără să poată părăsi locul acela, unde lângă Observatoarea Malteză am lăsat scapulara lui Iuda, şi unde este aşadar numai şi numai una şi aceeaşi zi. Acum nu-mi mai rămâne decât să te ucid pe tine, şi să trăiesc liber într-o lume din care e exclusă remuşcarea, infernul e sigur pentru toţi, iar în el într-o bună zi eu voi fi primit ca noul Lucifer!" Şi scoase un pumnal mare, apropiindu-se de Roberto ca să săvârşească ultima dintre crimele lui.

„Nu", strigase Roberto, „n-am să-ţi îngădui! Eu am să te ucid pe tine, şi-l voi elibera pe Crist. Mai ştiu şi acum să mânui spada, în timp ce pe tine tata nu te-a învăţat loviturile lui secrete!"

„Am avut un singur tată şi o singură mamă, anume mintea ta găunoasă", zisese Ferrante cu un surâs trist. „Tu m-ai învăţat doar să urăsc. Crezi oare că mi-ai făcut un mare hatâr, dându-mi viaţă numai pentru ca în Ţara Romanelor a ta să-l întruchipez pe Cel Bănuit? Atâta timp cât tu vei fi viu, ca să gândeşti despre mine ceea ce eu însumi trebuie să gândesc, nu voi înceta să mă disprețuiesc. Aşadar, fie că mă ucizi tu sau te ucid eu, sfârşitul e acelaşi. Haidem."

„Iertare, frate", strigase Roberto plângând. „Da, haidem, e drept că unul dintre noi trebuie să moară!"

Ce anume voia Roberto? Să moară, să-l elibereze pe Ferrante dându-l morţii? Să-l împiedice pe Ferrante de a împiedica Mântuirea? Nu o vom şti niciodată, pentru că nu o ştia nici el. Dar aşa sunt făcute visele.

Urcaseră pe punte, Roberto îşi căutase arma şi o găsise (cum ne amintim) redusă la un ciot; dar striga că Dumnezeu avea să-i dea putere, şi că un spadasin bun avea să poată lupta şi cu o sabie ruptă.

Cei doi fraţi stăteau faţă-n faţă, pentru prima oară, gata să-nceapă ultima lor înfruntare.

Cerul era hotărât să secondeze fratricidul acela. Un nour roşietic întinsese deodată între corabie şi cer o umbră sângerie, ca şi cum acolo sus cineva decapitase caii Soarelui. Se dezlănţuise un concert straşnic de tunete şi fulgere, urmate de revărsări, iar cerul şi marea le luau auzul celor doi duelgii, le orbeau vederile, îi izbeau cu o apă rece ca gheaţa peste mâini.

Dar cei doi se ocoleau printre săgeţile ploii ce le cădeau împrejur, asaltându-se cu lovituri directe şi piezişe, oprindu-se dintr-o dată, agăţându-se de câte o frânghie ca să evite aproape din zbor vreun vârf de spadă, azvârlindu-şi insulte, ritmând orice asalt cu câte un urlet, printre urletele la fel de sălbatice ale vântului care şuiera în juru-le.

Pe puntea aceea alunecoasă Roberto se bătea pentru ca Hristos să poată fi pus pe Cruce şi cerea ajutor dumnezeiesc; iar Ferrante pentru ca Hristos să nu pătimească, şi invoca numele tuturor diavolilor.

Tocmai pe când îl chema în ajutor pe Astarot, Intrusul (fiind acum un intrus şi în planurile Providenţei) se oferi fără să vrea Loviturii Pescăruşului. Sau poate că aşa voia ca să pună capăt visului aceluia fără cap şi coadă.

Roberto se prefăcuse a cădea, celălalt se repezise asupră-i ca să-l termine, el se sprijinise în mâna stângă şi împinsese spada cu dreapta către pieptu-i. Nu se ridicase la loc cu agilitatea lui Saint-Savin, însă Ferrante îşi luase acum un avânt prea mare, şi nu putuse evita să nu se înfigă, ba chiar să-şi străpungă singur pieptul în ciotul săbiei. Roberto fusese sufocat de sângele pe care duşmanul, murind, îl vărsa pe gură.

El simţea gustul sângelui în gură, deci probabil că aiurind îşi muşcase limba. Acum înota în sângele acela, ce se întindea de la corabie până la Insulă; nu voia să meargă înainte de teama Peştelui-Piatră, dar încheiase doar prima parte a misiunii lui; Crist aştepta pe insulă să-şi verse sângele Său, iar el rămăsese unicu-i Mesia.

Ce făcea acum în visul lui? Cu pumnalul lui Ferrante se apucase să facă dintr-o velă fâşii lungi, pe care apoi le înnoda între ele folosindu-se de parâme; cu alte laţuri prinsese de sub punte cei mai viguroşi vulturi, sau berze sau ce or fi fost, şi-i lega de picioare ca pe nişte cai înaripaţi, la covorul acela zburător al lui.

Cu corabia-i aeriană se ridicase în zbor către uscatul acum uşor de atins. Sub Observatoarea Malteză găsise scapulara şi-o distrusese. Dând drumul timpului, văzuse pogorând asupră-i Columba, pe care în sfirşit o descoperise extatic în toată slava ei. Dar era firesc – ba nu, era suprafiresc – ca acum să i se pară nu portocalie, ci nespus de albă. Nu putea fi un porumbel, pentru că păsării aceleia nu i se potriveşte să reprezinte cea de a Doua Persoană a Divinităţii, era poate un Pelican Sfânt aşa cum trebuie să fie Fiul. Astfel încât în cele din urmă nu mai vedea bine ce pasăre venise cu drag să-i fie pânză de trinchet pentru vasul acela înaripat.

Ştia doar că zboară către înalt, iar imaginile urmau unele după altele aşa cum voiau fantasmele acelea de bâlci. Acum navigau pe bolta tuturor lumilor nenumărate şi infinite, în orice planetă, în orice stea, în aşa fel că pe fiecare din ele, aproape într-unui şi acelaşi moment, să se împlinească Mântuirea.

Prima planetă pe care o atinseseră fusese candida lună, într-o noapte luminată de amiaza pământului. Iar pământul era acolo, pe linia orizontului, o imensă şi nemărginită mămăligă de porumb, ce mai fierbea şi acum în cer şi aproape-i cădea în spate bolborosind de o fierbinte şi fierbătoare febră arzătoare, febricitând fierbincioasă cu băşici bulbucate-n clocotul lor, bulbucind de o bolbotealâ bulbucitoare, cloco-to clocccote-floff. Asta pentru că atunci când ai febră tu eşti cel care devii mămăligă, iar luminile pe care le vezi vin toate din clocotul minţii tale.

Iar acolo, pe lună, cu Hulubiţa...

N-om fi căutat noi, mărturisesc, coerenţă şi verosimilitate în tot ce am relatat până aici, pentru că era vorba de coşmarul cuiva ce suferea otrăvit de un Peşte-

Piatră. Însă ceea ce mă grăbesc să relatez acum întrece toate aşteptările noastre. Mintea sau inima lui Roberto sau, în orice caz, acea vis imaginativa a lui, erau gata să urzească o metamorfoză nelegiuită: pe luna el se vedea acum nu cu Domnul, ci cu Doamna, cu Lilia cea în sfârşit răpită lui Ferrante. Roberto era gata să obțină pe lângă lacurile Selenei şi ceea ce fratele lui îi luase, anume iazurile din insula fintânilor. Îi săruta fața cu ochii, o contempla cu gura, sugea, muşca şi iarăşi muşca şi şăguiau rând pe rând limbile lor îndrăgostite.

Numai atunci Roberto, a cărui febră pesemne dădea înapoi, îşi reveni în fire, rămânând însă afectat de ceea ce trăise, aşa cum se-ntâmplă după un somn ce ne lasă, nu numai cu sufletul, dar şi cu trupul tulburat.

Nu ştia dacă să plângă de fericire pentru iubirea-i regăsită sau de remuşcare pentru că răsturnase – cu febra-i complice, care nu cunoaşte regulile Genurilor – Epopeea-i Sacră într-o Comedie Libertină.

Momentul acela, îşi spunea el, mă va costa cu adevărat infernul pentru că nu sunt, bineînțeles, mai bun, nici decât Ferrante, nici decât Iuda – mai mult, eu nu sunt altul decât Ferrante şi n-am făcut altceva până acum decât să profit de răutatea lui ca să visez că am făcut ceea ce laşitatea mea m-a împiedicat totdeauna să fac.

Poate că nu voi fi chemat să răspund de păcatul meu, pentru că nu am păcătuit eu, ci Peştele-Piatră, care mă făcea să visez aşa cum voia el. Totuşi, dacă am ajuns să mă smintesc într-atât, e cu adevărat semn că-s pe moarte. Şi a trebuit să aştept Peştele-Piatră, ca să mă hotărăsc să mă gândesc la moarte, în timp ce gândul ăsta ar trebui să fie prima datorie a unui bun creştin.

De ce nu m-am gândit niciodată la moarte şi la mânia unui Dumnezeu ce râde? Pentru că urmam învățăturile filosofilor mei pentru care moartea era o necesitate naturală, iar Dumnezeu era acela care în dezordinea atomilor a introdus Legea ce îi compune în armonia Cosmosului. Şi putea oare un Dumnezeu ca acela, maestru de geometrie, să

producă dezordinea infernului, fie şi din spirit de dreptate şi să râdă de răsturnarea aceea a oricărei subversiuni?

Nu, Dumnezeu nu râde, îşi zicea Roberto. Cedează Legii pe care el însuşi a voit-o şi care vrea ca ordinea trupului nostru să se destrame, aşa cum se destramă al meu cu siguranţă chiar prin descompunerea asta. Şi vedea viermii pe lângă gura lui, dar nu erau efectul delirului, ci făpturi ce apăruseră prin generaţie spontanee printre murdăriile găinilor, muşiţă a excrementelor lor.

Le spunea deci bun-venit acelor heralzi ai dezagregărilor înţelegând că contopirea aceea cu mâzga materiei trebuia să fie trăită ca sfârşit al oricărei suferinţe, în armonie cu voinţa Naturii şi a Cerului ce o guvernează.

Va trebui să mai aştept puţin, îşi murmura ca într-o rugăciune. În decurs de câteva zile trupul meu, ce-i încă bine închegat, schimbându-se la culoare va deveni livid ca un neg, apoi el se va înnegri tot din cap până-n picioare şi o să-l cuprindă o căldură înăbuşită. Pe urmă va începe să se umfle, iar peste umflarea aceea va lua naştere un mucegai fetid. Nu va trece mult şi pântecele o să-nceapă să răbufnească şi să se spargă ici, colo – iar din el va ieşi o putreziciune, pe alocuri o să se vadă forfotind câte-un ochi plin de viermi, iar pe colo câte o buză scorojită. În noroiul ăsta or să se nască apoi o sumedenie de muşte şi de alte vietăţi care vor colcăi în sângele meu şi mă vor devora bucăţică cu bucăţică. O parte din făpturile astea îmi vor ieşi din piept, o alta împreună cu nu ştiu ce mucoasă îmi va curge din nări; altele, încleiate în puţiciunea aia, vor intra şi vor ieşi prin gură, iar cele mai îmbuibate vor foşgăi în jos pe gât... Iar asta în timp ce Daphne va deveni încet, încet, împărăţia păsărilor şi mlădiţe ajunse aici de pe Insulă vor face să crească pe ea vegetale bestiale, cărora zemurile mele au să le hrănească rădăcinile, ce se vor înfige în santină. În sfirşit, când întreaga-mi alcătuire trupească va fi redusă la un schelet, în decursul lunilor sau al anilor, ori poate al mileniilor – şi când şi schelăria aceea se va face cu încetul o prăfuire de atomi peste care cei vii vor merge fără să priceapă că întregul glob al pământului, mările lui, deşerturile lui, pădurile şi văile lui, nu sunt altceva decât un cimitir viu.

Nimic nu ne poate duce mai bine la vindecare decât un Exercițiu de a Muri cum Trebuie, care făcându-ne să ne resemnăm, ne înseninează. Astfel îi spusese şi carmelitul într-o zi, şi pesemne că aşa era, pentru că lui Roberto i se făcu foame şi sete. Mai slab decât atunci când se visa luptând pe punte, dar mai puțin decât atunci când se lungise prin preajma găinilor, avu puterea să soarbă un ou. Era bun lichidul acela care cobora în jos pe gâtlej. Şi încă şi mai bun fu sucul unei nuci de cocos pe care o deschise în cămară. După atâta meditat asupra morții trupului, acum făcea să moară în trupu-i, ce trebuia însănătoşit, trupurile sănătoase cărora natura le dăruie viață zi de zi.

Asta pentru că, afară de câteva sfaturi ale carmelitului, la Griva nimeni nu-l învățase să se gândească la moarte. În momentele convorbirilor din familie, aproape întotdeauna la prânz şi la cină (după ce Roberto se întorcea din vreuna din explorările lui de prin casa cea veche, pe unde zăbovise, să zicem, în vreo odaie mare, umbroasă, în mireasma merelor puse pe jos să se coacă), nu se vorbea decât despre bunătatea pepenilor, de secerişul grâului şi de speranțele pentru culesul viilor.

Roberto îşi amintea când îl învățase mama lui cum ar fi putut trăi fericit şi liniştit dacă s-ar fi folosit de toate roadele lui Dumnezeu pe care Griva putea să i le dăruiască: „Şi bine ar fi să nu uiți să pui din timp cărnuri sărate de bou, de oaie sau de berbec, de vițel şi de porc, pentru că se păstrează mult timp şi sunt bune la toate. Taie bucățile de carne nu prea mari, pune-le în oala cu sare multă deasupra, lasă-le opt zile, apoi atârnă-le de grinzile bucătăriei chiar deasupra vetrei ca să se usuce la fum, şi fă asta pe timp uscat, rece şi cu crivăț, după ce a trecut de sfântul Martin, şi se vor păstra cât doreşti. Apoi în septembrie vin păsările de vânat, şi mieii toată iarna, pe lângă claponi, găini bătrâne, rațe şi altele. Nu dispreți nici măgarul care-şi rupe vreun picior, pentru că se fac din el nişte cârnăciori rotunzi pe care pe urmă îi înțepi cu cuțitul şi-i pui la fript, şi-i mănânci de domneşti. Iar pentru Păresimi, să se găsească totdeauna ciuperci, supe uşoare, nuci, struguri, poame şi tot ce-ți mai trimite Dumnezeu. Şi

tot pentru Păresimi e bine să ai ridichi păstrate şi verdeţuri care, date prin făină şi prăjite în ulei sunt mai bune şi decât peştele; şi mai faci şi nişte ravioli şi colţunaşi de Păresimi cu aluat făcut din ulei, făină, apă de trandafiri, şofran şi *zahăr,* cu câteva stafide de Malvazia, tăiaţi rotund ca geamurile de la ferestre, umpluţi cu pesmet ras, cu mere, cuişoare şi nuci pisate, şi-i pui cu un praf de sare să se coacă la cuptor, şi-o să mănânci mai bine ca un prior. După Paşti vin iezişorii, vine sparanghelul, porumbeii... Mai încolo vin urda şi caşul proaspăt. Dar va trebui să ştii să profiţi şi de mazăre sau de fasole, fierte, date prin făină şi prăjite, care-s tare bune să-ţi împodobească masa... Asta, fiule, dacă o să trăieşti cum au trăit bătrânii noştri, o să fie viaţă tihnită şi scutită de orice bătaie de cap..."

Aşa că, la Griva, nu se vorbea de lucruri care să aibă de-a face cu moartea, cu judecata, iadul sau raiul. Moartea, lui Roberto îi apăruse la Casale, şi numai în Provenţa şi la Paris fusese obligat să se gândească la ea, printre discuţii sobre şi discuţii neînfrânate.

O să mor, cu siguranţă, îşi zicea el aşadar, dacă nu din cauza Peştelui-Piatră, măcar mai târziu, deoarece e clar că de pe corabia asta n-o să mai scap, acum când am pierdut – odată cu Persona Vitrea – până şi mijlocul de a mă apropia de zidul de corali fără să mă vatăm. Şi de ce-mi făcusem iluzii? Tot aş fi murit, poate mai târziu, chiar dacă n-aş fi ajuns pe epava asta. Am intrat în viaţă ştiind că legea este să şi ieşi din ea. Cum spunea şi Saint-Savin, ne jucăm rolul, unii mai mult timp, alţii mai în grabă, şi ieşim din scenă. I-am văzut şi eu pe mulţi trecându-mi pe dinainte, alţii mă vor vedea pe mine cum trec, şi vor da şi ei acelaşi spectacol urmaşilor lor.

Pe de altă parte, cât amar de vreme n-am existat şi cât n-o să exist nici pe urmă! Ocup un spaţiu cât se poate de mic în abisul anilor. Acest mic interval nu reuşeşte să mă deosebească de nimicul în care va trebui să mă duc. N-am venit pe lume decât ca să sporesc numărul. Rolul meu a fost aşa de mic, că, de-aş fi rămas în spatele cortinei, toţi ar fi zis acelaşi lucru, că comedia era perfectă. E ca într-o furtună:

unii se înecă deîndată, alții se zdrobesc de vreo stâncă, alții rămân pe vreun lemn părăsit, dar nici ei n-o duc multă vreme. Viața se stinge singură ca o candelă ce şi-a consumat uleiul. Şi-ar trebui să fim obişnuiți cu asta, pentru că tot ca o candelă am început să împrăştiem atomi încă din prima clipă când ne-am aprins.

Nu-i cine ştie ce înțelepciune să ştii lucrurite astea, îşi spunea Roberto, sunt de acord. Ar trebui să le ştim din momentul în care ne naştem. Dar de obicei reflectăm totdeauna numai la moartea altora. Ei, da, toți avem destulă putere ca să suportăm răul altuia. Pe urmă vine momentul să ne gândim la moarte când răul e al nostru, şi atunci ne dăm seama că nici soarele nici moartea nu le poți privi în față. Afară de cazul când ai avut nişte maeştri ca lumea.

Eu am avut. Cineva mi-a spus că în realitate puțini cunosc moartea. De obicei ea e suportată din stupiditate sau din obicei, nu cu chibzuială. Murim pentru că nu putem face altfel. Numai filosoful ştie să se gândească la moarte ca la o datorie, pe care o îndeplinim de bună voie, şi fără teamă: atâta timp cât existăm noi, moartea încă nu există, iar când vine moartea, noi nu mai suntem. De ce aş pierde atâta timp să vorbesc de filosofie dacă acum nu sunt capabil să fac din moartea mea capodopera vieții mele?

Puterile îi reveneau. Îi mulțumea mamei lui, a cărei amintire îl făcuse să părăsească gândul sfârşitului. Nici nu putea fi altfel, doar ea îi dăduse viață.

Prinse să se gândească la propria-i naştere, despre care ştia şi mai puțin decât despre propria-i moarte. Îşi spuse că a se gândi la origini e caracteristic filosofului. E uşor pentru filosof să justifice moartea: faptul că trebuie să te prăbuşeşti în tenebre e unul dintre lucrurile cele mai clare din lume. Ceea ce-l munceşte pe filosof nu e firescul sfârşitului, e misterul începutului. Poate să nu ne pese de eternitatea care va urma după noi, dar nu ne putem sustrage de la chinuitoarea întrebare despre eternitatea care ne-a precedat: eternitatea materiei sau eternitatea lui Dumnezeu?

Iată de ce fusese aruncat pe Daphne, îşi zise Roberto. Pentru că numai în pustnicia aceea odihnitoare ar fi avut

cum să se gândească la singura întrebare ce ne eliberează de orice neliniştе a nefiinţei, încredinţându-ne uimirii în faţa fiinţei.

37.
Încercări Paradoxale despre cum gândesc Pietrele

Însă cât timp rămăsese bolnav? Zile, săptămâni? Sau poate că în timpul ăsta vreo furtună se abătuse asupra corabiei? Sau, chiar mai înainte de a da peste Peştele-Piatră, ocupat cu marea sau cu Romanul lui, nu-şi dăduse seama de ceea ce se petrecea în juru-i? De cât timp, pierduse oare în halul ăsta simţul lucrurilor?

Daphne devenise o altă corabie. Puntea era murdară iar butoaiele, cu doagele desfundate, lăsau apa să curgă; câteva vele se destrămaseră şi fluturau în fâşii, atârnând de catarge ca nişte măşti ce trăgeau cu ochiul sau rânjeau prin găurile lor.

Păsările se tânguiau, iar Roberto alergă îndată să vadă de ele. Unele muriseră. Din fericire plantele, alimentate de ploaie şi de aer, crescuseră şi câte unele pătrunseseră prin colivii, servindu-le de nutreţ celor mai multe, iar pentru celelalte se înmulţiseră insectele. Animalele ce supravieţuiseră, aproape că se şi înmulţiseră, iar cele câteva moarte fuseseră înlocuite de altele vii.

Insula rămânea neschimbată; atâta că, pentru Roberto, care-şi pierduse masca, ea se îndepărtase ca târâtă de curenţi. Zidul de corali, acum că-l ştia apărat de Peştele-Piatră, devenise de netrecut. Roberto ar mai fi putut şi acum să înoate, dar numai de dragul înotului, şi ţinându-se departe de stânci.

„Oh, îndeletniciri omeneşti, cât sunteţi de himerice”, murmura. „Dacă omul nu-i alta decât o umbră, voi sunteţi fum. Dacă el nu-i decât un vis, voi sunteţi năluci. Dacă el nu-i decât un zero, voi sunteţi puncte. De nu-i decât un punct, voi sunteţi zero.”

Atâtea întâmplări, îşi zicea Roberto, ca să descopăr că sunt un zero. Ba chiar, un zero şi mai mic decât eram când am sosit aici ca un bătut de soartă. Naufragiul mă zguduise şi mă făcuse să lupt pentru viaţă, acum nu mai am nimic pentru care să lupt şi contra cui să mă lupt. Sunt condamnat la o lungă odihnă. Mă aflu aici ca să contemplu nu golul spaţiilor, ci pe-al meu: iar din el se vor naşte numai plictisul, tristeţea şi disperarea.

Peste puţin nu numai eu, dar nici Daphne n-o să mai fie. Eu şi ea ajunşi nişte fosile, aşa cum e coralul ăsta.

Pentru că hârca aceea de coral era tot acolo, pe punte, scutită de universala destrămare şi deci, tocmai pentru că era sustrasă morţii, era singurul lucru viu.

Figura asta ce-i trecuse prin minte dădu alt avânt gândurilor naufragiatului nostru învăţat să descopere noi pământuri numai cu ajutorul ocheanului cuvântului. Dacă coralul – era un lucru viu, îşi zise el, era unica fiinţă cu adevărat gânditoare în atâta dezordine a oricăror altor gândiri. Nu putea gândi decât la propria-i complexitate ordonată, despre care însă ştia totul, şi fără să se mai aştepte la răsturnări neprevăzute ale propriei ei arhitecturi.

Trăiesc şi gândesc oare lucrurile? Canonicul îi spusese într-o zi că, pentru a îndreptăţi viaţa şi dezvoltarea ei, trebuie ca în orice lucru să se găsească nişte flori ale materiei, acele spor**ă**, nişte sâmburi. Moleculele sunt alcătuiri anume de atomi într-o figură anume, iar dacă Dumnezeu a impus legi haosului atomilor, alcătuirile lor nu pot face alta decât să dea naştere unor compuse analoage. Posibil ca pietrele pe care le cunoaştem să fie tot acelea ce au supravieţuit Potopului, şi că nici ele să nu fi avut devenire, iar din ele să nu se fi născut altele?

Dacă universul nu-i altceva decât un ansamblu de atomi simpli ce se ciocnesc ca să dea naştere compuşilor lor, nu e posibil ca – odată îmbinaţi ei în compuşi – atomii să înceteze să se mai mişte. În orice obiect trebuie că se menţine o mişcare a lor continuă: mai vijelioasă în aer, fluidă şi regulată în corpurile animale, înceată dar inexorabilă în vegetale şi, desigur, mai înceată, dar nu absentă, în minerale.

Chiar coralul acela, mort pentru viața coralieră, se bucura de vreo agitare subterană proprie, adică proprie unei pietre.

Roberto se gândea. Să admitem că fiece corp este compus din atomi, chiar şi corpurile ce au numai pură întindere, de care vorbesc Geometrii, şi că atomii ăştia sunt indivizibili. E sigur că orice linie se poate împărți în două părți egale, oricare ar fi lungimea ei. Dar dacă lungimea ei este neînsemnată, e posibil să se dividă în două părți o linie compusă dintr-un număr fără soț de atomi. Asta ar însemna deci, dacă nu dorim ca cele două părți să rămână inegale, să fi fost împărțit în două şi indivizibilul cel din mijloc. Dar, acesta, având şi el întindere la rându-i, adică fiind şi el la rându-i o linie, chiar şi de o scurtime imposibil de zărit, ar trebui să fie la rându-i divizibilă în două părți egale. Şi aşa la infinit.

Canonicul spunea că atomul este şi el compus din părți, numai că e atât de compact încât nu-l mai putem divide dincolo de limita lui. Noi nu. Dar alții?

Nu există alt corp solid atât de compact ca aurul, şi totuşi dacă luăm o uncie din acest metal, până şi din uncia aceea un aurar va scoate o mie de lame mici, iar jumătate din acele lame va fi suficientă ca să aureşti întreaga suprafață a unui lingou de argint. Şi din aceeaşi uncie de aur, cei care fac firele de aur şi de argint pentru pasmanterii, cu metodele lor de a trage în fire vor reuşi să-l aducă până la grosimea unui fir de păr, iar firicelul acela va fi lung de un sfert de leghe şi poate mai mult. Meşteşugarul se opreşte la un moment dat, pentru că nu posedă instrumente potrivite, şi nici cu ochiul n-ar mai reuşi să vadă firul pe care l-ar obține. Însă nişte insecte – aşa de minuscule că noi nu le putem vedea, şi aşa de harnice şi pricepute încât să depăşească în îndemânare pe toți meşterii din specia noastră – ar putea fi în stare să lungească şi mai mult firul acela, astfel încât să poată fi întins de la Torino până la Paris. Şi dacă ar exista nişte insecte şi pentru insectele acelea, la ce subțirime ar putea să aducă ele acelaşi fir?

Dacă cu ochiul lui Argus aş pătrunde înlăuntrul poligoanelor acestui coral şi înlăuntrul filamentelor care stau ca nişte raze în jurul lor, şi înlăuntrul filamentului care

alcătuieşte filamentul, aş putea merge în căutarea atomului până la infinit, însă un atom care ar putea fi tăiat la infinit, dând părți tot mai mici şi care pot fi tăiate în continuare, ar putea să mă ducă până la un moment unde materia n-ar fi altceva decât infinită divizibilitate, şi toată duritatea şi plinătatea ei s-ar sprijini pe acest simplu echilibru între goluri. Atunci, în loc să aibă groază de vid, materia ar însemna că-l adoră şi că-i compusă din el, căci ar fi goală în ea însăşi, ar fi o vacuitate absolută. Vacuitatea absolută ar fi în însăşi inima punctului geometric de negândit, iar acest punct n-ar fi altceva decât acea Insulă de Utopie pe care noi o visăm într-un ocean făcut numai şi pururea din ape.

Deci dacă am pune ipoteza unei întinderi materiale făcute din atomi, prin urmare, am ajunge să nu mai avem atomi. Ce anume ar rămâne? Nişte vârtejuri. Numai că vârtejurile n-ar căra cu ele sori şi planete, adică materie plină care se opune vântului lor, deoarece şi sorii şi planetele ar fi şi ele tot vârtejuri, care trag cu ele, în învârtirea lor, vârtejuri mai mici. Atunci vârtejul cel mai mare care face să se-nvârtă galaxiile, ar avea în centru-i alte vârtejuri, iar acestea ar fi nişte vârtejuri de vârtejuri, bulboane făcute din alte bulboane, iar genunea marii bulboane de bulboane de bulboane s-ar afunda în infinit sprijinindu-se pe Nimic.

Iar, noi, locuitorii marelui coral al cosmosului, am crede că materie plină este atomul (pe care totuşi nu-l vedem), pe când şi el, ca tot restul, ar fi o țesătură de goluri în gol, şi am numi ființă, densă şi chiar veşnică, acea horă de inconsistențe, acea întindere infinită, ce se identifică cu nimicul absolut şi care generează din propria-i neființă iluzia totului.

Aşadar mă aflu aici ca să mă iluzionez asupra iluziei unei iluzii, eu, iluzie mie însumi? Şi trebuia să pierd totul, şi să nimeresc pe luntrea asta pierdută la antipozi, ca să-nțeleg că nu era nimic de pierdut? Dar înțelegând asta, nu câştig oare totul, pentru că devin unicul punct gânditor în care universul îşi recunoaşte propria-i iluzie?

Şi totuşi, dacă gândesc, asta nu înseamnă că am un suflet? O, ce ghem încâlcit. Totu-i făcut din nimic, şi totuşi

pentru a-l înțelege trebuie să ai un suflet care, oricât ar fi de puțin, nu e totuna cu nimic.

Ce anume sunt eu? Dacă spun eu, în sensul de Roberto de la Grive, fac asta întrucât sunt memoria tuturor momentelor mele trecute, suma a tot ceea ce-mi amintesc. Dacă spun eu, în sensul acelui ceva care e aici în momentul ăsta, şi nu este catargul mare sau coralul ăsta, atunci sunt suma a ceea ce simt acum. Dar ceea ce simt acum ce este? E ansamblul acelor raporturi, în ordinea aceea aparte care e trupul meu.

Şi atunci sufletul meu nu este, cum voia Epicur, o materie compusă din corpuşoare mai subtile decât altele, o suflare îmbinată cu căldură, ci este modul în care aceste raporturi se simt ca atare.

Ce condensare firavă, ce impalpabilitate condensată! Eu altceva nu sunt decât un raport între părțile mele ce se percep în timp ce stau ele în legătură una cu alta. Dar aceste părți fiind la rândul lor divizibile în alte relații (şi aşa mai departe), atunci orice sistem de raporturi, având conştiința de sine însuşi, fiind chiar conştiința de sine însuşi, ar fi un nucleu gânditor. Eu mă gândesc pe mine, sângele meu, nervii mei; dar orice picătură din sângele meu s-ar gândi pe sine însăşi.

S-ar gândi ea aşa cum mă gândesc eu pe mine? Cu siguranță că nu, căci în natură omul se simte pe sine însuşi într-un mod foarte complex, animalul ceva mai puțin (e capabil de poftă, de pildă, dar nu şi de remuşcare), iar o plantă se simte crescând, şi sigur că simte când cineva o taie, şi poate că spune eu, dar în sens cu mult mai obscur decât o fac eu. Fiece lucru gândeşte, însă după cât este el de complicat.

Dacă-i aşa, atunci până şi pietrele gândesc. Până şi piatra asta, care nici măcar nu-i piatră, ci era un vegetal (sau un animal?). Oare cum o fi gândind? Ca o piatră. Dacă Dumnezeu, care e marele raport al tuturor raporturilor din univers, se gândeşte pe sine însuşi gândind, aşa cum vrea Filosoful, piatra asta s-o fi gândind pe sine însăşi pietrind. Dumnezeu gândeşte realitatea întreagă şi infinitele lumi pe care le creează şi pe care le face să subziste cu gându-i, eu

mă gândesc la iubirea mea nefericită, la singurătatea mea pe corabia asta, la părinții mei dispăruți, la păcatele mele şi la moartea mea viitoare, iar piatra asta poate că gândeşte doar: eu, piatră, eu piatră, eu piatră. Sau, poate că nu ştie nici să zică eu. Gândeşte: piatră, piatră, piatră.

Trebuie că-i plictisitor. Sau poate eu sunt acela care simte plictiseală, eu care pot gândi mai mult, însă ea (sau el) este, dimpotrivă, pe deplin satisfăcută de felul cum este piatră, tot atât de fericită ca şi Dumnezeu – pentru că Dumnezeu se bucură întru a fi Totul şi piatra asta se bucură întru a fi mai nimic, dar dat fiind că nu cunoaşte alt mod de a fi, se mulțumeşte cu ce-i al ei, veşnic satisfăcută de sine... „

Însă o fi adevărat că piatra nu simte nimic altceva decât pietritatea ei? Canonicul îmi spunea că şi pietrele sunt corpuri care în anumite ocazii ard şi devin altceva. Într-adevăr, o piatră cade într-un vulcan, iar de căldura intensă a acelei unsori de foc, pe care anticii o numeau Magmă, se topeşte la un loc cu alte pietre, devine o singură masă incandescentă, curge, şi după puțin (sau mult) timp se pomeneşte parte dintr-o piatră mai mare. E posibil ca atunci când încetează a mai fi piatra aceea, şi în momentul când devine o alta, să nu simtă propria-i încălzire, şi, odată cu ea, felul cum i se-apropie moartea?

Soarele bătea asupra punții, o briză uşoară îi alina căldura, sudoarea se usca pe pielea lui Roberto. Ocupat de atâta timp să se închipuie piatră-mpietrită de dulcea Meduză ce-l țintuise cu privirea-i, se rândui să încerce a gândi aşa cum vor fi gândind pietrele, probabil ca să se obişnuiască cu ziua în care avea să fie un simplu morman alb de oase expus la acelaşi soare şi la acelaşi vânt.

Se despuie de tot, se culcă cu ochii închişi şi cu degetele în urechi, ca să nu mai fie tulburat de niciun zgomot, cum desigur stau lucrurile cu o piatră, care nu are organe de simț. Încercă să anuleze orice amintire proprie, orice cerință a trupului lui omenesc. De-ar fi putut, şi-ar fi anulat propria-i piele, dar neputând, se străduia s-o facă cât mai insensibilă putea.

Sunt o piatră, sunt o piatră, îşi spunea. Şi apoi, pentru a evita până şi să-şi mai vorbească lui însuşi: piatră, piatră, piatră.

Ce anume aş simți de-aş fi cu adevărat o piatră? Mai întâi de toate, mişcarea atomilor ce mă compun, sau acea stătătoare vibrație a pozițiilor pe care părțile părților părților mele le întrețin între ele. Aş auzi zumzetul pietririi mele. Dar n-aş putea spune eu, deoarece pentru a spune eu trebuie totuşi să mai fie şi alții, alt lucru căruia să mă opun. În principiu piatra nu poate să ştie dacă există ceva în afara ei însăşi. Zumzăie, piatra ea însăşi pietrândă, şi nu ştie de rest. E o lume. O lume ce lumifică de una singură.

Cu toate astea, dacă ating acest coral, simt cum suprafața lui a reținut căldura soarelui pe partea expusă, în timp ce partea pe care se sprijină de punte este mai rece; iar dacă l-aş despica în două aş simți poate cum descreşte căldura din vârf spre bază. Acum, într-un corp cald, atomii se mişcă cu mai multă furie, şi deci piatra asta dacă se simte ca mişcare, nu poate să simtă în propriu-i lăuntru decât felul cum se deosebesc aceste mişcări. Dacă ar rămâne veşnic expusă la soare în aceeaşi poziție, poate că ar începe să distingă ceva cum ar fi un deasupra şi un dedesubt, măcar aşa ca două tipuri diferite de mişcare. Neştiind că pricina acestei deosebiri este un factor exterior, ea s-ar gândi aşa ca şi cum mişcarea aceea ar fi propria-i natură. Dar dacă s-ar forma o alunecare de teren şi piatra s-ar rostogoli la vale până ar căpăta o altă poziție, ar simți că alte părți ale ei acum se mişcă, din încete cum erau, în timp ce primele, care erau repezi, acum merg mai încet. Şi în timp ce pământul se clatină (însă ar putea fi un proces foarte lent), ar simți cum căldura sau mişcarea care decurge din ea trece încet-încet de pe o parte a ei pe alta.

Meditând în acest mod, Roberto îşi expunea încet la razele soarelui diferitele părți ale corpului său, rostogolindu-se pe punte, până ce ajunse într-o zonă de umbră şi se răci uşor, aşa cum desigur i s-ar fi întâmplat şi pietrei.

Cine ştie, se întreba el – dacă nu cumva în mişcările astea piatra nu începe să aibă şi ea, dacă nu ideea de loc, cel puțin pe aceea de parte: în orice caz, cu siguranță pe aceea

de schimbare. Nu ideea de a o suferi, însă, pentru că nu cunoaşte opusul ei, care e acțiunea. Sau poate că da. Pentru că faptul că-i piatră şi că-i compusă astfel, îl percepe tot timpul, pe când faptul că-i caldă sau rece îl simte numai când e cazul. Deci într-un mod sau altul e capabilă să se distingă pe ea însăşi, ca substanță, de propriile-i accidente. Sau nu: pentru că se simte pe ea însăşi ca un raport, s-o fi simțind pe ea însăşi ca pe un raport între diferite accidente. S-o fi simțind ca o substanță în devenire. Iar asta ce înseamnă? Mă simt eu oare în alt mod? Cine ştie dacă pietrele gândesc cum zice Aristotel sau cum zice Canonicul. Toate astea, în orice caz, ar putea să le ia milenii, dar nu-i asta-problema: ci este dacă piatra poate să înmagazineze percepții succesive despre sine. Pentru că dacă s-ar simți acum caldă deasupra şi rece dedesubt, şi apoi invers, însă în cea de a doua stare nu şi-ar aminti de prima, ea ar crede totdeauna că mişcarea ei internă este aceeaşi.

Dar de ce, dacă are percepție de sine, să nu aibă şi memorie? Memoria e o putere a sufletului, şi oricât de mic ar fi sufletul pe care-l are piatra, o fi având şi memorie în aceeaşi proporție.

A avea memorie înseamnă să ai noțiunea de înainte şi după, altfel şi eu aş crede permanent că necazul sau bucuria de care-mi amintesc sunt prezente în clipa în care-mi amintesc de ele. Însă eu ştiu că sunt percepții trecute pentru că sunt mai slabe decât cele prezente. Problema este deci să ai sentimentul timpului. Lucru pe care probabil nici eu n-aş putea să-l am, dacă timpul ar fi ceva care se învață. Dar nu-mi spuneam eu cu zile sau cu luni în urmă, înainte de boală, că timpul este condiția mişcării, şi nu rezultatul ei? Dacă părțile pietrei sunt în mişcare, mişcarea asta o fi având un ritm care, fie el şi imposibil de auzit, o fi fiind ca zgomotul unui ceas. Piatra, înseamnă că ar fi propriul ei ceas. A te simți în mişcare înseamnă a-ți simți propriul tău timp care bate. Pământul, o piatră mare în cer, simte timpul mişcării lui, timpul respirației mareelor lui şi ceea ce el simte eu văd desenându-se pe bolta înstelată: pământul simte acelaşi timp pe care eu îl văd.

Aşadar piatra cunoaşte timpul; ba mai mult, îl cunoaşte chiar înainte de a-şi percepe schimbările ei de căldură ca mişcare în spaţiu. Din câte ştiu, ar putea să nu-şi dea seama nici măcar că schimbarea de căldură depinde de poziţia ei în spaţiu: ar, putea să înţeleagă asta ca pe un fenomen de schimbare în timp, cum ar fi trecerea de la somn la veghe, de la vigoare la oboseală, aşa cum îmi dau eu acum seama că, stând nemişcat cum şi stau, mă furnică piciorul stâng. Dar nu, trebuie să simtă şi spaţiul, dacă simte mişcarea acolo unde mai înainte era odihnă şi odihnă acolo unde înainte era mişcare. Prin urmare ea ştie să gândească aici **ş**i acolo.

Dar să ne închipuim acum că cineva culege piatra asta şi o îmbucă între alte pietre ca să construiască un zid. Dacă ea mai înainte simţea jocul propriilor ei poziţii interne era pentru că îşi simţea proprii ei atomi încordaţi în sforţarea de a se îmbina precum cămăruţele unui fagure de albine, înghesuiţi unul într-altul şi unul printre ceilalţi, aşa cum ar trebui să se simtă pietrele dintr-o boltă de biserică, unde una o împinge pe cealaltă şi toate împing către cheia de boltă, iar pietrele mai apropiate de cheie le împing pe celelalte în jos şi în afară.

Însă, fiind ea obişnuită cu jocul acela de împingeri şi răspuns la împingeri, întreaga boltă ar trebui să se simtă ca atare, în mişcarea invizibilă pe care o fac pietrele ei ca să se împingă reciproc; la fel ar trebui să simtă sforţarea pe care cineva o face când o dărâmă şi să înţeleagă că ea încetează de a mai fi boltă în momentul în care zidul de sub ea, împreună cu contraforţii lui, cade.

Deci piatra, presată între alte pietre atât de tare încât e gata-gata să se spargă (iar dacă presiunea ar fi mai mare, s-ar înclina) trebuie să simtă strânsoarea asta, o strânsoare pe care mai înainte nu o simţea, o presiune care într-un fel oarecare trebuie să influenţeze asupra propriei ei mişcări interne. N-o fi asta mişcarea prin care piatra simte ceva care-i este exterior? Aşa ca piatra ar avea conştiinţa Lumii. Sau poate ar gândi că forţa care o apasă e ceva mai puternic decât ea, şi ar identifica Lumea cu Dumnezeu.

Dar în ziua în care zidul acela ar cădea, încetând strânsoarea, ar avea oare piatra simţământul Libertăţii – aşa

cum l-aş simţi eu, dacă m-aş hotărî să ies din constrângerea pe care mi-am impus-o? Numai că eu pot să vreau să încetez de a mai fi în starea asta, însă piatra nu. Deci libertatea e o pasiune, pe când voinţa de a fi liber e o acţiune, şi asta-i diferenţa dintre mine şi piatră. Eu pot să vreau. Piatra cel mult (şi de ce nu?) poate doar să tindă să redevină aşa cum era înainte de zid, şi să simtă plăcere când redevine liberă, dar nu poate hotărî să acţioneze ca să realizeze ce-i place.

Dar pot eu cu adevărat să vreau? În momentul ăsta eu încerc plăcerea de a fi piatră, soarele mă încălzeşte, vântul îmi face acceptabil felul cum pripeşte trupul meu în clipa asta, nu am nicio intenţie de a înceta să mai fiu piatră. De ce? Pentru că-mi place. Deci şi eu sunt sclavul unei pasiuni, care mă opreşte să voiesc liber contrariul ei. Însă voind, aş putea să vreau. Şi totuşi nu o fac. Cu cât sunt eu mai liber decât o piatră?

Nu există gând mai răscolitor, mai ales pentru un filosof, decât acela al liberului arbitru. Din mărinimie filosofică, Roberto îl alungă ca pe un gând prea grav – pentru el, bineînţeles, şi cu atât mai mult pentru o piatră, căreia deja îi dăruise pasiunile, dar îi luase orice posibilitate de acţiune. În orice caz, chiar şi fără să-şi poată pune întrebări asupra putinţei sau neputinţei de a se osândi voluntar, piatra dobândise deja destule facultăţi, şi încă foarte nobile, mai mult decât îi atribuiseră vreodată fiinţele omeneşti.

Roberto se întreba acum mai degrabă dacă în momentul în care cădea în vulcan, piatra avea conştiinţa propriei morţi. Cu siguranţă că nu, pentru că nu ştiuse niciodată ce anume însemna să mori. Dar când era cu totul scufundată în magmă, putea avea noţiunea morţii ei ca deja întâmplate? Nu, pentru că nu mai exista acel compus individual numit piatră. Pe de altă parte, am aflat noi vreodată despre vreun om ce şi-ar fi dat seama că a murit? Dacă ceva se gândea atunci pe sine însuşi, asta o fi fost acum chiar magma: eu măgmui, eu măgmuiesc, măgmuiesc, şluff, şlaff, eu curg, mă revărs, curs-am, plap ploff slupp, dau pe dinafară, dau în clocot cu băşici bolbotitoare, sfârâi, mă-ngroş, sughiţ şi

scuip, mă terciui. Slap. Şi făcând ca magma, Roberto lăsa să-i curgă balele ca unui câine atins de hidrofobie şi încerca să scoată fel de fel de râgâituri de prin toate măruntaiele lui. Era gata-gata să şi vomite. Nu era făcut să fie magmă, mai bine să gândească din nou ca o piatră.

Dar ce-o interesează pe piatra care a fost, că magma se măgmuie-n ea însăşi măgmuind? Nu există pentru pietre o viaţă de după moarte. Nu există pentru nimeni din cei cărora li s-a promis şi îngăduit, ca după moarte, să devină plante sau animale. Ce s-ar întâmpla dacă eu aş muri şi toţi atomii mei s-ar realcătui, după ce cărnurile mele s-au risipit bine prin pământ şi s-au filtrat de-a lungul rădăcinilor, în frumoasa formă a unui palmier? Aş zice eu palmier? Ar zice asta palmierul, care nu-i mai puţin gânditor decât piatra. Dar când palmierul ar zice eu, ar înţelege eu Roberto? Nu s-ar cădea să-i răpim dreptul de a zice eu palmierul. Şi ce fel de palmier ar mai fi dacă ar zice eu Roberto sunt palmier? Acea alcătuire care putea să spună eu Roberto, pentru că se percepea ca fiind alcătuirea aceea, nu mai este. Şi dacă nu mai este, odată cu percepţia îşi va fi pierdut şi memoria de sine. N-aş putea nici să zic eu palmierul, eram Roberto. Dacă asta ar fi posibil, ar trebui să ştiu acum că eu, Roberto eram altădată... ştiu şi eu? Ceva anume. Însă nu-mi amintesc nicidecum una ca asta. Ceea ce eram înainte nu mai ştiu, la fel cum sunt incapabil să-mi amintesc de fătul acela care eram în pântecele mamei mele. Eu ştiu că am fost un făt pentru că mi-au spus-o alţii, dar în ceea ce mă priveşte puteam să nici nu fiu deloc.

Dumnezeule, aş putea să mă bucur de suflet, şi-ar putea să se bucure şi pietrele, şi tocmai de la sufletul pietrelor învăţ că sufletul meu nu va supravieţui trupului meu. Ce mai stau eu să gândesc şi să mă joc făcând pe piatra, dacă pe urmă n-o să mai ştiu nimic de mine?

Dar la urma urmelor, ce anume mai e şi eul ăsta care cred eu că mă gândeşte pe mine? N-am spus oare că nu este altceva decât conştiinţa pe care golul identic cu întinderea o are despre sine în alcătuirea asta anume? Aşadar nu eu sunt cel care gândesc, ci golul sau întinderea sunt cele care mă gândesc pe mine. Şi atunci această alcătuire e un accident,

în care golul şi întinderea au zăbovit cât ai bate din aripi ca după aceea să se poată gândi în altfel. În acest gol al golului, unicul lucru care există cu adevărat este faptul acestei deveniri în nenumărate alcătuiri trecătoare... Alcătuiri a ce anume? Ale marelui, unicului nimic, care-i Substanța a toate.

Guvernată de o maiestuoasă necesitate, care-o face să creeze şi să distrugă lumi, să urzească palidele noastre vieți. Dacă o accept pe prima, dacă izbutesc să iubesc Necesitatea asta, să mă întorc la ea, şi să mă plec vrerilor ei viitoare, aceasta-i condiția Fericirii. Numai acceptând legea ei îmi voi găsi libertatea. Să mă revărs în Ea ar fi Salvarea, fuga de pasiuni în singura pasiune, Iubirea Intelectuală a lui Dumnezeu.

Dacă aş reuşi cu adevărat să înțeleg asta, aş fi cu adevărat singurul om care a găsit Adevărata Filosofie, şi aş şti totul despre Dumnezeul ce se-ascunde. Dar cine ar avea curaj să umble prin lume şi să proclame filosofia asta? Ăsta-i secretul pe care îl voi duce eu cu mine în mormântul de la Antipozi.

Am mai spus, Roberto n-avea vână de filosof. Ajuns la Epifania aceasta, pe care şi-o plăsmuise cu gravitatea cu care opticianul îşi şlefuieşte lentila, avu iarăşi, ca mai înainte – o apostazie amoroasă. Pentru că pietrele nu iubesc, se ridică în şezut redevenind om care iubeşte.

Dar atunci, îşi zise, dacă-n marea cea mare a marii şi unicei substanțe va trebui să ne-ntoarcem cu toții, acolo jos, sau acolo sus, sau în orice loc s-o fi găsind ea, eu mă voi reuni din nou cu Doamna-mi. Vom fi amândoi parte şi tot din acelaşi macrocosm. Eu voi fi ea, ea va fi eu. Nu e acesta sensul profund al mitului hermafroditului? Lilia şi cu mine, un singur trup şi un singur gând...

Şi oare nu am şi anticipat de pe-acum această întâmplare? De zile întregi (de săptămâni, de luni?) eu o fac să trăiască într-o lume care-i toată a mea, fie chiar şi prin Ferrante. Ea este deja gând din gândul meu.

Poate că scrierea Romanelor asta şi este: să trăieşti prin propriile-ţi personaje, să faci ca acestea să trăiască în lumea noastră şi să te încredinţezi pe tine însuţi şi propriile-ţi creaturi gândului celor ce vor veni, chiar şi atunci când noi nu vom mai putea spune eu...

Dar dacă-i aşa, doar de mine depinde să-l elimin pentru totdeauna pe Ferrante din aceeaşi lume cu mine, să fac ca dispariţia lui să fie guvernată de justiţia divină, şi să creez condiţiile prin care eu să pot să mă reunesc cu Lilia.

Plin de un nou entuziasm, Roberto hotărî să gândească ultimul capitol al povestirii lui.

Nu ştia că, mai ales când autorii sunt de-acum hotărâţi să moară, Romanele se scriu adesea singure şi ajung unde vor ele.

38.
Despre Natura şi Locul Infernului

Roberto îşi povesti că, rătăcind din insulă în insulă şi căutând mai mult plăcerea lui decât ruta cea adevărată, Ferrante, incapabil să tragă învăţăminte din semnalele pe care eunucul olandez le trimitea rănii lui Biscarat, pierduse până la urmă orice noţiune despre locul unde se afla.

Corabia în timpul ăsta mergea, puţinele provizii se stricaseră, apa începea să miroasă urât. Pentru ca echipajul să nu-şi dea seama de asta, Ferrante îl obliga pe fiecare să coboare numai o singură dată pe zi în cală ca să ia pe întuneric puţinul care le trebuia ca să supravieţuiască, şi pe care niciunul n-ar fi putut suporta să-l privească.

Singura care nu-şi dădea seama de nimic era Lilia, care suporta cu seninătate orice neajuns, şi părea că trăieşte dintr-o picătură de apă şi un biscuit infim, nerăbdătoare ca iubitul să reuşească în fapta-i. Cât despre Ferrante, nesimţitor la iubirea aceea decât prin plăcerea pe care i-o dăruia, continua să-i stârnească pe marinarii lui, făcând să le strălucească prin faţa ochilor lor de oameni nevoiaşi imaginile bogăţiei. Şi astfel, orbul cel orbit de ranchiună îi

conducea pe alți orbi orbiți de lăcomie, ținând prizonieră în laturile-i viclene o frumusețe oarbă.

Multora din echipaj, cu toate acestea, din cauza setei acum li se umflau gingiile, ce începeau să le acopere dinții de tot; picioarele li se umpleau cu abcese şi taina lor pestilențială urca până la părțile vitale.

Aşa se făcu că, după ce coborâră dincolo de douăzeci şi cinci de grade latitudine sudică, Ferrante trebuise să înăbuşe o răscoală. Făcuse lucrul ăsta punând mâna pe un grup de cinci corsari mai devotați (Andrapod, Boride, Ordogno, Safar şi Asprando), iar rebelii fuseseră părăsiți cu puține merinde pe şalupă. Dar făcând aşa, Tweede Daphne se lipsise de un mijloc de salvare. Ce mai conta, zicea Ferrante, peste puțin o să fim în locul spre care ne trage setea noastră blestemată de aur. Dar oamenii nu mai erau de ajuns ca să conducă corabia.

Nici nu mai aveau chef s-o facă, fiindcă ajutându-l pe şeful lor, acum se voiau egali cu el. Unul din cei cinci îl spionase pe gentilomul acela misterios, care urca aşa de rar pe punte şi descoperise că era vorba de o femeie. Atunci acei ultimi mateloți de două parale îl înfruntaseră pe Ferrante cerându-i-o pe pasageră. Ferrante, un adevărat Adonis la înfățişare, dar Vulcan pe dinlăuntru, ținea mai mult la Pluton decât la Venus şi fu un noroc că Lilia nu-l auzi pe când le spunea în şoaptă răzvrătiților că avea să cadă la înțelegere cu ei.

Roberto nu voia să-i îngăduie lui Ferrante să săvârşească astă ultimă ticăloşie. Voi deci ca în momentul acela Neptun să se mânie, pentru ca cineva să poată să treacă de bântuirile lui fără teamă de mânia-i. Sau, ca să nu ne închipuim lucrul ăsta în moduri aşa de păgâneşti, şi pe deasupra prețioase: îmi închipui că era imposibil (dacă un roman trebuie să transmită şi o învățătură morală) ca Cerul să nu pedepsească corabia aceea plină de perfidii. Şi se bucura la gândul că binecunoscuții Notus, Aquilonul şi Austrul, duşmani neobosiți ai calmului mării, chiar dacă până atunci lăsaseră blânzilor Zefiri grija de a bate cărările pe acolo pe unde Tweede Daphne îşi continua călătoria,

zăvoriți în încăperile lor subterane, acum dădeau semne de nerăbdare.

Îi făcu să răbufnească afară toți deodată. La geamătul bordajelor răspundeau ca un ecou vaietele marinarilor, marea vomita peste ei, iar ei vomitau în mare, şi uneori câte un val îi învăluia în aşa fel că de pe țărmuri cineva ar fi putut lua puntea aceea drept un coşciug de gheață în jurul căruia fulgerele se aprindeau ca nişte luminări.

La început furtuna izbea nori de nori, apele de ape, vânturile de vânturi. Dar foarte curând marea ieşise din hotarele-i prescrise şi creştea umflându-se către cer, cobora în ropote ploaia, apa se-nvolbura cu aerul, pasărea învăța înotul şi peştele zborul. Nu mai era o luptă a naturii împotriva navigatorilor, ci o bătălie a elementelor între ele. Nu mai era niciun atom de aer care să nu se fi transformat într-o sferă de grindină, iar Neptun urca să stingă fulgerele din mâinile lui Joe, adică să-i taie astfel pofta de a-i arde pe oamenii aceia, fiindcă el tocmai voia să-i înece. Marea săpa un mormânt în propriu-i sân ca să-i răpească pământului şi, cum vedea că micul vas se-ndreaptă fără cârmă spre vreo stâncă, cu un dos neaşteptat de palmă dibace îl făcea s-o ia în altă direcție.

Nava se cufunda, când cu pupa, când cu prora, şi de fiecare dată când se lăsa în jos părea că zbura din înaltul unui turn: pupa intra în apă până la galerie, iar la proră apa părea că vrea să înghită bompresul.

Andrapod, care tocmai încerca să lege o velă, fusese smuls de pe vergă şi prăvălindu-se în mare îl lovise pe Boride care întindea o funie, dezarticulându-i capul.

Vasul refuza acum să mai asculte de timonierul Ordogno, pe când o altă rafală smulgea dintr-odată verga din mijloc. Safar se străduia să coboare pânzele, îndemnat de Ferrante care blestema într-una, dar nu terminase de asigurat gabia, când corabia se şi întorsese invers şi primise dintr-o parte trei valuri atât de înalte, încât Safar fusese măturat dincolo de bord. Catargul mare se rupsese dintr-o dată, prăbuşindu-se în mare, nu fără a fi devastat mai întâi puntea şi rupt gâtul lui Asprando. Şi în sfârşit, timona se făcuse bucăți, pe când o lovitură nimicitoare a barei îi lua

viața lui Ordogno. Acum schilozenia aceea de lemn era lipsită de echipaj, în timp ce ultimii şoareci se revărsau peste bord, căzând în apa de care voiau să scape.

Pare imposibil ca Ferrante, în tărăboiul acela, să se mai gândească la Lilia, când de la el ne-am aştepta să se îngrijească să rămână numai el nevătămat. Nu ştiu dacă Roberto se gândise că viola legile verosimilului, însă, ca să n-o lase să piară pe aceea căreia îi dăruise inima, trebui să-i conceadă o inimă şi lui Ferrante – fie chiar şi pentru o clipă.

Ferrante aşadar o târăşte pe Lilia pe punte şi ce face? Experiența îl învăța pe Roberto că ar fi trebuit s-o lege solid de o scândură, lăsând-o să lunece în mare şi încrezându-se că nici măcar fiarele Abisului n-aveau să-şi refuze mila unei asemenea frumuseți.

După aceasta Ferrante înşfacă şi el o bucată de lemn şi se pregăteşte să şi-o lege de spate. Dar în momentul acela apare pe punte, Dumnezeu ştie cum, dezlegat de patu-i de tortură, datorită zgâlțâiturilor din cală, cu mâinile încă legate una de alta, semănând mai mult cu morții decât cu viii, dar cu ochii şi mai arzători de ură, Biscarat.

Biscarat, care pe tot timpul călătoriei rămăsese, ca şi câinele de pe Amarilli, să sufere în lanțuri pe când în fiecare zi îi era redeschisă rana aceea care apoi îi era pentru puțină vreme îngrijită – Biscarat, care petrecuse lunile acelea cu un singur gând: să se răzbune pe Ferrante.

Deux ex machina. Biscarat apare fără veste la spatele lui Ferrante, care-i deja cu un picior dincolo de balustradă şi ridicând brațele i le trece, făcând din lanțu-i un ochi pe dinaintea ochilor lui Ferrante, în aşa fel încât să-l strângă de gât. Şi strigând „Cu mine, cu mine deodată în infern!" îl vedem – aproape că îl şi simțim – cum strânge odată atât de tare, că beregata lui Ferrante pocneşte, în timp ce limba îi iese afară de-un cot şi ține isonul ultimei lui turbări. Până ce trupul acesta fără suflet al victimei căzând îl trage după sine ca pe o mantie pe acela al călăului ce se duce victorios să-ntâlnească războiul din valuri cu inima-n cele din urmă în pace.

Roberto nu izbuti să-şi închipuie simțămintele Liliei la vederea tuturor acestora şi speră ca ea să nu fi văzut nimic.

Dar fiind că nu-şi mai amintea ce anume se petrecuse cu el din momentul în care fusese luat de vârtej, nu reuşea nici să-şi închipuie ce putea să i se fi-ntâmplat ei.

În realitate, era aşa de preocupat de datoria de a-l trimite pe Ferrante spre dreapta-i pedeapsă, încât hotărî să urmărească mai întâi de toate soarta acestuia dincolo de mormânt. Şi o lăsă pe Lilia in gurgite vasto.

Trupul fără viaţă al lui Ferrante fusese aruncat în ăst timp pe o plajă pustie. Marea era liniştită, ca apa dintr-o ceaşcă, iar pe ţărm nu se simţea niciun plesnet de val. Totul era învăluit într-o ceaţă uşoară, aşa cum se-ntâmplă când soarele a dispărut deja, iar noaptea nu a pus încă stăpânire pe cer.

Imediat dincolo de plajă, fără ca arbori sau tufişuri să-i însemne marginea, se vedea o câmpie de-a dreptul minerală, unde până şi ceea ce de departe puteai lua drept nişte chiparoşi, se arătau mai apoi a fi un fel de obeliscuri de plumb. La orizont, către apus, se înălţa un profil muntos, întunecat la vedere, de nu s-ar fi zărit câteva flăcărui de-a lungul coborâşurilor, care-i dădeau o aparenţă de cimitir. Însă deasupra masivului aceluia adăstau nori lungi negri cu pântecele de jeratic ce se stinge, de o formă grea şi compactă, cum sunt oasele acelea de sepie ce apar în unele tablouri sau desene, care când le priveşti mai apoi dintr-o lături se strâng în formă de hârcă. Între nouri şi munte, cerul mai avea încă nuanţe gălbui -şi ai fi zis că aceea-i ultima gură de aer pe care-o mai atingea soarele muribund, de n-ai fi avut impresia că acea ultimă şi sleită amurgire n-avusese niciodată început, şi n-avea să aibă niciodată sfârşit.

Acolo unde câmpia începea să se-nalţe în pantă Ferrante zări o mică ceată de oameni, şi se îndreptă către ei.

Oameni sau făpturi ce aduceau a oameni, aşa păreau de departe, însă când Ferrante ajunse lângă ei văzu că, de fuseseră vreodată oameni, acum mai degrabă deveniseră – sau erau pe cale să devină – nişte mulaje pentru o sală de anatomie. Aşa îi voia Roberto, deoarece-şi amintea că vizitase într-o zi unul din aceste locuri, unde un grup de medici cu hainele de culoare închisă şi cu feţe rubiconde, cu vinişoare roşii pe nas şi pe obraji, cu atitudini ce semănau cu ale unor

gâzi, stăteau în jurul unui cadavru ca să expună din afară ceea ce se afla înlăuntru-i şi să descopere pe morți secretele celor vii. Legau pielea, tăiair cărnurile, dezghiocau oasele, deznodau legăturile nervilor, desfăceau unele de altele spinările de muşchi, deschideau organele de simț, puneau separat toate membranele, şi dezgărdinate toate zgârciturile, dezlipite unele de altele măruntaiele. Scoasă de o parte fiece fibră, despărțită fiece arteră, descoperită orice măduvă, arătau celor din preajmă-le toată bucătăria vitală: iată, ziceau ei, hrana aici se fierbe, sângele aici se curăță, alimentul aici se depune, aici se formează umorile, aici se călesc spiritele... Iar cineva din apropierea lui Roberto observase cu voce scăzută că, după moartea noastră pământească, nu altfel ar fi procedat şi natura.

Dar un Dumnezeu anatomist îi lovise în alt fel pe locuitorii de pe insula aceea, pe care acum Ferrante îi vedea din ce în ce mai de aproape.

Primul era un trup lipsit de piele, cu fâşiile de muşchi întinse, cu brațele într-o atitudine de părăsire, cu fața suferindă către cer, toată doar craniu şi pometi. Celui de-al doilea pielea de pe mâini îi mai atârna doar lipită de buricele degetelor ca o mănuşă, iar la picioare i se răsfrângea sub genunchi ca o cizmă moale.

La un al treilea, mai întâi pielea, apoi muşchii îi fuseseră atât de mult date-n lături încât trupul întreg şi mai ales fața îi apărea ca o carte deschisă. Ca şi cum trupul acela voia să-şi arate pielea, carnea şi oasele în acelaşi timp, de trei ori omenesc şi de trei ori muritor; dar părea o gânganie căreia resturile acelea i-ar fi ținut loc de aripi, dacă pe insulă ar fi existat vânt care să i le fluture. Dar aceste aripi nu se mişcau nicicum în aer, căci aerul era nemişcat în amurgul acela: abia dacă se agitau uşor la mişcările trupului dezghiocat.

Ceva mai încolo un schelet se sprijinea într-o lopată, poate ca să-şi sape groapa, cu orbitele spre cer, cu un rânjet în arcul adus în sus al dinților, cu mâna stângă ca şi cum ar fi implorat milă şi ascultare. Un alt schelet aplecat oferea din spate şira spinării curbată, mergând pe brânci cu mâinile-i osoase puse pe fața-i aplecată.

Unul, pe care Ferrante îl văzu doar din spate, mai avea încă o chică pe craniu-i descărnat, ca un fel de tichie vârâtă pe cap cu forța. Dar pe dosul ei (palid şi rozaliu ca o scoică de mare), urzeala ce susținea blana era formată din pielea capului acelui om, tăiată la înălțimea gâtului şi răsfrântă în sus.

Erau câțiva cărora le fusese scos aproape totul şi păreau sculpturi făcute doar din nervi; iar pe trunchiul grumazului rămas fără cap, mai fâlfâiau nervii, care altădată fuseseră înşurubați la un creier. Picioarele păreau o împletitură de nuiele.

Erau alții care, cu abdomenul deschis, lăsau să se vadă cum palpitau intestinele de culoarea brânduşei, de parc-ar fi fost nişte trişti mâncăi îndopați cu măruntaie nedigerate. Acolo unde avuseseră un penis smuls acum şi redus la ceva umil mai fluturau doar testiculele uscate.

Ferrante văzu pe unii care nu mai erau decât vine şi artere, laborator ambulant al vreunui alchimist, numai țevi şi tuburi în mişcare continuă ce distilau un sânge făr'de sânge, din stinşii ochi ce licăreau în luciul soarelui absent.

Stăteau trupurile acelea într-o mare şi dureroasă tăcere. La unele din ele întrezăreau semnele unei foarte încete transformări ce, din statui de carne, le subția acum ca pe nişte statui de fibre. Ultimul dintre aceştia, jupuit ca un sfânt Bartolomeu, ducea în mâna-i dreaptă pielea încă însângerată, moale ca o mantie păturită. Se mai cunoşteau încă pe ea un chip, cu găurile ochilor şi ale nărilor, şi cu căscarea gurii, ce păreau ultimul strat de clei al unei măşti de ceară expusă la foc iute.

Iar omul acela (sau mai degrabă gura cea fără dinți şi deformată a pielii lui) îi vorbi lui Ferrante.

„Neagră-ți fie sosirea”, îi zise, „pe Pământul Morților pe care noi îl numim Insula Vesalia. Peste puțin şi tu vei avea soarta noastră, dar nu va trebui să crezi că vreunul din noi se stinge cu repeziciunea pe care o dăruie mormântul. După osândele pe care le avem, fiecare dintre noi este adus până la un stadiu propriu de descompunere, ca pentru a ne face să gustăm pe îndelete extincția, ce pentru fiecare ar fi cea mai mare bucurie. O, ce desfătare ar fi să ne-nchipuim că, nişte

creieri care, abia atinşi, s-ar terciui, plămâni care-ar crăpa la prima suflare a unui aer ce-ar putea să-i mai umple, piei rupându-se deîndată, părți moi înmuindu-se, grăsimi zemuindu-se! Ei, bine, nu-i aşa. Aşa cum ne vezi, noi am ajuns fiecare în starea asta a noastră pe nebăgate de seamă, printr-o imperceptibilă schimbare în cursul căreia fiecare firicel destrămat din noi s-a consumat în răstimp de mii şi mii, şi mii de ani. Şi nimeni nu ştie până unde ne este dat să ne consumăm, aşa încât cei pe care-i vezi colo, ajunşi doar nişte oseminte, tot mai speră să mai poată muri un pic, şi poate că sunt milenii de când se istovesc în aşteptarea aceea; alții, aşa ca mine, sunt în înfățişarea asta nu mai ştiu de când – pentru că în noaptea asta ce stă pururea să-nceapă am pierdut orice simțământ al scurgerii timpului – şi totuşi mai sper că-mi va fi fost îngăduită o nimicire foarte înceată. Astfel fiecare din noi râvneşte la o descompunere care – o ştim bine – nu va fi niciodată totală, tot mai nădăjduind ca Eternitatea să nu fi început încă pentru noi, şi temându-ne totuşi că ne aflăm într-însa încă din vremurile străvechi când am debarcat pe pământul ăsta. Noi credeam, fiind în viață, că infernu-i locul eternei disperări, pentru că aşa ni s-a spus. Vai, nu, ci este locul unei speranțe ce nu se mai stinge, ce face ca fiece zi să fie mai rea decât cealaltă, fiindcă setea asta, ce ne este ținută vie, nu-i niciodată satisfăcută. Mai având pururea o rămăşiță de trup, şi fiece trup tinzând la creştere sau la moarte, nu încetăm niciodată a nădăjdui – şi numai astfel Judele nostru glăsuit-a că noi putea-vom pătimi in saecula...”

Întrebase Ferrante: „Dar ce anume nădăjduiți?”

„Mai bine spune ce-o să nădăjduieşti şi tu... O să speri că un abur de vânt, o cât de mică umflare a mării, sosirea unei singure lipitori înfometate o să ne restituie atom cu atom marelui vid al universului, unde putea-vom participa şi noi în vreun fel la ciclul vieții. Însă aici aerul nu se mişcă, marea rămâne neclintită, nu simțim niciodată nici frig, nici cald, nu cunoaştem nici zori şi nici amurguri, şi pământul ăsta mai mort decât noi nu produce nici urmă de vietate. Oh, viermii, pe care moartea ni-i promitea într-o zi! Oh, scumpi viermişori, mame ale spiritului nostru ce-ar mai putea să

renască! Sugându-ne fierea, ne-ați stropi miloşi cu laptele nevinovăției! Muşcându-ne, ați vindeca muşcăturile culpelor noastre, legănându-ne cu unduirile voastre de moarte ne-ați da viața nouă, pentru că ne-ar părea şi nouă mormântul ca un pântec matern... Dar nimic din toate astea n-o să fie. Asta noi o ştim şi totuşi trupurile noastre o uită în fiece clipă".

„Iar Domnul", întrebase Ferrante, „Domnul râde, nu-i aşa?"

„Vai, nu", răspunsese jupuitul, „pentru că până şi umilirea ne-ar da avânturi. Frumos ar mai fi dacă am vedea cel puțin un Dumnezeu râzând, care-şi bate joc de noi! Ce mare desfătare ar fi pentru noi priveliştea Domnului care de pe tronu-i, înconjurat de sfinții săi, şi-ar râde de noi. Am avea viziunea bucuriei altuia, tot atât de înveselitoare ca şi vederea supărării altuia. Nu, aici nimeni nu se-ndură, nimeni nu râde, nimeni nu se-arată. Aici Dumnezeu nu există, numai o nădejde j fără țintă.

„La dracu, blestemați fie toți sfinții", încercă să strige atunci Ferrante, în culmea mâniei, „dacă-s osândit, o să am cel puțin dreptul să dau pentru mine însumi spectacolul furiei mele!" Dar îşi dădu seama că glasul îi ieşea slab din piept, că trupul îi era amorțit, şi nu putea nici măcar să-şi verse veninul.

„Vezi", îi spusese cel fără de piele, fără ca gura lui să reuşească să surâdă, „osânda ta a şi început. Nici ura nu-ți mai e îngăduită. Insula aceasta e unicul loc al universului unde nu e îngăduit să pătimeşti, unde o speranță făjă vlagă nu se deosebeşte de un plictis fără margini."

Roberto continuase să construiască sfârşitul lui Ferrante, stând tot acolo pe punte, gol, aşa cum se aşezase ca să devină piatră, iar între timp soarele îi făcuse răni pe față, pe piept şi pe picioare, readucându-l la starea aceea febrilă de care scăpase nu de mult timp, dispus acum să confunde nu numai romanul cu realitatea, dar şi arsura sufletului cu aceea a trupului, se simți din nou învăpăiat de iubire. Şi Lilia? Ce s-a întâmplat cu Lilia în timp ce cadavrul lui Ferrante se ducea să-ntâlnească insula morților?

Roberto sări brusc toate întâmplările, cu o mişcare tipică la romancieri, când nu mai ştiu cum să-şi înfrâneze nerăbdarea şi nu mai ţinu cont de unitatea de timp şi de loc, pentru a o regăsi pe Lilia după câteva zile, lipită de scândura aceea, în timp ce plutea pe o mare acum liniştită ce scânteia în soare – şi se apropia (iar asta, mult stimate cititor, tu n-ai fi îndrăznit niciodată s-o prevezi) de coasta occidentală a Insulei lui Solomon, şi anume pe partea opusă aceleia unde era ancorată Daphne.

Aici – asta Roberto o ştia de la părintele Caspar – plajele erau mai puţin primitoare decât erau la apus. Scândura, care abia mai ţinea, se rupsese izbindu-se de o stâncă. Lilia se trezise şi se agăţase de roca aceea, în timp ce resturile plutei dispăreau luate de curenţi.

Acum ea era acolo, pe o piatră care abia o putea adăposti, iar o fâşie de apă – dar pentru ea era un ocean – o despărţea de ţărm. Scuturată de taifun, vlăguită de nemâncare, chinuită şi mai mult de sete, nu se putea târî de pe stâncă până la nisip, dincolo de care, cu o privire înceţoşată, ghicea o vălurire de forme vegetale.

Dar stâncă era încinsă sub şoldul ei tânăr şi, respirând cu greu, în loc să-şi răcorească arşiţa lăuntrică, trăgea în piept zăduful din aer.

Spera ca nu prea departe să izvorască pârâiaşe repezi din văi umbroase, dar visele astea nu o alinau, ci îi stârneau şi mai tare setea. Voia să ceară ajutorul Cerului, dar rămânându-i lipită de palat limba uscată, glasul îi era de suspine întretăiate.

Cum timpul trecea, şfichiuirea vântului o zgâria cu unghii nemiloase şi se temea (mai rău ca de moarte) că va trăi până ce acţiunea elementelor avea s-o desfigureze, făcând-o demnă de repulsie şi nu de iubire.

De-ar fi ajuns măcar la un lac, la un fir de apă curgătoare, aplecându-şi buzele şi-ar fi văzut ochii, altădată două stele vii ce promiteau viaţă, acum deveniţi două eclipse ce te-nfricoşau; şi chipul acela, pe care Amoraşi stăteau să se răsfeţe, acum doar jalnic adăpost al urâţirii. De-ar fi ajuns la un iaz, ochii ei ar fi vărsat, de mila propriei ei stări, mai multe picături decât buzele-i ar fi băut dintr-însul.

Cel puțin așa o punea Roberto pe Lilia să gândească despre sine. Dar se simți stânjenit. Jenat pentru ea care, mai mult moartă, se mai gândea la propria-i frumusețe, cum cereau adesea Romanele; îi era jenă de el însuși, care nu știa să privească-n față, fără hiperbole ale fanteziei, iubirea lui aflată pe moarte.

Cum putea fi Lilia, cu adevărat, în locul acela? Cum ar fi apărut ea, de i-ar fi scos veșmântul acela de moarte țesut din cuvinte?

Din cauza suferințelor lungii călătorii și ale naufragiului, pletele ei poate că se făcuseră câlțoase și presărate cu fire albe; sânul ei își pierduse desigur crinii, fața îi fusese brăzdată de timp. Încrețite îi erau acum și gâtul și pieptul.

Dar nu, s-o slăvească astfel pe ea veștejindu-se însemna tot să se încreadă mașinăriei poetice a părintelui Emanuele... Roberto voia s-o vadă pe Lilia așa cum era realmente. Cu capul dat pe spate, cu ochii care, tulburi și micșorați de usturime, se arătau prea depărtați de rădăcina nasului – acum subțiat la vârf – trași în jos de umflături, cu colțurile marcate de crețuri mici ca niște raze, ca urmele lăsate de o vrabie pe nisip. Cu nările puțin dilatate, una ușor mai cărnoasă decât cealaltă. Gura încrețită, de culoarea ametistului, cu două riduri arcuite în părți, și cu buza de sus puțin ieșită înafară, înălțată să arate doi dinții nici ce nu mai erau de fildeș. Pielea feței ușor căzută, două cute largi sub bărbie, urâțind conturul gâtului...

Și totuși, fructul acesta trecut, el nu l-ar fi dat pentru toți îngerii din cer. El o iubea și așa, și nici nu putuse să știe că era altfel atunci când o iubise voind-o așa cum era, în spatele vălului ei negru, în seara aceea de demult.

Se lăsase să rătăcească cu gândul în timpul zilelor lui de naufragiu, o dorise armonioasă ca sistemul sferelor; dar acum îi spuseseră toți (și nu îndrăznise să i-o mărturisească și pe asta părintelui Caspar) că poate planetele nu-și împlinesc călătoria de-a lungul liniei perfecte a unui cerc, ci printr-un ocol destul de strabic în jurul soarelui.

Dacă frumusețea-i limpede, iubirea-i misterioasă: el descoperea că iubește nu primăvara, ci toate anotimpurile

iubitei, cu atât mai de dorit în declinu-i autumnal. O iubise mereu pentru ceea ce era şi-ar fi putut ea să fie şi numai în sensul ăsta a iubi înseamnă a dărui fără să aştepți nimic în schimb.

Se lăsase distras de exilu-i ce suna din unde, căutând mereu un alt el însuşi: unul foarte rău în Ferrante, minunat în Lilia, din slăvirea căreia voia să-şi facă o glorie. Însă a o iubi pe Lilia însemna s-o voiască aşa cum era şi el însuşi, supuşi fiind amândoi lucrării timpului. Până atunci folosise frumusețea ei ca să-şi înşele foamea nesățioasă a minții. O făcuse să vorbească punându-i în gură vorbele pe care le voia el, şi care-l lăsau totuşi nemulțumit. Acum ar fi vrut-o aproape, îndrăgostit de frumusețea-i suferindă, de voluptoasa-i istovire, de grația-i veştejită, de venustatea-i lâncezită, de nuditatea-i acum slăbită, ca să i-o mângâie cu dragoste, şi să-i asculte cuvântul, pe al ei, nu pe acela pe care i-l împrumutase el.

Trebuia să o aibă deposedându-se de sine.

Dar era târziu ca să mai poată aduce omagiul potrivit idolului său bolnav.

Pe cealaltă parte a Insulei, Liliei îi curgea acum prin vine, lichefiată, Moartea.

39.
Itinerar Extatic şi Ceresc

Era oare acesta modul de a încheia un Roman? Romanele nu numai că ne îmboldesc la ură ca să ne facă la sfârşit să ne bucurăm de înfrângerea celor pe care îi urâm, ci totodată ne şi invită la compasiune pentru ca apoi să ne ajute să-i descoperim în afară de orice pericol pe cei pe care-i iubim. Despre romane care să se termine atât trist Roberto nu mai auzise.

Afară numai dacă Romanul nu era încă încheiat şi nu rămânea păstrat de rezervă vreun Erou secret, capabil de vreun gest imaginabil doar în Țara Romanelor.

Din dragoste, Roberto hotărî să săvârşească gestul acela intrând el însuşi în povestirea-i.

Dacă eram eu acum ajuns pe Insulă, îşi zicea, acum aş putea s-o salvez. Numai lenea mea e aceea care m-a reţinut aici. Acum suntem amândoi ancoraţi pe mare, râvnind malurile opuse ale unuia şi aceluiaşi uscat.

Şi totuşi, nu-i totul pierdut. Eu o văd dându-şi sufletul chiar în clipa asta, dar dacă exact în acelaşi moment aş ajunge pe insulă, aş fi cu o zi înainte ca ea să sosească acolo, gata s-o aştept şi s-o salvez.

Puţin contează că aş primi-o din mare atunci când ar fi pe punctul de a-şi da ultima suflare. Într-adevăr, se ştie că atunci când trupul ajunge pe pragul ăsta, o emoţie puternică îi poate reda o sevă nouă, şi s-au văzut muribunzi care, aflând că pricina nenorocirii lor fusese îndepărtată, au revenit la viaţă înflorind din nou.

Şi ce emoţie mai mare ar putea fi pentru muribunda aceea decât să-şi revadă în viaţă omul iubit! Într-adevăr nici măcar n-ar trebui să-i dezvălui că sunt altul decât cel pe care-l iubea ea, pentru că mie, şi nu celuilalt se dăruise ea; aş lua pur şi simplu locul care-mi era menit încă de la-nceput. Nu numai atât, însă fără să ştie de ce, Lilia ar simţi o altfel de iubire în privirea mea, pură de orice desfrânare, fremătând de devoţiune.

E posibil, s-ar întreba oricine, ca Roberto să nu se fi gândit la faptul că această răsturnare îi era îngăduită numai dacă într-adevăr el ar fi ajuns la Insulă în cuprinsul zilei aceleia cel mult pe la primele ore ale dimineţii următoare, lucru pe care experienţele lui făcute curând nu îl îndreptăţeau să-l creadă? E posibil să nu-şi dea seama că proiecta să ajungă cu adevărat la ţărmul Insulei ca s-o găsească pe aceea care ajungea acolo numai în virtutea povestirii lui?

Însă Roberto, am mai văzut noi, după ce începuse să se gândească la o Ţară a Romanelor, cu totul străină de propria-i lume, până la urmă ajunsese să facă să se reverse cele două universuri unul într-altul fără nicio greutate şi le confundase legile. Credea că poate să ajungă pe Insulă pentru că îşi imagina asta, şi că-şi imaginează sosirea ei în momentul în

care el avea să fie deja ajuns acolo, pentru că aşa voia. Pe de altă parte, libertatea aceea de a voi întâmplări şi a le vedea realizate, care face ca Romanele să fie atât de imprevizibile, Roberto o transfera acum propriei sale lumi: în cele din urmă ar fi ajuns pe insulă pentru simplul motiv că – dacă n-ar fi ajuns – nu ar mai fi ştiut ce anume să-şi povestească.

În jurul acestei idei, pe care oricine nu ne-ar fi urmat până aici ar socoti-o o năzbâtie sau o nebunealã sau cum se mai zice (sau cum se zicea pe-atunci) el reflecta acum în chipj matematic, fără să-şi ascundă niciuna dintre eventualitățile pej care cugetul şi prudența i le sugerau.

Ca un general care ticluieşte cu o noapte înainte de bătălie mişcările pe care trupele lui le vor face în ziua următoare şi nu numai că-şi reprezintă dificultățile ce ar putea interveni şi accidentele ce ar putea să-i strice planul, dar se identifică şi cu mintea generalului advers, ca să-i prevadă mişcările şi contraloviturile şi să dispună de viitor acționând drept consecință a ceea ce altul ar putea pune la cale drept consecință a consecințelor acelora – aşa şi Roberto îşi cântărea mijloacele şi rezultatele, cauzele şi efectele, argumentele pro şi contra.

Trebuia să părăsească ideea de a înota către zidul de corali şi a-l depăşi. Nu mai putea să-i vadă acum trecerile de pe dedesubt, şi n-ar fi putut să ajungă la partea ce ieşea din apă decât înfruntând capcane invizibile, cu siguranță mortale. Şi în fine, chiar admițând că ar fi putut ajunge până acolo – pe deasupra apei sau pe dedesubt, una din două – nu era sigur că ar fi putut să meargă apoi atâta pe jos cu oasele lui slăbite şi că reciful nu conținea spărturi în care ar fi căzut fără să mai poată ieşi.

Nu se putea deci ajunge la Insulă decât refăcând traiectul bărcii, adică înotând către sud, aținându-se la distanță de linia golfului aproximativ la nivelul lui Daphne şi îndreptându-se apoi către răsărit imediat ce ar fi cotit pe după promontoriul sudic, până ar fi atins strâmtoarea aceea mică despre care îi vorbise părintele Caspar.

Acest proiect nu era posibil din două motive. În primul rând, deoarece cu foarte mare greutate reuşise până atunci

să înoate până la limita zidului şi de fiecare dată ajuns acolo forţele i se epuizau; de aceea i se părea fără sens să-şi închipuie că ar fi putut să parcurgă o distanţă de patru-cinci ori mai mare – şi asta fără frânghie, nu pentru că nu ar fi avut una atât de lungă, ci pentru că, de astă dată, dacă se ducea, se ducea definitiv, iar dacă nu ajungea n-avea sens să se mai întoarcă îndărăt. Al doilea motiv era că a înota către sud însemna să avanseze împotriva curentului: şi dându-şi seama că forţele lui îi ajungeau să i se împotrivească numai pentru câteva lungimi de braţ, el ar fi fost târât în mod inexorabil către nord, dincolo de capul septentrional, îndepărtându-se tot mai mult de Insulă.

După ce a calculat riguros aceste posibilităţi (adică după ce a recunoscut că viaţa-i scurtă, arta-i lungă, prilejul vine şi experimentul nu ţine) şi-a spus că-i nedemn pentru un gentilom să se lase pradă unor calcule atât de meschine, ca un burghez ce şi-ar socoti posibilităţile de câştig dacă ar juca la zaruri economiile lui mărunte.

Ori, şi-a spus el, un calcul trebuie să existe, dar trebuie să fie unul sublim dacă şi miza-i sublimă. Ce punea el în joc în pariul ăsta al lui? Viaţa. Însă viaţa lui, dacă n-ar fi reuşit niciodată să părăsească corabia, nu însemna mare lucru; mai ales acum când singurătăţii i s-ar fi adăugat şi conştiinţa de a fi pierdut-o pentru totdeauna. Ce-ar fi câştigat în schimb dac-ar fi trecut proba? Totul, bucuria de a o revedea şi a o salva sau, în orice caz, aceea de a muri peste trupul ei mort, acoperindu-i-l cu un giulgiu de sărutări.

E-adevărat, pariul nu-i era pe măsură. Existau mai multe posibilităţi să piară în această încercare decât să atingă uscatul. Dar şi în cazul acela sorţii erau câştigători: ca şi cum cineva i-ar fi spus că avea o mie de posibilităţi de a pierde o sumă mizeră contra unei singure posibilităţi de a câştiga un tezaur imens. Cine n-ar fi acceptat?

În sfârşit, îi venise o altă idee, care-i reducea în chip nemăsurat de mult riscul jocului aceluia, ba chiar îi dăruia victoria scontată în ambele cazuri. Să admitem chiar că curenţii aceia aveau să-l târască în direcţia opusă. Ei bine, odată trecut de al doilea promontoriu (o ştia, fiindcă făcuse

proba cu scândura), curentul avea să-l poarte de-a lungul meridianului...

Dacă s-ar fi lăsat dus în plută, cu ochii spre cer, el nu ar mai fi văzut niciodată soarele mişcându-se: ar fi unduit pe geana aceea care separa ziua de azi de ziua de dinainte, în afara timpului, într-o amiază veşnică. Oprindu-se timpul pentru el, s-ar fi oprit şi pe Insulă, întârziind moartea ei la infinit, pentru că de-acum tot ce i se întâmpla Liliei ar fi depins de voinţa lui de narator. Rămânând el în suspensie, tot în suspensie ar fi rămas şi ceea ce se petrecea pe Insulă.

Iată un chiasm din cale-afară de iscusit, după toate astea. Ea s-ar fi aflat în aceeaşi poziţie în care fusese el însuşi pentru un timp aproape incalculabil, fiind la două lungimi de braţ de Insulă, şi aşa că pierzându-se el în ocean, i-ar fi dăruit tocmai ceea ce fusese speranţa lui, ar fi ţinut-o suspendată pe geana unei dorinţe inepuizabile, amândoi fără viitor şi deci fără moarte în timpul ce avea să vină.

Apoi mai zăbovise un timp închipuindu-şi care i-ar fi fost călătoria şi din pricina topirii de universuri pe care el o şi decretase de acum, o simţea ca şi cum ar fi fost şi călătoria Liliei. Extraordinara aventură a lui Roberto era aceea care i-ar fi garantat şi ei o nemurire pe care încurcătura longitudinilor nu i-ar fi îngăduit-o nicicum altfel.

S-ar fi mişcat către nord cu viteză blândă şi uniformă: la stânga, ca şi la dreapta lui, s-ar fi fugărit zilele şi nopţile, anotimpurile, eclipsele şi mareele, stele noi-nouţe ar fi străbătut cerurile aducând molime şi prăbuşiri de imperii, monarhi şi pontifi aveau să încărunţească şi să dispară în rafale de pulbere, toate vârtejurile din univers şi-ar fi împlinit revoluţiile lor rapide, alte stele s-ar fi format din holocaustul celor vechi...

În juru-i marea s-ar fi dezlănţuit şi apoi s-ar fi preschimbat în văluirea aceea blajină de unde.

S-ar fi oprit oare într-o zi? Din cele ce-şi amintea din hărţi, niciun alt uscat în afară de Insula lui Solomon, nu se putea întinde pe meridianul acela măcar până acolo unde el, la Pol, avea să se unească cu toate celelalte meridiane. Însă dacă o corabie, cu vântul în pupa şi cu o pădure de vele făcea luni şi luni de zile ca să acopere un parcurs egal cu acela pe

care avea să-l întreprindă pentru el oare cât avea să dureze? Poate ani de zile, înainte de a ajunge la locul unde nu ştia ce anume s-ar fi întâmplat cu ziua şi cu noaptea şi cu scurgerea veacurilor.

Dar în timpul acesta avea să se odihnească într-o iubire atât de uşoară încât să nu se mai teamă că-şi pierde buzele, mâinile, pupilele. Trupul avea să se golească de orice limfă, sânge, bilă sau pituită, apa avea să-i intre prin toți porii, pătrunzând în urechi, avea să-i îmbrace creierul cu o cămaşă de sare, avea să-i înlocuiască umoarea sticloasă a ochilor, avea să-i invadeze nările ajungând să-l desfacă de orice urmă de element terestru. În acelaşi timp razele solare aveau să-l alimenteze cu particule de foc, iar acestea aveau să subțieze, lichidul într-o singură brumă de aer şi de foc care prin acțiunea simpatiei avea să fie atrasă şi să se unească mai întâi cu spiritele aerului, apoi cu acelea ale soarelui.

Şi acelaşi lucru avea să se-ntâmple şi cu ea în lumina oprită de pe stânca aceea. Avea să se întindă-n jur precum aurul bătut până devine foița cea mai transparentă.

Astfel, în decursul zilelor aveau să se unească în contopirea aceea. Clipă de clipă aveau sa fie cu adevărat unul pentru celălalt precum gemenii cei ficşi ai compasului, mişcându-se fiecare potrivit mişcării perechii lui, unul aplecându-se când celălalt se duce mai departe, şi redevenind drept, când celălalt i se alătură iarăşi.

Atunci amândoi aveau să-şi continue călătoria în prezent, drept către astrul care-i aştepta, pulbere de atomi printre alte corpuscule ale cosmosului, vârtej printre vârtejuri, acum eterni ca şi lumea, fiind urziți din gol. Împăcați cu destinul lor, deoarece mişcarea pământului aduce nenorociri şi spaime, iar vibrația sferelor e inocentă.

Aşadar miza aceea avea să-i aducă în orice caz o victorie. Nu trebuia ezitat. Dar nici să se pregătescde sacrificiul acela triumfal fără niciun bagaj de ritualuri cuvenite. Roberto încredințează hârtiilor lui ultimele gesturi pe care se grăbeşte să le îndeplinească, iar în rest ne lasă să ghicim gesturi, ritmuri, cadențe.

Ca primă purificare eliberatoare, avu nevoie de aproape o oră ca să dea la o parte un colț din grătarul ce despărțea puntea de subsolul ei. Apoi coborî şi începu să deschidă colivie după colivie. Pe măsură ce smulgea gratiile, era înconjurat de un singur freamăt de aripi, aşa că trebui să se apere înălțând brațele dinaintea ochilor, iar în timpul" acesta striga „Uşş! uşş!" şi-şi încuraja prizonierii împingând cu mâinile până şi găinile care săreau speriate fără să nimerească locul de ieşire.

Până ce urcat din nou pe punte văzu numerosul stol ridicându-se printre catarge şi i se păru pentru câteva clipe că soarele se acoperise cu toate culorile curcubeului înălbind pieziş de păsările de mare, ce se alăturaseră curioase să ia şi ele parte la sărbătoarea aceea.

Apoi aruncase în mare toate ceasurile nemaigândindu-se câtuşi de puțin că pierdea un timp prețios: ştergea astfel timpul ca să-şi aibă parte de o călătorie împotriva timpului.

În sfârşit, ca să-şi interzică orice laşitate, adunase pe punte, sub vela catargului mare, bucăți de lemn, scândurele, butoaie goale, le stropise cu uleiul din toate opaițele şi le dăduse foc.

Se ridicase o primă flacără ce aprinsese repede velele şi şarturile. Când căpătase siguranța că vatra aceea de foc se alimenta acum cu forțe proprii se pregătise să-şi ia rămas bun.

Era încă gol de când începuse să moară transformându-se în piatră. Lipsit până şi de frânghia care nu mai trebuia să-i limiteze călătoria, coborâse în mare.

Împinsese cu picioarele lemnul vasului ca să-şi ia avânt înainte pentru a se depărta de Daphne şi după ce înotase pe-alături de ea până la pupă, se îndepărtase pentru totdeauna către una dintre cele două fericiri care, cu siguranță, îl aşteptau.

Mai înainte ca destinul, sau apele, să hotărască pentru el, aş dori să cred că el, oprindu-se din când în când ca să-şi recapete suflul, lăsase să-i fugă privirea de la Daphne pe care o saluta până la Insulă.

Acolo, pe deasupra liniei trasate de vârfurile arborilor, cu ochi acum foarte ageri, pesemne că a văzut ridicându-se-n zbor – ca o săgeată ce ar voi să nimerească soarele – Columba de Culoarea Naramzei.

40.
Colofon

Asta-i tot. Iar ce s-a mai întâmplat pe urmă cu Roberto nu ştiu şi nici nu cred că se va putea şti vreodată.

Cum să scoți un roman dintr-o poveste atât de romanescă, dacă nici măcar nu i se cunoaşte sfârşitul sau, mai bine zis, adevăratul început?

Afară numai dacă istoria de povestit nu ar fi nicidecum aceea a lui Roberto, ci a hârtiilor lui – deşi, până şi aici putem merge doar pe nişte presupuneri.

Daca hârtiile (dealtfel fragmentare, din care am scos o poveste sau un şir de povestiri ce se întretaie sau se îmbucă între ele) au ajuns până la noi este pentru că Daphnc nu a ars de tot, asta mi se pare evident. Cine ştie, poate că focul acela a cuprins doar puțin catargele, însă apoi s-a stins la loc chiar în decursul aceleiaşi zile, nefiind vânt. Sau poate, nimic nu exclude ca după câteva ceasuri să fi căzut o ploaie torențială, care a stins sămânța focului...

Cât timp a rămas Daphne acolo înainte ca cineva să o regăsească şi să redescopere scrierile lui Roberto? Avansez două ipoteze, amândouă închipuite.

Cum am mai menționat, cu câteva luni înainte de întâmplarea aceea, mai precis în februarie 1643, Abel Tasman plecat din Batavia în august 1642, după ce atinsese Pământul acela al lui van Diemen care avea mai apoi să devină Tasmania, văzând numai de departe Noua Zeelandă se îndreptase către insulele Tonga (la care ajunsese în 1615 van Schouten şi Le Maire, şi le botezaseră insulele de Cocos şi Insulele Trădătorilor), înaintând spre nord descoperise un şir de insulițe înconjurate cu nisip, înregistrându-le la 17-l9 grade latitudine sudică şi la 201,35 grade longitudine. Nu mai stăm să discutăm aici de longitudine, însă insulele

acelea pe care le numise Prins Willelms Ejilanden, dacă ipotezele mele sunt bune, n-ar fi trebuit să fie prea departe de Insula din povestea noastră.

Tasman îşi încheie călătoria, spune el, în iunie, şi deci înainte ca Daphne să fi putut ajunge în părţile acelea. Însă nu-i sigur că jurnalele de bord ale lui Tasman sunt credibile (şi printre altele, nu mai există originalul lor)[1]. Să încercăm deci să ne imaginăm că, printr-una dintre devierile întâmplătoare de care călătoria lui e atât de plină, el s-a întors în zona aceea şi că acolo a descoperit-o pe Daphne. Nu mai era nicio posibilitate de a o pune pe linia de plutire, lipsită de catarge şi de vele, cum trebuie să fi fost acurn. O vizitase ca să descopere de unde venea, şi găsise hârtiile lui Roberto.

Oricât de puţină italiană ştia, înţelesese că era vorba în ele de problema longitudinilor, fapt pentru care hârtiile acelea deveneau document deosebit de secret, ce trebuia predat Companiei Indiilor Olandeze. De aceea nu spune nimic în jurnalul său despre asta, poate că falsifică până şi datele pentru a şterge orice urmă a aventurii lui, iar hârtiile lui Roberto sfârşesc în vreo arhivă secretă. Pentru că pe urmă Tasman a mai făcut o călătorie şi în anul următor, şi numai Dumnezeu ştie dacă a fost acolo unde a spus el.[2]

Să ni-i închipuim pe geografii olandezi răsfoind hârtiile acelea. Noi ştim, nu era nimic interesant de descoperit în ele, afară doar, poate, de metoda canină a doctorului Byrd, despre care pariez că diferiţi spioni ajunseseră deja să afle pe alte căi. Se găseşte în ele menţiunea despre Observatorul Maltez, dar aş vrea să amintesc că, după Tasman, mai trec o sută treizeci de ani până ce Cook să redescopere insulele acelea, însă urmând indicaţiile lui Tasman nu s-ar fi putut să fie regăsite:

Apoi, în sfârşit, tot după un secol de la întâmplarea noastră, invenţia cronometrului marin al lui Harrison pune capăt freneticei căutări a acelui punto fijo. Problema longitudinilor nu mai este o problemă, şi vreun arhivist al Companiei, dornic să golească dulapurile, aruncă, dăruieşte sau vinde – cine ştie – hârtiile lui Roberto, ajunse de-acum simple curiozităţi pentru vreun împătimit de manuscrise.

A doua ipoteză este, din punct de vedere romanesc, mai atrăgătoare. În mai 1789 un fermecător personaj trece prin părțile acelea. Este căpitariul Bligh, pe care răzvrătiții de pe Bounty îl încărcaseră pe o şalupă cu optsprezece oameni fideli lui şi-l încredințaseră clemenței apelor.

Acel om excepțional, oricare ar fi fost defectele lui de caracter, reuşeşte să străbată mai mult de şase mii de kilometri, ca să acosteze în cele din urmă la Timor. În cursul acestei aventuri, trece prin arhipelagul insulelor Figi, ajunge aproape până la Vanua Levu şi străbate grupul insulelor Yasawa. Aceasta înseamnă că, dacă ar fi deviat foarte puțin către est, ar fi putut foarte bine să acosteze pe lângă Taveuni, unde-mi place să susțin că se găsea Insula noastră – iar dacă ar fi valabile nişte probe în chestiuni cum ar fi ce cred eu şi ce vreau să cred, ei, bine, lumea mă asigură că o Columbă Portocalie, sau Orange Dove, sau Flame Dove, sau şi mai bine zis, Ptilinopus Victor, există numai acolo – numai că, cu riscul de a strica toată povestea, cea portocalie este bărbătuşul.

Aşadar, un om ca Bligh, dacă ar fi găsit-o pe Daphne într-o stare cât de cât bună, dat fiind că ajunsese până acolo cu o simplă barcă, ar fi făcut tot posibilul s-o pună la punct. Dar trecuse deja aproape un secol şi jumătate. Câteva furtuni trebuie că zguduiseră ulterior coca aceea, îi rupseseră ancora, corabia ajunsese să se răstoarne de bariera de corali – sau poate că nu, poate că, fusese luată de curent, târâtă către nord şi aruncată pe alte limbi de uscat sau pe pragul de stânci al altei insule apropiate, unde rămăsese expusă acțiunii vremii.

Probabil că Bligh s-a urcat la bordul unui vas fantomă cu pereții încrustați cu cochilii şi înverziți de alge, cu o cală desfundată şi plină de apă, ajunsă refugiu al moluştelor şi al peştilor otrăvitori.

Poate că mai supraviețuia, instabil, turnul de pupă, şi în cabina căpitanului, uscate şi pline de praf, ori dimpotrivă, umede şi putrezite, dar mai putând încă a fi citite, Bligh a găsit hârtiile lui Roberto.

Nu mai erau vremuri pline de nelinişte privitoare la longitudini, dar poate că l-au atras referirile, într-o limbă necunoscută, la Insulele lui Solomon. Cu aproape zece ani mai înainte, un anume domn Buache, Geograf al regelui şi al Marinei Franceze, prezentase un memoriu la Academia de Ştiinţe despre Existenţa şi Poziţia Insulelor lui Solomon, şi susţinuse că ele nu erau altceva decât acel Golf al lui Choiseul pe care Bougainville îl atinsese în 1768 (şi a cărui descriere apărea conformă cu aceea antică a lui Mendana), şi aşa-numitele Terres des Arsacides, atinse în 1769 de Surville. Astfel încât, în timp ce Bligh naviga, încă un anonim, care era probabil Domnul de Fleurieu, tocmai publica o carte intitulată Decouvertes des Franţois en 1768 & 1769 dans les Sud-Est de la Nouvelle Guinee.

Nu ştiu dacă Bligh citise revendicările domnului Buache, dar cu siguranţă în marinaritul englez se vorbea cu dispreţ de acea trăsătură de aroganţă a verilor francezi, care se lăudau că au găsit ceea ce este de negăsit. Francezii aveau dreptate, însă Bligh putea să nu ştie sau să nu dorească asta. Poate că de aceea va fi nutrind speranţa că a pus mâna pe un document care nu numai că-i dezminţea pe francezi, dar avea să-l consacre pe el drept descoperitor al Insulelor lui Solomon.

Mi-aş imagina că mai întâi, îi mulţumise în gând lui Fletcher Christian şi celorlalţi răzvrătiţi pentru că-l împinseseră cu brutalitate pe calea gloriei, apoi hotărâse ca un bun patriot, să tacă cum tăcea toată lumea în ceea ce priveşte devierea aceea scurtă a lui către răsărit şi la descoperirea făcută şi să predea în secret absolut hârtiile Amiralităţii britanice.

Dar şi în cazul acela, careva le-o fi crezut de un interes scăzut, lipsite de orice putere de dovedire şi – iarăşi – le-o fi exilat printre teancuri de hârţoage erudite, bune pentru literaţi. Bligh renunţă la Insulele lui Solomon, se mulţumeşte să fie numit amiral pentru celelalte virtuţi ale lui, incontestabile, de navigator, şi va muri tot atât de satisfăcut, fără să ştie că Hollywood avea să-l facă execrabil posterităţii.

Şi astfel, chiar dacă una dintre ipotezele mele s-ar preta pentru continuitatea povestirii, aceasta nu ar avea un sfirşit demn de a fi narat şi l-ar lăsa pe orice cititor nemulţumit şi incredul. Nici în felul acesta aventura lui Roberto nu s-ar preta la vreo învăţătură morală – şi am stat mereu să ne întrebăm cum de i s-a întâmplat ceea ce i s-a întâmplat – trăgând concluzia că în viaţă lucrurile se petrec pentru că se petrec şi numai în Ţara Romanelor par să se întâmple în vederea vreunui scop sau a Providenţei.

Căci, dacă ar trebui să trag de-aici vreo concluzie, ar trebui să mă duc să pescuiesc iarăşi printre hârtiile lui Roberto o însemnare, care datează cu siguranţă din nopţile acelea în care îşi punea întrebări despre un posibil Intrus. În seara aceea Roberto privea încă o dată cerul. Îşi amintea cum la Griva, când se prăbuşise de vechime capela familiei, preceptorul acela al lui carmelitan, care căpătase experienţă în Orient, dăduse sfatul să se reconstruiască acel mic oratoriu după moda bizantină, în formă rotundă, cu o cupolă centrală, care nu avea absolut nimic de a face cu stilul ce se obişnuia în Monferrato. Însă bătrânul Pozzo nu voia să-şi bage nasul în chestii de artă şi de religie şi ascultase sfaturile omului aceluia sfânt.

Văzând cerul de la antipozi, Roberto îşi dădea seama că la Griva, într-un peisaj înconjurat din toate părţile de coline, bolta cerească îi apărea precum cupola oratoriului, bine delimitată de strimtul cerc al orizontului, cu una sau două constelaţii pe care era el în stare să le recunoască, aşa încât, din câte ştia, priveliştea se schimba de la o săptămână la alta, mai ales că se ducea să se culce devreme, nu avusese niciodată cum să-şi dea seama că el se schimba chiar şi în decursul aceleiaşi nopţi. Şi astfel cupola aceea îi păruse totdeauna stabilă şi rotundă, şi drept urmare, la fel de stabilă şi de rotundă concepuse şi lumea în întregul ei.

La Casale, în centrul unei câmpii, înţelesese că cerul era mai larg decât credea el, dar părintele Emanuele îl convingea mai mult să-şi imagineze stelele descrise prin simboluri, decât să le privească pe acelea ce-i stăteau deasupra capului.

Acum, spectator antipod din nesfirşita întindere a unui ocean, cuprindea cu ochii un orizont nesfirşit. Iar sus,

deasupra capului, vedea constelații nemaivăzute până atunci. Pe cele din emisfera lui le citea după imaginea pe care alții i-o fixaseră deja: aci simetria poligonală a Carului Mare, colo exactitatea ca de alfabet a Casiopeei. Dar pe Daphne nu avea figuri gata ştiute, putea să unească orişice punct cu oricare altul, să scoată din ele imagini ale unui şarpe, ale unui uriaş, ale unei coame sau coade de insectă otrăvitoare, pentru ca apoi să le desfacă şi să încerce alte forme.

În Franța şi în Italia observa şi în cer un peisaj definit ca de mâna unui monarh, care fixase liniile străzilor şi ale serviciilor poştale, lăsând printre ele petele pădurilor. Aici, în schimb, era pionier într-un pământ necunoscut, şi trebuia să hotărască ce cărări aveau să lege o culme de un lac, fără vreun criteriu de alegere, pentru că nu existau încă oraşe şi sate pe coastele unuia sau pe malurile celuilalt. Roberto nu privea constelațiile: era condamnat să le instituie uimit. Rămânea că totul se aranja ca o spirală, ca o cochilie de scoică, un vârtej.

Iar în clipa aceea îşi amintea de o biserică destul de nouă, văzută la Roma – şi-i singura dată când ne lasă să ne închipuim că vizitase oraşul acela, poate că mai înainte de călătoria lui în Provența. Biserica aceea îi apăruse mult prea diferită atât de cupola de la Griva cât şi de naosurile geometric ordonate printre ogive şi transepturi, ale bisericilor văzute la Casale. Acum înțelegea de ce: era ca şi cum bolta bisericii ar fi fost un cer austral, ce-i dădea ochiului plăcerea de a căuta mereu alte şi alte linii de fugă, fără a se odihni vreodată pe vreun punct central. Sub cupola aceea, oriunde se aşeza, cel ce privea spre înalt se simțea tot timpul pe margini.

Îşi dădea acum seama că, într-un mod mult mai vag, nu aşa de evident teatral, ci trăit cu ajutorul micilor surprize de la o zi la alta, senzația aceea a unei odihne refuzate o avusese prima oară în Provența şi apoi la Paris, unde fiecare îi distrugea în vreun fel oarecare o certitudine şi-i indica un mod posibil de a desena harta lumii, însă sugestiile ce-i veneau din diversele părți nu se compuneau într-un desen finit.

Auzea despre maşini ce puteau altera ordinea fenomenelor naturale, în aşa fel încât greul să tindă în sus şi uşorul să cadă în jos, ca focul să ude şi apa să ardă, de parcă însuşi creatorul universului era capabil să se corecteze, şi să poată în sfârşit să constrângă plantele şi florile să-şi iasă din anotimpuri, iar anotimpurile să se ia la luptă cu timpul.

Dacă creatorul accepta să-şi schimbe ideea, mai exista oare vreo ordine pe care el s-o fi impus universului? Poate că impusese mai multe, încă de la început, poate că era dispus să le schimbe de la o zi la alta, poate exista o ordine secretă ce prezida la schimbarea aceea de ordini şi de perspective, iar noi eram destinaţi să n-o descoperim niciodată, şi să urmăm mai degrabă jocul schimbător al acelor aparenţe de ordine ce se rearanjau în funcţie de orice experienţă nouă.

Şi atunci istoria lui Roberto de la Grive ar fi doar aceea a unui îndrăgostit nefericit, condamnat să trăiască sub un cer exagerat, care n-a reuşit să se împace cu ideea că pământul rătăceşte de-a lungul unei elipse, iar soarele nu este decât unul dintre focarele acesteia.

Lucru care, cum mulţi cred că vor fi de acord, e prea puţin ca să scoţi din el o istorie cu cap şi coadă.

În fine, dacă din povestea asta aş vrea să fac să iasă un roman, aş demonstra încă o dată că nu poţi scrie decât făcând palimpsestul unui manuscris regăsit – fără să reuşeşti vreodată să scapi de Angoasa Influenţei. Nici n-aş scăpa de curiozitatea puerilă a cititorului, care ar mai vrea să ştie şi dacă Roberto a scris cu adevărat paginile asupra cărora m-am oprit poate prea mult. Sincer, aş vrea să-i răspund că nu-i imposibil să le fi scris şi altcineva, care voia doar să dea impresia că povesteşte adevărul. Şi aşa aş pierde tot efectul romanesc: în care, se-nţelege, ne prefacem că povestim lucruri adevărate, dar nu trebuie să spunem pe faţă că ne prefacem.

N-aş putea nici măcar să născocesc prin care ultimă peripeţie scrisorile au ajuns în mâna celui care pesemne că

mi le-a dat, scoțându-le dintr-un vraf de alte manuscrise autografe spălăcite şi ferfeniţite.

„Autoru-i necunoscut”, m-aş aştepta însă să fi spus, „scrisu-i elegant, însă, cum vedeți, e decolorat, iar foile-s de acum lipite peste tot. Cât despre conținut, din puținul pe care l-am putut parcurge, sunt exerciții de stil. Ştiți cum se scria în Veacul acela... Erau oameni fără suflet.”

———————

L'isola del giorno prima,1994